

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

U d v a l g

af

Gamle Danske Domme,

afsagte

paa Kongens Retterting og paa Landsting.

Anden Samling.

Udgivet med oplysende Anmærkninger

af

Dr. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge,

Medlem af den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler, og af Directionen for Pastoral-Seminariet, ord. Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet, extraordinair Assessor i Højesteret, Ridder af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, Medlem af det Kongelige Videnskabernes Selskab.

Kjøbenhavn.

Paa det Kongelige Videnskabernes Selskabs Bekostning

trykt hos E. C. Löser, Store Helliggeiststræde 153.

1843.

Fortale.

Ved det Kongelige Videnskabernes Selskabs beredvillige Understøttelse er jeg atter bleven sat istand til at udgive en ny Samling af vore gamle Domme, der dog snarere maa betragtes som et Supplement til det første Bind, end som en Fortsættelse, da man vil see, at jeg ikke er kommet ud over Aaret 1562, hvormed den første Samling ender. Aarsagen hertil er den, at de flere ældre Dombøger i Højesterets Archiv, hvormed jeg først mod Slutningen af min Udarbejdelse af det første Bind gjorde Bekjendtskab, saaledes som jeg i Fortalen til samme har erindret, indeholdt et alt for rigt Stof fra Aarene 1537 til 1562 til at jeg kunde beslutte mig til at lade det ligge for strax at fortsætte Arbejdet med de følgende Aars Domme, og jeg tør haabe, at Indholdet af nærværende Bind vil retfærdiggjøre denne tilsyneladende Langsomhed for dem, der maaskee ligesom jeg selv maatte ønske, at det begyndte Værk kunde fortsættes lige indtil Aaret 1683, da Kong Christian den Femtes Lov udkom.

De Kilder, som jeg til dette Bind har benyttet, ere fem saakaldte Herredags-Dombøger (deres oprindelige Benævnelse var uidentivl: Registre over Domme), hvilke ovenover de aftrykte Domme ere betegnede med Bogstaverne M. N. O. P. og Q. Ved at beskrive dem skal jeg først og udførligst omtale Dombogen O., som uidentivl er den ældste af dem, vi endnu have i Behold; at man før Aaret 1537 ogsaa har ført Registre over Rigens Rets Domme, er vistnok meget rimeligt, men neppe er der noget Spor af dem tilbage, og det er vel muligt, at de under Kjöbenhavns Belejring i Aarene 1535—1536 ere blevne ødelagte.

I. Dombogen O. er en Foliant, paa hvis første Side er skrevet med nyere Haand: „Herredags Dombog 1537, Nr. 1“; paa det følgende Blad begynde Dommene med Overskrift: „*Registher paa the Domme, som ginge i Nörre-Jutlandt MDXXXVII, oc fyrst i Lemvig Lange Fredag.*“ Denne Overskrift uagtet, ere dog kun 16 Domme i dette Afsnit afsagte i Lemvig, de övrige 121 derimod i Vestervig Kloster, Aagaard, Börglum,

IV

Aalborg, Viborg. Aakiær; den sidste Dom fra Aakiær er dateret tertia feria post dominicam Exaudi (6te Søndag efter Paaske), og derpaa følge atter 5 Domme afsagte i Viborg i den 4de Uge efter Paaske; derpaa en Dom afsagt i Aalborg 6te fer. post domin. misericord. Dmni. (2den Søndag efter Paaske); derpaa 14 Domme, afsagte i Silkeborg i Ugen post vocem jucunditatis (5te Søndag efter Paaske), i samme Uge i Em Kloster og Skanderborg (Søndagen Exaudi), derpaa igjen i Viborg sexta fer. post. voc. jucund., og i Skanderborg Søndagen Exaudi og Løverdagen post vocem jucunditatis; og endelig atter 4 Domme afsagte i Aakiær tertia feria post D. exaudi. Uagtet det heraf sees, at Dommene ere indførte uden Hensyn til chronologisk Orden, erfares det dog, at denne Herredag i Jylland har varet omtrent i 6 Uger.

Derpaa følger, blot med Overskriften *Ottense*, 5 Domme afsagte i Odense til meget forskjellig Tid, de to nemlig vigilia corporis Chr. (Dagen før Christi Legemsfest, anden Torsdag efter Pindse), de to andre Dagen før Allehelgensdag (altsaa 31 Oct.) og den 5te, som er indskudt foran de to sidstnævnte, er dateret d. 1ste November; den er egentlig kun en Notits om Dommens Afsigelse⁽¹⁾.

Herpaa følger en ny Overskrift: *Registher paa the Domme, som ginge uti Kiöbenhavfn til then almyndig Herredag, som staadt ther oc begyntes St. Hans baptiste Dag Aar MDXXXVII.*

I dette Afsnit findes med Datum Haffniæ 30 Domme, hvoraf den sidste er dateret Sabbato post Laurentii martyris (d. 10 August.), derpaa følger en Dóm fra Viborg sexta feria post cantate (4de Sønd. efter Paaske) og nu komme atter uden Afbrydelse 14 Kjöbenhavnske Domme, alle fra August og September Maaneder, og derpaa sluttes med en Dom dat. Helsingöer quarta feria post Dionisii, hvorved udentvivl menes Dionysius Martyr, som falder paa den 8de October og ikke Dionysius episc. som falder paa den 8de April.

Herefter følger uden nogen Overskrift en Række Domme, skrevne med en anden Haand, i alt 10, som hverken anföre Sted, Tid eller Dommere, men som i det mindste maa være fra 1538 om ikke 1539, da der i den første af disse Domme (*Mikel Jensen y Horsens oc Jens Gammelstrup*) anföres, at et Brev lagdes i Rette udgiffvet under Gudtz Aar MDXXXVIII, og ligeledes i den 7de Dom (*Jörgen Hansen oc Mester Iffver Jull*) et andet Brev fra samme Aar. Derpaa følge atter med en anden Haand 3 Domme, som formodentlig ere fra 1540, om ikke endnu yngre, da den sidste af dem (jeg har ladet den aftrykke S. 117) selv anförer en Dom fra 1540; kun den anden af dem (*Jacob*

(¹) Den lyder saaledes: *Peder Jeyger* fick Dom alle Helligensdag Ottense in *præsencia regis*, presentibus *Joh. Friis, P. Ebbesen* och *Niels Lange*, att Fru *Anna*, Hr. *Johan Urnes*, vor tildömt at

igiengifve hanom inden 6 Ugher hves Gods hynes Svenne tog fra hannem uti Koxstedt i then Tiidt Nyborg brende, v111 Dage epther Vinding Herredsmændt finge Leyde af K. Mat.

Norby oc *Eyller Rönnouff*) angiver Stedet og Dagen: Datt. Haffniæ Dominica post S. Galli, presentib. *Mogens Munck*, *Bassi Christoffersen*, *Jacob Brokenhus*, *Jep Torbiörn-sen* oc *Erik Bylliger*.

Derpaa følger atter en Række af 25 Domme med en anden Haand, uden nogen Tidsangivelse, dog formodentlig alle fra 1540⁽²⁾. Efter disse Domme og et ubeskrevet Blad stöde vi atter paa en Dom, som har Aarstallet 1537 (Hr. *Holger* paa sin Hustrues Vegne oc Hr. *Mogens Göye*, underskrevet *Christian*⁽³⁾, Datum Haffniæ in presenciam regis 3tia feria post purificationem Marie presentibus *Johan Friis*, Hr. *Tyge Krabbe*, Hr. *Pröbiörn*, Hr. *Axel Bragde*, Hr. *Anders Bille*, Hr. *Knud Rudh*, Hr. *Mogens Gyldenstjerne*, *Erik Banner* oc *Jacob Hardenbiery*. Aar MDXXXVII); de 8 fölgende Domme have in-

(²) See S. 118 Note i Anledning af Dommen angaaende *Peder Oxes* Paastand paa Gisselfeld, hvilken Dom netop findes i den her anförte Række.

(³) Da denne d. 5 Febr. 1537 afsagte Dom har den Mærkelighed at være forsynet med Kongens egenhændige Underskrift, hvilken jeg ikke har fundet i nogen anden Dombog, og den hele Domconclusion er skreven med en anden Haand end den sædvanlige lige indtil de Ord: Datum Haffniæ &c., hvor vi atter stöde paa den, hvormed Dommens övrige Indhold er skrevet, har jeg fundet det passeude at lade Domconclusionen lithographere, hvorved ogsaa Læseren sættes istand til at danne sig en Forestilling om vor ældste Dombogs Udseende. Det er lövrigt at mærke, at denne Conclusion er tilhæftet Dombogen paa et löst Blad, og ved et Tegn henviist til de Ord i Dommen midt paa den foregaaende Side: „Sagde vii ther saa paa fore Rettæ“, efter hvilke umiddelbart fölger en anden Dom med Overskrift: „Hans van Aaken oc Siuert Laurizsenn.“ Conclusionen har ogsaa den Synderlighed, foruden at Linierne ere underströgne, at Kongen paa to Steder har underskrevet sit Navn, först nederst paa Siden, hvor han formodentlig har antaget at Dommen var tilende, og siden, efterat være bleven oplyst om sin Feiltagelse, paa den anden Side paa rette Sted. Denne Feiltagelse er udentvivl Aarsagen til, at Skriveren, som selv har oversprunget Conclusionen i Protocollen, har kunnet benytte dette Blad af den originale Domsact, som forsynedes med Kongens Underskrift, da der rimeligviis paa

Grund af den indlöbne Feiltagelse maatte udfærdiges en ny Domsact og det casserede Blad saaledes er kommet Protocollen tilgode. Da Skriften er noget ulæselig, indförer jeg her den hele Conclusion.

„Att then Eyendom, som *David Arildsen* haffuer sold Hr. *Mogens Goye* udi thet Pantegots, bör Hr. *Mogens Goye* epher forn^e *David Arildsens* Breffs Lydelse att nyde, uden saa er, att Hr. *Hack Ulfstandt* kand bevisse *David Arildsen* icke att haffe hafft saa stor Part udi forn^e Pant, som hand sold haffer.

Item thet Skifftebreff mellem *Jens Grym* och gamble *Mogens Goye* om thet Pantegots, som thenum imellem ganget er, och forn^e Hr. *Mogens Goye* her i rette lagde, bleff dömp^t for et Pant och icke fore Eyendom.

Eptersom Hr. *Hack* kand bevisse, at *Ebbe Galt* icke haffde saa got Gots ved att hette och icke Baru vedt hans Hustru, ther han udsatte hendes Gots, da bör thet ingen Magt at haffue.
Christian.

Att epherthi att Hr. *Peder Falckes* eget Indsegell icke findes at vere for hans Quitantze, tha bör same Quitants ingen Magt att haffve.

Christian.

In presenciam regis, Datum Haffniæ 3tia f. p. purificationem Marie, presentibus *Johan Friis*, Hr. *Tyge Krabe*, Hr. *Pröbiörn*, Hr. *Axel Bragde*, Hr. *Anders Bille*, Hr. *Trued*, Hr. *Knud Rudt*, Hr. *Mogens Gyldenstiern*, *Erick Banner* oc *Jacob Hardenbiery*. Aar MDXXXVII.“

VI

tet Aarstal, men de fleste af de nævnte Rigsraader hav ogsaa deeltaget i disse Domme, som vel derfor maa henføres til samme Aar. Herefter følger den S. 126—128 aftrykte Dom uden Aarstal, som jeg har henført til 1540 paa Grund af de der nævnte Dommere, som sædvanlig forekomme i Domme fra 1540 og 1541^(*); derpaa den S. 128 aftrykte Dom, som ifølge dens Indhold nødvendig maa være afsagt flere Aar efter 1537; maa-skee er den endog først afsagt 1541, da den Dag, som anføres som dens Datum: *Dies Simonis et Judæ*, ogsaa forekommer i de 3 umiddelbart efterfølgende Domme, af hvilke den sidste (*Gabriel Gyldenstjerne* og *Christiern Steen*) tillægger: *Anno Domini 1541, nostro ad causas sub sigillo, teste Georgio Qwitzow, justiciario nostro dilecto*, hvilket ogsaa findes tilføjet den derpaa følgende Dom, som er aftrykt S. 130. Tilsidst følge efter et ubeskrevet Blad 7 Domme uden nogen Bemærkning om Aaret, hvori de ere afsagte; den første i Sagen mellem *Knud Gyldenstjerne* paa *Niels Lunges Vegne* contra *Per* og *Jens Jörgensen* paa *Lavind* dateres *Haffniæ sexta feria post Dionysii pres. Hr. Johan Friis, Hr. Tyge Krabbe* oc *Esge Bille*; den næste Dom *Jens Trogelsen* contra *Præbiörn Podebusk* har samme Datum og Underskrifter; den 3die Dom paa-lægger Frue *Anne Urne* at give tilbage hvad hun og hendes Mand havde annammet efter Biskop *Lage Urnes* Død; det er denne Dom, som citeres i den i I. 70 indrykkede Herredagsdom, men den har ligesaalidt som denne nogen Datum, men til Slutning siges kun: „Thy Dom haffuer Ko. Ma. met hans Nodes Raadt, som er *Johan Friis, Hr. Præbiörn Paadebusk, Hr. Tyge Krabe, Magnus Munk, Hr. Anders Bilde, Hr. Eski Bilde, Hr. Trud Ulstand, Hr. Knudt Rudt, Hr. Mogens Gyldenstjerne, Peder Ebbisen* oc *Jacob Hardenbierg*.“ Tilsidst følge endnu 4 Domme, hvori hverken Tid eller Dommere nævnes; de to af disse, som jeg har troet at kunne henføre til Aaret 1540, ere optagne i nær-værende Samling S. 131—134; den i sidstnævnte Dom omtalte *Otto Gyldenstjerne* levede endnu i Aaret 1550, see I. 167.

I Betragtning af, at denne Herredags-Dombog er den ældste, som vi have i Behold, har jeg troet det passende at gjøre Læseren bekendt med de første 57 Domme, som deri findes indtil de i Viborg afsagte begynde, ved her at meddele følgende Udtog:

Registher paa the Domme, som ginge i Nörre Jutlandt MDXXXVII oc fyrst i Lem-vig Langefredag.

1. *Jacob Vogensen* til *Stenumgaard* c. *Mattis Pallesen* i *Bundegaardt* i *Torsted*; hvorved *K. Frederik* den Førstes Dom, at *Mattis Pallesen* og hans Medarvin-ger skulle „*Östersgaard* i lille *Stenum* fore hans rette *Bünder-Eyge* oc

(*) See S. 130.

Kronens Ledingsgods nyde oc beholde“ stadfæstes. *Lemvig* 6 fer. post domin. palmar.

(Dommere: *Magn. Goye*, Hr. *Johan Rantzow*, Hr. *Oge Lunge*, *Knud Gyldenstjerne*, oc *Axel Jull &c.*)

2. *Jürgen Jull* til *Brinke* c. *Mester Jens Jull*, *Provist* i *Riipe*.

(Trætte om en *Gaard* solgt ved *Skjöde* „udgivet af *Viborg Landsting*“; skjönt ingen *Lovbydelse* havde fundet *Sted* ved *Herredsting*, kjendes *Skjödets* ved *Magt*, fordi *Lovbydelse* havde fundet *Sted* paa *Landstinget*. *Gaarden* skulde indlöses for „ni *Sinde tiuge Mark*.“ *Samme Sted* og *Dat*.

(5 *Adelsmænd* nævnes som *Dommere* og tilføjes &c.)

3. *Jens Jude* oc *Christiern Severensen* i *Vyum* c. *Per Hvidt*, som sagsøges for et *Huus*, han havde ladet afbryde og bortført. (Samme *Dommere*.)

4. *Mattis Persen* og *Niels Persen* c. *Lauritz Andersen*.

(Trætte om *Brugen* af nogle *Jorder*. *S. Dom.* *S. St.* og *D.*)

5. *Iver Jull* c. *Jürgen Jull*. *S. Sted* og *Dat.* (°)

6. *Per Andersen* i *Dybe* c. *Per Lang* i *Kastbjerg* m. *Fl.*

(Trætte mellem *Arvinger* om 2 *Brödredede* i en *Gaard*, hvis *Afgjørelse* overgives til 12 deres *Samfrænder*; „tha *framgik for^{ne} Per Andersen* i *vor egen Nerverelse* oc *skötte for^{ne} sin Söster* all *syn Anpartt* oc *Retting*, som hanum kunde aff *Rette* tilfalde i *for^{ne} Gaardt*.“ *S. St.* og *D.*)

7. *Mester Iver Jull*, *Provst* i *Ribe* c. *Marquardt Andersen*, som tiltales for en *Gaard*, der skulde tilhøre *Kirken*, men da *Citanten* udebliver, kjendes han berettiget til at beholde den indtil han stævnes paa ny, og tildømmes *Kost* og *Tæring*. *Holssbro*. 4ta fer. post dom. palm. *S. D.*

8. *Jens Mörk* og *Per Mörk* c. *Severin Persen*.

(Trætte om en *Arvegaard*. *S. D.*) *Lemvig* 6 fer. post dom. palm.

9. *Bertil Jull* c. *Mattis Iversen*

(om en *Gaard* i *Böring*; „at *for^{ne} Hr. Mattis Iversen* *for^{ne} Althers* (?) *Forstander* bør *Skylden* oc *Affgift* aff same *Gaardt* att *haffue*, nyde oc beholde *uty* sin *Liffstidt*, oc *Forbedelse* oc *Forsvar* at bliffue hos *for^{ne} Bertil Jull*.) *S. Dommere*. *S. St.* og *D.*

10. *Chrestiern Ckrestiernsen* i *Qvistgaardt* c. *Skarys* . . . *S. St.* og *D.* (°)

(°) See S. 1.

(°) See S. 2.

11. *Severin Persen* i Vandtborg c. *Peder Svenske*, Borger i Lemvig.
(Trætte om Nörsgaard.) S. St. og D.
12. *Jens Persen* i Smedshaffue c. *Peder Svenske*. (Trætte om Skredergaard i „Vandfolkherred.“ S. D. — S. St. og D.
13. *Marquardt Eriksen* c. *Annur Olufsen*, Kirkeværge til Töring Kirke, som ved vrang Underviisning havde, „efter K. *Frederik* den Førstes Reces“, faaet Skjøde af *Iver Jul*, Provst i Handsyssel, paa en Kirkejord, som han uretlig paastod var kommet til Kirken fra hans Forfædre; Skjødet dømmes magtesløst. S. Dommere. S. St. die parasauis. (parascuis) Langfredag.
14. *Erik Grön* c. *Peder Svenske* i Lemvig. Den Sidste frakjendes en Gaard, som den Førstes Søster havde solgt ham, fordi intet Skjøde var udstedt, uagtet hun paa Bytinget havde lovet at udstede det, saasnart hendes Bryllup var gjort; de Penge, som P. Svenske beviislig havde udgivet, faaer han tilbage, og den Erstatning for en Bygning, han havde opført, overdrages det 4 udnævnte Mænd *Jens Thomsen* til Holmgaard, *Jens Spend* til Ramgaardt, *Anders Rytther* til Kabildt og *Jens Simonsen* i Nessum (?) at bestemme. *Lemvig vigilia pasce.*
(D. *Offue Lunge, Knud Persen, Jens Ebbesen, Jens Tommesen &c.*)
15. *Niels Pedersen* c. *Niels Rytther*. Den sidste tildømmes en Gaard, hvori han havde størst Part, imod at give sine Medarvinger „Skieppe Skyld efter XII Samfrænders Sigelse efter den Skik, som paa Byndergotz giort er, at then, som then største Part haffuer, skal thet besidde.“
(*Mogens Goye, Hr. Joh. Rantzov, Hr. Ove Lunge, Knud Persen, Per Ebbesen, Axel Jull &c.*) *Vestervig. Dom. pasche.*
16. Bønder og Tjenere til Gudum Kloster c. Pririssen til for^{no} Kloster. *Lemvig Vigil. pasch. (7).*
17. *Niels Kiildsen* c. Bønder og Kronens Tjenere i Skodborgherred. S. St. die parascueus. (8)
18. *Las Vilsen*, Borger i Lemvig c. *Jens Andersen* i Lemtorp. Den sidste dømmes i Bøder til Kongen og Bonden, fordi han logufordeelt havde *udskaaret* den Førstes Mølledam og tilpligtes at *opstive* den, saaledes som den var tilforn. S. D. S. St. og D.
19. *Hans Friis* i Hattestrudt paa *Marquardt Eriksens* og hans Medarvingers Vegne c. *Jesper Persen* og hans Medarvinger. En Gaard tilkjendes *Marquardt*

(7) See S. 4.

(8) See S. 3.

Eriksen, som havde været pantsat ved et Pantebrev af 1471 for „28 lubsk Mark Sylpendingæ, som *genge oc geffve ere i Kongens Leding* oc i for^{ne} Sum var 8 gamle Rhinsk Gylden, ther fuldt gjorde.“ Vederparterne tilpligtes at stande til Rette for den *Landgilde*, „som the haffuer holt hos thenum *siden for^{ne} Gaardt kom thenum til.*“

(Dommere s. Nr. 15. *Vestervig*, Dom. pasche.)

20. *Elline Christiernsdatter c. Jens Christiernsen*, som dømmes til at udrede til hende „then Arffsal oc Höffviskhed“ som han havde oppebaaret efter hendes Fader (for hans Drab). S. D. *Vestervig*, sexta feria paschatis.
21. *Jeppe Lauritzsen* af Hoffsoe c. Sandemænd af Tisted. Disse havde svoret hans Folk Vold over, fordi de havde affört Afgröden af Jord paa Tisted Mark, og denne Kjendelse stadfæstes, fordi *Jens Lauritzen* selv havde opsagt Markjorden og dog siden befalet sine Folk at tage Afgröden; han dømmes selv i Voldsböder og tilpligtes at holde sine Folk skadesløse.
(S. D. og desuden *Svend Mogensen, Anders Skeell, Envoldt Stygi* og *Jens Tamsen &c.* S. St. 2da feria paschatis.)
22. *Oluf Symonsen*, Herredsfoged i Volbore Herred, c. *Nis Vilsen* i Holum. En Gaard tildømmes den Förstnævnte af samme Grund, som den i Nr. 19 angivne, og som Følge af Sagvolderens Udeblivelse „*till saalenge hand ythermere kommer oc vill vere uti Rette oc vinder hanum thet aff ephther Logen.*“ S. D. S. St. S. Dat.
23. Hr. *Svendt*, Provst i Vestervig c. *Oluf Dus*. S. St. (°)
24. *Erick Lauritzsen* c. *Pröbiörn Podebush. Aagaard*. 5ta feria post paschatis. (1°)
25. Hr. *Iver* i Vorup c. *Christiern Tamesen*. Trætte om en Præstegaard, hvortil Præsten, som havde en foruden, frakjendes Adkomst.
(D. *Mogens Gye*, Hr. *Pröbiörn, Erick Banner, Knud Persen, Iver Ebbesen, Axel Jull &c.* S. St. S. D.)
26. *Scueren Bunde* c. *Marine Niskope* i Töttrup. Hun dømmes til at fravige en Gaard „*eptherthi hand er ther selluf trengdt tiil seg eller syt Barn.*“
(S. D. S. St. S. D.)
27. *Michel Bundse* i Torstedt som Kirkeværge c. *Eyler Lycke* og *Jes Villadtsen* i Siöring ang. Landgilde af en Kirkegaard. S. Dom. S. St. S. Dat.
28. *Jost Andersen* i Skoffstedt c. *Nis Persen* i Gadsbjerg; denne tilpligtes at er-

(°) See S. 4.

(1°) See S. 6.

- statte en Oxe, som han havde modtaget at vogte til Græsgang, men som drukkede paa Grund af hans Forsømmelse; den Lov, han i den Anledning havde giort, dømmes nederfældig og han at bøde derfor efter Loven. S. Dom. S. St. S. D.
29. *Axel Persen* i Thisted c. *Troels Gregorsen*. Trætte om Salget af en halv Gaardsplads, hvorfor „syvsinde tiuge Mark og en Guldring, saa god som 2 rhinske Gylden, var betinget.“ — „*Skøde, som hiemme giøres, bør ingen Magt at haffue.*“ S. Dom. S. St. og Dat.
30. *Anne Persdatter* og Medarvinger c. *Jens Matsen* i Gotterup. Den Indstævnte, som af Citanterne var udviist af en Gaard, han havde i Fæste, paa Grund af, at Gaarden var dem pantsat for 400 Mark „for et frit brugeligt Pant,“ dømmes til at rømme Gaarden, saalænge indtil den blev lovlig indløst, uagtet han beviste, at have faaet Gaarden i Fæste af den Mand, hvem den var tilfaldet som Arv. S. Dom. S. St. og D.
31. *Hans Lauritzsen* i Kiergaard kjendes berettiget til at beholde nogle Enge, som vare „affstienit oc afmerkt“, paa Grund af hans „Laghefts Breff.“ S. D. *Börglum, sabb. ante quasi modo geniti.*
32. *Jens Hansen* paastaaer sig berettiget til et Boel, kaldet Trundsmark, „indvordet“ af hans Broder ved Lavhævdsbrev som dennes rette „*Eendeel*“, hvorimod Besidderen Hr. *Oghe Lunge* paastaaer at have erholdt det i Mageskifte af Biskop *Niels Styge*, hvis „Skifftebrev“ (o: Mageskiftebrev) indeholder, at Bispen havde kjøbt det af *Jens Hansens* Moder. (Ejendommen tilkjendes *Ove Lunge* „uden *Jens Hansen* kan relig giøre beviseligt, at hans Moder ikke har soldt eller sköt Bispen samme Gods.“
(*Magnus Göye, Magnus Munck &c. Aalborg, miseric. Dom.*)
33. *Jens Vogsförer* c. *Blasius Ysfelder*. S. St. og Dat.
(I Form af en Domsact; begynder derfor: Vii Christian med Guds Naade, udvaldt Konig til Danmark &c. ⁽¹¹⁾)
34. *Niels Mogensen* i Nantrop giör Paastand paa to Krongaarde og et Boel i Hundrup, Saling Sogn, som *Frederik* den Første havde givet ham „at *nyde og beholde Arving efter Arving til evig Tid*“ imod at svare til Kronen „saadan Skat, Landgilde, Gesteri og anden Rettighed, som af Arildstid afgangen er“, for hvilket Kongebrev var betalt 30 Oxer; Besidderen *Niels Brygger* i Hemdrop, som efterat være udviist af Gaarden og ved Landstin-

(¹¹) Om denne Doms Indhold, see Samlingens I. Fortale VIII.

- get dømt for Hærværk, paa 6te Aar havde siddet Dommen overhørig, søger ved et falsk Tingsvidne at godtgjøre, at *Niels Mogensens* Søn havde fæstet ham den Gaard, han nu iboede. Idet Dommen tilkjender *Niels Mogensen* de omtvistede Ejendomme, tilføjes: „dog uforkrænket hvis Rettighed, som os og Kronen findes at have dertil for then Oplob, som iblandt Almuen skeet er;“ *Niels Brygger* dømmes fredløs og til „at bøde imodt Bunde oc imodt oss for syn Hals“, og de, som de forfalskede Tingsvidner „frembare“ til at bøde „*imodt os fore Falskener.*“ S. D. S. St. og Dat.
35. Sandemænd i Randers dømmes nederfældige, fordi de uretteligen havde kjendt *Christiern Severinsen* i Helsted skyldig i *Per Skræders* Død. Dommen ender med at forbyde alle at fejde *Christiern Severinsen*. S. D. S. St. 3tia fer. post. miseric. D.
36. *Jens og Las Nielsen* i Liönge sagsøge Ransnævningerne i Refsherred, som havde oversvoret dem Ran for Gods og Penge, de skulde have frarøvet den af dem dræbte *Peder Michelsen*, for hvilket Drab de vel havde faaet Orfejde, men saaledes at Ranssagen derved ikke skulde være afgjort; Nævningerne, hvis Forsvar *Gabriel Gyldenstjerne*, Befalingsmand paa Örum, paatager sig („som sagde sig at ville pleye Ret paa for^{ne} Ransnævningers Vegne“) dømmes nederfældige, fordi *Jens og Las Nielsen* ved Lov havde befriet sig for Beskyldningen og „deres Beviisning var læst paa Refsting otte Dage förend Toff gik“⁽¹³⁾, og „*Oluf Persen*, som bandt Bogseed förend for^{ne} Ransnæffninger sore, bör og være nederfældig och bøde efter Logen.“ (Tingsvidne af Iegen d. e. Iegenö i Limfjorden — Birketing.) S. Dom. S. St. og Dat.
37. *Nis Matsen* i Refstrup og hans Søn beskyldes af *Malti Lauritzen* for at have, under det sidste Oprör blandt Almuen, borttaget en Kiste med hans „Jordebrevve och Gods“, men „*efterdi Malti Lauritzen ej kunde gjöre bevisligt*, at der fandtes enten Breve eller Gods hos for^{ne} *Nis Matsen* eller hans Søn, som hanum tilhørte, tha bör de for den Sag qvit at være efter *then Recessis Lydelse*, som vi met vor elsk. D. R. R. om saadant Gods gjort haffve.“ (S. D.) S. St. og Dat.
38. *Niels Jensen* til Bradtskov c. Sandemændene i Nörreherred. S. D. S. St. og Dat. ⁽¹²⁾
39. *Axel Juul* c. Kronens Bönder i Borup. S. D. S. St. Domin. miseric. ⁽¹⁴⁾

⁽¹²⁾ See S. 7.

⁽¹⁴⁾ See S. 8.

⁽¹³⁾ Jvfr. min Retshistorie S. 183 Not. f.

40. *Erik Block c. Severin Andersen* som Kirkeværge for Vestervonnet Kirke. Kirken kjendes berettiget til Sct. Nicolai Mølle. S. St. og Dat.
41. Hr. *Anders Christiensen* paa Hanes c. *Per Nielsen*. *Aagaard* 5ta fer. pascatis ⁽¹⁵⁾
42. *Oluf Jepsen c. Margarethe Bruns*. S. D. *Aalborg*. 6 feria post miseric. ⁽¹⁶⁾
43. *Hans Smed* i Albek sagsøger *Poul Vinther*, fodi denne havde ladet hænge 5 af hans Slægt; *Vinther* frifindes, da det bevises, at de havde stjaalet 9 Oxer og havde tilstaaet at være gaaet ind i *Vinthers* Gaard „met slig *Foragtlig* at the ville stiele hans Gods og slaae ham ihjel.“ De Vidner, *Hans Smed* havde fört, fældes som falske, og det forbydes at fejde eller fejde lade *Poul Vinther* eller hans Anhengere i nogen Maade. S. St. og Dat.
44. *Lars Nielsen* i Horn c. Ransnævninger i Hornsherred, som forsvares af Herredsfogden. Nævningerne fældes, fordi de havde frikjendt *Jost Tybo*, som af *Lars Nielsen* sigtedes for Ran, fordi han havde bortfört Korn af den Ager, som han „orde oc saade.“ S. St. 5ta feria post misericord.
45. *Nis Laurissen* i Vorst c. *Per Svenningsen* i Hesselberg. S. St. S. D. ⁽¹⁷⁾
46. *Margarethe Oves c. Anders Mogensen*, som sagsöges, fordi han havde udviist hende af en Fæstegaard, og ladet hende og hendes Folk oversværge Hærværk. Hun tilpligtes at böde for Hærværk og hendes Vidner dömmes at være falske. S. St. Domin. miseric.
47. *Ville Tomesen c. Matis Michelsen* i Jernum. En Rebning, som var underkjendt („opdömt“) af Biskop *Styge*, der var tilskikket med flere gode Mænd „at ride over samme Mark at granske och forfare, om samme Reb logligen gjort var &c. oc haffuer dog ene faret paa same Mark oc ingen af de andre gode Mænd, der hos vare“, bliver stadfæstet. S. St. 4ta fer. post misericord.
48. *Peter Andersen c. Per Ingvordsen* i Temerby. En Gaard tildömmes *Per Ingvordsen* „indtil nogen kan komme med bedre Beviisning.“ (Det bemærkes i Dommen, at *Peder Andersen* ikke havde nogen Beviisning i den Sag,) S. St. S. Dat.
49. *Morthen Rodt c. Sindel Laurzsen*. S. St. og Dat. ⁽¹⁸⁾
50. *Michel Madsen* i Vadum dömmes for Hærværk, fordi han havde nedbrudt en Lade, tilhörende *Dorthe Thomesdatter*, og frataget hende adskilligt Gods.

⁽¹⁵⁾ See S. 11.⁽¹⁶⁾ See S. 11.⁽¹⁷⁾ See S. 13.⁽¹⁸⁾ See S. 15.

- („Abbeden“ hvilken? nævnes som hans mulige Hjemmelsmand.) S. St. Domin. misericord.
51. *Anders Eriksen* sagsøges for at have berøvet *Peder Mortensen* 9 Agre og en Eng. S. St. 5ta feria post misericord.
 52. *Clement Persen* i Stagsted stævner *Las Bentsen* til at fravige en Gaard, som han havde vedblevet at besidde, uagtet den var ham frakjendt ved Dom paa sidste almindelige Herredag i Kjøbenhavn; da han udebliver, dømmes han i 40 Marks Böder til Kongen og Bonden for hver 6 Uger, han havde oversiddet Dommen, og ligeledes for hver 6 Uger, han maatte sidde nærværende Dom overhörig. S. St. og Dat.
 53. *Marine Thomesen* tilpligtes at betale *Christiern Knudsen* 20 rhinske Gylden i Guld, hvorfor hendes Mand havde udstedt sit beseglede Brev. S. St. og D.
 54. *Christiern Jensen* i Sindrup paastaaer at være berettiget til en Broderdeel i en Gaard i Nörbeg, kaldet Pigsgaard, som skulde være Bøndergods; derimod paastaaer *Christiern Sommer*, at han havde kjøbt Gaarden med tilliggende Lund paa Hviding Mark for 500 Mk., og beviser ved et Tingsvidne, at den i 40 Vintre og mere havde været givet i brugeligt Pant „af frii Mænd, saa at der gik aldrig enten Skat eller Leding eller Sandemænds Tog eller Ranstog eller nogen Bønder-Tyngsel af i nogen Maade.“ Dommen kjender *Christiern Sommer* berettiget til at beholde Gaarden enten som Arving eller som Panthaver. S. St. og Dat.
 55. *Christen Puge* i Klitgaard sagsøger uretlig *Christen Jensen* for nogle Penge; det af ham fremlagte Tingsvidne erklæres for falsk. S. St. 6ta feria post misericord.
 56. *Jens Svendsen* i Bonderup vil ikke erkjende *Jesper Andersens* Ret til en Gaard, fordi de, som havde overdraget ham den som deres Arvelod, vare Præstebörn, og Biskop *Styge* tilligemed flere Præster og nogle gode Mænd havde dømt dem til uægte Börn, saa at de ikke kunde arve deres Fader Hr. *Severin Svendsen*; men da en Landstingsdom havde underkjendt denne Dom, fordi deres Moder var Præstens Ægtehustru, kjendes Overdragelsen for gyldig. S. St. 5ta feria post misericord.
 57. *Las Thomesen*, Borger i Skagen, c. *Hans Eilertsen*. Trætte om Ejendomsretten til en Gaard. S. St. og Dat.

II. Dombogen N. begynder vel ogsaa, ligesom O., med Domme fra 1537, men da disse kun ere faa og fra Slutningen af Aaret, troer jeg, at O. maa ansees som den ældste og oprindelige og N. som dens Supplement.

Dombogen N. har med nyere Haand paa første Blad den Opskrift: „Herredags Dombog A. 1537 Nr. 2 og 3“, og paa det andet Blad med gammel Haand den Overskrift over den første Dom: „Register paa tee Domme, som ginge uthi *Skaane* MDXXXVII“. Disse Domme udgjøre i alt 18, som ere afsagte fra den 21de Sept. til den 10de Octbr. paa forskjellige Steder: Falsterbo, Ystad, Gladsaxe, Trelleborg, Lund, Vee og Bekkeskov. I ingen af Underskrifterne bemærkes, at Kongen har været tilstede. Derpaa følge 21 Domme, afsagte i *Odense* i Aaret 1538, under Overskrift: „Register paa the Domæ, som ginge uti *Ottense* ther K. Mat. ther selluf personlig tilstede var 1538.“⁽¹⁸⁾ Disse Domme ere afsagte fra den 14de til den 28de Septbr. Under Overskrift: „Register paa the Domæ, som ginge uti *Ottense* thiil then almyndelig Herredag, som stod ther oc begyntes Hellig Trefoldighetz Søndag Aar MDXXXIX,“ begynder nu en Række af 57 Domme, som ere afsagte fra den anden Dag efter Trinitatis Søndag indtil den 1ste Juli 1539. Det nævnes ikke, at Kongen har været nærværende. Derpaa følge 6 Domme, afsagte i *Odense* i 1540 under Overskrift: „Register paa the Dome Aar MDXL, som udgick ther K. Mats. laa uti *Ottense*;“⁽¹⁹⁾ de 4 af disse Domme ere afsagte i den 3die og 4de Uge efter Paaske, de to i Midten af Aug. 1540. Dombogen slutter med 5 Domme, som have til Overskrift: „Anno 1543 in presencia regiæ Mats. Ottoniæ in Fyn post Gregorii,“ (12te Marts eller 9de Mai?); denne Tidsangivelse passer sig iøvrigt kun paa de to første Domme,⁽²⁰⁾ den 2den og 3die er afsagt Løverdagen for Barnabædag (11 Juni)⁽²¹⁾ og den 5te 3tia feria post Barneb.; i Underskriften ved den første og tredie bemærkes udtrykkelig, at Kongen har været tilstede, men ikke i de øvrige.

III. Dombogen P. Uden paa Pergamentsbindet, der er forsynet med en Messinglaas, læses med gammel Haand skrevet: „13 Bog, Domme epher Rigens Steffning, begyndis Anno 1554 och endis A. 1558;“ paa det første Blad: „Register paa huess Dome, som ere gangene epher Rigens Stefning uti Anthonis Bryskes, Rigens Cantzellers, Tidt och er begynt Anno 1554 och endes in anno 1558.“ Med nyere Haand er nedenunder tilskrevet: „Rigens Dombog fra 1554 til 1558. Lit. C.“

(18) Paa Grund af denne almindelige Bemærkning i Overskriften kan det maaskee antages, at Kongen selv har deeltaget i disse Domme, hvilket bemærkes med Hensyn til de 6 under Nr. 44 til 49 meddeelte, i hvis Overskrifter jeg ikke har brugt Udtrykket: Kongens og Rigsraadets Dom, fordi det ikke, som ellers sædvanligt, i Dommens Under-

skrift udtrykkelig erindres, at de ere afsagte i Kongens Nærværelse.

(20) Med Hensyn til denne Overskrift gjelder den i forrige Note gjorte Bemærkning ogsaa om Dommene Nr. 65 og 66.

(21) See Nr. 81.

(22) See Nr. 82.

I de 98 Domme, som denne Dombog indeholder uden særegne Afsnit, nævnes Kongen som nærværende kun eengang i Aaret 1554 og 3 Gange i Aaret 1555. ⁽²²⁾

IV. Dombogen Q. fører med den sædvanlige nyere Haand paa det første Blad Titel af Herredags Dombog fra 1557 til 1559. Nr. 7, men paa det tredie med gammel Haand følgende Titel: „Registher paa hues Domme, som ere udgangen uti Kgl. Mats. eigen Nerverelse under Riigens Indsigel epher Kgl. Mts. egne Steffninger, vedt Anthonius Bryske, Riigens Cantzeler, och er begynt fyrsth Anno 1557 m. J. P.“ (formødentlig: manu J. P., Begyndelsesbogstaverne af Skriverens Navn). Den første Dom er den S. 178 aftrykte, der ligesom de 10 følgende Domme, er afsagt i Kjøbenhavn; derpaa følger under Titel: „Registher paa hues Domme som gik uti Nyborg om helige Trefoldigheds Syndags Tiide 1558 for Kgl. Mats. epher Hans Naades egne Steffninger och uti hans Naades eigen Nerverelse“ 23 Domme; derpaa et nyt Afsnit under Overskrift: „Register paa the Domme, som gick uti Othense om St. Hansdags Tiids Midsommer 1558 ther Kgl. Mats. holte Herrething“ 32 Domme; derefter: „Register paa huess Domme, som gick uti Kolding om Ste Marie Magdalene Dags Thiide, ther Kgl. Mats. drog indtt uti Nøre-Jutlandt 1558,“ i alt 6 Domme. Derpaa: „Dom som gick for Kgl. Mats. uti Hundslundt closter 1558“, som findes S. 226; fremdeles „Domme, som er gangen uthi Aleborg epher Kong. Mats. egne Steffninger om St. Egidii Dags Thiide 1558;“ Antallet er 14; „Domme som gick uthi Randers epher Kgl. Mts. egne Steffninger om St. Lamberti Dags Thiide 1558,“ (9) — „Register paa hues Domme, som gick for Kgl. Mts. uti Koldingh fra St. Dionisii Dags Thiide och indtil Jull 1558;“ den sidste af de 31 under dette Afsnit indførte Domme er dateret Kollinghuss then Tiisdagh, som Scte Lucie Jomfrues Dag paa-faldt (d. 13de December). Umiddelbart efter denne findes en Dom, som slutter Bogen, i en Sag „Vor och Kronens Tienere til vort Slot Troieborg uti Vestby och Gamelby boendes“ som klagede over et Markeskjel, som var gjort af Sandemænd mellem dem og Møgelynders Tienere udi Gierdrum; Dommen er dateret Kollingh then Fredag, som Sctorum Simonis et Jude apostolorum paa-faldt (d. 28de October), nerverendes oss elskel. *Johan Friis*, Hr. *Otthe Krumpen* och *Iver Krabbe*, vore tro Mendt och Raadt 1559“, altsaa noget over to Maaneder efter *Frederik* den Andens Kroning. — Naar man tæller de Domme i denne Dombog, ved hvilke det udtrykkelig er bemærket, at de ere afsagte i Kongens egen Nærværelse, finder man, at Kong *Christian* den Tredie i det sidste af

⁽²²⁾ Da Dombogen N. ender med 1543 og P. begynder med 1554, maa det bemærkes, at Dommene fra de mellemliggende Aar ere meddeelte i første

Bind efter Dombøgerne F. G. og H., hvilken sidste ender med Aaret 1557, hvormed ogsaa Dombogen Q. begynder.

hans Leveaar har deeltaget i ikke mindre end 63 Dømmes Afsigelse; de tre sidste ere daterede Tirsdagen efter St. Lamberts Dag (d. 17de September).

V. Om Dombogen M., hvis Indhold jeg allerede har omtalt i Fortalen til 1ste Deel S. xvii, skal jeg her endnu blot tilføje, at i dens første Afsnit, som indeholder Domme fra Herredagen i Kjøbenhavn 1559, findes 23 Domme, af hvilke 8 ere afsagte i Kong *Frederik* den Andens Nærværelse; af de 25 Domme, som findes i dens andet Afsnit, afsagte paa Herredagen i Odense 1560, ere de 21 afsagte i Kongens Nærværelse; ligeledes har Kongen været tilstede ved de 3 Sager, som forhandlede i Nørrejylland i samme Aar (3die Afsnit); under 4de Afsnit (Herredag i Kjøbenhavn 1561) findes 35 Domme, af hvilke 25 ere afsagte i Kongens Nærværelse, og endelig har han ogsaa været tilstede ved 5 af de 15 Sager, der forhandlede i Kjøbenhavn 1562 ved Allehelgensdags Tid (Dombogens sidste Afsnit for Aaret 1562.)

Efter disse Bemærkninger om Dombøgerne, skal jeg tilføje et Par Erindringer om nogle af Dømmenes Indhold, der ikke have kunnet finde Plads som Anmærkninger ved Dømmene selv. Jeg har, ligesom i første Samling, optaget alle de Domme, som kunne bidrage til at sætte de forskjellige Stænders Retsforhold i det sande Lys, og navnlig har jeg ikke forbigaaet nogen, hvori jeg har fundet Oplysninger om *Bondestandens* Vilkaar.

Den Paastand, jeg har fremsat i 1ste Bind Fortale S. xviii ff., at Bøndernes Landgilde og Afgifter vare bestemte efter gammel Sædvane og ikke vilkaarlig kunde forhøjes fra Jorddrottens Side, finder ny Bestyrkelse ved flere af de her meddelte Domme, s. S. 3, 4 og 115. Hvad den S. 226 ff. indførte Dom over Bønderne under Hundsklosters Lehn angaaer, da kunde den ved første Øjekast synes at tale derimod, da kongelige Commissarier havde bestemt, hvor meget Bønderne skulde svare i Landgilde og Gjæsteri, men deels har jeg I. 256 Not. gjort opmærksom paa, hvorledes disse Bønders Misforstaaelse af Forordningen om Lehnene af 1557 havde fremkaldt Stridigheder og Vægning ved at yde deres Afgifter, som gjorde en ny Regulering nødvendig, for hvilken dog vistnok ældre Bestemmelser lagdes til Grund, hvorom selv denne Dom bærer Vidne, deels har Dommen den mærkelige Slutning, at de, som ikke vilde udgive „sligt Landgille, Gesteri, Ægt och Arbeydt, som for^{vi}t staaer,“ maa i Tide opsige deres Gaarde og flytte af Godset (²⁴) og skaffe sig andre Boliger, som de kunde have mindre Udgift af.

(²⁴) Denne Tilladelse kunde synes at pege paa, at Vornedskab ogsaa har fundet Sted i Jylland i det mind-

ste i nogle Egne, hvortil ogsaa findes Spor i ældre Diplomer, s. *Molbeck* i Hist. Tidsskr. II. 494-495.

En anden mærkelig Dom er den S. 158 indførte, som kunde synes at staa i Strid med min Paastand, da *Bertel Sörensen* dømmes til at præstere adskillige Afgifter til Lehnsmanden paa Bygholm, som hans Forældre ikke havde tilsvaret, og som han selv ved en tidligere Dom (see I. 167—169) var bleven frifunden for at udrede. Naar den tilsyneladende Modsigelse mellem disse to Domme oplyses, vil det ogsaa vise sig, at den sidste intet indeholder til Beviis for den Mening, at Landgilden kunde forhøjes, forsaavidt den nemlig hjemler en senere Lehnsmænd højere Afgift hos Bonden, end denne havde svaret til hans Formand. Naar Bonden *Bertel Sörensen* ved den i første Samling meddeelte Dom i Aaret 1551 frifindes for at svare visse Afgifter, bestaaende i Kul, Brænde o. s. v. til *Otto Gyldenstiernes* Arvinger, saa er det fordi *Henrik Knudsen (Gyldenstjerne)*, der havde havt Bygholm i Forlening, ved et Brev af 1495 havde fritaget den omhandlede Gaard for hiin Afgift, „saalænge han eller hans Arvinger vare Lehnsmænd paa Bygholm“; da dette var en *Nedsættelse* i Afgiften, grundet paa en frivillig Erklæring, kunde naturligviis ikke den gamle Jordebog, som *Gyldenstiernes* Arvinger paaberaabte sig, herimod komme i Betragtning. Naar vi derimod fire Aar senere see Kongens Retterting dømme *Bertel Sörensen* til at udrede de samme Afgifter, hvorfor han tidligere var bleven frifunden, saa er det fordi der var kommen en anden Lehnsmænd til Bygholm—*Holger Rosenkrands* — som ikke fandt sig forpligtet til at lade sig nøje med den af hans Formænd tilstaaede Nedsættelse i Landgilden, men fordrede denne efter „den gamle Jordebog paa Bygholms Tilliggelse“, som anfører hvad der plejede aarligen at udredes af *Bertel Sörensens* Gaard, hvoriblandt da nævnes de 13 Læs Ved, 6 Tdr. Kul og 4 Skpr. Byg (nærv. Bd. S. 154), som han vægrede sig ved at yde; han havde ogsaa ved et af ham udstedt Brev af 1554 dertil erklæret sig pligtig. Det sees heraf, at Lehnsmanden ingenlunde betragtes som berettiget til vilkaarligen at forhøje Landgilden, men kun til at ophæve en Begunstigelse fra hans Formænds Tid, ifølge hvilken den gamle, sædvanlige Landgilde var bleven nedsat⁽²⁴⁾. Iøvrigt tjener den Strid, som *Bertel Sörensen* førte med *Holger Rosenkrands*, til Beviis paa, at det dog ikke var saa let for en Adelsmand i hine Tider, at faae Ret over en Bonde, som man sædvanlig indbilder sig. *Bertel Sörensen* efterkom ikke den paa Kongens Retterting afsagte Dom og nødte først *Rosenkrands* til at lade ham forfølge ved Rigens Laugdagsbreve og Rømingsbrev (S. 250); men efterat han var bleven dømt fredløs og paagreben (S. 247) stiller han endnu i Aaret 1556 Forlovere for at efterkomme sin Forpligtelse, og efterat han var kommen paa fri Fod, skjændt fredløs Mand, og efterat hans Forlovere selv vare blevene nødte til at fængsle ham paa ny, og

(24) I Overensstemmelse hermed maa jeg bede berigtiget hvad jeg S. 252 Not. 2 har anført om *Holger Rosenkrands's* Paastand under den i Aaret 1558 paadømte Søg.

han nu omsider betaler *Rosenkrands* en Sum Penge, er han aldrig saa snart kommen løs, førend han sagsøger *Rosenkrands* for Kongens Retterting i Aaret 1558 til at tilbagebetale hvad han havde modtaget for hans Fred og af adskillige andre Aarsager, som formeentlig ulovlig oppebaaret; *Rosenkrands* frifindes for det ubesøjede Søgmaal, men maa under en ny Sag forfølge sin Ret, som vel i samme Uge bliver paakjendt ved Rettertinget, men dog ikke anderledes, end at *Rosenkrands* erklæres berettiget til at lade *Bertel Sörensen*, som ogsaa havde yttret sig fornærmeligt om Kongens Reces og injurieret Kronprindsen, fængsle og den hele Sag paakjende ved Herredstinget. Allerede den 8de Septbr. 1554 (S. 249) havde *Rosenkrands* ladet *Bertel* fordele paa Herredsting, og samme Aar Michelsdag ved Landstinget, og i det næste Aar i Slutningen af October faldt Dommen paa Kongens Retterting, hvorved Sagen maatte ansees for at være endelig afgjort; dog varer det endnu 3 Aar førend der falder en ny Dom, hvorved Sagsøgeren atter henvises til Herredstinget, for at faae sine egne Fordringer paakjendte i Forbindelse med en offentlig Sag! Kan man end ikke rose denne Rettens Sneglegang, er det dog vel paa den anden Side klart, at Retsformaliteterne ikke tillode nogen tyrkisk Justits mod Almuesmænd. Der forekommer imidlertid en Yttring af *Bertel* under Sagen (S. 247), som maaskee kunde trænge til nogen Oplysning for ikke at blive misforstaaet; han siger nemlig, at dengang hans Forløftingsmænd bragte ham fængslet til Tinge, mødte der *Rosenkrands's* Foged og Svende med Bøddel og Bøddelsværd og lode, som om de vilde lade ham henrette, men da bad menige Herredsmænd for ham, at han maatte komme hjem paa en 8de Dages Tid for at handle med *Holger* om den Sag, og da maatte han love ham 100 Rdl. og 20 Oxer og hans Foged 10 Rdl. for at komme ud af den Sag; det maa herved blot erindres, at *Bertel* var fredløs og, efterat være paagreben, løsladt mod Caution; i det Øjeblik, at hans Forlovere ikke længere vilde indestaae for hans Tilstedeblivelse, var hans Liv forbrudt⁽²⁶⁾; derfor var Bøddelen tilstede paa Tinget og derfor maatte han af Sagsøgeren tilkjøbe sig Liv og Fred for den ommeldte Sum.

Jeg kan iøvrigt ikke forlade den Gjenstand, jeg her nærmest har behandlet, uden tillige nøjere at undersøge de Diplomer, hvori Hr. Etatsraad *Estrup* i hans interessante Skrift om Livsfæste i Danmark (Kbhvn. 1842) troer at finde „Kjendsgjerninger, som klart bevise, at der ikke har bestaaet noget Forbud mod at gjøre Forandring i Landgilden.“ Han anfører først, at der i Roeskilde Stifts Kataster af 1375 (Scr. R. D. VII. 2, 9, 12 o. a. St.) meget hyppigt nævnes den da præsterede Landgilde som forskjellig fra Bestemmelsen i den gamle Jordebog (Træbok). Ved at eftersee disse Steder finder jeg, at der allevegne omhandles Tilfælde, hvor Landgilden er *nedsat*, men intet, hvor den er

(²⁶) At den Fredløse uden videre kunde dræbes af Domhaveren, viser den S. 45 anførte Dom.

forhøjet. Naar dernæst anføres Diplomet hos Suhm (Dmk. Hist. XIV. 639) i hvilket der gives Panthaveren af en Gaard Ret til at ordne og bestemme Landgilden („plena potestas colonos in eadem curia instituendi et destituendi, pensiones et redditus de eodem annuatim sublevandi et secundum velle suum libere *ordinandi*“) maa jeg, uden at tale om, at der i Ordene *ordinare redditus* neppe ligger med Bestemthed, at Panthaveren kunde forhøje Afgiften, isærdeleshed bemærke, at Talen er om en Gaard i *Malmö* med tilliggende Jord, og at *pensio* derfor neppe betyder sædvanlig Landgilde af en Landejendom⁽²⁷⁾, men snarere Lejefgift, og *coloni* Lejere, ikke Fæstere. Af større Vigtighed synes det at være, at det i Aarene 1454 og 1514 blev indrømmet Beboerne af Reersø som Gunst og Privilegium paa Grund af deres Armod, at de maatte blive ved deres Afgift og Redsel (Saml. til D. Hist. II. 1 H. S. 205 ff.), men det er vel ikke lidet tvivlsomt, om disse Beboere paa Reersø, som Kong *Christian* den Første kalder sine fattige Vornede, vare Gaardmænd; hverken betegnes deres Afgift med Benævnelsen Landgilde og heller ikke synes denne ringe Afgift: „nemlig $\frac{1}{2}$ Td. Smør af de to Kjör, som hver Mand ejer, og 2 Skilling Gr., foruden 1 Dags Arbejde med Höslet,“ at passe paa Gaardfæstere. Naar det fremdeles hedder, at Beboerne af en anden Öe (Fæmöe) i Aaret 1557 „erholdt den Forsikkring, at de ikke skulde besværes med yderligere Landgilde end de af gammel Tid givet havde, men derimod svare Indfæstning efter Overeenskomst med Lehnsmanden“ (*Peder Oxes* Levnet ved *Ryge* S. 100), saa slutter Hr. Etatsraad *Estrup* deraf, „at Indfæstningen skulde böde paa den uforanderlige Landgilde“; men da der ingensinde havde været nogen Lov, som satte Grændser for Indfæstningen, kan den Bestemmelse i *Christian* den Tredies Dom (det er ingen „Forsikkring“) ikke fortolkes paa denne Maade; naar man derimod seer af Dommen, at Bønderne paa Fæmöe havde gjort Paastand paa, dels ikke at svare større Landgilde end de af gammel Tid havde svaret, dels ikke at svare mere end 3 Gylden i Indfæstning af en Gaard⁽²⁸⁾, hvilket havde været gammel Sædvane, indsees det let, at Dommen, i det den giver den første Paastand Medhold, men forkaster den sidste, allene beviser, at Paastanden om Landgildens Uforanderlighed var hjemlet i Lovene, hvilket netop er min Mening. Fremdeles paaberaabes et Kongebrev af *Frederik* den Anden af 1570 (*Ryge* *ibid.* S. 244) hvorved Kong *Frederik* den Anden satte Bønderne paa Falster til nyt Landgilde; men, naar man efterlæser Documentet, erfares det for det første, at det ikke var nogen vilkaarlig Forhøjelse af Landgilden, men at dens Ansættelse

(²⁷) I nærværende Domsamling S. 274 findes Exempel paa, at man endnu i det 16de Aarhundrede brugte Ordet *Landgilde* om Afgift af Kjübstædgaarde, og det kan altsaa ikke være noget Modbevis, at

Andreas Sunesen (xviii. 1) oversætter Landgilde ved *Pensio*.

(²⁸) I den S. 86 og 87 anførte Dom findes Exempel paa, at man har taget 20 rhinske Gylden i Indfæstning af en Gaard.

skulde grande sig paa „gamle avillige Oldingers“ *Kjendelse* i Forening med Lehnsmanden, og tilføjes der „at I (*Peder Oxen*) tha lader det indskrive udi Jordebogen, at *thet siden altid therefter maa blive holdet*“; jeg skjønner derfor ikke rettere, end at Kongen saaledes tilsigtede at rette en Afgivelse fra den gamle Regel om Landgilden, da Bønderne klagede over at være ansatte for højt, og at han vilde, at den Afgift, som maatte ansees for den rette, i Fremtiden skulde vedblive *uforandret*. Naar samme Konge i 1581 (D. Mag. II. 216) bevilgede Bønderne paa Hveen, „at de ikke skulde forhøjes eller omsættes paa Skyld og Landgilde, men herefter give som fra gammel Tid, med mindre Kongen selv anderledes forordnede,“ maa det bemærkes, at det med disse Bønder forholdt sig paa en egen Maade; de havde nemlig udgivet dem for Selvejere, men kunde ikke bevise deres Paastand; i det nu Kongen siger, at de skulle behandles som Fæstebønder, vil han dog ikke, og heri bestaaer netop Bevillingen, at de skulle svare mere i Landgilde end de hidtil havde svaret i Afgifter til Kronen, og man kan derfor ikke af de Ord, at Landgilden ej maatte forhøjes uden Kongens nærmere Bestemmelse, slutte, at en saadan Forhøjelse af *sædvanlige Fæsteres* Afgift kunde finde Sted. Endelig anføres et Diplom af 1624, hvorved Herlufsholm Skole forbeholder sig Magt til at sætte en Gaard i Blangslöv for tilbørligt Landgilde, naar daværende Fæster døde (S. R. D. IV. 351). Endskjönt dette Diplom ligger udenfor den Periode, hvormed vi her beskæftige os, skal jeg dog bemærke, at ogsaa dette Tilfælde er af en ganske særegen Beskaffenhed; Herlufsholm Skole havde nemlig opbyggt en Gaard af ny („af raa Rod“) paa et gammelt Byggested og Jorderne havde været brugte under en anden Gaard; *Jep Skram* nævnes som den *første* Fæster og efter hans Død er det at Skolen „skal haffve Magt til at lade den sætte for tilbørlig Landgilde“; jeg anseer det for klart, at man ikke har kunnet udfinde hvad der i gammel Tid er givet af denne Gaard, og den første Fæster har rimeligviis slet ingen givet.

Om *Selvejeres* eller de rette Selvejerbønders Stilling vil man i dette Bind finde flere ikke uvigtige Oplysninger. At kun een Arving maatte besidde Bondegaarden imod at give sine Medarvinger Fyldest (²⁹), er en Sætning, som hidtil er bleven tilskreven *Christian* den Tredies Lovgivning, men af den S. 13 anførte Dom sees, at den skyldes en ubekjendt Ordinants af *Frederik* den Første, som forbød, at Bøndergods maatte adskilttes. Naar man seer af Dommen S. 221, at en Bondegaard stundom kunde være deelt i 24 Parter, var hiin Bestemmelse vistnok meget hensigtsmæssig for at forebygge Bøndergodsets Udstykning i det Uendelige, og da den unægtelig maatte tjene til at styrke Bondestanden, er den ogsaa forsaavidt mærkelig, som den ikke vidner om de aristokrati-Tendentser, man nu i Almindelighed tillægger *Frederik* den Første. Herom vilde maa-

(²⁹) At det skulde være den Arving, som havde størst Part i Gaarden, viser ikke Lovgivningen, men

flere af de i 1ste Bd. meddeelte Domme, s. S. 211 og 255.

sket ogsaa findes et nyt Vidnesbyrd i den S. 11 paaberaabte Ordinants af samme Konge⁽²⁰⁾, som forbyder at pantsætte Bondegods (dog maaskee Fæstegaarde) paa Aaremaal, men da vi ikke besidde denne Anordning, er det vanskeligt at have nogen Mening om dens egentlige Indhold og Hensigt. I alle Tilfælde lader den Omstændighed, at to saa vigtige Lovbud hidtil have været ganske ubekjendte, os ahne, hvor mange Kilder til vor Retshistorie og til Kundskab om Landets indvortes Forfatning vi endnu savne.—Hvorledes Selvejergods kunde tildømmes Kronen (skures i Fald) naar enten Leding eller andre Afgifter ikke bleve erlagte, derpaa findes Exempel, foruden i Dommen i første Samling I. 187⁽²¹⁾, ogsaa i dette Bind S. 195, 197, 205 og 216. Man seer af disse Domme, at det herved iagttoges den Fremgangsmaade, at naar Bonden ikke kunde betale, dømtes han først ved 12 „Ejeres“ (altsaa Selvejeres) Dom fra Gaarden, og først, naar ingen af Medarvingerne vilde modtage Gaarden imod at svare de derpaa hvilende Afgifter, blev den Krongods og bortfæstedes. At Bøndernes efterhaanden forarmede Tilstand paa denne Maade maatte give Auledning til Krongodsernes Forøgelse, er naturligt, men at de ikke vilkaarligt skiltes ved deres Ejendom, saalænge hiin Fremgangsmaade iagttoges, er ligesaa klart. At man heller ikke altid har overilet Bonden, som ikke kunde betale, sees af Dommen S. 195, som omtaler en Bønde, der havde siddet i 18 Aar uden at svare sine Afgifter. Naar Bonden selv frasagde sig den forfaldne, med Restance behæftede, Gaard, og hans Medarvinger heller ikke ønskede at beholde den, finde vi, at Lehnsmanden tilkjøbte Kronen den efter Vurdering, og i saadaane Tilfælde fandt da ingen Dom Sted af 12 Ejere, hvilken egentlig synes at have gaaet ud paa, at Besidderen paa Grund af hans sløtte Behandling af Gaarden burde aftræde den til en af sine Medarvinger. At en Lehnsmand kunde tillade sig at unddrage Arvingerne Kjøbesummen, see vi S. 205, men tillige, at der var Ret at faae i Landet, naar man henvendte sig til Kongen og Rigeus Raad, Jeg kan ikke forlade denne Gjenstand uden at gjøre opmærksom paa, at det fortjente en nøjere Undersøgelse, om ikke en af Aarsagerne til Bondestandens synkende Velstand i det 16de Aarhundrede bør søges i Ejendommenes idelige Deling i mindre Lodder mellem

(20) Ogsaa Fdn. 1523 om Brydiers Udvisning af deres Gaarde (D. Mag. IV. 223) bærer saubonbart Præg af Omsorg for Bondestanden, hvorpaa ogsaa Etatsr. Estrup gjør opmærksom (anf. Skr. S. 20-21). Det er uden tvivl den moderne Forgudelse af Christian den Anden (trods hans Tendents til Absolutisme og hans despotiske Charakter og Handlemaade) der, i Forbindelse med den Frederik den Første af Aristokraten *Hvitfeld* tildeelte Berømmelse, har bidraget til, at de nyeste Historikere fortælle, „at han var lidet yndet af Folket“ (*Allen Haandb.*

2den Udg. S. 325) naagtet *Holberg* (Dmks Hist. II. 289) vidner, „at han var elsket af alle Undersaatterne.“

(21) Ved den der anbragte Note om Udtrykket: „skures i Fald“ bør ogsaa bemærkes *Frederik* den Førstes Fdn. af 1526 (D. Mag. IV. 256) som udvider dette Tvangsmiddel, der længe synes at have været anvendt for Restancer af Leding, ogsaa til det Tilfælde, hvor Bønderne udeblive med andre Afgifter til Kongen.

Arvinger, hvilken Deling havde fundet Sted længe før og hvis Virkninger først nu bleve kjendelige, da *Frederik den Første* og *Christian den Tredie* forordnede, at Bøndergode ikke maatte adsplittes. Havde man i Danmark, saaledes som i Norge, havt Odels- og Aasædesret, vilde en saadan Bestemmelse have været overflødig.

At iøvrigt Bønderne selv forfølge deres Sager ind for Kongens og Rigens Raad, derpaa har jeg allerede i Fortalen til første Samling (S. xxiv—xxv) gjort opmærksom, og i denne vil man finde en Mængde saadanne Tilfælde; stundom er Gjenstanden ubetydelig nok, hvorfor en Lehnsmænd sagsøges af en Fæstebonde f. Ex. S. 211 for 2 Daler og en Oxe, hvilket just ikke tyder paa, at Bønderne paa den Tid vare synderlig bange for de Kgl. Lehnsmænd, og det var dog i Aaret 1558 at den Sag paadømtes; at Bonden i denne Sag ikke fik Ret, grundede sig paa Sagens Beskaffenhed; der ere Exempler nok paa, at Domme paa Kongens Retterting i denne Periode ere afsagte til Fordeel for Bønderne imod Kongens Lehnsmænd f. Ex. mod *Frants Brockenhuus* S. 179 og 204, mod *Otto Rud* S. 185, mod *Jörgen Brahe* S. 218, mod *Knud Gyldenstjerne* S. 230 og 232, mod *Gabriel Gyldenstjerne* S. 233, mod *Hans Beritzen* og *Suder Kiettinge* S. 311 ff.

Iblandt de Domme, som iøvrigt give Udbytte for Retshistorien, skal jeg her indskrænke mig til at adhæve nogle af de vigtigste. Den S. 31 aftrykte Dom viser saaledes paa det bestemteste, at man ihenseende til Slegfredbørns Legitimation ikke gjorde Forskjel paa Kuldlysning og simpel Tinglysning; hvad der anføres S. 43 og 103 godtgjør, at Arvefæste er en langt ældre Indretning end man hidtil har antaget (*). — Den S. 163 meddeelte Dom viser, hvorledes Enkelte af Adelen vidste at gjøre sig Öxenhandelen fordeelelig, tildeels ved at eludere Lovene. Vigtige ere ogsaa de Oplysninger, som findes S. 238 om Vindikation, (jvfr. S. 40, 140 og 218 hvor den synderlige Formular forekommer: „Guds og hans egen Fole, Guds og hans eget Sviin“). Med Hensyn til criminelle Sager kan især mærkes hvad der S. 13 og 29 anføres om Gjörsum, og hvad der S. 143 og 246 forekommer om Borgen i slige Sager; hvorledes Sagsøgeren endog i Tyvssager kunde benaade den, der havde forbrudt sit Liv, viser Dommen S. 187, men at han dog paa den anden Side ikke kunde undlade at forfølge den Sag, som han engang havde reist, sees af Dommen S. 209. Ogsaa fortjener at bemærkes, hvorledes i et ulovbestemt Tilfælde Straffen overlades til Kongen („til hans Naade og Unaade“) S. 209 i Forbindelse med de lignende Exempler paa Kongens Straffemyndighed, som forekomme i 1ste Deel S. 7 og 23.

Ihenseende til *Retsplejen* turde et Par mere udførlige Bemærkninger her endnu finde Plads. Jeg har allerede i første Deel (Fortalen S. xxv) bemærket, hvorledes Retsplejen

(*) Jvfr. dog *Etatsr. Estrups* Bemærkninger i den ovenfor cit. Afhandl. S. 19—20

loed af Edens hyppige Misbrug; dette vil man ogsaa her finde stadfæstet t. Ex. S. 35, 91, 206 o. fl. St.; et særdeles mærkeligt Exempel findes S. 156, hvoraf sees, at i en eneste Sag ere blevne aflagte 156 Eder!—Jeg vil her kun tilføje, at ligesaa ofte som vi stode paa falske Eder, aflagte af Parter og Vidner, finde vi Sandemænds og Nævningers edelige Domme underkjendte t. Ex. i første Deel S. 85, 215, 267, 270 og her S. 7, 189, 256, 266 foruden de mange Tilfælde af lignende Natur, som forefindes i Protocollerne, men som jeg ikke har optaget, fordi Sagerne ikke i anden Henseende havde Interesse. Da man i vore Dage er saa tilbøjlig til at ansee Eedsvornes Dom for et ubestikkeligt og aldeles paalideligt Udsagn af den sunde Menneskeforstand, som ikke maa underkastes nogen Prøvelse ihenseende til Sagens Realitet, saa turde det vel ikke være overflødigt at hen-vise til gamle Tidens Erfaring, saameget mere som det ikke er noget nyt, der skyldes Tidens Udvikling, hvorom her er Tale, men noget meget gammelt, som man paa ny af adskillige, fornemmelig politiske, Hensyn vil kalde til Live. Det er derfor at mærke, at allerede *Valdemar* den Andens Jydske Lov satte de Eedsvorne under Biskoppens og de bedste Herredsmænds Control (II. 7 og 42) og at *Christian* den Anden aldeles vilde afskaffe baade Sandemænd og Nævninger (Gejstl. L. Cap. 70); dette skeete vel ikke, men efter Reformationen bleve deres Kjendelser indankede først for Landnævn, derfra til Lands-tinget og endelig til Kongens Retterting (see 1ste Deel S. 262), hvilket noksom viser, hvor langt man var fra, at fæste ubetinget Tillid til disse folkelige Dommere, hvis Af-sigter jevnlig underkjendtes. Jeg tvivler ikke paa, at ogsaa Herredags - Dombøgerne fra Slutningen af det 16de og 17de Aarhundrede ⁽²²⁾ ville indeholde tilstrækkelige Data til at godtgjøre, at *Christian* den Femte havde gode Grunde til ikke at optage Nævninger i sin Lovbog, og til at indskrænke Sandemændenes Jurisdiction indenfor de snevre Grændser, han har anviist dem. Vil man hertil svare, at det ikke just var nogen stor Vinding, at den dømmende Myndighed i første Instants efterhaanden kom til at ligge i en enkelt Mands Haand, en Byfogeds, Birke- eller Herredsfogeds, hvis Lovkundskab i hine Tider ofte ikke strakte sig videre, end Nævningers og Sandemænds, og at det ingenlunde er vist, at det er de af vore gamle Eedsvorne begaaede Misgreb og Overbeviisning om denne Indretnings Uhensigtsmæssighed, som har bevæget *Christian* den Femte til saa godt som at afskaffe dem, men at Grunden snarere maa søges i, at det offentlige Liv og Fol-kets Interesse for Deelagtighed i den dømmende Myndighed var aftaget, maaskee tildeels af Frygt for det Ansvar, som Sandemænd og Nævninger vare underkastede, naar de bleve fældede, saa er det ingenlunde min Mening, at ville frakjende en saadan Syusmaade al

(22) Et Exempel paa Nævningers forunderlige Maade at behandle en Sag paa i Aaret 1636, vil man finde i mine Bemærkninger til *Mads Ravns Sag*

i skandinavisk Literaturselskabs Skrifter for 1817 S. 431.

Gyldighed, da jeg netop antager, at et kraftigt offentligt Liv er en nødvendig Betingelse for at eedsvorne Retter kunne bestaae og nogenlunde opfylde deres Bestemmelse, men det har kun været min Hensigt, at vise, at man hos os allerede i det 13de Aarhundrede, da det folkelige Liv var i fuld Virksomhed, ikke har fundet Guds Stemme i disse Folkedomme, men underkastet dem Appel⁽³⁴⁾, og at deres Beskaffenhed i den Periode, til hvilken nærværende Domsamling slutter sig, noksom viser, hvorlidet de kunde undvære en højere Prøvelse. Skulde man endnu indvende, at hine Domme dog ikke kunne sammenlignes med Kjendelser af en Jury, da Sandemændene udnævntes af Kongen og for Livstid, saa skal jeg, næst at bemærke, at det vel kunde være tvivlsomt, om Jydske Lov II. 4 ved at bruge det Udtryk: „Kunungs bref scal lyusæ sannendman i a thet herritzthing, ther han scal weræ sannendman i,“ sigter til andet, end en Kongelig Stadfæstelse⁽³⁵⁾, kun erindre, at denne Indvending i al Fald ikke rammer de jydske Ransnævninger (der dømte om Ran, Tyveri og Vaadessager) da de bleve valgte af Bønderne, og at den heller ikke kan træffe de Sjellandske og Skaanske Nævninger, der valgtes af Sagsøgeren, dog saaledes at Sagvolderen kunde forkaste et vist Antal.

Af det i Dommen S. 213 indførte Sandemænds-Brev sees, at de ikke blot dømte om Factum, men ogsaa om Jus. At deres Bestilling ansaaes for en Byrde, viser baade Dommen S. 217, hvor Sandemands Tog og Ranstog nævnes som Kongelig Tynge, og Dommen S. 269, hvori forekommer det Tilfælde, at Samfrænder havde tillagt en Arving større Lod end hans Medarvinger, fordi han var Sandemand. Jydske Lov har neppe betragtet Sagen anderledes, da den halve Mark Sölv, som den tillægger de 8 Sandemænd til Deling under Navn af Hesteleje, vistnok maa ansees for noget mere end blot Erstatning for deres Befordring til Hest, naar man betænker, at Loven antager denne Sum for at være stor nok til et Fruentimmers Underholdning i et heelt Aar⁽³⁶⁾.

Om Sagvolderens Udeblivelse har jeg i Fortalen til 1ste Deel S. xxv erindret, at den havde til Følge, at han tabte Sagen, og i de S. 81, 118 og 221 anførte Domme findes

(34) Jvfr. de paaheraabte Steder af J. L. II. 7: „...uten at the bæstæ bygdmen oc the sannæst attæ oc bliscop vintær thet the (Sandemændene) hauæ gjort ulogh æth uræt eth bothæ“ (altsaa dømt urigtigt baade ihenseende til Form og Materie — Lov og Ret) og II. 42: „...forthi tho the (Nævningerne) sværæ allæ et, of the sværæ igen the bæstæ oc the flæste hærætsmen, tha mughæ the tho theræs boslot forgöræ“.

(35) At ogsaa Erik Krabbe saaledes har forstaaet Loven, sees af hans Oversættelse: „Mit des Kö-

nigs Briefe sollen die Schöppen in ihrem Ampte bestätiget werden.“

(36) J. L. II. 36. Vi finde i I. 105, at man endnu i Aaret 1547 hogstavellig har anvendt denne Artikel, uagtet Markens Værdi saa aldeles havde forandret sig. Da Jydske Lov blev givet var den, der ejede 3 Mk. Sölv (omtrent 50 Rdlr.) en Capitalist (Tremarksmand i den Tids Betydning, J. L. II. 51), og at have stjaalet en Ting af $\frac{1}{8}$ Marks Værdi bragte Tyven til Galgen.

derpaa Exempler. Derimod har jeg i denne Deel i Anledning af Dommen S. 42 i Noten bemærket, at man ikke synes at have været ganske paa det Rene med den Virkning, man skulde tillægge Sagvolderens Udeblivelse, og de der anførte Steder af *Christian* den Tredies Recesser synes, ligesom den anførte Dom og Dommen S. 118, ved de Udtryk: „have tabt Sagen, *indtil saalænge han vil møde*“ at give Sagvolderen Lejlighed til at unddrage sig Dommen ved et indstævne Sagen som Citant. Dersom man nu tænker sig, at den forrige Citant, som saaledes blev Sagvolder, udeblev, saa kunde den engang Dømte vinde den Sag, han forhen havde tabt, men dog atter under det Vilkaar, at den Udeblivende ikke mødte paa ny og forfulgte Sagen, hvoraf kunde følge, at Sagen vilde forhales i det Uendelige. Et virkeligt Tilfælde af noget lignende Beskaffenhed frembyder Dommen S. 118 angaaende en Hestehandel. *Axel Nielsen* ved Kongens Hof stævner *Christen Pedersen*, Borger i Odense, til at tage en Hest tilbage uden Betaling, fordi Hesten havde Fejl og den var kjøbt paa det Vilkaar, at Sælgeren ikke skulde have nogen Kjøbesum, dersom Hesten var fordærvet; da Sagvolderen udebliver, falder Dommen, at *Axel Nielsen* intet er ham skyldig, „uden for^{no} *Christen Pedersen* haffuer ther andit att sige oc kommer met bedre *Bevüisning*.“ Saaledes som det vil erfares af nedenstaaende Dom⁽³⁷⁾, der findes i samme Dombog, indstævnedes nu virkelig *Christen Pedersen Axel Nielsen* til at betale Hesten, men det er her ikke den Indstævnte der udebliver, men Sagsøgeren *Christen Pedersen* udebliver, og det hedder da i Dommen, at *Axel Nielsen* skal være fri for denne Sag „til saalænge *Christen Pedersen* kan bevise, at Hesten blev kjøbt uden noget Vilkaar.“ Dersom nu *Christen P.* atter havde stævnet *Axel Nielsen*, og denne, kjed af Sagen, var udeblevet, synes Conseqventsen at fordre, at Sagvolderen *Axel Nielsen*, under Forud-

(37) „Var skicket for os *Axel Nielsen* oc berette, at *Christiern Persen* havde ladet hanom steffne fore en Hest, hand kiöbte hanom aff, hvilken Sag hand nu kort Tiidt sidhen fick vor Dom her i Kbyn, lydendes, at epherdi handbeviste, att Hesten var forderffuit, tha var hand hanom ey ythermere plictig y then Sag, uden *Christen Persen &c.*, oc sagde, at *Christen Persen* tog Steffning offuer hanom at möde, oc er nu faren aff Byen oc ey ville möde i Retten, oc glorde *Axel Nielsen* her nu bevüisligt met *Henrik Troll* oc flere vore Hofsinder, at same Hest var forderffuit then Tiidt hand fik hanom, oc ey hand hagde same Hest længer y syn Were, end hand loedt hanom före fran Ottense oc hiidh tiil Byen, oc strax hand hagde laditt hanom beskodhe (besig-

tige) oc ther fandes Vandbrock paa hanum, tha loed hand forskycke hanom strax sin Hest igien; thy hand hagde kiöpt then mett Vilkor, oc satte i Rettæ, att epherthi hand fick then mett Vilkor, om hand var hanom ythermere plictug; thii hand haffuer send hanom Hesten tilhage igien. Tha epher sliq Leylighet sagde vii ther saa paa for Rette, at *Christiern Persen* eller hans Fader *Per Christiernsen* bör at annamme same Hest tiil thenum som han nu staar, oc *Axel Nielsen* att were for then Sag aldeles qwitt oc angerlöss tiil saalenge *Christiern Persen* kandh thet bevüisse, att same Hest bleff kiöptt uden noget Vilkor.“ Dat. Haffnie die omnlum Sctorum presentibus *Joh. Friis*, Hr. *Anders Bilde*, *Per Ebbesen* oc *Jacob Har-denbierg*.

sætning af, at Citanten virkelig førte Beviser for, at Handelen var indgaaet ubetinget vel maatte have tabt Sagen, men kun indtil videre, saaledes at han maatte have Ret til at fremkomme med Indsigelser mod det af Citanten førte Beviis. Man kunde maaskee fristes til at fortolke hine Ord: saalænge indtil han vil møde, med den Indskrænkning, at den udeblivende Sagvolder først maatte bevise, at hans Udeblivelse havde havt sin Grund i lovligt Forfald, og at han kun havde forsømt i rette Tid at anmelde og bevise det, men der findes intet Datum i nogen af de Sager, jeg har havt ihænde, som kunde tjene til at bestyrke en saadan Fortolkning. Vanskeligheden ved at forstaae de saaledes clausulerede Udeblivelses-Domme bliver endnu større, naar man ved Siden af dem finder mange Domme, der ligefrem dømme den udeblivende Sagvolder efter Citantens Paa-stand, (see foruden de ovenfor nævnte Domme, som findes i første Deel, her Dommene S. 104 og 130). Maaskee lod Vanskeligheden sig hæve, naar man antog, at Stævningen i disse Sager udtrykkelig havde indeholdt, at den Udeblivende skulde dømmes efter de fremlagte Beviisligheder; i det mindste seer man af Dommen S. 58, at saadanne Stævninger have været i Brug, da *Mogens Goye* stævnedes *Simon Persen* „at møde her uti Kiøbenhavns ottende Dag nest ephter St. Hans Dag Mitsommer — saafremt att ther icke skulle dømmes ephter hues Bevisning ther tha tilstede kom.“

Med Dommes Execution i civile Sager, selv naar de vare afsagte ved Kongens Retterting, havde det endnu bestandig sine Vanskeligheder, uagtet *Frederik* den 1stes Ordinants af 1530, (*Danske Magaz.* IV. 284) som gjentoges ved *Christian* den 3dies Reces af 1537 Cap. 10, paabød en Mulct af 40 Mark for hver 6 Uger, som den Domfældte sad Kongens Dom overhørig. Vi have ovenfor (S. xviii) seet, hvorledes en Bonde kunde i 3 Aar forhale Executionen af en ved Kongens Retterting afsagt Dom, og at den samme Sag kunde komme flere Gange ind for denne Domstol, uden at Domhaveren kunde komme til sin Ret; men ved Siden af denne Langsomhed i Retfærdighedens Haandhævelse i civile Sager finde vi en forfærdende Hurtighed i Fuldbyrnelsen af criminelle Domme; Vejen til Galge og Baal er saa hurtig, at ikke sjelden Retfærdigheden først kommer den uskyldig Dømte til Hjælp efter Døden; Exempler findes i I. 248, og i dette Bind S. 21, 54, 189 og 282. Mangelen af Bestemmelser om nødvendig Appel er derfor en af de væsentlige Fejl ved hiin Tids Retspleje, som ikke engang blev afhjulpen ved *Christian* den 5tes Lov. Det første Forsøg i denne Retning var *Frederik* den 2dens Kallundborgske Reces Cap. 8, som paabød nødvendig Appel i Troldomssager, men dog kun til Landstinget; at slige Sager skulde indankes til Højesteret, förend Execution maatte finde Sted, bestemtes først ved *Christian* den 5tes Reskript 20 Nov. 1686. En anden kjendelig Mangel ved Retsplejen, hvorpaa nærværende Domsamling frembyder Exempler i Mængde, er den idelige Overspringen af Instantserne, uagtet Instantfølgen allerede angives i *Christopher* den

2dens Haandfæstning⁽³⁸⁾ og indskjærpes i *Christian* den 3dies Lovgivning; af *Frederik* den 2dens Kallundborgske Reces Cap. I see vi ikke destomindre, at den Misbrug, at gaae Herredsting og Landsting forbi, endnu paa den Tid jevnlig fandt Sted. Synderligt er det ogsaa, hvorledes Rigens Ret baade forandrer og stadfæster de af den selv forhen afsagte Domme (see S. 58 og 119).

Blandt de Domme, som give interessante Bidrag til en Charakteristik af *Sæderne* i det 16de Aarhundrede, fortjene fornemmelig at udhæves de, som findes S. 50, 53, 65, 81, 82, 111, 122, 126, 131, 134, 140, 170—171, 178, 206 og 319.

Med Hensyn til en Yttring om Udtrykket „*Vor Ordinants*“ i I. S. 312 Not. 20, skal jeg her gjøre den Erindring, at det synes, som man i Herredagsdommene har brugt dette Udtryk om enhver af danske Konger given Ordinants, uden at der med Ordet „vor“ netop sigtes til den dalevende Konge; thi naar der i Dommen S. 59 paaberaabes „*Vor Ordinantse*“, saa kan derved neppe sigtes til nogen anden, end *Frederik* den 1stes Ordinants af 1530 om Execution efter Kongens Domme (*Danske Magaz.* IV. 284), uagtet Dommen er afsagt 1537; rigtignok findes den samme Bestemmelse i *Christian* den 3dies Reces af 1537, men det maa bemærkes, at denne først er givet den 24de August, og Dommen derimod allerede afsagt paa Kong Knuds Dag, altsaa d. 10de Julii.

Til Slutning skal jeg endnu henlede Læserens Opmærksomhed paa en gejstlig Mand, der, som jeg har anmærket i Fortalen til 1ste Deel S. IX, i Anledning af den i Aalborg 1537 afsagte Dom har spilt en Rolle i vor Retshistorie, ved paa en Maade at have foranlediget Indførelsen af den ellers hos os ubekjendte Straf, at stoppes i en Sæk og druknes. Naar vi spørge, hvem denne „Kongens Prædikant“ vel kan have været, ledes man ved at læse i den nærværende Samling S. 55 aftrykte Dom fra samme Aar (1537) om „vor Predikanter Mester *Johan Albretsen*“, let paa den Formodning, at det er den samme Hofprædikant, der har ledsaget Kongen paa hans Rejse, og formodentlig er det den samme, der har underskrevet Kirkeordinantsen af 1537 som *Johannes Albertes*, uden nogen Bemærkning om Stedet, hvor han var Præst, saaledes som dette ellers er Tilfældet med alle de övrige, der have underskrevet. Det er iövrigt forunderligt, at denne Magister *Albretsen* ikke nævnes blandt de mange *Christian* den 3dies Hofprædikanter, som forekomme hos *Krag*, *Zvergius* og *Pontoppidan*.

Dersom iövrigt de, der interessere dem for Fædrelandets Personalhistorie og Chorographi i ældre Tider, maaskee ville finde, at jeg i denne Henseende ikke har meddeelt Oplysninger nok, og at der selv i dem, jeg har meddeelt, maatte være meget at berig-

(³⁸) See min Retshist. §. 187 Not. d, jvfr. §. 205.

XXVIII

tige, turde det være tilstrækkeligt at bemærke, at min nærmeste Hensigt har været og maatte være, at oplyse Retshistorien, og at hvad jeg ellers i Anmærkninger hist og her har anført til Oplysning om de i Dommene omhandlede Personer, Byer, Herregaarde osv. er hvad jeg lejlighedsviis har fundet paa min Vej, som ikke umiddelbart har kunnet føre mig ind paa Personalthistoriens Enemærker; det er derfor vel muligt, at jeg paa disse oftere kan have forvildet mig, og enhver Berigtigelse vil være mig særdeles velkommen.

Kjøbenhavn, 1 December 1843.

Kolderup - Bosenvinge.

1.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvori findes Spor til Gjeldsbreves Præscription (¹).

(0.)

Vor skickett for oss Mester *Iuer Jull*, Prouist i Riipe, oc hagde i Rette steffnitt *Jörgenn Jull* till Brincke oc tiltallitt hannom for Hundrett IX Gyldenn, hans Fadher, *Hans Iuerssenn*, skulle vere hannom oc hans Mettarffuinge schyldiig &c., oc i Rette lagde for^{ne} *Hans Iuerssens* Breff, udgiffuitt undher Gudz Aar MCDXC secundo, lydendes, att hand kendes sig att vere Biscop *Hartuich* aff Riipe 1^c Gyllenn skyldiig, oc badt synn Broder *Keldt Iuerssenn* oc *Tomes Iuerssenn* uti samme Breff, att thii vilde giffue oc fornöffue for^{ne} Biscop *Hartuich* thi Hundert Gyllenn, thi vor ham skyldiig for hans Godz, tha vile handt therfaare lade thennom kierelösse. — Item ett for^{ne} Biscop *Hartuichs* Breff, udgiffuitt Aar &c. MCDXC tertio, lydendes, att handt kiende sig att haffue opeboret for^{ne} 1^c Gyldenn aff *Kieldt Iuerssenn* oc *Tomes Iuerssenn* paa for^{ne} *Hans Iuerssens* Vegne mett flere Ordt &c. — Thertill suarett for^{ne} *Jörgenn Jull*, att samme Geldt haffde standett udi XLIII Aar oc at hans Fader liffde lang Tid syden samme Breffue udgiffuit vaere oc aldriig ther vortte tallet om samme Geldt förre nu, oc miente, att hannom ey burde att stande ther nogenn Mandt for till Rette, epher for^{ne} Biskop *Hartuichs* Quittanzes Lydelsse. Tha epher &c. sagde vi ther saa paa for Retthe, at epherthii at samme Geldtt uti saa lang Tiidt standit haffde, som forsagtt staar,

(¹) Uagtet Gjelden i nærværende Sag ogsaa ansees afgjort ved den fremlagte Qvittering, lægges der dog Vægt paa den Omstændighed, at Gjelden havde henstaaet i saa lang Tid (44 Aar) og ikke för havde været paatalt. Det förste Lovbud om

Gjeldsbreves Præscription er, som bekjendt, Christian den Fjerdes lille Reces af 1615 Art. 24, den middelbare Kilde til Christian den Femtes Lov 5—14—4.

oc aldrig var omtallit före enn nu, tha bör for^{ne} *Jörgenn Jull* oc hans *Metarffuinge* for for^{ne} Hundritt IX Gylden quitt att vere ephther for^{ne} *Biscop Hartuichs* Breffs Lydelsse, oc the gamle fortyett ⁽²⁾ Breffue, som *Mesther Iuer* i Rette lagde, ey at komme for^{ne} *Jörgenn Jull* eller hans *Metarffuinge* till Brüst eller Skade ephther thenne Dag i nogre Maade.

Datum Lemuig sexta feria post Dominicam Palmarum ⁽³⁾, præsentibus *Magnus Munck*, Her *Offue Lunge*, *Knuudt Perssenn*, *Per Ebbessenn*, *Jens Tamessenn* ⁽⁴⁾ til Halmgaard.

2.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Besvangrelse medfører ikke Forpligtelse til Ægteskab ⁽¹⁾, ligesaa lidet som den Omstændighed, at Barnefaderen har lyst Barnet i Kuld og Kjøn. — Fejde af det besvangrede Fruentimmers Slægt omtalt.

(0)

Vor skickett for oss *Christiern Christiernssenn* i Quistgaardt ⁽²⁾ oc haffde i Rette steffnitt Skarys for handt skulle haffue belegett hans Söster udi hans Thieneste &c. — Tha ephther Sagens Leylighet, kunde vii ey finde, att for^{ne} Skarys vor plictiig at tage samme Quinde till Ecthe eller burde att lide nogen Feyde aff hindes Slechte oc Wener, men att handt haffde tagett Barnnet till sig oc thet forssett oc liuste thett siiden uti Koldt oc Kiön, thet haffde handt giortt aff sin gode Viillig oc haffde thermett vell giortt.

⁽¹⁾ fortyett Breffue, fortiede, ikke forhen omtalte Breve.

⁽²⁾ Palmesøndag, Søndagen för Paaske.

⁽⁴⁾ Der maa læses *Jens Tommesen (Sehested)* til Holmgaard, i Ribe Stift, Skodborg Herred, hvilken Gaard *Jens Thommesen* ejede indtil sin Död 1555. D. Atl. V. 830 Not. p.

de af Christian den Tredie confirmerede Statuter for Kjöbenhavns Universitet (*Krags Suppl.* til Christian den Tredies Hist. S. 45) hedder det om Studenterne: „Si quis virginem vitiaverit, 14 dies incarceratus cogetur eam ducere uxorem, si illa voluerit; si illa noluerit, dotem dabit et liber erit,“ altsaa det samme Princip, som Christian den Femtes L. 6—13—5 har fulgt, men som Frederik den Andens Ægteskabsartikler kun havde antaget for det Tilfælde, hvor Besvangren havde anholdt om Pigen (jvfr. L. 6—13—5).

⁽¹⁾ Det er at mærke, at vore Proviudsiallove ikke kjende nogen saadan Forpligtelse, s. Sk. L. og *Andr. Sunes*. XIII. 5, Jydske L. II. 18. Först i

⁽²⁾ Maaskee Herregaarden Qvistrup i Ribe Stift, Hierm Herred, D. Atl. V. 772.

Datum Lemuig sexta feria post Dominicam Palmarum, præsentibus *Magnus Gye, Her Oge Lunge, Knudt Perssenn, Per Ebbessenn, Jens Tamssenn &c.*

3.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Bønderne paa Kronens Gods i Skodborg Herred kjøndes pligtige at udrede de samme Afgifter, som deres Forældre efter Sædvane fra Arilds Tid og ligesom Adelens Tjenere ⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickett for oss *Niels Kieldssenn* oc hagde i Rette kallett vore Bønder oc Kroffnn - Thienere uti Skodborgherritt, oc tilltallit thennom paa vore oc Kronens Vegne for thii icke ville udgiffue Skoffvogenn ⁽²⁾ oc Skoffsuinn, som andre gode Mendthz Tienere pleye att giffue. Thertill suarede for^{ne} Bøndher, at ti vore besvarett mett store oc mange Tøngæ oc Affgiftt till Kronenn, oc mienthe, at ti ey vore plictige saadann Skoffvogenn oc Skoffsuinn att udgiffue &c. — Tha epher Sagens Leylighedt vor ther saa paasagtt fore Rette, att for^{ne} Bønder och Kronens Thienere uti for^{ne} Skotborgherritt bör saadann Skoffvogenn oc Skoffsuinn till oss och Kronenn att utdiggfue, som aff Arildtz Tiidt Seduane verett haffuer oc theres Foreldre for thennom utdiggfuit haffuer, som andre gode Mendthz Thienere her i Landett pleye att utdiggfue.

Datum Lemuich die Parasceues ⁽³⁾, præsentibus *Magnus Gye, Her Oge Lunge, Knudt Perssenn, Per Ebbessenn, Axell Jull, Jens Tamissenn &c.*

(1) Om denne Henviisning til gammel Sædvane og ⁽²⁾ *Skoffvogn*, s. I. 153. om Ligheden mellem Afgifterne paa Krongodserne og Adelens Godser, see Fortalen til første Samling S. XXVIII. ⁽³⁾ Langfredag

4.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Bønderne paa Kronens Gods (Gudum Kloster) maae ikke besværes med større Afgifter end „som af Arildstid har været Sædvane“.

(0.)

Vor skickett for oss vore Bynder oc Thienere till vor Closter Gudum, oc beclagett, att the vore besuarett met nogre nyy Tönge oc aarlig Afgifft, som vore: Höns, Geess oc Lam, som *Christiernn Skram*, thett Stundt handt samme Closther i Forsuar hagde, them paalaggtt haffde oc tilforne ey verett haffde sedtvonligtt till for^{ne} Closter; tha suarede Pririsse (1) uti for^{ne} Closther, att samme Tönge vor thennom paalagtt mett Her *Iuer Munckes*, Biscops i Riipe Tilladelsse oc Samtycke, som thenn Tiidt samme Closther uti Forsuar hagde. Tha epther Sagens Leglighedt vor ther saa paasagtt for Rette, att for^{ne} Gudum Closters Tienere skall aarligenn utgiffue saadann Skyldt oc Afgifft till for^{ne} Closter, som aff Arildz Tiidt Seduane veritt haffuer oc ey skulle besuares mett Höns, Giess oc Lam, som thennom nu nyligenn paalagtt er offuer theris rette Landtgille, epther thenne Dag uti noger Maade.

Datum Limvyg Vigilia Pasche(2), præsentibus *Magnus Gye*, Her *Oge Lunge*, *Knudt Perssenn*, *Per Ebbessenn* &c.

5.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En af Skipper Clements Høvedsmænd, som „ikke havde löst sin Hals“, dømmes til at have forbrudt Liv og Gods. — Skipper Clements Opfordring til Almuen, som blev læst til Tinge, indeholdt den Trudsel, at hvo som ikke fulgte ham, skulde hænges.

(0.)

Her *Suendt*, Prouist i Westeruigh, hagde i Rette steffnt *Oluff Dus* for handt vor en principall Höffuitzmåndtt till att forsamle Almuen ther i Tyy, at opbrende oc plustre Closteritt oc andre gode Mendts Gorde; tha beuiste for^{ne}

(1) *Pririsse*, Priorinden.

(2) Paaske-Aften.

Her *Suendt* mett velbyrdig Mendt *Per Ebbessenn* oc *Axell Jull*, som Kongelig Majestæts Befalling (¹) att schriffue Halsløssning her uti Tyy, att Herritzmendtt, som vore ther hoss thennom, hagde hannom ther udlagt for 'enn principall Mandt till att opresse Almuen her i Thy y oc at brende gode Mendtz Gaarde oc bleffue therfor opthegnett uti Kongelige Register. — Thesligeste beuiste for^{ne} Prouist *Suendt* mett Herritzfaaget oc XVIII acthe Herritzmendt uti Heritt vore, som vore hiidt steffnett mett vore Steffning, att siige theres Saningenn, som vore inde for oss, och paa theres Helgens Edtt; the bestod for oss, att for^{ne} *Oluff Dutz* indkom paa Reffsting uti thenne forgangene Skipper *Clemendtz* Fegdhe, oc bad Fogeden oc thenn menig Almue, som ther forsamledt vaare, att thii skulle splitte Tingitt i Dieffle Naffnn oc følge hannom till for^{ne} Vesteruigh Closther oc ther nedherlegge (²) Prouist *Suendt* oc thet Udedings - Folck (³), som handtt haffde mett sig, oc lodt saa strax lesse ett Skipper *Clemendtz* Breff for Almuenn, som indholde, att huilckenn som icke ville følge hannom, skulle henges uti enn Gallige; sammeledes bestodt enn andenn Dannemandt *Jens Perssenn* i Ulstedt paa sin Helgens Edth, att for^{ne} Prouist *Suendt* forskickett hannom till *Oluff Dutz* oc lodtt hannom tiilssiie, att handt skulle komme till hannom till Closther, paa thett handt viille underuisse hannom, att handt saadant skulle haffue fordraff (⁴). Tha suarett *Olluff Duss* for^{ne} *Jens Perssenn*, att hand hagde nogett aff Skipper *Clemendtz* Folck hoss sig, met huilcke handt hagde att handlle, som hannom miere magtpaaligendes vor enn att thalle mett Prouist *Suendt*, oc tha samme *Jens Perssenn* kom till hannom i Closterett tilbage oc sagde hannom Suar, tha viste Prouisten hannom tilbage egen till *Olluff Duss*, att handt endelig skulle kome till hannom tiill Closteritt; strax lodtt *Olluff* samme *Jens Perssenn* hugge oc sla

(¹) Formodentlig er her udeglemt Ordet: havde; det følgende Ord, som jeg har læst: *schriffue*, er meget utydeligt; maaskee skal *skrive Halsløssning* betyde: at bestemme de Vilkaar, paa hvilke de oprørske Bønder kunde frikjøbe deres Liv. *Peder Ebbesen* og *Axel Juel* nævnes ogsaa som Kongelige Commissarier i det i *Krags Hist.* I. 72 Not. anførte Manuskript.

(²) *nedherlegge*, nedlægge, dræbe.

(³) *Udedings-Folck*, udædiske Mennesker, Udaadsmænd.

(⁴) Der maa udentvivel læses: *skulle haffue i Fordrag* : at han skulde lade det beroe, opsætte eller opgive sit Forehavende.

vedt III eller IIII Saar oc hagde ner slaget hannom ihiell, oc endog handt vor giortt Saar, motte handt alligeuell ssette hannom Borenn (⁵), oc kallett hannom Her *Suendts* Spegdher (⁶), mett mange flere Vindesburdt, Prouist *Suendt* therpaa i Rette lagde. Theremodt fremlagde *Olluff Duss* nogre Vitner, som icke gieldt *Jens Perssenn* paa, oc thermet nogre andre Vitner, som fandtes at vere vildige oc udtgiffne oc vitnett aff samme oprørske Bøndher, som met *Olluf Duss* i samme Oprör veret hagde &c. Tha epher Tiltall &c., sagde vi ther saa paa for Rette, att epherthii *Olluff Duss* haffuer giort emodt oss oc sitt rette ferne (⁷) Riige som enn erlöss, forthuillet Skalck oc Forreder oc icke haffuer bött synn Halsslössning emodt oss, som beuisseligtt er, som andre Bønder oc Almue her y Tyy giortt haffuer, tha haffuer handt forbrott sytt Liff oc Godtz imodt oss oc therom att stande i vor Naade oc Unaade.

Datum Vestheruich, præsentibus Her *Magnus Gye*, Her *Johann Randtzow*, Her *Offue*, *Knudt Perssenn*, *Axell Jull*.

6.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Nye Lavhævdsbreve koume ikke i Betragtning mod gammel Lavhævd paa Græsningsret.

(0.)

Vor skickett for oss uti Rette *Erick Laurissenn* y Kvolffgaardt oc lodt lesse ett Lagheffdts-Breff, udtgiffuitt under Gudtz Aar MCDXLIII, lydendes, att Prouist *Palm* (?) haffde veritt paa Diörnes, som liger Söndenn i Bredelon i Lunde Sogenn oc tilvardt sig synn rette Feldt, Forthe oc Yrthefang (¹), att hans Rethedt thermett er mett andre Eyghere i thett samme Stedt e saa gott

(⁵) Borgen?

(⁶) *Spegdher*, *Speider*, *Spion*.

(⁷) *ferne*. *sædrene*.

menhængen, at Talen i dette Lavhævdsbrev allene er om Græsningsret (Fælded, Forthe, o: Fægang) og dette bestyrker, at Ordet *Yrthefang*, som ellers kun forekommer i Jydske L. III. 68, efter *Moths* Forklaring bör forstaaes om en Hede eller Hedestrækning, hvor Faarene græsse; jvfr. min Anmærkn. til J. Lov S. 517.

(¹) *Feldt*, *Forthe* oc *Yrthefang*; det sees af Sam-

&c., oc bekiende, att Her *Pröbiörnn Podebuskis* Fogitt nogenn Tiidt sydenn forledenn skulle haffue giortt ther ett nyy Lagheffd paa, them, som therhoss boendes er, til Brast oc Skadhe. Thertill suarede for^{ne} Her *Pröbiörnn*, att handt enthet viiste aff samme Lagheffdt oc ey heller viille mett saadann nyy Lagheffdt, om thenn endt findes kunde, viide nogenn Mandtz Skade; suarett oc *Nis Laurissenn* Fogitt till Neissboo^(?) Ting, att handh haffde fundet for^{ne} Her *Pröbiörns* Fogitt till samme Lagheffdt, om Her *Pröbiörn* hagde ther nogenn Rettighedt uti oc icke ellers &c. Therpaa vortt saa paa for Rette sagtt, att thenn gammell Lagheffdt bör vidt synn Magtt att vere oc thii ther omboendes ere att brughe for^{ne} Diörnis, som (*the*) aff gamell Tiidt brugtt haffue epther samme Lagheffdts Lydelsse, oc thenn ny Lagheffdt ey att kome thennom till Skade eller Hinder i nogre Maade.

Datum Aagaardt quinta feria post Pascham, præsentibus Her *Magnus Goye, Knudt Perssen, Per Ebbessenn, Axell Jull, &c.*

7.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Fæster udviist af sin Gaard for at have bortlejet noget af dens Tilliggende ⁽¹⁾ og dömt for Hærværk for at have besiddet Gaarden længer end til rette Fardag ⁽²⁾. Pluraliteten af Sandemændene, som havde frifundet den Tiltalte for Hærværk, dömmes „nederfældig“.

(0.)

Vor skickett for oss *Niels Jenssenn* till Bradtskoff oc hagde i Rette steffntt Sandemendtt i Nörreherrit i Salinge for at nogre af thennom haffde suorett *Elsse Matz* Kone i Östergröningh, *Nis Matzenn* i samme Stedt, oc theres Folck quitt for Herwercke, som handt hagde ladett thennom mett logligenn forfylge oc haffde ladet thennom uduisse aff samme Gaardt, thii utiboer, for thii

(?) *Neisbo*; skal maaskee læses *Nisby*, i Lo Herred, hvori ogsaa findes Byerne *Lunde* og *Brede*. *Predbiörn Podebusk* var Lehnsmænd paa Riberhuus, s. D. Atl. V. 654.

(1) Ifølge Frederik den Førstes Forordn. af 1523, i Danske Magazin IV. 224.

(2) Denne Sætning, som er optaget i Christian den Femtes Lov 6—14—7 og jævnlig anvendes i ældre Domme, har neppe anden Hjemmel, end Praxis.

haffde bortleyet till fremmede Mendt nogle Agger oc Jordt fraa samme Gaardt emodt hans Minde, som hand strax beuiste mett tuene Tingsvitner. Item beuiste handt mett ett Breff, udgiffuitt till Viborg Landzting, lydendes, at too aff samme Sandemendtt haffde suorett thennom Hervercke offuer for thii haffde besiddett samme Gaardt offuer rette Faredag, siden thii vore lofliig uduiste. Thertill suarett for^{ne} *Elsse Matz* Kone, att hun icke hagde leyett entthenn Ager eller Eng fraa samme Gaardt udhen thett hinds egne Börnn hagde att bruge, undertagett enn Agger, som hun hagde fest therfraa att skulle bruges uti III Aar, som hun beuiste mett Tingsvitne, oc gaff thii thennom therom i Rette paa baade Siider; tha epher Breffue &c., sagde vii ther saa paa for Rette, att thii tuo Sandemendtt, som suore for^{ne} *Elsse Matz* Kone, hinds Sön och Folck Hervercke offuer, thii haffue suorett Rett oc bör vedtt Magtt att bliffue, epher thii Beuising, som forscreffuitt staar, oc thii andre Sandemendtt, som suore thennom quitt, att haffue giort Urett oc bör nederfeldiig att vere, oc thii Vitne, som for^{ne} *Elsse Matz* Kone i Rette lagde, att vere falske, oc thii saa vittnett haffuer att böde emodt oss oc stande therfore till Rette.

Datum Aaleburg tertia feria post miserec. Domini ⁽³⁾, præsentibus Her *Magnus Goye, Oue Lunge, Magnus Munck, Erick Banner, Knudt Perssenn, Per Ebbessenn &c.*

8.

1537. Dom paa Kongens Retterting over flere Deeltagere i Opröret under Skipper Clement. — En arvelig Forlehning af Krongods med Rigsraadets Samtykke ⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickett *Axell Jull* oc hagde i Rette steffnet tuende vor oc Kronens

⁽³⁾ Anden Söndag efter Paaske.

⁽¹⁾ At Kongen havde forsynet sig med Rigsraadets Samtykke til den i Dommen omtalte Forlehning til *Axel Juell*, der ikke var Rigsraad, har maa-

skee sin Grund i den Bestemmelse i Kongens Haandfæstning, at han skulde „besörge Danmarks Riges Raad med Kronens Leen, saa the icke sculle haffue Behoff at besöge Herredage eller anden Besuering paa theris egen Kost oc Thering“. (*Krags Hist.* II. 47.)

Byndher *Tuli Wogennssenn* uti Borup, *Niels Morthenssenn* oc *Oue Seurenssenn* i Hellum paa thenn andenn Siide oc tiltallett thennom for tuende Byndergaarde, thenn ene uti Borup uti Astrup Sogenn uti Hinstedherritt, thenn andenn uti Hellum Byy oc Herritt lygendes, som the selluff besidde oc iboer, oc the emod oss oc Kronen (uti thenne forgangene Oprør) forbrott oc forkast⁽²⁾ hagde, oc vii therfaare mett vort elskelige D. R. R. Samtycke oc Tilladelsse forbemeldt *Axell Jull* arffeligenn fraa oss oc Kronenn undt oc giffuitt haffue, oc beclaget, att the theroffuer emodt hans Villige oc Tilladelsse samme Gaarde besidde oc ey the hannom thennom wiige eller opgiffue ville; tha berette oc forkynde for^{ne} *Axell Jull*, huorledes Bønderne oc menig Almue, som boendes oc besiddendes ere uti the oprørske oc affaldne Herrither haffue udgiffuitt theris Herritzbreff till oss oc Kronenn under theris Herritz Indssii-gell saa lydendes, att epherthii the thennom emodt oss oc Kronenn haffue forssett oc forbrodtt, i thett att thi Skipper *Clemendtz*, Skipper *Herman* oc thett Partthii, vor oc Rigens Fyende, haffue hyldett, suorett oc verett fylactige, emodt thenn Eedt oc Hylling, the met menig Landtzens Indbyggere oss (uti vor første Hylling uti Horsens)⁽³⁾ loffuede oc suore, oc therfaare alle endrectelige opladitt oc affhenditt fraa thennom oc theres Arffuinge all theres Byndher-Godts oc Eyendom, theres Hals thermett igennlösse, at vere oc bliffue forbrott Godtz till oss oc Kronenn till euig Tiidtt; huilckett handt oc beuiiste mett samme theres Herritzbreff oc Segell, handt for oss oc for^{ne} vor elskelige D. R. R. samme Tiidtt lodt lesse oc forkynde. Tessligeste beuiste handt, oc samme Bynder selluff tilstode oc icke kunde beneye, att the mett vore uti thenn Forsamling for Randhers imodt vor oc Rigens Adell, som ther inde aff samme oprørske Almue bestolde oc belagde vore, oc beuiste handt, at samme for^{ne} *Oue Seurenssenn*, *Niels Morthenssenn* oc hans Brodher mett vore paa Nis⁽⁴⁾ oc Tostelundt att röffue oc tage &c. Thertill suarede for^{ne} *Tuli Wogennssenn*, *Niels Morthenssenn* oc *Oue Seurenssenn* oc gaffue tilkiende, att the

(¹) See I. 134.

(²) See *Krags* Hist. I. 60.

(³) Formodentlig *Neesgaard* i Vendsyssel (D. Atl. V.

365). At Torstedlund i Viborg Stift blev brændt i Skipper Clements Oprør, berettes hos *Krag* I. 69 og i D. Atl. V. 93.

samme Byndhergaarde hagde arffuitt epher theres affgangne Foreldherne oc fremlagde nogre Tingsvitner, att nogne Mendt (som boendes vore i samme oprørske Herrith oc selluff mett vore uti samme Oprör) hagde vittnett, att the hagde veritt oc omgaaett met thennom i engen (*) Heritther, först som Danne-suene oc sidenn som Dannemendt, och ey thett thennom vittherlig att vere eller haffue sett for^{ne} *Tulli Wogenssenn, Niels Morthenssenn oc Oue Severinssenn* att brende eller skaade nogenn gode Mendtz Gaarde, endog the thett alligeuell haffue giortt kunde, att samme Mendt, som saa hagde vitnett, icke aff viiste eller hoss vaare &c., mett mange flere Ordt oc Talle paa baade Siider thennom emellom vor. Tha epher Tiltall &c., bleff ther saa paasagtt for Rette, att epherthii forbemelt *Axell Jull* beuiiste, att for^{ne} Byndher *Tuli Wogenssenn, Niels Morthenssenn, Oue Severinssenn* oc theres Brödre, som i saa Maade oprørske oc forsamlede vore, att före Auindtzskioldt emodt oss oc theres Fedrene - Riige offuer then Eedtt, the oss uti vor Hylding loffuett oc suorett hagde, saa oc epher theres egenn Herritzbreffs Lydelsse, tha er oc bör samme tuende Byndergaarde oc Godtz ganske oc allt att vere forbrött till oss oc Kronenn, oc forbemeldt *Axell Jull* oc hans Arffuinge thennom mett all theres Tilligelsse, Skoff och Marck at haffue, nyde, bruge oc beholle, epher-som vii met vor D. R. R. Samtycke oc Tilladelsse hannom naadeligenn unt oc giffuitt haffuer, oc huo thennom besidde skall, skulle thii thet haffue uti hans Nöye oc Minde.

Datum Aaleborg dominica miseric. Domini, præsentibus Her *Magnus Munck*, Her *Magnus Goye*, *Erick Banner*, *Erick Kromedige*, *Knudt Perssenn* oc *Per Ebbes-senn &c.*

(*) engen er formodentlig en Skrivejl for nogen.

9.

1537. Svar, givet paa Kongens Retterting, hvori paaberaabes en ubekjendt Ordinants af Kong Frederik den Første, „at Bøndergods ikke maa pantsættes paa Aaremaal“.

(0.)

Vor skicket for oss Her *Anders Christiernssenn* paa Haneess oc beclagett, att handt noget Aar siidenn forledenn haffde till Pantthe sat enn vor Bunde *Anders Matzenn* enn hans Bundegaar for IIII Hundrett Marcke, uaffløst uti XXVI Aar, oc berette, att ther stodt endnu ett Hundrett Marck tilbage aff samme Pendinge, huilckit *Per Nielssenn* oc hans Sönn oc Metarffuinge bestodt, oc strax foruisset hannom samme Pendinge &c., oc gjorde for^o Her *Anders* Spörssmaall till oss oc vortt Raadt, som tha tilstede vor, om samme hans Bundegaard burde therepther att holdes hannom fore, lengere, enn som hans Pendinge vor redhe; tha sagdes ther saa paa for Rette, att epher thenn Ordinance oc Skickelse, som vor kiere Herre Fadher therpaa giortt haffuer, at ingenn Byndergodtz, maa saa udsettes till Panntt paa Aarsmaale, tha bör for^o Her *Anders* samme Gaardtt igen att haffue till Lössning, nar som hans Penge rede er oc handt then epher Loffuenn lösse ville.

Datum Aagaardt quinta feria Paschatis, præsentibus *Magnus Goye, Knudt Perssenn* oc *Axell Jull &c.*

10.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Horehörn kunne legitimeres ved paafølgende Ægteskab, for hvilken Sætning Jyske L. I. 25 paaberaabes (¹).

(0.)

Vor skickett for oss *Olluff Jepsenn* oc haffde i Rette steffntt *Margrette*

(¹) Det sees heraf, at man har antaget Jyske Lovs Bestemmelse at gjelde om et andet Tilfælde, end det, som Lovstedet virkelig omhandler. Jeg har allerede i Nyt jur. Arch. VII. 209 Not. gjort opmærksom paa, at dette Lovsted ikke taler om

den Mand eller Kone, der gifter sig med den Person, med hvem han eller hun har begaaet Hoer, men om den, som gifter sig med en Andens paa Grund af Hoer fraskilte Ægtefælle. Dersom den canoniske Ret strengt var bleven

Bruens oc tiltallett hende for enn Arff, som hun paa syn oc syne Börns Vegne haffde annammett epher hinnes Hossbunt *Per Christiernssenn*, oc berette for^{ne} *Olluff Jebssenn*, att thett ene Barnn bleff afflett thenn Stundt for^{ne} *Per Christiernssens* Hustru *Sophiie Andhersdatther* leffde oc thett andett nogenn Stundt epher hun vor dödt, oc meenthe forthii, att samme Börnn ey vore ecthe oc ey motte arffue for^{ne} *Per Cristiernssenn* met flere Ordt. Thertill suarede *Symenn Laurissenn* paa for^{ne} *Margrette Bruens* Vegne, att for^{ne} *Sopfi Andersdatther* vor enn gammell affleffuett (*) Quinne oc laa siug paa sinn Sotteseng, oc thenn Stundt hun saa siug laa afflett for^{ne} *Per Cristiernssenn* etth Barnn, menn hun leffde, mett for^{ne} *Margrette Bruens*, oc siiden ett andett effther att hun dödt vor, oc thenn Tiidt hun gick i Kircke effther thett andett Barnn, lodt handt sig vye oc giffue vett henne epher thenn heederlig Kirckes Rett, oc i Rette satte for^{ne} *Simenn Laurissenn* paa for^{ne} *Margrette Bruens* Vegne, om samme thuenne Börnn epher att Faderen saa vor logligenn giffuitt vedtt theres Modher, om the ey burde att vere ecthe Börnn oc arffue theres Fadher. Tha epher Tiltall, Giensuar &c., sagdes ther saa paa for Rette, att epher Logenn, som schreffuitt staar uti thett XXV Capitthell i thenn förste Bog: „oc tager Mandt Hoorkone oc vides vedt oc fanger Börnn mett, huadt heldher thet vordher openbarett for thenn helig (*Kirke*) eller ey, tha er thii Börnn Adelskone Börnn &c.“ Tha bör for^{ne} *Margrett Bruens* att vere for^{ne} *Per Cristhiernssenns* ecthe Hustru oc the Börnn, som saa affledett bleffue, epherthii handt lodt seg loffligenn siidenn giffue vedt hende siidenn thenn förste Hustru Dödt, bör baade att vere ecthe oc arffue theres Fadher *Per Cristiernssenn*, oc thenn Arff nyde oc beholde epher Loffuenn.

Datum Aalborg sexta feria post miseric. Domini, præsentibus *Magnus Goye*, Her

fulgt hos os, kunde Horebörn ikke være blevne legitimerede (s. *Walters Lehrbuch des Kirchenrechts*, 9te Ausg. §. 311.); men dette har neppe været Tilfældet. I det mindste have vi ikke havt noget udtrykkeligt Forbud imod, at den for Hoer adskilte Ægtefælle maatte gifte sig med den Skyldige, förend i Christian den Femtes Lov

3—16—8, uagtet Analogien af J. L. 1. 25 synes at maatte medføre, at saadant Ægteskab var forbudet. Jvfr. iøvrigt *Normann de legitimatone* p. 125—126, som ved andre Præmisses er kommen til det Resultat, at Horebörn kunde legitimeres ved paafølgende Ægteskab.

(*) *affleffvet*, udlevet.

Oue Lunge, Magnus Munck, Erick Banner, Knudt Perssenn, Erick Kromedige, Pedher Ebbessenn.

11.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Tvist paakjendes om 3 Agre, som være givne i Bod for et begaaet Drab. Ifølge en Ordinants af Frederik den Første, som forbyder, at Bondegods maa adsplittes ⁽¹⁾, kjendes for Ret, at de 3 Agre skulle komme tilbage til Bondegaarden imod Erstatning af deres Værdi. Iøvrigt havde dennes Ejer vel udstædt formeligt Skjøde paa dem, men forbeholdt sig at indløse dem, dersom de skulde sælges, hvilket var skeet, uden at hans Tilbud om at indløse dem var modtaget.

(0.)

Vor skickett *Nis Laurissenn* i Voost oc hagde i Rette steffntt *Per Sueningssenn* i Hesselberg oc tilltallett hannom for III Stycker Jordtt, som bleff ud-bött for *Seurin Berthelssenns* Dödt, som handt gjorde hannom Hindher paa, och i Rette lagde ett Sködebreff, lydendes, at *Per Sueningssenn* oc *Jes Sueningssenn* hagde skött oc affhendtt III Stycker Jordt paa Eyrslöff Marck ligendes till *Michel Berthelssenn* for enn Höffuiskhedt ⁽²⁾ for *Seurinn Berthelssenns* Dödt &c. Item ett Sködebreff, lydendes, at *Per Michelssenn*, Borgher i Nykiöbing hagde gjort *Nis Laurissenn* i Woost ett fuldt Sköde oc Eyendom paa III Aggre Jordt, ligendes paa Eyrsslöff March, som *Per Sueningssenn* oc *Jes Sueningssenn* udtbötte for *Seurinn Berthelssenns* Dödt &c. Thertill suarett *Per Sueningssenn* oc i Rette lagde nogre Tingsvitner, lydendes, att

(1) Om der ved denne i Dommen paaberaabte Ordinants kan sigtes til Frederik den Førstes Fdg. af 1525 om Öxehug, fellig Jagt og andet, som findes i Danske Magaz. IV. 254—255, finder jeg meget tvivlsomt: thi vel forbyder den „at bruge eller bruge lade ydermere udi Fællig enten udi Skov, Mark, Hede &c. ydermere end hans rette Lod og Deel derudi kan taale og er god for“ og kunde vel altsaa paa en vis Maade siges at forbyde Bondegods at adsplittes; men da den taler om Medejere og udtrykkelig undtager dem, som

have Særkjøb af rette Ejere, synes den ikke at passe paa nærværende Tilfælde.

(2) *Höffuiskhedt*; dette Udtryk bruges jevnlig om Bod for Manddrab, som f. Ex. „at opberge Bod oc Höviskhed“ i en anden Dom fra 1537, jvfr. Riberet Cap. 30 i den danske Bearbejdelse (Saml. af gl. Danske Love V. 237). Maaskee betegnes ved *Hövishhed* egentlig Görsummen eller Overboden, i hvilken udentvivel altid ligger et Bibegreb om Erstatning for tilföjet Ærekrænkelse, jvfr. hvad *Wilda* har bemærket om þokkabot i Strafrecht der Germanen S. 351 ff.

handt hagde bödt samme III Stycker Jordt till enn Feyring (*) for *Seurinn Bertilssenns* Dödt, oc skulle thet sellig (†) igenn, tha skulle handt eller hans Arffuinge thet haffue for Guldt oc Pendinge oc ingen andhenn &c. Ett Vitne, lydendes, att handt hagde veritt till Tinge oc loglig opbodett Guldt och Pendinge oc fuldt Vertt fore samme III Aggre oc Jordt &c., oc ett Landztingsdom, lydendes, att samme III Aggre vore dömpte til for^{ne} *Jenns Sueningssens* Bundegaardt oc giffuen ther skellig Verdt faare epther uvildige Dannemends Tycke &c. som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher, om huilckenn Sag the paa baade Sider gaffue thennom i alle Rette. Tha epther Breffue &c. sagde vii ther saa paa for Rette, att for^{ne} III Aggre, lydende paa Eyrslöff Marck i Woost, som saa er komen oc kiöpt fraa *Per Suenissens* Bundegaardt, epther vor kiere Herre Fadhers Koning *Fredericks* Ordinantz, som therpaa gjort er, att Byndergodtz ey maa saa splittes adt, bör igenn att kome till for^{ne} *Per Sueningssens* Bundegaardt, som the ere fraakomen, oc ey the Kiöbebreffue therpaa ere, att kome hannom till Skade i nogre Maade, dog att *Per Suenigssenn* skall giffue oc fornöge for^{ne} *Nis Laurissenn* suo mögitt Guldt oc Pendinge, som handt, skiellig beuisse kandt at handt haffuer udtgiffuitt fore for^{ne} III Aggre oc Dannemendt kunde skiellig beuisse, att the werdt ere, före enn handt slipper eller misther for^{ne} Aggre oc Jordt.

Datum Aaleborg, quinta feria post miserec. Domini (‡), præsentibus Her *Magnus Göye*, Her *Oue Lunge*, *Magnus Munck*, *Erick Banner*, *Erick Kromdige*, *Per Ebbessenn*, *Axell Jull*.

(*) *Feyring*; dette Udtryk, som ogsaa forekommer i *Kampeviserne* (jvfr. Vidensk. Selsk. Ordbog), betyder udentvivil, ligesom *Höviskhed*, det samme som *Görsum*; det isl. fégrandi, Prydelse, synes nemlig at have en beslægtet Bemærkelse med det isl. géraemi, Klenodie, Kostbarhed, og jeg er

meget tilbøielig til at foretrække vort *Görsums* Derivation af dette Ord for den, jeg tidligere (Saml. af gl. Danske Love IV. 531) har foreslaaet, nemlig af görri og at semia.

(†) sælges.

(‡) Anden Søndag efter Paaske.

12.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Mand kjendes at have en Gaard forbrudt, som han havde taget i Fæste af Skipper Clement. Hans Benægtelse, hvorpaa han havde givet Lov, og som stadfæstedes ved flere Vidners Forklaring, tages ikke i Betragtning mod et Sognevidne, aflagt af 12 Mænd ⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickett for oss *Morthen Rodt* oc hagde i Rette steffntt *Sindell Laurzssenn* oc tillallett hannom for thenn Gaardt, handt uti sydher emodt hans Mynde, oc Sandemendtt i Börlumherritt haffuer suorett hannom Hervercke theroffuer, oc ey handt emodt hannom Bundesagenn bött haffuer oc tessligeste faare enn Loff, som samme *Sindell* giffuit haffuer, ath handt aldrig hagde nogenn Tiidt Breff af Skipper *Clemendtz* paa samme Gaardt &c. Thertill suarede for^{ne} *Sindell Laurzssenn*, att handt hagde fest samme Gaardt aff *Christiern Hög*, for^{ne} *Morthenn Rods* Suoger, oc hagde ey forbrutt samme Gaardt i noger Maade, oc tessligeste, att handtt hagde bött sytt Faldtzmaal emodt oss, oc ey emodt *Morthenn Rodt*, som Bunde er i Sagenn &c., oc ey handt noggenn Tiidt hagde Breff aff Skipper *Clemendtz* paa samme Gaardt, oc i Rette lagde ett Breff, udgiffuett till Skoffby ⁽²⁾ Ting, lydendes, at noger Mandt neruerendes hoss vore oc forligte *Christiern Hög* oc *Sindell Laurzssenn* om samme Gaardt oc stedde hannom samme Gaardt &c., som thett Breff yththermere uduisser oc indeholler. Item ett andett Breff, udgiffuitt till samme Ting, lydendes, att *Sindell Laurzssenn* hagde giffuitt Loff, at handt aldrig vor i Rodt eller Gierning att röffue eller tage eller att brende nogre Herregaarde entthenn i Wendzyssell eller Hemerzyssell eller i noger Hondegierning, menn ett Klede kiöpte handt oc gaff ther Pendinge faare, oc ey handt

(1) Om Sognevidner findes ingen Bestemmelser i vore gamle Love, naar man ikke hertil vil henregne Artiklerne for Prædikanterne paa Gulland fra Christian den Tredies Tid, hvoraf den 16de bestemmer, at ingen Sognevidne skal udgives uden Landsherrens (Lehnsmandens?) Vidskab og i Provstens Nærværelse (Suppl. til Christian den Tredies Hist. 185). Det er rimeligt, at Vidnerne have aflagt deres Forklaring i Kirken eller paa Kirkestevne, hvilket ogsaa sees af denne Dom,

og for Præsten, som da har underskrevet Tingsvidnet; jvfr. Christian den Femtes L. 2—11—5. Efter nærværende Dom at slutte, har man tillagt et saadant Sognevidne samme Virkning som et Tingsvidne.

(2) Udentviul en Skrivfejl for Skovbo, da i ældre Tider endeel af Jerslev og Börlum Herreder udgjorde et eget Herred under Navn af Skovbo-Herred, s. D. Atl. V. 191.

tog (i) Skipper *Clemendtz* Tiidt nogre Breff paa samme hans Gaarde &c. Item ett Vittne udgiffuitt till samme Ting, lydendes, att III Mendt hagde vittnet, att for^{ne} *Sindell* ey hagde Skipper *Clemendtz* Breff, lydendes paa samme Gaardt, menn ett Beskiermelsse Breff &c., som samme Breffue ytthermere uduisser oc indeholder. Thertill suarede for^{ne} *Morthenn Rodt*, att handt samme *Syndell* hagde udstedt (³) aff samme Gaardt faare handt ville thenn selluff besidde oc hagde ladett slagett Höö oc satt i Gaardenn, oc for^{ne} *Sindell* hagde thett borttagett emodt hans Mynde, huilckett handt strax beuiste oc for^{ne} *Sindell* ey kunde sie ther Ney till, oc tessligeste beuiste mett ett Sogenn-Vittne, udgiffuitt till Wiidestedt Kircke, lydendes, att XII Mandt hagde vittnett samme *Syndell* lodt lesse samme Skipper *Clemendtz* Breff lydendes, att handt oc Hostru oc teres Börnn theris Liffstiidt skulle nyde samme Gaardt &c., tissligeste beuiste handt mett *Pedher Ebbessenn*, att handt samme Breff i for^{ne} *Sindell Laurzssenns* Vere sett haffuer &c. Tha epher &c., sagde vii ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Sindell Laurzssenn* bör at röme samme Gaardt oc haffuer thenn forbrott, oc for^{ne} *Morthenn Rodt* thenn at nyde oc beholde, oc Sandemendt, som for^{ne} *Sindell Laurzssenn* Heruercke offuerssuoret haffuer, bör vedt Magtt att bliffue, oc for^{ne} *Sindell Laurzssenn* att böde emodt oss och Bundenn epher Logenn, oc thenn Log, som samme *Sindell* suo giort haffuer, oc the Mendt, som saa mett hannom vittnett haffuer, att handt ey Skipper *Clemendtz* Breff hagde paa nogenn Tiidt, bör att vere nederfeldige oc böde therfaare emodt oss epher Logenn.

Datum Aaleborg quinta feria post miserec. Domini, præsentibus Her *Magnus Goye*, Her *Oue*, *Magnus Munck*, *Erick Banner*, Per *Ebbessenn*.

(³) *Udstæde*, at opsige Fæste paa en Gaard.

13.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved stadfæstes en Kjendelse af Nævninger, der havde svoret en Mand og Kone skyldige i Aaraad (¹), uagtet der ikke synes at have været andet Beviis i Sagen, end en Medskyldigs Udsagn og et Vidnes Forklaring.

(0.)

Vor skickett for oss *Matz Perssenn* i Flöð oc haffde i Rette steffntt Herritz-neffnn i Fiendtzherritt oc thiltallett thennom for thii haffde suorett hannom oc hans Hustru *Ingeborg* Aaradt offuer for *Jens Pouelssens* Dödt oc meentha, thii haffde giortt Urett, att thett icke skulle findes for nogen Aaradt. Thertill suarett *Nis Perssenn* i Lanum, att samme *Matz Perssenn* oc *Ingeborg*, hans Hustru, vor i Raadt oc Samtyckett, att hans Modherbrodher *Jens Pouelssenn* vortt slagett oc kiöpte thenn Kahrll thertill, som samme Gierning giordhe, oc beuiste mett Tingsvittne, udgiffuitt till Fiendzherritz-'Ting, lydendes, att *Jens Christiernssenn* lydelig tilstodt, at for^{no} *Matz Perssenn* gaff hannom ett Suerdt oc hans Hustru loffuitt hannom enn Skiorthe Lerett therfaare &c. Item ett andett Vittne, udgiffuitt till samme Ting, lydendes, at *Jens Skredher* tillstodt, att handt vor till *Matz Perssens* Tissdagenn tilforrn, tha kom ther Budt ind oc sagde, att *Jens Pouelssenn* hagde agett Mugh paa enn Agger, tha suarett for^{no} *Ingeborg* oc sagde, hun haffde III Dage-'Thiuge (²) gick i hinds Gaardt, kunde thii icke heffne hinde oc skillie hinde vedt then Gast (³), tha skulle hun selluff heffne sig paa hannom mett synn egenn Handt. Fredagenn thereffther vor hendes Sön mett at slaa samme *Jens Pouelssenn* ihiell. Item vor oc bevisseligt i samme Tingsvitne, thett for^{no} *Jens Cristenssenn* selluff bestodt thett

(¹) *Aaraad* forekommer her, som oftere i Dommene fra denne Periode, som Benævnelsen paa den Forbrydelse, som *Ostersen* forklarer ved „Raadsraad eller oplagt Raad, som til nogen Mands Skade med Ugierning kan giøres eller oplægges,“ hvad der ellers kaldes Raadssag (radæsak), altsaa for Medvirkning ved Raad eller Tilskyndelse til en af en Anden udført Forbrydelse, istedetfor at Provindsiallovene ved dette Ord i dets ældre Form (aræthæ) altid forstaae Angreb, Overfald (s. Anmærkn. til Saml. af gl. Danske Love II. 358

og V. 584), Heraf lader det sig forklare, hvorfor den i denne Samlings 1ste Bind S. 258—259 meddeelte Landstingsdom antager, at Ingen paa eengang kan dömmes som Banemand og tillige for Aaraad. At Christian den Femte i L. 6—12 —2 har brugt Ordet Aaraad i sin oprindelige Bemærkelse, har jeg allerede bemærket i min Dissert. de usu juramenti &c. Sect. II. 113 (Oversætt. i Nyt jur. Arch. XXI. 211. Not.).

(²) Dagtyve.

(³) *Gast*, en ond Aand, Djævel.

for^{ne} *Mattz Perssenn* oc hans Hustru loffuitt oc tilsagde hannom, att holdhe hannom oc hans Slecthe oc Venner udenn all Skade. Tha epher Tiltalle &c., vorthe ther saa paasagtt fore Rette, att samme Neffninge haffue suorett Rett oc bör vedt Magtt att bliffue oc for^{ne} *Mattz Perssenn* oc hans Hustru att bödhe Aaradt epher Logenn.

Datum Viiborg sexta feria ante Jubilate⁽⁴⁾, præsentibus Her *Mogens*, Her *Oue*, *Magnus Munch*, *Erick Banner*, *Knudt Perssenn*, *Per Ebbessenn* oc *Axell Jull &c.*

14.

1537. Kong Christian den Tredie rider Markeskjel og erklærer et gammelt Markeskjel, hvis Rigtighed stadfæstes ved gamle Documenter, for at være det rette.

(0.)

Vor skickett for oss *Knudt Perssenn* ⁽¹⁾, vor Mandt oc Raadt, paa alle Lodss-eyers Vegne uti Hasseriis, oc hagde i Rette steffntt *Gabriell Gyllenstiernne* till Riffstrop oc tilltallet hannom for Hasseriis Enge, som handt mett Sandemendt oc Ridemendt thennom frangangitt haffuer, som the mente att vere giortt emodt Logenn oc emodt theres gamle Lagheftts Breffue oc andre Bevissninger, som the therpaa haffuer. Thertill suarede *Gabriell Gyllenstiernne*, att hannom samme Enge mett Logenn tilsvorett vore, som hannom siutes, oc strax i Rette lagde thuene Breffue, som *Mattz Laurzssenn* oc *Jon Matzenn* hagde utdgifuit under theres egenn Indsiigle, lydendes, att the hagde hörntt oc sett, att for^{ne} *Gabriell* hagde ladhett lesse paa Hornumherritzting ett gammelt Lagheffdt paa Reffstrop Enge oc Eygendom &c., som hun ythermere udvisser oc indeholler. Item ett Sandemendz-Breff, lydendes, att Sandemendt bestodt, att handt hagde giortt sit Tog fra Hestevad oc udt att Aaenn oc midt i Strandenn &c. Item ett Tingsvittne, utgiffuitt till Hornum-Herritzting, lydendes, at nogre Mandt hagde vitnett, att the hagde hörntt oc spurdt, att samme Hasseriis

(⁴) Tredie Söndag efter Paaske.

(¹) *Knud Pedersen Gyldenstiern* til Tim.

Enge skulle haffue leygett till Reffstrop i fordomm Tiidt oc samme Hasseriis Mendt finge thett aff thennom aff Riffstrop fore thi skulle haffue ryddhett samme Enge, somm then Tiidt vor ett stortt Risskier &c., oc samme Vitne vor nyligenn udgiffuett indhen sex Aar siidenn forledhenn. Item ett Riidebreff lydendes, att Her *Jochim Lycke*, Her *Cresten Friis* mett flere gode Mendt hagde epther vor kiere Herre Fader Konning *Fredericks* Befalling verett tillkreffde att riide rett Marckeskiell, att granske oc forfare, [att] huilckett rett Marckeskiell burde att vere emellom for^{ne} Hasseriis By oc Reffstrop oc granske oc forfare therom saa mögitt, som Rett er &c., huilckett the ocsaa giortt hagde oc verett paa for^{ne} Enge oc Aastedher oc kunde ey retthere tycke, end fraa Hestevadt oc udt att Aaenn oc neder i Strandhen burde att vere rett Marckeskiell oc burde at ligge till Reffstrop mett Rette udhen nogre kunde vynne seg therindt mett gamle Breffue oc Bevissninger eller nogen andenn Retthergang epther Logenn &c., som samme Breffue ythermere udvisser oc indeholdher. Thertill suarede *Knudt Gyllenstiernne* paa syne oc menige Hasseriis Lodzeygers Vegne, att samme Enge hagde legitt till for^{ne} Hasseriis aff Arildz Tiidt oc ey till Reffstroppe, oc strax beviste oc fremlagde först etth gammelt Lagheffdz - Breff, som vor fem oc etth haltt hundrett Aar gammeldt, som enn gammell Selleyger-Bunde hagde indwordt for^{ne} Hasseriis Kier oc Enge epther thett Skiell, som tha hagde standett oc giortt werett aff Arildtz Tiidt fore hannom &c., oc formelthe for^{ne} Lagheffdt oc Breff alle Skiellstene, Raa (*) oc Rant huer vedt sitt Naffnn, dog undertagett enn Stug Eng, som indstenet vor till for^{ne} Reffstroppe-Gaardt, som ligger fraa Strandenn oc tiill thenn Skielsteenn, som stander i thenn Öster-Siide vedt Enden oc aff Arildz Tiidt haffuer legett till for^{ne} Reffstrop-Gaardt &c. Item ett andett gammelt Breff, LVII Aar gammeltt, lydendes, att Slodtzfogedhen paa Aaleborghuss mett nogre andre gode Mendt oc SIELLEYGER - Bynder hagde fangett Befalling aff

(*) *Raa*, det islandske rá, det svenske Rå, en Pæl, fornemmelig en nedrammet Pæl til at betegne Grændseskjæl (Råmärkä); det forekommer ikke i vore Love, men jevnlig i de svenske t. Ex. i Uplandsloven og Vestmannaloven, s. især den

sidste Bygn. B. II. xviii. Jeg mindes ikke at have seet det i vore Diplomer; *Rand* er mig aldeles ubekjendt, dersom det ikke skal betyde Markens Rand eller Grændse.

gamle Koning *Cristiern* (salig mett Gudt) udgiffuitt uti Rostock, att thi skulle rebe oc udmaalle alle Marcke oc Enge till for^{ne} Hasseriis, att huer motte hende oc vedherfares, baadhe Kronens Thienere oc alle andhre Lodzeygere oc Heligesthus uti Aaleborg, saa mögett som huer burde mett Rette &c., huilckett thi oc saa giort oc fultkomet hagde ephther samme kongelig Befalling &c. Item ett Breff LIII Aar gammelt, lydendes, att en Bunde i Hasseriis hagde pantsatt till Helligesthus i Aaleborg nogre Stycker aff synn lodtskiffthe Enge for Penninge oc gode Vaere &c. Item ett Breff sex Aar gammelt, lydendes, att *Gabriell Gyllenstjerne* hagde kallett Sandemendt till Tog emellom Reffstrop Enge oc Hasseriis Enge oc samme Sandemendt hagde giortt theres Eedt oc Tog oc suorett *Gabriell* alle Enge fraa Hestvadt faare Reffstrop liger oc till thett gamle Skiell ephther hans Lagheffdtts Lydelsse oc suorett fraa thett gamle Skiell oc fraa Raa oc Ranndt oc indt till Hasseriis oc neder till Strandhen, thett suore thi till for^{ne} Hasseriis Enge att vere, som thenn gamle Lagheffdt lyuder, ther fandtes i Hasseriis, undertagett enn Stug Eng, som liger indstenet till Reffstrop &c., huilckett Breff oc Tog ther vorte affsagt indenn Tinge oc alle otthe Sandemendt hagde beseglett mett thennom i Forvindett^(*) &c. Item ett Stockeneffntt aff XXIII Mendt, lydendes, att VII Mendt hagde vittnet paa Troo oc Sandingenn oc Helgens Edt, att thi aldrig hagde hört eller spurdt i XL Aar at nogen Mandt hagde last oc kierdt eller kiendt siig Rettighedt att haffue i Hasseriis Enge, enthen Lenssmendt, Riddersmendtzmendt eller Selleyger-Bynder, undertagenn samme Stug Eng, ligendes till Reffstrop, thett vitnett oc for^{ne} XXIII Mendt mett for^{ne} VII Mendt, som thett Vitne lyudher oc indeholdher, att menige Hasseriss Mendt hagde klagett oc kierdt, att theres gamle Skiellsteen oc Raa vor nys opbrodt oc opkast oc bortfördt, som thii selluff hagde sett oc i Sandthedt forfarett mett for^{ne} XXIII Mandt oc mange flere Dannemendt &c., som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher. Tha fore, sliig Leylighedt oc andre sliig Undervissninger, faare ^(†) vii sielluff personliig paa samme Enge oververendes samme vortt elskelige Danmarckis Riges Raadt, som tha tilstede vore, mett flere vore elskelige gode Mendt, oc

(*) *Forvinde*: om dette Ord see I. 48 og 76.

(†) *fore d. e. droge*.

granskede oc forfuore och riide rett Marckeskiell uti oc sagde ther saa paa for Rette, att thett samme gamle Skiell, som aff Arildtz verett haffuer, bör att vere rett Skiell fraa Stranden rett synder till Tryger Höff, som fandes Skielstene och standitt haffuer aff Arildtz Tiidt, therfraa oc synder till Nörreraa, fremdelis rett synder oc till then synder Raa, ther som Skiellstenn haffuer standitt aff Arildtz Tiidt, oc sidenn ind i Aaen till Myttströme, oc thett ny Skiell, som *Gabriell Gyllenstiernn* haffuer ladet giöre oc ville haffue, bör engenn Magtt att haffue oc vere dödt oc magtelöst, oc for^{no} Hasseriis Mendt oc alle andre Lodtzeygere bör ephther thenne Dag at nyde oc beholde samme Enge, som indenn theres Marckeskiell findes, undertagitt thenn Stug Eng, som till Reffstroppe aff Arildtz leygett oc verett haffuer, forbiudendes Alle, ehuo thi helst ere eller vere kunde, for^{no} Hasseriis Mendt eller thi andre Lodtzeyger paa samme Enge nogre Hinder eller Forfang att giöre ephther thenne Dag i nogre Maade.

Datum Aaleborg sexta feria post Dominicam miserec. domini, præsentibus Her *Mogens*, Her *Oue*, Her *Johann Randtzow*, *Mogens Munck*, *Erick Banner*, *Erick Kromedige*, *Per Ebbessenn* oc *Axell Jull*.

15.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Mand, som ifølge Tingmænds Dom uden at være greben med Koster ihænde var bleven hængt, fordi han skulde have stjaalet en Kalk, dømmes som uskyldig til at nedtages af Galgen og hans „Doms mænd“ at stande til Rette (1).

(0.)

Vor skickett for oss *Niels Jenssenn* oc hagde i Rette steffntt *Clement Jenssenn*, som hagde ladhett hans Brodher *Cristenn Jenssenn* ophengt oc thi Doms-

(1) Tingmændene havde, som Dommen viser, dømt fra Livet, uden at Herredsfogden deri synes at have deeltaget (see hans Forklaring om at den Tikalte hverken var greben med Kosterne ihænde

eller havde tilstaaet), altsaa imod den Befaling, som var givet i Aaret 1475, at Ingen uden Biskop og Bygdemænd eller en af Kongen beskikket Dommer maatte dømme til Galge og Green, s. I. IV. See iøvrigt om *Doms mænd* S. 24 Not.

mendt i Huetboherritt, som hannom till saadan en forsmelig Dødt dømp't haffer mett openbarlig Urett, som handt mienthe. Thertill suarede etth theres Budt, som *Clemendt Jenssenn* oc Domssmendt hagde hiidt sendt, oc i Rette lagde tuende Breffue, thett ene ett Tingsvittne aff Huetboherritzting, lydendes, att III Mendt hagde vittnett, att then Tiidt for^{no} *Clementt Jenssenn* skylthe hannom (²) fore Sancti Laurz Kalck, tha bött handt synn Loff oc Vernn till oc thenn ey samme Dag fordriffue (³) kunde, oc ey heller ottende Dag therepther &c. Item ett andett Tingsvittne, lydendes, att II Mendt hagde vitnett, att for^{no} *Cristenn Jenssenn* hagde sagt fore thennom före handt bleff grebenn, att skulle handt henges fore thenn Kalck, tha skulle ther henges III till hannom &c., men hagde dog icke grebett hannom nogett i Hende, thett the skellig bevise kunde &c. Thertill suarett for^{no} *Nis Jenssenn* oc beviste mett these effther^{no} leuende Mendtz Røst, som hoss vore paa Tinge then Dag, samme *Cristiern Jenssenn* bleff ophengt, som er *Maltz Laurissenn* i Sundby, *Morthenn Udssenn*, *Seuerin Tollessenn*, *Jep Mörck*, *Andres Matzenn*, *Laurtz Jepssenn* i Hanssholm, *Jens Perssenn* i Korop, *Per Jenssenn* i Gyrop, *Knudt Offessenn* oc *Jens Jenssenn*, huilcke ther vitnett for oss uti Aaleborg mett oprageth Fingre oc badt thennom saa Gudt hielpe till theres Siels Salighedt, att thenn Tiidt for^{no} *Christenn Jenssenn* komme paa for^{no} Huetboherritzting, tha hagde handt ingenn stolne Koste paa seg oc ey heller handt bekendes eller tillstodt nogre stolne Koster eller Thyuffuerii före handt bleff hengt, i nogre Maade &c., huilckett oc saa Herritzfogeden i samm Herritt samme Tiidt for oss y alle Maade som for^{vit} staa bestodht. Item thuenne Breffue, som *Seurinn Tollessenn* uti Pannerop oc *Morthenn Udssenn* i Jessmarck hagde udgiffuitt under theres egne Indsegle, lydendes, att the oc samme Dag hoss vore paa for^{no} Huetboherritzting oc hagde vittnett, att (the) ey hörde samme *Cristenn Jenssenn* tilstodt nogett Sölluff eller andre stolne Kosther, att handt hagde staalett, oc ey ther vor nogre stolne Kosther paa hannom bundenn i nogre Maade &c. Item ett Vittne udgiffuitt till Synderherritzting uti Morsse, lydendes, at VIII Mendt hagde vitnett, att for^{no} *Christenn Jenssenn*,

(²) Det er *Christen Jensen*.

(³) Hedder sædvanlig: *fulddrive*.

som forrettet⁽⁴⁾ bleff, vor födt i Morsse oc ey kom theraff for nogenn Vere-Sag⁽⁵⁾ oc haffuer leffuitt indennlandtz oc udhenn, som hans Venner mue fritt höre oc forsuare &c., som samme Breffue ythermere udvisser oc indeholdher. Tha épther Breffue &c., vort ther saa paasagtt faare Retthe, att for^{no} *Christhenn Jenssenn* er hengt mett Urett oc bör nedher att komme aff Galigenn oc begraffuis som enn cristenn Mandt, oc alle the, som hannom grebe, bastit, bunde oc fördhe, att haffue giortt Voldt oc Urett oc bör therfore att böde emodt oss oc Bundenn effther Logenn.

Datum Viiborg dominica Cantathe⁽⁶⁾, præsentibus Her *Mogens*, Her *Oue*, *Mogens Munck*, *Knudt Perssenn*, *Erick Kromedige*, *Per Ebbessenn*, *Jep Friis*, *Jens Tomisenn* &c.

16.

1537. Paa Kongens Retterting besvares det Spørgsmaal, om fordeelt Mand kan afhænde sit Gods⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting oss elskelige *Jens Marquardssenn* oc gjorde sytt Spørsmoll, om noget Mand motte sytt Godtz eller Eydomm affhende thenn Stundt hand vor feldig till syne III Marck eller oc stodt⁽²⁾

(4) *forrettet*, henrettet.

(5) *Vere Sag*, formodentlig Uære-Sag, uærlig Sag.

(6) Fjerde Søndag efter Paaske.

(1) Dette Spørgsmaal synes vel tilstrækkelig at være besvaret ved J. Lovs II. 68, som bestemmer, at „thæn man thær fæld ær meth ransnefningæ eth nokræ andræ lund a thingt til kunungs ræt æth bondens, swa at han ær skyldugh at giældæ sine thre mark, tha ma hans goths æi afhændes hværken bosæ eth annet fyrræ æn han hauer ræth gørt bathe bonden oc konung“; men det meddelte Svar fortjener dog Opmærksomhed, fordi det indbefatter Pantsættelse under Afhændelse.

Ogsaa viser den Omstændighed, at et saadant Spørgsmaal kunde fremsættes, at det omhandlede Lovsted ikke maa have været synderlig anvendt i Praxis paa den Tid, da det blev forelagt Rigets højeste Domstol til Besvarelse. Derom vidner ogsaa i en endnu tidligere Periode det Spørgsmaal, som *Mauritz Nielsen* af Aagaard forelagde Nesbo Ting: om fordelt Mand kunde sagsøge Nogen, hvorpaa ogsaa det anførte Capitel af Jyd-ske Lov indeholder tilstrækkeligt Svar; s. Tingsvidnet af 1479 i Danske Mag. VI. 127.

(2) *oc stodt for nogen Mans Diel*; dette Udtryk betyder ikke, som Ordbetydningen ved første Øjekast kunde tilsige „at være sagsøgt af Nogen“; men „at være fordeelt af Nogen“ ifølge den

for nogenn Mans Diell. Therpaa vort ther saa for Rette saffd, att ingenn Mand motte sytt Godtz affhende, rörendes eller urörendes, hverckenn for Pant eller for Eydomm thenn Stundt han er feld oc stander uti nogre Dielle, förre hand for rettet for seg bode emodt Bundenn oc Konningen &c.

Datum Viborg Tissdagenn effther Söndagenn Cantate, præsentibus Her *Magnus Goye*, Her *Pröbiörnn*, Her *Jochim Lycke*, Her *Offue Lunge*, *Peder Ebbessen &c.*

17.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Tingmænd, som havde frifundet en Tyv, der med Kosterne var ført til Tinge, dømmes i Böder og tilpligtes atter at bringe Tyven til Tinge for at dømmes paa ny ⁽¹⁾.

(0)

Vor skickett for oss *Rasmuss Homlemesther* ⁽²⁾ oc hagde i Rette steffntt *Andres Jenssenn* i Torp, *Pouel Anderssenn* i Worberg oc Mattes Rolle mett flere theres Mettfölgere, Dommendt uti Nymherritt, som dömpte *Michel Jenssenn* aff Bast oc Bondt fran Galienn for ett Arbörst ⁽³⁾, som handt hagde

ejendommelige Bemærkelse af Ordet *Dele*, og *Delemaal*, som *Ostersen* rigtig forklarer ved „den Proces, hvoraf 3 Mark Kongen og 3 Mark Bonden for Overhøring og Rettens Foragt spritger.“ (Glossar. S. 197), jvfr. Anmærkn. til Saml. af gl. Danske Love IV. 541.

Ugierningsmænniske skulde dømmes til Døde — „tha skal Fogden tage till seg beste Tingmændt oc self mett thennom vere plichtig at dömmen til eller fraa, oc ey tilneffne andre Domsænd offuer hannom, som hertill skied er.“ Naar Rettertinget ikke selv sælder Tyvsdom over den Tiltalte, ligger Grunden maaskee deri, at Sagen syntes at burde paakjendes af Nævninger, da det ikke er klart efter den givne Fremstilling af Factum (der iøvrigt er temmelig utydelig og mangelfuld), om den Tiltalte virkelig kunde ansees for at være greben i Gjerningen, hvilket ogsaa synes at have været Grunden til Tingmændenes Frifindelsesdom.

⁽¹⁾ Denne Dom er i flere Henseender mærkelig. De deri omtalte Domsænd ere ikke Nævninger (da de ikke siges at have svoret, men at have dömt), men af Fogden udnævnte Tingmænd, som udövede den Jurisdiction, der fra gammel Tid tilkom samtlige Tingmænd over den Tyv, der med Kosterne paa sin Ryg förtes bunden til Tinge. Dommen selv viser, at Herredsfogden ikke deri havde deeltaget. Til denne Fremgangsmaade sigter Christian den Tredies Kold. Rec. c. 13, hvor det siges, at naar nogen Tyv eller anden

⁽²⁾ *Homlemesther*, formodentlig Opsynsmanden ved en Humlehaage.

⁽³⁾ *Arbörst*, en Bøg, skal egentlig hedde *Armbörst*, s. Anmærkn. til Saml. af gl. Danske Love IV. 516 og V. 588.

staalett oc kast uti enn Mödingpöll, oc siidenn bleff ther optagett fore oc taget vedt freske Gierninger. Thertill suarett *Anders Jenssenn* i Boring oc *Anders Led* i Kolléhaffue paa theres oc Domssmendtz Vegne, oc i Rette lagde ett Stockeneffntt att XXIII Mendt (*havde vundet*), att samme *Rasmus Homlemesther* hagde foett samme *Michell Jenssenn* synn Hest att lede i Staldenn oc tha ryste handt samme Arbörst aff seg oc i en Mödingpöll &c., som thett ythermere uduisser oc indeholder; dog vor thett icke beuisseligtt, att handtt tillsagde ⁽⁴⁾ strax för nu men bar ther Dyll paa &c. Item ett andett Breff, lydendes, att for^{ne} *Michell Jenssens* Brother hagde boditt Log oc Vernn for samme synn Brodher fore for^{ne} Arbörst oc handt ey then Tiidt samme Log fulburde kunde &c. Thertill suarede for^{ne} *Rasmus Homlemesther* oc i Rette lagde ett Tingsvittne, lydendes, att VIII Mendt hagde vitnett, att thennom vell vittherligtt er i Gudts Sanndingen, att *Michell Jenssenn* bestod fore thennom, att handt tog samme Arbörst fraa Sadelenn oc kaste thett uti enn Mödingpöll &c. Item ett andett Breff, lydendes, att samme *Rasmus Michelssenn* ⁽⁵⁾ vor II Ting till for^{ne} Ting oc lyste ⁽⁶⁾ oc lette epher samme Arbörst oc huerckenn for^{ne} *Michell Jenssenn* eller nogre andre vilde kendes samme Arbörst oc siidenn therepther bleff samme *Michell Jenssenn* paagrebit mettt samme Arbörst, som her Vittne vor for oss, som vor *Seurenn Althenssenn* i Lundt, *Seurenn Nielssenn* i Tamdrup oc *Poschæ Cristiernssenn* i Wonsse, oc siidenn vor fordi ⁽⁷⁾ lydeligenn till Nymherritzting mettt samme stolene Koste oc ther bleff satt paa Tiuffuestenn ⁽⁸⁾, som Fogeden aff samme Herritt mettt flere her for oss beuiste, att ey samme *Michell Jenssenn* kunde sig orsage, att handt ey samme Arbörst saa tagett hagde oc ey oplysse vilde, oc satte for^{ne} *Rasmus*

(4) *tilsagde*, d. e. at han sagde til Nogen, at han havde fundet den Bue, som Humlemesteren havde tabt; thi af det Følgende skjønnes, at det egentlige Factum maa have bestaaet deri, at *Mikkel Jensen* blev funden i Besiddelsen af den Bue, som Humlemesteren mistede, da *Mikkel* vilde trække hans Hest ind i Stalden.

(5) Humlemesterens Tilnavn.

(6) *lyste oc lette op*, efterlyste og ledte efter.

(7) Udentvivi skal der læses *fürdt*; det følgende *lydeligen*, som i flere Domme forekommer i denne Forbindelse, synes at maatte være brugt paa en særegen Maade i samme Betydning som: aabenbart, offentlig.

(8) *Tiuffuestenn*, Tyvesteen; man seer heraf, at der paa Tinget har været en egen Steen, hvorpaa Tyven, der skulde dømmes, blev hensat.

Homlemesther i Rette, att epherthii handt vor saa paa tagenn mett slig ferske Gerninger oc stolne Koste, om samme Domssmendt hadde giortt Rett eller ey, oc om handt suo epher hans egenn Kendelsse burde saa att borttkomme, oc sueriges angerlöss &c. Tha epher Breffue &c. vor ther saa paasagtt for Rette, att epherthii for^{ne} *Michell Jenssenn* bleff saa paatagett mett stolne Kostæ, som beuissligtt er, oc thermett indfördt paa Tingett, bastet oc bundet oc seg ey skeligenn orsage eller (met) nogre Beuissninger undskyldte kunde, att handt samme Arbörst ey stollett hadde, oc thi Domssmendt, som hannom theroffuer aff Bast oc Bondt oc fraa Galigenn dömppt haffuer, thii haffue giortt Urett, oc bör therefore att böde emodt oss oc Bonden epher Logenn, oc igen att indføre Thiuffuen paa for^{ne} Ting mett samme stolne Koste, oc handt siidenn att stande sinn Rett therefore.

Datum Viborg quarta feria post Cantate, præsentibus Her *Mogens*, Her *Pröbiörnn*, Her *Offue*, *Mogens Munck*, *Erick Banner*, *Knudt Persenn* oc *Axell Jull &c.*

18.

1537.(?) Dom paa Kongens Retterting. Hospitalet i Viborg søger to Gaarde tilbage fra *Glob Krabbe*, hvilke dennes Forfædre havde skjænket til St. Annas Præstegilde for Sjølemesser. Da dette ophævede Gildes Gods var tillagt Hospitalet under Frederik den Første, blive Gaardene tilkjendte Hospitalet, dog saaledes, at *Krabbe* beholder „Herligheden“ over den ene i Medhold af Gavebrevet.

(0.)

Vor skickett for oss *Morthem Heggelundt* paa Hospitalets Vegne uti Viiborg oc haffde i Rette steffntt *Glob Krabbe* oc tilltallet hannom for II Gaarde, enn i Kallerup, thenn andenn i Elssborg uti Lyssgaardtherridt, som handt beuiste att for Gudts Thienneste vor giffuen thill enn Gille till euig Tiidt. Thertill suarett for^{ne} *Glob Krabbe*, att thett vor giffuitt fraa hans Forelderne, thenn ene Gaardt uti Elssborg for en Messe for St. Anne Alther (1) huer

(1) St. Annæ Alter i St. Annæ Capel i Viborg Domkirke, kaldtes ogsaa Præstegilde-Alter (s. D. Atl.

IV. 613), formodentlig fordi Gildet havde fundet det.

Søndag, dog Herlighedenn aff samme Gaardt skulle bliffue hoss Arffuinger, Arffuinger effther Arffuinger, oc samme Skyldt att komme till Godtz-Thieneste (²); thenn andenn giffuenn till samme Anne [Gille] Preste-Gille i samme Stetz till euig Tiidt for hannom oc hans Hustru for *fmle* (³) Brodher oc Gille Söster (⁴) for enn Hukommelsse aff for^{ne} Gille till euig Tiidt, oc haffde for^{ne} *Glob* ey ythermere Beuissning i thenn Sag. Theremodt i Rette lagde for^{ne} *Morthenn Hegelundt* ett obett beseglett Pergamentz-Breff, lydendes, att *Jens Olssen* (⁵) i Bustrup mett sin Hustrues *Maren Nielsdatthers* Raadt oc Samtycke hagde undt oc giffuett till euindeligh Egendom enn Gaardt ligendes i Elssborg till St. Anne oc Preste-Gille udi Viiborg till euig Tiidt fore enn euig Messe huer Söndadt for St. Anne Alther, dog saa, att handt oc hans Hustrue oc theres Arffuinge skulle nyde oc beholle Forsuarett (⁶) aff samme Gaardt, dog thii Tienere paa Bolett ey skulle uforrettes oc Skyldenn komme frem till gode Rede, oc hves saa skedhe, tha skulle samme Godtz bliffue till for^{ne} Alther till euig Tiidt, oc hves samme Thienneste ikke holttes oc skulle Messen nederlegges, tha skulle for^{ne} Gaardt komme till Arffuinger igen frii oc frelst, uden saa skedhe, att Messenn udrettes eller göres föllist till andett Gudts-Thieneste. Item ett andett Breff, lydendes, att for^{ne} *Jens Olssen* hagde undt oc giffuett till euig Tiidt ibid. till for^{ne} St. Anne Closter-Gille (⁷)

(²) Gudstjeneste.

(³) Udentviwl en Skrivfejl for: *for^{ne}*.

(⁴) Dette gejstlige Gilde hörte altsaa til dem, der kun vare halvgejstlige, da ogsaa Qvinder vare Medlemmer; maaskee har det især været stiftet i det Öjemeed at lade Sjølemesser læse og derfor havt et eget Alter i Domkirken. Om flere saadanne Gilder i Hamborg s. *Wilda* das Gilde-wesen im Mittelalter, S. 349.

(⁵) Kaldes ogsaa *Jens Olufsen*; han overdrog 1457 sin Gaard Bustrup til sin Broder *Morten Krabbe* til Östergaard, s. D. Atl. IV. 749.

(⁶) Da der ved *Forsvar* forstaaes det samme som i Dommens Conclusion kaldes *Herlighed*, og det her omhandlede Gavebrev maa være forfattet i

det 15de Aarhundrede, have vi altsaa allerede i dette Aarhundrede Exempel paa, at En kunde være Ejer af en Gaard, hvortil en Anden havde Herligheden. Det fortjener iøvrigt en nærmere Undersøgelse, hvor gammelt Ordet *Herlighed* er, da det ældre Document, som ligger til Grund for Dommen, bruger Ordet *Foravar*, ligesom ogsaa en historisk Udvikling af Begrebet om Herlighed var meget at ønske. Gode Bidrag dertil har Hr. Professor *C. T. Engelstoft* leveret i hans Afhandling om Patronatsretten i Theol. Tidskr. VI. 22—34.

(⁷) Maaskee denne Benævnelse hidrører derfra, at Gildet en Tid har holdt sine Møder i et St. Annæ Kloster, hvis Tilværelse i Viborg iøvrigt er mig ubekjendt.

enn Gaardt i Kellerup mett synn Tilleggelse i saa Mode, thett thii oc alle Gilbrödre oc theres Eptherkomere skulle haffue enn euig Huffkommelsse for haanom oc hans Hustrue till euig Tiidt. Item ett vor kiere Herre Faders Breff ⁽⁸⁾, salig mett Gudt, lydendes, thett hans Naade mett alle Gildtbrödres Raadt oc Samtycke i for^{ne} Gille hagde naadelig unt, giffuet oc funderett alle the Gaarde oc Godtze-Renthe, som saa funderett er, till ett Hospitaal i for^{ne} Wiiborg, fattige siuge Menneske til Hielp oc Tröst till euig Tiidt. Thertill *Mogens Munck*, *Per Ebbessenn*, *Jep Frisses Dom*, udgiffuitt till Viiborg Landtzting, thet thii haffde tildömp^t for^{ne} Gaarde oc Godtz at bliffue hoss for^{ne} Hospitall till euig Tiidt till saa lenge att Koniglig Majestattz gör ther anden Skick om, oc hues Renthe oc Affgiff^t ther saa vor affgangen siidenn for^{ne} *Glob* thett annammett haffde, thett skulle for^{ne} *Glob* igenn giffue till for^{ne} Hospitals Vegne, som them er eygendes, samme Gaarde att nyde oc beholle till thii siuge fattige Menniskers Opholdt, dog att ⁽⁹⁾ thenn Gaardt uti Elssborg vor giffuenn till samme Altther for enn Messe eller andett Gudtz Thieneste, oc mente thett icke kunde vere nyttheliger enn till for^{ne} Hospitall till euig Tiidt. Tha epther Tilltall &c. vor ther saa paasag^t for Rette, thett for^{ne} Gaardt oc Godtz skall herepther mett theres rette Tilligelsse bliffue till for^{ne} Hospitall till euig Tiidt, dog att for^{ne} *Glob Krabe* oc hans Arffuinge skall nyde oc beholde all Herlighedt till thenn enne Gordt uti Elssborg oc ey uforrette Thienere paa Bolegitt boer, effther samme Breffs Lydelsse, oc Rentthe att komme till Closterett till euig Tiidt ubehindrett, oc hues Opbörsell, som opboret^t er aff samme Godtz, thett skal *Glob Krabe* igengiffue oc fuldtgöre thenne vor Dom inden sex Uger eller bödhe företiuge Marck till oss oc saa mögett till Hospitall epther vor Recesses Lydelsse ⁽¹⁰⁾ for huer sex Uger, handt siider offuerhörig.

(8) Dette Brev af Frederik den Første, dat. Gottrup Søndagen næst efter Christi Födselsdag Aar 1528, hvorved Viborgs Hospital funderes, findes i *Hofmans* Foundationer III. 296—297.

(9) dog att, endskjönt, det gamle tho at, thot.

(10) Jeg kjender ingen Reces af Christian den Tre-

die, hvorpaa denne Henviisning kan passe, undtagen Recessen af 1537 Cap. 10; men herved möder den Vanskelighed, at Dommen, som findes mellem Dommene fra 1537, er afsagt den 5te Dag efter 4de Søndag efter Paaske, og altsaa er ældre end Recessen, der først er ud-

Datum Viborg quinta feria post Cantate, præsentibus Her *Mogens*, Her *Prøbiørnn*, Her *Oue*, *Erick Banner*, *Knudt Perssen*, *Per Ebbessenn* oc *Arell Jull*.

19.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Ret til Gjörsum frakjendes den Dræbtes Broder (1).

(0)

Vor skickett *Lass Nielssenn* y *Borup* oc haffde tiidt steffnett *Villatz Knutzenn* y *Assferie* for en *Lesk* (2), som hand och hans *Loffsmend* (3) loffde hannom for hans *Broders Dödt*, och for^{ne} *Villatz Knutzenn* mötte oc beuiste mett *Domm* aff *Landtztingh*, att hand vor tilldömppt att giffue *Per Schriffuers* *Börnn* oc *Hustrue* samme *Lesk* for *Gjörsum* med *Arffuesall*, som *Per Schriffuers* *Börnn* var tillfaldenn effther hans *Död*, theremodt haffde *Lass Nielssenn* ingenn *Beuissning*, uthen sagde, att samme *Lesk* vor hannom loffde, mett flere *Ordt* oc *Thale* thennom therom emellom löb. Therpaa vort saa for *Rette* sagd, att effther for^{ne} *Lesk* vor udloffuitt till *Höffuiskhet* (4) for *Per Schriffuers* *Död*, och thenn vor kommen till neste *Arffuinge* effther for^{ne} *Landtztingsdoms Lyudelse*, tha bör *Villatz Knutzenn* thermett *quitt* att vere for samme *Ledisk* och *Per Schriffuers* *Arffuinge* thenn att nyde, som thii *opboret* haffue.

kommen den 24de August. Det er sandsynligt, at Dommen, som ikke selv er forsynet med noget Aarstal, først er afsagt i Aaret 1538 og enten indført paa et urigtigt Sted i Dombogen eller at man i denne har forsømt paa sit Sted at anføre den almindelige Angivelse af Aarstallet 1538 for de flere Domme, som savne Aarstal i Underskriften. Iøvrigt haves allerede den samme Lovbestemmelse i Frederik den Førstes Forordn. af 1530 i Danske Magaz. IV. 284—285.

(1) Det synes, som om Andeel i Gjörsum ikke er tilfalden andre, end den Dræbtes Livsarvinger, naar ikke derom var gjort særligt Løfte til de øvrige Slægtninge.

(2) *Lesk*, hvad der i l. 113 kaldes *Ledisk*, formodentlig en Dragt af Lejdisk Klæde, jvfr. Rettelserne til l. 113 Not. 2.

(3) *Loffsmend* betyder ellers sædvanlig Mededeemænd, men synes her brugt om Forlovere.

(4) Det sees heraf, at det netop var Gjörsummen, som udbetaltes til et Slags Æreopreisning, jvfr. ovenfor S. 13 Not. 2.

Datum Vyborgh feria sexta post Cantate, præsentibus *Mogens Munck, Knud Gyllenstjerne, Jens Thomessenn, Christenn Sommerssenn, Irigh (Jürgen) Skramm &c.*

20.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmand beediger for Retten, at han ikke var noget skyldig til Arvingerne efter en Kjøbmand, som fremlægge til Beviis for Fordringen en af ham udstædt Tilstaaelse for bekomne Varer og den dermed overensstemmende Kjøbmandsbog. Han tilpligtes at fralægge sig Gjelden med Lov af Adelsmænd (¹).

(0.)

Vor skickett *Jens Laurissenn*, vor Borger uti Viborg, och haffde paa synn och syne Medarffvingers Vegne thiidt (steffntt) oss elskelige *Eylertt Lycke*, vor Mandt och Tiener, for XVIII Alne Engelske, som handt skulle vere hans Hostrues Fader, *Per Traane*, plictug, oc nu hannom oc hans Medarffvinge er till Arffue faldenn effther *Per Traane*; och y Rette lagde trenne oss elskelige *Eylertt Lyckes* Sendebreffue och eygenn Handschriff, saa *Per Traane* skulle sende ham for^{ne} Klede, och fandes y ett aff samme Breffue, att han haffde schreffuitt *Per Traane* till, saa handt haffde fangett samme Klæde. Thesligeste fandes thet och y *Per Traanis* Regenskab-Bogh, som indt vor schreffuitt y *Per Traanis* Tiidt. Thertill suarede for^{ne} *Eylertt Lycke*, att han vor *Per Traane* eller hans Arffvinge aldieles enthet plictug och gjorde synn Eedt högeligenn. Therpaa vorthe saa for Retthe sagdt, at therssom *Eylertt Lycke* vill hetthe seg vedt att verge seg med Riddersmendtz Mendt och gode Mendt indenn sex Uger hereffther for samme Sagh, som thet sigh bör effther Logenn, tha bliffuer handt thermett quitt emedenn samme hans Logh stander vedt Macth, oc huor icke saa skeer, tha bör hann at betale for^{ne} *Per Traanis* Arffvinge for^{ne} XVIII Alne Engelske indenn sex Uger thereffther eller böde XL Mark till Bondenn och XL Mark till oss for huer sex Uger thet thereffther stander.

(¹) Denne Standslighed hos Medeedsmændene omtales först udtrykkelig i Christian den Fjerdes lille

Reces af 1615 Cap. 42, men har vistnok været gammel Skik, jvfr. Nyt Jur. Arch. XXI. 140—143.

Datum Viborg. Sabbato post Cantate Anno &c. MDXXXVII, præsentibus Her *Mogens Gyöe*, *Joachym Lycke*, Her *Offue Lunge*, *Knuudt Gyldenstiernne*.

21.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Kuldlysning af en Slegfredsön, som paaankes efter Faderens Död, fordi denne formeentlig skulde have foretaget den i Drukkenskab, kjendes ved Magt (¹).

(0.)

Vor skickett for oss *Hans Skoff*, Borger uti Randers opaa thenn enne, (*paa*) *Jep Anderssens* Vegne i Alleslöff, oc *Morthenn Hegelundt* paa *Cresten Seurenssens* Vegne, som och selffuer tilstedhe vor, oc tiltallett forneffne *Hans Skoff* samme *Crestiernn Seurenssenn* opaa for^{ne} *Jens Anderssens* Vegne, *Seurenn Jacobssens* Fadher, for enn Dom, som handt hagde tagett till Viiborg Landtzting, lydendes, thett *Mogens Munck*, *Jep Friis*, *Jens Tomssenn* mett flere hagde tilldömppt samme *Crestiernn Seurenssenn* att vere *Seurenn Jacobssens* ecthe Sönn oc rette Arffuing, epherthy for^{ne} *Seurenn Jacobssenn* gjorde oc liuste samme *Crestenn Seurenssenn* i Kiönn oc Koldt for synn ecthe Arffuing. Thertill suarett for^{ne} Her *Hans Skoff* opaa *Jens Anderssens* Vegne, som hand gick i Retthe for, att samme *Seurenn Jacobsen* gjorde thett uti Förvidtt (²) oc Druckenskaff oc löb ynd aapaa Ting i Viborg oc sagde thett, att handt skulle vere hans ecthe Barnn oc skulle dog icke haffde verett giordt i thenn Acth oc Mening, thett handt viile saa skie skulle, met flere Ordth &c. Thertill suarett for^{ne} *Morrthenn Hegelundt* aapaa for^{ne} *Cristenn Seurenssens* Vegne, att samme *Seurenn Jacobsenn* vor paa Viiborg Byting oc liudelig for Dommer oc Domsmentd, som then Dag till Tingett vaar, fick for^{ne} *Crestenn Seurenssenn* Synn oc ind-

(¹) Jeg har optaget denne Dom, fordi den paa det tydeligste viser, at man ikke gjorde nogen Forskjel mellem Udtrykkene „at lyse nogen i Kuld og Kjön“ og „at lyse nogen til at være sit Barn“, jvfr. min Retshistorie §. 94.

(²) *Förvidt* eller *Forvidt*, Vildelse, bevidstlös Tilstand; *for* har her, som i flere Sammensætninger, en negativ Bemærkelse, t. Ex. forkomme, foragte, forbyde o. fl.

keste ⁽³⁾ hannom till hans retthe Sönn oc att vere rett Arffuing epher hans Dödt, oc tog ther strax ett fuldt Tingsvitne, efftherssom mange Dannemendt well witterliggt er baade her uti Viborg oc udhenn, oc fick samme Vittne i sinn haffuendes Vere, oc vonde VIII Mendt uti etth Tingsvittne aff Viiborg Byting aff for^{ne} *Mogens Munck* mett flere, oc (at) saa i Sandhedt gangenn er, som forskreffuitt stäär, oc berette for^{ne} *Morthenn Hegelundt*, att thenn Tiidt *Seurenn Jacobssenn* dödt vor, tha bleff for^{ne} Tingsvittne bortte oc henndtagett (?) mett andre for^{ne} *Seurenn Jacobssenns* Breffue &c. Tha epher Tiltall &c. sagdes ther saa paa fore Rette, att epher Logenn ⁽⁴⁾, att thenn, som Faderen gör seg till Barnn indenn Tinge oc liusser hannom y Könn oc Koldt ⁽⁵⁾, hannom bör rette Arffuing att vere oc stande for fuldt ecthe Barnn, oc therfor bör oc for^{ne} *Cresten Seurensenn* att vere *Seurenn Jacobssens* rette Arffuing, oc huo som samme *Seurenn Jacobssenns* Godtz, i huadt som helst thett er, epher hannom annammett haffuer udhenn *Cristenn Seurensenns* Mynde, thii skulle thett udlægge oc igenn antuorde for^{ne} *Cresten Seurensenn* oc uforhindrett i alle Maade inden vi Uger nest epher kommendes eller böde therfore huer sex Uger XL Marck modtt oss oc XL Marck modt Bundenn thii hannom samme forholdendes vorder.

Datum Viborg, præsentibus Her *Mogens*, Her *Pröbiörnn*, Her *Oue*, *Mogens Munck*, *Erick Banner*, *Knudt Perssenn*, *Per Ebbessenn* oc *Axell Jull* &c.

22.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Tvist angaaende Mandebodens Deling og Sögsmaal for „Raadsag“ paakjendes. — Den Mödrenesfrænder tilkommende Andeel af Mandeboden indlagt i Fjerdingskirken, formodentlig fordi disse Frænder ikke havde meldt sig.

(0.)

Vor skickett for oss *Crestine Seurens* oc hendes Sönn, oc haffde i Rette

⁽³⁾ indkeste, kejsede. udvalgte.

⁽⁴⁾ Jydske Lov l. 21, som lövrigt ikke ganske ordret er anført i det Fölgende.

⁽⁵⁾ Det maa bemærkes, at det ovenfor citerede Tingsvitne ikke indeholder dette Udtryk.

steffntt *Tomes Nielssenn* uti Klintrup for enn Bodt, handt haffde opborette effther hendes Hossbundtt *Seurenn Nielssenn*, oc thessligeste hagde i Rette steffntt *Stephen Ennvoldssenn*, for handt vor uti Raadt oc Gierning mett ther samme hendes Hossbundt bleff slagett oc gjorde hannom Saaer oc Skade, oc beclagett, att for^{ne} *Tomes Nielssenn* hagde opbaarett Bodt oc Bedring for samme Mandödt oc ey hun eller hines Börnn haffuer fangett theraff hues hende hörte mett Rette. Thessligeste beclagett hun, att for^{ne} *Stephen Ennvoldssenn* vor i Raadt oc Gierning mett oc vor offuersuorenn Raadssag for for^{ne} *Seurenn Nielssenns* Dödt oc aldriig hagde bödt therfor emodt hende eller hendes Börnn oc ey heller for Saaer oc Skade, handt hendes Hossbondt giortt haffde. Thertill suarede for^{ne} *Tomes Nielssenn*, att ther vor Bodt fest fore samme Mandödt, oc Slegtt oc Venner haffde samme Bodt opbeborette, undertagett Mödrene-Sall, som vor indömppt uti Fierdings-Kircke, oc i Rette lagde ett Tingsvittne, att ther vor udloffuitt for for^{ne} *Seurenn Nielssens* Dödt L lödig Marck, xxx Mk. till lobenn Budt ⁽¹⁾, xxx Marck for Kost oc Thering oc for^{ne} *Tomas Nielssenn* XIII Marck, oc hans Sönn II Marck &c.; i Rette lagde for^{ne} *Stephen Ennvoldssenn* ett Tingsvittne, lydendes, att ther vor gangenn oc giortt Orfeydt for for^{ne} *Seurenn Nielssenns* Dödt oc for Saaer oc Skade, som handt paa for^{ne} *Seurenn Nielssenn* giordtt haffde, oc skulle alltingest vere enn endelig aftallenn Sag; vortt ther sagt fore Retthe, att for^{ne} *Crestine Seurenn* oc hines Börnn bör thii xxx Marck for lobenn Bodt, epherthii samme Vitne ey bemelder, att thett vor udthloffuitt nogett till Feyring, oc thenn tredie Partt aff thii L lödig Marck, oc for^{ne} *Tomes Nielssenn* att giöre thennom Redhe paa huis handt haffuer ick skellig theritt aff thii andre xxx Marck, oc handt att annamme Fedrene-Sall oc Mödrene-Sall till sig, som i Fierings-Kircke indlagtt er, oc thennom skiffthe oc dielle emellom hende oc hendes Börnn hues thennom bör theraff mett Rette oc thii epher for^{ne} haffue udfangitt, oc siidenn skiffthe thett andett, hues offuer er, emellom Slegt oc Venner, oc han-

(1) *Lobenn Budt* (Bodt) er et mig ubekjendt Udtryk og kan neppe forklares ved en Fordrejelse af *lovte Bod*: heller ikke gaer det an at for-

staae det om Gjörsum, da der udtrykkelig siges, at intet var lovet til Fejring: jvfr. S. 14.

nom att beholde thii XIII Mk., oc hans Sönn thii II Mk., som forschreffuitt staar. Tessligeste bör for^{ne} *Stephenn Iennvoldtssenn* at böde medt hende oc hendes Börnn for Saaer oc Skade, thii giorde hendes Hossbondt, oc for Raads-sag, thennom offuerssuorett er, emodt oss oc Bundenn ephther Logenn.

Datum Silkeborg tertia feria post vocem jucunditatis^(?), præsentibus *Magnus Munch* oc *Per Ebbessenn*.

23.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Adskillige, som havde indgaaet Forlöfte for at udfrie en af Skipper Clements „Capitainer“ af Fængsel, tilpligtes at indfrie deres Forlöfte.

(0.)

Vor skicket for oss *Baldtzer Perssenn* paa syn Brodher *Milther Perssens* Vegne, oc haffde i Rette steffnett *Christiernn Sommer* ⁽¹⁾ oc tiltallet hannom for handt hage greffuitt hans Brodher for^{ne} *Milther* i Randers uti enn feylig Legde^(?), oc satthe hannom uti Stock oc Jernn, oc handt mett flere hans Venner motte borge hannom udt for hundrett March oc VIII Öxne för handt motte udtkomme, oc mienthe thennom skede theruti Uretth. Thertill suarede *Crestiernn Sommer*, att for^{ne} *Milther* vor icke y thenn Leydhe, oc beuiste mett samme Leydebreff, att the Cappethener oc Höffdsmentd, som yperst vor i thenn Oprör att brende oc röffue gode Mendtz Gaarde, vor undertagne i samme Leyde &c., oc tessligeste beuiste handtt, att samme *Milther* vor enn aff thennom oc enn Cappethener att brende hans Gaardt, oc tha hage *Baltzer Perssenn* oc flere mett hannom loffuitt for^{ne} *Chrestenn Sommer* samme hundrett March oc VIII Öxne, oc satthe i Retthe, om hannom ey burde att haffue hues hannom saa loffuitt vor. Tha ephther Tilltall &c., vor ther saa paasagt

(?) Femte Söndag efter Paaske.

Ilist. II. 166, og som havde Godser paa Mors; D. Atl. V. 584. Efter Mandens Död giftede hun sig med *Niels Kaas* til Jölbygaard.

(1) Maaskee Manden til den Frue *Anne Sommers*, (?) *Feylig Legde*, felig Leide, sikkert Leide, jvfr. Saml. af gl. Danske Love IV. 517.

for Retthe, att epherthii for^{no} *Milther Perssenn* vor paataget oc indsatt uti ferske Gerninger for enn Capethener att brende for^{no} *Crestiernn Sommers Gaardt* aff, oc vor saa udtborgett, tha bör for^{no} *Baltzer Perssenn* oc *Milther* oc thi andre, hannom udborgett oc saa sagde godt for hannom, att fultgöre oc fornöige for^{no} *Crestiernn Sommer* for^{no} hundrett March oc VIII Öxne, oc hafue thet i hans Mynde under thett Faldtzmaall, som therom skickett oc giortt er.

Datum Viiborg sexta feria post vocem jucunditatis, præsentibus *Magnus Goye*, Her *Pröbiörnn*, Her *Oue* oc *Per Ebbessenn*.

24.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved 13 Tylitereder blive kjendte döde og magtesløse (').

(0.)

Vor skickett for oss *Jörgenn Bruun* i Haritzlöff oc hagde i Retthe steffntt *Knudt Perssenn* i Harritzlöff, *Rasmus Kolluf*, *Hans Olssenn*, *Rasmus Hiortt*, *Michell Laurzssenn*, *Hans Seurenssenn*, *Jörgenn Hanssenn*, *Mattes Hunssenn*, *Nis Perssenn*, *Jep Nielsenn*, *Malles Perssenn*, *Per Askildssenn* ibid. oc *Christoffer Claussenn* i Skoffby, oc tilltallett thennom for XIII

(') Endskjönt den Sag, som denne Dom omhandler, er meget dunkel, har jeg dog optaget den, fordi den i alle Tilfælde giver et tydeligt Beviis paa den Misbrug af Eden, som efterhaanden var bleven almindelig og som Christian den Tredie af al Magt modarbejdede (jvfr. min Retshistorie §. 170 Not. a og §. 176 Not. l); thi i nærværende Sag ere 156 Eder blevne aflagte uden mindste Nytte. Sammenhængen synes at være den, at efterat *Jörgen Bruun* havde ladet falde nogle Ord til Tinge om, at onde Mennesker havde befört ham og vilde bringe ham i Ulykke, uden dog at navngive Nogen, har Fogden paalagt 13 Mænd, paa hvem Mistanken maatte falde, at fralægge sig en saadan lös Beskyldning ved Lov (jvfr. Christian den Tredies Rec. 1537 Cap. 6 om

Forbud mod at findes til Lov for Mummiesag). Da disse Personer virkelig gjøre de paalagte Eder, finder *Jörgen Bruun* sig derved graveret, da han syntes at være indirecte beskyldt for Usandhed og den tidligere Mistanke mod ham om en begaaet Forbrydelse, uvist hvilken, derved fik ny Styrke, og han anlægger derfor Sag for at bevirke, at disse Eder ikke skulde komme ham til Skade. Hvad der iøvrigt er dunkelt i denne Sag, er at de *Tye-Log*, hvorover *Jörgen Bruun* beklager sig og som give Anledning til den hele Sag, ikke synes at kunne forstaaes om andet end edelige Udsagn, der til Tinge vare gjorte imod ham, og hvorledes kunde det da være tvivlsomt, hvem der havde gjort disse Udsagn?

Loge, som the hagde giffuett oc giortt emodt hannom for nogre Ordtt, handtt sagde indenn Tinge, att nogre af vor Herris Uvenner hagde giortt Tye-Log^(?) paa hannom, som handt icke hagde tilbrodt, oc thi thermett ville göre hannom nedherfelliig &c. Thertill suarett for^{no} Harrizlöff Mendtt, att *Knudt Perssenn* i Haritslöff, thenn Dag sidendes i Domers Stedtt, fandt [oc] thennom till the- res Log oc Vernn fore samme Ordtt oc the hagde affvergett, att the hagde icke baaret nogre Tye-Log paa for^{no} *Jörgenn Bruun* &c. Telligeste hagde oc samme *Knudtt Perssenn* giortt synn Log, som handth vor foruundhenn &c. oc i Retthe lagde nogre Wittner, udgiffuett aff Harrizlöff Biercke-Ting, lydendes, att *Jörgenn Bruun* hagde sagtt sliig Ordtt indenn Tinge &c. Dog bemeldthe samme Wittner icke, att handt hagde naffngiffuitt noger Mandtt thertill i noger Maade oc ey handtt hagde skyldhett thennom i noger Maade i thenn Sag, oc satthe for^{no} *Jörgenn Bruun* i Retthe, om hannom burdhe att liidhe ther noger Skadhe eller Bröst fore sliig Loge, ephtherhii handt hagde ingenn Mandtt naffngiffuitt mett samme Ordtt, som handt saa sagde inden Tinge. Tha ephther Sagens Leglighedtt vor ther saa paasagtt fore Retthe, att for^{no} *Jörgenn Bruun* bör att vere quitt oc angerlöss i thenn Sag, oc ey the Loge, som saa giffuett vaare, att komme hannom till Skade eller Bröst ephther thenne Dag i nogre Maade, menn samme Loge skulle vere dödhe oc magtelösse, som the aldrig giffuitt vaare, oc thermett att vere en klar Sag ephther thenne Dag i alle Maadhe.

Datum Ottensse vigillia corporis Christi ⁽³⁾, præsentibus *Johann Friis*, Her *Knudt Bildhe*, *Erick Kromedige* oc *Knudt Urne*.

(²) *Tye-Log*; dette ellers ubekjendte Ord, som forekommer to Gange i denne Dom, kan neppe betyde andet, end Lov eller edeligt Udsagn, hvorved man sigter Nogen for en Forbrydelse; af at *thye* (det svenske *tyga*), jvfr. Udtrykket: „at *thye* hannom noget paa“ i Oversættelsen af Val-

demar den Fjerdes Privil. f. Malnö c. 7, jvfr. min Anmærkn. til Saml. af gl. Danske Love IV. 580.

(³) Aftenen för Christi Legems Dag, som falder paa anden Torsdag efter Pindse.

25.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et Gavebrev, som en Mand kort før sin Død havde oprettet til Fordeel for sin Kone og hendes Børn af første Ægteskab, erklæres ugyldigt, fordi Mandens Arvinger ikke dertil havde meddeelt deres Samtykke. Jydske Lov anvendt paa Bornholm.

(O.)

Vor skickett for oss *Per Anderssens* paa Boringholm, oc hagde uti Retthe steffntt *Hustru Anna Hans Borigbyggs* Eptherleffuerske oc hines Logeverige ther sammestedz fore nogett Jordegodtz, som er Myrdegordtt mett Godtz, Boo, Boskab, Guldt, Sölluff oc andenn Lössöre, som hannom oc hans *Hustrue* vor aff rett Arff tillfaldenn epther hines Brodher for^{ne} *Hans Borigbög*, for^{ne} *Hustru Annes* retthe Hossbondtt, oc hordeliig beclagett, att nogenn Tiidt siidenn forledenn ther samme Arff vor hannom tilfaldenn, tha indflytte handtt uti samme Myregaardt, oc for^{ne} *Hustru Anne* dreff hannom ther (*af*) mett stor Voldtt oc Urett, saa handt motte römme Landt oc Riige nu paa tredie Aar och mere, oc hans *Hustru* bleff theroffuer greffuenn oc fangenn, bastedt oc bundett oc satt uti Stock oc Jernn for hendes retthe Arff &c. Thertill suarede for^{ne} *Hustru Anne*, att hendes Hossbondtt *Hans Borigbög* (hues Siell Gudtt naade) uti hans leuendes Liiff unthe oc gaff hende oc hines Serbörnn, som hun hagde mett enn andenn Mandt före hunn fick for^{ne} *Hans Borigbög*, (thi hun ingenn Börnn hagde tha leffuendes mett hannom epther hans Dödt) for^{ne} *Myregaardt* mett mere Godtz oc thertill Boo oc Boskap, Guldt, Sölluff oc anden Lössöre, oc keyste hende oc hendes Börnn till synn loglig Arffuinge epther synn Dödt, oc ey hans Systher, *Hustru Elline*, for^{ne} *Pedher Anderssens* *Hustru* &c., oc berethe, att thenn Tiidt hendes Hossbondtt dödt vor, tha indflytthe for^{ne} *Pedher Anderssen* mett synn *Hustru* i for^{ne} *Myregaardt* oc mere Godtz ther annammett oc holdtt hende fore emodtt hendes Breffs Lyudelsse oc hun therfor forfuldhe hannom mett Logenn, som hun icke retthere viste, epther hyndes Breffs Lyudelsse &c. oc i Retthe lagde ett obett beseglett Pergamentz - Breff mett hengendes Indsegle, lydendes, at for^{ne} *Hans Borigbög* hagde nogenn Stundtt före handtt döde undtt oc giffuitt oc till synne retthe Arffuinge giortt epther hans Dödt for^{ne} *Hustru Anne*, sinn *Hustru*, oc hendes Serbörnn till alth sytt Godtz, rörendes oc urörendes, ehoadt som helst ther

neffnes kandtt, att haffue, nydhe oc beholdhe till euerdelig Eyghe &c. Item eth Dombreff, som *Berntt Knöp*, Hoffuitzmandtt paa Hammershuus, *Jens Hanssenn*, Landzdommer paa Boringholmm, oc *Henning Tommessenn*, Tinghörer uti Synderherritt, mett flere hagde udgiffuitt, lydendes, att for^{ne} Hustru *Anne* hagde klagett till Tinge, att hunn vor udskott aff for^{ne} Myregaardtt oc hagde udlagtt hendes Börns Pendinge badhe före *Hans Borigbög* dödde oc siidenn oc tessligeste att bettalle samme Gaardtt oc Godtz mett &c. oc therefore hagde tesse for^{ne} tildömptt for^{ne} Hustru *Anne* att skulle indhöste sytt Kornn uti for^{ne} Myregaardtt oc indføre i samme Gaardtt paa ⁽¹⁾ thenn Gaffue, som *Hans Borigbög* hynde oc hindes Börnn giffuitt haffuer intill saa lenge thett bliffuer hende fraadömptt oc saadann Gaffue ey holdes skall, oc tessligeste paa the Pendinge, hun hagde udlagtt, att nyde, bruge oc beholle mett mere Godts mett synn Tilliggelse, som hunn tillforne hagde brugtt, indtill saa lenge thett bliffuer hende logliig affvondett &c., som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher. Thertill suarede for^{ne} *Pedher Anderssenn*, att thenn Tiidtt hans Hustrues Brodher, for^{ne} *Hans Borigbög*, vor dödt oc affgange, tha flytthe handt indtt uti samme Myregaardtt och annammitt thenn epher hannom (*met*) mere hans Godtz, oc suo kamm for^{ne} Hustru mett Voldtt och Magtt och dreff hannom theraff, och satthe uti Rette, att epherthii hans Hustrues Brodher ey lodtt nogre Börnn epher sig, om handtt mothe gaa till uti sytt Yderste eller och i Velmagtt att göre synn Hustru oc hendis Serbörnn till synne Arffuinge i hans Jordegodtz, och om handtt motte giffue bortt paa sytt Yderste mere enn halff synn Hoffuitlodtt epher vor screffne Log, och thessligeste satthe uti Rette, att epherthii handtt eller hans Hustru samme Gaffue ey samtyckitt haffue, om thett burde vedtt Magtt att bliffue. Om huilckenn Sag the gaffue thennom i alle Rette paa bodhe Siider. Tha epher Tiltall &c. vor ther saa paasagtt fore Rette, att epher Logenn ⁽²⁾ tha maa ey Bondenn sellie, sköde eller giffue epher synn

(1) paa then Gaffue maa betyde: paa Grund af den Gave, ligesom i det Följende „paa the Pendinge“ ifölge de udbetalte Penge, formodentlig dem, som hun havde udbetalt sine Börn for de-

res Andeel i den hende og dem skjænkede Myregaard.

(2) Man vil neppe kunne paavise noget Sted i vore ældre Love, der ordret indeholder hvad der her

Dödt synn Hostru nogitt aff synn Jordtt eller Eygenndomm udenn hans Arffuinge thett samtycke, oc ey giffue mere bortt paa hans Yderste enn halloff sytt Hoffuittlodtt, tha bör for^{ne} *Per Anderssens* paa hans Hustrues, Hustru *Ellines*, Vegne att haffue, nyde, bruge oc beholde for^{ne} Myregaardtt mett mere Godtz oc all thets retthe Tilligelsse till euerdelig Eyghe oc all andenn Lössöre, Boo oc Boskab, Guldtt oc Sölluff, for^{ne} *Hans Borigbögs* Anpartt, oc thenn Gaffue, som *Hans Borigbög* suo borttgiffuitt haffuer, oc the Breffue, therpaa giortt ere, bör ingenn Magtt att haffue, menn aldeles att vere döde oc magtelösse, oc for^{ne} Hustru *Anne*, som saa haffuer tagett for^{ne} *Per Anderssens* oc hans Hustrues Godtz, oc alle andre, som hans Hustru haffuer grebett, bastidtt oc bundett, bör therfor till Retthe att staa oc bödhe therfaare epher Logenn.

Datum Haffniæ, die visitationis Mariæ ⁽³⁾, præsentibus Her *Magnus Göye*, *Johann Friis*, Her *Tygge Krabbe*, *Axell Bragde*, *Olluff Rossennkrans*, *Holger Ulfstandtt*, *Knudt Bildhe*, *Mogens Gyllennstiernne*, *Erick Banner* oc *Knudt Perssens*.

citeres „*efter Loghen*“; men derimod er det klart, at der ved Begyndelsen af Citatet indtil Ordene: „uden hans Arffuinge thet samtycke“ sigtes til J. L. III. 43, og ved Slutningen til Sk. L. II. 10. Det er saa meget mærkeligere, at Jydske Lov saaledes anvendes paa en bornholmsk Sag, da Gavebreve af Manden til Konen neppe efter den Skaanske Lov vare ugyldige, i det mindste ikke naar Gaven kun beløb sig til det halve Bo, hvorpaa foruden Lovens Taushed tjener til Beviis det Testament, som Borgemesteren i Malmö, *Andreas Petersen*, i Aaret 1380 oprettede til Fordeel for sin Kone, uden Arvingernes Samtykke (*Suhms Danmarks Hist. XIV. 525*) og som Arvingerne under det paafølgende Skifte (samme S. 535) erkjendte for gyldigt (maaskee net-

op fordi der ikke var tillagt Konen mere end Halvdelen af Boet). Det er fremdeles mærkeligt, at Dommen ubetinget erklærer Gaven for ugyldig uden at tage Hensyn til dens Størrelse, ligesom det med Hensyn til den hele Materie om Testamenter fortjener at bemærkes, at man udentvivl har benyttet de forskjellige Provinciallove til at supplere hinanden; thi ligesom der i den Skaanske Lov ikke findes noget om Hustruens Ret til at testere, saaledes findes der omvendt intet om Mandens Testationsret i Jydske Lov, som derimod meget udførligt handler om Hustruens Testament, endog paa to Steder, J. L. I. 39 og III. 45.

⁽³⁾ Den 2den Juli.

26.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Herredsfogeds Dom underkjendes, som havde ladet en Mand gjøre Eed paa sin Ejendomsret til et Kreatur, uagtet en Anden vilde vindicere det som sin Hjemfödning og derfor förte Bevlis og Besidderen ikke formaade at fremstille sin Hjemmelsmand. Jvfr. Sk. L. VII. 7 og J. L. II. 94.

(0.)

Vor skickett for oss *Trouels Karlssenn* oc hagde i Retthe steffntt *Henrick Sivedtssenn* oc tilltallitt hannom for enn Foele, som handtt mentthe hannom tillhörde mett Retthe, oc thessliigeste hagde i Rette steffnett *Truedt Niels-senn*, Herritzfogett uti Ludgutherritt, for handt hagde fundett samme *Henrick* till att verge sig samme Foele till, oc menthe, att handt saa maathe göre epher Logenn. Thertill suarede for^{no} *Henrick Sivedtssenn*, att handtt hagde kiöptt samme Foele aff enn Dreng uti Landtzkrone, oc i Retthe lagde thuende Vittner, udgiffuitt uti Landtzkrone, lydendes, att enn *Marine Hacks* Dreng, som hedtt *Hans*, hagde bestaaedtt for nogre Mendtt, att thenn Tiidtt, Landtzkrone vor opgiffuenn, tha solthe handt for^{no} *Henrick Sivedtssenn* samme Foele, som *Trouels Karlssenn* och handtt omthretther, oc handtt sagde seg att haffue faaedt samme Foele aff enn Landtzknecht &c. och ey samme Dreng hagde verett till Tinge oc ther bestaaedt hannom samme Foele; thesligeste i Retthe lagde handt *Truedt Nielssens* Dom theroffuer, udgiffuitt till Ludgudherrittzting, lydendes, att handt hagde tildömptt for^{no} *Henrick Sivetssenn* att verge sig for^{no} Foole till, epherthii handt hagde thenn uti haffuendes Vere &c. som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher. Thertill suarede for^{no} *Trouels Karlssenn*, att samme Foele vor hans retthe Hiemfötthe, oc strax beuiste mett etth Sognevittne aff Hasslundtz-Sogenn, lydendes, att menige Almue till for^{no} Sogennsteffne hagde vonditt, att samme Foole, som *Henrick Siuedtssenn* i Wrom haffuer seg tilsorett, er *Trouels Karlssenns* retthe Hiemmesföde och aldrig vor hannom röffuitt eller tagitt fraa enthenn aff Rytthere eller Hoffmendtt (1) eller nogenn andenn, före for^{no} *Henrick* tog hannom

(1) *Hofmand*, den almindelige Benævnelse for Enhver, som tjente i Kongens eller Adelen's Gaard, s. Frederik den Andens Gaardsr. Cap. 28.

thenn fraa &c. Item ett andett Sogenvittne aff Kaslösse Sogenn, som *Jörenn Urne* hagde beseglitt, lydendes, att menige Almue i for^{ne} Sogen hagde vondett, att thenn Foele, som *Henrick Sivedssenn* hagde sig tilsuorett, er for^{ne} *Trouels Karlssenns* retthe Hiemfönith ⁽²⁾ &c. Item ett Tingsvittne aff Ludgudherritzting, lydendes, att sex Mendtt hagde vonditt i Helliens Eedtt, att the kende samme Foele for for^{ne} *Truels Karlssens* retthe Hiemfödt oc vor Gudtt ⁽³⁾ oc hans Fole &c. mett flere Ordtt, som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher, om huilckenn Sag the gaffue thennom i Retthe paa bode Siider; tha epther Tiltall, Giensuar &c., vor ther saa paasagtt fore Retthe, att epther sliig Vindesbyrdtt, som for^{ne} *Troels Karlssenn* hagde indenn Tinge oc ey *Marine Hecks* Dreng for^{ne} *Hans* ville vere for^{ne} *Henrick Sivedtssens* Hemler indenn Tinge, tha hagde for^{ne} *Truedt Nielssenn*, Herritzfogett, ey burdtt att finde for^{ne} *Henrick Siveltssenn* till att verge sig samme Foele till, menn therfore haffuer giortt Urett, oc for^{ne} *Trogels Karlssenn* bör att nyde oc beholdhe forskreffne Foele, hans retthe Hiemfödt, oc *Henrick Siveltssenn* therom till Retthe att staae, udenn handtt kandtt före synn Hemell till forskreffne Ludgudherritzting indenn sex Uger oc tha gaa therom saa mögitt som Rett er.

Datum Haffniæ die visitationis Mariæ⁽⁴⁾, præsentibus Her *Mogens Göye*, *Johann Friis*, *Azell Bragde*, Her *Oluff Rosenkrans*, Her *Holger Ulfstandtt*, Her *Knudt Bilde*, Her *Mogens Gyllenstiernne*, *Erick Banner* oc *Knudt Perssenn*.

(2) *Hiemfönith*. Dersom det ikke er en Skrivfejl for: *Hiemfödt*, maa det uidentvilt læses: *Hiemfænith* (Fænned, det samme som Fæ, D. L. 5—8—11).

dens Fole, end Guds og Troels Karlsens; denne Udtryksmaade forekommer saa ofte i slige Sager, at den synes at have været en staaende Formular for Vidner om Hjemfödning.

(3) Skrivfejl for: Gudz; at det ikke var nogen An- (4) Den 2den Juli.

27.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved den udeblivende Sagvolder ikke dømmes ubetinget efter Sagsøgerens Paastand, men gives Ret til at fremkomme med nye Beviser, uagtet Sagen allerede synes at være paakjendt ved en Dom af Frederik den Første i Aaret 1529 og Sagsøgeren paa Grund af denne efter Forfølgning ved Rigens Ret var bleven sat i Besiddelse af det Kirke-Gods, hvorpaa han gjorde Paastand, og hvorfra han siden ved Magt var bleven fordreven (¹).

(0.)

Vor skickett for oss *Henning Fickessenn*, vor Borger i vor Kiöpstadt Stege, oc hagde i Rette steffntt Her *Jörgenn* Sogneprest ther sammestedz for nogle Gaarde, liigendes, i for^{ne} Steghe, som handtt holler hannom fore, huilcke Gaarde for^{ne} *Hennings* Fader *Ficke Henningssenn* hagde giffuitt till Hellig Legoms Alther uti Steghe Kircke, oc berette, att Her *Olluff Bagger*, som hagde samme Alther oc Gaardhe uti haffuendes Vere, er nu dödt oc affgangenn oc ey handtt alligeuell maa komme till samme Gaarde menn holdes hannom fore, oc tessligeste berethe, att samme Gaarde vor giffne till for^{ne} Hellig Legoms Alther fore nogle Messer, som therfore holdes skulle, oc ey samme Thieneste haffuer verett holdenn i lang Tiidt, oc beuiste mett etth Tingsvittne, att Her *Olluff Bager*, som thenn Tiidt hagde Gotzitt i Vere, hagde vere selluff indenn Tinge oc tillstandett, att samme Thieneste oc Messer er forsömede oc icke holdett &c., som samme ythermere uduisser oc indeholder. Tessligeste i Retthe lagde ett vor kiere Herre Fader Konig *Fredericks* Breff, udgiffuitt paa vortt Slott Kallenborg under Gudts Aar MDXXIX, lydendes, att *Henning Fickessenn* hagde ther i Retthe steffnett for^{ne} Her *Olluff Bager* for samme Gaardhe, oc hagde tha ther forbiidett i tre samfelde Dage, oc ey Her *Olluff* eller nogle paa hans Vegne ther mötthe, som Retth villde pleye i thenn Sag &c., oc tha hagde Hans Naade mett Hans Naades elskelige Raadtt ther tilstedhe vor, tildömppt for^{ne} *Henning Fickessenn* samme Gaarde at nyde, bruge oc be-

(¹) Jeg har optaget denne Dom i Samlingen især af den Grund, at den giver en tydelig Forestilling om de mange uendelige Domme, som forekomme i denne Periode, og tillige for at vise, at man ikke var paa det Rene med Læren om Virk-

ningen af Sagvolderens Udeblivelse, jvfr. Udtrykkene i Christian den Tredies Recesser 1537 Cap. II, 1547 Cap. 2 og Cold. Rec. Cap. 5: „tha haffve hand taftt Sagen til saalenge hand vil müde.“

holle till saa lenge for^{no} Her *Olluff Bager* komm mett bedre Beuissning oc ville vere therom uti Retthe &c., som samme Dombreff ythermere uduisser oc indeholdher, oc beuiste, att handtt siidenn hagde forfuldtt for^{no} Her *Olluff Bager* mett vore oc Riigens Breffue fore samme Gaarde, suo lenge att handtt vor trengtt fraa mett Offuervoldtt oc Magtt, oc haffuer handt nu her forbiitt uti otthe samfeldttz Dage oc mere oc huer Dag boedett sig i alle Retthe oc ei for^{no} Her *Jörgenn* eller nogenn paa hans Vegene her möde ville oc pleyghe Rett i thenn Sag, menn siiddher vor Steffning offuerhörig &c. Tha vor ther saa paasagtt for Retthe, att for^{no} *Henning Fickessenn* bör att nyde, bruge oc beholdhe for^{no} Gaarde, som hans Fader saa gaff till for^{no} hellig Legoms Alther, epther for^{no} vor kiere Herre Fadhers Doms Lydelsse, handt therpaa haffuer, indtill saalenge for^{no} Her *Jörgenn* kommer for oss mett bedre Beuissning oc vill vere therom i Retthe.

Datum Haffniæ die visitationis Mariæ, præsentibus Her *Magnus Goye*, *Johann Friis*, Her *Tygge Krabbe*, Her *Axell Bragde*, Her *Olluff Rosenkrans*, Her *Holger Ulffstandt*, Her *Knudt Bildhe*, Her *Mogens Gyllenstiernne*, *Erick Banner*, *Knudt Gyllenstiernne*.

28.

1537. Dom paa Kongens Retterting, som kjender 12 Ejere i Hobro berettigede til fremdeles at nyde og bruge Hobro-Mark, saaledes som fra Arildstid havde været Tilfældet, imod at svare Landgilde deels til Kongen, deels til adeligt Herskab, deels til Mariager Kloster. (¹)

(0.)

Vor skickett for oss *Palli Rimssner* i Hoffbroo paa nogle aff Hoffbroo Mendts Vegne, oc hagde i Rette steffnett alle Jordtzeygere, som bygge oc boo i for^{no} Hoffbroo, oc tiltalte thennom for the bruge thenn Jordtt oc Eygenndomm paa Hoffbroo Marck, oc meenthe, att handtt oc Menighedtt burde saa vell at

(¹) Denne Brugsret af Jorder, som fra Arildstid tilkom visse Familier, synes temmelig tydelig at

henvise til Arvefæste, som en meget gammel Indretning.

bruge samme Jordtt oc Eygendom, som samme Losseygere. Thertill suarede *Christiernn Huidtssenn* mett fuldtt Magtt paa XII Eygers Vegne i for^{ne} Hoffbroo oc i Retthe lagde eth Stockeneffnn, udgiffuitt aff Vonsildherritzting, lydendes, att XXIIII Mendtt hagde endrechteliig vittnett paa Traa, Siell oc Sandhedt, att Hoffbroo March haffuer verett diellt till XII Eygher oc rebtt i XII Fierdinger Jorde udaff gammell Tiidt oc er Kronens retthe Ledings-Jordtt, Riidhermendtzmendtz Jordtt oc Kirckens Jordtt oc haffuer thett hagtt i roliig Heffdt aff Ariltz Tiidt ulast oc ukiert aff huer Mandtt indtill nu &c., som samme Breff ythermere uduisser oc indeholder. Item ett andett Stockeneffen aff Hinstedtherritzting, lydendes, att XXIIII (*Mend*) hagde vittnett, att the haffue hörtt oc spurdt aff Fader oc Foreldrene, att Hoffbroo Marck haffuer verett rebtt uti XII Fierdinger oc XII Eygere hagde thenn brugtt uti Hoffbroo aff Arildtz Tiidtt baade uti Ager, Eng oc Skoff, oc somptt aff for^{ne} Fierdinge, som gaar Leding aff, er till Kronens, oc somt er Riidersmendtzmendtz Eyghe aff Arildtz Tiidtt, oc tessligeste vittnett for^{ne} XXIIII Mendt, att the aldriig hagde hörddt, att noger Borger i Hoffbroo haffuer giffuett Last eller Kiere paa for^{ne} XII Fierding Jordtt eller kendes thennom vedtt att haffue enthenn Lodtt eller Diell ther uti nogre Maade före enn nu i Aar, udenn thi, som retthe Eyger haffue verett &c., mett flere Ordtt, som samme Breff ytthermere udvisser oc indeholder. Tha ephther Tilltall &c. vor ther saa paasagtt for Retthe, att ephtherthii att Hoffbroo March haffuer altiiddt verett under oss oc Rittherskabett i XII Fierdinger till XII Eygere, oc ennu er, oc samme Jordtzeygere theraff göre Skatt oc Leding, oc andre Eygere huer till sytt Herskap giffue ther aarliig Landgille aff, oc tessligeste till Kirckenn oc Mariager Closter, tha bör for^{ne} XII Eygere, som saa for^{ne} Hoffbroo March aff Arildtz Tiidt brugtt haffuer, herepther att nyde, bruge oc beholle samme Hoffbroo March uti XII Fierdinger, som the hertill brugtt haffue, saa lenge vii therom ythermere tilsiiger oc vii anderledes haffue thet i the gode Mendtz Mynde, som ther uti Lodtt oc Rettighedtt haffue, och andre vore Borgere i for^{ne} Hoffbroo att nyde oc bruge oc beholde uti Felitt, som the aff Arildtz Tiidt brugtt haffue.

Datum Haffniæ sexta feria post visitationis Mariæ, præsentibus Her *Tygge Krabbe*, Her *Pröbiörn*, Her *Oue*, Her *Axell Bragde*, Her *Holger Ulfstandtt*, Her *Knudt Bilde*,

Her *Claus Podebusk*, Her *Magnus Gyllenstiernne*, *Mogens Munck* oc *Knudt Gyllenstiernne*.

29.

1537. Dom paa Kongens Retterting. Den, som har faaet Fredlösheds-Dom over Nogen, er angerlös, dersom han selv dræber ham eller ved Andre lader ham dræbe.

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Magnus SudersSönn* i Hamindhöyg oc tiltallit *Ingvar Henrickssenn*, vor Borger i Ystadt, for handt noget Aar sidenn forledenn skulle veritt mett att ihieslaa hans Fader, for^{ne} *Mogens Suder*, i sinn egenn Gaardtt mett *Jep Rytther*, Her *Pröbiörnn Podebusks* Köegemester, oc flere hans Mettfylgere, oc beklagitt, att ther ingenn Vorn ⁽¹⁾ eller Boeth gengitth fore hans Faders Dödt i nogre Maade, oc mentthe, att for^{ne} *Ingvar Henrickssenn* vor plictig att staa hannom therfor till Retthe. Thertill suarede *Ingvar Henrickssenn* oc bestaadtt, att handt vor mett for^{ne} *Jep Rytther*, Her *Pröbiörns* Köegmesther, mett flere hans Suene, som ihieslaa for^{ne} *Magnus Suder*, oc beretthe, att hues giortt vor i thenne Sag, thet vor epher thieris Hossbondes, for^{ne} Her *Pröbiörns*, myndig Befalling, oc ythermere beretthe for^{ne} *Ingvar Henrickssenn*, att handtt hadde giortt for^{ne} *Magnus Suder* loglig fridlöss VII Aar oc mere, före endt handttth slagenn bleff, huilckett handtt strax beuiste for oss met Her *Mauritz Olssen*, Ritther, till Bollerop oc *Jep Falck*, vor Embitzmandtt paa Nesbyholm, oc Flere, oc satthe handtt uti Retthe, att epherthi for^{ne} *Magnus Suder* vor saa lang Tiidt fredlöss, före handtt slagenn bleff, om Her *Pröbiörnn* eller handtt eller nogre thi mett vare att ihieslaa hannom, vor ythermere plictig att staa ther nogenn till Retthe for epher Logenn. Tha epher Tiltall &c. vor ther saa paasagtt for Retthe, att epherthii for^{ne} *Magnus Suder* vor loglig fredlös giortt oc bleff fridlöss i suo lang Tiidt ⁽²⁾, som forsagtt staa, oc theroffuer slagenn bleff,

⁽¹⁾ *Vorn*, Værn, i Bemærkelsen af Forsvar ved ⁽²⁾ At der lægges Vægt paa den Tid, som var forløbet efter Dommens Afsigelse, sigter til den Retten mod Anklage.

tha bör Her *Pröbiörnn*, *Ingvar Henrickssenn* oc thi andre, som mett vore att ihjelslaa hannom, att vere quitt och angerlöss for thenn Sag epher Logenn oc ey att staa nogenn ther ythermere till Retthe for epher thenne Dag uti nogre Maade, oc thermett for^{no} *Ingvar Henrickssenn* oc alle andre, som mett vaare, att vere quitt oc ufeyditt uti alle Maade.

Datum Gladsax, tertia feria post Mauricii⁽⁶⁾, præsentibus Her *Knudtt Bilde* oc *Knudtt Perssenn*.

30.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Depositarus frifindes for at at erstatte det betroede Gods, fordi det var frarövet ham tilligemed hans eget i Grevens Fejde.

(N.)

Vor skickett for oss *Lage Bragde* mett Fuldtmagtt paa Her *Oluff Rossenkrantz*es ⁽¹⁾ Vegne oc bödt sig i alle Retthe emodt Frue *Anne*, Her *Johann Urnis* ⁽²⁾, ephersom the forfundenn ⁽³⁾ vor paa vortt Slotth Kiöbennhaffenn Sancti Laurentii Dag nu sist forledenn att möde for oss then siette Ugedag thernest epher om nogen Tretthe, som thennom emellom er for nogett Godtz, Pendinge oc Clenodie, som Frue *Anne* thenne Tiidtt berethe, att hun hagde indsath paa hans Gaardtt Vallö at foruare til ⁽⁴⁾ troer Hende nogenn Tiidtt sidenn forledenn före thenne framfarnne Feyde angick, oc sagde, att hun hagde Her *Oluffs* eggeth Breff oc Sigell paa, att handtt skulle anttvorde hinne samme sitt Godtz i saa gode Troff, som hun thet indsathe paa hans Gaardtt &c., huilckett Breff Her *Oluff* samme Tiidtt bestaadtt, att handtt hini Hoss-

Frist af Dag og Nat, som den Fredlöse havde til at undvige, jvfr. Christian den Tredies Cold. Rec. Cap. 24.

Hvitfeld S. 1422, *Krags* Christian den Tredies Historie I. 64, 65 og *Hofman* Danske Adelsm. II. 89.

⁽²⁾ Den 22de September.

⁽³⁾ Om *Anne Urne*, föd *Rönnow*, s. förste Saml. S. 70 Not. og om hendes Mand, Rigsraad *Johan Urne*, *Krag* I. c. I. I. c. 45—46.

⁽⁴⁾ *Oluf Nielsen Rosenkrands* til Vallö, Rigsraad, Befalingsmand paa Nyborg Slot, † 1545; jvfr.

⁽³⁾ *Forfundne*, tilfundne, tilpligtede.

⁽⁴⁾ *Til troer Hende*, til tro Haand, til tro Bevaring.

bonde oc hinne giffuitt hagde, oc sagde, att handtt gierne ville hollit hinne thet, hagde Ofsueruoldt hannom thet icke forventh, som handtt ville giöre beuisselligth, oc berethe, att samme hinis Godtz mett mere hans eygitt oc andre gode Mendtts, som paa hans Gaardtt vor, bleff plustritt oc borttagitth then Tiidtt samme hans Gaardtt vor opgiffuenn oc uti vor och Rigens Fienders Hender, som *Byrge Trolle* oc *Peder Scram* thenn 'Tiidtt vittnede for oss paa vortt Slotth Kiöbennhaffnn, att then 'Tiidtt, Her *Oluff* vor fanginn oc indsatth paa samme vortt Slotth uti thet blaa 'Torn, tha hagde Grefsuenn ⁽⁵⁾ skicketth till hannom *Otthe Anderssens* (?), *Sty Stissenn* ⁽⁶⁾ oc *Jeronimus Svingell* ⁽⁷⁾ oc lodtth hannom tilsiige, att huor handtt icke opgaff synn Gaardtt Vallöö indenn andenn Dagen, Klockenn slaa tollöff, tha ville handtt lade hugge hans Hoffuitt aff hannom andenn Dagen thernest epher, som handtt hassuer for^{no} gode Mendtz Breff oc Siigell paa; tha nögdess ⁽⁸⁾ handtt till att skriffue hiem till synn Gaardtt Vallöö, att hans Thienere skulle thennom opgiffue ⁽⁹⁾ uti Grefsuens Hender, oc underskreff mett hans egenn Handtt, att samme Breff vor skressuitt paa thet blaa Tornn, oc tha Gaardenn vor opgiiffuenn, tha plustritt vor oc Riigens Fiender samme hans Gaardtt oc borttogte allth hans Skytthe ⁽¹⁰⁾ oc Krutth oc otthe hundritt Lodtth Sölluff oc thermett hans Godtz oc andre gode Mendtz Godtz, som therpaa vor, som huer Mandtt vittherliggt er i Seelandtt oc andetstedtz, oc tha ville Frue *Anne* ey vere uti Retthe, men skotth paa, att hun hagde fotth ⁽¹¹⁾ vor Steffningh saa kortth, att samme Breff oc hines Beuissning vor tha uti Fiunn, men sagde, att hun ville före sinn Beuissning paa huilcken Thiidt vi hinde forlagde. Thii satte vii thennom paa begge Siider en 'Termin for att möde mett beggis theris Bevissning i thenn Sag for oss, huor vii tha her uti Riigeth vor, oc vor nu uti Fredags sist forledenn theris rette Thecthedag att möde mett begges

⁽⁵⁾ Grev *Christoffer*.

⁽⁸⁾ nödtes.

⁽⁶⁾ Om ham see Christian den Tredies Hist. ved *Krag* l. 100 og 102.

⁽⁹⁾ *Opgiffue*, overgive.

⁽¹⁰⁾ Skyds, Skydevaabn.

⁽⁷⁾ Maaskee den samme som hos *Krag* l. c. 179 nævnes blandt Grevens Folk under Navn af *Hieronimus Schwiring*.

⁽¹¹⁾ faaet.

theris Beuiissning i samme Sag, oc *Lage Bragde* mötthe oc haffuer nu bo-
dett seg uti alle Retthe paa fempthe Dag paa Her *Oluffs* Vegne, och ey Frue
Anne eller noger paa hinnes Vegne her möde ville att pleye Retth i thenn
Sag, oc tha i Retthe lagde for^o *Lage Bragde* paa Her *Oluffs* Vegne eth
Breff, som vor Borgemesther och Raadtth i Kiöge hagde beseglitth oc ud-
giffuitth, lydendes, att thennom fuldtt vittherligtt er, att thend Tiidtt *Betzell*
van Gessell ⁽¹²⁾, Greffue *Cristoffers* Befallingsmandtt, hagde bedett oc biudett
thennom, att the mett theris Magtt skulle fölle hannom till Vallö, oc Her
Oluffs Thiennere ville them icke opgiffue, tha bödt handtt thennom suo till
andenn Gang, att huor the icke gaffue Gaardenn op, tha ville handtt strax
lade hentthe Her *Oluff* fraa Kiöbenhafnn oc före hannom fore Broenn, oc lade
hugge hans Hoffuitth aff, oc thermett drog handtt strax till Roskildtt epher
Knecthe oc ytthermere Hielp oc i then midler Tiidtt kom Her *Oluffs* Budtt och
Breff fraa Kiöbenhafnn, att the motthe giffue Gaardenn op, oc thennd Tiidtt
for^o *Betzell* opkom, tog handtt all Magtth op mett seg, dog thet anderledes
tallitth ⁽¹³⁾ vor, och tog Gaardthlogenn ⁽¹⁴⁾ oc alle Nögle til huer Dör paa
Gaardenn vor, och beskicket Frue *Idtha* mett tuo Ridersmendezmendth, att
huor hun döldhe eller gemedede suo gotth, som en Penning aff thet fremede
Godtz, ther indtfördtt vor, tha skulle thet koste Her *Oluffs* Hals oc hinnes
Anpartt; thette hollth handtt oc Her *Oluffs* Fogitth oc alth hans Folck oc
Suene for, siidenn udtog handtt alle the beseglede Kiister oc Skrinn mett an-
dett mere, som ther vor indfördtt, ihuem thet helst tilhörde, som theris Va-
benn oc Naffne paastodtt, thesligeste alth Her *Oluffs* Skytthe och Krudtth,
ther inde vor, oc lodtt thet strax före aff Gaardenn oc till Kiöge, oc en staa
Partt aff samme Kiister oc Skrinn lodtth *Betzell* ther opslaa, plustritt oc ud-
tog hues thennom lyste, oc hues offuer vor bleff strax flytth oc förtt till Kiö-
benhafnn mett hannom, oc offuer alth nödtth Her *Oluff*, hans Huusfrue,

⁽¹²⁾ Formodentlig den samme, som ellers kaldes *van* ⁽¹³⁾ aftalt.

Gesen, *Bedzlinn Jetzen* eller *Bastian van Jes-
sen*, s. *Vedel Simonsens* Fyens Vilkaar i Gre-
vens Fejde S. 37, jvfr. D. Magaz. III. 80 og N.
D. Mag. V. 145.

⁽¹⁴⁾ *Gaardthlogenn*, Gaardslaagen, Porten.

Gaardtt oc Folck (*af?*) samme fremede Godtz mere untth endtth godtth, oc intthet theraff kom hannom eller noger hans till Gaffuenn eller Gode i nogre Maade, som samme Breff ytthermere uduisser oc inndeholler, oc satthe *Lage Bragde* uti Retthe paa Her *Oluffs* Vegne, att epherthii Her *Oluff* myste siith eygitt Godtz mett andre gode Mendz Godtz, oc (*om*) handtt vor plictug att staa hinne eller nogenn andenn therfor ythermere till Retthe, eller thet hans Breff, handtt hinnes Hossbonndtt saa gyffuitth hagde, burde att komme Herr *Oluff* eller hans Arffuinge till Skade eller Bröst i nogre Maade, oc satthe i Retthe, om hannom paa Her *Oluffs* Vegne ey burde atth haffue endelig Dom for seg &c. — Tha epher Sagens Leylighedtt vor ther saa paasagtth for Retthe, att epherthii Frue *Anne* eller Ingenn paa hinnes Vegne her möde ville, epher-som hun seg beplichet hagde oc forfundenn vor, mett samme Her *Oluffs* Breff oc andenn synn Beuissning i thenne Sag, oc Her *Oluff* mystt sitt eygitt Godtz ⁽⁵⁾ oc andre gode Mendz Godtz, som paa hans Gaardtt vor mett hinnes, oc vor saa offuerfallenn aff Greifue *Christoffer* oc flere Voldttzmenndtt, tha bör hannom att vere quitt oc angerlös i thenne Sag, oc hannom eller hans Arffuinge ey at staae Frue *Anne* eller hendis Arffuinge eller nogre andre therfor ythermere till Retthe epher thenne Dag i nogre Maade, oc thet Breff, som Frue *Anne* aff Her *Oluff* haffuer, att vere dött oc magtelöst oc ey att komme Her *Oluff* eller hans Arffuinge till Bröst eller Skade epher thenne Dag i nogre Maade.

Datum Ystadt tertia feria post Mauricii ⁽⁶⁾, præsentibus Hr. *Mogens Goye*, *Johann Friis*, Her *Truedtt Ulfstandtt* oc *Knudtt Gyllennstiernne*.

(5) Da der ikke fordres eller gives nogen Oplysning om Værdien af det Gods, som *Oluf Rosenkrands* havde mistet, sees deraf, at Eriks Sjell. L. VI. 4 ikke længer kom til Anvendelse i Sjel-

land, men at man holdt sig til Jydske L. II. 114, som ikke tager Hensyn til, hvormeget Depositarus selv har mistet.

(6) St. Mauritzdag, den 22de September.

31.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et Ægteskab ophæves paa Grund af Impotentia, med tilføjet Advarsel for Manden, at, dersom han vilde indgaae nyt Ægteskab, han da under Livsstraf skulde aabenbare Vedkommende sin Bröst.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Karyn Christiernsdatter* oc hagde y Retthe steffntt *Niels Bunde*, synn ecthe Hossbunde, oc beclaget haardeliig, att handt thitt oc offthe haffuer slagett hende oc jaghett hende fraan seg oc ey kunde pleye eller göre hende thenn Ectheskaffs Stadth oc Handell, som ecthe Hossbunde burde att göre synn ecthe Hustru uti slig Maade, som saa tilbörliigt vor &c., som dog strax beuisseligt vor mett mange, thett for^{ne} *Niels Bunde* sagde seg uti slig Maade att vere enn för oc quemelig Mandt, oc hagde y slig Maade nogh thitt oc offthe handlitt mett for^{ne} *Karinn*, som thet seg burde; dog bestoedh handt nu selluff personlig paa thet ny for oss, att hand aldrig y synne Dage nogre Tiidh hagde nogett mett hende y slig Maade och hun vor saa goedh Jomfru fore hannom thenn Dagh, som hun komm först uti hans Seng, oc openbarlig bekende for oss, atth hand uti slig Maade ey kunde anthenn mett hende eller nogre andre haffue nogenn Ectheskaffs Brug, udenn Gudh ville unde hannom ther andenn Naade till; dog sagde seg saa, att nogenn Tiidt siidenn forledenn för handt fick for^{ne} *Karinn*, tha vor handt enn för Mandh y slig Maade, menn nu her for oss gaff synn Bröst uti slig Maade openbarligenn tilkiende &c., mett flere Ordt, som thennom emellom vor paa begge Siider, oc gaff the thennom baade y alle Retthe. Tha ephther Tiltall, Giensuar oc ephther slig Leglighet, som for oss klarligenn beuiist vor, oc hans egenn Bekendelsse, vor ther saa paasagtt, att thet bör icke att vere rett Ectheskaff for Gudh, men for^{ne} *Karinn Crestiernsdatter* oc *Niels Bunde* maae vere huerandre skeden ⁽¹⁾ oc quitt y thenn Sag uti alle Maade oc for^{ne} *Karin Crestiernsdatter* herephther tage seg enn andenn Mandh y Ectheskaff ephther hines Venners Raadh, oc for^{ne} *Niels Bundhe* for slig Leglighet, som han sagde seg tilforn att vere enn för Mandh före handh kom

(1) *Skeden*, adskilt, det tydske geschieden.

uti hendes Seng, tha maa hand oc leffue uti Ectheskaffs Stadh mett huem, som hannom haffue vill, dog handh skall thett för openbarligenn bekende for hende oc menig Mandh, at (*han*) haffuer sliig Bröst, oc tha maa thenn Persone, som hannom saa thager till ecthe Hossbond, epther thenn Dag aldrig affsiige seg eller skilliges ved hannom, menn att findes thet saa, att for^{no} *Niels Bundhe* heroffuer bedrager nogenn ythermere uti slig Maade, tha ville vii lade straffue offuer hans Hals, som thet seg bör, oc hues Godtz, som for^{no} *Karinn Christiernsdatther* haffuer inde hoess for^{no} *Niels Bunde* oc skellig beuissiis kandh, thett skall hun haffue ther frii oc quitt udh igienn; haffuer hunn oc nogett aff hans, tha skall handh haffue thett igienn y liige Maadhe.

Datum Ottensse vigilia omnium Sanctorum ⁽²⁾, præsentibus *Johann Friis*, *Knud Gyllenstiernn*, *Peder Ebbessenn*, *Anders Emichssenn*, *Niels Lunge* oc Mester *Jörgenn*, Superintendent.

32.

1537. Dom paa Kongens Retterting, angaaende et Fæstebrev paa Halvdelen af en Gaard, som var udstædt af *Otto Krumpen*, der havde Antvorskov-Klosters Gods paa Langeland i Forlehning, og som var i Strid med et ældre Fæstebrev, udstædt af Klosters Prior ⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickett for oss *Iuer Nielssenn* i Magelby oc hagde i Retthe steffntt *Pedher Bruenn* i Munckegaard, oc tiltallet hannom fore Halluffdelen aff samme Munckegaardtt, som handtt uti boer, oc klagde, att handtt hagde stedtt hannom ut aff samme Halluffdell, som handt hagde festh aff Prior aff Andvorskouff oc giffuett hannom Pendinge fore, oc menthe thet att vere giortt mett Uretthe emodt hans Breff, handtt therpaa haffuer, oc i Retthe lagde eth Breff, som Her *Eskildtt*, Prior i Andvorskouff, hagde udgiffuitt, lydendes, att handtt hagde undtt for^{no} *Iuer Nielssenn* Halffparthenn i samme Munckegaardt

(2) Den 31te October.

(1) At Antvorskov Kloster havde Gods paa Langeland, er uidentvivil hidtil ubekjendt.

att nyde, bruge oc beholle mett saa Skell, handtt skulle thenn selluff besidde, bygge oc forbedhre oc udgiffue sitt Landgille till gode Redhe oc venlig oc vel fordrages mett synne Naboer, som boer i samme Gaardt mett hannom, oc huor handtt thett ey holdtt, tha skulle samme Breff vere dödt oc magtelöst &c., som samme Breff ythermere uduisser oc indeholdher. Thertill suarede *Per Bruenn*, att handtt hagde fest samme Halffdeell aff for^{ne} Gaardt aff oss elskelige Her *Otthe Krompenn*, som haffuer allt Andvorskouffs Closther Godtz paa Langlandt i Forlening aff for^{ne} Her Prior *Eskildtt*, oc thenn Tiidt handtt stedhe samme Halluffdeel, tha vor for^{ne} *Iuer Nielssenn* nogenn Stundtt tillfornn udflytt aff samme Gordt, oc haffuer verett ther affue paa tredie Aar, oc hagde indflytt uti enn Bundegaardt i Magelby, kallis Skyttebierrig-Gaardt, och ey handt hagde stedtt hannom ther udt i nogre Maade oc siidenn bleff *Iuer Nielssenn* dömppt fraa enn Partt aff samme Skytteberiggaardt och mente therefore att vildhe indkomme i Munckegaardt igienn oc driffue hannom ther udt, oc i Rette lagde ett Tingsvittne aff Synderherritzting paa Langelandt, lydendes, att xxiiii Mendtt hagde granskett *Iuer Nielssenn* till Arffuing till Skytteberriggaardt och besidde thenn, thii handt vor bedst vedherhettendes, oc vor siidenn tilmelthe xii acthe Byndher, som fulde *Iuer Nielssenn* i for^{ne} Skytteberiggaardt oc Ingen flytthe hannom aff Munckegaardt och i for^{ne} Skyttebierriggaardt udenn handtt vor thett selluff begerendes. Item etth andett Tingsvittne udgiffuitt aff samme Ting, lydendes, att, sex Mendt hagde borett Forvinde indenn Tinge, att the neruerendes hos vore i Magelby thenn Tiidt *Per Bruenn* stedhe halff Munckegaardt aff Her *Otte Krompenn* reliig oc rettheilig, thenn Tiidtt handtt hagde Prior *Eskildtz* Breff aff Andtvorskooff, saa handtt hagde forlendtt for^{ne} Her *Otthe* alle Closther Thienere paa Langelandt i Priors Liffstiidtt oc the skulle suare hannom epher hans Breffuis Lydelse, oc vor Her *Otthe* for^{ne} *Per Bruens* fri Hemler oc Tilstander paa thenn Tiidt att bruge halff Munckegaardt oc atth flytthe i Gaarde oc kom ther uti mett Mynde &c. Item etth Breff, som *Erick Kromedige* i Her *Ottes* Bortverelse hagde udgiffuitt, lydendes, att handtt vor *Pedher Bruens* fuldher Hemler och Tilstander till Halffdelenn aff Munckegaardt, som handtt uti bode, och hagde stedtt aff Her *Otthe Krompenn* mett all halff Gaardtz rette Tilliggelse, In-

thett undertaget i nogle Maade &c., som samme Breffue ytthermere uduisser oc indeholder, om huilckenn Sag the gaffue thennom i Retthe. Tha epher 'Tiltall &c., vor ther saa paasagtt for Retthe, att for^{no} *Per Bruenn* bör atth nyde, bruge oc beholdhe for^{no} Halffdeel i Munckegaardtt mett synn rette Tilleggelse, som handtt saa aff Retthe fest haffuer, emedenn for^{no} Her *Otthe Krompens* Forleningsbreff vedtt Magtt er, oc hues Pendinge, *Iuer Nielssenn* kandt skelliige beuisse att handtt gaff Prior till Festning aff samme Halffgaardtt, sidenn handtt hagde forlendt Her *Otthe Godzitt* ther paa Landett, thet bör for^{no} Prior hannom igienn att giffue.

Datum Haffniæ die visitationis Mariæ (2), præsentibus Her *Mogens*, *Johann*, Her *Tygge Krabbe*, *Axell Bradhe*, Her *Olluff Rossenkrans*, Her *Knudt Bildhe*, *Erick Banner*, *Knudt Perssenn*.

33.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Borgemesters Kone, som var dømt for Hoer paa Grund af en usandfærdig Sigtelse og uretfærdig Dom af Byfogden, indsættes i hendes Rettigheder som Ægtehustru, Byfogden afsættes og videre Tiltale forbeholdes mod ham saavel som mod dem, der havde været deelagtige i den ulovlige Fremfærd, som var foregaaet i Mandens Fraværelse.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Retherting *Anne Andersdatther* i Nystedt oc hagde i Retthe steffntt *Peder Seurensenn* vor Borgemester oc *Oluff Jensenn* vor Byfogett ther sammestedt oc tiltallet for^{no} *Per Seurensenn*, synn ecthe Husbonde, att handtt hagde dreffuett oc udskott hende fraa sig aff Lycke (1) oc Loss, fraa sinne smaa Börnn fore enn uerlige Sagh, som hende vor paadichteth emodtt Log, Skiell oc Retth, oc hun skulle haffue verett fundenn nøgenn i Senge mett enn Karll, hedtt *Anders Jepsenn* thett Stundt for^{no} *Per Seurensenn* vor her uti Kiöbenhaffnn &c., oc tessligeste tiltallet hunn vor By-

(2) Den 2den Juli.

(1) af *Lycke* oc *Laas*, *Lukke* og *Laas*, det er: fra Bestyrelsen af Huset; Nøglerne vare Symbolet paa Konens Myndighed i Huset.

fogett *Oluff Jenssenn*, att handt mett flere gick indt uti hendes Huss om Natthe Tiidhe oc greff hende oc for^{no} *Anders Jepssenn* oc satthe thennom uti Jernn, Bast oc Bondtt logufordelth oc ey the funde hende eller hannom i the Gerninger, som thennom burde saa att offuerfaldes for, oc theroffuer lod samme *Anders Jepssenn* retthe⁽²⁾ for samme Sag oc hun therfor motthe römme synn Bo oc Bygge. Thertill suarede for^{no} *Per Seurensenn*, att thenn Tiidt handt icke selluff tilstede vor, tha skulle for^{no} Byfogeth indgangett uti hans Huss mett nogre aff Slotthens Suenne⁽²⁾ och fundett hans Hustru oc for^{no} *Anders Jepssen* nögne uti Senge tillsammen &c., huilckett dog icke skellig beuissii kunde, men ther i Retthe lagdes ett Tingsvittne, udgiffuitt till Nystedtt Byting, lydendes, att *Michell Stolmesther*, *Tomes Stricker* oc *Helmick Bennt*, for^{no} Slotthens Suenne, som först indkomme uti Hussett oc vore mett att griffue for^{no} *Anne Andersdatther* oc *Anders Jepssenn*, the hagde vittnett i theres egenn Sag, att the skulle fundenn *Andres Jepssenn* ligendes uti hendes Seng oc hende att haffue sprongett nögenn fraa hannom &c. Theremod i Retthe lagde for^{no} *Anne Andersdatther* etth Vittne, som noget Dannemendtt i for^{no} Nystedtt hagde udgiffuitt, lydendes, att for^{no} *Per Seurensenns* Söster, *Cristine Bons*, som vor samme Tiidt i Hussett mett hende, hagde vittnett fore thennom paa Troo, Siell oc Sandingenn, att thenn Tiidtt for^{no} Slotthens Suenne samme Natth komme oc banckett paa Dörenn, tha vor for^{no} *Anders Andersdatther* ey enn tha gangiitt uti synn Seng thenn Natt, menn vor oppe mett sitt Barnn oc uti enn andenn Stue hoss hende fraa Karlenn &c., oc saa gick hun selluff till Dörenn oc lodt thennom indt &c. oc heelagitt hordelig, att thenn Tiidt samme Slotthens Suenne indkomme, tha sköde the hende oc kaste hende veldelig i Sengenn till for^{no} *Anders Jepssenn* (som thenn Tiidt vor Gesth uti hendes

(2) Her er et nyt Beviis for den ved en Dom, af sagt nogle Maaneder för denne (see I. 62) hjemlede Sætning, at man ansaae den Ugifte, der havde ulovlig Omgang med en gift Kone, for skyldig i Hoer, uagtet Rec. af 2den August 1537 c. 8. kun omtaler „Ægtemanden“. At der ved „retthe“ forstaaes henrette, sees til Overlod af den fölgende Dom, som omtaler *Anders Jep-*

sens Halshugning. Hvad der övrigt har bevæget Byfogden til at afsige en saa skammelig Dom, derom har jeg ikke kunnet finde nogen Oplysning, ligesaa lidet som om Byfogdens og de skjændige Slotssvendes Afstraffelse.

(3) Svende fra Slottet Aalholm, nu Christiansholm paa Lolland, D. Atl. III. 331.

Huss mett nogre fremmett tyske Herremendtt, huilckett for^{ne} vor Byfogett selluff bestaaedt, att ther laae samme Nath) oc saa holthe hende uti Sengenn saa lenge for^{ne} vor Byfogett kom oc satthe Jernn paa thennom baade oc ey hun hagde noger Handell mett hannom i noger Maade, oc ythermere beretthe, att hendes Leylighedtt i thenn Tiidt seg saa begaff, att hun (*ey*) uti sliig Maade kunde handle mett nogen Mandtt, thii hun reddhe framerliig till Barsell samme Tiidt. Tessligeste vor beuissligtt, att for^{ne} *Anders Jepssenn* tog thett paa syn Dödt före enn handt bleff retth, att handt aldrig hagde handlett mett samme *Anne Andersdatther* uti noger Maade, ther ville handt döo paa, oc ey hans Leylighedt sig saa begaff, att handt thett göre kunde mett nogen Quinde, thii handt hagde nogen merckelig Breck, som handt hagde ladett openbarlig see till Tinge oc anderstedz &c., oc beclagitt, at hundtt ville haffue fangett mange ythermere Vittner uti synn Sag, menn hunn motthe icke fange thennom bescreffuitt, thii for^{ne} vor Byfogett vor hende saa stoor under Ögne (*) i samme Sag; tha adspurde vii for^{ne} vor Byfogett, om handt fulde samme Slotthens Suenne indt uti hendes Huss oc om handt saa thennom liggendes i Senge sammenn, tha vittnett handt therom baade fram oc tilbage, saa hans Vindesbyrdt hagde inthet paa seg, thett sandrutt vor, dog bestodt handt paa thett Siiste, att handt ey vor mett thenn Thiitt for^{ne} Slotthens Suenne kom fyrste Gaang ther uti Hussett samme Natth &c. Tessligeste attspurde vii for^{ne} *Per Seurenssenn*, om handt hagde nogenn Tiidtt befundett nogen openbarlig Horsag hoss hende eller hagde ther nogenn skelliig Beuissning paa; tha sagde handt Ney att handt icke viste ther andett till enn hannom vor paafördtt, oc att handtt vor nödt till att göre i thenn Sag alth handt giortt hagde, thii handt fandt Karlenn, handt hem komm, oc sligtt vor sagt for hannom, som forscreffuitt staar. Sammeledes vittnett oc vor Predicanter Mesther *Johann Albretssenn*, att nogenn Tiidt siidenn forledenn i vor kiere Herre Faders Konning *Fredericks* 'Tiidt, tha vor oc for^{ne} *Ane Andersdatther* fraa synn Hossbondtt *Per Seurenssenn* nogenn Tiidtt oc handt tha offuervar att forliige thennom tillhobe igienn, tha kunde *Per Seurenssenn* ey thenn Tiidtt skylle hende fore

(*) *Under Öjne*; om dette Udtryk s. 1. 27.

nogenn Horesag i noget Maade, huilckett handt nu selffuer here bestodt &c., tha satthe for^o *Ane Andersdatther* uti Retthe, att epherthii hendes egenn Hossbondt ey anderledes kunde skyllende, enn hannom saa vor paaförddt oc ey vidste ther andenn sandt Skiell till, endt som samme III Slotthens Suenne, som mett vore att griffue hende oc for^o *Anders Jepsenn*, thi hagde sagtt oc vittnett uti theres egenn Sag, om hende burde therefore att vere fraaskilt synn ecthe Hossbondt, hendes smaa Börnn, Heder oc Ere, Boo oc Byge, oc vere saa udskott fraa all synn Velferdt oc Lycke &c. Tha epher Tiltall &c., vor ther saa paasagtt for Retthe, att for^o *Ane Andersdatther* bör fore thenn Sag att vere enn erlig troo Dannequinde oc for^o *Per Seurensenn* hende igienn att annamme uti Boo oc Bygge fore sinn ecthe Hustru oc thi Vittner, som hende saa falskeliig oc uerlig paadictett ere, ey att komme hendes Ere oc Lempe till Skade eller Bröst epher thenne Dag i noget Maade, oc for^o vor Byfogitt *Oluff Jensenn* oc alle andre, som mett vore i Flock oc Fylliig att ingaa i for^o *Per Seurensenns* Huss, bastidt oc bandt hans Hustru for^o *Anne Andersdatther*, loguforvunden, thennom bör therefore att bødhe emodt oss oc Bundenn oc haffue thett i vor Mynde epher Logenn, oc ey for^o *Olluff Jensenn* ythermere att sidde uti Dommers Stedth före handt haffuer thett i vor Mynde, oc thett Dom, som handtt udgaff i thenn Sag, at vere dödt oc magtelöst epher thenn Dag i alle Maade.

Datum Haffniæ secunda feria post Canuti regis (⁵), præsentibus Her *Pröbiörnn*, Her *Oue*, Her *Axell Bragde*, Her *Olluff Rosenkrans*, Her *Knudt Rudt*, Her *Claus Podebusk*, Her *Magnus Gyllenstiernne*, *Eske Bille*, *Erick Banner* oc *Knudt Gyllenstiernne*.

34.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Kjöbslutning om en Hest ansees beviist ved tre Vidners Udsagn og Sælgerens Haandskrift imod hans Benægtelse.

(0.)

Vor skickett for oss *Karine Baggers*, Boriske i Nystedtt, paa thenn ene oc

(⁵) Den 10de Julii.

Olluff Perssenn, Scriffuer i Aalholmm, paa thenn anden Siide, oc tiltallett *Karine Bagere* for^{no} *Olluff Perssenn* for enn Hest, som hun hadde kjøptt aff *Anders Jepsenn*, som bleff halsshuggen for Nystedtt (¹), oc handt hadde giortt hende Hinder paa oc tagett seg till thenn Tiidtt, samme *Anders Jepsenn* oc hindes Datther *Anne Andersdatther* vor grebitt, bastidtt oc bunditt mett Urett. Thertill suarede *Olluff Perssenn* oc sagde, att samme Hest tilhörde *Anders Jepsenn* oc vor hans egenn Hest oc icke hendes, oc i Retthe lagde etth Tingsvittne, udgiffuitt aff Nystedt Byting, lydendes, att *Anders Henrickssenn* hadde adspurdt *Anders Jepsenn* thenn Tiidtt handt sadtth i Fengsell, om handt hadde soldt *Karine Bagere* synn Hest, tha sagde handt: ney Gudt haffuer jeg ey, Hesten hör mig till &c., huilckett for^{no} *Anders Henrickssenn* hadde vittnett indenn Tinge oc II andre Mendtt mett hannom &c., oc menthe for^{no} *Olluff Perssenn* ey ythermere therefore at stande nogen till Retthe. Thertill suarede for^{no} *Karine Bagere* oc strax i Retthe lagde for^{no} *Anders Jepsens* egenn Handtscrifft, lydendes, att handt hadde soldt *Karine Bagere* enn sortt brogett Hest, som handtt kjøpte aff *Anders Gorden* for XXXIII Marck, oc *Karine Bagere* hadde giffuett hannom II Sölskeer, en Jocimdaller oc enn Gyllenn i Guldtt for samme Hest &c. Item etth andytt Vittne, lydendes, att III Mendtt hadde vittnett, att the neruerendes hoss vore otthe Dage epher Sancti Michelsdag, hörde oc saa, att *Karine Bagere* uti Nystedtt redeliig oc retthellig kjøpthe enn suortt brogett Hest aff *Anders Jepsenn* for II Sölskeer paa siu Lodtt mett tho slindett (²) Knappe, enn Jocomdaller oc enn Gyllenn i Guldtt &c., oc satthe uti Retthe, om hende burde saa att myste synn Hest, som hun saa redelig kjøbtt hadde. Tha epher Tiltall &c. vor ther saa paasagtt fore Retthe, att for^{no} *Olluff Perssenn* hör igienn att andtuorde for^{no} *Karine Bagere* samme Hest inden sex Uger epher vor Ordinantz Lydelsse eller haffue thett i hendis Mynde.

Datum Haffniæ 6ta (feria) post Canuti regis (³), præsentibus Her *Pröbiörnn*, Her

(¹) See den foregaaende Dom S. 54.

(²) *Slindet* siges om hvad der er rundt tildannet

(*Molbechs Dial. Lexicon*); *tho slindett Knappe* er vel altsaa: to runde Knapper.

(³) Den 10de Juli.

Oue, Her Axell Bragde, Her Olluff Rosenkrans, Her Knudt Rudt, Her Claus Podebush, Her Magnus Gyllenstiernne, Eske Bille, Erick Banner oc Knudt Perssenn.

35.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en tidligere paa samme Ting afsagt Dom forandres og Sagen paakjendes mod den udeblivende Sagvolder efter de fremlagte Breve og Beviisllgheder.

(0.)

Vor skickett for oss Her *Magnus Goye* mett fuldt Magt paa *Nis Lassens* Vegne i Fulby, *Herritzfogeth* i Sabroherritth, oc hagde i Rette steffntt *Symonn Perssenn* i Sevthe ⁽¹⁾ for enn Oxe, som handt hagde loffuitt for^o *Nis Lassenn* paa Her *Mogens Goyes* Vegne fore thenn Skyldtt, som handt stodt igenn mett, thenn Tiidt, handt bode uti Hare uti Skanderborg Leen, som vor Vedtt, Gess, Höns oc Grynn, oc for^o *Nis Lassenn* hagde hannom logliig fordeelt fore samme Bastadt⁽²⁾, att handt icke hagde fuldtgiortt Kronens Bog⁽³⁾, oc handt siidenn fore samme hans Eptherstandts Skyldtt oc fore thi Deele, hannom therfore offuergangne vore, hagde udloffuitt enn Oxe &c., och ythermere berette Her *Magnus Göye* paa *Nis Lassens* Vegne, att for^o *Simon Perssenn* hagde siidenn steffntt samme *Nis Lassenn* fore oss oc vort elskelige Raadtt till vortt Slott Aaker oc ther udaff enn vrang Underviisning hagde fangett vortt Dom emodt samme Löffthe, handt hannom giortt hagde; thi for^o *Nis Lassenn* hagde fangett vor Steffning saa kortt, att handt tha ingenn Beuissning tilstedhe före kunde, udhenn stoedt paa thett Löffthe, att *Simonn Perssenn* hagde loffuitt hannom samme Oxe &c., oc beuiste Her *Magnus Göye* her for oss mett etth Tingsvittne aff Sabroherritzting, att *Symonn Perssenn* vor logligenn hiidtt steffntt att mödhe her uti Kiöbenhaffnn, ottende Dag

(1) Formodentlig det nuværende Sösten, i Vester-Lisbjerg Herred. Sognet er Annex til Folby i Sabroherred, D. Atl. IV. 114.

(2) *Bastadt*, d. e. Bagstad, Restance, hvad der siden kaldes *Eftherstand*.

(3) *Kronens Bog*, formodentlig Jordebogen ved Lehet, hvori samtlige Afgifter vare indførte.

nest ephther Sancti Hans Dag Mittssommer mett samme vortt Dom, som handt saa aff enn vrang Underuissning fangitt hagde, saa frampt att ther icke skulle dömmes ephther hues Beuissning her tha tilstede kom oc handt suarede till samme Steffning, att handtt ville gerne möde &c., oc theroffuer haffuer nu Her *Magnus Göye* paa *Niss Lassens* Vegne her huer Dag uti VIII Dage oc mere bodett seg uti alle Retthe oc ey for^{ne} *Simonn Perssenn* eller noger paa hans Vegne her möde ville att pleye Rett i thenn Sag, menn siidder vor Steffning, som Her *Magnus Göye* gaff udt paa vore Vegne, aldellis offuerhörig &c. Tha beuiste Her *Magnus Göye* mett vor Slotzscriffuers paa Skanderborg egenn Handscrifft, att *Simonn Perssenn*, som brugthe thenn tredie Lodt i thenn Gaardt i Hare, som hans Fader oc handt ibode, handt stodt igienn till Bagstادت uti III Aar mett nogett aff synn Skyldtt huert Aar, som vor Vedt, Ges, Höns oc Grynn, och nu uti Posche helliig Dage komme *Jost Anderssenn*, Slodtzfogett, oc *Nis Lassenn* till samme Slodtzscriffuer oc befoll hannom att udscriffue *Simonn Perssenn* aff Slotthens Bog (*) for samme III Aars Bagstedt, thii handt hagde udloffuitt enn Oxe therefore &c. Item beuiste handt mett eth Tingsvittne aff for^{ne} Sabroherritzting, att for^{ne} *Simonn Perssenns* Forlöfftesmendtt stode indenn Tinge oc bestode, att the hagde loffuitt *Nis Lassenn* paa Her *Magnus Göyes* Vegne enn Oxe fore *Simonn Perssenn* motthe affscriffues fore thenn Bagstadt oc komme aff thenn Delle, handt vor uti therefore, oc flytthe aff Skanderborig Leenn oc till Lyssboherritt mett Villig oc Venskap, mett flere Tingsvittner, som her for^{ne} oss tilstede vore, paa samme Sag, som thi ythermere uduisser oc indeholder. Tha vor ther saa paasagtt for Retthe, att for^{ne} *Symonn Perssenn* bör att giffue oc fornöige for^{ne} *Nis Lassenn* paa Her *Magnus Göes* Vegne samme Oxe, som handt saa velvillig udloffuitt haffuer, oc haffue thet i hans Mynde indenn sex Uger ephther vor Ordinantzes Lydellsse, oc thenn Dom, som for^{ne} *Symon Perssenn* saa ut aff enn vrang Underviisning fangett haffuer, som forsagtt staar, ey att komme *Nis*

(*) *Slotsbogen*, formodentlig Regnskabsbogen, hvori Lehnets Indtægter og Udgifter, samt Restancer

indførtes. Det er Skanderborg Slot og Lehn, som *Mogens Giøe* havde i Forlehnning, D. Atl. IV. 241, hvorom her er Tale.

Lassenn eller *Her Magnus Göye* till Bröst eller Skade epher thenne Dag i nogre Maade.

Datum Haffniæ die Canuti regis et Martyris &c., præsentibus *Johann Friis*, *Her Tygge Krabbe*, *Her Pröbiörnn Podebusk*, *Her Oue Lunge*, *Her Axell Brugde*, *Her Holgerтт Ulfstandt*, *Her Knudt Bilde*, *Her Axell Ugerup*, *Rittheræ*, *Magnus Munck* oc *Knudt Perssenn*.

36.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Kannik i Lund kjendes berettiget til at nyde sit Mensalgods, hvortil han efter Capitlets Statuter ansaaes uberettiget, fordi han nogen Tid havde været fraværende fra Lund.

(0.)

Vor skickett for oss *Peder Dringelberg*⁽¹⁾ oc hagde i Retthe steffntt Mester *Aage Sparre*⁽²⁾ fordumm Archielectus til Lunde Domkircke, oc tiltallet hannom fore ther göres hannom Hinder paa nogett Bordegodtz⁽³⁾ uti Lundt, oc handt haffuer tildömpтт oc undt Mester *Hening Jenssenn* samme Godtz &c. Thertill suaredt Mester *Aage*, at hues dömpтт vor i thenn Sag om samme Godtz, thet vor giortt epher theres gamle Statuters oc Priuelegiers Lydelsse, som thii altiidt her till Dag hagde skickett thennom epher, oc strax i Rette (*lagde*) ett vortt Capittels Bræff uti Lundt, lydendes, „att the alle enn Röst aff lanng Tiidt haffuer besuorett oc samtyckтт, att huo som helst icke protesterer seg thuo Gange sambfeldt thenn neste Tisssdag epher Quasimodo geniti Söndag oc er bortthe tolff Uger frann for^{ne} Lunde Domkircke oc ey siidenn vedt sinn Residentz, tha bör hannom ey att nyde oc beholle nogett aff for^{ne}

(1) I Dommens Overskrift kaldes han „Borger i Kjöbenhavn“, hvilket udentvivel er en Fejltagelse, da Dommen selv tydelig viser, at han maa have været Kannik. I Adelslexiconnet anføres Familien *Dringelberg* som uddöd 1520, hvilket denne Dom synes at modbevise.

(2) *Aage Jacobsen Sparre* blev vel to Gange valgt

til Erkebiskop og fungerede ogsaa nogle Aar som saadan, men da hans Valg ikke blev stadfæstet af Paven, fik han ingen anden Titel, end den her anførte: Archielectus; jvfr. *Hvitfelds* Bispekrönike S. 93 og 95.

(3) *Bordegodtz*, Mensalgods.

Bordegodtz eller Rentthe⁽⁴⁾, oc beuiste strax, att *Per Dringelbiere* vor innde i Mallmöö, som thenn Tiidt vore vor oc Riigens Fiendes, all thenn Stundt, Byenn bestaallett vor, oc ey handt kom thenn Tiidtt till Lundt att protestere seg uti for^{ne} Tiidttt, oc for sliig Leylighet oc Forsömmelsers Skyldtt hagde handt undt oc tildömppt for^{ne} oss elskelige *Henning* samme Rentthe oc Bordegodtz, thii handt vor thett aff Retthe nest epher *Per Dringelbiere* sig saa forsömmitt hagde &c. Thertill suarede *Per Dringelbiere* oc tilstaad, att handt laa uti vor Kiöbstadt Mallmöö ⁽⁵⁾ i samme Bestolling, menn handt vor uti Lundt thenn neste Tisssdag epher Quasimodo geniti Syndag i thett samme Aar förre handt ther indtdrog uti Mallmöö, oc sydenn thenn neste for^{ne} Tisssdag epher for^{ne} vor Kiöpstadt vor opgiffuenn i vor oc Rigens Hender, tha hagde handt verett uti Lundt oc protesteret seg epher theres Statuters Underuiissning oc Lydelsse, huilckett Mester *Aage* ey sagde ney till. Tessligeste i Retthe lagde en Copie beseglett under vor Stadtz Mallmöes Insegell, lydendes, att thenn Tiidt vor Stad Mallmöö vor opgiffuitt i vore oc Rigens Hender, tha hagde vii aff vor synderlig Gunst oc Naade, naadelig undt oc giffuitt Prouister, Abbether oc alle andre all theres Rentthe oc Rettighet igienn att skulle thennom thermett uforkrenckett i alle Maade &c., som samme Breff ytthermere uduisser oc indeholler, oc satte *Per Dringelbiere* uti Retthe, att epherthii handt laa uti vor Kiöbstadt Mallmöö oc ey kunde udkomme oc tilstede vere paa thenn forscreffne Tiidt, uti Lundt att protestere seg oc epherthii att vii hagde naadelig untt oc igenngiffuitt Prouister, Abbether oc alle andre (ther inde vor i samme Bestolling) all theres Rentthe oc Rettighedt, om hannom ey burde att nyde oc beholde synn Rentthe oc Rettighedt, som hannom saa aff Retthe vor tilfallenn i for^{ne} Bordegodtz oc Rentthe, mett flere Ordtt oc Talle, som thennom paa Siider emellom vore; om huilckenn Sag the gaffue thennom i Retthe fore oss oc vort elskelige Danmarckis Riges Raadt uti Retthe paa baade Siider. Tha epher Tilltall, Gensuar oc Sagens Leylighedt oc epher

(4) Denne Bestemmelse findes gjentagen i de nye (5) Familien *Dringelberg* synes at have havt sit Statuter for Capitlet i Lund fra Aaret 1540 egentlige Hjem i Malmö, s. Adelslexicon I. 123 (*Poutopp. Ann. eccl. III. 258—259*).

thenn for^o Priuelegers Lydelse, som vii naadelig haffue untt oc giffuett for^o Abheter, Prouister oc alle andre, som inde vaare i vor Stadt Mallmöö i samme Bestolling, som forskreffuitt staar, sagde vi ther saa paa fore Retthe, att for^o *Per Dringelbiere* bör att nyde, bruge oc beholle for^o Bordegodtz oc Rentthe, som hannom saa aff Retthe tilfallenn er epher Her *Adzers Perssens*^(*) Dödt, ehvor thett helst liigendes er, mett alle andre Rentthe oc Rettighedt i Gaarde oc Godtz oc all theres rette Tilliggelsse indenn Byes eller udenn Byes, som hannom saa tilfallenn er eller handt tilforne i Vere hagde mett Vordnett oc Thienere, oc ey the Statuter oc Preuelegier att komme hannom till Bröst eller Skade i thenne Sag epher thenne Dag i nogre Maade, dog att handtt besiider oc residerer hoss vor Domkircke uti Lundt, udenn vii oc vortt elskelige Danmarckis Riges Raadt göre ther enn andenn Skick om, forbiudendes alle, ehvo the helst ere eller vere kunde, serdeles Mester *Henning Jenssenn*, oc alle andre for^o *Per Dringelbiere* heremodt paa for^o Bordegodtz oc Rentthe, Hinder eller Forfang att göre eller i thenne Sag i noyer Maade att uforretthe epher vor Recessis Lydelse under vor Hyllest oc Naade.

Datum Haffniæ sexta feria post Jacobi Apli. (°), præsentibus Her *Magnus Goye*, *Johann Friis*, Her *Oue Lunge*, Her *Olluff Rosenkrants*, Her *Holgerdt Ulfstandt*, Her *Magnus Gyllennstiernne*, *Magnus Munck* oc *Knudt Perssenn*.

37.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Kone erholder Skilsmisse, da det bevises, at Manden er gift med en Anden; mod ham forbeholdes Straffen efter den Ordinants, som skulde udkomme (').

(0.)

Vor skickett for oss *Christine Jacobsdatther* oc hagde i Retthe steffntt *Hans Batsker* oc tiltallett hannom fore handt hagde bedragett hende oc ladett seg

(*) *Adzer Pedersen* havde været Cantor i Lund, (') I vore Provinciallove fastsættes ikke nogen Straf for Bigami, men vel i Riberet. I Recessen af 1537 (24de August), som bebudes i Dommen, er denne Forbrydelse heller ikke særlig omhandlet,

(') Den 25de Juli.

giffue oc vige vedtt hende oc hagde alligeuall sinn ecthe Hustru leffuendes i Caleborg⁽²⁾, hende thenn Tiidt uvidendes oc handt ther udoffuer hagde römpt fraa hende oc forkommett oc borttagett hendes Godtz oc thett forödtt mett andre lösse Quinder oc giortt hende stor Skade, Kymer oc Forderffuelsse. Thertill suarede for^{ne} *Hans Baskier* oc bestodtt, att hun vor hans ecthe Hustru oc handt hagde forsett seg emodt hende, menn sagde ney, att handt ey hagde andenn ecthe Hustru leffuendes, enn hende. Thertill suarede *Christine Jacobsdatther* oc strax i Retthe lagde ett Stockeneffun aff Slaffuelsse Byting, som Byfogedenn oc Borgmester mett flere hagde beseglett, lydendes, att thuende Raadmendt oc enn Borger ther sammestedttz hagde vonditt mett opracgthe Fingre oc badt thennom Gudtt till hielpe, att thennom fultvittherligt vor, att for^{ne} *Hans Badsker* vor logligenn vigett oc giffuenn vedt synn Hustru *Gesecke*, som nu boer i Callenborg, oc hun er hans ecthe Hustru oc bode ther i Byenn uti nogre Aar oc hun leffde mett hannom som enn erlig Danneqvinde uti alle Maade &c. Item ett andett Breff, som Borgmester uti Kiöge oc Predicanten ibid. hagde utgiffuitt, lydendes, at the nogre Aar sydenn forledenn hagde lest tuende Tingsvittner aff Slaffuelsse Byting, som vell beseglett vaare mett Dannemendtz Indseegle, lydendes, att *Gesecke*, som nu boer i Callenborg vor oc er ennu *Hans Baskiers* ecthe Hustru. Item ett Breff, som Her *Jens*, Orgemester⁽³⁾ Vicarius uti Roskildt mett nogre Borgere ibid. hagde beseglett oc utgiffuitt, lydendes, att nogre Aar siidenn forledenn vor *Hans Badskeer* oc *Gesecke*, hans Hustru uti Retthe for Roskillede Dom oc hun ville gerne verett skildth vedt hannom, menn ther kunde ingenn Sag findes thennom emellom paa thenn Tiidt, for huilckenn the motthe skelligenn attskilles, oc therefore vore the samme dömpte, at the skulle uattskillie bliffue tilhoffue, oc

men da dens 8de Cap. satte Livsstraf for Hoer, har man maaskee af denne Grund fundet det overflödigt, uagtet det til Begrebet om Bigami i stræng Betydning just ikke udkræves, at legemlig Omgang har fundet Sted. Da Recessen af 1539 Cap. 3 betydelig formildede Hoersstraffen, er det altsaa först Christian den Femtes L. 6—13—23, der har bestemt Livsstraf for Bigami,

udentvivel efter det Exempel, som var givet i Keiser Carl den Femtes Peinliche Halsgerichtsordnung Art. 121.

(2) Kallundborg.

(3) *Orgemesteren*, Organisten, var altsaa Medlem af Capitlet og tog som saadan Deel i Ægteskabs-sagers Paakjendelse.

vaare the venliig oc vellforliigthe i for^{no} Her *Jens Orremesters Stue* i Danne-
 mendtz oc Dannequinders Neruerelse, oc the tha henfore till Slauelsse igienn
 oc bode ther nogenn Tiidtt tilsammen, som the hagde giordt tillforne &c.,
 som samme Breffue ythermere uduisser oc indeholdher, mett ythermere Beuiss-
 ning, som hun her tilstede hagde, huilckett for^{no} *Hans Badskier* tha omsiger
 bestodt, att for^{no} *Gesecke* vor oc er hans ecthe Hustru oc handt hagde forseet
 seg, oc tessligeste bekiende, att handt baade före oc siidenn hagde legett i
 openbar Horeri mett andre lösse Quinder, oc bedes om Naade therfaare. Tha
 satthe for^{no} *Christine Jacobsdatther* uti Retthe epher sliig Leylighedtt, om
 hende burde att vere behindrett mett sliig enn Mandtt, som saa hagde synn
 ecthe Hustru före handt fick hende, oc hun ennu leffuer eller hun maathe
 vere hannom loglig skedenn⁽⁴⁾ epher Gudtz Log, thii hun ey affviste aff hans
 Undskaff oc Bedrageri, oc handt nu saa siidenn driffuer Tiidenn uti openbarliig
 Hor, som handt icke selluf kunde sige Ney fore &c. Tha epher Tiltall &c.,
 vorthe saa paasagtt fore Retthe, att epherthii for^{no} *Hans Badsker* hagde sinn
 ecthe Hustru leffuendes, for^{no} *Gesecke*, oc handt siidenn saa bedrageligenn
 hagde fangett for^{no} *Cristine Jacobsdatther* till sinn Hustru tha bör hende att
 vere quitt oc fri fore hannom i thenn Sag, oc thett (*ey*) att regnes fore Ecthe-
 skaff i noger Maade, oc skall vere hende fritt, att hun herepther maa tage seg
 en ecthe Hossbonde att leffue mett uti Ectheskaff huor hende Gudt thenn for-
 seet haffuer, oc huor som helst nogett aff hendes Godtz eller hans findes kandt
 hoss vore Fogetther oc nogre andre, tha bör hende thett att fyllige, nyde oc
 beholle, forbiudendes alle ehuo the helst ere eller vere kunde att göre hende
 nogenn Hinder eller Forfang paa uti nogre Maade under vor Hyllest oc Naade,
 oc for^{no} *Hans Badsker* for sliig Gerning att vere i vor Naade oc Unaade ep-
 ther thenn Skick oc Ordinantz, som therpaa göres skall.

Datum Haffniæ quinta feria post Petri ad vincula⁽⁵⁾, præsentibus *Knudt Perssenn*,
Franciscus Spannell oc Mester *Anders*, vor Predicant.

(⁴) *Skeden*, skilt, fraskilt (geschieden).

(⁵) Den 1ste August.

38.

1537. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, som var dræbt i Oprøret under Skipper Clement og lagt paa Stejle, kjendes at være uskyldig dræbt; hans Dommere dømmes til at nedtage ham af Stejlen og begrave ham i christen Jord, og hans Drabsmænd, som undskyldte sig med at være nødt dertil af Skipper Clements „Capitainer“, dømmes til Bøder. Et Tingavidne, som ansees for usandfærdigt, henvises til Paakjendelse af Landnævn⁽¹⁾.

(O.)

Vor skickett for oss *Niels Mogenssenn* uti Langesöo oc hagde i Retthe steffnt *Niels Henrickssenn* i Skoffbölle oc alle hans Mettfölgere, som mett vaare at ihieslaa *Hans Gregorssenn*, hans Faderbrodersön, paa hans Seng; oc tessligeste hagde handt i Retthe steffnt *Hans Anderssenn*, Herritzfogett uti Nörreherritt, som hagde dömp^{te} for^{ne} *Hans Gregorssenn* till enn Steyle, logufordeelt, oc tessligeste *Michell Jenssenn* uti Logetoffte [the] oc alle the andre mett hannom vaare uti thett Vittne, lydendes, att *Hans Gregorssenn* hagde lefftt siitt Lyff som enn Skalck oc enn Forreder &c., oc beclagett hordeliig, att for^{ne} *Hans Gregorssenn*, hans Faderbrodersönn, vor först skendelig myrdtt paa sin Seng, oc siidenn vor kast paa Marckenn for Hunde oc Raffne oc laa ther paa tredie Dag oc siidenn vortt förtt till Nörreherritzting oc siidenn bleff laggt paa enn Steyle mett Uretthe, loguforvundenn uti alle Maade &c. Thertill suarede for^{ne} *Niels Henrickssenn* oc flere hans Mettfölgere, ther tilstede vore, oc bestode, att the vore mett att slaa hannom ihiehl, oc mett thennom vor menige Almue aff etth heltt Sogenn, oc sagde, att the hagde thett giortt fore handt hagde beclagett thennom fore theres Herskab oc Lenssmandtt oc skildt thennom vedt theres Pendinge oc Godtz, dog hagde the ther ingenn Beuissning aapaa, udenn hves thi indenbyrdes vandt mett huer andre i theres egenn Sag, ey heller, att the hagde nogenn Tiidt tiltallett hannom till theres Herritzting eller Landtzting fore samme Sag, menn menthe, att ephertii thenn Gierning giortt vor i thenne framgangne Oprör, att thett skulle vere naadeligenn tilgiffuett uti alle Maade epher vor Ordinantz Lydelsse⁽²⁾; tha atspurde vii, om for^{ne} Herritzfogett eller thii Domssmendt tilstede vore, som hagde dömp^{te} hannom till enn Steyle, oc for huadt Sag the thett

(¹) Om Landnævn s. I. 262.

(²) Reces af 1536 S. 170.

giortt hagde. Tha fremlagde enn paa Herritzfogedens Vegne eth Tingsvittne, lydendes, att *Hans Thyggessenn*, som vor en Capten for samme oprørske Bynder, hagde nödt Herritzfogeden till att dömmen for^{no} *Hans Gregorssenn* till enn Steyle eller the skulle legge hannom⁽³⁾ hoss thenn andenn &c. Telligeste suarede for^{no} *Michell Jenssenn* oc hans Mettfölgere som hagde vittnett om hannom, att handt hagde leffuitt som en Skalck &c., oc bestaadt theres Vittne oc sagde, att the therom ville stande enn Landeneffntt, hvem thennom ville ythermere tiltalle i thenn Sag. Om huilckenn Sag the gaff thennom paa baade Siider i alle Retthe. Tha epher Tiltall &c., vor ther saa paasagtt fore Retthe, att for^{no} *Hans Gregorssenn*, som saa vor ihielslagenn, oc siidenn lagtt paa enn Steyle, loguforvundenn, handt er slagenn oc steglitt mett Uretth oc alle the uti Flock oc Föllge vor mett att ihielslaa, bör att böde hannom igienn, oc the hannom dömppte till Steylenn, att tage hannom thernedher igienn, oc siidenn begraffuis i christenn Jordt, oc böde therefore emodt oss oc hans Slegth oc Venner, oc tiltalle thennom, huem thennom nödde till att dömmen hannom, uden hues vii ville naadelig tilgiffue i thenne Sag, oc for^{no} *Michell Jenssenn* oc hans Mettfölgere, som bare sligtt Vittne om hannom, som forscreffuitt staa, att staa therom till Retthe fore eth Landeneffntt epher theres egenn Beplicthelsse, naar the therom ythermere tiltalles, oc tha gaa therom saa mögit som Retth er.

Datum Haffniæ 3a feria ante Laurentii Martiris ⁽⁴⁾, præsentibus Her *Tygge Krabbe*, Her *Pröbiörnn*, Her *Oue*, Her *Axell Bragde*, Her *Magnus Gyllennstierne*, *Knudt Perssenn*, *Erick Kromedige* oc *Niels Vicentz* (?).

39.

1538. Dom paa Kongens Retterting angaaende en Gaard i Landskrone, der var givet til Lunds Domkirke, hvoraf sees, at Sjelemesser endnu ikke vare ophörte.

(0.)

Vor skickett for oss *Per Guldsmedt*, Byfogett i Engelholm, oc hagde i Retthe

⁽³⁾ hannom d. e. Herredsfogden.

⁽⁴⁾ Den 10de August.

steffntt Kirckeveriger till Lunde Domkircke fore enn Gaardt ligendes i Landtzkrone, som *Hans Perssenn*, Borigmester i Lundt, havde giffuitt till Lunde Domkircke fore nogre Messer oc Gudstthieneste therfore holdes skulle, oc i Retthe lagde etth Genbreff, lydendes, att nar samme Messer oc Thieneste ey holtes vedt Magtt, tha skulle samme Gaarde igennkomme till for^{ne} *Hans Perssens* rette Arffuinge udenn all Gensigelse i noger Maade &c., som samme Breff ythermere uduisser oc indeholder, oc mentthe, att samme Thieneste ey nu holtes oc Gaarden therfore burde att komme till retthe Arffuinge, mett flere Ordt &c. Ther suarede Mester *Peder Jenssenn*, Cannich i Lundt, mett fuldt Magtt paa for^{ne} Lunde Domkirckes Kirckeverges Vegne, att samme Messer oc Thieneste ennu holtes vedtt Magtt epher Fundatzens Lydelsse oc strax i Retthe lagde ett Sködebref udgiffuitt under Gudtz Aar MCDLXXXVII, lydendes, att *Hans Perssenn*, Borgmester i Lundt, mett sinn Hustrues *Margrethe Olluffsdatthers* Villig oc Samtycke havde skött oc affhendtt fraa thennom oc theres Arffuinge oc till Lunde Domkircke, hinds Bygning mett att opholde, enn theres Gaardt ligendes i Landtzkrone paa Hiörnnett Vestenn nest op till thet Strede, som löffuer fraa Kirckegaarden oc indt paa Adell-Torgett, som giffuer aarliig till Landtgille XIII Lybske Marchrede Pendinge genge oc gefue i Skaane, mett all for^{ne} Gaardtz oc Grundtz retthe Tilliggelse mett saadann Skell oc Vilkor, att ther skall holdes huer Uge om Aarett II Messer uti Lunde Domkircke oc enn Aartid⁽¹⁾ huert Aar oc en siungen⁽²⁾ vor Frue⁽³⁾ Messe att lade holde for Skomager-Lags Althere i Landtzkrone &c., som samme Sködebref ythermere uduisser oc indeholder, oc mentthe, att samme Gaardt burde att bliffue vedt Kirckenn till hendes Bygning men samme Thieneste vedt Magtt holtes &c., om huilckenn Sag the gaff thennom baade i alle Retthe. Tha epher Tiltall &c., vor ther saa paasagtt fore Rette, att for^{ne} Gaardt i Landtzkrone, som saa till Lunde Domkircke giffuen er for sliig Thieneste, som forscreffuitt staar,

(¹) *Artid*, isl. ártid, aarliig Sjølemesse, anniversaria; hos Bønderne bruges endnu Ordet *Artid* om Gildet efter Liigbegængelse, s. Molbechs Dialekt-Lexicon S. 19.

(²) *siungen Messe*, formodentlig Missa publica, som ledsages med Kirkemusik og Sang, i Modsætning til Missa privata, hvor denne ikke finder Sted.

(³) Efter Ordet *Frue* er skrevet en Figur, som bar Udseende af en Blomst.

bör att bliffue hoss samme Kircke epher vor Ordinantzis Lydelsse (⁴) thenn Stundt thenn leffuer, hende nu i Vere haffuer, oc samme Thieneste saa opholdes, menn naar handt dödt oc affgangenn er, samme Gaardt nu i Vere haffuer, tha thalle for^o *Hans Perssens* neste Arffuinge paa oc tha gaa therom saa mögitt, som Rett er.

Datum Haffniæ Sabbato post Laurentii Martiris (⁵), præsentibus Her *Pröbiörnn*, Her *Oue*, Her *Holgertt Ulfstandt*, Her *Axell Ugerup*, *Magnus Munck*.

40.

1538. Dom paa Kongens Retterting. Det ansees for lovligt, at Landsdommeren ikke personlig forsyner Tingsvidner med sit Segl, men lader dette gjöre ved Landstingshöreren. Brug af Signetring istedetfor Signet eller Indsegl.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertyngh oss elskelige Her *Oue Lunge*, Ritther, vor tro Mandt och Raadt paa thenn ene, och oss elskelige *Magnus Munck*, vor Landtzdommer y Nörre-Jullandt och vor tro Mandt och Raadt paa thenn andhenn Siidhe om noghenn Handell, som gick for oss y vor eghen Neruerelsse uti vor Kiöbstad Viborg thenn Tiidt vi ther nu siiste Gangh vore, om eth Dombreff, screffuitt paa Pergmentt mett hingendes Indsegle, som oss elskelige Her *Oue Lunge* uti Rette bar, lydendes emellom hannom oc oss elskelige *Seurenn Munck* (¹), vor Mandt och Thiener, huilckett Breff, Biscop *Jörghen Friis*, thenn Tiidt Biscop y Viborg, metth enn Cornioll beseglett hagde och ey mett hans egiit Signetthe eller Insegell, huilckett Biscop *Jörghenn* be-

(⁴) Herved sigtes udentviwl til Recessen af 1536 (Saml. af gl. danske Love IV. S. 165).

(⁵) Den 10de August.

(¹) *Malte Munch* til Raastedt Hovedgaard (i Voxlev Sogn?) Hornum Herred, Aalborg Amt, der maa have hört til *Munkerne* med Viinranken i Skjol-

det, havde blandt flere Börn fölgende tvende: den her nævnte *Söffren Munck* til Raastedtgaard 1541, som 1525 maatte afstaae Östrup til Hr. *Ove Lunge*, og *Anne Maltesdatter*, som tilligemed sin Mand *Jens Trogilssen* 1525 solgte sin Anpart i Raastedgaard til Hr. *Ove Lunge*. Disse Handler maae have givet Anledning til Stridigheder med Hr. *Ove Lunge*. (Begtrup.)

stodtt paa vortt Slaat Haldtt for vore Forvanthe(?) oss elskelige *Axell Jull* oc *Henrick Randtzow*, vor Mandt oc Thienere, att hand hagde beseglett samme Breff mett enn Cornioll, och bestoedt thett fore sitt Indsiigel, thii hand thenn Tiidtt ey hagde sitt Signethe eller Indsiigell tilstede, och oss elskelige Mester *Antonius Bryske*, vor Mandt oc Tiener oc vor Secreterer, som thenn Tiidt vor for^{ne} Biscob *Jörghens* Canceler, bestoedt, atth handt samme Breff screfuitt hagde epher Biscop *Jörghens* Beffalyng. Thessligeste oss elskelige *Magnus Muncks* Signethe vor hengtt for samme Breff, dogh hand paa thenn Tiidt sagde seg ey tilstede atth haffue verett personlig, ther samme Dom beseglett bleff, menn hagde dog altiidtt faaedt synn Tynghöringh (²) *Niels Scriffuer* till Viborgh Landtzyng sitt Siignethe atth beseyle Steffnynghen och andre Domme mett, nar hand icke selluff tilstede vor, huilckett hand och strax her uti Dag beuiste for oss, att for^{ne} *Niels Scriffuer* thett beseglett hagde utthy hans Frauerelsse, och ey handtt thenn Tidtt selffuer tilstede vor, och adtspurde oss elskelige *Erick Banner* oss elskelige *Magnus Munck* samme Tiidt for oss, om handt hagde andett Signette enn thett, *Niels Scriffuer* hagde, tha sagde hand Ja! huilckett hand och ydag bestoedt &c., och menthe for^{ne} gode Mend, atth theres Ere oc Lempe skulle kunde vere forkrenckett thermett for sligh Handell, Saffnn oc Tiltall paa for^{ne} Beseylingh uti noghre Maade. Om huilckenn Sagh thy gaffue thennom uti Retthe for oss och vortt elskelige Raadt, tha tilstede vor. Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuissning oc Saghens Leylighett vor ther saa paasagtt fore Retthe, atth for^{ne} oss elskelige Her *Oue Lunge* och *Magnus Munck* bör y thenn Sag quytthe och angerlösse att vere, och slig Saffnn oc Tiltall paa baade Syder döde oc magtelösse att vere och epher thenne Dag inghen Magtt att haffue, och theres Ere och Lempe oc Redelighett inthett att paaröre, menn aldelis thermett uforkrenckett att vere i alle Maade.

(²) „synn Tinghöring“. Det er mærkeligt, at Landsdommeren kalder Landstingshörereren „sin Tinghöring“; Dommens Indhold tjener iøvrigt til at bestyrke den i Fortalen til første Deel S. XXI yttrede Mening, at Landstingshörerens Embede,

hvorom vi vide saa saare lidet, formodentlig har bestaaet i at udstede Tingsvidner og Domme, jvfr. Christian den Førstes Privil. for Jylland 1466, hvori det paalægges ham „at forvare sine Breffue“ (Danske Mag. I. 319).

Datum Haffniæ sexta feria ante Mariæ Magdalene (³), præsentibus Her *Magnus Göye*, *Johann Friis*, Her *Pröbiörnn*, Her *Axell Bragde*, Her *Holgertt Ulfstandt*, Her *Trudt*, Her *Knut Bilde*, Her *Olluff Rosenkrantz*, Her *Axell Ugerop*, Her *Magnus Gyllennstierne*, *Erich Banner*, *Knut Perssenn*, *Esche Bilde*, Her *Anders Bilde*, *Byrge Trolle* oc *Knut Henrickssenn*.

41.

1538. Dom paa Kongens Retterting. Fæstens- og Morgengave, som en Mand skjænker sin Kone, naar han ligger paa sit Yderste, er ugyldig.

(0.)

Vor skickett for os paa vortt Rettherting oss elskelige Her *Tyge Krabbe* paa synn *Datthers*, Frue *Oline Krabbesdatthers*, *Erick Gyllennstierannes* Eptherleffuerskes Vegne paa thenn ene och *Lodwig Gyldenstiernn* paa synn oc syne Syskendes Vegne paa thenn andenn Syde om nogenn Trette och Diele, som thennom emellom er om nogenn Arffue, Boo, Booscaff, Guldtt, Sölffue och andett, som for^{no} *Lodwig Gyllennstiernn* och hans Syscinde ere tillfaldenn epther theres Broder, for^{no} *Erick Giöldennsternn*, hues Siell Gud nade, och beklagett, att for^{no} Frue *Oline Krabbesdatther*, *Erich Gyldennstieranns* Eptherleffuerske, holder thennem samme Arffue fore &c. Thertill suarede Her *Tyge Krabbe*, att handt viile altiidt gerne vere tiil Skifft och Jeffnitt paa synn *Datthers* Vegne, och berette, att hans Suover, for^{no} *Erich Gyldennstiernn*, uthi sytt yttherste hagde unt och giffuenn hans *Datther*, synn eckte *Hustru*, nogenn Syellegaffue och Festefee (¹) och Morgengaffue, och mentthe, att hende burde thett att nyde och haffue thett udt till Forlodtz &c. Thertill suarede *Lodwig Gyldennstiernn* och satthe uthi Rette, om hans Broder for^{no} *Erick Gildennstiernn* burde saa att giffue y hans Iderste nogett aff hans Godtz bortt till hans *Hustru*, udenn hans Arffuinge finge ther saa mögett emodtt, oc tessligeste satthe i Rette, om sliig Festensfee och Morgengaffue ey burde indt att

(¹) Den 22de Juli.

(¹) Festefee, Festensfee, Fæstengave (Fæ, isl. fé, Gods.

föres, och komme till Skiffte, ephtherhii atth the ey hagde Barn sammen; om huilckenn Sag the paa baade Siider gaffue thennom velvillig i Retthe. Tha ephther Tiltale, Gensuar och Sagens Leilighedt vort ther saa paasagtt paa Rette, att slig Syelegaffue, som *Erick Gildennstiernn* i sitt Iderste synn Hustru saa giffuitt haffuer, bör ingenn Macktt att haffue, och alle andet Boo, Booskab, Guldtt, Sölffue, Kleder oc Clenodie, Mölle-Godtz, och Kiöbe-Godtz, Morgenn-Gaffue och Festensfee och alle andre Lösöre bör indt att föres och skifftes och ieffnis thennom emellom paa baade Syder ephther Logenn, om the ey anderledes till Mindelighedt fordrages kunde.

Datum Haffniæ secunda feria post assumptionis Mariæ (*), præsentibus Her *Holger Ulfstandtt*, Her *Trudt Ulfstandt*, *Magnus Munck*, Her *Anders Bylde*, *Jacob Hardenberg*, *Chrestenn Sommer*, *Eyler Rönnow* och *Christoffer Hack*.

42.

1538. Dom paa Kongens Retterting. En Gaard tildömt Kronen, da det oplyses, at den i 40 Aar havde ligget under Kronen, og den, som paastaaer Ejendomsret dertil, ikke kan bevise sin Paastand, at den, der havde solgt Gaarden til hans Fader, var Adelsmand (¹). Tingavidner föres til Beviis for Adelskab.

(0.)

Vor skickett for oss *Erich Kromedige* paa vor oc Kronens Vegne paa thenn ene oc *Peder Jull* paa synne egne oc sine Mettarffuinges Vegne paa thenn andenn Side, som the forfundne vore uti vor Kiöbstad Viborg att möde her till thenn almyndelig Herredag om nogenn Thrette, som thennom emellom vor om enn Gaardt ligendes i Holtum, som *Jörenn Frandssenn* iboer, oc tiltallet *Per Jull* for^{ne} *Erich Kromedige* fore samme Gaardt ligendes i Holtum, som handt sagde hans Fader skulle haffue kiöbtt aff enn Ridersmandzmandt, hed *Tygge Dam*, oc mentthe, att *Erich Kromedige* paa vore oc Kronens Vegne bruger samme Gaardt mett Uretth, oc strax i Retthe lagde etth Sködebreff,

(¹) Den 15de August.

Gaard, hvorum der tristedes, var frit Jordegods, og dette maatte, ifölge Kong Hans's Haandfæstning (*Hvitfeld S. 969*), ikke ejes af andre end Adel.

(¹) Det maa udentvivel ansees som givet, at den

lydendes, att *Tygge Dam* hagde skött oc soltt *Palle Jull* till Loghe (²) enn siin Gaard, ligendes i Holtum &c. Item ett Tingsvittne, lydendes, att tuo Mendtt hagde vitnett, att the ey hagde anditt hördt eller spurdt, enn *Tygge Dam* vor enn friborenn Mandt, oc hagde Skiold oc Hielm &c., som samme thuende Breffue ythermere uduisser oc indeholler, oc mentthe, att samme Gaardtt burde att föllige hannom oc hans Mettarffuinge oc ey att bliffue under Kronenn &c. Thertill suarede *Erich Kromedige*, att samme Gaardtt i Holtum haffuer legett oc verett til Kronenn i mange Aar ulast oc ukierdt oc ey for^{ne} *Tyge Dam* hagde nogett thermett att göre, oc ey heller hand hagde hördt eller spurdt, att for^{ne} *Tyge Dam* vor friiboren eller hagde Skioldt eller Hielm, oc strax i Retthe lagde etth gammelt Tingsvittne udgiffuitt aff Grovitt (³) Bircketing under Gudtz Aar MCDXCV, lydendes, att VIII Mendt hagde vitnett paa Siell och Sandingen, att the haffue hördt oc spurdt, att (oc) thennom fuld vittherligtt er, att *Tyge Dam*, som bode i Vedell (⁴), vor icke friborenn oc aldrig the kunde hörre eller spörige, att hand hagde Friihett, Skioldtt eller Hyelmm i noger Maade &c. (⁵) Item ett Stockeneffntt aff Nörrvangs Herritzting, lydendes, att XII Mendt hagde vitnett paa theres gode Troff(oc)Siell Sandingenn, att thennom fultvittherligtt er, att thenn Gaardt i Holtum, som *Jörrenn Frandssenn* uti boer, then haffuer leygitt till Kronenn i fyrgetiuge Aar oc mere, som samme thuenne Breffue ythermere uduisser oc indeholler. Om huilckenn Sag the gaff thennom bode i alle Retthe. Tha epher Tiltall &c., vor ther saa paasagtt fore Retthe, att for^{ne} *Erich Kromedige* paa vor oc Kronens Vegne bör att nyde, bruge oc beholle for^{ne} Gaardt i Holtum mett all sinn retthe Tilligelsse, inthet undertagett i nogre Maade, oc the Breffue, som *Per Jull* i Retthe bar, ey att komme *Erich Kromedige* paa vore oc Kronens Vegne til Bröst eller Skade epher thenne Dag i nogre Maade.

(²) Laage, i Sindbiereg Sogn, Nörrvangsherred, D. (⁵) Familien *Dam* forekommer iövrigt i Adelslexiconet, men anføres icke paa Fortegnelsen over den

(³) Skal formodentlig være Grundet i Nörrvangsherred.

jydske Adel i Aaret 1542 i *Krags* Hist. II. 160 ff.

(⁴) Veile.

Datum Haffniæ die Bartholomæi Apli. (°), præsentibus Her *Otte Krompenn*, *Jens Nielssenn*, *Verner Barssberg*.

43.

1338. Dom paa Kongens Retterting, hvorved det Salg og Pantsættelse af Gisselfeld Gaard og Gods, som *Henrik Giøe* havde foretaget, erklæres ugyldigt, fordi det var hans Kones Arvegods, hvorover han havde disponeret förend han fik Börn med hende, og Godsæt frakjendes *Peder Oxe* og hans Medarvinger, dog imod Tilbagebetaling af endeel af Kjöbesummen, som *Giøes* Enke tilpligtes at udrede for sin Andeel, da hun ikke havde fragaaet Arv og Gjeld efter hendes Mand (¹).

(0.)

Vor skickett for oss Frue *Elline*, Her *Henricks Göyes* Eptherleffuerske, paa sinne och sinne Börns Vegne, och tiltallet *Per Oxe* paa sinn oc sine Mettarffuinges Vegne fore hans Fader, Her *Johann Oxe*, hagde kiöbtt oc pantett paa thet neste allt hendes Arffuegodtz aff Her *Henrick Göye*, hendes Hossbonde, före handt hagde Bröllup eller Börnn mett hende, endog for^{ne} Her *Henrick Göye* hagde inthet Erffuegodtz vedtt att hetthe, som fritt vor, och mentthe, att sliig Kiöb oc Pantt vor giortt emodt Logenn och mett Uretthe. Thertill suarede for^{ne} *Per Oxe* oc i Retthe lagde etth *Henrick Göyes* Breff under Gudtz Aar MDXXVI, lydendes, att for^{ne} Her *Henrich* hagde soldt for^{ne} Her *Johann Oxe* Gisselfeldt Gaardt oc Godtz for IIII tusind Gyllenn i Guldt &c. Item etth andett Breff under Gudtz Aar MDXXVI, lydendes paa III tusintt etth hundrett Gyllenn i lybsk Myntt, som for^{ne} Her *Johann Oxe* skulle indflii oc indlösse for^{ne} Gisselfeldtt Gaardt oc Godtz aff thett Pantt, Her *Magnus Göye* oc *Olthe Holgertssenn* thet i hagde, oc dog beholdtt for^{ne} Her *Johann Oxe*, hans Hustru oc Arffuinge hoss (*sig*) for^{ne} Sum Pendinge effther-

(°) Den 24de August.

(¹) *Ryge*, der i *Peder Oxes* Levnetsbeskrivelse S. 25 ff. omtaler *Henrik Giøes* Salg af Gisselfeldt til *Johan Oxe* og Pantsættelsen til *Mogens*

Giøe og *Otto Holgersen*, synes ikke at have kjendt denne Dom angaaende Gisselfeldt, som ifölge en Hejredagsdom af 1540 (s. Dommen Nr. 67) atter tilkjendtes *Peder Oxe*, da Frue *Elline* og *Mogens Giøe* havde fragaaet Arv og Gjeld efter *Henrik Giøe*.

thii for^{ne} Her *Henrick Göye* icke kunde frii hannom for^{ne} *Gisselfeldtt Gaardt* oc Godtz men bleff for^{ne} Her *Magnus Göye* oc *Ollthe Holgertssenn* tildömppt, som thenn Dom ⁽²⁾ ythermere uduisser. Item theremodt beuiste for^{ne} Frue *Elline*, att for^{ne} Her *Henrick Göye* hagde aldeles intthet friitt Arffgodtz thenn Tiidtt theres Bröllup vor, eller siidenn thenn Stundt handt leffde, oc att for^{ne} hendes Arffuegodtz alligeuell soldtt oc panttsetthett bleff för hendes Brölup vor, oc för handt hagde Barnn vedtt hende &c. Tha epher Tiltall &c., vorthe saa paasagtt fore Retthe, at alt thet Gods, som for^{ne} Her *Henrich Göye* soldtt eller pantsatt haffuer aff for^{ne} Frue *Elines* Arffgods, thet er giort emodt Logenn oc bör ingenn Magtt at haffue, oc the Breffue therpaa giort ere, att vere döde oc magtelösse, oc for^{ne} Frue *Elline* oc hinnes Arffuinge att haffue, nyde, bruge oc beholle for^{ne} hendes Arffgodtz saa friit oc saa quitt, som for^{ne} Pantt oc Kiöb aldrig giortt vor, oc efftherthii, att for^{ne} Frue *Elline* icke skelliig beuisse kandtt, att hun logligenn haffuer ladett siige sig aff Arff oc Gieldtt epher hendes Hossbondts Dödt, tha bör hende at betalle synn Anpartt aff the IIII tusintt Gyllenn, som for^{ne} hendes Hossbondes Breff paalyder, oc quitt att vere for the III tusintt oc hundritt Gyllenn i lybske Myntt, som thet ene Breff paalyder, oc hendes Hossbonde aldriig annammitt haffuer.

Datum Haffniæ vigilia nativitatis Mariæ ⁽³⁾, præsentibus *Johann Friis*, Her *Pröbiörn*, Her *Oue*, Her *Axell Bragde*, Her *Olluff Rosenkrantz*, Her *Claus Bilde*, Her *Axell Ugerop*, Her *Magnus Gyllennstierne*, *Esge Bille* oc *Knudt Gyllennstierne*.

44.

1538. Dom paa Kongens Retterting. Landsdommeren lyser Fred over den, der har begaaet Manddrab af Nödværge, og oppebærer paa Kongens Vegne den tilbudne Bod, som den Dræbtes Slægning ej har villet modtage.

(N.)

Vor skicket for oss *Per Hanssenn* y Solbierrig oc hagde i Retthe steffnitt

⁽²⁾ Herved sigtes til Frederik den Førstes Dom af ⁽¹⁾ Den 8de September. 1532, som nævnes hos *Ryge* anf. St. S. 26.

Sandemendt uti Sallingherrit, for the hagde suoritt *Nis Laurtssenn* y Hundstrup till Fridh oc Boedtt, som ihielsloo hans Broder *Jörgen Hanssenn*, oc thesligeste hagde handtt y Retthe steffnitt *Mattz Hanssenn* y Hundstrup, *Johan Dawidh* oc *Marine Laurtssenns* Datter for ett Vindesbyrdt, som the hagde vittnett y samme Sagh, som handtt menthe urettlig giortt vor, oc y Retthe lagde nogre Vittner aff Sallingherritzting, lydendes, att nogre Mendt hagde vittnett, att *Jörgen Hanssenn* skulle haffue veritt paa hans Hiemvey then Tiidtt handt slagen vor, oc handt skulle robtt epher thennom, som gick for hannom, oc ther the kome till hannom, tha laa handt slagenn &c., mett flere Ordt, som samme Vittne ytthermere uduiser oc indeholler. Thertill suarede *Jep Pedersenn*, paa syn Broders *Nis Laurtssenns* Vegne, oc for^{no} Sandemendt, att samme *Nis Laurtssenn* vor saar oc slagen före handt giorde Nödverrig, oc menthe, att the hagde rett suoren, oc y Retthe lagde ett Tingsvittne aff Sallingherritzthing, lydendes, att VII Sandemendtt hagde baaritt Forvindhe ⁽¹⁾, att the hagde syuntt oc seett *Nis Laurtssenn* i Hundstrup epher handt vor komen y Thrette oc Slag mett *Jörgenn Hanssenn*, tha vor handtt slagen uti hans Hoffuitt met etth Tree, oc hans Kleder vore megiit blodige theraff, oc handtt hagde ett Slag bag paa hans Halss aff en Steenn, oc ett Slag paa tuo hans Fingre, suo then ene vor knussit. Thertill suarede for^{no} *Per Hanssenn*, att the Hug for^{no} *Nis Laurtssenn* fick thenn Tiid, thennom slaa *Hans Jörgenn*, for^{no} *Jörgenn Hanssenns* Sönn, hannom oc vilde hielpe syn Fader oc ey andenn thet giorde, huilckett strax affvyssett ⁽²⁾ vor, att icke saa kundhe findes uti Sandhett; thii for^{no} *Hans Jörgenssenn* mötthe personlig for os oc er en lidet Dreng oc ey veractiig att giöre nogenn Handverck ⁽³⁾ uti sliig Maadhe, huilcket handtt oc bestodt, att handtt thet icke giordhe &c. Tha ytthermere y Rette lagde for^{no} Sandemendtt ett Vittne aff Fynboo Landzting, lydendis, att *Mattz Hanssenn* y Hundstrup, *Johann Dawidh* oc *Marine Laurtdatter* hagde ther sandrecteliig vittnett före endtt Sandemendtt suore om *Jörgenn Hanssenns* Dödth mett opracthe Fingre, att

⁽¹⁾ *Forvindhe* (Forvitne), s. den förste Saml. S. 48 og 75.

⁽²⁾ afbeviist.

⁽³⁾ *Handverck*, Haandgjerning.

the hos vore oc soge (⁴) *Jörgenn Hanssens* oc *Nis Laurtssens* Samgang, att *Jörgenn Hanssenn* nedsløo *Nis Laurtssenn* paa Faldtt mett en Kep före endtt *Jörgenn Hanssenn* fick nogere Skadhe aff *Nis Laurtssenn* &c. Item ett Orfeydhebreff aff Fynboo Landzting, lydendes, att *Jepp Perssenn* paa synn Broders *Niels Laurtssens* Vegne opytthe (⁵) en suo-
renn Boedtth, trysse xviii March, epther Logenn, som handt vor til-
suorenn for *Jörgenn Hanssens* Dödt, som han for Skadhe kom, och tha
tilstede vor *Per Hanssenn* y Solbierigh, for^{ne} *Jörgenn Hanssens* Broder
oc rett Epthermaalsmandtt, mett flere Samfrendher oc ey samme Bodtth
anamme vildhe, men lodhe then epther ligge, oc tha hagde vor Landz-
dommer anammett samme Bodh paa vore Vegne oc epther vor Recess (⁶)
meltthe for^{ne} *Nis Laurtssenn* mett syne Brödre oc alle andre hans Samfren-
der oc Venner vedh evich Fredtt oc Felliighet (⁷), oc altingest ufeydett att
vere, emedenn Sandemendtt ere vedtt Magtt &c., som samme Breffue ytther-
mere uduisser oc indeholler; om huilckenn Sag the gaff thennom paa begge
Siider y Rette. Tha epther Tiltall, Giensuar, Breffue oc Beuissning oc Sa-
gens Leylighedtt vor ther saa paasagtt for Rette, att for^{ne} Sandemendtt bör att
vere vedh theris fuldhe Magtt, oc haffue Rett suoritt i thenn Sag epther theris
Vyndesbyrdtt, som tilstedhe vaare, oc ey ytthermere att staa Nogenn till Rette
y then Sag, forbiudendes Alle, ehuo the helst ere eller vere kundhe &c.

Datum Ottensse die exaltationis Scte. crucis (⁸), præsentibus *Johann Friis*, *Marquardt Teygmandt* oc *Niels Lange*.

(⁴) saac.

(⁵) *Opytthe*, opböd.

(⁶) Recess af 1537 Cap. 7.

(⁷) *Felliighet*, Tryghed, Sikkerhed, see Adj. *fellig*
i Saml. af gl. Danske Love IV. 517.

(⁸) Den 14de September.

45.

1538. Dom paa Kongens Retterting. En Mand dømmes til at opfylde den Contract, han i fremmed Land har Indgaaet og i modsat Fald til Gjeldsfængsel, og de af ham fremsatte Contraprætensioner tages af Mangel paa Beviis ikke under Paakjendelse.

(N.)

Vor skickett for oss *Gerdt Hering* aff Amsterdam, som fuldmyndig oc mectiig giortt vor aff *Jacob Pettherssenn Hering* oc Skipper *Garbrantt Aritssenn* oc theris Selskap paa then ene oc *Peder Mörck*, Borger uti Aarhus, paa then anden Siide, oc tiltallett for^{ne} *Gerdt Hering* for^{ne} *Peder Mörck* for v^c Rynsk Gyllenn uti Guldt xx Lybsk Sk. myndre, som igienn staadt aff thenn Geldtt, handt for^{ne} *Jacob Pettherssenn Hering* oc Skipper *Garbrantt Aritssenn* oc theris Selskap skyldig vor for Saltt, handtt thennom affkiöpte nogre Aar siiden forledenn, oc bleff thennom then Tiidt skyldiig aff samme Betalling xx Lester Korn &c. oc berette, att thennom vor siidenn emellom giortt en venliig Contractt uti Amsterdam, huilcken handtt strax uti Rette lagde, oc vor besiglett mett theris Stads Indseigell, lydendes, att *Per Mörck* bleff endeliig forliigt mett Skipper *Garbrantt Aritzssenn*, *Jacob Pettherssenn Hering* oc theris Selskap att skulle giffue thennom v^c Rynsk Gyllenn xx Lybsk Sk. myndre for thenn epherstandende Geldtt, handtt thennom plicug vor for Saltt, handtt thennom affkiöptt hagde &c. Item y Rette lagde handt ett Dombreff, som vor Borgmester, Raadmendtt oc Byfogit uti vor Kiöpstadt Aarhus epher vor strenge Befalling udgiffuitt hagde Sancti Jacobs Affthenn y thette neruerendes Aar, lydendes, att the epher begge theris Beuissning och thenn beseglede Contractt - Breffs Lydelsse hagde tildömpt *Per Mörck* att giffue oc fornöige *Gerdt Hering* paa for^{ne} Mends Vegne for^{ne} Sum Guldt, som er v^c Gyllenn xx Lybsk Sk. myndre, oc thersom *Per Mörck* haffuer nogenn rett Tiltall till *Gerdt Hering* for thenn Skadhe oc Offuerlast, som hannom skede till Amsterdam, tha fölge syn Rett thermett som tilbörliigenn er &c., som samme Dom ytthermere uduisser oc indeholler, oc beklagitt, att handt samme Dom engenlunde fuldtgiöre vilde, oc vor Borgmester oc Raadt i Aarhus ey ville skicke hannom Wordt (¹) y for^{ne} *Per Mörckes* Jordegodtz, menn aleneste y

(¹) skicke hannom Wordt, gjöre ham Udlæg (Wordt, Vurdering).

hans Bopendinge, oc mente hannom skede thermett Uskiell. Thertill suarede for^{ne} *Per Mörck* oc bestodtt, att handt bleff thennom xx Lester Korn skyldiig aff then Bastatt ⁽²⁾ fore samme Saltt, oc sagde, at thenn Contractts-Breff var giortt uti Amsterdam hannom uvidendes then Tiidt the hagde hannom greben oc fangen for samme Geldtt, dog hagde handt ther ingenn Beuiissning paa uti nogre Maade; ytthermere beklagede for^{ne} *Per Mörck*, att hannom skede stortt Uskeell till Amsterdam, thii handtt hagde stillet thenom Borgenn att skulle betalle thennom samme Geldt inden en for^{ne} Tiidt oc Termynn, oc före then Tiidtt kom att handt skulle samme Geldtt betalle, tha bleff handt ther gref-fuenn oc fangenn oc hans Gods skulle vere hannom ther fraekommenn oc fick ther stor derffueliig ⁽³⁾ Skade, oc mentte, at for^{ne} *Gertt Hering* paa for^{ne} Mends Vegne vor plictug att stande hannom therfor strax till Retthe mett flere Ordtt &c. — Thertill suarede for^{ne} *Gertt Hering*, att handt vilde altiiddt vere offuerboedig att stande hannom therfor till Rette, nar handtt hagde udlagtt oc betallett hannom samme Sum Guldt epher hans Breffuis Lydelsse, huilckett handtt oc hagde bodett sig till uti Arhus oc nu her for oss tissligeste, oc beklagitt, att for^{ne} Mendt hagde oc fanget theruti stoer Skade, oc ladett theris Skib lobitt till hannom till Arhus om samme Geldtt oc motte löbe gliip ⁽⁴⁾ hiem igienn, mett flere Ordtt, oc satte uti Rette, om for^{ne} *Per Mörck* ey vor plictug att fuldtgiöre oc fornöige hannom samme Sum Guldt, syn vittherliig Geldtt, först, före handtt motte talle hannom till uti nogre Maade; om huilckenn Sag the gaff thennom paa begge Siider y alle Rette. — Tha epher Tiltall, Gen-suar, begge theris Beuiissning oc for^{ne} Contractts oc Doms-Breffuis Lydelsse, sagde vii ther saa paa for Rette, at for^{ne} *Per Mörck* bör uden all ytthermere Forhalling att fuldtgiöre oc fornöige for^{ne} *Gertt Hering* paa *Jacob Pettherssen Herings*, Skipper *Garbrantt Aritzssens* oc theris Selskaps Vegne, for^{ne} v c hundrett Rynsk Gyllenn xx Lybsk Sk. myndre epher for^{ne} Contractts oc vor Borgmester oc Raads Doms Lydelsse, eller att stille hannom ther veractige oc nöyactiige Forloffuere fore, som hannom nöyges mett, förend handt her aff Byenn

(2) *Bastatt*, Bagstad, Restance, Restbelöb.

(4) *gliip*, forgjæves.

(3) *derffuelig*, fordærvelig (Alam. derven, ödelægge).

kommer, eller forvariis saa lengi uti vor Fængsell oc Jern, att handtt stiller hannom tillfreds, oc hues Tiltall for^{no} *Per Mörck* haffuer siiden till for^{no} *Geert Hering* paa for^{no} *Mends Vegne*, som handt beklaget, tha talle sig hannom tilbörli-genn till oc ther gaa om, saa mögit som Rett er.

Datum Ottensse die Lamberti Episcopi, præsentibus: *Johann Friis, Johann Brockenhus, Knudt Urne, Michell Brockenhus, Jacob Hardenberg, Claus Eriksenn* oc *Erick Matzenn*.

46.

1338. Dom paa Kongens Retterting angaaende Jordskyld af et Byggested, hvis Jord Besidderen⁽¹⁾ drev under en anden Gaard uden at ville svare særlig Jordskyld deraf. Han tilpligtes at udrede Jordskylden af Grunden, der skal forsynes med Bygning, uden at Dommen viser, hvem dette paaligger.

(N.)

Vor skickett for oss *Erich Kromedige* oc hagde y Retthe steffnett *Las Jenssenn* i Follerup, oc tiltallett hannom for thuende Bynder-Eyge, handt bruger mett hans Mettarffuinge, thenn ene ligendes y Trelle, som byggt er, oc thenn andenn ett Bygstett⁽²⁾ y Valby, oc berette, att handt giffuer icke mere Jordskyldtt aff samme tuende Gaardz-Eyge, endt ther pleyer att gange aff thenn ene uti Trelle, oc bruger saa thenn Bygstettz - Jordtt forgefues⁽³⁾ heden oc ey vill suare hannom ther andett till, oc y Rette lagde ett Tingsvittue aff Eldebooherritzting Aar MDIIII, lydendes, att *Nis Kring* i Trellehage ett Byggestett uti Valby oc ligger saa meget Jordt till samme Bygestett, som till thenn Gaardt *Seurenn Bull* ibode, som vor ett fuldtt Fierdings-

(*) Den 17de September.

Ostersen h. v.) og ikke af Jorder paa Landet, og kan neppe være eenstydig med Landgilde.

(1) Det er ikke ganske klart, om han er Fæster eller Ejer, dog synes Udtrykket „Medarvinger“ at pege paa det sidste. *Jordskyld* forekommer ellers sædvanlig som en Afgift i Kjøbstæderne (jvfr.

(2) *Bygstett*, Byggeplads, Grund, bestemt til at opføre Huus paa.

(3) *forgefuis heden*; forgjæves d. e. uden Vederlag; — *heden* er neppe andet end *hen* og synes at staa ganske overflødig (at bruge Jorden hen).

Laff (4) paa thenn Tiidtt, ther Gaardenn byggt vor, oc *Nis Krings* Fader bodhe y for^{ne} Gaardtt oc gaff thenn samme Skatt till Hönborg, som forsk^{ne} staar; thessligeste att thenn Tiidtt, thenn Gaardtt bleff byggt y Valby, tha bodhe ther en anden Mandtt y Threlle, som for^{ne} *Nis Kring* uti bodhe oc gaff tha saa vell III March, som *Nis Kring* gaff siidenn, oc saa flytthe *Nis Krings* Fader till Trelle aff thenn Gaardtt y Valby oc brödh the Husse aff &c. Thertill suaredtt for^{ne} *Las Jenssenn*, att samme thuende Gaardtz-Eyge haffuer werit brugt mett enn Plog oc Gröenn förtt till enn Ladhe (5) oc therpaa y Rette lagde ett Tingsvittne aff Endlebooherritsting, lydendes som handtt berette, oc mente, att handtt oc hans Mettarffuinge vore icke ytthermere plic-tuge att giffue theraff, endtt enn Jordtskyldtt, som nu affgaaer. Thertill sua-rede oss elskl. *Erich Kromdige*, att the, som saa hagde brugt samme thuende Gordtz-Eyger under eth, the hagde altiiddt hagtt thett y Mynde baade y hans Faders oc hans Styfaders Tiidtt, oc ey the haffue hagtt thet i hans Mynde, oc satte y Rette, om thennom ey burde att haffue y Mynde, huis Bag-stadtt (6) igenstaaer, oc nu herepther huem thet bruge skall. Tha epher Til-tall, Gensuar oc Sagens Leyliighet vor ther saa paasagt for Retthe, att epherthii thet er thuende Byggsteder, som fore os beuiisseligtt vore, tha bör thet ene, som ubyggt er, igen at opbygges, oc huis then herepther haffue oc brugge skall, bör att haffue thet y vor oc vor elskelige Lenssmandtz, *Erich Kromediges*, Mynde oc giiffue theraff sliig Jordskyldtt, som ther aff Formaals-tiidtt (7) pleyger aff att gange, oc huis Bagstatt, som igen staar oc skelliig be- uiisses kandt, att the icke haffue y Mynde hagtt, therfor bör for^{ne} *Las Jens-sen* oc hans Mettarffuinge till Rette att staa.

Datum Ottensse die Lamberti Episcopi (8), præsentibus *Johann Brockenhus*, *Knudt Urne*, *Mickell Brockenhus*, *Jacob Hardenberg*, *Claus Erickssenn* oc *Erick Mattzenn*.

(4) *Fierdingslaff*, *Fjerdingsslag*; maaskee det samme som *Fjerdingssboel*. (5) *Formaalstiidt*, maaskee en Skrivfejl for: fordums Tid, dersom det ikke er en Germanisme (vormals).

(6) Jvfr. *Jydske L.* III. 16.

(6) *Bagstadt*, *Restance*.

(7) Den 17de September.

47.

1538. Dom paa Kongens Retterting. Et Fruentimmer, som havde levet med en Mand i ni Aar, ved ham havde havt to Börn og kort før hans Död var bleven viet til ham, ansees i Overeensstemmelse med J. L. I. 27 at være Adelskone og kjendes berettiget til at beholde hvad Manden havde efterladt sig.

(N.)

Vor skickett for oss *Christiern Perssenn* oc hagde i Rette steffnit *Dorette Ragnildtz*, oc tilltallett hende fore en Arff, som handtt mente hannom vor tilfallenn aff Rette ephther hans Broder, *Seuerin Skredder*, som boede i Nyborg oc bleff ther ihielskott y then fremfarnne Feyde, oc mente, at hun holdt hannom samme Arff fore mett Urett, oc tissligeste hagde handt i Rette steffnit Her *Niels Perssenn*, Sogneprest y Nyborg, for handtt hagde skullet giffue for^{ne} *Seuerin Skredder* oc for^{ne} *Doeritte Ragnildtz* tilsammenn oc thet skulle icke hagde veritt saa openbarlig giortt, som thet seg burde, mett flere Ordtt &c. Thertill suaritt for^{ne} *Dorette Ragnildtz*, at hun hagde sögt Dysk, Dug oc Seng mett for^{ne} *Seuerinn Skredder* uti IX Aar oc haffuer thuende Börnn weedh hannom, oc mente therfor ephther Logenn att vere hans Adelskone, oc att hun vor loglig prestgiffuenn⁽¹⁾ vidh hannom uti Dannemendz oc gode Folcks Neruerelsse nogen Tiidt tilforrn förend handtt dödt bleff, huilckett oc for^{ne} Her *Niels Perssenn* selluff bestodh oc tessligeste hans Capellan Her *Mattz* oc *Rasmus Schriiffuer* mett andre flere offueruerendes for oss bestode oc ephther beggis theris Villiig oc Samtycke vor kalliitt thertill, som handt theris rette Sogneprest vor, oc logliig gaff thennom sammen uti Ectheskap, som thet seg burde &c.; oc herimod vor ingenn Beuiissning uti nogre Maade. Tha ephther Tiltall, Giensuar, Sagens Leylighett oc ephther Logenn vor ther saa paasagtt for Rette: att ephtherthii for^{ne} *Dorette Ragnildtz* sögte Diisk. Dug oc Seng mett for^{ne} *Seuerin Skreddere* uti IX Aar, oc Logenn uduiisser III Aar att vere Adelskone, oc the vor saa logliig giffuen sammen, somm beuissligtt vor ephther begge theris Villiig oc Samtycke, tha bör for^{ne} Adelskone paa synn oc

(¹) *Prestgiffuen*, ægteviet.

syne Börns Vegne att nyde, bruge oc beholle for^o Arff, rörendes oc urörendes, oc opkreffue oc betalle hans Gieldtt, som thet seg bör epher Logenn.

Datum Ottensse quinta feria post exaltationem Scte. crucis (2), præsentibus *Johann Friis, Eyler Rönnov oc Claus Erichssenn.*

48:

1538. Dommen i en tvivlsom Drabssag udsættes paa Kongens Retterting, indtil Sandemænd og Herreds-nævninger have svoret og nye Vidner ere afhørte. Imidlertid forbydes Parternes Slægtninge at fejde paa hinanden.

(N.)

Vor skickett for oss *Seurin Kortssenn oc Jens Kortssenn* paa then ene oc *Mattz Nielssenn, Eloff Nielssenn, oc Nis Mattzenn*, theris Fader, paa then anden Siide om lang Trette, som thennom emellom er for *Hans Kortssenns* Dödh, som bleff ihjelslagen uti Östett, oc berette for^o *Seuren Kortssenn* oc hans Brödre, att *Niels Mattzenns* Sønner ihjelsloo theris Broder *Hans Kortssenn* uden Skyldt oc Bröde uti hans Faders Gaardtt oc forfulde hannom fraa *Mattz Esbörnssens* Gaardtt, som gjorde Barsell (1) then Dag, oc egenem *Knudtt Jenssens* Gaardt oc uti hans Faders Gaardtt oc ther sloo hannom ihjell oc thertill mett hugge oc sloo theris Fader oc Moder oc theris Syster. Thertill suarett for^o *Mattz Nielssenn* oc hans Broder *Elloff Nielssenn* oc theris Fader, att the oc theris Broder, *Seurenn Nielssenn*, vore huggen oc ilde saar uti samme Bordag (2) oc tissligeste theris Broder *Niels Nielssenn*, som ihjelsloo for^o *Hans Kortssenn*, vor oc ilde huggen oc saar giortt oc kom sydhæn att Skaaffuen; oc IIII Brödre bleffue syden grebett uti *Mattz Nielssenns* Gaardtt, borttförtt till en anden Gaardtt oc haffuer satt strenge Borgen fore en

(2) Den 14de September.

Barnsöl, som efterhaanden maatte vige for den blödere Udtale: Barsel, findes endnu i Christoffer af Bayerns Stadsret for Kjöbenhavn 1 Cap. §. 7, jvfr. den Flensborgske Stadsr. i Saml. af gl. danske Love S. 434.

(1) *Barsell*, d. e. Barselgilde, hvilken er Ordets oprindelige Bemærkelse: *Barnsöll*, ligesom Gravöl, Arveöl, Fæstensöl. Den gamle Skrivemaade

(2) *Bordag*, Slagsmaal.

stoer Sum Guldt, oc theris Broder, Gierningen gjorde, er borttrömppt, oc thy ey viide, huor handtt er, oc i Rette lagde mange Tingsvittner aff Jerloff-Herrittz-Ting, som vaare somme tuertt emodh huerandre, att therepther icke dömmes kunde eller viide, huem rett Bannemandtt vor till *Hans Korttssens Dödh &c.* Tha epher Tiltall &c., vor ther saa paasagtt for Rette, att epher sliig Tuilactighet, som forsagtt, tha skall giffues Reyssningsbreff ⁽³⁾ paa Sandemendtt, oc the skulle opsteffnes oc suerge, huem rett Bannemandtt er till hans Dödh, oc Herrittzneffninge skulle grandske oc forfare, om handtt bleff slagenn y synn Faders Gaardt eller ey, oc the Vittner, som saa ere thuertt emodh huerandre, thennom skall *Keye Randtzow*, vor Embitzmandtt paa Koldinghus, annamme till seg ⁽⁴⁾, saa lenge Sagen kommer ytthermere uti Rette, oc ⁽⁵⁾ thennom paa begge Siider these emellom att söge epher Vindesbyrdtt paa thett nye, oc the, som nu stande i then Borgen, att bliffue uti samme Borgenn, saa lenge Sandemendtt oc Herrittzneffninge therom suoren haffue oc Sägen kommer ytthermere uti Rette, forbiudendes alle oc huer utiseer, som anrörendes ere begge Parther, these mellom att feyde eller feidhe lade huerandre uti nogre Maade under vor Hyllest, Heffndt oc Vrede.

Datum Otthensse dominica post exaltationis Scte. crucis, præsentibus *Johann Friis, Erich Kromdig, Jacob Hardenberg oc Claus Erickssenn.*

(³) *Reisningsbrev*; et ellers ikke bekjendt Udtryk om et Document, hvorved Sandemænd opkræves. Formodentlig er det et paa Kongelig Befaling udstædt Brev, hvorved Sandemændene tilpligtes at dömmes i Sagen, hvilket i et Tilfælde som nærværende, hvor Estermaalsmanden havde forsömt at opkræve Sandemænd, traadte istedet for Landstingets Kjendelse, hvorved det tilstede „Fylling paa Sandemænd“, jvfr. *Danske Magazin* 3 Række 1 Bd. S. 217 ff. At der foruden Sandemænd ogsaa skulde udnævnes Herredsnævn til Sagens Paakjendelse, grunder sig i Erik Glip-

pings Forordning af 1284, ifølge hvilken Herredsnævn skulde dömmes i Sager angaaende Huusfredens Krænkelse.

(⁴) Dette Udtryk synes at tilkjendegive, at *Kai Rantzov* skulde holde de hinanden modsigende Vidner i Arrest indtil Sagens Paakjendelse, dersom maaskee ikke Ordet *Vittner* skal forstaaes om Tingsvidner, saaledes som i Christian den Femtes L. 1—13—9.

(⁵) *oc thennom &c.*, d. e. og begge Parter imidlertid at söge at forskaffe sig nye Vidner.

(⁶) Den 14de September.

49.

1538. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, der i en privat Sag var dømt til at miste sin Fred, paa-
staaer, at hans Vederpart ikke har villet modtage hans Faldsmaal, som han havde tilbudet, og at han
derfor med Uret var svoret fredlös (jvfr. Jydske L. II. 18 og III. 27). Efter Rigsaadets „Bön“ forenes
Parterne om at voldgive Hovedsagen og den Fredlöse erholder sin Fred.

(N.)

Vor skickett for oss *Knudtt Hellessenn* i Boltinge oc klagett oc kerde, att
Jens Anderssens ibid. haffuer giortt hannom stor Plattz ⁽¹⁾ oc Urett oc haf-
fuer ladett suerge hannom fredlös, oc handtt haffuer thiitt oc opte tilbodett
hannom att vilde böde oc udlegge sytt Faltzmaall, handt hannom plictug er,
oc ey handt then annamme vill, men vill y forens ⁽²⁾ haffue Halssens aff han-
nom mett flere Ordtt &c. Thertill suarett for^{ne} *Jens Anderssens* oc beuiste,
att handt hagde ladett hannom suerge fredlös ephther Logenn oc handtt ville
inthett andet haffue aff hannom till Faldzmaal uden Log oc Rett, oc bestodtt,
att *Knudt Hellessenn* haffuer tilbodtt hannom sitt Faldzmaal till Landzting,
oc handtt then icke annamme vilde for lang Thrette thennom emellom veritt
haffuer om Ellegaardt i Boltinge oc andet mere. Tha for vor Böns Skyldtt
epther beggis theris Villiig oc Sambtycke, voldgaffue the thenn Sag paa IIII
uvildiige Mendt, II paa huer Siidhe, som er *Anders Jenssens* y *Mussegaardtt*
oc *Niels Jenssens* i Söyngge paa *Jens Anderssens* Siide, *Jesper Nielssenn*
i Espe os *Hans Esbernssenn* i Rumæ paa *Knudt Hellessenns* Side, att the
skulle haffue fuldtt Magtt att göre oc handle thennom emellom om samme Falz-
maal, oc huis the thennom görendes vorder ther skulle thi nöggess mett paa
begge Siider, oc skulle the baade vere Ellegaardt i Boltinge ubeuarett, oc *Claus*
Erickssenn att sette y samme Gaardt, huem hannom lyster oc then Sag ther-
mett att vere klar afftallenn y alle Maade, oc thermett gaff vii for^{ne} *Knudt*
Hellessenn synn fulde Fredtt oc Fellighet igien for oss oc for^{ne} *Jens Anders-*
senn, hannom fredlös giortte, som handtt hagde aldrig verett fredlös giortt,
forbiudendes Alle, ehuo the helst ere eller vere kunde, for^{ne} *Knudt Hellessenn*

(1) Plattz, Plage, Besvær.

(2) y forens, maaskee skal dette utydelig skrevne
Ord læses forsen, og kunde da forklares: med

Magt (force), ligesom by forsen i et plattysk
Document i *Lappenbergs* Udgave af *Sartorius*
Gesch. der Hanse II. 401.

herepther att möde, platze eller i then Sag uti nogre Maade att uforrette under vor Hyllest oc Naade.

Datum Otthensse dominica post exaltationis Scte. crucis (*), præsentibus *Johann Friis, Erick Kromdig, Jacob Hardenberg oc Claus Ericksenn.*

50.

1539. Dom paa Kongens Retterting, at Bøndergods ikke maa splittes ad, men alene besiddes af den Arving, som har den største Deel i Gaarden (¹).

(N.)

Vor skickett for oss *Hans Jesperssenn* i Uttersløff oc hagde i Rette steffnitt *Laurz Knudssenn* ibid., oc tiltallet hannom for Dielle oc Thrette, handt haffuer hannom paafuldt for then Gaardt, the baade uti boo, oc berette, att handtt haffuer then største Partt uti samme Gaardt oc *Laurz Knudssenn* thenn mynste Partt theruti, oc handtt ville alligeuell deele hannom therudh oc vere Hossbondt i samme Gaardt, oc i Rette lagde ett Sködebreff, udgiffuitt aff Vindinge Herritzting under Gutz Aar MDXXX, lydendes, att *Knudt Jesperssenn*, for^{ne} *Laurz Knudtsenns* Fader, hagde skött oc soltt fraa seg oc sinne Arffuinge oc till *Hans Jesperssenn* oc hans Arffuinge Hallffparthenn aff synn Bondegardtt, som the baade iboede, mett Skoff, Marck, Ager, Eng, inthett undertaget, till euerdelig Eygende oc tackett hannom for goedh Betalling &c., som samme Sködebreff ytthermere uduiiser. Thertill suarett for^{ne} *Laurz Knudtsenn*, att handtt icke sambtycktt thenn Sködhe, hans Fader hagde udgiffuett oc mente therfor att samme Sköde burde ingenn Magtt att haffue, oc i Rette lagde sine Breffue oc Beuiissning, han hagde paa synn Anpartt uti samme Gaardt, oc tha forfoure vii uti Sandhett, att. the hagde veritt III Brödre om for^{ne} Gaardt, *Hans Jesperssenn, Laurz Jesperssenn oc Knudt Jesperssenn* oc huer hagde theruti en fuldtt Broderdiell, oc for^{ne} *Hans Jesperssenn* hagde icke affhendtt seg sinn Partt nogen Tiidh, oc *Knudtt Jespers-*

(¹) Den 14de September.

(¹) See ovenfor S. 13.

senn, *Laurz Knudtssenns* Fader, hagde köpft synn andenn Broders Partt, suo handt hagde thenn Tiidtt thenn störst Partt oc *Hans Jesperssen* then mynste; saa nogen Tiidh therepther tha hagde thett for^{no} Sköde gangett, saa for^{no} *Knudtt Jesperssenn* hagde soldt oc sködt for^{no} synn Broder *Hanns Jesperssenn* halluf Partthenn aff synn Partt, saa *Hans Jesperssenn* haffuer nu then störste Parte oc *Laurz Knudtssenn* thenn mynste Partt &c., mett flere Ordtt &c., om huilcke Sag the gaff thennom baade i alle Rette. Tha ephther Thiltall, Giensuar oc Sagens Leylighet, och ephtherhii Byndergodz maa icke splittes att, oc for^{no} *Hans Jesperssenn* er riiger uti Gaarden, en for^{no} *Laurz Knudtssenn*, oc haffuer then störste Partt theruti, tha bör for^{no} *Hans Jesperssenn* oc hans Arffuinge samme Gaardtt att nydhe, bruge och beholle, oc giffue theraff till oss oc Kronenn sliig Kongeliig Tyнге, som ther pleyer aff att gange, oc giffue sine Mettarffuinge ther udaff Skeppe-Skyldtt, huis samme Gaardtt ytthermere endh Kongelig Tyнге taalle kandtt, eller fuldtgiöre thennom oc haffue thett y theris Mynde ephther beggis theris Samfrenders Tycke.

Datum Otthensse die Lamberti⁽²⁾, præsentibus *Johann Friis*, *Erich Kromdig*, *Johan Brockenhus*, *Knudt Urne*, *Mickell Brockenhus*, *Jacob Hardenberg*, *Claus Erickssenn* oc *Erick Mattzenn*.

51.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Fæstebondens Enke er ikke berettiget til Gaarden efter Mandens Död, naar hun ikke vil svare Indfæstning. — Indfæstningssum af 20 Rhinske Gylden.

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterthing *Mette Thuord* oc hagde i Rette steffntt *Laurz Eygssenn*, Her *Magnus Göyes* Fogitt, oc tilltallett hannom fore handtt hagde steedt hende ud aff hendes Gaardtt ephther hendes Hossbonde dödh vor, oc steedt samme Gaardtt en Andenn, oc mente hende thermett vor

(²) Den 17de September.

giortt Urett. Thertill suarett for^{ne} *Laurz Eygssenn*, att handtt hagde festh en Andenn Gaardenn, eptherthii hun hagde icke stedtt then sidenn hendes Hossbonde dödh bleff, mett flero Ordtt, som thennom paa begge Siider emellom vor. Tha epther Tiltall, Gensuar, &c., bleffue the saa forliigte till Myndelighet fore vor Bönn Skyldtt, att for^{ne} *Mette Thuord* skall nyde oc beholle samme Gaardtt fore sliig Skyldtt oc Landgille, som ther pleyer aff att gaa aarliig, oc udgiffue samme Indfestning, Gaardenn vor bortfest fore, som er tiuge Rynsk Gyllenn, oc sette for^{ne} *Laurz Eygssenn* paa oss elskelige Her *Magnus Göyes* Vegne Vissen oc Loffuenn for samme tiuge Gyllenn till sytt Herritzting, nar handtt thet begerendis er, oc vere synn Hossbonde hörriige oc lydiige fore oc holde Gaardenn vedh Magtt oc Heffdtt oc icke ladhe Skoffuenn forhugge till Uplicth y nogre Maade.

Datum Ottensse tertia feria post trinitatis, præsentibus *Johann Friis*, Her *Tygge Krabbe*, Her *Offue Lunge*, Her *Knudh Rudh*, *Magnus Munck*, *Erich Banner*, *Knudtt Perssenn* oc *Peder Ebbessenn*.

52.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Trætte om nogle Gaarde, som vare givne til Kirken og „Præstens Bord“, dog paa den Maade, at de kun skulde oppebære Landgilden, hvorimod „Herligheden og Forsvaret, Gjestning og Sagefald“ skulde blive hos Ejeren af Herregaarden, hvortil Gaardene havde ligget. — Fire gode Mænd udnævnte til en Granskningsforretning. — Beslag lagt paa Landgilde.

(N.)

Vor skickett for oss Frue *Helli*, *Per Marsuins*, oc hagde i Rette steffntt *Jep Tuordssenn*, Embitzmandt till Nessbyholm, oc tiltallett hannom for en Mølle oc nogre Kyrckegaarde (¹), som hun skulle haffue uti Forsuar, oc Kyrckenn oc Prestebuordtt skulle haffue Landgillen theraff, oc klagett, att for^{ne} *Jep Thuordssenn* haffuer giortt hinde ther Hinder paa &c., oc i Rette lagde et obitt Pergamenth - Breff, som *Aage Byng* till *Dybeck* hagde udgiffuett under Guds Aar MCDXCIX, lydendes, att handtt hagde skött oc opladtt *Tage Hen-*

(¹) Kirkegaarde, d. e. Gaarde, som tilhøre en Kirke.

rickssenn, for^o Frue *Hellis* Fader, oc hans Arffuinge altt thet Kyrckegodtz, som hans Forelderne hagde giffuitt till Östervemidthöyss Kyrcke oc till Prestebuordett uti samme Stedh, som hannom vor tilkommen uti rett Syskyndtt-Skiiffte, som vor först thuo Gaarde uti for^o Vemindhöyg; i then ene boer *Jes Oelssenn*, som giffuer till Sancti Peders Alter uti Ystedh-Kyrcke II Pd. Byg oc II Sk. Grott; i thenn andenn boer *Anders Clemyntssenn* oc giffuer Presten II Sk. Grott; item III Gaarde uti Ödelöff, then ene *Bentt Aggessen* uti boer, oc giffuer ett Pd. Kornn till Prestebuordett oc I Sk. Grott; item then ene, *Per Pouelssenn* paaboer, oc giffuer II Sk. Grott till Kyrckenn; item en Gaardt, som *Hans Degen* paaboer, oc giffuer x Sk. till Kyrckenn; oc att for^o *Aage Byngs* Foreldrene haffue giiffuitt thet for^o Godttz till Kyrckenn oc till Prestebuordett; dog att Forsuar, Gestning oc Sagefaltt skulle bliffue hoss then, som *Dybeckiis* Gaardt (?) haffuer uti Vere, huilckett for^o Godtz oc Forsuar for^o *Tage Henrickssenn* oc hans Arffuinge skulle nydhe, bruge oc beholle till euindeliig Eye eye skullendes, dog mett saadann Forordtt, att Kyrckenn oc Presten skulle faa theris Landgille theraff redeliig, som for^{uitt} staar, oc Prestenn giöre ther Thienneste fore, som tilbör, oc hagde beplictett seg oc sine Arffuinge att fry, hemble oc fuldkomelig tilstaa for^o *Tage Henrickssenn* oc hans Arffuinge for^o Godtz oc Forsuar fore huer Mandtz Hinder eller Gien- sigelse theremodh i nogre Maade &c. Item ett andett Breff, som Herr *Laurz Vogenssenn*, Sogneprest till Ödelöff, hagde selluff scriffuet oc udgiiffuitt, lydendes, att handtt hagde antuordett fraa seg oc sine Eptherkommere, Sogneprester till Ödelöff och till Frue *Helli Tagesdaather* oc hinds Arffuinge en Mölle, ligendes uti Ödelöff, som kallis Prestemölle, som handtt hagde selluff personlig opbyggt aff roo Roff (3) paa for^o Frue *Hellis* Grundtt oc Fortaa, oc kiende seg ingenn Lodh eller Diell att haffue i for^o Mölle epther thenn Dag; menn skulle bliffue hoss hende oc hinds Arffuinge till euich Tiidh, oc tackiitt hinde fore goedh Betalling fore hues Bygning oc Kostning, handtt hagtt hagde

(1) *Dybek*, Herregaard i Skaane.

(2) *aff roo Roff*, betyder foruodentlig fra Grunden af, ligesom Udtrykket i Sjælland at bygge et

Huus op paa *Raa og Rod* (s. *Molbechs* Dial. Lex. S. 432, skjöndt den der givne Forklaring af Ordets Etymologi neppe passer her).

paa samme Mølle &c., som samme Breffue ytthermere uduisser oc indeholder. Thertill suarett for^{ne} *Jep Thuordssenn*, att handtt hagde ingenn Hinder eller Forfang giortt hinde paa samme Godtz oc Herlighett, men handtt hagde alleni-
ste besatt (*) Landgillen hoss Thienerne saa lenge handtt fick att viide, huem
samme Landgille aff Rette haffue skulle, epherthii Prestenn dödh oc affgan-
genn er; men om then Mølle i Rette lagde handtt ett Erchebiscop *Byrges*
Breff, fuordum Biscop uti Lundtt, lydendes, att samme Mølle skulle vere
byggt paa Prestens Grundtt oc höre till Prestebuordett aff Rette &c.; oc
ytthermere berette handtt, att Frue *Helli* skulle optagitt aff samme Landgille
uden Dom oc Rett &c., mett flere Ordtt, som thennom emellom vor paa begge
Siider. Tha epher Tiltall, Gensuar, Breffue &c., vor ther saa paasagtt for
Rette, att Frue *Helli* oc hundes Arffuinge bör herepther att nydhe oc beholle
Herligheden oc Forsuar aff for^{ne} Godtz till euich Tiidh epher for^{ne} *Aage Byn-*
ges Breffs Lydelse, som handtt hendes Fader, *Tage Henrickssenn*, therpaa
giffuitt haffuer, oc Landgillen til Kyrckenn oc Presten redelig ud att komme
aarligenn epher samme Breffs Lydelse; men thersom nogen andre haffuer
ther nogett i att siige, ther gaa om saa mögitt som Rett er; men om then
Mølle for Thuilactighets Skyldtt tiltrode for^{ne} *Jep Tordssenn* oc Frue *Helli*
fiire gode Mendt, tuo paa huer Siide tiltagne, som er Her *Axel Bragde*, *Ja-*
cob Maurizssenn paa *Jep Tordssenns* oc Kyrckens Vegne, oc Her *Holgertt*
Ulfstandtt oc *Tage Ottessenn* paa Frue *Hellis* Vegne, att the skulle haffue
fuldtt Magtt att grandske oc forfare om samme Mølle, oc thersom Möllen tha
findes opbyggt paa Frue *Hellis* Grundtt, tha bliffuer samme Mølle hos hinde
oc hendes Arffuinge, oc, thersom handtt findes paa Prestens Grundtt, att blif-
fue hos Prestegaarden, som thet sig bör, oc thersom saa findes, att for^{ne} Frue
Helli haffuer opbaarett nogenn Landgille, som hinde icke aff Rette tilhörde,
tha bör hinde thet igienn att udgiffue uden all Hinder eller Giensigelse uti
alle Maade.

Datum Ottensse die corporis Christi (*), præsentibus Her *Magnus Goye*, Her *Tygge*

(*) besat Landgilden, lagt Beslag paa Landgilden.

(*) Den anden Torsdag efter Pindse.

Krabbe, Her Prebiörn, Her Axel Bragde, Her Knudh Bilde, Her Knudh Rudh, Magnus Munch.

53.

1539. Dom paa Kongens Retterting, at Pant skal indlöses med samme Mynt, som den, der var gjeldende, da Pantebrevet blev udstedt. Lösningssummen af Pantedeblitor indsat i Fjerdingskirken. (1)

(N.)

Vor skickett for oss *Niels Skeel*, fuldmyndig paa *Lucas Krabbes* Vegne, oc hadde i Rette steffntt *Jon Matzenn* oc tiltallett hannom fore en Gaardtt, kalliis Hestkier, som handtt hadde i Pantt aff unge *Niels Krabbe* for III ^o Marck oc for^{ne} *Jon Matzenn* viill nu tage seg till, for^{ne} (2) Pantebreff ugiendösth, oc i Rette lagde ett Pantebreff under Guds Aar MDXVII, lydendes, att *Niels Krabbe* till Vestlöffgaardtt hadde panttsatt *Lucas Krabbe* till Östergaardtt en Gaardtt kallis Hestkier, ligendis i Hillersslöffherritt uti Reer Sogenn, fore III ^o Marck Danske att haffue, nyde, bruge oc beholle fore ett friitt brugeliigt Pantt saa lenge for^{ne} Gaardtt bleff hannom logliig afflöst, och satte uti Rette, om for^{ne} Gaardtt burde icke att igiendössis fore sliig Pendinge, som udgiuffuit vore paa then Tiidh. Thertill suarett oss elskelige *Jon Matzenns* Fuldtmyndiig oc sagde seg thitt oc opthe att haffue opboedett samme Pendinge till Heritzing oc fore hans Brofiell, oc ey handtt (3) thennom annamme ville, som handtt gjorde beuisseligt mett Tingsvittner, handtt therpaa hadde, oc berette, att Pendinge ere therefore indlagtt uti Fierdings-Kyrcke, oc mente, att handtt motte giendösse samme Gaardtt for sliig Myntt, som nu gienge oc geffue ere her uti Danmarck, om huilckenn Sag the gaffue thennom i Rette paa begge Siider. Tha epher Tiltall, Gensuar &c., sagde vii ther saa paa for Rette, att

(1) En Dom af lignende Indhold fra samme Aar findes i den første Samling S. 51—52 meddeelt efter en Afskrift. I nærværende Dom er Forholdet mellem Gylden og Mark udtrykkelig angivet.

(2) *forne* Pantebreff uigiendöst, d. e. uaget *forne* Pantebrev ikke er indfriet. — *Jon Madsen (Viffert)* maa formodentlig have været Arving efter *Niels Krabbe*.

(3) *handtt* d. e. *Lucas Krabbe*.

thersom *Joenn Mattzenn* vill igienlösse samme Gaardtt, tha bör hannom then att igienlösse for sliig Myntth, som thenn Tiidh landgienge (*) vore epher Pantebreffuetts Datum, huer *Gyllenn III Marck*, om handtt vill Gultt giffue (*), oc for^{no} *Lucas Krabbe* att nyde, bruge oc beholle samme Gaardtt Hestkier fore ett friitt brugeliggt Pantt, saa lenge hun hannom logliig afflösses epher for^{no} Pantebreffs Lydelsse.

Datum Ottensse dominica post corporis Christi, præsentibus Her *Offue*, Her *Axell Bragde*, Her *Holgertt Ulfstandtt*, Her *Knudh Bilde*, Her *Claus Podebusk*, Her *Magnus Gyllennstiernn*, *Mogens Munck*, *Erich Banner* oc *Knudh Gyllennstiernn*.

54.

1539. Paa Kongens Retterting gives 8 Mænd, som vare dömt fra Æren (nederfældige) for et Vidnesbyrd de havde aflagt, Opreisning under den Betingelse, at den edelige Forklaring, som de paa Rettertinget havde aflagt, at de nemlig havde forligt dem med Kongens Lehnsmænd og til ham udredet Bøder, var sandfærdig.

(N.)

Vor skickett for oss *Mattz Tomssenn* i Byrckop paa *Niels Töstüssenns* Vegne i Andekier, *Seuren Kieldebeck* uti *Gaffuersslundtt*, *Tomas Nielssenn* ibid., *Laurtz Simonssenn* paa hans Faders, *Symon Iffuerssens*, Vegne y Byrckop, *Mattes Iffuerssens*, *Seurenn Perssenn*, *Jep Jenssenn* ibid. oc *Jens Hanssenn* i Stor - Vellinge, oc berette, att the ere kommen uti Faldtt (1) oc giortt nederfellige fore etth Vittne, som the nogenn Tiidh sidenn hagde vittnett emodh *Hans Booll* uti Skerup, oc gjorde her for oss theris Helligens Eedh mett opracte Fingre, att the hagde optingett oc tallett uti Mynde huer besynderlige mett oss elskelige *Keye Randtzow*, vor Embitzmand paa Koldinghus, for samme Sag baade paa vore oc Bondens Vegne, först for^{no} *Niels Töstessenn*, som Sande-

(*) Landgienge, gængs i Landet.

(*) I en Dom fra 1537 (*Christen Stygge* ctr. *Lage Urnes* Arvinger, Dbg. O.) omhandles et ældre

Pantebrev „lydende paa 80 Gyldhen i Guld. hver Gylden saa godt som 11 Marck.“

(1) Komme udi Fald, blive dömt i Faldsmaal, Bøder.

mandh er, for XIII Jocomdaller, oc hagde *Mattes Tomssenn* her paa hans Vegne oss elskelige *Keye Randtzows* Breff oc Besegling, att hand hagde gifuett hannom Opreyssning paa samme Sagh &c.; *Seurenn Kiellebeck* for XXIII, *Thomas Nielssenn* fore XXX, *Symonn Iffuerssenn* fore XXX, *Mattes Iffuerssenn* fore XX, *Seurenn Perssenn* for sex, *Jep Jenssenn* fore sex oc *Jes Hanssenn* fore VIII Jocomdaller, oc begerte, att vii ville naadeliig unde thennom Opreyssning uti then Sagh, epherthii the hagde saa tallett uti Myndhe. Tha epher Sagens Leylighett, om saa uti Sandhet findes kandh, att for^{re} Byn-der have saa optingett, baade fore vor oc Bondens Sag till for^{re} *Keye Randt-sow*, tha untthe vii thennom Opreyssning uti thenn Sagh, att the herepher maa stande uti Lou oc Tog mett huer Dannemandh, som gilde Mendh oc gefue bör att göre, oc ey then Sagh att staa thennom till Lasth eller Bröst epher thenne Dag eller forvides (²) thennom paa theris Mandhellindh (³) uti no-gre Maade, men huor saa icke uti Sandhet findes, som the fore oss uti Hel-gens Edh berett haffue, skall thette vortt Breff ingenn Magtt haffue.

Datum Ottensse dominica post corporis Christi, præsentibus *Magnus Munck, Jacob Brockenhus*.

55.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Sandemænd i en Kjøbstad beskyldes for urettelig at have svoret en Mand fredlös i en Drabssag. Sagen henvises til Paakjendelse ved Landstinget, hvor Sandemændene skulle fremlægge deres Kjendelse beskrevet (Sandemænds Brev).

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Jens Huidh* i Vettleby oc hagde i Rette steffnett Sandemendtt y Vaarde oc tilltallett thennom fore the hagde su-rett hans Broder *Jep Huidtt* Voldtt offuer oc fredlös, fore handtt skulle veritt mett *Mattes* Skriffuer uti Vaarde att ihielslaa *Hans Doctor*, oc mente the

(²) *Forvides*, det svenske *förwita*, laste, bebrejde; (³) *Mandhellindh*, Mandheld, Mandhelg, Fred, see jvfr. det Angelsachs. *vitan*; s. *Ihres* Glossar. I. 309.

hagde thett giortt mett Urett. Thertill suarett *Chrestenn Smedh*, Borgere oc Sandemendtt uti Vaarde, paa theris eygne oc the andre Sandemendtz Vegne uti Vaarde, att the hagde suorett for^{ne} *Mattes* Scriffuer fredlöss oc till Banne-
mandh fore *Hans Doctors* Dödh, oc for^{ne} *Jep Huidh* Voldtt offuer oc fredlöss
fore handtt hugh oc bag paa for^{ne} *Hans Doctor*, oc i Rette lagde thuende Vittne
thet förste aff Vaarde Bytingh, lydendes, att for^{ne} *Jep Huidh* hug oc sloo bag
paa for^{ne} *Hans Doctor* oc gjorde hannom mange suaare Saaer udenn all Skyldtt
thenn Tiidh att *Mattes* Scryffuer hug paa hannom &c. Item ett andett, ly-
dendes, att *Jep* Byfogdenn mett Borgemester oc Raadh hagde tillstandett, att
for^{ne} *Jep Huidh* vor mett oc sloo *Hans Doctor* ihiell; tha römppte for^{ne} *Jep*
Huidh samme Natth uti Mörck oc Mollm mett huis handh kundhe faa mett
seg, oc ey handh eller Nogenn paa hans Vegne lodh bede om Dag ⁽¹⁾ eller
Stund anthenn paa vore eller Byens Vegne uti x eller XII Uger före handh
fick Leydhe aff thenn dödh Mannds Frender &c., oc hagde dog ey theris
Sandemendtts Breff her tilstede, huorledes the suorett hagde. Tha sagde vii
ther saa paa for Rette, att thenn Sag skall indh till Viborg Landzting nu paa
Lögerdag otte Dage kommer sex Uger oc for^{ne} Sandemendtz Breff tha att
komme tilstede oc for^{ne} *Mattes* Scriffuer oc *Jep Huidh* att haffue saa lenge
Fredh oc VIII Dage therepther oc möde oc suaare fore thennom uti thenn
Sag oc tha gaa therom saa mögitt som Rett er.

Datum Ottensse tertia feria post corporis Christi, præsentibus *Magnus Munck*, *Oluff*
Munck, *Jacob Norby* och *Jörgenn Michelssenn* i Bögballe.

(1) *Dag* eller *Stund*, Frist, Opsættelse, jvfr. I. 280.

56.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Et Skjøde kjendes ugyldigt, fordi Sælgeren ikke havde villet modtage de nærmeste Frænders Tilbud om at ville kjøbe Ejendommen efter Samfrænders Vurdering. Frænderne kjendes berettigede til denne imod at betale enten den i Skjødet betingede Kjøbesum eller Godsets Værdi efter uvillige Mænds Bestemmelse. — Jydske Lov paaberaabes som „Danske Lov“.

(N.)

Vor skickett for oss *Rasmus Jepsenn*, Fuldmyndig paa sine oc sine Mettarffuinges Vegne, oc *Mickell Oulissenn* y Malling paa syn Systemers Vegne, oc hadde i Rette steffnett *Jens Bager*, Borger uti Arhus, paa syn oc sin Hustrues Vegne oc tiltallett hannom fore noger Gaardtt oc Godtz, ligendes uti Balle, i Hwilstett eller anderstedz, som hans Hustru vor tillfallenn uti Arff epther hindes Fader *Per Jenssenn*, som buoedhe uti Arhus, oc beclagiith, att for^{no} *Jens Bager* haffuer soltt, skött oc affhendtt for^{no} Gaarde oc Godtz fraa thennom, som neste Arffuinge thertill, oc till *Jens Peerssenn*, som er en fremmytt Mandh thertill, oc berette att haffue altiindh opbaadett Guldtt oc Pendinge for samme Godtz baade till Aarss Byting oc Hattz Herritzting oc thertill mett till Viborg Landzting, som Sködett gick, som the gjorde beuisseligtt mett Breff oc Siigell, oc thenn Tiidh samme Sködhe gick, tha vor for^{no} *Rasmus Jepsenn* till Viborg Landzting samme Dag, oc bödh Guldtt oc Pendinge for samme Godttz oc forbödh nogen fremmytt Mandh att kiöbe samme Godtz och tessligeste klagiith oc kierdhe paa thett Sködhe thenn Tiidh giortt bleff &c. Tiissligeste ett Breff aff Hattz Herritzting, lydendes, att *Rasmus Jepsenn* hadde ther III sambfeldtz Ting opbödhett Guldtt oc Pendinge paa samme Godttz epther theris Samfrænders oc Dannemendtz Tycke, om *Jens* thett annamme viildhe &c. Item eeth andett Tingsvittne udgiffuitt uti thette Aar, lydendes, att sex Dannemendh hadde vittnett, att the neruerendes hoss vaare paa Arhus Byting, saa oc hörde, att for^{no} *Rasmus Jepsenn* oc *Jep Bertelssenn* uti Balle bödh *Jens Bager* y Arhus Guldtt oc Pendinge for allt thett Bondhegodtz, som the hadde Lodh oc Diell uti mett *Jens Bagers* Hustru, anten till Pantth eller Kiöb, tha suarett *Jens Bager* thennom igienn, att handtt ey hadde solgtt eller panttssett samme Godttz, oc ey handtt ville sellige eller pante thet &c. Item ett Tingsvittne aff Hattz Herritzting, lydendes, att sex Mendh hadde vitt-

nett uti Helligens Eedh, att the neruerendes hoss vaare uti *Mickell Jenssens* Stue uti Arhus paa ett venligt Forliigsmaall emellom for^o *Rasmus Jepsenn* oc *Jens Bager* om samme Godtz, tha bad for^o *Jens Bager* for samme Godtz Fiire Tusindtt Gyllenn och ett Par Engelst Kleder till syn Hustru mett andett mere; tha hagde *Rasmus Jepsenn* suarett, att thersom samme Godtz vor saa gott, tha ville handtt oc hans Mettarffuinge giffue saa mögitt, som handtt beddes oc bödh hannom samme Tiidh Hundrett Gyllenn oc Tusindh Marck, oc hans Hustru etth Par Engelste Kleder oc mere, oc huis samme Godz bedre vor, tha ville handh giöre hannom epher XII theris Samfrenders Tycke oc sex uviildige Mendh aff hans Mettborgere, *Peder Ebbessenn* offueruerendes &c. Item etth andett Tingsvittne aff Hattz Herritzting, lydendes, att VIII aff the elste Mendh hagde vittnett uti Helligens Eedh mett oprachte Fingre, att somme Vynder uti LX Aar oc somme uti XL Aar, att the hagde aldriig hört aff theris Foreldrene eller viiste, att *Jens Peerssenn* eller hans Hustru eller theris Foreldrene haffue nogen Tiidh hagtt nogen Arfflodh uti Balle eller Balle Fangh, oc att *Jep Bertelssenn* uti Balle hagde hagtt thenn Skoff oc Eygendom oc hans Foreldrene fore hannom uti Heffdt oc Vere, som *Jens Peerssenn* haffuer kiöptt sig till &c. Sammeledes etth Tingsvittne aff Hattz Herritzting, lydendes, att X Mendh hagde vittnett, att thenn Gaardt uti Balle, som *Jep Bertelssenn* oc *Johann Nielssenn* utiboer, thett vor tuo Brödres oc retthe ecthe Syskyndes Skiffte oc liige godhe uti Skoff oc Marck, oc att Marckenn er laadctt thennom emellom, men all theris eenmercket Skoff stander uskifftt oc uti Fellitth oc att ther er ingenn nermere Arffuinge till att kiöffue *Jens Mattzenns* Arffuegodz, som *Jens Bager* uti Arhus oc hans Hustru arffuitt epher hannom uti Hattz Herritt, endh *Jep Bertelssenn* uti Balle oc hans Börn eller *Seurenn Eskenssenn* y Blegindh oc hans Börn, oc the hagde aldriig hört, att samme Godtz vor logliigh logbodett till Herritzting &c., som samme Brefue ytthermere uduisser oc indeholler, oc ytthermere berette for^o *Rasmus Jepsenn*, att for^o *Jens Bagers* Hustruis Fader oc tissligeste for^o *Jens Bager* hagde soldtt oc saare forbuggett Kronens Skoff till Uplicth, huilckett handh oc beuiisseligtt gjorde mett Breff oc Sigell, oc therfor ville *Jens Bager* icke undhe hannom oc hans Mettarffuinge Godzitt fore handh therpaa laste oc kierde &c.,

oc satte uti Rette, om samme Sködhe saa giortt vor till en fremmytt Mändh vore icke emodh Logenn, ephtherhi Fedrene-Godtz bör till Fedrene-Sleckth, oc Mödrene-Godtz till Mödrene-Slecktt &c. Thertill suarett for^{ne} *Jens Bager* oc menthe, att Sködhe paa for^{ne} Godz logliig giortt vor, ephtherhii handh hagde samme Godtz logbodetth. Thessligeste i Rette mötthe for^{ne} *Jens Peerssenn* oc sagde, att handh samme Godtz logliig köptt hagde, oc i Rette lagde for^{ne} Sködhe, udgiiffuitt till Viborg Landzting, lydendes, at *Jens Bager* hagde mett syn Hustruis Villig oc Sambtycke skötth oc affhendtt fraa seg oc sine Arffuinge oc till *Jens Perssenn* oc hans Arffuinge allth for^{ne} Godts, som hans Hustru vor uti Arff tillfallenn ephther synn Fader mett all for^{ne} Godtzis rette Tilligelsse &c., som samme Breffue ytthermere uduisser oc indeholler; om huilckenn Sag the gaf thennom i Rette paa begge Siider. Tha ephther Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuissningh, Sagens Leylighett oc ephther vor Danske Log⁽¹⁾, sagde vii ther saa paa for Rette, att ephtherhii samme Sködhe saa uloglig giortt vor till en fremmytt Mandh, oc icke till neste Slectinge, som saa hagde tilbaadett Guldt oc Pendinge, oc fandes att vere Sviigh, tha bör samme Sködhe dött oc magttlösstt att vere oc ingenn Magtt att haffue ephther thenne Dagh och ey att komme *Rasmus Jepssenn* eller hans Arffuinge till Bröst eller Skadbe uti noger Maadhe, oc *Jens Bager* att bödhe therfor ephther Logenn oc staa for^{ne} *Jens Perssenn* till Retthe ephther samme Sködhebreffs Lydelsse, oc for^{ne} *Rasmus Jepssenn* oc hans Mettarffuinge att nydhe oc beholle for^{ne} Gaardhe oc Godtz ephther thet Kiöp, som for^{ne} *Jens Perssenn* thett tilforne köptt hagde, eller oc ephther godhe Mendh, som uviildige ere, theris Vordering oc Sigellsse.

Datum Ottensse quarta feria post corporis Christi, præsentibus Her *Magnus Goye*, *Johan Friis*, Her *Tygge Krabbe*, Her *Pröbiörn*, Her *Offue Lunge*, Her *Axell Bragde*, Her *Holgertt Uulffstandt*, Her *Knudh Büldhe*, *Magnus Munck*, *Knudh Gyllenstierne*, *Erick Kromdig* oc *Per Ebbessenn*.

(¹) See Jydske Lov I. 34.

57.

1539. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Kjøb af en Arvepart (¹) kjendes gyldig under Forudsætning, at det ved ny Undersøgelse befindes rigtigt hvad Vidnerne under Sagen have udsagt om Arvepræ-tendenternes Slægtkabsforhold.

(N.)

Vor skickett for oss *Jörgenn Laurtzssenn* oc hagde i Rette steffnett *Hans Badsker* paa *Christine Heyns* Vegne for nogle Arff, som for^{ne} *Christine Heyns* haffuer arffuitt epher Her *Mattz Perssenn*, som dödhe her uti Ottensse, som hendhe er tilldömppt, oc berette, att *Hans Laurtzssenn*, som er for^{ne} Her *Mattz Perssens* Moderbrodersönn, haffuer soldtt hannom samme Arff, huilckett handtt oc beuisthe mett etht beseglett Breff aff Molss Herritzting, oc menthe, att for^{ne} *Hans Laurtzssenn* vor for^{ne} *Matz Perssens* neste Arffuinge, oc i Rette lagde ett Tingsvittne aff Molss Herritzting, lydendes, att *Mortthen Gladh*, Herritzfogdenn, oc *Oluff Jepssenn* i Knebell hagde vittnett, att Her *Seurenn Laurtzssenn*, som bleff ihieslagenn, for^{ne} *Hans Laurtzssenns* Broder, hagde thitt oc opte sagtt for thennom, att handh hagde en Fadersystersönn y Fyenn, som heedh Her *Mattes Perssenn*, oc at Her *Seuren Laurtzssenn* oc *Hans Laurzssenn* vore Her *Mattes* rette Arffuinge mett flere Ordtt &c. Item ett Stockeneffndt aff Hattz Herritzting, lydendes, att xxiii Mændh hagde sambdirectelig vittnett paa Troo oc Sandyngenn, att *Laurz Esbernsenn*, mandh kallitth *Modingh*, som bodhe y Gilling Sogenn oc Bye oc hagde en Syster uti Fyen, heed *Bodill Modinghs*, som vor for^{ne} Her *Mattes Perssens* Moder, the vaare rett echte Sysckynde baadhe aff Fedrene oc Mödrene, oc att for^{ne} *Laurz Moding* vor for^{ne} Her *Seurenn Laurzssenns* Fader oc *Hans Laurzssenns*, mandh kaller *Judhe*, oc att Her *Seurenn* oc *Hans Laurzssenn* vore ecthe Syskyndhe baadhe aff Federne oc Möderne, oc att for^{ne} *Hans Laurzssenn* hagde sagtt ther indenn Tinge, att hand vor sand Arffuinge till for^{ne} Her *Mattes Perssenn* &c., som samme Breffue ytthermere uduiisser oc indeholler. Item etht Her *Henrick Friis* oc Her *Laurz Perssens*, Kyrcke

(¹) Det kan af Dommen ikke skjønnes, om Kjøbet angaaer ventendes Arv eller falden Arv. dog formodentlig det sidste.

Pers⁽²⁾ till Sancti Hans, beseglett Breff, lydendes, att for^{no} Her *Mattes Persenn* hagde bekendt fore thennom uti vor kiere Herres Faders Tiidh, att handh hagde ingenn nermere Arffuinge mett Rette, endh Her *Seurenn Laurzssenn*, som kalliis *Judhe &c.* Thertill suarett for^{no} *Kyrstine Heyndth*, att hun er for^{no} Her *Mattes Perssens* rette ecte Moderbroderdatther oc hans rette Arffuing oc hans Godz vor hendhe tildömptt, som hun oc beuiiste mett godhe Mendtz Dom, therpaa dömptt hagde, oc mente seg ene att vere hans Arffuinge oc ingenn andenn &c. mett flere Ordtt, som thennom emellom vore, om huilckenn Sagh the gaff thennom i Rette paa begge Siidher. Tha epher Tiltall, Gien-suar, Breffue, Beuiisning oc Sagens Leglighett vor ther saa paasagtt for Rette, att epherthii Sagen nogett thuillactig er, tha skall grandskes oc forfares uti for^{no} Herritt, om the, ther vittnett haffue uti for^{no} Stockeneffndtt oc Tingsvittne, haffue sandtt vittnett eller ey, oc *Per Ebbessenn*, vor Lenssmandh haffuer thertill Tillsiun, oc thersom saa uti Sandhett findes, att for^{no} *Hans Laurzssenn* er for^{no} Her *Mattes Perssens* ecte Moderbrodersönn, som *Christine Heyns* skulle vere hans Moderbroderdatther, tha gaa for^{no} *Jörgenn Laurzssenn* uti Arff paa *Hans Laurzssenns* Anpartt, ephersom handtt haffuer kiöptt hannom udaff.

Datum Ottensse quinta feria post Barnabe Apli. (3), præsentibus Her *Offue Lunge*, Her *Holgertt Ulfstandtt*, *Magnus Munck* oc *Erick Banner*.

58.

1530. Dom paa Kongens Retterting, at af to Fæstere, som begge havde Fæstebreve paa samme Gaard, skal den foretrækkes, som har det ældste Fæstebrev, og den anden have Regres til Udstæderen.

(N.)

Vor skickett for oss *Jörgenn Laurzssenn* i Hedegaardtt oc hagde i Rette steffintt *Jens Giensty*, oc tilltallett hannom fore *Seritzlöffgaardtt*, handtt utiboer,

(2) Kirkepersoner ?

(3) Den 11te Juni.

oc i Rette lagde försth ett Pergamentz Hoedhbreff ⁽¹⁾, som vor utgiiffuett i Mariboo-Closter under Guds Aar MDXXXIII, lydendes, att Abbeditzenn hagde steedtt for^{ne} *Jörgenn Laurzssenn* for^{ne} *Seritzzlöff Gaardt*. Tessligeste i Rette lagde handtt ett andett Papyrs-Breff, lydendes, att Abbeditzenn vor hans fulde Himell oc Tilstander ⁽²⁾ till samme Gaardt &c., mett mange flere Tingsvittner, som handtt uti Rette lagdhe. Tessligeste i Rette lagde hand ett Dombreff utgiiffuett uti Kiöbenhaffnn, lydendes, att *Seurenn Mundh* hagde i Rette steffntt *Pouell Seurennssenn* oc for^{ne} *Pouell Seurennssenn* ey mötte ther oc therefore skulle Hustru *Bodell* beholle samme Seritloffgaardtt till saa lenge for^{ne} *Pouell Söffrenssenn* eller noger paa hans Vegne kom mett syn Beuiissning oc ville vere uti Rette. Theremodh i Rette lagdhe for^{ne} *Jens Gensty* etth Abbeditsses Breff, som vor udgiiffuitt uti Mariboo Closter under Guds Aar MDXXII, lydendes, att for^{ne} Abbeditssenn uti Mariboo Closter hagde stedtt oc festh for^{ne} *Jens Giensly* samme for^{ne} *Seritzzlöffgaardtt* epher *Pouell Seurennssens* Opladelse-Breff ⁽³⁾. Thesligeste i Rette lagde for^{ne} *Jens Giensly* thuendhe Brefue thett förste lydendes, att Abbeditssenn oc hendes möndingæ Fogett⁽⁴⁾ hagde fest for^{ne} *Pouell Seurennssenn* halluff *Seritzzlöffgaardtt* epher *Per Henricksenns* eygen Opladelse; thett andett lydendes, att hun hagde fest hannom helle Gaardenn epher *Per Henrickssenns* Dödh. Tiissligeste etth Sendebreff, som for^{ne} Abbetiisse hagde selluff tilsent for^{ne} *Jens Gensty*, att thersom handh ville haffue Gaardenn till sin Hustru oc Barn, tha skulle handtt ytthermere betencke Closter, endh tha handtt fest Gaardenn fore &c., mett mange flere Breffue oc Beuiissning, som the for oss uti Rette lagdhe. Tha epher Tiltall, Giensuar &c., sagde vii ther saa paa for Rette, att epherthii for^{ne} *Jens Gensty* saa er komen indh uti *Seritzzlöffgaardtt* mett Mynde, oc haffuer formynt sig⁽⁵⁾ epher Abbedissens Sambycke mett thennom, Gaardenn hagde, oc tessligeste hagde logligen fest Gaardenn aff for^{ne} Abbedisse, som beuiisseliigt

(1) *Hoedhbreff*, Hovedbrev, Originaldocument, s. I. 89.

(2) See I. 261.

(3) See I. 99.

(4) Saaledes mener jeg der bør læses istedetfor Dombogens: *Mödingæfogett*, der, hvis Læsemaaden var rigtig, vilde være en ellers usædvanlig Benævnelse for Avls- eller Ladefoged.

(5) See I. 74.

vor, oc hagde the elste Breffue therpaa, tha bör for^{ne} *Jens Giensty* att nydhe, bruge oc beholle samme Serritlöffgaardtt epher hans Breffs Lydelsse mett all for^{ne}, Gaardsens rette Tilliggølsse, som nu tillige oc aff Arildtz Tiidh tilliggett haffuer, fore sliig Skyldtt, som ther pleyer aarlig aff att gaa, oc the Breffue att vere dödhe oc magtlösse, som *Jörgenn Laurzsenn* oc hans Hustrues Broder, *Seurenn Mundh*, her uti Rette lagdhe, oc ey att kome for^{ne} *Jens Giensty* till nogenn Sckade epher thenne Dag uti nogre Maadhe, oc for^{ne} Abbedisse att igenngiiffue for^{ne} *Jörgenn Laurzsenn* huis handtt hinde giiffuett haffuer till Stedtzmaal ^(¹) oc staa hannom therfore till Rette &c.

Datum Ottensse quinta feria post Barnabe Apostoli, præsentibus Her *Magnus Goye*, Her *Tygge Krabbe*, Her *Pröbiörnn*, Her *Offue*, Her *Holgertt*, Her *Knudh Bildhe*, Her *Axell Ugerop*, *Magnus Munck*, *Erich Banner*, *Knudh Perssenn*, *Per Ebbessenn*.

59.

1539. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Paakjendelsen af en Tvist mellem en Borger i Ribe og Sortebrödre-Kloster sammesteds om en Eng, som skulde være givet til Klosteret under Betingelse af aarlige Sjelemesser, udsættes indtil en Lov blev givet om saadant gejstligt Gods. ^(¹)

(N.)

Vor skickett for oss *Hans Anderssenn* i Riipe oc hagde i Rette steffntt Mester *Iffuer Jull*, Prouist ibid. oc tilltallett hannom fore en Engh, kalles Korttz-

^(¹) *Stedtzmaal*, Indfæstning.

^(¹) Denne Lov udkom faa Dage efter, nemlig den Odenseske Reces af 1539, som er dateret St. Hansdag, og hvis 13de Art. angaaer den her omhandlede Gjenstand, jvfr. iøvrigt Justitsraad *Jacobsens* Afhandl. om Selvejergods i Jurid. Tidsskr. XVIII. S. 224—225. Der findes allerede fra Aaret 1537 endeel Domme angaaende Gods, der var givet eller solgt til Kirker og Klostre „for Messer og Tjeneste“ og som nu, efterat de katholske Sjelemesser vare ophörte, vindiceredes

af Givernes Arvinger. I en saadan Dom mellem *Peder Jensen*, Forstander for Helliggeisthuus i Aalborg, paa den ene og endeel Adelsmænd paa den anden Side forpligte disse sig til at rette sig efter den Dom, der i en lignende Sag skulde afsiges i Viborg paa Kongens Retterting mellem *Gabriel Gyldenstiern*, *Jens Marquardsen*, *Jep Thorsen* o. fl. Dommen faldt da saaledes, at Godset skulde komme tilbage til Klosteret, med mindre nogen med Gjenbreve kunde skjelligt bevise, „at Godset er givet *alleniste* for Messer oc Tieneste oc icke til de fattige syge Folk, oc Messen oc Tienesten er nederlagt“. Det samme

holm, ligendes Nordenn vedh Öster-Vedstett, oc i Rette lagde ett Gienbreff som Prior aff Suorthebrödre - Closter uti Riipe oc Conuent ibid. hadde udgiffuitt, lydendes, att the hadde beplichthett thennom aarlig att holdhe Begienggels och Messer, saa framptt som the ville haffue oc beholle for^{ne} Korttzhalm &c., mett flere Ordtt. Thertill suarett for^{ne} Mester *Iffuer Jull* oc i Rette lagde ett for^{ne} Priors oc Conuentz-Breff, udgiffuett vedh xxv Aar sidenn, lydendes, att the hadde magskiffitt till Capitell uti Riipe for^{ne} Engh mett mere Jordtt fore enn Humblehaffue oc Abelgaardtt, ligendes vedh Koberuve Söndenn uedh Closter till euyndelig Eye &c. Tha tog vii thenn Sag till oss, att vii mett vortt elskelige D. R. R. ville giöre ther enn Skick paa, hurledes herepther om saadantt geystliig Godtz holdes skall.

Datum Ottensse sexta feria ante Botulphi (²), præsentibus Her *Magnus Goye*, *Johann Friis*, Her *Tygge*, Her *Pröbiörn*, Her *Offue*, Her *Azell Bragde*, Her *Holgertt*, *Magnus Munck*, *Erick Banner*, *Knudh Gyllenstiernn*.

60.

1539. Eftermaalsmændene i en Drabssag forlige sig paa Kongens Retterting med Drabsmandens Slægt om at voldgive Sagen til 12 uvillige Dannemænd.

(N.)

Vor skickett for oss *Niels Iffuerssenn* oc *Lage Hanssenn* oc hadde i Retthe steffntt *Hans Oluffssenn*, *Frans Oluffssenn* oc *Seurenn Oluffssenn* oc tiltallett thennom for *Hans Iffuerssenn*, for^{ne} *Niels Iffuerssens* Broder, som vor *Lage Hanssens* Fader, som theris Broder ihiesloo offuer enn bödh^{tt} Bodh⁽¹⁾, oc beretthe, att samme Tiidh for^{ne} *Hans Iffuerssenn* bleff ihieslagenn,

Princip fölges i flere Domme, saa at kun det Gods bliver restitueret, for hvis Overdragelse til Kirken det var gjort til eneste Betingelse, at der skulde holdes Sjølemesser.

(²) Den 17de Juni.

(¹) offuer enn bödh^{tt} Bodh, det er: efterat der var givet Böder af *Hans Iversen* for et Drab, han havde begaaet; et saadant Drab ofna bötær bötær, som det hedder i Sk. L. V. 8, eller a bötær bötær (Eriks Sjell. L. II. 7) var Ubodemaal, s. min Retshistorie II. §. 160.

tha lemmelestett·thii oc sorgiorde^(?) hans Hustru oc Börnn oc giorde thennom stor Skade mett flere Ordtt &c. Thertill suarett for^{no} *Hans Oluffssenn, Frans Oluffssenn* oc *Seurenn Oluffssenn*, att the hagde bodett thennom Boedh oc Bedring paa theres Brödres Vegne fore for^{no} *Hans Iffuerssens* Dödh oc ingèn samme Boedh aff thennom annamme ville &c., oc i Rette lagde the mange Breffue oc Beuiissning paa begge Sider. Tha forfoure vii, att thennom hagde verett en stor Trette och Mandsletth emellom. Tha ephtherthii att thennom icke nogenn ytthermere Trette eller Mandsletth skulle thennom emellom kome, tallitt vii thennom saa emellom till Myndelighet, att the paa begge Sider volgaff same Sagh indh fore XII uvildige Mendh, sex paa huer Siidhe tiltagenn, som er: *Nis Laussenn* i Daufgaardt, *Olluff Seurensenn* ibid., *Anders Scryffuer* y *Neffsagger*, *Mickell Sögaardtt* y *Lystrup*, *Seuren Villatzenn* y *Dollerup* oc *Oluff Nielssenn* i Aldum paa for^{no} *Niels Iffuerssens* oc *Lage Hanssens* Siide och *Niels Pouelssenn* y *Spötterup*, *Seurenn Tomsenn* i Nergaarde, *Hans Tordssenn* y *Stenberggaardtt*, *Paaske Nielssenn* i Dalby, *Jörgenn Mickelssenn* i Bögballe oc *Per Jull* i Engum paa for^{no} *Hans Olssenns*, *Frans Olssenns* oc *Seurenn Olssenns* Sidhæ, att these XII uviildige Dannemendtt skulle mödhe nu Sancti Oluffs Dag nestkomendes uti Dalby Kyrckæ, oc tha skulle fuldtt Magtt haffue att giöre oc handle thennom emellom paa begge Siider om alle Sager, som thennom emellom ere, till en endelig Besluttelse, oc sidenn thennom alle Sager emellom klartt afftalett att vere ephther thenne Dag uti alle Maade, oc alle these Artickler uti alle Maade saa ubrödelig holdes skall.

Datum Ottensse Sbto. post Barnabe Apostoli⁽³⁾, præsentibus *Magnus Munck*, *Jacob Brockenhus*, *Axell Fickessenn* oc *Peder Matzenn*, Byscryffuer uti Ottensse.

(?) sorgiorde, saarede.

(3) Den 11te Juni.

61.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Nogle Bønder, som sagsøges af deres Herakab til at svare ligesaa store Afgifter, som andre Fæstere paa Godset, bevise med et Brev af Kong Hans, at de ere Arvefæstere og at deres Afgift var bestemt for bestandig. (1)

(N)

Vor skickett for oss *Rasmus Scryffuer* paa Fru *Else Luxmandsdatters*, *Abraham Eriksens* Eptherleffuerskes Vegne, oc hagde i Rette steffnett *Per Maall* i Horby, *Laurz Maall* oc *Hans Stygsen* met flere Bønder y Bogherret, oc bekierde, att samme Bynder syddhæ hende offuerhörige fore oc ey ville giøre oc giffue hindhæ till godhe Redhe sliig Affgifftt, som andre hinds Thiennere giiffue hende, oc beuiiste, att thet vor hinds rette mörne Godz oc att vor kiere Herre Fader *Frederick*, salig mett Gudh, haffuer hindhe thett naadelig igien unth, som thett hinds Breff therom ytthermere uduiisser &c. Thertill suarett for^{ne} Bynder oc strax huer thennom i Rette lagde ett vor kiere Herre Faderbroder *Hansses* Breff, salig mett Gudh, lydendes, att Hans Naade naadelig unth oc tilladett haffuer, att for^{ne} *Per Maall*, *Laurz Maall* oc *Hans Stygsenn* oc theres rette sande Arffuinge herepther oc till euich Tiidh skulle haffue, nydhe, bruge oc beholle theres Gaarde, som the tha ibodhe, mett alle theres rette Tilligelse till euich Tiidh, dog att the skulle giøre oc giiffue sliig aarlig Tyngge, Arffuing epther Arffuing, till Euichet, som ther nu pleyer udh aff att gaa oc ei borttsellige eller afhende noget aff for^{ne} Gaardes rette Tilligelse, som samme vor kiere Herre Faderbroders Breff therom ytthermere uduiisser oc indeholder. Tha epther Tiltall &c. vor ther saa paasagtt for Rette, att for^{ne} Bynder y Horby, som forscreffuitt staar, maa oc skall herepther, Arffuing epther Arffuinge, nydhe oc beholle samme theres Gaarde, som the nu utiboer, epther vor kiere Herre Faderbroders Breffs Lydelse, dog att hues Frue *Else* haffuer ther nogett andett y att siige, tha ville vii stande hende therom till Rette.

(1) Her er altsaa et endnu tidligere Spor til Arvefæste end det jeg har angivet i min Retshistorie II. §. 151 af Christian den Andens Lovgivning. See lövrligt ovenfor S, 43 Not. Om det i Dom-

men omhandlede Gods, tilhörende *Poul Luxmands* Datter i Bogherred, som Frederik den Förste lod hende udlægge, see hendes Afkald af 1527 i Hist. Tidsskr. III. 611.

Datum Ottensse secunda feria profst. Botulphi (*), præsentibus Her *Pröbiörnn*, Her *Offue*, Her *Axell Bragde*, Her *Holger*, Her *Knudh Rudh*, Her *Knudh Bilde*, Her *Claus Podebusk*, Her *Axell Ugerop*, Her *Magnus Gyllenstiernn*, *Magnus Munck*, *Knudh Gyllenstiernn* oc *Per Ebbessenn*.

62.

1539. Dom paa Kongens Retterting. Sagvolderen, hvis Sygdomsforhold forkastes som ubeviist, dömmes efter Sagsögerens Paastand, uagtet Sagvolderens Sön, som var mödt for at forkynde hans Faders Forfald, erklærer, at han ikke har nogen Fuldmagt til at gaae i Rette.

(N.)

Vor skickett for oss Frue *Elline*, Her *Henrik Goyes* (1), oc hagde i Rette steffntt *Knudh Goye*, oc *Anders Goye*, hans Sönn, her mötte oc bar hans Forfaldt y Rette oc sagde, att handtt syg vor, oc ey kundhe dog thet skellig beuissime, att handh saa syg vor, att handtt ey fore samme Siugdom vell möde kundhe, huilckett vii strax for Rette affsagde, att for^{ne} *Knudh Goye* ey burde sliig Skaadmaall, men burde att suare hendhe eller gaa i Rette eller oc for^{ne} *Anders Goye* paa hans Vegne. Tha beklagitt oc kierde Frue *Elline*, att for^{ne} *Knudh Goye* er hendes Moderbroder, oc vor hendes rette Verrige oc optog hendes Arff oc ephther Fader oc Moder Guldt, Sölluff, Kleder, Klendio, Boo oc Bosckaff oc all andenn Lössöore. Tessligeste beclagett, att handtt hagde allt hines Jordegodz, oc opbar theraff Rentenn oc andenn Rettsle y mange Aar för hendes Bröllop vor, oc tessligeste beclagett seg, att for^{ne} *Knudh Goye* hagde nogett soldtt oc panttsatt aff samme hendes Jordegodz, oc satte i Rette, att ephtherthii handtt vor hendes Verrige oc hun vor etht umyndicktt Barnn, om hun thett burde att undgielde, och om saadann

(*) Den 17de Juni.

(1) *Elline*, Datter af *Henning Olufsen Godov* til Skaftelöv og *Anne Giöe*, var gift med *Henrik Giöe* til Gissenfeldt oc efter hans Död med Grev

Hans af Mansfeld. Hendes Morbroder *Knud Giöe* til Krenkerup, mod hvem hun her anlægger Sag, kan altsaa ikke være död 1500, saaledes som hans Dödsaar angives paa den *Hofmanske* Stamtavle (Efterretn. om Danske Adelsmænd I. 149).

Kiøff eller Pantt burdhe vedh Magtt att vere, mett flere Ordtt &c. Thertill suarett Her *Holgertt* oc *Anders Goye*, att the engenn Magtt hagde eller Befalling att gaa i Rette oc ey the viiste nogett att suare i thenn Sag &c. Tha ephther Tiltall, Giensuar &c. bleff ther saa paasagtt for Rette, att ephtherii *Knudh Goye* saa annammett Frue *Ellines* Godz, Lössöré oc Jordegodz baade Oldtt-Arff⁽²⁾ oc ephther Fader oc Moder y siith Verrigmaall, oc Her *Henrick Goye* oc Frue *Elline* haffuer ephther Logenn oc mett Rigens Deelle ladett thennom indføre i for^{no} *Knudh Goyes* Godz for Guldtt, Sölluff, Boskaff, Clenodium, tha bör samme Indförsell vedh sinn fulde Magtt att bliffue oc hende samme Godz att nydhe, som hun er indförtt uti, till *Knudh Goye* giör hende Fyllest for for^{no} Guldtt, Sölluff, Boskaff, Klenodium, som forscreffuett staar oc dieller hende ther ud igienn mett Rigens Dielle oc Retth, oc hende Jordegodz, som for^{no} *Knudh Goye* haffuer soldtt eller panttsatt bortt, bör engenn Magtt att haffue oc ey att kome hende till Brösth eller Skadhe ephther thenne Dag uti nogre Maade, men *Knudh Goye* att anttuorde Frue *Elline* samme sitth Jordegodz igienn fritt oc quitt oc Opbörsell, som handtt theraff opbaarett haffuer sidenn handtt fick thet i Verrimaall.

Datum Ottense.

63.

1539. Paa Kongens Retterting udnævnes Commissarier til at paakjende en af Ridemænd efter Kongelig Befaling foretagen Markeskjelsforretning⁽¹⁾.

(N.)

Niels Jenssenn⁽²⁾ till Brodskoff oc *Gabriell Gyllenstiernn*, fuldmyndig paa *Jep Frisses* Vegne, hagde i Rette steffntt *Magnus Munck*, *Jens Tomssenn*,

(2) *Oldt-Arff*, Oldarv, Arv efter Forfædrene.

til at paakjende Sandemænds Kjendelser om Markeskjel, jvfr. Christian den Femtes L. 1—6—5.

(1) Först ved Christian den Tredies Reces 1547 Cap. 14 blev det befalet, at Landsdommeren skulde have Magt til at opstævne de bedste Bygdemænd

(2) *Niels Jensen Rotfeld*, gift med Frue *Annas Hög*, Herre til Brodskov, nu Bratskov i Vendsyssel, s. D. Atl. V. 339.

Landzdommer i Nörjuttlandtt oc *Enuoldtt Jull* mett flere gode Mendh, som haffuer redett ett Marckeskiell paa Fieldegrønne emellom Her *Jörgenn Randzow* paa vore oc Kronens Vegne, oc thennom oc theres Mettarffuinge, oc i Rette lagde mange Breffue oc Beuiissning, först en Vidisse, udgiffuett till Hardbobyting ^(³), lydendes, att *Lage Rödh* hagde ther ladett lesse nogre Pergamentz-Breffue, lydendes eblandt andett, att Fiendlehus, Fiendlebyy, uden thet Bonde-Eye Fiendlesgrønne till Lundzholm, vor Her *Boe Högs* rette Arffuegodz &c., som samme Vidisse ytthermere udviisser oc indeholder. Item ett Sandemendz-Breff, huorledes the hagde giortt theres Tog fraa Fior denn op mett enn Diige till Fiendle Kyrcke Bro oc saa Östenn om thett Foldttstedtt ^(⁴) oc saa Sudvester neder egenom Klyttenn, som the gamle Skelstene hagde standett, oc Konings Forstrandtt, saa vitt oc brett hoss Fiendlegrønne intill Lundzholm, som hunn er paa Kyrckens oc andre gode Mendz Grundtt, ther ligge paa baade Sider hoss &c. mett fordomm Konig Crestiernns Stadfestelse-Breff paa samme Sandemendz Tog &c. Item ett Tingswittne mett andre Breffue, att Fielnegrön vor Her *Per Högs* rette Jordtt oc vor Fortt ^(⁵) oc Fellitt till Fiendlehus oc Fiendleby till Koninges Forstrandtt &c. Tessligest ett Breff aff Landzting, att Her *Niels Hög* hagde ladett ther giiffue Last oc Kiere paa oc ^(⁶) xxii Aars moedh &c. mett flere Ordtt. Thertill suarett *Magnus Munck* paa synne oc for^{ne} Ridemendts Vegne oc tessligeste i Rette lagde nogre Vittner theremodh oc berette, att [ther] the hagde ephther vor Befallingh giortt ther rett Marckskiel ephthersom Kronenn haffuer hagdt uti Heffdt oc Vere uti lang Tiidh oc dömppt thennom emellom ephther begges theres Beuiissning, som then Tiidh fore thennom tilstede vaare, oc ey thet Sandemendz Breff indeholtt, att Sandemendtt hagde

(³) *Hardbobyting* skal uden tvivl være *Harbo Bygdeting* (om Benævnelserne Bygdeting s. Rettelserne til Danske Magaz. II.) altsaa det gamle Harsysaels Ting, af hvilket Syssel en Deel ligger i Bøvling Amt; i det derunder liggende Ulborgs Herred maa uden tvivl de i Dommen forekommende Steder have ligget, maaskee i Felding Soga.

(⁴) *Foldsted* kan vel neppe betyde andet, end det indhegnede Sted paa Marken, hvori Qvæget indelukkes.

(⁵) *Fortt oc Fellit*, Forthe 3: Fægang, og Fæled.

(⁶) *oc XXII Aars moedh* skal vel betyde henimod 22 Aar tilbage, for 22 Aar siden.

satt enthenn Steen eller Stabell thenn Tiidh the giorde theres Tog, som Logenn uduiisser, mett flere Ordt. Tessligeste vor i Rette lagtt for^{ne} gode Mendz Dom, som the epher vor Befalling hagde udgiffuett, lydendes, att the hagde tildömptt Kronen the Gaarde oc Gods paa Klytte oc Fiendlegrönn, som Kronenn uti lang Tiidh haffuer hagtt i Heffdtt oc haffuendes Vere, mett all then gröne Jordtt oc Brugelse, som ther till tesse brugtt er, men the thoo nyy Gaarde, som nu nylligenn opbyggt ere, bör nederlegges till Fiendlebyy under Fee Foedh⁽⁷⁾, oc the aff Fiendle att nydhe oc beholle Fegang paa for^{ne} Fiendlegrönne, saa vitt som till tesse skeet er, saalenge theres Sandemendzbreff er vedh Magtt, oc tessligeste Kronenn att nydhe oc beholle the gröne Jordtt oc Enge, som nu aff Fiordenn tillgroett er oc herepter tilgroendes vorder &c., som samme Breffue ytthermere uduiisser oc indéholler. Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue &c. sagde vii ther saa paa for Rette, att for^{ne} Ridemends Dom bör vedh sinn Magtt att bliffue intill saa lenge these epher-screffne gode Mendh, som ere Her *Jörgenn Friis*, Her *Offue Lunge*, Her *Knudh Gyllenstiernn* till Thym, *Erick Kromdig*, Mester *Anders Skoffgaardtt*, Mester *Mogens Kaaes*, *Axell Jull*, *Niels Lange*, *Anders Skeel* oc *Albrett Skeel* komer therpaa att grandske oc forfare all Leylighedenn om samme Fiendlegrönne oc endelig dömme thennom emellom, skall for^{ne} Fiendlegrönne saa lenge bruges aff thennom, for^{ne} Ridemendtt hende tildömptt haffue, dog att *Jep Friiss* oc *Niels Jenssens* Thienere ingenn Deelle oc Forfylling att offuergaae, som Hervercke er offuersuorenn, uti thenne mydlertiidh, men skall altingeste stande uti Querstatt⁽⁸⁾ indtill saa lenge for^{ne} gode Mendh komer theroffuer, men the tvo nyy Boelig, som paa for^{ne} Fiendlegrönne opbytt ere, skulle strax nederbrydes epher for^{ne} Ridemends Doms Lydelse. Thii bede vii Ether for^{ne} godhe Mendtt oc befalle oc mett thette vortt opne Breff Fuldmagtt giiffue, att I nu Sancti Mickels Dag nestkomendes Etther forsamble, Her *Johan Randzow*, vor Embitzmandtt, offueruerendes, oc tha grandske oc forfare all Leylighedenn om for^{ne} Fiendlegrönne oc epher alle theres Breffue

(7) under Fee Foedh, under Fæ Fod d. e. til Græsgang. (8) stande uti Querstatt, staae i Bero, s. l. 172.

oc Beuiissning endelig Dom thennom emellom giffuendes fran Etther beskref-
fuit hui I thennom therpaa affsigendes vorder, som I ville att suare fore
Gudh oc vere bekiendtt for oss.

Datum Ottensse quinta feria post Botulphi (*), i vor eygenn Neruerelsse, præsentibus
D. Rigens Raadh.

64.

1539. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Fæstebonde dømmes at have sin Gaard forbrudt for Over-
trædelse af sine Fæsteligter, dog eftergives ham paa Rettens Bøn de Bøder (Faldsmaal), han var
idømt for Hærværk, m. v.

(N.)

Vor skickett for oss *Matz Iffuerssenn* oc beclagett, att Mester *Iffuer Jull*,
Domprouist uti Riipe, haffuer ladet udkaste hannom aff thenn Gaardtt, handtt
uti boedhe, oc mente thet vor giortt mett Urett oc beviiste mett ett Vittne, ly-
dendes, at sex Synsmendtt hagde vittnett, att hans Gaardtt vor holdett vedh
Magtt &c. Item ett andett Vittne aff Boedberg Kyrcke, lydendes, att handtt
hagde udgiffuett hues som handtt vor for^{no} Mester *Iffuer Jull* plictug, oc
thet, som igienstodh &c. Item ett andett Vittne, lydendes, att handtt hagde
tillbodett till Tinge saa handtt ville giffue for^{no} Mester *Iffuer Jull* allt handtt
formotte, paa thet handt maate besidde samme Gaardtt, handt udi boedhe,
met flere Ordtt &c. Thertill suarett for^{no} Mester *Iffuer Jull*, att samme
Matz Iffuerssenn sad hannom offuerhörig for oc icke hagde udgiiffuet hans
Landgille till rette Tiidhe, icke heller ydtt hannom Svynn oc Gesteri, oc graf-
fuit Holgröff (¹) y Kyrckens Engg oc leyett Ager oc Eng bortt fraa Gaar-
denn (²) oc therfor hagde handtt ladett hannom fordeelle baade fore Hoffuitt-
gieldtt oc Faldzmaall oc logligenn uduiisth hannom, och therfor er hannom log-

(*) Den 17de Junil.

(¹) *Holgröff*, Hulgrövt, formodentlig en dyb Gröft.
Det er udentvivil den her nævnte Handling, hvor-
for *Mads Iversen* var dømt i Hærværksbøder.

(²) Jvfr. Frederik den Førstes Forordning 1523 i
Danske Magaz. IV. 224. Hörigheds og Lydig-
hedspligten findes lövrigt allerede omtalt 1440 i
en Erklæring af Fyenboerne i Vandsherred, s.
Jahus Unionshistorie, Bilag S. 512.

ligenn Heervercke offuersuorenn oc sadh siiden offuerhörriq vi Uger, som handtt altsammen beuiiste for oss mett Breff oc Siigell &c. Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuiissning oc Sagens Leylighett, sagde vii ther saa paa for Rette, att for^o *Mattz Iffuerssenn*, som saa loglig fordeelt er, icke bör att haffue eller beholle thenn Gaardtt, menn röme thenn oc vere then ubevarett, som thet seg bör, dog fore vor Böns Skyldtt, att thett kundhe bliffue till Viillig oc Vensckap mellom forscreffne *Mattz Iffuerssenn* oc *Jörgenn*, som Gaardenn nu fest haffuer, oc for^o *Mattz Iffuerssenn* skall herepther vere Gaardenn oc for^o *Jörgenn* aldellis ubevarett, tha offuergaff for^o Mester *Iffuer* all synn Faldzmaall uti thenn Sag, dog saa, om handh these for^o Artickell ubrödelig holler y alle Maade, som forscreffuitt staar.

Datum Ottensse tertia feria ante Joannem Baptiste (*), præsentibus nogle aff vortt elskelige Raadh oc godhe Mendh.

65.

1540. Dom paa Kongens Retterting. En Æröboers Skib var i Svendborg blevet belagt med Beslag af en Mand, der havde betroet ham en Ladning Salt at overføre til Ærö; han frifindes for Tiltale og Beslaget ophæves, fordi det oplyses, at Saltet var blevet borttaget af en af Kongens Befalingsmænd som tilhørende en Borger i Svendborg, fordi denne Byes Borgere under Grevens Fejde havde plyndret paa Ærö. (1)

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertingh *Jens Gregorssenn* y Söbygaardtt paa Erre och haffde y Rette steffnett *Hans Sadelmagher*, Borger uti Suinborgh, och tilltallett ham for handtt haffde nu nyligenn ladett beslaa ham en Skude fore mett Urette for Foborgh oc giortt ham theroffuer Skade, Kosth oc Tæringh. Thertill suarede for^o *Hans Sadelmagher*, atth handt nogen Tiidt siidenn forledenn uti thenn framfarne Feyde haffde antuordett for^o *Jens Gregorssenn* nogett Salt, att handt skulde före ham samme Salt till Erre och lig-

(*) Den 24de Juni.

(1) Om Svendborgs Forhold under Grevens Fejde, s. *Vedel-Simonsens* Fyens Vilkaar i den saakaldte Grevens Fejde S. 19 ff.

gett ther uti en Haffn &c. oc therudoffuer bleff samme hans Saltt borttagett, szaa handtt fick ther aldrig inthet aff igienn, oc therfore haffde handtt ladett samme Skude beslaa, och mente, att for^{no} *Jens Gregorssenn* vor plictugh att staa ham till Retthe for samme Saltt, handtt ham saa antuordett haffde. Thertill suarede for^{no} *Jens Gregorssenn*, att handt indförde samme Saltt uti enn Haffnn for Erre epher hans egenn Befalingh och ther handtt diidt kommen vor, tha kom *Skack van Anfeldt* och togh samme Saltt fraa ham emodt hans Villie, forti thet haffde hieme uti Svinborgh oc theres Borghere skulde tillfornn veritt paa Erre oc plustrett theres Gaarde och Gotz &c., oo y Rette lagde ett obne beseglet Breff, som for^{no} *Skack van Anfeldt* haffde sielff beseglett och udgiiffuet, liudendes, att handt haffde bekientd, att handt haffde tagett xx Tdr. Saltt aff *Jens Gregorssenns* Skude, som skulde hörett hiemme uti Svinborgh, for theres Borgher haffde plustrett fraa them paa Erre &c. Och satte uti Retthe, om hannom burdhe therudoffuer att liide Skade eller till Retthe att staa, efftherthii thet skiedde ham emodt. Thertill suarede for^{no} *Hans Sadelmagher*, att samme Salt bleff ham fraatagett sidenn the haffde foett vortt Leyde-Breff^(?) uti theres Bye, szom handt haffde Breff och Segell paa, och mente therfore, att ham vor skedtt Urett, met flere Ordtt och Taale, thennom therom emellom vor; om huilckenn Sagh the gaffue thennom uti Retthe paa begge Siider. Tha epher Tiltall, Giensuar och Sagens Leilighedt sagde vii ther saa paa for Retthe, att epherthii for^{no} *Jens Gregorssenn* saa fremförde samme Saltt udi Haffnn, som ham befalett var, och thet theroffuer bleff tagett emodtt hans Minde, tha bör ham for thenn Sagh aldeles quitt oc fry att vere uden all ythermere Tiltale, oc ey effther thenne Dagh therfor till Retthe att staa udi nogher Made, och tessligeste bör ham quitt och angerlöss att vere for thenn Bessettingh, hans Skude theroffuer saa bleff besatt uti, och ey therfor ythermere till Retthe att staa, menn huis for^{no} *Hans Sadelmager* haffuer *Skach van Anfeldt* ther ythermere fore till att tale, ther gaa om saa mögitt som Rett er.

(²) Dette Lejdebrev, dateret Kallundborg Söndagen Lætare (3die April) 1536, er aftrykt i *Vedel-Simonsens* ovenfor anförte Skrift S. 109—111.

Datum Otthoniæ feria 6ta post^(*) Cantate Anno MDXL, præsentibus *Mogens Munch, Peder Ebbessenn, Oluff Munck* och *Christoffer Johanssenn*.

66.

1540. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Tyltereed kjendes ugyldig, som en Mand, der var sigtet for Barnefader, havde allagt paa sin Benægtelse, da denne modsagdes af et Forlig, han selv havde indgaaet med det besvangrede Fruentimmers Fader og Broder.

(N.)

Vor skickett *Appollonie Knudsdatther* met hennes Lagewerie paa thenn eene och haffde for oss uti Retthe steffnett *Peder Hanssenn* y Kolbiergh paa thenn andenn Siide, och beretthe for^{no} *Appollonie Knudsdatther*, att for^{no} *Peder Hanssenn* haffde beliggett henne thenn Stundt hun tienthe ham, och hun fick Barnn vedt ham, och siidenn gaff ther Lough fore, att samme Lough icke vor giordt mett Retthe. Thertill suarede *Peder Hanssenn*, att hun haffde sagdt ham Usandt paa, och therfore hagde handt giordtt synn Wernn; tha fremgick *Nis Bassy* udi Kolbiergh och vitnede met oprachte Fingre, att ther vor enn Modhe uti Koldingh emellom *Knudt Jude* oc *Hans Jude*, som er *Apollonie Knudsdatthers* Fader och Broder paa thenn ene och for^{no} *Peder Hanssenn* paa thenn andenn Siide for samme Sagh, tha vorthe the saa nier forlichte, att thersom *Peder Hanssenn* haffde talett *Oluff Judes* Mindhe paa oss elskelige *Anthonus Bryske*, vor Mandtt och Thieners Vegne, tha skulde thett aldeles vere enn afftalenn Sagh emellom them for thenn Sagh. Fremdielis vittnede *Jörgenn Knudssenn* uti Skoffby, att handtt hörde och saae, att *Hans Jude*, *Appolonie Knudsdatthers* Broder, sagde till *Peder Hanssenn*, att therssom for^{no} *Peder Hanssenn* vill giffue ham enn Jockumdaller offuer thenn Diell, handtt haffde loffuitt hans Söster, tha vilde handt vere tillfredz for thenn Blyssell och Hoenhedt, handtt haffde theraff, att hans Szöster vor beliggen. Szammeledes vandt och *Oluff Jude* uti Margaardtt, att tuo

(*) Den fjerde Söndag efter Paaske.

Mendtt, som vor *Jes Nielssenn* uti Kulbiergh och *Nis Bassy* ther samme-
stedz, haffde sagdt for ham, att the haffde veritt offuer thenn Forliigelse
emellom them, tha löb thet vedh hundrede March och mere, som *Peder
Hanssenn* haffde loffuett henne. Wonde och III Quinder, som vore hoess
henne thenn Tiidt att Barnett bleff födt; tha atspurte the henne uti hennes
störste Nödt oc badt henne siige Sandingenn, huem Fader vor att Barnett;
thii att thet vor till Fare, att hunn icke kunde komme ther fraa mett Liffuett;
tha suarede hun, att hun vilde therpaa dö, at *Peder Hanssenn* uti Kulbiergh
och engenn andenn vor Fader att thet Barnn, met mange flere Ordt och Thale,
them therom paa bode Sider emellom vor. Tha epther Tiltall, Giensuar, Be-
uiissninger och Sagens Leilighedt sagde vii ther saa paa for Retthe, att thenn
Sagh ⁽¹⁾ bör att henghe hoess for *Peder Hanssenn* uti Kulbiergh, och thenn
Loug, som handt saa giffuitt haffuer, bör att vere nederfeldug, och handt och
hans Lougsmendtt att böde och stande therfore till Retthe epther vor Recesses
Liudelsse.

Datum Otthoniæ Sabbato post Jubilate ⁽²⁾, præsentibus *Johann Friis*, Cancellor, Her
Pröbiörnn, *Erick Krumdige*, *Peder Ebbessenn*, *Jörgenn Quitzow*, *Jacob Brochenkus*.

67.

1540. Dom paa Kongens Retterting, hvorved *Peder Oxe* og hans Medarvinger kjendes berettigede til
Gisselfeld Gaard og Gods imod at fyldestgjøre Panthaverne *Mogens Göye* og *Holger Røsenkrands*. ⁽¹⁾

(0.)

Vor skickett oss elskelige *Pedher Oxe* paa synn oc sinne Medarvinges Vegne,

⁽¹⁾ *then Sagh* bör att henghe hos *Peder Hanssenn*
d. e. *Peder Hansen* ansees for skyldig i den
Sag.

⁽²⁾ Tredie Söndag efter Paaske.

⁽¹⁾ Denne Dom, som er uden Datum, maa rimelig-
viis være afsagt 1540, da den citerer en Dom af
1539 og nödvendig maa være ældre end det i

Peder Oxes Levnetsbeskrivelse S. 44 aftrykte
Forlig, der er indgaaet for Rigens Raad Sönda-
gen Cantate 1541, og som nævner to Domme
(men uden Datum) afsagte til Fordeel for *Pe-
der Oxe*, den ene afsagt i Odense, hvilken
maa være den i nærværende Dom citerede fra
1539, og den anden afsagt paa Kjöbenhavns
Slot, hvorved neppe kan sigtes til nogen anden,
end den her meddeelte. Jvfr. lövrigt S. 73.

oc tiltalett oss elskelige Her *Mogens Gye*, vor oc Danmarckis Riges Hoffmester, oc *Holgertt Rosenkrans*, paa hans Broders Börns oc Medaruinges Vegne, for Gisselfeldt Gordtt oc Gotz, oc berette, at hans Fadher noghen Tid sidhen forledenn haffde köfft samme Gord oc Godz aff Her *Henrick Göe*, huis Siell Gud haffue, oc haffde thett udy syn haffuindes Vere paa noghenn Tiidh, dog haffde for^{ne} Her *Mogens Göe* oc Her *Holger Rosenkrans* nogen Tiidt hereffther (haffde) vundett samme Gord oc Godtz udy Rettergang for Högborne Förste Koning *Frederick* (salig Ihoffkommelsse) mett ett Breff (*af*) for^{ne} Her *Henrik Göe*, lydendes, att hand skulle ey haffue Mact att pantsette eller affhende samme Gord oc Godtz til nogen udenn aleneste tyll for^{ne} Her *Mogens Göe* oc Her *Holgert Rosenkrands*, mett flere Ord, oc beclagetth seg, atth hans Fadher haffde udgiffuitt en merkelig stor Som Guldh oc Penge for Gord oc Godtz, och ey vyste, hvort hand skulle söghe syne Pendinge oc Oppretting, efftherthii oss elskelige Frue *Eline*, Her *Henrichs* Eftherleffuerske, paa syne egne Vegne oc Her *Mogens Göe* paa for^{ne} *Henrick Göes* Vegne haffde affsagtt thennom mett Arff oc Geldh effther for^{ne} *Henrick Göe &c.*, tha mötthe oss elskelige *Erich Baner* oc Her *Mogens Gyldenstjerne*, vor tro Mendt och Raad, paa for^{ne} oss elskelige Her *Mogens Göes* Vegne mett fuld Mact oc *Holgertt Rossenkrantz* paa hans Broderbörns Mettarffuinges Vegne, oc berette, att for^{ne} Her *Mogens Göe* haffde standett udy Rette for for^{ne} Högborne Förste Konning *Frederick* oc störste Part aff menighe Danmarckis Rigens Raad, oc ther vor tyldömdh samme for^{ne} Gord oc Godz epher thet Pantthelsse-Breffs oc Beplictelsse-Breffs Lydelsse, som Her *Henrick* oc Her *Holgertt* hannom therpaa giffuitt oc giordtt haffde, oc haffdhe oc siden ladet seg indføre y samme Gord oc Godz mett vor Rigens Dele oc haffuer thet nu y synn fri haffuendes Vere; oc i Rette lagde the Breff, handt udgiffuitt, oc ett vor kierre Herre Faders Dom, som noghre Danmarckis Rigens Raad met hannom beseglet haffde vedt Gudtz Aar MDXXXII, lydendes, att the Pantthel- oc Forplictelsse-Breffue, som Her *Henrick Göye* hagde giffuitt sin Brodher Her *Mogens Göye*, Her *Otte Holgertssenn* oc theres Arffuinge, burdhe ved synn fulde Mact att bliffue, oc thet Skiöde, som Her *Henrick Göye* mod synn Beplictelsse haffde giffuitt Her *Johann Oxe*, ey att komme Her *Mogens Göye*,

Her *Otte Holgertssenn* eller theres Aruinge tyll Hindher eller Skade udy noghen Maade, oc nar som for^{ne} Her *Henrick Göye* ville eghenlösse Gysselfeld Gord oc Godz effther hans Breffs Lydelsse tyll seg selluff oc sine Aruinge aleniste, tha motthe hand thett giöre, dog saa, att Her *Henrick Göye* eller hans Aruinge icke skulde mue pantssette eller affhendhe for^{ne} Gysselfeld Gord oc Godz tyl noghen anden, end tyll Her *Mogens Göye*, Her *Otte Holgertssenn* oc beggis theres Arffuinge, epherssom hand seg self udy sitt Breff beplicted haffdhe &c., som samme vor kierre Faders Dombreff ytermere uduisser och indholler, mett flere Ord &c. Thertyll suaret for^{ne} oss elskelige *Per Oxe*, att endogh Her *Henrick* haffde seg forplicted uti hans opne beselte Breff, att ingenn sielle eller affhende seg samme Gord oc Godtz uden tyll Her *Moens* och *Otte Holgerssenn*, om (*han*) noger Tiidh affhenditt seg Egendommen, och mente therefore, att Gysselfeldtz Gord oc Godz vor dogh Her *Henricks*, thenn Tiidh han döde; oc y Rette lagdhe eett vort Dom, udgiffuit udi Otthensse vedt Gudz Aar MDXXXIX, lydendes, att efftherthii Frue *Elline* paa hendes Vegne oc elskelige Her *Mogens Göye* paa synn Broderbörns Vegne affsagde thennom mett *Henrick Göes* Arffue oc Geld, oc *Per Oxe* haffuer nöydes thermedh, tha bör for^{ne} *Per Oxe* inghenn (*ighen*) att haffue Indförsell oc mett Loghen forvisses ind udty Her *Göys* Godz, rörendes oc urörendes, Lössöre oc andet Godz y huorsomhelst thet findes, ligeruis som Her *Henrick Göye* vor selluff tyllstedhe oc hagde thett y Vere &c., med flere Ordtt them ymellom vor. Om huilckenn Sag the gaffue thennom y alle Rette. Tha epher Tiltall, Gensuar, Breffue, Beuissning oc Sagens Leylighet vorth saa paasagtt for Rette, att epherthii oss elskelige Her *Mogens Göye* och Fru *Eline* sagde seg fraa Arff oc Geld epher Her *Henrick Göye* oc kandt yke befindes, att Her *Henrick* hagde affhend Egendom paa Gysselfeld Gord oc Godtz y sitth leffuendes Liff oc ike kandh befindes andiith, enn Eygendom paa Gisselfeldtt Gaar oc Godz vor hooss Her *Henrick* ther han döde, oc Her *Henricks* Höstru, Fru *Eline* paa sin egen oc Her *Mogens* paa synn Broders Börns Vegne hagde sagt thennom aff met Arff oc Geld epher Her *Henrick Göys* Dödt, oc *Per Oxe* er indfunden y Her *Henricks* Godz, rörendes oc urörendes, epher then Domss Lydelsse, som gick uti Otensse, ta bör for^{ne} *Per Oxe* att haffue Eyendom y

Giselfeld Gaarth oc Godz, oc Her *Mogens* oc *Otthe Holgerssens* Börnn att komme tyll theres Pendinge aff Her *Johan Oxes* Aruinge effther theres Pantebreffs Lydelsse.

68.

1540. (?) Dom paa Kongens Retterting, at Bänder, som ligge til et Kannikedömme, ikke maa besværes med større Tynge eller Ægt, end deres Forfædre fra Arildstid.

(0.)

Vor skickett for oss Seby Mend oc Schullelöö Mendtt oc haffde y Rette stefnd Mester *Christoffer*, Cannick uti Roschlydt, oc berette, att for^{ne} Mester *Christoffer* haffuer thennom y Vere oc Forsuar till sitt Cannickdom, oc hand haffuer paalagtt en Besuoring oc useduanlig Tynge mett Eggt oc anden Diell, huilckett theres Foreldere for thennom ey haffue hagtt samme Tynge tilforne, oc meentte thennom thermett att skede Urett. Thertill suarett Mester *Christoffer* oc meentte, att the vaare hannom samme Tynge plictig, ligesom andre gode Mendz Thienere ere theres Hossbonde, nar som hand thennom tilsagde. Tha ephther Sagens Leyliighedt sagde vii saa paa for Rette, att for^{ne} Sebymend oc Schullelöö Mendt böör for slig useduanlig Tynge, hand saa paalagt haffuer, quitt att vere, nyde (*yde?*) oc giöre thenn Tynge uti Eggt oc andenn Deel, som theres Foreldrene giortt haffue, som boede paa samme Godtz, aff Ariildtztiid oc ey ythermere att besueres uti nogre Maade.

69.

1540. (?) Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag, paa Grund af Sagvolderens Sygdomsforfald, henvises til Afgjorelse ved Langelands Landsting ⁽¹⁾.

(0.)

Vor skickith for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Jörghenn Quitzow*, vor Mand, Raad oc Rigens Cancelere oc böd seg udy alle Rette emodt oss elskelige *Mattes Ludt* ⁽²⁾ paa Laffuindh ⁽³⁾, ephthersom hand havdhe ladett ham logliig steffne hiid tyll thenne almyndelige Herredag att mödhe for thoo Gaardhe, liggendes paa Erre, thenn ene udy Stockebye oc thenn andenn udy Riisse liggendes, som for^o *Mattes Ludt* haffuer afhendt tyll oss elskelige *Jörgenn von Anfeldtz* Fader tyll Noer &c. hand ⁽⁴⁾ skreff hiid oc hand lod giöre Undskylling, att hand laa paa synn Sotteseng oc vil pleye Retth tyll sitt Herretzing; tha uti Retthe mötte oss elskelige *Mattz Ludts* Fulmyndiig met hans Skriffuelsse, lydendes, att hand laa paa sinn Sotthesengh, saa att han her ey mödhe kundhe, menn begerett, att Saghenn motte indkomme tyll hans Landtzing oc ther ville pleye Log oc Rett &c. Tha ephtherthy for^o *Mattes Ludh* ey for Siugdoms Skyld her mödhe kunde, sagde vii ther saa paa, att then

(1) Jeg har optaget denne lille Dom, fordi den viser, at Langeland havde sit eget Landsting. Det er ogsaa mærkeligt, at en Trætte om faste Ejendomme paa Ærö ved denne Dom henvises til Afgjorelse ved Langelands Landsting. Dersom Regelen om forum rei sitæ paa den Tid havde været fast og ufravigelig, maatte man være berettiget til at slutte, at Ærö ogsaa i verdslige Sager var bleven henlagt under Fyen og Langeland og ikke under Slesvig, saaledes som vi vide at det netop i Aaret 1540 blev bestemt i Henseende til gejstlige Sager (see *Krags Hist.* l. 222 Not.), men hiin Forudsætning er ingenlunde sikker, da vi kun i Vitherlagsretten og i den af mig udgivne Rigens Ret c. 16 (Danske Magaz. 3 Række I Bd.) finde Spor til fast Ejendoms Værneting, og disse enkelte Bestemmelser

ere uidentivt utilstrækkelige til derpaa at grunde en almindelig Regel. Vitherlagsrettens Forskrift er i sig selv utydelig og Rigens Ret angaaer kun Execution. Imidlertid har D. L. 1—2—18 ikke sin Kilde i nogen ældre Lov, men uidentivt kun i Sædvanen.

(2) Familien *Ludh* forekommer ikke i Adelslexiconet; dersom Navnet ikke overalt i Dommen var skrevet meget tydeligt, kunde man fristes til at gjætte paa *Lund*, en gammel adelig slesvigsk Familie, som har ejet Godsor paa Als.

(3) Langeland.

(4) *hand* kan ifølge Sammenhængen neppe betyde Andre end *Matz Lud*; men den hele Passus: „hand skreff . . . Herredsting“ er formodentlig ved en Skjüdesløshed indkommen i Dommen, da den tildeels staaer i Strid med det Følgende.

Sag skuldhe indkomme tyll Lauensfadher-Landzting oc ther udhen noghenn Skudzmaal gaa om saa mögitt, som Rett er.

70.

1540. (?) Dom paa Kongens Retterting, som stadfæster en Herredstingsdom, ifølge hvilken en Mand var bleven hængt, fordi han var funden om Natten i en anden Mands Huus hos dennes Kone (').

(0.)

Vor skickett for oss *Mickel Brusse* y *Roelycke* paa Laaland, oc haffde i Rette steffnd *Hans Poelssenn* ibid. oc tiltallet hannom fore hand hagde ladett hans Sön *Anders Brusse* henge fore hand schulle haffue beleygett hans Hostru, oc berette, atth *Hans Poelssenn* schulle haffue ladett hannom griibe mett hans egenn Suoger oc Slecht oc mentte, thett att vere giortt mett Urett. Thertill suarett for^{ne} *Hans Poelssenn*, att hand haffde obenbarlig tagett for^{ne} *Anders Brusse*, hans Sönn, hoess synn egthe Hostru indenn hans Laass oc Lyck om Nattetiide oc strax greb hannom uti ferske Gerninger oc förde hannom till Tinge, oc thereffther bleff dömppt till att stande sinn Rett effther Logen, oc i Retthe lagde en Dom udgiffuitt till Nörherritzting under Gudtz Aar MDL, liudendes, att efftherthii for^{ne} *Hans Poelssenn* greb for^{ne} *Anders Brusse* mett ferske Gerninger oc obenbare Vitnesbyrd, som hannom offuergick, oc indenn synn Laas oc Lycke om Natthenn oc ey om Dagenn, tha funde thii hannom till enn Gallie effther Logenn, mett flere Ord thennom paa begge Siider emelom vaar. Om huilckcenn Sag the gaff them paa baade Siider y alle Rette. Tha effther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leylighed sagde vii ther saa paa for

(') Dommen paaberaaber sig udtrykkelig Loven, men det er vanskeligt at sige, efter hvilket Lovsted man kunde hænge den Paagjeldende, især efter at Recessen af 1539 Cap.3 havde formildet Hoerstraffen, ligesom der heller ikke i Dommen er mindste Grund til at antage, at den Hængte selv har været Ægtemand. Formodentlig har man anseet

Jydske L. III. 37 for at hjemle denne Fremgangsmaade mod Hoerkarlen, som blev greben i Gjeringen, uagtet dette Lovsted fordrer, at han skal ihjelslaaes paa Stedet, og ikke omtaler, at man kunde gribe ham, före ham til Tinge og der faae ham dømt fra Livet, saaledes som Tilfældet er i nærværende Dom. Jvfr. iøvrigt S. 54.

Rette, att thenn Dom b̄or ved siin fulde Magtt att bliffue oc for^{ne} *Anders Brusse* att bliffue ved thenn Rett, som hand haffuer standett for sande Gierning, oc for^{ne} *Hans Poelssenn* therfore quitt oc angerlöss att vere, oc hannom hans Slecht oc Venner ey effther thenne Dag for thenn Sag at feydes eller feydes lade uti noger Maade &c.

71.

1540. (†) Dom paa Kongens Retterting ångaaende en Hestehandel, hvilken Dom gaer den udeblivende Sagvolder imod, dog saaledes, at det forbeholdes ham at fremkomme med bedre Beviser.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Axell Nielssenn*, vor Hoffzinder, oc haffde i Retthe steffnit *Christiern Pederssenn*, Borger y vor Købsted Othensse, for en Hest, hand haffde hannom affkiøpth nogre Tiid siidhen forleden, oc berette for^{ne} *Axell Nielssenn*, att thenn Tiid, hand kiøpthe hannom samme Hest aff, tha siuntes hand att haffue en fōie Lemmelse⁽¹⁾, aff huilckett for^{ne} *Axel* befryctidh siig atth Hesten skulle bliffue forderuet; tyll huilckett for^{ne} *Cristiernn* suarett, att thersom hand bleff forderuitt aff thenn Lemmelse y noghre Maade, tha ville hand inted haffue for hannom, huilckett hand strax beuiste mett *Henrick Thyle*, som hoess vor thenn Tiid thy kiøptes veth, oc thesligeste beuiste for^{ne} *Axell Nielssenn*, att for^{ne} *Christenn Perssenn* vor lofliig steffnit oc ey ville mōdhe, och haffuer for^{ne} *Axell Nielssenn* huer Dag bodet sig y alle Rette &c. Tha sagde vii ther saa paa for Retthe, atth effther thett Vitnessbyrd, som for oss her beuist vor, tha er for^{ne} *Axell Nielssenn* hannom inted plictig, udenn for^{ne} *Christenn Perssenn* haffuer ther andett att sighe oc kommer met bedre Beuissning.

Sabbato post Luce Evangeliste⁽²⁾.

(¹) *Lemmelse*, Lamhed.

(²) Den 18de October.

72.

1540. (?) Dom paa Kongens Retterting. Separation for Livstid, indgaaet i den katholske Tid for gejstlig Ret med Betingelse, at de separerede Ægtefæller ikke maa gifte sig saalænge nogen af dem lever, medfører Ret for enhver af de Adskilte til at disponere over deres Ejendele (1).

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Rethertingh oss elskelige *Loduich Gyllenstiernn*, vor Mandt oc Tiener, oc haffde y Rette steffnitt oss elskelige *Oluff Munck*, vor Embitzmandtt paa Skiffuehus, oc tilltallet hannom for enn Införsell, han hagde giortt uti hans System Anpartt uti Palssgaard(2) oc Palssgaardtz Eygendom mett mere, som Fru *Elsebe* (3) skulle haffue soldtt oc skött hans Fadher, *Magnus Munck* (4) oc hannom till Viiborgh Landtzting, oc mente, att samme Sköde ey skulle vere saa logliigh giortt, som thet siig burde ephther Logenn, och berette, att thenn Tiidt samme Sköde giortt bleff till Viiborgh Landtztingh tha hagde Fru *Elsebe*, hans Syster, enntha sin ecthe Hossbonde *Bonde Due*, oc ey the endtt tha tha bleffue udskyllde (5) förenn 1 Aar epter att samme Sköde gangenn vor, som hand ville giöre beuisseligtt, oc i Rette lagde eth Pergamentzbreff screffuitt paa Lathinne mett hengendes Indsigler, som Mesther *Andhers Friis*, Cantor y Kiöbennhaffuenn, haffde udgiffuitt under Gudtz Aar MDXVIII, lyudendes, att thet hagde veritt beuist for hannom mett noghre gode Mendtt [uti] attskiildige skendige Laster, Hoer oc andre obbennbareliigh Skendssell, som fandes uti *Bonde Dues* onde Leffnett [i] fore huilckenn hans Hustru Fru *Elsebe* icke kunde trögelig oc sömcligh leffue sith Liiff metth hannom, oc therfor hagde hand mett flere, paa thet att theres Liiff oc Siel ey skulle staa i Fare, hagde thi adskiild for^{ne} *Bonde Due* oc Fru *Els-*

(1) Denne Sætning er vel ikke umiddelbart grundet i Dommens Conclusion, da den erklærer det udstædte Skjøde for at være ugyldigt, fordi det var udstedt før Separationen foregik, men den synes tydeligt at vise, at Resultatet vilde være blevet det modsatte, dersom Skjødet havde været udstedt senere.

(2) *Palsgaard* er neppe nogen Skrivfejl for *Estvad-*

gaard, hvilket det i Dommen anførte Skjøde kunde forlede til at antage.

(3) Denne Fru *Elsebe*, Søster til *Ludvig Gyllenstierne* og gift med *Bonde Due*, omtales som Fru *Else* i en Dom af 1546, s. første Saml. 97.

(4) Om *Mogens Munk* til *Palsgaard*, *Volstrup &c.*, Landsdommer, s. I. 58.

(5) adskilte.

sebe fraa Sengh oc Diisk, dog saa att the ey paa anthen Siidhe skulle mue giffte thennom igienn thenn Stundh the bode leffuitt &c. Item ett andett Pergamentzbreff, som *Bonde Due*, for^{ne} Fru *Elssebes* Hossbonde, sielluff hagde screffuitt oc beseglett udgiffuitt, lydendes, att hand hagde fuldttburdtt oc stads-sitt^(*) then Dom oc Skiilssmaall, szom Mesther *Andhers Friis* tennom emellom giortt hagde, vedt alle sinne Ordt, som thet uduisser oc indeholler, huilcke ey tillstede vore thenn Tiidtt vor Dom tillforne udgick i Otthensse oc ey thet vor oss berett eller omtaldes. Thertill suarett oss elskelige *Olluff Munck*, att handtt nogenn Tiid siidenn fick vor Dom uti Otthensse paa samme Sagh, oc samme Sösterdell vor hannom tha tilldömppt, szom then therom ytthermere uduisser, oc i Retthe lagde samme Sködebreff, udgiffuitt till Viborgh Landtztingh under Gudtz Aar MDXVIII, lydendes, at for^{ne} Fru *Elssebe* hagde ther verett indenn Tinge, solth, skött oc affhend fraa sinne Arffuinge till euendeligh Eygendomm sin Söstherdiell y Estwadhgaard Godz oc Mölle mett mere Godz, som hinde paa Arffsdell vor tilfallenn uti Nör-Jutlandh, Fyenn oc Sielland, huor thet findes kand, som hende vor tilfallenn epher hendes Fader oc Moder, Her *Olluff Perssenn*, Ritther, oc hans Hustru, *Anne Loduichsdatter*, vor tilfallenn mett all theres rette Tilligelsse, som samme Sköde ytthermere uduisser, oc meente for^{ne} *Oluff Munck*, om samme Fru *Elssebes* Breff oc Sköde ey burde vedtt sinn Magtt att bliffue oc hannom samme Söstherdeell att nyde oc beholde epher hans Sködebreffs Lydelsse, mett flere Ordt &c. Thertill suarett *Loduich Gyldenstiernn*, oc satthe i Retthe, att epterthii for^{ne} Frue *Elssebes* Hossbonde, *Bonde Due*, endtha leffde ther samme Sköde gick till Viborgh Landtztingh, oc ey the vore adskilde, som hand beuiste, om thett Sköde vor saa logligh giortt, att thet burde vedtt Magtt att bliffue eller ey, mett mange flere Ord, thennom emellom forlöb. Om huilckenn Sagh the gaff thennom i Retthe paa baadhe Siidher. Tha epher Tiltall oc Gensuar oc Sagens Leylighet, sagde vii ther saa paa for Rette, att epherthii for^{ne} Fru *Elssebe* hagde sinn ecte Hossbonde thenn Tiid samme Sköde giortt bleff till Viborg Landtzting, som *Loduich Gyldenstiernn* beuisseligt gjorde, tha bör thett Sköde in-

(*) *Stadse*, en usædvanlig Form for *stadfæste*, dersom det ikke kan ansees for en Skrivfejl.

genn Magtt att haffue, oc for^{no} Fru *Elssebe* att nyde oc beholde samme sitt Godtz, som thet Sködebreff paalyder, ehvor thet findes kand, oc thenn Indførsell, som for^{no} *Oluff Munck* saa giortt haffuer, ey att komme for^{no} Frue *Elssebe* til Bröst eller Skade ephther thenne Dag uti nogen Maade.

Datum.

73.

1540. (†) Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Lov, givet af en gejstlig Mand, henvises til Paakjendelse af Superintendenten og Landstinget, da den allagte Eed angribes som ugyldig, fordi hans Mededsmænd ikke havde turdet sværge til den bestemte Tid og Eeden først længe efter, ifølge nyt Paalæg, var bleven fuldbyrdet (†).

(O.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertingh oss elskelige *Sty Porsse* (†), vor Mandt oc Tiener, oc paa Her *Niels Fules* Vegne, Capellann till N. Kircke, haffde i Retthe steffnit nogre sine Sognemendtt, som *Jens Skonningh*, *Jens Olufssenn*, *Ingmar Mortthenssenn* oc ungher *Jens Ollufssenn*, for nogenn Siigelsse thi haffde sagtt paa, att hand skulle haffue forkomett nogiitt Kirckens Kornn oc Godtz, huilckenn Sag hand hagde affvordtt oc giffuitt therfor sinn Loff oc Vernn. Thertill suarett for^{no} Mendtt, att thenn Tiid for^{no} Her *Niels* vor funditt till sinn Loff for samme Sag, tha kunde hann thenn ey fuldriffue, menn lang Tiid thereffther funde for^{no} *Sty Porsse* hannom til samme Loff, huilckenn hand och tha gaff oc fuldkomm, som thi menthe att vere giordtt emodtt thenn Loff oc Landtrett &c. Thiill huilckett for^{no} *Sty Porsse* svaritt, att fyrste Gang, hand skulle haffue giffuitt Loff, tha bleffue hans Loffmendt forskreckede

(†) Det er Skade, at man ikke kan erfare Sagens endelige Udfald, da Loven ikke udtrykkelig bestemmer, om den, som blev forladt af sine Mededsmænd, kunde efter nogen Tids Forløb stedes til at aflægge en ny Lov, hvilket lövrigt neppe er antageligt, jvfr. min Afhandl. om Eden i Nyt jur. Arch. XXII. 52 ff.

(†) Om *Sti Porse*, Erkedegne i Roeskilde († 1556) hedder det i *Krags* Christian den Tredies Hist. I. 386, at han af Kongen „var gjort til *Opsynsmand* over den skaanske Gejstlighed efterat Erkebisperne vare afskaffede;“ men han var egentlig Lehnsmænd i Lund, hvilken Benævneelse ogsaa Pontoppidan giver ham, Annal. eccl. III. 257.

oc forferrede aff nøghre Uvenner thi ey tuorde svere mett hannom oc therfor hagde hand funditt hannom andenn Gang till att affverie samme Sag, som hand oc giordt haffde, oc satthe i Retthe, om samme Loff ey burde att bliffue ved Magth. Tha effther Sagens Leylighet vorett ther saa paasagtt for Rette, att eptherthii att Sagen gialth Kirckenn oc enn geystliigh Mandtt paa, tha indtt-satte vii samme Sag for Superintendentenn oc Landtzdommerenn i Skone oc theri paa skonske Landtzting att omgange saa mögitt, som Rett er.

74.

1540. (?) Dom paa Kongens Retterting. *Otto Gyldenstjerne* beskylder *Peder Ebbesen* for at han ved Tortur skulde have tvunget en Trolqvinde til at udsige om ham, hans Moder og Södkende, at de havde lagt Raad op med hende til at forgjøre Kongen med Troldom.

(0.)

Vor skickett for oss paa vor vortt Retthertingh oss elskelige *Otthe Gyldhennstierne*, vor Mandt oc Tienere oc Embitzmandt paa vortt Slott Bygholm, paa sinn oc sinn Modhers oc Söskennes Vegne oc haffde i Rette steffnett oss elskelige *Pedher Ebbessenn*, vor Mandtt, Raadtt oc Embitzmandt paa vort Slott Lundenes, for hand nogenn Tiidtt sidenn forledene haffde ladett paatagett oc grebett enn Trolquinne, kallis *Maye Harskaars* uti Bygholm Lenn, oc ladett hende förd till Aakier oc ther pintt oc tuongett henne till mett ett hetth Mallingh ⁽¹⁾ oc andre Pine att forkiönde oc berobe for^{ne} *Otthe Gyldennstierne*, att hand skulle haffue hagtt sinn Raadtt oc Handell mett hende att forgjøre Kongelige Matt. mett Troldom &c., huilckett oss elskelige *Knudt Gyldenstiernn* sagde, att hand kunde beuisse, att for^{ne} *Maye Harskaars* sielff tillstandett haffde oc haffde *Otthe Gyldenstierne* affuordt thenn Sag oc alle andre uer-

(1) *Ett hetth Malling*. *Malling* maa betyde et Torturinstrument, maaskee et Slags Tommeskrue, formodentlig af Malle (Svensk: malja), et Spænde, som man har ophedet og sat paa Fin-

grene; rimeligviis det samme som den siden omtalte *Jomfrue*, der i de svenske Love omtales som et Marterinstrument, s. *Ihres* Gloss. voc. Jungfru.

lighe Saghe, oc giffuett sinn Loff och therfor till Viborgh Landtztingh. Ther- till suarett for^{ne} *Per Ebbessenn*, att samme *Maye Harskaars* vor beröchtet obenbarligh for en Trolquinde, oc vor suorett Kirkeneffnn offuer for Trol- domm, oc hendes egenn Hossbonde hagde tuene Gange forsuorett^(?) hende for Trol- dom, att hand ville hende huercken nyde eller undgielle, oc beuiste mett mange Tingswittnebreffue oc Beuissningh, att hun vor obenbarligh beröchthet for saadann Gerningh, oc haffde taget ther Gunst oc Gaffue for, oc sagde, for^{ne} *Maye Harskaars* siidenn hand haffde ladett hende paatage mett oss elskelige *Hartuigh Tamssenns* Tilladelsse oc Befallingh, paa hues Godtz hun tha be- siddendes vor, tha tillstodt oc forkiöndet for^{ne} *Maye Harskaars* upint oc upla- get for hannom oc flere gode Mendtt, som samme Tiidtt tillstede vore, aldeles attspurtt att for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn* skulle haffue hagtt sitt Raadt (oc) lönligh Handell met hende paa Bygholm att forgiöre Kongelige Matt. met Trolldom, oc aldrig for^{ne} *Per Ebbessenn* haffde paasagtt for^{ne} *Otthe Gyldenstiernne* eller hans Söskynde nogen Trolldoms Sagh lönligh eller obenbarlig i alle sinne Dage, men samme Trolquinde allene hafde tillagtt for^{ne} *Otthe Gyldennstiernne* samme Sagh oc ingenn andenn, anthenn Modher eller Söskynde, som hann gjorde beuisseligtt. Item i Retthe lagde for^{ne} *Per Ebbessenn* ett Vittne, udgiffuitt till Viborgh Landtztingh, lidendes, att hann ther haffde attspurtt for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn*, om hann skylte hannom for, att hann skulle haffue sagt hannom nogenn Trol- doms Sagh paa, tha suarett hann, att (*han*) viste vell hans Orsage och ey skiölthe hannom therfor, menn skylte ingenn therfor udenn thenn Quinne, att hun haffde hannom samme Snack paafördt, oc beuiste for^{ne} *Per Ebbessenn* mett samme Vittne, oc thessligeste medtt fem Riddersmendtzmendtz Vittne, som vittnett for oss, huer uti sier met oprachte Finghre paa theres Siell oc Salighet, att for^{ne} *Per Ebbessenn* oc *Otthe Gyldenstiernn* bleffe samme Tiidtt forliigtte paa Vi- borgh Landtztingh bade for att *Per Ebbessenn* (*havde*) ladett grebett samme Quinne i Bygholm Lenn oc förddt hende theraff till Aaker oc for all Trette i thenn Sagh, oc therpaa toge i huerandres Hendher. Samledtt beuiste for^{ne} *Per Ebbessenn*, att hand ey haffde pinth eller plagett for^{ne} *Maye Harskaars*

(?) forsvoret hende, frasagt sig hende, villet skille sig fra hende.

enthenn met Mallingh eller andre Pine, att sige for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn* eller nogenn andenn nogen Troldoms Sagh paa i noghre Maade, men bestodht, att thenn Tiidt, hun först kom for hannom, tha ⁽³⁾ sagdtt ther enn Jomfru paa hendes Finghre, huilckenn hann lodtt afftage före handtt hadde noghre Ordtt mett hende &c. Om huilckenn Sagh the gaffue thennom i Rette paa bode Sidher. Tha ephther Breffue oc Beuissninge oc Sagens Leylighet sagde vii ther saa paa for Rette, efftherthii for^{ne} *Pedher Ebbessenn* haffde beuist, att hand oc for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn* vore venligen forlicthe om thenn Sagh, att for^{ne} *Pedher Ebbessenn* haffde ladett grebett for^{ne} *Maye Harskaars* uti Bygholm Lenn, oc förd hende theraff, oc om alle andre Thrette, som thennom mellom vore i thenn Sagh, tha bör oc skulle thet vere forlicth oc endeligenn affthalett i thi Sager. Sammeledes ephtherthii att for^{ne} *Peder Ebbessenn* undskylte oss elskelige *Karine Henricks* oc hinnes Börnn (untagett for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn*), att hand aldrih haffde talett paa thennum, att thi skulle haffue hafft nogitt att giöre mett samme Trolquinde, oc ey heldher thi beuiste hannom nogett paa, att hand hadde thennom nogett paasagtt i samme Sagh, tha skulle the paa bode Siidher vere undskyldett i thenn Sagh. Thessligeste ephtherthi for^{ne} *Pedher Ebbessenn* hadde icke vidhere sagtt, enn han hadde hört aff samme Quinne, som hand beuiste, att hand hadde sagtt, att for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn* schulle haffue verett i Handell oc Thale mett for^{ne} Qvinde om nogenn Troldom Kongelige Matt. anrörendes, tha bör for^{ne} *Per Ebbessenn* for thenn Sag quitt oc angherlös att vere, oc ephtherthii att samme Quinde siidenn haffde sagtt ney for sinne Ordtt oc for^{ne} *Otthe Gyldenstiernn* haffde giffuitt sinn Loff oc Vernn for thenn Sagh och alle Uere-Sagh, tha bör hannom oc therfor angherlös att vere oc hans Loff viidtt Magth, oc ephtherthi for^{ne} *Knud Gyldenstiernn* haffde beskyldtt for^{ne} *Peder Ebbessenn*, att hand skulle haffue pyntt for^{ne} *Maye Harskaars* till att bestaa nogett i samme Troldoms Sagh om for^{ne} *Otthe Gyldenstiernnes* Modher eller Söskende, oc beviste, att for^{ne} *Maye Harskaars* sligtt sagtt haffde, tha skall for^{ne} *Pedher*

(3) *tha sagdtt (sad) ther enn Jomfru paa hendes Finghre*, om dette Torturinstrument see hvad der ovenfor er anført om *Malling*.

Ebbessenn vere sig ephther Logenn (*) oc hermett skall thett vere endeliigh klar aftallett Sag paa alle Siidher.

75.

1540(?). Kongens og Rigsraadets Dom. En Debtors Arvinger paalægges med Eed at fralægge sig en Gjeld, for hvis Rigtighed Kjöbmandsbøger paaberaabes som Bevilis. — Gjeld præskriberes ikke ved ej at have været paatalt i 30 Aar. — En Gjeld, der i Katholicismens Tid var legeret til Roeskilde Domkirke for Sjølemesser, tildømmes de Fattige.

(0.)

Niels Stynder, Borger y Roskyldt, hagde i Rette steffntt *Elssebe*, *Jens Bosens* Eptherleffuerske, oc tiltallett hindhe fore nogenn Geldtt, oc er xxx March Pendinge, enn Frd. oc enn Spandh Smör, som hendes Hosbondhe, *Jens Bossen*, skulle vere *Niels Mickelssenn*, for^o *Niels Stinders* Hustrues Faderbroder skyldiig, som handh beuiste mett *Niels Mickelssenns* Regenskaps Böger, oc i Rette lagde enn Dom, som Borgemester och Raadh y Roskiildhe hagde udgiffuith, lydendes, att the hagde tildömpptt for^o *Jens Bossens* Sönn, som tha stoedh i Rette, att affverge samme Geldt mett Eedh, Quittebreff oc

(*) At denne Renselseed er bleven allagt af *Peder Ebbesen* i Overværelse af to af Kongen selv udnævnte *Lovhöringe*, sees af fölgende Erklæring, der findes indrykket i Dombogen, men foran endeel Domme, som gaae forud for den her indrykkede Dom:

• Om *Per Ebbessens* Log.

Vor skickett for oss, oss elskelige *Johann Friis*, vor Canceler, oc Her *Tyge Krabbe*, vor Marsk, vor troo Mandt oc Raadt, ephtersom the vore aff oss tillskickedede att vere oss elskelige *Pedher Ebbessens* Loghböringhe, hand ephther vor Doms Lydelse vor tillfundenn att giöre sinn Logh. att hand ey pinthe thenn Trolquinde *Maye Harskaars* at siige nogenn Snack paa oss elskelige *Otthe Gyldenstiernis* Modher eller

Syskynde &c. Tha kundgiorde oc tillstode the for oss, at for^o oss elskelige *Pedher Ebbessenn* glorde sinn Logh udi theres oc flere vort elskelige D. R. Raadtz Neruerelsse, som vore Her *Andhers Billie* oc Her *Trudh Ulfstandtt* met gode Riddhersmendtzmendtt oc affuorde met sinn Helligens Eedh, thet hand aldriigh pinthe eller lodtt pine *Maye Harskaars* till att sie nogenn Ordtt eller Snack paa oss elskelige *Otthe Gyldenstiernne*, hans Maader eller Syskynde oc aldrig hand hagde sagt Frue *Karine* eller noghre hendes Börnn nogett paa therom ytthermere, endtt huadt samme *Maye Harskaars* hagde sagt upintt om *Otthe Gyldenstiernn*, som hand tilforne hagde sagt paa Viborgh Landtztingh.

Beuissning eller samme Gieldtt udgiffue &c. Tessligeste beuiste *Niels Stinder* mett *Nis Mickelssens* Testamente, att handh hagde giffuett till *Ste. Marie Magdelene* Alther y Roskiildtt Domkircke samme Gieldtt, *Jens Bossen* hannom plictug vor mett mere, fore enn Messe therfore stiftes skulle, oc i Rette satte, om for^{ne} *Elssebe*, *Jens Bossens*, ey burdhe samme Gieldtt att betalle, mett flere Ordtt &c. Thertill suarett *Frans Bossenn* paa sinn oc sinn Moders *Elssebes* Vegne oc sagde seg ey att vere vitterligtt, att hans Fader skulle vere *Nis Mickelssenn* saadann Gieldtt plictug, oc i Rette lagde tuendhe Breffue, thet förste, som *Per Scryffuer*, Borgmester y Roskyldtt, oc *Jens Hanssenn*, Raadmandh, hagde udgiffuith, lydendes, att i xxx Aar hagde ther aldrig veret ildhett eller kierdtt paa thenn Gieldtt, för nu *Nis Stinder* therpaa talt. Item thet andett, lydendes uti lige Maadhe &c. mett flere Ordtt, thennom emellom vore. Om huilckenn Sag the gaff thennom y Rette. Tha epher Tiltall, Giensuar &c. sagdes ther saa paa, att for^{ne} *Frans Bossenn* paa sinn oc sinn Moders Vegne bör att affverge samme Gieldtt mett sinn Eedh indenn sex Uger eller thenn att betalle, oc nar samme Gieldtt udkommer, tha bör hun att skiffes till fattige Folcks Nytte oc Behoff, epherthii hun tilforne vor giffuith till Guds Thienneste, oc *Niels Stinder* att beholle the x March aff the xxx for sinn Umag, handh therpaa haffuer.

Datum Haffniæ sexta feria post Dionysii (1) in præsentia regis, præsentibus Her *Johann Friis*, Her *Tygge*, Her *Pröbiörn*, Her *Anders Bilde*, Her *Truedh*, *Per Ebbessenn*, *Jacob Hardenbierg*.

 76.

1540. Dom paa Kongens Retterting. Borgemester og Raad i Slagelse sagsöges og frifindes i Anledning af et i Byen forefaldet Drab paa en Udenbyesmand, om hvilkken Sag de havde indgaaet Forlig med hans Slægt. Slagelse Byes Privilegier citeres.

(0.)

Niels Hanssenn, Borger y Vordingborg, hagde i Rette steffntt Borgemester

(1) Dionysius Martyr d. 9de October.

y Slagelse oc tiltallett thennom fore hans Broders *Mogens Hanssens* Dödh, som nogenn Tiidh siidenn bleff ihjelslagett y theres Byg udenn all Skylding, oc mentte thet att vere giortt mett Urett. Thertill suaritt *Per Sur*, Borgmester, oc *Mickell Kock*, att samme hans Broder *Mogens* vor kommenn ther till theres Byg, oc hagde ther druckenn seg druckenn mett noget Her *Johann Oxes* Suenne oc theroffuer ville offuerfalle oc slaa theres Mettborger, *Hans Knudssenn*, oc jagett hannom indh uti *Per Bendssens* Hus, oc ther sködh epther hannom mett etth Spydth oc gennemsködh hans Hustrues Kleder, oc siidenn thet giortt vor, tha nedsloo handh *Per Bendssens* Kram oc Kiöbmandskap aff hans Vendue, oc i sliig enn Oprör tha bleff handh slagett oc saargiortt, oc sagde, att hues Saar oc Skaade, som handh fick paa samme Tiidh, thet vor giortt thennom uvidendes, saa the ey viiste theraff, oc berette, att theres Broder, *Hans Hanssenn*, hagde verett nogenn Tiidh förendh for^{ne} *Mogens Hanssenn* dödh, oc sagtt seg [aff] fullt Magtt att haffue aff sinn Faderbroder oc alle Sleckt oc Venner oc giortt enn venlig Contractt oc Forliigelsemaall mett Borgemester oc Raadh, paa thet att samme hans Broder *Mogens Hanssenn* ey skulle meste Halssenn, oc maatte komme i uvieth Jordtt fore sliig enn Byfredh, som handh hagde giortt emodh theres Byes Frihett oc Preuelegier, huilcke theres Preuelegier the oc fore oss nu i Rette lagde, lydendes, „att huilckenn uti theres By saa mett sinn Vabenn og Verig offuerfaldtt noget theres Borger, att haffue forbrott sinn Halss therom“, oc y Rette lagde the samme Contractsbreff, lydendes, att for^{ne} *Hans Hanssenn* paa sinn Faders oc Broders oc alle theres Sleckt oc Venners Vegne hagde veritt paa Slagelse Raadhus nogre Tiidh för hans Broder dödh oc giortt enn venlig Contractt mett Borgmester, Raadh oc Byfogett y Slagelse oc all Almugenn for thenn Thrette och Slag, som hans Broder *Mogens Hanssenn* oc thennom emellom kom, forudenn all Keremaall oc Tiltall epther thenn Dag for seg, syne oc alle the thennom tilhörde, Födhe oc Ufödhe, huilckenn Contractt giortt bleff y theres Offueruerelse, som samme *Mogens Hanssenn* fulde, ther Tretten paakom. Item ett Aasiunsbreff aff Slagelse Byting, lydendes, att nogle Mendh hagde vittnett, hurledes att *Per Bendssenn* vor giortt Hussfred oc Gaardgangh aff *Mogens*, ther slagenn bleff &c.

mett flere Ordtt, thennom mellom vor. Om huilckenn Sag the gaff thennom i Rette. Tha epher Thiltall, Giensuar &c. vor ther saa paasagtt, at Borgemester, Raadh oc Menighet i Slagelsse bör aldeles fore thenn Sag quitte oc angerlösse att vere epher theres Prevelegiers Lydelsse, oc thenn Contractebreffs Lydelsse, som for^{ne} *Hans Hanssenn* mett thennom saa giortt haffuer, oc thennom ey opthere fore thenn Sag till Rette att staa uti nogle Maadhe, oc theroffuer forbiude vii Alle, ehuo the helst ere eller vere kundhe, for^{ne} vor Borgemester oc Menighet y Slagelsse fore thenn Sag att feyde eller feydhe lade epher thenne Dag uti nogle Maadhe.

Datum Haffniæ dominica post Galli (2), præsentibus *Mogens Munch, Basse Christofferssenn, Jacob Brockenhus, Erick Matzenn, Jep Torbiörnsenn.*

77.

1540 (?). Dom paa Kongens Retterting, som stadfæster en forhen paa Herredagen i Odense afsagt Dom, hvorefter der var procederet til Execution for Rigens Kantsler. Et Skjøde, som en Mand havde udstedt paa hans Kones Arvegods, sörend han havde Barn ved hende og uden at han havde eget Gods til Vederlag derfor, kjendes ugyldigt.

(0.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige Fru *Liene*, Her *Hans Katzis* (1), Ritthers, Efftherleffuerske, oc hagde y Rette steffnidt oss elskelige Fru *Elline*, Her *Henrick Goyes*, Ritthers, Eptherleffuerske, for nogle Gaardhe oc Gotz, som hendis Hosbond, Her *Hans Krafse*, hagde kiöpt aff Her *Henrick Goye*, som er fire Gaarde, liggendes y Flackebiergherritt i Tyffstofte y Tiereby Soghenn, oc uti Magleby Soghenn paa Stissnes IIII Gaarde, som *Nis Kaare, Knud Suder* oc *Karine Ottes* paabo, mett tuende öde Venger &c. oc y Rette lagde for^{ne} Her *Henricks* Skiödebreff, udgiffuett under Gudz Aar MDXXVII, lydendes, att for^{ne} Her *Henrick Goie* mett synn

(1) Gallus & Lullus confess. d. 16de October.

(1) Skrivfejl for *Krafzis*; Mandens Navn skrives ogsaa *Hans Krausse*, l. 40.

Hustrue Frue *Ellines* Sambtiöcke hagde soldt och affhendt fra seg oc sine Arffuinge oc till Her *Hans Krasse* till Bassnes oc hans Arffuinge samme Gaarde oc Godz mett all theres rette Tilleggelse till everdeliig Eye, oc mente, att hende burde samme Godtz att nyde oc beholle ephther hendes Sködebreffs Lydelsse. Thertill suarede for^{ne} Frue *Elline*, att thet Gotz, som hendes Hossbonde, Her *Henrick Goie*, for^{ne} Her *Hans Krasse* saa solt oc skött haffde, thet vor hendes rett Arffuegotz oc vor giordt y hennes umyndige Aar oc för hun fick Baren mett hannom oc ey handt hagde so gott Godtz viidt att hette thenn Tiidt, oc beuiste, att samme Gotz vor henne ighenn til-dömppt aff os oc vort elskelige D. R. R. till thenne neste forledne Herredag, som stoe uti Ottensse, oc sydhenn hagde hun forfult sinn Dag (*Sag?*) mett Fru *Liene* ind for vor Rigens Cancellar till Steffning oc mött oc ther fanghet Dom for segh, huilckenn Dom hun y Rette lagde, lydendes, at hende vor til-dömppt att nyde oc beholle samme Gotz, som vor hendes rette Arffgotz ephther vor Doms Lydelsse, oc satte y Rette, om Her *Henrick Göie* motte haffue thes Magt at selge eller affhende hendes Gotz, ephtherhii handt hagde ey so got Godz ved att hette, oc ey hun thenn Tiid hadde Baren mett hannom, huilcket hun strax beuiste met etth obet besegledt Breff, som Her *Mogens Göye* hagde udgiffuitt, lydendes, att handt ey hagde nogett Gotz vedtt att hette thenn Tiid, hun kom y hans Seng. Tha ephther Tiltall, Giensuar oc Saghens Leylighet sagde vii ther saa po for Rette, att for^{ne} vor Dom, som udgiffuitt er y Ottensse, oc tessligeste thenn Dom, som vor oc Riigens Cancellar udgiffuitt haffuer, bör vedtt sinn fulde Magt att bliffue, oc for^{ne} oss elskelige Frue *Elline* samme Gaarde oc Gotz at nyde, bruge oc beholle ephther samme vor Doms Lydelsse, ephtherhii for^{ne} Her *Henrick Göie* ey haffde so got Gotz ved at hette, oc ey heller haffde Barn met for^{ne} Frue *Elline* thenn Tid, hand hendes Gotz so solde oc skiötte, oc thenn Opbørsell, som theraff opbaaridt er mett Kost oc Tering, offuergaff for^{ne} Frue *Elline* for vor Böns Skyldt, dog skall hun nyde sinn Forfylling y samme Gotz for vor oc Riigens Cancellar, som hun thenn slap.

Datum Haffniæ, die Simonis et Judæ (2), præsentibus *Johan Friis*, Her *Tyge Krabe*,

(2) Den 28de October.

Moghens Munck, Her Anders Bilde, Her Trued Ulffstandtt, Her Esge Bilde, Her Knudt Rudt, Per Ebbessenn oc Jacob Hardenbierg.

78.

1541. Dom paa Kongens Retterting, hvorved den udeblivende Sagvolder dømmes efter Sagsøgerens Paa-stand. En Byfoged, som antages uden Grund at have fængslet et Fruentimber for formeentlig begaaet Tyveri og siden løsladt hende mod Betaling, tilpligtes at give hende tilbage hvad han havde modtaget.

(0.)

Vor skickett for oss *Cristine Knutz* Kone y Trelleborrig haffde y Rette steffnt *Poul Jude* ⁽¹⁾, Byfogett ther sammesteds, oc beclaget, att hand haffde pogrebett henne for Tyffueri, oc satte henne uti Fængsell oc Konghens Jernn till saa lenge hennes Fader motte ganghe till aff sinn Blödhed⁽²⁾ oc Uforstandig- het, oc udlösse henne for 1 ^o lödig March, oc thertill togh hand allt hennes Gotz, som noget verdt vaar, oc dogh ey tog henne y nogre ferske Gerningher eller kunde beuisse henne noghenn Tyffueri offuer, oc haffuer for^{no} *Cristine Knutz* Kone her fortöffuit mere end XIII Dage oc altiidt bödt seg y alle Rette, oc ey for^{no} *Pouell Jude* mötte eller noghenn paa hanns Vegne, som Ret pleige ville, dog hand vor lofliig steffnt; sagdes ther so aff paa Rette, at for^{no} *Pouel Jude* bör att holdis tilstedhe oc ey slippes aff thenn Borghenn, hand oss satt haffuer, för handh fultgjör for^{no} *Cristine Knutz* Kone oc ighenn giffuer henne hues Pendinge oc Gotz, hand henne affskattet oc frataghett haffuer, oc skall handt thet giöre for Burgemesther oc Raadt i for^{no} Trelle- borrig, oc ther stille henne tilfredtz.

Datum Haffniæ secunda feria post Severini ⁽³⁾, præsentibus *Moghens Munck, Basse Christopherssenn* oc *Jacob Brockenhuss*. Anno Dni. 1541 nostro ad causas sub sigillo, teste *Georgio*, Justitiario nostro dilecto.

(¹) Om denne *Poul Jyde*, som siden blev Borge- mester i Trælleborg, s. I. 217 Not.

(²) *Blödhed*, Frygtsomhed, det tydske *Blödigkeit*, jvfr. det isl. *blaudr*, frygtsom.

(³) Den 23de October.

79.

1541. Dom paa Kongens Retterting, hvorved *Jörgen Urne* frifindes for at have dræbt *Niels Marquardsen*. — En Scene af Livet i en adelig Borgestue.

(O.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Niels Marquardssenn* (¹) oc hagde i Rette steffnitt oss elskelige *Jörgenn Urne* oc tyltalidt hannom for sinn Söns *Niels Marquardssenns* Död, som nogenn Tyd forlöben siden bleff ihieslagenn paa Estrup, oc y Rette lagde hand nogle Breffue oc Vittner, liudendes, hurledes samme Sag seg forløb thenn Tyd hans Sön slagenn bleff. Thertill suarede for^o oss elskelige *Jörgenn Urne*, att hann icke vor hans Söns Banemand, endog hans Modhers Suend, som vor tidt med hannom farinn, oc for^o *Niels Marquardssenn* komm Ord ymellom om en Mandh oc handh theroffuer bleff siidenn slagenn aff for^o hans Moders Suend, *Seurenn Perssenn*, oc ey hann vor skyldig y hans Död eller gaff ther not genn Sag tyll, som hann hagde gode besegled Breff oc Vittner paa, hurledes Sagenn begyntt vor fraa förste oc tyll siiste. Först y Rette lagde hand et Breff, som oss elskelige *Lage Brade*, vor Marskalk, *Jenvold Jenssenn*, *Eskyll Goye*, *Per Oxe* oc *Niels Skram*, vor Hoffsinder, hagde beseglett oc udgiffuitt, liudendes, att the mett flere vor Hoffsinder oc Suenne vor forsamled paa vortt Slott Kiöbenhagenn, tha hagde thy kallid for them nogle oss elskelige *Knud Gyldennstiernis* Suenne, som vor *Niels Skriffuer* oc *Tomis Skredder*, oc attspurde thennom, hurledes thenn Sag forløb uti Estrup Borgestuffue, ther *Niels Marquardssenn* slagenn bleff; tha framginghe thy oc bad them saa Gud til hielpe, att the vill sige theres Sandingen therom, oc vittnede, att *Niels Marquardssenn* hagde sytth (²) utty Estrup Borgestuffue med nogle flere gode Karle, oc tha komm *Jörghenn Urne* therind oc lod sinne

(¹) Hos *Krag* l. 97 Not. forekommer en *Niels Marcussen* som Officeer paa den danske Flaade i Aaret 1535, maakee den samme, som her næv-

nes. Adelslexiconnet kjender ingen adelig Familie af dette Navn.

(²) sidet.

Stefflede ⁽³⁾ drage aff, oc tha kom for^{ne} *Niels Marquardssenn* oc for^{ne} *Jörgenn* uti Snack oc Thale sammen om Jackt oc allehonde Skiempt oc om enn Krandttz, *Niels* hagde paa Hatthenn, thenn bad *Jörgenn Urne* hannom om, tha sagde hand, att hand ville icke giffue thenn for Hundritt Gyllenn, tha sagde *Jörgenn*, att hand ville rende ⁽⁴⁾ med hannom therom; till huilckett *Niels* suarede Ja oc sagde thett maa vell vere, med flere Ordtt oc Thale, thennom ymellom vor, oc ey nogett andett formercke kunde, end thett vor theres Skemptt paa begge Sider, saa offuergaffue thy thenn Snack oc *Niels* satte Krandzen paa sinn Hatt, oc *Jörgenn* bad hannom thenn beholde som enn god Karll. En Föye thereffther opstod *Niels Marquardssenn* oc satte Hattenn paa Hoffuedett, oc spranck offuer Borrytt ⁽⁵⁾, tha fald Krannzenn aff oc under Boredtt, oc tog synn Kiortell oc Suerdtt oc gick for Dörrenn, oc tha optog *Seurenn Perssenn* Krannzenn under Boridt och sagde. her er *Niels Marquardssenns* Krandttz, som hand holder saa mögett aff; strax therepther kom *Niels Marquardssenn* ygenn ind y Borrystoffuenn oc suor, att ther skulle en Död for hans Krandtz y Affthenn, oc ville veret till *Jörgenn Urne*, och Karlene holt hannom oc bad hannom giffue siig tilfredtz, thy *Jörgenn* haffde icke hans Krandttz, menn Krandttzenn vor tillstede och han skulle fange thenn saa god ygenn, oc therepther loffuede hand them (*med?*) Handtt-Taskning⁽⁶⁾, att hand vilde vere tilfredtz oc igienn annamme synn Krandttz, oc som the sloppe hannom löss, löb hand strax op till *Jörgenn Urne* oc slo till hannom med sit Suerdtt, som hand sadtt for Boredtt, oc *Dionysius, Eenvold Jenssens* Suend, holt *Jörgenn Urne*, att hand icke kom lös eller gjorde nogenn Handgierningh paa for^{ne} *Niels Marquardssenn* y nogre Mode, saa kom *Seurenn Perssenn* oc bad *Niels Marquardssenn*, att hand vilde thage sinn Krandtz igienn, hand fand hannom under Boredtt, och vor uduldtt, y thett samme slog hand till *Seurenn Perssenn* oc the komme sammen oc omkuld paa Gullved, saa ropte *Jörgenn Urne* oc bad thennom vere ymellom, att ther inghen Skade

(³) *Stefflede*, Stövler.

(⁴) *rende med hannom therom*, gjöre et Væddeløb med ham for at vinde Krandsen.

(⁵) Bordet.

(⁶) *Handtaskning*, formodentlig en Skrivfejl for *Haandtakning*, det samme som Haandtag, Löfte, bekræftet med Haandslag.

skulde skee, oc ropthe besönderliig paa *Söffrenn Perssenn*, att hand icke skulle slaa; utty thett samme som thy laa paa Gulluidtt oc droges, stack for^{no} *Seurenn Perssenn Niels Marquardssenn* sinn Bannesaar med hans Daggertt, oc giorde *Jörgenn Urne* aldeles ingenn Skade eller Handgierning paa for^{no} *Niels Marquardssenn* eller motte (¹) om hans Död y noger Maade, oc ydermere sagde for^{no} *Niels Skriffuer* oc *Tomes Skredder* om these Ord oc Vittne, att the vilde thett bestaa yhuor som Behoff giöres, oc ey thy vore tilkiöpthe till samme Ord oc Vittne y nogenn Maade, som samme Breff ydermere uduisser och indeholler. Thessligeste y Rette lagde hand eth Breff, som oss elskelige *Anders Emmickssenn*, *Korfittz Hardenbiergh* oc *Jens Nielssenn*, vor Skienck, mett flere haffde udgiffuett och beseglett, och ett andett, som *Jens Band*, thenn Tiid os elskelige *Knud Gyldennstiernis* Kögemesther, *Dyrick Quittsuoo* oc *Mattes Lund*, Fogett paa Estrup, hagde beseglett oc udgiffuitt, liudendes alle ved eens Pass, som thette Vittne giöre, som forscreffuitt stor; tha offuerrandsagett vy begge Parthernes Vittne bode thi, oss elskelige *Niels Marquardssenn* y Rette lagde, oc the oss elskelige *Jörgenn Urne* y Rette lagde, om ther vor nogle, som lydde emod hverandenn, tha fandtes samme Vittner ved eens Meningh oc ey thennom nogett brystet emod hverandre, att vii faarfare kunde ytthermere, endt *Jörgenn Urnis* Vittner bedre oc videre forklarett Sagenn, end the *Niels Marquardssenns* Breffue oc Vittner giorde, oc satte for^{no} oss elskelige *Jörgenn Urne* uti Rette, om hand burde epher sliigh Leylighed att stande oss elskelige *Niels Marquardssenn* till Rette for hans Söns Dödh, efftherthy thett ey vor beuisseligtt eller kunde findes, att hand utti nogre Maade hagde giortt Handgierning paa hannom, oc ey bad *Seurenn Perssenn* görre hannom nogenn Skade eller Saar, menn roffte besynderliig paa hannom, att for^{no} *Seurenn Perssenn* skulde aldeliis vere hannom ubevaritt, om hand ey for thenn Sag burde quitt att vere epher hans Bevissnings Liudelse, med mange flere Ord oc Thale, som thennom emellom forlöb. Om huilckenn Sag ty gaffue thennom bode y alle Rette. Tha effther Tiltall, Giensuar, Breffve, Bevissning, som her for oss uti Rette lagdes, oc Sagens

(¹) motte om hans Död, forvoldte hans Död.

Leylighed, sagde vy ther saa paa for Rette, att efftherthy thet ey kand giöres beviseligtt eller befindes, att for^o *Jörgen Urne* gjorde paa for^o *Niels Marquardssenn* nogenn Handgierningh oc ey heller gaff *Seuren Perssenn* nogenn Befalling eller Orssage tyll att slaa hannom, mendtt badtt vere hannom quitt oc for^o *Jörgen* oc *Niels* skyldes (*) Venner att, tha bör for^o oss elskelige *Jörgen Urne* ey Banemand att vere, men vere aldeliis quitt, frii oc angerlös for for^o *Niels Marquardssens* Dödt, men therssom *Niels Marquardssenns* Slegtt oc Venner ville beskylle *Jörgen Urne* for att hand skulle hiolpett for^o *Söffren Perssenn* y sitt Behold, nar the hannom therom ville tiltalle, ther gaa om saa mögett som retth.

80.

1541. Dom paa Kongens Retterting. Mærkelig Levning af Familie-Fejderne. En Mand, som havde ihjel-slaget en anden, fordi dennes Søster havde dræbt hans Moder, dömmes fredlös af Sandemænd og deres Dom stadfæstes, uagtet han paastaaer, at det ikke var blevet ham tilstædt at forsvare sig for Sandemændene.

(O.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Seuren Mundh*, oc haffde y Rette steffnett *Jens Albrettssenn* oc hans Medfylgere, Sandemend y Vortt-Herritt oc tyltallett thennom for the hagde suoren hannom fredlös thenn Tiid, hann fangenn sadtt for *Niels Vinthers* Död, som hand yhiellsloo for att for^o *Niels Vinthers* Sösther tillfornn yhiellsloo hans Maadher, oc mentthe, att thett Sandemends Toug, som saa giortt vor, emedenn hand fangen sadtt oc ey maatte komme till Vedermaal-Thalle med thennom entthenn till Herridtzting, Landzting eller andenstedttz, att thett skulle vere emod Loghen, oc ey giortt saa retteligtt, som thet sig burde. Thertill suarede oss elskelige *Otthe Gyldenstjerne* paa Sandemends Vegne aff Vordherritt, att huës Tugh, som the giortt haffde, vor dömppt ved sin fulde Mackt, oc the hagde ther gode Mendtz Dom

(*) skiltes ad som Venner.

paa, oc berette, att thenn Tyd, for^{re} *Seurenn Munck* ihjellsloo for^{re} *Niels Vinther*, tha redtt hann forklett utty graa Valmels Kleder, oc red bag paa hannom, oc skod hannom ta yhielt, som hann hade Breff oc Segell paa for^{re} Sandemend, metth mange flere Ord, som thennom ymellem forlöb. Om huilckenn Sag thy gaff thennom y Rette paa begge Syder. Tha ephther Tiltall, Gensuar oc Sagens Leylighed, vor ther saa paasagtt fore Rette, att for^{re} Sandemend aff Vorherritt bör for thenn Sag aldellis quitt oc angerlöss att vere, ephther thy gode Mendttz (*Doms*) Lydelsse.

 81.

1543. Kongen og Rigsraadet paakjender en af Kongens Kantsler afsagt Dom. En Mand paataler paa sin Hustrues Vegne en Fordring, der skulde rejse sig fra et ophævet Interessentskab mellem hendes Fader og en afdöd Kjöbmand, efter hvem Arvingerne havde fragaaet Arv og Gjeld; han mener at kunne gjöre sin Ret gjeldende i et Huus, der ved Kongelig Bevilling var forbeholdt den umyndige Arving og af denne, da han var bleven myndig, tilskjödet den nærværende Besidders Fader, men da Sagsögerens Bevlis for Fordringens Rigtighed allene stötter sig paa et Tingsvidne, der er fört 5 Aar efter Interessentskabets Ophævelse og det paa Ejendommen udstædte Skjnde findes lovligt, ansees hans Paastand for at være ugrundet.

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Herbert Barts kier*, Borger i Othensse paa thenn ene oc *Villom Kelbrecker*, Burger ther samesteds paa thenn anden Siide oc tiltallett for^{re} *Herbertt Barttskier* for^{re} *Villom Kelbrecker* for nogen Part oc Andeell, som hand mente paa sinn Hustrues Vegne att haffue uti *Villom Kelbreckers* Huss oc Eygendom, som *Villoms* Fader, *Peyther Kelbrecker* nogen Tiidt siden forleden kiöpte aff *Hans Vestfallings* Sön *Hans Hanssenn*, oc i Rette lagde ett Tingsvittne aff Othensse Byting, lydendes, att hans Hustrues Fader, *Dyttmer Hermanssenn*, hagde ther udteskitt saadan Andeel fiire sambfelds Ting nu hoss XIX Aar forledne, oc hagde ladet *Villoms* Fader ther till tingsteffntt. Tessligeste, att nogre Danemendtt hagde ther vitnett, att thennom fuldvittherligt vor, att *Hans Vestfallings* oc hans Hustrues

Gods vor forsuorit ⁽¹⁾ aff theres Arffuinge for Gields Sckylt ephther theres Dödt, oc att *Dyttmer* hagde seg ther beklagitt, att for^o *Hans Vestfalling* bleff hannum et hundret Gyllenn schyldiig myndre sex Gyllenn, oc hagde ther dog ingen Foruaring anden paa, endt et Sködebreff, huilckett *Herbert* nu uti Retthe for os lagde, lydendes, at *Berildt Perssenn*, Borgemesther i Asnes, hagde skött *Hans Vestfalling* synn Höstrues Partt uti samme Eygendom, som *Hans Vestfalling* thenn Tiidt paabode oc hagde forbodett nogre andenn seg thermett att befatte &c. Thesligeste i Rette lagde *Herbert* et högbornne Förstis Konning *Frederiks* Befallingsbref till nogre gode Mendtt, som schulde dömmе paa samme Sag &c., dog bleff samme Sag then Tiidt huercken i Rette steffnt oc ey paadömt uti nogre Maade &c. Sammeledis uti Rette lagde for^o *Herbert* et andett III Mends Vittnebyrdtt, udgiiffuett til Otthensse Raadthuss, lydendes, att thennom fuldtvittherligt vor, att paa fempte Aar sidenn thenn Tiidt forledenn ther for^o *Dyttmer* oc *Hans Vestfalling* atskildes om theres Matschab⁽²⁾ oc Staldbrödreschab, tha schulde *Hans Vestfalling* bleffuett *Dyttmer* schyldig sodan enn Sum, et hundrett Gylleun, sex Gyllenn mindre &c., oc hagde dog ingenn andenn Alkom eller Fylligbref ⁽³⁾, som hand eller hans Hustrues Fader hagde till samme Schöde, ey heller nogenn Handschrift aff *Hans Vestfalling*, att handtt *Dytmer* sligt Gieldtt schyldig vor, ephthersom Kiöbmands Handell oc Viiss pleyer att vere, men alleneste the III Mends Vittne, at the saa vittnett hagde fem Aar ephther *Hans Vestfalling* oc *Dyttmer* atscyldt vor met theres Matscab oc Staelbroderschab. Thertill suarett for^o *Villom Kelbrecker*, att hand kiender *Herbert* eller hans Hustrue eller hynes Mettarffuinge ingenn Rett eller Rettighet att haffue til samme sin Eygendom uti nogre Maade, oc mente seg att haffue störe Rett till thet Schöde, *Herbert* uti Retthe lagde, som vor *Hans Vestfallings* Atkomme, hues Sön hans Fader kiöpte udaff, endt *Herbert* paa sin Hustrues eller hindes Mettarffuingers

(¹) *Forsuorit*. Den Afdödes Gods siges at være forsvoret, naar Arvingerne fragaae Arv og Gjeld; forsværge har her Betydningen af at opgive, forlade, give Afkald paa Noget; saaledes sagde man ogsaa at forsværge Land og Rige, forsværge

Byen, s. Anm. til Saml. af gl. Danske Love V. 588.

(²) *Matschab*, Interessentskab, s. I. 233; jvfr. Saml. af gl. Danske Love V 596.

(³) *Fylligbref*, Fölgebrev, Overdragelsesdocument.

Vegne, oc mente, at sodanne lösse Breffue, *Herbert* uti Rette lagde, som huerckenn hagde Atkom eller Fyllig-Breff met seg ey heller nogen Handschrift paa slig Gieldtt, som Kiöbmands Viiss oc Handel bör att vere, att hannum ey burde sodanne Breffue att undgielde eller komme hannum till Skade i nogre Maade, ephtherhii ingen andenn skellig Beuiissning fands therpaa, end the III Mends Vittne, som hagde vittnett v Aar ephther Hoffuitsagenn skulde vere skeedt oc ephther *Hans Vestfellings* oc *Dyttmer Hermanssis* Skilssmiss giortt vor, oc berette for^{no} *Vilom Kelbrecker* saa, att thenn Tiidt *Hans Vestfellings* oc hans Hustrues *Annes* Gods forsoret vor for Gieldtt Skyldtt, tha vor hennes Broder Prouist *Hans* uti Högborne Förstis Hanssis Cancelleri, oc strax forhuerffuede Hans Naades Breff oc Sambtycke at anammē samme Eygendom paa sit Systrebarns *Hans Hanssens* Vegne; eller (*ellers*) hagde hand icke paa for^{no} sit Systrebarns Vegne seg thermet befattit uden Byfogdens Minde, ephther slig Leylighet, som *Vilom Kellbrecker* beuiiste met Stadsbogenn (⁴), som *Hans Vessfelings* ephtherladende Gotz vor registrerit uti, oc fands, at hans Arffuinge skulde nyde Jordegodzitt, oc hans Boscab oc Lössöre bleff skifft emellom hans Gieldnere (⁵), oc fands i samme Register, att for^{no} *Dytmer Hermanssens* bleff betaldt thenn Tiidt XIII¹/₂, Marck oc I Skill. oc ey ther fands hos, att *Hans Vestfelleng* vor *Dytmer* mere plictugh. Tessligeste beuiiste for^{no} *Vilom Kellbrecker*, att for^{no} Prouest *Hans* mett sinn Broder

(⁴) Man seer heraf, at allerede paa Christian den Tredies Tid de Boer, hvori Arv og Gjeld blev fragaet, toges under Rettens Behandling til Deling mellem Creditorerne. At de faste Ejendomme i nærværende Tilfælde bleve undtagne fra Delingen og kom Arvingen tilgode, grunder sig paa den ovenfor omtalte Kongelige Bevilling, som Arvingens Morbroder, Provst *Hans*, der var ansat i Kongens Cancellie, havde vidst at erhverve. — Vore gamle Love savne Bestemmelser om et Boes Deling mellem Creditorer, og selv om Fremgangsmaaden ved Arveskifter findes saa godt som intet, saa at *Ostensen*, naar han i sit Glossarium S. 54 taler om Skiftebreve og Skiftøbøger (Skifteprotocoller) finder sig foranlediget til at bemærke: „Saadan Brug indføres

ikke her som en Pligt nogen at tilbinde, efterdi den ikke saaledes egentlig udi Loven determineres; synes dog ej ubillig eller imod Loven; thi gammel Viis og Brug, som ej er imod Loven, kan vel udi nogen Maade efterfølges udi de Sager, som ej findes i Loven specificeret. Jus ubi deficit, ibi consuetudo vim legis obtinet.“ Ved denne Bemærkning vil han udentvivel ogsaa forsvare den af ham kort iforvejen omtalte Skik i Sjælland, at Fogden for hans Tilsyn med Skifte fik det bedste Hynde i Huset, som man lagde under ham den første Gang han satte sig ned, og desuden 1 eller 2 Rigsdaler efter Boets Beskaffenhed.

(⁵) *Gieldnere*, Creditorer.

Knudt Hanssens [oc] Procurator Her *Jep Gunessens* (*) samme Eygendom strax i Leyge lode, Vornede i oc aff att sette oc Renthe theraff paa samme *Hans Hanssens*, for^{ne} Prouest *Hanssis* Systhersöns Vegne op at bere epher for^{ne} Prouest *Hanssis* Befalling oc ther udaff III $\frac{1}{4}$ Marck aarlig Jordskyldtt att utgiffue, indtil saa lenge for^{ne} Prouest *Hans* paa for^{ne} sin Systhersöns Vegne först pantsette *Pether Kelbrecker*, *Villoms* Fader, samme Eygendom met saa Skeel, hand skulde for^{ne} Jordtskyldtt aarlig utgiffue, som thet Pantebreff, therpaa giortt er oc *Villom* for oss uti Rette lagde, therom ytthermere udtuissere oc indeholder, oc ytthermere berette for^{ne} *Villom Kelbrecker*, att sidenn for^{ne} *Hans Hanssens* selluff voxen vor, tha solde handtt oc skötte hans Fader *Peyther Kelbrecker* samme Eygendom, som thenn Tiidt vor et saare forfaldet gammelt Huss, före *Peyther* reyste ther et merckeligt Huss oc Bygning paa, som hans Sködebreff, som *Villom* for os uti Rette lagde, som therpaa giort er, ytthermere udtuissere oc indeholder, oc ey *Herbert* eller hans Hustrues Mettarffuinge thenn medler Tiidt ther samme Bygning reyst vor therpaa talet i nogre Maade oc icke helder thenn Eskning aff Otthensse Byting eller Kong *Frederiks* Befalling til Doms forfult vor uti nogre Maade, om the hagde hagt ther nogenn Rett till eller ey. Tessligeste i Rette lagde for^{ne} *Villom Kelbrecker* et Dombreff, som oss elskelige *Jörgen Quitzow*, vor oc Danmarcks Riges Canceler, met Borgemester oc Raadt i Otthensse hagde utgiffuet under Guds Aar MDXLII Fredagenn epher Alle Helgens Dag, lydendes, att the epher begge Parters Breffue oc Beuiissninge hagde tildömpt *Villom Kelbrecker* for^{ne} sinn Eygendom at nyde, bruge oc beholle epher sin Atkom oc Breffs Lydelse, indtil saalenge for^{ne} *Herbert* eller hans Hustrues Mettarffuinge kunde

(*) Denne Procurator er en gejstlig Mand, som sees af det ham givne Prædikate af *Utr.*; formodentlig var han Procurator templi, en Titel for Kirkeværger, som især synes at have været brugt ved Capitlernes Kirker (jvfr. Christian den Fjerdes st. Rec. 1—4—3), og hvorfra den siden er gaaet over til de af Universitetets Professorer, som have Tilsyn med de Kirker i Kjöbenhavn, som have Universitetet til Patron. Udentvivel er det

til denne Procurator at Provst *Hans* har overladt Huset i Leje, med Ret til at tage Lejere derind (Vornede i og af at sætte), og da Meningen synes at fordre, at „oc“ foran Procurator udelades. — Den Betydning, hvori Ordet *Vordned* her findes brugt (for Lejetager), forekommer ogsaa i Diplomer fra det 15de Aarhundrede, see min Afhandl. om Pant i Jurid. Tidsskr. XXV. 327 ff.

thet anderledes beuiisse met Atkom oc Fylgebreff til samme Sköde oc Handscrifft paa samme Gieldt &c., som samme Dom ythermere udtuiisser oc indeholder. Tha esket vii uti Rette, om for^{ne} *Herbert* paa sinn Hustrues oc hynnes Mettarffuinges Vegne nu hagde eller viste seg nogen ythermere Beuiissning, Atkom, Fylgebreff eller Handscrifft uti then Sagh, tha hagde hand ingenn anden Beuiissning, end thenn for^{ne} Dom ephergick, huilckenn for oss uti Retthe vor lagt; om huilckenn Sag the gaffue thennom i Retthe paa bode Sider. Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuiissning oc Sagens Leylighet oc epherthii for^{ne} *Herbert* ey anderledes kunde beuiisse sin Hustru eller hennes Metarffuinge att haffue nogenn Rettighet til samme Eygendom, enthen met Atkom eller Fylgebreff, som thet seg bör, tha sagde vi ther saa paa for Retthe, at for^{ne} Dom, som os elskelige *Jörgen Quitzow* met Borgemesther och Raadt udtgiiffuet haffuer, then bör vedt sin fulde Macht att bliffue, oc for^{ne} *Villom Kelbrecker* oc hans Arffuinge samme sin Eygendom at nyde, bruge oc beholde till euerdelig ⁽¹⁾ Eyge uden ald ythermere Tiltal i thenn Sag epher hans Sködebrefs oc Atkomsbrefs Lydelsse, oc the Breffue, som *Herbert Barts kier* uti thenn Sag for oss i Retthe lagde, ad vere döde oc machtelösse oc ey epher thenne Dag at komme *Villom Kelbrecker* eller hans Arffuinge til Bröst eller Skade uti nogre Maade.

Datum Otthensse, Tiissdagen nest epher Scti. Gregorii Dag ⁽²⁾ uti vor egen Neruerelsse, neruerendes oss elskelige *Hands Bilde*, Ritther, *Peder Ebbessenn*, Höffuitzmandt til Lundeness, vor tro Mendt oc Raadt, *Jacop Brockenhuss*, vor Landzdommer i Fyen, *Hans Friis* oc *Oluff Hanssenn*, Borgemesther i Otthensse.

(1) euerdelig, evindelig.

(2) Den 12te Marts eller den 9de Mai.

82.

1543. Dom paa Kongens Retterting. Lov, som aflægges af en Part, uden at Vederparten er kaldet til at overvære Edens Aflæggelse, er ugyldig, og Byfogden, som har tilladt dens Aflæggelse, drages til Ansvar. Ligeledes drages Borgemester og Raad i Svendborg til Ansvar, fordi de ikke havde ladet til tale og straffe Deeltagerne i et Opløb, som havde fundet Sted til Ting i Anledning af den ommeldte Sag.

(N.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Michel Brockenhuss*, vor Embitzmandt paa Nyburge, oc hagde i Rette steffnt *Seueren Bager*, Borger i Svinburge, oc tiltallidt hannum fore enn Log, hand gaff nogenn Tiidt siidenn forledenn emodt *Hans Oluffssenn* i Ore for et Sviin, som fands paa hans Stii, som *Hans Jepssenn* i Ore tog Tagsmærcke ⁽¹⁾ udaff oc igienn vant, oc mente, at thend Log, som *Seueren Bager* saa giort hagde oc ingenn vor kallidt ther emodt som hand gaff samme Log, at thend vor giort met Urette, som hand strax beuiiste met thet Logbreff, uti samme Sag giort vor, at ther ingenn vor kallidt til. Tessligeste tiltallidt for^{ne} *Michel Brockenhuss Per Skaaning*, Byfogit i Suenburge, for hand fant for^{ne} *Seuerin Bager* til samme Log, som hand mente vere giort met Urette, oc beuiste met et Herritzneffnd aff Gudmeherritzting, at thend Tiidt vor oc Kronens Tienere *Hans Olssenn* hagde tingkallidt for^{ne} *Seuerin Bager* til et Logbydelssemaal ⁽²⁾ om for^{ne} Sviin, tha kom *Seuerin Bager* til Tingit tuende Reysser met XL Mandt, flere oc icke

(¹) *Tagsmærke* betyder udentvivi det samme som *Fölsmærke*, der læses i endeel Haandskrifter af Jydske Lov (II. 105), hvorved forstaaes det Mærke paa Qvæget, som tjente Ejereren til Beviis paa hans Ejendomsret (jvfr. Anm. til Saml. af gl. danske Love III. 510, see ogsaa Uplandsloven Manhælg. B. XLVII). Udtrykket: *at tage Tagsmærke udaff* (Svinet) er imidlertid dunkelt, men det fölgende „oc igien vant“ viser dog, at *Hans Jepsen* ved den brugte Fremgangsmaade vindicerede sin Ejendom, og synes saaledes at bestyrke, hvad jeg i den cit. Bemærkning til Jydske Lov har yttret, at en senere Praxis lod sig nöje med, at Ejerens Mærke fandtes paa

Creaturet istedetfor det strængere Beviis, hvilket de ældre Haandskrifter af Jydske Lov fordrer under Benævnelsen *fylsvitnæ*, som siden forandredes til *fölsmærke*. Sagens Sammenhæng synes iövrigt at være den, at, efterat *Hans Jepsen* havde vindiceret Svinet fra *Seuerin Bager*, eller maaskee under Sagen, har denne for at frie sig for at ansee som Tyv eller Tyvsmedvinder, paa-beraabt sig *Hans Olufsen* som Hjemmel, i hvilken Anledning Byfogden har paalagt *Seuerin Bager* at gjöre Lov, for at bevise sin Paastand.

(²) *Logbydelssemaal*, Sag, hvorunder nogen opfordres til at byde (tilbyde) eller give Lov, Eedsbeviis.

ferre, met Halffhager-Röer (°) oc tænde Lunther, Spydt, Hællebarder, Arburst oc andre Veriger, oc hagde Bøddelenn oc Reeb met thennom oc vilde thermet true oc formene for^{ne} *Hans Olssenn* sin Ret fra, som samme Vittne ythermere udtvisser oc indeholder, oc satte for^{ne} *Michel Brockenhuss* i Rette, om thennom icke burde at straffis therfor ephther vor Recessis Lydelsse. Thertill suaridt for^{ne} *Seuerin Bager*, at for^{ne} *Hans Olssenn* schulde fördt thet Sviin til hans en Morgenn uti hans Frauerelsse oc hans Hustru gaff hannum XII Sk. paa Kiöbet, oc ey handt eller nogen hans hagde stiolledt for^{ne} Swiinn i nogre Maade, oc mente therfor at handt hagde giort sin Log mett Rette. Sammeledis suaridt *Per Skaaning*, att handt ther for hagde fundet for^{ne} *Seuerin Bager* til sin Log oc mente thet vere giort met Rette; men om thet Oplöff, som giort vor til Tinge met Vaben oc Verige, sagde for^{ne} *Per Skaaning* at vere giort emodt hans Minde, som oc nogle Borgemesther oc Raadt aff Svinburge nu for oss berette, at thet giort vor emodt theres Villig oc Sambtycke, met flere Ordt oc Tale thennom therom emellom vor; om huilckenn Sag the gaffue thennom i alle Rette. Tha ephther Tiltal, Giensuar oc Sagens Leygghet, sagde vii ther saa paa for Rette, at ephtherthii for^{ne} *Per Skaaning* saa fant for^{ne} *Seuerin Bager* til sinn Log oc ey *Hans Olssenn*, som samme Log vor giort emodt, thertill loglig kallidt vor, tha haffuer for^{ne} *Per Skaaning* theruti giortt Urett oc bör therfor at böde oc til Rette at staa, oc thend Log, som saa giffuit vor, bör ingenn Magtt at haffue, men vere dödt oc magtlöss, oc ephtherthii vor Borgemesther oc Raadt i Svinburge sye, at samme Oplöff er skeedt emodt theres Vilie, tha schulle the vere plichtige inden idag XIII Dage i Rette at kalle thennom, som sligt et Oplöb giort haffue, oc döme oc straffe therepther som tilbör, oc huor for^{ne} Borgemesther oc Raadt thet icke giör, tha schal thet regnes for theres Gierning oc the tha schulle vere plichtig at stande ther til Rette for.

Datum Ottensse Lögerdagen nest for Scti. Barnabe Dag (†) Anno Dni. MDXLIII,

(°) *Halffhageröer*; *Hagerör* eller *Hagebösser* vare et Slags store Bösser, hvis Skaft var forsynet med en Jernhage og som bleve lagte an paa en Stang med en Hage i Enden. En mindre Art

af disse Skydevaaben kaldtes Halvhagebösser eller Rör.

(†) Den 24de August.

neruerendis *Johann Friis*, Her *Anders Bilde*, Her *Esche Bilde* oc Her *Per Shram*, Ridder.

83.

1554. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, der havde begjært en Pige til Ægte af hendes Fader, men siden undskyldte sig med sin Alderdom, ansees af Ribe-Capitel pligtig at holde sit Løfte, dog saaledes, at Parterne henvises til deres Herskab til Forligsmægling. Denne Capitlets Dom stadfæstes.

(F.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Per Iuerssenn* i Myssvraa (¹) paa thend enne och *Per Nielssenn* udi Bramdrup paa thend andenn och vor nu udi Dag deres rette siette Ugedag at möde uti thendtt Sag, som her for oss beuist vor met vor sex Ugers Steffning oc tiltalet *Per Iuerssenn* for^o *Per Nielssenn* for Hoffuitgielddt och Faldzmaall, som handt haffuer fordielt ham fore for handt schall haffue ladtt bede om hans Datther till Egte och will thendt icke nu haffue, som hand menn met Urett, och udi Rette lagde en Dom, som oss elskelige Mester *Hans Taussenn*, Superintendent udi Ripe, met mening Capitell udi Riper Domkircke hagde udgiffuit, lydendes, at det som saa udi en Egteschaffs Sag rett er begynt och lige saa met Handt oc Mundt paa bege Sider er sambyct, bör ligesaa at holdes, udenn bode deris Herscaff met Pigens egenn gode Sambyctke kandt fordrage dem anderledes for hans Allerdoms Schyld, oc thersom saa skeer, tha schall for^o *Per Nielssen* leffue ugiffit effther sinn egenn Vedtegt, met flere Breffue ther paa bode Sider i Rette lagde. Thertill suarett *Per Nielssen*, att hand vor en gamell Mandtt och icke nu vell kunde gifte sig, och mente, att some aff the Vinder, *Per Iuerssenn* hagde, schulle vere vildig y then Sag. Tessligeste bestodt the dog paa bode Sider, att the icke endnu haffuer verett inde for begge deris Herscaff effther for^o Capitels aff Ripis Doms Lydelse, om the thennom therom fordrage kunde eller ey. Met mange flere Ordt oc Thalle thennom therom paa bode Sider emellom vor. Tha

(¹) Formodentlig det nuværende *Mosevraa* i Brusk Herred, Almind Sogn.

effther Tiltall, Giensuar och Sagens Leylighedtt och efftherthii for^{ne} Capitels Dom aff Riibe icke er endelig, idet the ere ther indömpt for beges theres Herscaff, om the thennom therom fordrage kunde, tha bör thennom endnu paa bege Sider effther for^{ne} Doms Lydelsse att indkome for bege deris Herscaff inden idag sex Uger, om the thennom therom fordrage kunde, och therssom the ther icke herforindenn forenis kunde, tha att möde for oss y Dag sex Uger och tha gaa therom saa mögitt, som Rett er.

Datum Suinöö, Lögerdagenn epher Laurentii Dag (²), neruerendis Her *Knudt Olssen*, Sogneprest till Gamborig, och *Per Schreder*, Bierchefogit ther samesteds. 1554.

84.

1554. Dom paa Kongens Retterting. Af flere Medforlovere (Forlovere „med samlet Haand“) kan en enkelt ikke sagsöges for det hele Cautionsbelöb, med mindre de have lovet „En for Alle“ (¹).

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting, *Jacop Jesperssenn*, vor Byfogitt udi vor Kiöbstet Othensse, paa vore egne, Othensse Byes oc *Knud Baggers*, Borigers udi Othensse, hans Vegne paa thend enne oc *Laurus Jenssens* y Klus-sit oc *Knudt Nielssenn* y Liungby paa thend andenn Side, och vor nu ygaar theres rette Tegte - Dag at möde y thend Sag, efftherssom thenne Sag ygaar fem Uger bleff opsatt till igaar, och gaffue tha thennom veluilligenn for oss udi Rette paa begge Sider, och tiltalet *Jacop Jesperssenn Laurus Jenssens* oc *Knud Nielssenn* for xx Jochomssdaller, som the vare met at loffue hannom fore *Marine Oluffzdatther*, och udi Rette lagde *Jacop Jesperssenn* et Raad-

(²) Den 10de August.

(¹) Dette Udtryk med Tillæget „og alle for En“ er optaget i Christian den Femtes Lov 1—23—13 og 14, uden at have nogen ældre Kilde, og den her meddeelte Dom viser paa det bestemteste, at det paa Christian den Tredies Tid, og vistnok ogsaa senere, har været antaget hvad

man efter hine Artikler har fundet tvivlsom (jvfr. *Ørsteds* Haandbog VI. 418—419), at flere Medforlovere have beneficium divisionis, naar de ikke have forskrevet sig „Een for Alle“. At det i ældre Tider har været Praxis at fortolke Medforlovers Forpligtelse strengere, viser den af mig i Danske Magazin 3die Række S. 177 ff. meddelte Rigens Ret Art. 35 (jvfr. S. 215).

huss-Vitne aff Othensse Raadthuus, udgiiffuet under Datum MDLIII, lydendes, at *Lauris Klussemandt*, *Knud Gaspe* och *Morthenn Suder* met theres sambledede Hender loffuede oc tilsagde *Jacop Jesperssenn*, vor Fogit, paa vore Vegne, oc Byssens Kemener paa Byssens Vegne xx Daller oc en fiedt Koo at udgiffue St. Knudtz Dag ther nest effther, som samme Breff ytthermere indeholder &c. Thertill suaret for^{ne} *Lauris Jenssenn* oc *Knud Nielssenn* oc hestode, at the vare mett att loffue *Jacop Jesperssen* for^{ne} xx Daller oc thend Koo, oc berette, at the same theres Løfte huer for sin Part fult giøre ville, och at the alrede enn Part theraff betaldt hagde oc miente, at *Jacop Jesperssenn* saa vell burde att alle for^{ne} *Morthenn Suder* till fore sin Part aff same Løffte, som thennom fore theres Part. Thertill suaret *Jacop Jesperssenn*, at the alle III hagde loffuit met enn samblet Handt, och mente, at hand therefore motte tiltalle thennom alle III eller och enn, eller II aff thennom, huilket hannom löste, till huilcket for^{ne} *Lauris Jenssenn* oc *Knud Nielssenn* suarett, at alligeuell the hagde loffuit met samelagde Hender (?), som seduonligt er, nar saadann Løffte skier, tha hagde de dog icke loffuitt ienn for Alle, oc satte therefore uti alle Rette, om the vore pligtig miere at udgiffue, endt huer theres Anpartt, met flere Ord oc Talle thennom therom emellom vore. Tha epher Tiltale, Giensuar oc Sagens Leglighet, sagde vii ther saa paa for Rette, at efftherthii at for^{ne} *Lauris Klussemandt*, *Knud Gaspe* oc *Morthenn Suder* icke haffue loffuit for^{ne} Løffte met thet Vilkor: ienn for Alle, tha bör *Jacop Jesperssenn* at tiltalle huer for sinn Anpart y for^{ne} Løffte, och huer er pligtig at utgiffue sinn Anpart udi for^{ne} Løffte, som the met samblit Handtt loffuit haffuer.

Datum Nyborigh thend Tisssdag nest effther Sancti Lucie Virginis Dagh (?), neruerendes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Danmarckes Riges Marsk, *Per Oxe* och *Holgert Rosenkrantz*, vore thro Mendt och Raadt. 1554.

(?) Man seer heraf, at Forløfte blev indgaaet ved (3) Den 13de December. Haandtag og at de flere Medforlovere lagde deres Hænder sammen.

at haffue Hørlighedtt och Heredömit offuer synn Part y Skoffuene, ligesom the haffue Lodt och Part y Byerne till.

Datum Haffnæ thend Mandag, som Sancti Egidii Dag (6) paafaldt, neruerendes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Ottke Krumpenn*, Ritther, vor och Rigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Verner Passberrig* och *Iuer Krabe*, vore thro Mend oc Raad. 1555.

88.

1555. Dom paa Kongens Retterting angaaende en Fæstebondes Forpligtelser. Den Paastand fremsættes under Sagen, at de Breve, hvorved Lehnsmænd havde tilstaaet Bønderne Nedsættelse i Afgifter, Ægter og Arbejde, ikke kunne være bindende for deres Eftermænd i Henseende til nye Fæstere, men Sagens Udfald, som gaaer Bonden imod, er i Dommen ikke grundet paa nogen Erkjendelse af denne Paastands Rigtighed, men paa en af Bonden selv udstedt Forpligtelse.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Pouell Harboo* met fuldt Magt paa oss elskelige *Holgert Rosenkrantz* till Boller, vor thro Mand, Raad och Embitzmandtt paa vortt Slott Bygholm, hans Vegne paa thendt enne och *Bertell Sörenssenn* (1) y Grunde paa sine egne Vegne paa thend andenn Side, och vor nu udi Dag theres rette siette Ugedag att möde y thend Sag, som her for oss beuiist vor met vor sex Ugers Steffning, och tiltallet *Poll Harboo* paa *Holgert Rosenkrantz*s Vegne *Bertell Sörenssenn* y Grunde fore Hofuitgielddt och Faldtzmoll, fore Smör, Egt, Inding, Plöyning, Mögegt och Gesteri, oc fore Egt och Arbeydtt aff tuende Gaarde, *Bertell Sörenssenn* haffuer sidet offuerhörig met, och fore II Aarss Skyll, som hand sider tilbage mett igenn, som er aarlig IIII Skpr. Sobyg (2), I Frd. Smör, XIII Less Ved, VI

(6) Den 1ste September.

(1) Om denne *Bertel Sörensens* Tvist med *Otto Gyldenstiernes* Arvinger i Aaret 1551, tildeels angaaende samme Gjenstand, see I. 167 ff. Nye

Stridigheder med den senere Besidder af Lehnets ere, som denne Dom viser, siden opstaaede; hvori de Injurier have bestaaet, som han har fremført mod Krouprindsen, erfares ikke af Dommen.

(2) Saabyg.

Tdr. Kull, och fore hans Breff och Segell, hand ické hollit haffuer saa erlig som thet sig burde och fore et Sköde, hand haffuer loffuit at giöre *Holgert Rosenkrantz* paa vore och Kronens Vegne och thet ické hollet, och fore nogle Uquem's Ordt, for^{ne} *Bertell Sörenssenn* hagde tallit paa vor kiere Sönn paa Viborig Landtzting och fore synn Skouff, handt haffuer ladit forhuge, och fore enn Borigen, hand haffuer loffit till Landztinget att sette *Holgert Rosenkrantz*, och fyrst y Rette lagde *Poll Harboo* enn gamell Jordtbog paa Bygholms Tillegelse, som vor schreffuit under Gudtz Aar MDXIII, lydendes, att ther pleger aarligen att gange III Fdr. Smör, II Grott Leding (³), I Skp. Haffre oc I Höns Kongste(⁴), XIII Less Vedtt, VI Tdr. Kull, IIII Skpr. Bygh, I Faar, Sommergesteri, Vintergesteri, Jærgesteri aff thendt Gaardt, *Bertell Sörenssenn* nu ibor, och aff et öde Bygestet paa Ullerup Marck I Fd. Smör, II Grott Leding, I Skp. Haffre oc I Höns Kongsted. Thernest y Rette lagde *Poll Harboo* et Breff, som III Mend udgiffuet hagde, huilcket Bref *Bertell Sörenssenn* sielff met thennom beseglit haffuer, under Datum MDLIII, lydendes, at handt hagde bepligtet sig att giöre och giffue met Egt, Giesteri och Arbeydt aff thend Gaard, hand ibor, och aff thend Gaardtz Eyge udi Ullerup Marck, som andre Kronens Thienere udi Bierge Herritt. Thernest ett vort egit Breff under Datum MDLIII lydendes, att alle vore Kronens Bönder och Thienere, som lige och thienne till vort Slot Bygholm, skulle giöre Höst, Arbeydt, Mögegtt och andett Arbeydt ther till Slottet, ligesom andere vore och Kronens Bönder och Thienere giöre till andre Kronens Slotte och Gaarde her y Rigit &c. Thernest enn Dom aff Viborig Landzting under Datum MDLIII, som oss elskelige *Erick Skram*, *Axell Jull*, *Hermanndt Skiell*, vore Landzdomere och Her *Christenn Fris*, Rither, vore Mend och Thienere udgiffuit hagde, lydendes, at *Bertell Sörenssenn* burde äff for^{ne} II Boliger att giöre slig Thieneste, som ther pleyer att gange aff andre Kronens Gaarde och Boli-

(³) II Grott Leding, d. e. 2 Grot i Ledingspenge.

(⁴) I Höns Kongste synes at betyde en Höne (tillegemed I Skjeppe Havre), givet til Kongstöd, ved hvilken Afgift efter *Arent Bernsen* II. 96 forstodes et Slags Gjæsteri, som bidrog til Fo-

ring af Kongens Heste naar han var paa Reiser, hvilken Afgift dog sædvanlig svaredes i Byg, Havre eller Penge; ogsaa er Brugen af Ordet Höns i Singularis paafaldende; maaskee er *Par* udeglemt.

ger udi Bygholms Lenn, och efftherthii for^{ne} *Bertell Sörenssenn* icke haffuer hollit for^{ne} Contragtt och Forpligtelsse (⁶), menn thend offuertrodt, tha haffuer hand thet icke gjort saa erligenn, ey eller saa redeligenn, som thet sig burde, som same Dom ythermere indeholler och uduisser; sammeledes y Rette lagde *Poll Harboo* et Breff under Datum MDLIII, som thuende vore Landzdomere met Her *Christenn Fris* oc *Erick Podebusk* till Bistrup, vore Mend och Thiere, paa Viborig Landzting udgiffet hagde, lydendes paa huis Uquems-Ordt, *Bertell Sörenssenn* ther hagde talit paa vor kiere Sönn. Thernest tuende Tingsvitner aff Bierge Herritzing under Datum MDLIII; sameledes tuende Tingsvitner aff Viborig Landzting och under Datum MDLIII, lydendes, at *Holgert Rosenkrantz* ther hagde logligenn ladet fordielle for^{ne} *Bertell Sörenssenn* bode till Herritzing och Landzting fore alle for^{ne} Sager, som *Pouell Harboo* hannom nu fore tiltallit; sameledis berette *Pouell Harboo*, att *Bertell* y Grunde hagde thereffther steffntt Höring och Herritzfogthenn aff Biergeherritt ind till Viborig Landzting och ther bleffue the dömppt vedt Magt, som handt straxt beuiste met enn Dom aff Viborig Landzting under Datum MDLIII. Thertill suarett *Bertell Sörenssenn*, fyrst till thend Vedt, Kull oc Bygsedtt, att thet aldrig vor vonn att giffuis aff hans Gaardt och att handtt mett Rette icke heller burde att giffue mere Smör aff synne Gaarde, end III Frd. Smör huert Aar aff begge sine Gaarde, och fyrst i Rette lagde *Bertell Sörenssenn* et Pergamentz-Breff under Datum MCDXCV, lydendes, att *Hans Olssenn*, thend Tid Slotzfogit paa Bygholm, hagde vitnit, att hand hagde aldrig hörtt eller spurt, att ther hagde gaaett Vedtt, Kull eller Kornsedtt aff Grundegaardt till Bygholm &c. (⁶) Thernest et anditt Pergamentz-Breff, som vor tilfattit (⁷) till for^{ne} Pergmentz-Breff met et Indzegell under Datum MDIX, lydendes, at Frue *Karine Billissdatther* aff Bygholm, Her *Hendrick Knudtssenns* Ephtherleffuerske, hagde stadfest for^{ne} Breff y alle Mode &c. Thernest y Rette lagde *Bertell Sörenssenn* et vort eget Dombreff, udgiffuit effther vor och Rigens Rett under Datum MDLI emellom salig *Otthe Gyllennstiernns* Arffuinge oc

(⁶) See den ovenfor nævnte Forpligtelse af 1553.

(⁷) tilfattit, tilføjet.

(⁸) Dette Document findes heelt anført i I. 168.

hannom, lydendes, att *Bertell Sörenssenn* burde for thend Vedtt, Kull oc Kornsedtt frii att vere ephther for^{ne} tvende Breffues Lydelsse, som *Otthe Gyllenstiernis* egenn Fader oc Moder udgiffuitt hagde &c. (*) Sammeledis mente *Bertell* y Grunde, att hand icke heller vor pligtig att udgiffue thend Fering Smör, som aldrig vor vonn att gaa aff hans Gaarde, uden the kunde före hannom tilstede thend gamle Jordbog, som Her *Hendrick Knudtsenn* anammit paa Bygholm om hundritt Aar emodtt, och meente, att handtt icke heller vor thennom slig Egt och Arbeydt pligtig, som the begierett, och y Rette lagde *Bertell Sörenssenn* et Tingsvitne aff Bierge Herritzting under Datum MDLIII, lydendes, att hand hagde ther logbodenn thend Gaardtt, hand ibor, fore hannom legis miere Udleg paa, end ther er goett aff aff gamell Tiidtt &c. Item et Tingsvittne under Datum MDLIII, lydendes, att ther icke haffuer gaaet Egt eller Inding aff *Bertell Sörenssens* Gaardt y Grunde eller aff thend Egendom, hand haffuer y Ullerup Marck, anthenn y hans Faders Tid eller y hans Tid, uthenn vi Höstedags Gierning och et Haulverck (°) att holle ferdigt, före end nu. Item et Tingsvittne under Datum MDLI, lydendes, att *Bertell Sörenssenn* hagde eskit tilstede y thry sambfeld Ting thend Jordbog, som hunderit Aar er gammell, som Her *Hendrick Knudssenn* annammit ther handt annammit Bygholm, oc huis thend icke vor fuldtgiordtt, tha ville hand thend fultgiöre &c. — met nogre Stocke-Neffnn och Sogne-Vittner, *Bertell Sörenssenn* y Rette lagde, hure hand hafde leffuit sitt Liff mett sinne Naboo och Gienboo och skicket seg blant thennom, och miente *Bertell Sörenssenn*, att hannom effther slig Leglighet burde fore these Sage quit att vere. Thertill svarett *Poll Harboo*, att the thuende Breffue, som Her *Hendrick Knudssenn* och hans Höstru hagde giffuitt *Bertell Sörenssens* Foreldrene, ther hagde the Rett till, och mente, att the vell motte haffue giffuitt *Bertell Sörenssens* Foreldrene oc Affkome slet fri, emedens Her *Hendrick* oc hans Arffuinge hagde Bygholm, och miente, att the Breffue och thend Rigens Domm, som effther the Breffue gangenn er, inthet kand kome *Holgert Ro-*

(*) See I. 167-169.

(°) *Haffuelverck*, Forskandsning (s. Anm. til Saml.

af gl. danske Love V. 614) formodentlig ved Bygholms Slot.

senkrantz till Hinder y nogre Maade, efftherthy the lyde icke lenger end emedens Her *Hendrick* oc hans Arffuinge hagde Bygholm, och satte *Poll Harboo* y alle Rette, efftherthy *Bertell Sörenssenn* fyrst haffuer sielff bepligthet seg oc icke haffuer hollitt sit Breff och Segell, oc er therefore sidenn loglig fordieltt bode till Herritzting och Landzting, oc Höringenn, som hannom fordieltt haffuer, er dömppt ved Magtt, och hand icke endnu haffuer rett for sig, om *Holger Rosenkrantz* icke therefore frandelis bör sinn Forföling offuer *Bertell Sörenssenn* y thend Sag, met mange flere Ord och Thalle, thennom therom emellom vor. Tha effther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leglighet sagde vy ther saa paa fore Rette, att *Bertell Sörenssenn* er plictig att rette fore sig for the Sager, som hand saa er logligenn fordielt fore till Herritzting och Landzting, och *Holgerdt Rosenkrantz* frandelis synn Forföling y thenne Sag offuer for^o *Bertell Sörenssenn* epher vor och Rigens Rett.

Datum Langsöb thend Lögerdag nest effther Sancti Severini Daag (¹⁰), neruerendes oss elskelige *Henning Quitzou* till Sandager, vor Mand oc Thiener, oc Her *Jens Prang*, Herritzprouste y Skoubyherritt och Sogneprest till Visslöf Sogen. 1555.

89.

1556. Dom paa Kongens Retterting. Naar fordeelt Mand, som er indstevnt, udebliver, gaer Dommen ham imod, om endog en Anden müder paa hans Vegne, dersom denne ikke vil staae til Rette i hans Sted. Jydske Lov citeret som danske Lov.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Anders Chrestenssenn* (¹) till Qvelstrup, vor Mandt oc Thiener, och bödtt seg i alle Rette modtt *Michell Jenssenn* i Becktrup om nogenn Jordt oc Eigendom, ligendes uti Molssherritt, kallis Dragekier, och vor nu uti Otthesdags nest forledenn theres rette siette Ugedag att möde i thenn Sag, och idag mötte *Iver Poellssenn*, oss elskelige *Frands Banner*, vor Mandtt, Thiener och Embitzmandtt paa

(¹⁰) Den 23de October.

(¹) *Anders Christiern Sandberg*, Landsdommer i Jylland 1559.

vortt Slott Kallöö, hans Thiener mett ett Magtebreff, som for^m *Michell Jenssens* i Becktrup hannom giffuitt hagde, att handtt skulle svare paa hans Vegne, ochth a berette for^m *Iver Poellssenn* fyrst, att for^m *Michell Jenssens* i Becktrup er vor och Kronens Thiener, och giffuer Skatt och Landgille till vortt och Kronens Slott Kallöö, och mente therfor, att *Anders Chrestenssens* hagde burdtt att steffne och kalle *Frands Banner*, som er vor och Kronens Lenssmandtt, om handt ville vitne nogen Jordtt och Eigendom aff the Kronens Thienere, som handt er Forsvar for, och videre berette for^m *Iver Poellssenn*, att samme Jordtt skulle vere giffvenn till enn Kieroke och thet dog icke anderledes beviste, menn mente therfor, att *Michell Jenssens* burde for thenne Forfylling quitt att vere. Thertill suarett *Anders Christenssens*, och satte fyrst i alle Rette, om thenn Mandtt, som er forvundenn uti Logenn thill sine thre Marck, om handt maa giöre nogenn Mandtt myndige att gange i Rette paa sinne Vegne, uthenn thenn Mandtt, som i Rette gaaer, vill self svare hans Gierning, och böde och rette for hannom, oc berette *Anders Christenssens*, att samme Eigendom er hannom fyrst tildömppt paa Viborig Landzting, och thenn Bunde, som paa Boligett haffuer boedt, haffuer kendt seg vedtt samme Eigendomm for sitt eigett frii Bundegods och icke for Kronens eller Kirckens oc fore at Bundenn haffuer theroffuer brugtt hans Eigendom, haffuer handtt forfuldtt hannom mett Raffnsneffninge (*), och thereffther haffuer thenne Bunde, som nu bor paa enn aff Kronens Gaarde, som giffuer sinn Skatt oc Landgille aff thenn Gaardtt, handtt ibor till Kronens Slott Kallöö, handtt haffuer och nu brugtt samme hans Eigendom emodtt hans Minde och therfor haffuer handtt logligenn laditt fordele samme Bunde bode thill Herritzting och Landsting, och mente, att *Frands Banner* tha motte till Herritzting och Landsting haffe suarett for samme Bunde, om handtt hagde hagdtt ther Rett till, oc fyrst i Rette lagde *Anders Christenssens* ett Tingsvittne under Datum MDXXXVIII, lydendes, at *Jens Lassenn* i Becktrup hagde stoedtt lydeligenn⁽³⁾ indenn Molsherritzting oc sagdtt, att Dragekier vor hans eigenn Bunde-Gods, och icke Kronens Godts i noger Maade. Thernest enn Dom aff Viborig Landsting un-

(*) Ransævn.

(3) See om dette Ord ovenfor S. 25 Not. 7.

der Datum MDXXXIX, lydendes, att Ranssneffninge i Molssherritt, som hagde svorett *Jens Lassenn* i Becktrup och hans Folck quitt for Rann for thenn See ⁽⁴⁾ the förde aff thenn Jordtt i Becktrup Marck, kallis Dragekier, the haffue suoret Urett, och bör therfor nederfellig att vere, oc böde emodtt Bunnenn oc Konningenn epher Logenn &c. Thernest i Rette lagde *Anders Christenssenn* ett Tingsvittne aff Molssherritzting under Datum MDLV, och ett andett Tingsvittne aff Viborig Landsting under Datum MDLVI, lydendes, att *Anders Christenssenn* hagde ther logligenn laditt fordeele for^{ne} *Michell Jenssenn* i Becktrup bode for Hoffittgielddt och Faldsmaall for hans Jordtt och Eigendom, handtt bruger emodtt hans Minde &c., och adspurde *Anders Christenssenn Iver Poellssenn*, om handtt ville gange i Rette for for^{ne} *Michell Jenssenn* i Becktrup och svare hans Gierning, och stande hannom i hans Steddett till Rette. Thertill svarett *Iver Poellssenn*, att handtt gierne ville svare for *Michell Jenssenn* paa sinn Hossbundes Vegne, hvadtt handtt kunde giöremett Rette, menn dog ville handtt icke stande for hannom till Rette. Therfor satte *Anders Christenssenn* uti alle Rette, epherthii handtt haffuer logligenn fordeldtt for^{ne} *Michell Jenssenn* i Becktrup, och handtt her icke self haffver mött eller noget paa hans Vegne, som ville stande for hannom till Rette, om handtt icke therfor framdells bör sinn Forfylling i thenn Sag offver hannom epher vor och Rigens Rett, medt flere Ordtt och Thalle thennom therom emellom vor. Tha epher Tiltall, Giensuar och Sagens Leylighet oc vor danske Log ⁽⁵⁾, som lyder, „att thenn Mandtt, som feldtt vorder mett Ranssneffninge eller anderlude anthenn thill Konningens Rett eller Bundens, saa att handtt er skyldig att gielde sinne thre Marcke, tha maa hans Gods ey afhendes, huerckenn Bofe eller anditt, förendtt handtt haffuer Rett giordtt bode Bunden oc saa Konningenn, oc handt maa ingenn Mandtt söge, om handt fanger noget Dele, oc ingenn Mandtt maa hannom thage thill Brydi, uthenn handtt vill svare och rette for hannom, forti att sidenn Mandtt er antenn feldtt eller sigtedtt, tha maa handt ey flöte Farkoste, och ey viide seg andersteds bortt &c., oc epherthii *Anders Christenssenn* haffuer saa forbidtt her hoss oss i thre Dage, och huer

(4) Sæd.

(5) Jydske Lovs II. 68.

Dag boditt seg i alle Rette oc ey for^{re} *Michell Jenssenn* i Becktrup self mötte eller ingen paa hans Vegne, som ville svare och rette for hannom, tha bör for^{re} *Michell Jenssenn* for thenne vor Steffning nederfelig att vere och ey opher att thage Gienbreff i thenne Sag, och *Anders Chrestenssenn* fremdelis sinn Forfylling epher vor och Rigens Rett.

Datum Otthensse thenn Fredag, som Sti. Knudtt Konge Dag (*) paa faldtt, nerverendes *Verner Svalle* till Bissboo, Landsdommer udi Fyenn, *Jörgenn Skinckell*, *Egertt Hendrickssenn*, *Nils Hendrichssenn*, *Jens Bodtt*, *Per Hundermarck*, *Anders Urne* och *Knudt Michellssenn* till Skenderup, vore Mendtt och Thienere. 1556.

90.

1556. Dom paa Kongens Retterting angaaende Arvingers Forpligtelse til at opfylde Arveladerens Hjemmelspligt. Naar Arveladeren har været stevnet for sin Död, behöver ingen ny Sag at anlægges mod hans Arvinger. Overdragelse af en Ejendom til en Mand paa hans Livstid ved „et Livsbrev“; da Ejendommen af Tredlemænd vindiceres, transporterer den, til hvem Livsbrevet var udstedt, sin Ret til en Anden, som sagsøger Overdragerens Arvinger til Erstatning.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherthing oss elskelige Frue *Kirstine Rudsdatter*, salige *Hermanttt Skeils* Eptherleffuerske, paa thenn enne och *Jens Chrestenssenn*, Boriger uti Viborig, mett fuldtt Magtt paa *Kirstine Nielsdatters*, salige *Chrestenn Harboes* Eptherleffuerskes, Vegne paa then andenn Side, och vor nu uti Mandags nest forledenn theres rette siette Ugedag att möde i thenne Sag, som her for oss beuist vor mett vor sex Ugers Steffning, och tiltallett Frue *Kirstine Rudsdatter Jens Chrestenssenn* paa *Chrestenn Harbos* Arffvingers Vegne for Skell oc Fylleste for Vorninggaardtt och enn Gaardtt uti Vorning Bye, och for Opbörsell, Kost, Thering, Skadegieldtt och aldt anditt hues *Hermanttt Skiell* theraff kunde tilfalle mett Rette &c., och berette Frue *Kirstine Rudsdatter*, att *Chrestenn Harboo* och *Nils Clements-*

(*) Den 10de Julii.

senns Arffvinge haffver aff fyrste Begyndelse giffuett Her *Oluff Libertt* (¹) Liffsbreff paa samme tvende Gaarde (²), och medtt slig Vilkor, om samme tvende Gaarde bleffve Her *Oluff Libertt* affvundenn uti nogenn Rethergang, tha skulle the indenn sex Uger udlege hannom saa godtt Gods igienn, som thet samme Breff therom ytthermere udviisser, Frue *Kirstine* nu straxtt i Rette lagde; och videre berette Frue *Kirstine*, att salige *Peder Ebbessens* Arffvinge hagde therepther forfuldtt for^{no} Gaarde och Gods till Laas och thet vor thennom mett mere Gods tildömpt, och ther *Nils Clementssens* Arffvinge icke haffe giortt Her *Oluff Libertt* Fylliste fore samme Gods, hannom saa er frakommen, tha haffver handtt oplatt *Herman dtt Skell* thendtt Sag mett aldtt thenn Rett och Rettighet hans Liffstiidt till samme Gods; thessligeste aldtt hanss Tiltall, handtt kunde haffve till *Chrestenn Harboo* for samme Sag &c., som Frue *Kirstine* och straxtt beviste mett Her *Oluff Liberts* Breff och Segell, som hunn straxtt i Rette lagde, och satte Frue *Kirstine* nu uti alle Rette, epherthii att samme Gods er nu *Peder Ebbessens* Arffvinge tildömpt och Her *Olluff Libert* frakommen, om *Chrestenn Harboes* Arffving icke er plictig att holle och fuldtgiöre *Chrestenn Harbos* Breff oc Sigell, och udlege hende tvende saa gode Gaarde oc Gods igienn, emedens Her *Olluff Libert* leffver, epherthii thendtt Sag nu hörr hende till epher hendes salige Hussbundes Breff och Sigell, hunn therpaa haffver, mett Opbörsell, Kosth, Thering, Skadegioldtt och Faldsmaall. Thertill suarett *Jens Chrestenssenn*, att *Chrestenn Harboo* vor dödt thre Uger eptther att handtt vor steffntt mett Rigens Steffning, oc mente therfor, att Frue *Kirstine* nu burde paa thet ny till Herritzting och Landsting att tiltalle alle hans Arffvinge; thessligeste mente och *Jens Chrestenssenn*, att epherthii Her *Oluff Libertt* hagde aldrig tagitt Gienbreff i thenn Sag ther *Per Ebbessens* Arffvinge fulde samme Gods till Laass, att *Chresten Harboes* Arffvinge icke therfor nu burde att stande hannom ther nogitt thill Rette for. Thertill svarett Fru *Kirstine*, att hendes salige Hossbunde logligenn hagde forfuldtt sinn Sag till Herritzting och sidenn indtt for Rigens Rett, och mente, att theksom Folck endtt döde, tha kunde hverckenn Gioldenn icke heller Rigens

(¹) Formodentlig en Præst.

(²) See herom nedenfor Dommen Nr. 97.

Rett döð, menn satte i alle Rette, om *Chrestenn Harboes* Arffvinge icke er pligtig att gielde, om the ville arffve, och om the icke er pligtig att holde *Chrestenn Harbos* Breff och Sigell och gange uti Rette, och om hende icke fremdelis burde sinn Forfylling i thenn Sag eptther vor och Rigens Rett; sammeledis berette Her *Oluff Libertt*, som her och nu personligenn tilstede vor, att thenn Tiidt att *Peder Ebbessens* Arffvinge forfulde samme Gods till Laass, tha thog *Chrestenn Harboo* och *Nils Clementssenns* Arffvinge Gienbreff paa samme tvende Gaarde mett mere Gods, thi the kiendes thennom thet for Eigendom och skulle fri hannom thedt, och samme Thiidtt tha bleff samme tvende Gaarde mett mere Gods *Peder Ebbessens* Arffvinge tildömppt och till theres Laass, och mente Her *Oluff Libertt*, att thenn Tiidt the selff hagde tagit Gienbreff, och thet bleff *Per Ebbessens* Arffvinge tildömppt for Eigendom, att thett vor hannom tha nogsom fradömppt och handtt tha icke hagde Behoff att thage flere Gienbreffe i thenn Sag, mett flere Ordtt och Thalle thennom therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighet, sagde vii ther suo paa for Rette, att *Chrestenn Harbos* Arffvinge er pligtige att holle hans Breff och Sigell och svare for hans Anpartt thill hans Gieldtt eptther samme hans Breff, saa vit som thet indholler och udvisser och Fruve *Kirstine, Hermandtt Skells*, bör framedelis sinn Forfylling i thenne Sag eptther vor och Rigens Rett.

Datum Otthensse thenn Torssdag nest eptther Sti. Jacobi Apli. Dag⁽³⁾, nerverendes *Frands Brockenhus* till Brangstrup, *Jörgenn Skinckell*, Her *Chresten Poelssenn*, Prier, *Jörgenn Kotti*, *Hans Unckerssenn*, Borgmestere her uti Otthensse, oc *Hans Laurssenn*, Raadtmandtt ibid.

(³) Den 25de Julii.

91.

1557. Dom paa Kongens Retterting. Det afgjøres først ved Præliminærkjendelse, at Sagen lovlig var forfulgt til Herredsting. Landsdommeren møder og forsvarer sin afsagte Dom. En Adelsmands Enke, som i eet Aar havde ladet udføre 1300 Öxne af Riget, dømmes for Overtrædelse af Bestemmelsen om Adelsens Öxenhandel i Recessen af 1536, uagtet flere af hende fremsatte Indsigelser.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Erick Bilde* till Lindvedtt, vor Mandtt, Thienere och Embitzmandtt offver Salling Herritt, paa vor och Kronens Vegne paa thenn enne, och oss elskelige Frue *Sophie Lyckesdatther*, sallige *Jacop Hurdenberigs* Eptherleffverske till Sandoltt paa thenn anden Siide, oc vor nu andenn Nytaarssdag sist forledenn theris rette siette Ugedag att möde i thenn Sag, som tha for oss beviist bleff mett vor sex Ugers Steffning, och tha for Jullehelligtt icke paa thenn Tiidt motte hollis nogenn Retthergang, therfor bleff thendt Sag opsatt till idag, som begge Partherne nu for os bestode, och the nu uti Dag gaffve thenum velviligenn i Rette paa begge Siider, oc tiltalett *Erick Bilde* paa vor oc Kronens Vegne for^{ne} Frue *Sophie Lyckesdatther* for saa mange Öxnne, som for^{ne} *Sophie* lodtt driffve i thette for^{ne} MDLVI Aar, flere, end the hun stallede paa sine egne Gaarde och hoss sinne egne Thienere, thesligestenn fore hves Falsmaall, hunn er faldenn for, for hun haffver giordt emodt vor Recessen, och berette *Erick Bilde*, att handtt thenn Sag paa vor och Kronens Vegne haffver forfuldtt till Herritzting och Landsting, och Frue *Sophie* huerckenn haffver giordtt hanum ther Log eller Udleg, at Frue *Sophie* therfor idag burde paa vore oc Kronens Vegne att stande hanum till Rette epher Riigens Rett. Thertill svarett Frue *Sophie* oc mente, att hun icke saa logligenn vor forfuldtt till Herritzting oc Landsting, att hinde burde att svare *Erick Bilde* paa vore oc Kronens Vegne nogitt uti thenne Sag; thi att thenn Tiidt *Erick Bilde* udeskett samme Öxnne och Faldsmaall till Herritztingett, tha hagde hun sinn Bevissning tillstede i thenn Sag, oc *Erick Bilde* therefore icke fick uthenn ett Tingsvittne epher sinn Eskning i thenn Sag, menn ther *Erick Bilde* kom till Fynbo Landsting ther at udeske samme Öxnne oc Faldtt aff hinne, tha vor hun ther och fore mett sinn Bevissninge uti thenn Sag, oc tha

dömpte Landsdommer uti thenn Sag oc *Erick Bilde* till sit Tingsvittne, som hun mente met Urett, och mente Frue *Sophie*, att Landsdommeren icke hagde giordtt Rett, att handtt hagde dömppt uti thenn Sag före endt ther hagde vrett gangenn Dom paa fyrst till Herritzting, oc mente therfor, att hun icke vor saa logligenn forfuldtt till Herritzting oc Landsting, att hun nu videre burde at svare thertill. Till huilckett *Erick Bilde* svarett, att ther handtt paa vor och Kronens Vegne udeskitt aff hinder till Herritzting hues Öxne oc Faldsmaall, handt mente hun oss och Kronenn aff Rette skulle pligtiig vere, tha kom hun frem met noger Breffve oc lodt lesse, hvorepther hun ville haffve ett Tingsvittne, att hun slig Breffve hagde ther ladit lesse, hvilckett handt mente hun oc fick, menn hun ther icke rettede for seg, hverckenn mett Log eller Udlæg, och therfor fick handtt sitt Eskningsbreff ⁽¹⁾ paa vore oc Kronens Vegne beschreffvitt, hvilckett handtt oc i Rette lagde, som vor udgiffvitt paa Salling Herritzting under Datum MDLVI, Tisdagen nest epher vor Frue Dag assumptionis, lydendes, att *Erich Bilde* ther uti fiire sambfelde Ting hagde udeskitt aff Frue *Sophie* till Sandoltt paa vore Vegne saa mange Öxnne, som hun lodt driffve i Aar flere, end thi hun stallitt paa sinne egne Gaarde oc hoss sinne egne Thienere, oc hves Faldsmaall, hun er faldenn fore, forti hun haffver giordtt emodtt, vor Recessse, och ey Frue *Sophie* ville rette for seg &c. Viidere berette och *Erich Bilde*, att ther handtt sinne Landsting loglig forfuldtt hagde offver for^{no} Frue *Sophie* paa vore oc Kronens Vegne oc skulle i liige Maade haffve sitt Udeskningsbreff ther beschreffvitt, tha fremkom och Frue *Sophie* oc lodt nogenn Breffve lesse, oc mente, att hunn hanum paa

(1) *Eskningsbrev*, som siden kaldes *Udeskningsbrev*, er en Dom, som lyder paa Udlæg (jvfr. Udtrykkene i Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 8—10: at lide Eskning; Dom for Eskning) efter Sagsøgerens Paastand, der i Rigens Ret synes at være kaldt Eskning. Da Herredsfogden i nærværende Sag synes at have afsagt Dommen mod Frue *Sophie Hardenberg* blot paa Grund af hendes Vægning at ville fyldestgjøre Paastanden, uden at han har indladt sig paa Sagens Realitet, er dette vel Grunden, hvorfor hun

ovénfor paastaaer, at Landsdommeren havde dömt i Sagen förend der var gaaet Dom ved Herredstinget; men at denne Fremgangsmaade var hjemlet naar man vilde forfølge en Sag efter Rigens Ret, saa at Eskningsbrevet traadte i formell Doms Sted, sees af Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 9, hvor det siges, at Sagsøgeren altid skal „hende endelig Dom ved Landstinget — og skal ikke Landsdommer maa grunde sin Dom paa Herredsfogdens Dom, meden sielf tage Sagen oc dens Beviser for sig &c.

vore oc Kronens Vegne inthet skyldiig vor, hvorföre *Erich Bilde* ther straxt stodtt offverbödig att ville gange met hinde i Rette och liide Dom och Rett, hvorum Frue *Sophie* och tha straxt gaff seg uti alle Rette, oc Landsdomeren tha dömppte thenum emellom oc hannom till sinn Forfylling oc Tingsvittne, och therpaa i Rette lagde *Erich Bilde* for^{ne} Dom aff Fynboo Landsting, udgiffvitt under Datum MDLVI thenn Lögerdag nest for Sti Mickelsdag, lydendes, att *Jörgenn Anderssens* hadde ther uti fiire sambfelde Ting paa vore Vegne, oc *Erick Bilde* met hanum samme fierde Ting (*veret*) tilstede och hadde udeskitt aff for^{ne} Frue *Sophie* saa mange Öxnne, som hun lodt driffve i Aar, flere, endt the hun stollitt paa sinne egne Gaarde oc Strofoder (²) och sinne egne Thienere, oc hvis Faldsmaall hunn er faldenn fore, fore att hun haffver giordtt modtt vor Recesse &c. Tha mötte Frue *Sophie* oc the gaffve thennom om Hoffitsagenn i Rette paa bode Siider, oc epher samme Sags Leilighet hadde Landsdomeren dömppt: „epthertii thet fands, att Frue *Sophie* hadde kiöbt flere Öxnne, endt hun kunde stolle paa sinne egne Gaarde oc Strofoder oc hoss hinded egne Thienere, tha bör hinde att stande *Erick Bilde* paa vore Vegne therfore til Rette bode fore Faldsmaall oc Hoffvitsagenn, oc epherthii Frue *Sophie* icke hadde att rette for seg met, icke heller opbödt Hoffitsag eller Faldsmaall, och *Erick Bilde* therfore at nyde sitt Tingsvitne i thenn Sag &c.“, som samme Dom oc Tingvitne ytthermere indholler, oc mente *Erick Bilde*, att hand saa logliigen oc ret hadde forfuld sinn Sag till Herritzting oc Landsting, att Frue *Sophie* nu idag vor pligtiige eptther Riigens Rett att svare oc stande hanom paa vore Vegne till Rette. Till hvilckett for^{ne} *Verner Svalle*, vor Landsdommer, oc berette, att thenn Tiidt *Erick Bilde* eskett for^{ne} Öxnne oc Faldsmaall, tha framtrodt Frue *Sophie* oc mente, att hun inthet vor hannom paa vore Vegne plictiig uti thendt Sag, oc mente Landsdommer, att thenn Tiidt the paa begge Parther böde thenum i alle Rette, att handt tha vor thennom Dom pligtig, oc mente hand thermet hadde giordtt thennom Rett paa begge Siider &c. Tha epher slig Leglighet, som forscreffuit staar, bleff therom saa paasagtt, att *Erick Bilde* saa logligenn haffver forfuldtt samme Sag till Herritz-

(²) Straafoder.

ting oc Landsting, att Frue *Sophie* eptther Riigens Rett er pligtig att svare *Erick Bilde* idag paa vore Vegne till thenn Sag. Tha frameskitt Frue *Sophie* oc *Erick Rudt* ^(*), om *Erick Bilde* hadde nogenn Bevissning therpaa, att Frue *Sophie* hadde kiøbt flere Öxnne, endt hun kunde stolle paa sit egitt Foder oc hoss hundes egne Thienere, tha ville the ther svare till; tha fyrst uti Rette lagde *Erick Bilde* ett beseglitt Sendebreff, som *Oluff Perssenn*, vor Borgmester oc Tolder y vor Kiøbstet Riibe, udschreffuitt oc beselitt hage aff Riibe vor Frue Dag assumptionis, Anno MDLVI, lydendes, att Frue *Sophie* hundes egne Thienere *Jens Oluffssenn* dreff fyrst igiennem Riibe thenn vi Dag Martii thry hundert tiuffve fem Öxnne; item thenn ottende Dag Martii dreff hundes Budtt *Lorentz Perssenn*, enn Boriger uti Otthensse, thryhundert x Öxnne igiennem. Item vidt otte Dage thereptther, tha kom *Pleckom Semsacker* ^(†) oc hundes Budtt, enn Boriger uti Otthensse, och dreff halfftre die hundert tyffve Öxnne ther egienem, saa att Sumen vor ix ^c fem Öxnne, som hun ther hadde laditt fortolle. Thernest uti Rette lagde *Erick Bilde* ett Breff, som *Povell Bang*, vor Borgmester oc Tholler i vor Kiøbstet Assens, udschreffvitt och beseglett hadde aff Assens, Mandagenn eptther St. Jps Dag, lydendes, att uti Foraarett lodt Frue *Sophies* Thienere *Frands Skriffver* ther fyrst udskiffve III ¹/₂ ^c fiire Öxnne paa hundes Vegne, oc sidenn LXVII ⁽⁵⁾ Öxnne, som *Frands* oc paa hundes Vegne lodt udskiffve, saa att thenn Sum er tilhobe Fiirehundert. Item oc tyffve Öxnne, som for^{ne} Frue *Sophie* egienem Assens skickitt haffver &c., saa att Summen er iett tussennt, thryhundrett, sex oc tiuffve Öxnne, som Frue *Sophie* nu i thette forgangenn MDLVI Aar giennem Riibe oc Assens skickit haffver, som handt endnu till thenn Dag haffver kundt forfare att hun haffver dreffvett i samme neste Aar &c. Tha eptther thenn Recessis Lydelse, som vii mett menige Danmarckis Riiges Raadt, Adel oc Indbygere haffve laditt udgaa uti vor Stadtt Kiøbinghagenn under Datum

(*) *Erik Rud*, Lehnsmand over Vestervig Klosters Lehn, og 1558 paa Ribehuus, var formodentlig *Sophie Hardenbergs* Lavværg.

(†) *Semsacker*, en Garver, der bereder Semslæder, et Slags blødt Skind.

(5) Skal formodentlig være XLVI.

MDXXXVI (*), tha satte *Erick Bilde* uti alle Rette, epttherthii handt nu haffver bevist for^{ne} Frue *Sophie* saa mange Öxnne i for^{ne} Aar dreffvitt oc soldtt haffver, om hun thermet icke haffver giordtt emodt vor Recessse, oc om saa mange aff samme for^{ne} Öxnne, som Frue *Sophie* icke haffver stollitt paa sitt egitt Foder och hoss hindes egne Thienere, icke bör och er forbrött till oss och Kronenn eptther for^{ne} vor Recessis Lydelsse. Thertill svarett Frue *Sophie*, att hun icke för viste, att thet stodt uti vor Recessse, att Adelenn icke motte kiöbe flere Öxnne endt the kunde selff stallde (†), och före hun thet viste, torde (‡) hun haffve kiöbt fiire tussende Öxnne till seg selff, oc att hun icke heller viste eller hagde hördt, adt ald menige Adell haffver veritt forsamblett oc sambyckett samme Recessse (¶); thi thet gielder Adelenn paa eptther Adelenns Fryhet oc eptther thenn Eedt, Vii Adelenn sorett haffver. Thesligeste berette oc Frue *Sophie*, att hun icke hagde soldtt eller dreffvitt flere Öxnne endtt som hun hagde stollit paa sine egne Gaarde oc hoss sine egne Thienere, menn saa mange Öxnne, som hun theroffver hagde kiöbt, thennom hagde hun kiöbt enn Kiöbmandtt til Dussborig vidt Naffenn *Chrestenn Perssenn* oc hanns Svoger tillgode, thi hun lang Tiidtt hagde veritt i Handell oc Kiöb met hanum och menté, att hun thermet inthet hagde forbrött, att hun kiöbte enn andenn Kiöbmandtt till Beste, oc therpaa i Rette lagde Frue *Sophie* fyrst ett besegliitt Sendebreff, som for^{ne} *Chrestenn Perssenn* hagde hinde tilschreffvitt under Datum MDLV St. Morthensdag, lydendes iblandtt andre Ordtt, att handtt begerett aff Frue *Sophie*, att hun ville kiöbe hanum och hanns Svoger till gode hoss sig selffver och hoss hendes Venner oc Svoffver sex Kobell Öxnne, handt ville holle hende thet skadelöst. Thernest ett anditt Breff, for^{ne} *Chrestenn Perssenn* hinde giffvitt hagde Hellige thre Konger Dag MDLVI, lydendes, att

(*) See Saml. af gamle danske Love IV. 170.

(†) Recessens Ord anföres i Dommens Slutning.

(‡) *torde hun* &c. d. e. var det vel muligt, at det Antal, som hun havde kjøbt, beløb sig til 4000.

(¶) Dette er en Usandhed, som baade Recessens Indledning og Underskrifter udvise, med mindre *Sophie Hardenbergs* Yttring skal forstaaes om hvad hun selv vidste eller havde hört. Hendes

förste Indsigelse mod Bestemmelsen i Recessen, som hun synes at ville fortolke bogstavelig, da den kun taler om at sælge, men ikke om at kjøbe Oxer, er ikke af bedre Beskaffenhed. Om hendes ogsaa ved andre Lejligheder beviste Mangel paa Retsindighed, see Dommene fra 1552 og 1561 i förste Samling S. 193 og 214, jvfr. Fortalen S. XXVIII.

Chrestenn Perssenn kiendes seg theruti, att thet er hans Kiøb oc bepligtther seg at holde hende thet skadelöst. Item et Breff, *Peder Bunde* i Otthensse, for^o *Christenn Perssens* Broder, hagde beseglett oc udgiffvitt Anno MDLVI, Fredagenn nest Sti. Hans Dag Midssommer: handtt kiendes, att hanns Broder *Chrestenn Perssenn* haffver talt hinde till om sex Kobell Öxnne, att kiøbe hanum till Gode oc Gaffenn, oc therudoffuer hagde handt bestillit *Pleckom* i Otthensse att drage till *Albrett Skeell* ⁽¹⁰⁾ ther att anamme saa mange Öxnne, som kunde gaa fram. Thesligeste kiendes handtt att haffve bestillitt *Lauertz Huidkop* att drage till *Frands Bille* ⁽¹¹⁾ oc *Erick Rudt* och annamme theres Öxnne paa sinn Broders Vegne &c. Item et Breff, *Pleckom* i Otthensse haffver udgiffvitt Anno MDLVI, lydendes, att handtt bekiendes, att Frue *Sophie* hagde kiøbt for^o *Chrestenn Perssenn* samme Öxnne till Gode, som handt anammett aff *Albrett Skell*. Item ett Breff, *Lass Huidkop* i Otthensse haffver udgiffvitt under Datum MDLVI, Fredagenn for Sti. Hannsdag Midssommer, lydendes, att handtt haffver annammett Öxnne paa Silkeborig oc Vestervig, som Frue *Sophie* hagde kiøbtt *Chrestenn Perssenn* till Gode oc forstragte hanum paa *Chrestenns* Vegne met Told oc Thering. Thessligeste fremkom for^o *Lauertz Huidkop*, som ett aff for^o Breffve udgiffvitt hagde, oc berette, att *Per Perssenn* sende hanum till Silkeborig, att handt ther skulle anamme nogne Öxene, och ther handt kom till Silkeborig, schreff Frue *Sophie* hanum till, att handt skulle kome till hinde i Vestervig, och ther annammett handtt och nogene Öxene, oc fick thenum hinded Dreng, oc handt fulde thennom till Toldstet, oc saa anammett *Las Huidkop* Öxenenn igienn aff Frue *Sophies* Dreng oc dreff thenum frem till Elffvenn oc ther talit ⁽¹²⁾ handt Frue *Sophies* Budtt, *Frands Schriffver* oc *Chrestenn Perssenn* i Dussberig, samme Öxnne till, oc bestodt handtt, att handtt dreff saa mange Öxnne genem Riibe, som *Oluff Perssenn* har schreffvitt om hanum, oc gaff handt *Oluff Perssenn* sitt Breff paa samme Toldtt, menn hvem thendt siidenn

¹⁰⁾ *Albret Skeel* til Rostrup, Lehnsmænd paa Böv- ⁽¹¹⁾ *Frands Bille* til Hvedholm, Lehnsmænd paa
ling.

⁽¹²⁾ talte han Frue *Sophies* Bud Öxnene til.

betallitt, viste handt icke. Thesligeste kom oc for^{re} *Pleckom Semssmacker* fram oc berette, att *Per Bunde* i Otthensse kom till hannom oc badt hannom, att handt ville drage till *Albrett Skeell* oc ther annamme noyer Öxnne paa hanns Broders Vegne, hvilckett handt oc gjorde, och the samme Öxnne lodt handt driffve under sitt eget Naffenn oc ingenn Andenns, oc gaff Tolerenn i Riibe sinn Handskreff paa Thollenn, och berette *Pleckom*, att handtt icke vor Frue *Sophies* Thiener oc icke ⁽¹³⁾ thog Klede oc Penninge aff hinde; dog bekiendø handtt, att Frue *Sophie* schreff met hannom till Riibe, att Thollerenn skulle betro hannom fore samme Toldtt &c. Thessligeste fremkom ienn ung Karll, som sagde seg at hiede *Hermannt Loskott* oc haffve hieme till Dussborig oc att vere for^{re} *Chrestenn Perssenn* uti Dussborig, hans Höstrues Broder; handt berette oc, att handtt och hans Broder *Markus Loskott* hagde verrat i thenn Kriig hoss Hertugenn aff Brunssvig, ther Högbornne Fyrste Hertog *Mauritss* aff Saxssenn slagenn bleff ⁽¹⁴⁾, oc ther öffrett ⁽¹⁵⁾ the vidt otte eller nye tusendtt Gyllenn, som the sende theres Svoger for^{re} *Chrestenn Perssenn* till Dussborig, oc schreff hanum till, att handt ville lege thennom samme Penninge tillgode, oc therfor skreff *Chrestenn Perssenn* Frue *Sophie* till, att hun ville bestelle hanum oc thennum the fleste Öxnne tillgode, som hun kunde bekomme, oc samme Tiidt sende the theres Svoger *Chrestenn Perssenn* aff Kriigenn enn Hest till enn Bytepenninge ⁽¹⁶⁾, hvilckenn Hest handtt ville haffve reditt ind i Danmarck till oss elskelige *Jens Ulfstandtt* eller enn andenn aff sinne Vener, menn ther handtt kom uti Lante Holstenn met samme Hest, skulle Hogborne Fyrste Hertog *Adolff*, vor kiere Broder, bleffvitt ⁽¹⁷⁾ thet viss oc laditt riide eptther hanum, att handtt motte tilbage oc motte icke anditt, end selie hans Naade samme Hest, oc ther hans Naade thenn kiöbt hagde, skulle samme Hest i hans Naades Were⁽¹⁸⁾ bleffvitt forderffvitt, oc tha uti As-

(13) icke thog Klede &c., d. e. at han ikke tjente hende for Klæder og Løn.

(14) Herved sigtes til Kriigen mellem Markgreve *Albrecht* af Brandenburg paa den ene og Hertug *Henrik* af Brunsvig og *Moritz* af Sachsen paa den anden Side, i hvilken den Sidstnævnte faldt i Slaget ved Sievershausen d. 9de Juli 1553.

(15) öffret, erobrede, erhvervede.

(16) Bytepenninge, Krigsbytte.

(17) bleffuit thet viss, d. e. faaet Underretning derom.

(18) Were, Besiddelse.

sens bleff *Chrestenn Perssenn* till videndes vordenn, att hogbemelte Hertog *Adolff* skulle therefore vere hanum ugunstig, oc giffvitt Befalling paa Toldbodenn till Gotrop, att therssom handtt kom ther egiennem Landitt, skulle handtt fatte⁽¹⁹⁾ hanum vedt sinn Halss, oc thersom hanss Öxnne kom ther egiennem hans Naades 'Foldstett, tha skulle hanss Naade thennom thage i sitt Köckenn, oc therfor met thet fyrste forsaa for^o *Chrestenn Perssenn* ⁽²⁰⁾ seg hiemeligenn aff Landitt, oc saa for thenn Orsag Skyldtt, tha schreff hans Svoger *Chrestenn Perssenn* Frue *Sophie* till, att hun ville kiöbe hanum och thennom the fleste Öxnne tillgode, hun kunde bekomme och hun ville thennom udskaffe oc fortolle aff Landitt oc egemenn Lante Holstenn under sitt Naffenn, for hans Svoger thet icke selluff gjöre torde fore thenn for^o Orsag Skyldtt, at forbemelte Hertog *Adolff* thenum icke i saa Maade thage oc anholle skulle, hvilckett handt berette, att Frue *Sophie* hanss Svoger och Slegtt till Villige oc Gode udrett hagde vidt hines Thiener *Frands Skriffver*, oc mente handtt, att Frue *Sophie* thermett ingenn Urett hagde giordtt, att hun sligtt hans Svoger till Villige oc Gode kiöbt oc udrett hagde; thi att hans Svoger for^o *Chrestenn Perssenn* i liige Maade hagde kiöbtt oc bestellitt Frue *Sophie* till Gode Flouell ⁽²¹⁾, Damaske, Silcke, Guldt, Perler, Smycke oc edle Stiene, hvadt hun Behoff hagde, oc mente Frue *Sophie* eptther slig hines Bevissnings Lydelsse att hun ey anditt hagde giordtt end kiöbtt oc handlett paa sinn Kiöbmands Vegne, oc burde therfor Ingenn till Rette att stannde, oc mente *Erick Rudt*, at Frue *Sophie* eptther slig enn Hiembler, som ther tillstede stodtt, burde for thenn Sag quitt att vere. Thertill svarett *Erick Bilde* oc satte i alle Rette, om thet for^o Sendebreff oc Vitne, som *Chrestenn Perssenn* saa i sinn egenn Sag, som handt mente att vere oc uti Dusborig udgiffvit hagde, at forvilde hanss Sag mett paa vore Vegne, vor saa nögagtigt, att thet kunde komme hanum till Skade i nogre Maade. Sambledes satte oc *Erick Bilde* i alle Rette, om the Breffve, som *Lass Hvidkop* oc *Pleckom*, som vore

(19) fatte hanum vedt sinn Halss, lade ham paa-
gribe.

(20) forsaa seg hiemeligenn aff Landitt, begav sig
hemmelig ud af Landet.

(21) Flöjel.

Öxnedriffver oc Thienere thertill, kunde nogitt hindre hannom i thenne vor Sag for att *Per Bunde* hadde tiltallitt thennom att driffve samme Öxnne fram, och om thendt Beretning, som thene ene Karll, som seg kaller *Hermandt Loskott*, er fremtrodenn oc giordtt i thenn Sag, er saa logligenn oc retteligenn giordtt, att Frue *Sophie* thermet kandtt spilde hannom sinn Forfylling idag, som saa logligenn eptther Rigens Rett giordtt oc gangett er, *thi enn Mands Vitne er ingenn Vittne* ⁽²²⁾, om thet endt hadde verett Sandingenn, som handtt berette, och om hannom paa vore oc Kronens Vegne icke fremdelis bör sinn Forfyllinge offver Frue *Sophie* i thenn Sag eptther vor oc Riigens Rett; tha adspurde vii for^o Frue *Sophie*, om hun self hadde kiöbtt samme Öxnne thet fyrste Kiöb, tha svarett hun oc bestodt, att hun self fyrste Gange kiöbte samme Öxnne, dog hun kiöbte thenum for^o *Chrestenn Perssenn* till Gode, mett flere Ordt oc Talle thennom therom emellom vor. Tha eptther Tiltal, Giensuar, Sagenns Leglighet, och epttherthii for^o Frue *Sophie* bekiendes self att haffve fyrste Gange kiöbt for^o Öxnne, tha eptther thenn vor Recesse, som saa lyder: „Saa mange Staldöxnne, som Mändtt kandtt stalde paa sitt egitt Foder, eller handtt kandtt lade fuore hoss sinne egne Thienere, som hanum pligtig er at holle Fornödtt for, thenum maa handtt och uforbrödenn sellie oc icke flere,“ tha haffver for^o Frue *Sophie* forbrött till oss oc Kronenn saa mange Öxnne, som hun haffver kiöbtt eller soldtt flere, endt the som hun kunde stalde paa sinne egne Gaarde oc hoss hindes egne Thienere, som hinde er pligtig at föde Fornöde fore, oc *Erick Bilde* paa vore oc Kronens Vegne framdelis sinn Forfyllinge i thenne Sag eptther vor oc Riigens Rett.

Datum Otthensse thenn Torssdag, som Sti. Felici Dag paafaldtt, som vor thenn XIII Dag uti Januarii Maanitt, nerverendis oss elskelige *Eyler Rönou* till Huidkiöldtt, vor tro Mandtt oc Raadt, *Verner Sualle*, vor Landsdommer i Fyenn, *Dirick Qvitzou*, *Frands Brockenhus*, *Hans Johanssenn*, *Jacop Brockenhus*, *Stenn Bilde* till Kerssgaardtt, *Jörgenn Skinckell*, *Hans Unckerssenn*, Borgemester, *Hans Lauretzssenn*, *Frands Brixssenn* oc *Chrestenn Biörnkier*, Raadmendtt uti vor Kiöbstet Otthensse. 1557.

(22) Jvfr. *Peder Syvs* Ordsprog II. 481.

92.

1557. Dom paa Kongens Retterting. En adelig Jomfrue, som sagsøges til at afstaae en Andeel i en Mølle, frifindes deels paa Grund af at hendes „Lavnørge“ ikke havde været stævnet til at overvære et under Sagen optaget Tingsvidne, deels fordi Sagsøgeren selv havde afhændet den omtvistede Anpart i Møllen til Trediemand.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Lauertz Lindegaardtt* uti Thorpe mett fuldtt Magtt paa oss elskelige Frue *Anne, Eski Hendrickssenns* Epttherleffverskes Vegne uti Svinborig paa thenn enne, oc oss elskelige, erliige och velbyrdige Jomfru *Anne Marsvinsdatther* uti Otthensse paa thenn andenn Siide, och vor nu uti Dag theres rette siette Uggedag att möde i thenn Sag, som her for oss beviist vor mett vor sex Ugers Steffninge, och tiltallitt for^{ne} *Lauertz Lindegaardtt* paa for^{ne} Frue *Anne* i Svinborigs Vegne for^{ne} Jomfru *Anne Marsvinsdatther* fore thenn Anpartt, som for^{ne} Frue *Anne, Eski Hendrickssenns*, kandtt aff rette Arff tilfalle uti Fauske Mølle, som Jomfru *Anne Marsvinsdatther* nu uti Handtt och Vere haffver mett Landgille och Herlighet, saa vitt som for^{ne} Frue *Anne* kandtt thalle paa mett Rette &c., och berette for^{ne} *Lauertz Lindegaardtt*, at for^{ne} Frue *Anne, Eski Hendrickssenns* uti Svinborig, noger Aar siidenn forledenn haffver soldtt hanns Hossbunde *Nils Bielcke* uti Sverige, nu sallig mett Gudt, hver Rettighet hun hagde till samme Mølle och therfor sagde handtt nu paa hines Vegne udeskitt aff Jomfrue *Anne Marsvinsdatther* hver Lodtt och Partt, for^{ne} Frue *Anne, Eski Hendrickssenns*, haffver ther uti mett Rette, och mente, at hannum therfor nu paa for^{ne} Frue *Anne Eski Hendrickssenns* Vegne burde igienn at haffve och beholle hves Anpartt uti for^{ne} Fauske Mølle, som for^{ne} Frue *Anne, Eski Hendrickssenns*, kandtt theruti tilfalle, och hun *Nils Bielcke* soldtt haffver &c. och först uti Rette lagde *Lauertz Lindgaardtt* ett Sködebreff under Datum MDL, lydendes, att for^{ne} Frue *Anne, Eski Hendrickssenns* Epttherleffverske till Stubedrup, hagde mett hines Sønns *Jost Lauertzenns* och hines Venners Raadtt och Sambtycke soldtt och affhendtt fra seg och sinne Arffvinge och till *Nils Bielcke* och hanns sannd Arffvinge aldt thenn Dell mett Rettighet, hun haffver arffvitt uti Fauske Mølle i Kiertte Sogenn, som *Claus Möller* och

Lauertz Möller utibor &c. Thernest et Tingsvittne aff Bogherritzting under Datum MDLIII, lydendes, att *Lauertz Lindegaardt* ther uti fiire sambfelde Ting udeskitt aff Jomfru *Anne Marsvinsdatther* uti Otthensse paa for^{ne} Frue *Anne*, *Eski Hendricksens*, Vegne thenn Anpartt, for^{ne} Frue *Anne*, *Eski Hendrickssens*, er tilfallenn uti Fauerske Mölle, som Jomfru *Anne Marsvinsdatther* uti Handtt oc Vere haffver mett Landgille och Herlighet, saa vitt som hun kunde talle paa mett Rette &c. Thessligeste i Rette lagde handtt Breff aff Fynnbo Lanndsting under Datum MDLIII, at handtt thet ther i liige Maade paa Frue *Annis* Vegne udeskitt hagde. Thertill svarett for^{ne} Jomfrue *Anne Marsvinsdatther* och mente, först at *Lauertz Lindgaardt* icke saa rett hagde forfuldtt sinn Sag till Bogherritzting, at hinde burde at svare hanum till thenne hanns Forfylling, thi hun mente seg met sinn Lageverie icke at vere kallit till thet Tingsvitne, handtt aff Bogherritzting tagitt hagde. Thessligeste mente och Jomfrue *Anne Marsvinsdatther*, at hun icke heller burde nu at svare *Lauertz Lindgaardt* nogitt till thenne Forfylling paa for^{ne} Frue *Anne*, *Eski Hendrickssens* Vegne; thi att therssom for^{ne} Frue *Anne*, *Eski Hendrickssens*, hagde hagdtt nogenn Rett eller Rettighet till for^{ne} Mölle, tha hagde hun nu vedt enn siuff Aar siidenn forledenn soldt thenn Rettighet till *Niels Bielcke* och mente, att hun therefore nu enthet vor pligtiig att svare for^{ne} *Lauertz Lindegaardt* paa Fru *Annis* Vegne; thi thet Sködebreff, *Lauertz Lindegaardt* uti Rette lagde, beviste, at for^{ne} Frue *Anne* engenn Rettighet epher thenn Dag hagde till samme Mölle, och satte for^{ne} Jomfru *Anne Marsvinsdatther* uti alle Rette, om hinde icke eptther slig Leglighet burde fore thenne Forfyllinge quitt att vere, mett mange flere Ordt och Thalle thenum therom emelom vore. Tha epher Tiltall, Giensvar och Sagenns Leglighet, och epherthii at for^{ne} Frue *Anne*, *Eski Hendrickssens*, haffver enndeligenn soldtt och afhendt alt thenn Ret och Rettighet, hun kunde haffve till Fauerske Mölle thre Aar för endtt hun nu haffver thallit Jomfru *Anne* till fore samme hinded Rettighet uti for^{ne} Mölle; thessligestenn och epttherthii thet icke findes i hendes Tingsvittne, at hun haffver logligenn laditt kalle Jomfrue *Anne* mett sinn Lageverie modt thet Tingsvittne, hun paa Bogherritzting haffver laditt thage, tha er thenne Delle icke saa ret forfuldt, at Jomfru *Anne Marsvinsdatther* er vii-

dere pligtig at svare thertill, menn for^o Jomfru *Anne Marsvinsdatther* for thenne Forfylling qvit at vere.

Datum Otthensse thenn Lögerdag nest fore Palme Söndag, nerverendes *Verner Sualle* till Bissboo, Landsdommer uti Fyenn, *Claus Brockenhus* till Syndergaarde, *Hanns Norby* till Ugerssleffgaardt, *Egertt Heendrickssenn* till Vestergaardt, *Nils Hendricksenn* till Thostrup, *Knudt Mickelssenn* till Skiennderup, *Anders Urne* till Dreibygaardt och *Sörenn Johænnssenn* i Hunsslef, vore Mendt och Thienere. 1557.

93.

1557. Dom paa Kongens Retterting. En Arving kan ikke erhverve Laasebrev paa Arvegods, som er tilfaldet ham ved et „Tokkeskifte“ (¹), naar Medarvingerne gjøre Indsigelse. En saadan Indsigelse kan gjøres gjeldende ved Gjenbrev uagtet 6 Uger ere forløbne efterat den almindelige Stævnings Overhørelse har fundet Sted (²).

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige och velbyrdige *Albrett Göye* till Krenckerup paa thenn enne Siide, och oss elskelige, erlige och velbyrdige *Christoffer Göye* till Affvindsberig och *Gregerss Thrudssenn* till Estrup paa sinn Systers, oss elskelige, erlige och velbyrdige Frue *Ide*, *Falck Göyes* Epttherleffverske, paa thenn anddenn Siide, och gaffve the thennum nu idag velvilligenn i Rette paa begge Siider, och tiltallitt *Albrett Göye* for^o *Christoffer Göye* paa sinn egne och *Gregers Thrudssenn* paa sinn Syster for^o Frue *Ides* Vegne for at the nu idag haffve thagitt Giennbrevve uti hanns Forfylling till Laass, som handt forfylliger sitt Gods till Laass mett, som handt eptther Fader och Moder arfvitt haffver, och mente, at the thermett hagde

(¹) Det sees af denne Dom, ligesom af den i l. 145 anførte, at Tokkeskiftet betragtedes som foreløbigt, ingenlunde som et endeligt Skifte.

(²) Efter Christian den Fjerdens Rigens Ret og Dele Art. 71 er dette ikke tilladt; det hedder nemlig der: „Möder Ingen mod forbemeldte Steffning oc

ey tager Genbrevf inden 6 Uger efter almindelig Stævuings 6 Ugers Offuerhørelsis Forkyndelse, da maa videre ey Genbrevf tagis, meden da giffuis Laasebrevf &c.“ Jvfr. iøvrigt Christian den Førstes Dom i l. 10—11, som heller ikke synes at hjemle den i nærværende Dom tilladte Fremgangsmaade.

giort Urett, och berette *Albrett Göye*, at handt loglig och rett haffver laditt bryde och lesse alle sinne Breffve till Thinge och hanns almindeliige Steffningh sex Ugers Offverhørelsse er och brot och lest och the sex Uger er gangenn, och mente therefore, att Ingenn eptther the sex Uger vor ude motte thage Gienbreff, udenn the hagde komitt för. Thertill svarett *Christoffer Göye* och *Gregers Thrudssenn*, och mente, att epttherthii ther icke vor dömt paa for^{ne} *Albrett Göyes* Laass och handt thenn icke faaet hagde, att the therefore vell motte thage Giennbreff i thenn Sag, emedens thet i saa Maade stodt thennom openn fore, och berette for^{ne} *Christoffer Göye* och *Gregers Thrudssenn*, at ther icke er udenn gangitt ett Tockeskiiffte emellom thennom och *Albrett Göye*, och thenum uti samme Skiiffte icke er skedt Fylliste, och mente eptther at ther icke bör at vere Svig uti Syskinde-Skiffte, at *Albrett Göye* icke therfor motte mett Rette kome till sinn Laass för enndt hanndt hagde jeffnitt mett tennum, och thenn enne vor skedt saa got Skell, som thenn anddenn; och Affkaling⁽³⁾ vor giortt thennom emellom, som thet seg aff Rette bör uti Syskinde Skiffte, mett mange flere Ordt oc Thalle, thennum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagens Leglighet vor ther saa paasagt fore Rette, att *Albrett Göye* icke bör att haffve Laass paa for^{ne} Gaarde och Gods, som *Albrett Göye* eptther sinn Fader arffvitt haffver, och *Christoffer Göye* och Fru *Ides* Gienbreffve paalyder, förendtt at handt haffver jeffnitt met sinne Syskinde och hver er skedt sligt Fyllist, som thet seg aff Rette bör uti ret Syskende-Skiffte.

Datum Haffniæ thenn Onssdag nest eptther Sönddagenn vocem jucunditatis ⁽⁴⁾, nerverendes Her *Per Skram*, Ridder, *Byrge Throlle*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Nils Lange*, *Iver Krabbe* och *Herloff Throlle*, vore thro Mendtt och Raadt. 1557.

(³) *Affkaling*, Afkald, d. e. Qvittering for den paa Skifte udlagte og modtagne Arvelod, jvfr. *Oster-*

sens Glossarium, hvor det bemærkes, at Ordet *Afkald* intetsteds forekommer i Lovene.

(⁴) Fente Söndag efter Paaske.

94.

1557. Dom paa Kongens Retterting. En almindelig Fuldmagt (Magtebrev) til at forfølge en Mands Sager for Retten, ansees ikke tilstrækkelig, naar den ikke tillige indeholder, at Fuldmægtigen skal staae i Hjemmels Sted i Henseende til Sagens Omkostninger. — Tvivl om Mandantens Myndighed. (¹)

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterthing *Lauertz Thomessenn* uti Bregnemosse paa sinn Hossbundes *Niels Bielckis* Arffvingis Vegne paa thenn enne och oss elskelige och velbyrdige *Axell Urne* till Siögaardt paa oss elskelige, erlige och velbyrdige Jomfrue *Anne Marsvinsdatthers* Vegne uti Otthensse paa then andenn Siide, och vor nu uti Torsdags sist forgangenn thieris rette siette Ugedag at möde uti thenn Sag, som her for oss bevist vor met vor sex Ugers Opsettelse, oc tiltallit *Lauritz Thomessenn* paa *Niels Bielckes* Arffvinges Vegne for^{no} Jomfru *Anne Marsvinsdatther* fore hves Lodt och Dell, *Niels Bielcke* kiöbtt haffver uti Fauske-Mölle, och for hves mett Rette burde igienn att giffves aff thet Pantt, Fauerske Mölle vor pantsatt for, och om hves mett Rette burde at udlegis for thenn Indförsle, Jomfrue *Anne Marsvinsdatther* haffver bekostitt bode mett Faldsmaall och Thering paa samme Mölle. Thertill svarett oss elskelige, erllige och velbyrdige *Axell Urne* till Siögaardt, vor Mandt och Thiener, paa for^{no} Jomfrue *Anne Marsvinsdatthers* Vegne, som her sielff tilstede stodt, och mente, at *Lauertz Thomessenn* icke mett Rigenns Rett motte eske eller forfyllige slige store Sager och Dellemaall paa Jomfru *Anne Marsvinsdatther*, som Jordtt och Eigendom paarörde, epherthii, at handt icke er verhaftig (²) till at staa Jomfrue *Anne Marsvinsdatther* igienn till Rette fore hinde Kost och Thering, hanndt hinnde paaförtt haffver, om handt taffte Sagenn. Thertill svarett *Lauertz Thomessenn*, at handt hagde sinn Hossbunds Magtebreff at delle och forfyllige alle hanns Sager till Thinge och for Dom, ehvor the falle kunde, och mente, at handt therefore och vell motte forfyllige thenne Sag, och uti Rette lagde *Lauffretz Thomessenn* et Breff, som *Haffuenskildt Nielsenn*, *Niels Bielckes* Sönn till Ackerö, hagde ud-

(¹) Jvfr. iövrigt om denne Sag den ovenfor S. 172 (²) *verhaftig*, vedefhæftig. meddeelte Dom.

giffvitt her uti Otthensse under Datum MDLV, lydendes, att handtt hagde be-
 falit och fuldmyndige giordt hanns Mettarffvinge och hans Thienere *Lauretz
 Thomessenn* i Bregnemosse at delle och forfyllige Dellemaall till Thinge och
 fore Dom och Rette tiltalle och svare i alle the Sager, som hanum, hanns Sys-
 skinnde och Mettarffvinge anrörendes ere om Jordtrette eller anddere Sager
 paa thet Gods, handtt, hanns Syskinde och Mettarffvinge haffve i Fyenn, epher-
 som hanns Faderbroder *Turi* haffver schreffvit hannum till, och at giöre Log
 paa Logheffder paa hanns Syskindes och Mettarffvinges Gods her uti Fyenn
 &c. som samme Magtebreff ytthermere indeholler och udvisser. Thertill sva-
 rett *Axell Urne* och mente, at *Lauretz Thomessenn* icke met thet Magtebreff
 kunde forfyllige Jomfru *Anne* mett Rigenns Rett och giöre hende Kost och
 Thering, epherthii samme Magtebreff icke indholt, at hanndt skulle tiltalle och
 delle paa Jomfru *Anne Marsvinsdatther*, icke heller inndholt, at hanndt igienn
 skulle staa hver Mandt till Rette, icke heller handt thet sielfv formotte. Thess-
 ligeste mente och *Axell Urne*, samme Magtebreff att vere giordt emodt Lou-
 genn och Recessen ⁽³⁾ uti samme Artickell, at handt skulle maa tiltalle och
 paaföre nogenn Mandt Kost och Thering, och icke igienn kunde staa till Rette;
 thi at inngenn icke heller eptther Recessenn och Lougenn maa vere nogenns
 Hiemell udenn hanndt straxt vill staa i Hiemels Stedt i samme Dom, hvadt
 heller hanndt taber eller viinder; uti lige Maade satte och *Axell Urne* uti
 Rette, om *Lauritz Thomessenn* mett for^o Magtebreff, som *Hoffveenskildt
 Nielssenn* saa lang Tiidt siidenn, emedens handt hagde ganngitt till Skolle her
 uti Otthensse, hagde udgiffvit och manndt icke enndt viste, om handt ta kunde
 vere saa till Alder komenn, at hanndt tha kunde vere sinn eigenn och alle ann-
 dre sinne Mettarffvinges Verige, vor saa retteligenn giordt eptther Lougenn,
 at hanndt thermet kunde forfyllige sliige Delle paa Jomfrue *Anne*, som Jordt

(3) Herved sigtes til Recessen af 1551 Art. 4, som
 alger: „Ivo som Hæmmel wil were til Tinge eller
 udi nogen Rettergang, — paa sinnne egne eller
 sit Herskabs Wegne eller paa nogen andens
 Wegne oc will thermet drage andre fra sin Ret,
 tha skal then, som saa hembler, strax personlig
 stande i samme Sted under samme Forfylling at

lide oc undgielde hues Lougmaal, som i samme
 Ret kand forfølge &c.“ Ivsr. Iövrigt den af mig
 i Danske Magazin 3die Række I. 210 meddeelte
 Dom af 1562, som ogsaa anseer en Fuldmagt
 for utilstrækkelig, fordi den kun bemyndigede
 Fuldmægtigen til at paatale Mandantens Ret,
 men ikke til „at lide og undgielde Dom og Ret“.

och Egenndom annrörendes er, met mange flere Ordt och Talle thenum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagens Leglighet, vor thet saa paasagdt for Rette, att thenne Forfyllinge, som *Lauretz Thomessenn* nu offver Jomfru *Anne Marsvinsdatther* giordt haffver, bör dödt och magtelöst af vere, epttherthii for^{no} hans Magtebreff, handt nu i Rette lagde, icke finds uti saa Maade nöyagtiigtt at vere, menn therssom *Niels Bielckis* Arfvinge nogit viider skader paa samme Sag, tha bör thenum thet logligenn att forfyllige eptther Lougenn och vor Recessis Lydelsse, och tha gaa therom saa mögitt, som Ret er.

Datum Otthensse thenn Lögerdag nest eptther Sti. Lucie Jomfruis Dag (*), nerveendis oss elskelige *Hanns Bernnekou* till Birchholm, vor tro Mandt och Raadt, *Verner Svalle* till Bissbo, Landzdommer uti Fyenn, *Franndz Brockenhus* till Brannngstrup, Embitzmandt paa vort Slot Nyborig, *Claus Brockennhus* till Syndergaardt, *Per Lycke* till Skoffsbo, *Erick Bille* till Lindvedt, *Egertt Hendrickssenn* till Vestergaardt, *Niels Hendrickssenn* till Toistrup, *Per Marqvordssenn* till Oxenndrup, *Knudt Mickelssenn* till Skienderup, *Azell Nielssenn* till Aarslöff, vore Mendt och Thienere, *Hans Reickersenn*, Borgmester, och *Chrestenn Biörnknier*, Raadmandt uti Otthensse. 1557.

95.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom, at en Sognepræsts Lilg, som efter Lehnmandens Befaling var optaget af Koret i Nyborg Kirke, for at der kunde være Plads for fremmede Herrers Sendebud, som der ofte kom og mulligen kunde döe, igjen skulde nedsættes i Begravelsen.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Mattes Lauretzssenn*, Byschriffver uti vor Kiöbstet Otthensse, och berette, horledis Her *Nielss Pederssenn*, for-dum Sogneprest till vor Frue Kiercke uti Nyboriig, nu nogenn Tiidt sidenn forledenn vor dödt och affgangenn, och vor begraffvitt uti Koridt uti for^{no} Nyboriig Kiercke, erligenn och rett met Minnde, och hanns Moder for^{no} Her *Nielss*

(*) Den 16de September.

Perssens Höstru haffver till Kierckenn udloffvitt x Jochomdaller for samme hanns Leigerstedtt, och beklagett for^{ne} *Matz Schriffver*, at for^{ne} Her *Niells Pederssens* Liig er lönnligenn optagenn aff samme Graff, och er bortfört, hvort eller aff hvem, eller for hvad Aarssag, viiste hanndt icke, menn mente thet at vere giordt met Urette, och uti Rette lagde et Breff, som Kiercke-Veriger till vor Frue Kircke uti Nyborig met flere Dannemendt udgiffvitt hagde under Datum MDLVII, lydendes, at the eptther vortt Breff och Befalling hagde laditt opkaste thenn Graff uti for^{ne} vor Frue Kiercke uti Koridt, som Her *Niels Pederssenn*, Sogneprest ibid. bleff begraffvenn fyrste Gang uti, och icke ther fanndes Kiiste eller Liig, andet enndt enn thom Graff uti noger Maade &c. Thertill svarett oss elskelige *Frannds Brockenhus*, vor Mandt, Thiener och Embitzmandt paa vortt Slott Nyborig, att samme Her *Nilss Pederssenn* vor optagenn aff Koridt och igienn nedlagdt och nedergraffvitt uti samme vor Frue Kiercke for thenn Orssage, att Koridt er for sneffertt och liidet Rum uti, och Nyborig er et Koninglig Hus (¹), och kommer opte tiidt mannge Herreris och Försteris Senndebudt och merckelige Mendt, och om noger sliige ther döde eller affginng, att manndt tha motte haffve och beholle samme Koer friit till sliige Folck thieris Begraffvelsse, met flere Ordtt och Thalle thennum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Legliighet vor ther saa paasagdt, at for^{ne} Her *Niels Pederssens* Liig schall igienn opgraffvis och optages, och nederlegis uti Koridt igienn, som hanns Liig förste Ganng begraffvitt och nederlagtt bleff.

Dattum Haffniæ thenn Torssdag nest eptther Sancti Mauricii Dag (²), uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Danmarckis Riigens Marsk, Her *Mogens Gyllenstiernn*, Her *Per Skram*, Riider, *Jörgenn Lycke*, *Tage Tott*, *Claus Urne*, *Peder Oxe*, *Nilss Lannge* och *Holgerdt Rossenkrannns*, vore tro Menndt och Raadt. 1557.

(¹) Slot.

(²) Den 22de September.

96.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Godsejer, som tiltales for at have fængslet sin Foged, frifindes, da det oplyses, at denne havde belligget sin Husbondes Fadbursqvinde og søgt en Troldqvindes Hjelp imod sin Husbond. Sagen var ikke paakjendt paa Herredsting, fordi Fogden havde foregivet at være Adelsmand, hvilken Paastand ikke bliver bevilist.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting *Hanns Guldsmedt*, Boriger uti vor Kiöbstat Nyboriig, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Lage Brock*⁽¹⁾, vor Hoffsinder, och tilltallitt hannom fore hanns Hustru Broder vedt Naffn *Iver Grönn*, som *Lage Brock* hagde laditt fengselett och holt uti Fengsell och Jernn siidenn Paaske, som hanndt mente mett Urette. Thertill svarett *Lage Brock*, att for^{ne} *Iver Grönn* thiennté hannum och haffver verett hanns Fogett noget Aar paa hans Gaardtt Vemeltofft och offver alt hans Gods her uti Sielanddt, och emodt hanns Eedtt och troff Thienneste, hanndt hannum sorett oc sagdt haffver, haffver for^{ne} *Iver Grönn* lagdt sig till mett *Lage Brockis* Fadbursqvinde, hanndt hagde paa Vemeltoffte, som och hagde hanns Nygle och Laass, och beleiget hende, och saa uti langg Tiidt emodt sinn Ere oc Edt hanndlet seg utroligenn⁽²⁾ emodt hanum; viidere berette och *Lage Brock*, at ther *Iffver Grönn* haffver formerckett, at *Lage Brock* sligt Utroskab hoss hanum fornumitt haffver, haffer for^{ne} *Iffver Grönn* giffvitt seg till enn Troldqvinde vedt Naffenn *Margrete Judenns*, som schulle forderffve och forgiöre for^{ne} *Lage Brock*, hvilkenn Troldqvinde theroffver er berygthet och fört till Thinge, och Trolldom fore thenn Sag offversvoren, som *Lage Brock* straxt beviste mett Breff och Siigell &c. Thessligeste i Rette lagde och *Lage Brock* Breff och Sigell, som Riidermendezmendt mett andre logfaste Menndt udgiffvitt hagde, som hoss hagde verett och hörtt for^{ne} Troldqvinde; thessligeste for^{ne} *Iver Grönnis* eigenn Bekiennelse paa nogenn sönderliige Artickler, som *Iver Grönn* selff haffver bekienndt at verett mett at bruge uti samme Trolldomss Sag ept-

(1) *Lage Brock*, Herre til Vemmetofte og gammel Estrup, faldt i Slaget ved Svarteraa den 20de

October 1565, s. *Vedel-Simonsens* Bidrag til *Eske Brocks* Levnetsbeskrivelse S. 9.

(2) *utroligenn*, trolöst, imod Tro og Love.

ther samme Troldqvindes Befalling^(*), som samme gode Mennds Breff therom viidere formelder. Thessligeste bestodt och for^{ne} *Iver Grönn* selff, at hanndt hagde beleigett for^{ne} *Lage Brockis* Fadburssqvinde, och hagde saa handlett mett thenn Troldqvinde, att hun schulle thet saa forhandle, at *Lage Brock* icke schulle bliiffve vredt paa hanum, och mente *Lage Brock* epttherthii att for^{ne} *Iver Grönn* hagde saa uerliigenn och utroliigenn handlet emodt hanum, at hanndt therfor motte sette hanum och talle hanum till mett Rette, och mente seg theruti enngenn Urett at haffve giortt uti noger Maade; viidere berette och for^{ne} *Lage Brock*, at hanndt haffver laditt for^{ne} *Iver Grönn* före till sitt Herritzting och ther begerett offver hannum saa mögitt som Log och Rett vor, och innthet viidere, och tha haffver for^{ne} *Hanns Guldsmedt* och hans Höstru mött och the met *Iver Grönn* berett, att *Iver* schulle vere enn Riidermandzmannndt, och therfor er hanns Sag hanum fyrst opsatt och siidenn forhallitt hanum fore, saa at hanndt enndnu enngenn Dom haffver ther kunde faaet offver hanum, och begerett *Lage Brock* therfor nu saa mögit offver for^{ne} *Iver Grönn*, som Loug och Rett er; mett mange flere Ordt och Talle thenum therom emellom vor. Tha lode vii for^{ne} *Iver Grönn*, hans Svoger *Hanns Guldsmedt* och hanns Syster, som her och tilstedé stodt, adspöre, om *Iver Grönn* vor enn Riidermannndsmanndt till Egtte och till Rette, eller och om the hagde ther nogenn Bevissning paa, at the kunde bevise for^{ne} *Iver Grönn* at vere enn Riidermannndsmanndt; tha hagde the ther inngenn Bevissning paa uti noger Maade. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Leglighet och epttherthii *Lage Brock* fore sliige Orsage haffver satt och fennngslett *Iver Grönn*, haffver hanndt theruti inngenn Urett giortt och kunde vii epher sliige Vitnesbyrdtt och *Iver Grönn*s egen Bekiendelse icke finde *Iver Grönn* aarsagit uti for^{ne} Sager. Sammeledis epherthii at *Lage Brock* haffver fört *Iver Grönn* till Herritzting, och hanndt ther haffver sagdt seg at vere enn Riidermandzmannndt och *Lage Brockis* Sag therfor er opsatt och hans Rett thermett hanum forholt, och for^{ne} *Hanns Guldsmedt* och selff haffver mött till samme Herritzting for^{ne} *Iver Grönn* att ville fordatinge ^(†) och *Hanns Guld-*

(*) *Befalling*, Opfordring, Anmodning.

(†) forsvare.

smedt thereptther sielff haffver steffntt *Lage Brock* her for oss uti Rette, och mett vor Steffning dragett *Lage Brock* fra sitt Herritzting, och *Hanns Guldsmedt* icke eller *Iver Grönn* haffver her nu hverckenn Breff, Sigell eller lefvendes Röst at the kunde bevise, att *Iver Grönn* er enn Riidermandzmandt till Egtte och Rette, som hanndt siiger, saa at hanns Ret schulle falle for oss och vort elskelige Raadt (⁵), tha bör *Lage Brock* at före for^{ne} *Iver Grönn* till Herritzting, som hanndt sinn Sag begynt haffver, och ther utenn aldt viidere Skodsmaall eller Forhalling at gaa om hanns Sag, saa mögitt som Rett er.

Dattum Haffniæ thenn Lögerdag nest eptther Sti. Micchelsdag (⁶), uti vor egenn Nerverelse, nerverendes Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogens Gyllenstiernn*, Her *Peder Skram*, Riider, *Verner Passberig*, *Peder Oxe* och *Nils Lange*, vore thro Menndt och Raadt. 1557.

97.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved *Otto Rud* frikjendes, fordi han som Befalingsmand paa Gulland havde paa Kronens Vegne aetinget to Personer 400 Mark, hvormed de löskjøbte deres Liv, som ellers vilde have været forbrudt, da de havde lagt Dölgsmaal paa nogle fundne Penge.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Oluff Sügders* uti Bursting paa vort Lanndt Gulland och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Othe Rudt* till Mögelkier, vor Mandt och Thienner, och tiltallitt hanum for fiire hundertt Marck Gullandske, hanndt beskatet hannum aff; thessligeste for enn stor Sum Guldtt och Sölff, hanndtt skattitt och tog fra hanns Höstrus Moder och fra hanns Hostru, som thenn Tiidt vor hans Fæstemöð, ther hanndt skattit hanum, och tog bode fra hanns Festemöss Moder och fra hanns Festemöð, som hanndt mente mett Urett, icke fore andenn Sag, endt at noget aff for^{ne} *Oluff Sügders* Thiennestefolck fannt noget faa gamle udullige gullandske Peninge, som vor ved III¹/₂ Marck Gullandske, uti nogit Faaremög ther the schulle röde hanns

(⁵) Sagen maatte nemlig som en Livssag paakjendes af Kongen og Rigsraadet, dersom Sagvolderen var en Adelsmand.

(⁶) Den 29de September.

Faarehus, och handt icke agtett epttther samme Pennige, thi thet sagdes; at samme Peninge schulle verett taptte aff the Folck, som hagde booett uti samme Gaardtt LXXX Aar tilfornn; viidere berette och *Oluff Siigders*, at ther hanns Folck samme Peninge funditt hagde, tha thog hanndt thenum aff samme hanns Folck och lagde thenum inndenn uti enn Hette och satte thenum uti enn Skolle paa et Loffte och ther stode the uti VIII Dage, och therepttther tog hanns Festemöess Moder thenum och svebte thenum uti enn Kludt och lagde thenum uti et Skrinn, och hanndt inthett agthett om thenum, och mente *Oluff Siigders* therfor, att *Otte Rudt* mett Urette hagde skattitt hanum sine Peninge aff, och tagitt hans Festemöss Moders och hanns Festemöss Guldt och Sölff mett Urette icke for andenn Sag. Thertill svarett *Otte Rudt*, att ther hanndt drog omkring paa Gullandtt eblantt Bönderne paa vore Vegne, kom hanndt uti Forfaring, hvorledes at for^{ne} *Oluff Siigders* hagde funditt noger Peninge uti Jordenn, och borett Döll ⁽¹⁾ paa thenum och slagit thenum under seg, som hanndt mente at vere giortt emodt Lougenn; thi at hves Guldt eller Sölff, som findes uti Jordenn, hörer Koningenn till epttther Lougenn⁽²⁾, och therfor sende hanndt Budt epttther for^{ne} *Oluff Siigders* och lodt spöre hanum epttther sliige Peninge, tha sagde hanndt Ney therfore, dog fanndes thet, at hanndt slige Peninge hagdt hagde, som saa fundenn vor, och hanns Festmöss Moder hagde tha samme Peninge uti sinne Gjemme, och hólde⁽³⁾ och dólde mett for^{ne} *Oluff Siigders*, som *Otte Rudt* mente at vere et Tiufferi, och ther for^{ne} *Oluff Siig-*

(1) borett Döll paa, lagt Dölgsmaal paa.

(2) Ved dette Citat af Loven kunde vel efter Ordene være sigtet enten til Eriks Sjell. L. IV. 37, Orbo-dem. c. 41 eller Jydske L. II. 113, men ingen af disse Love om Dannefæ kunde være anvendelige paa Gulland. Dommen, som ogsaa bygger sit Resultat paa „Loven“, har heller ikke lagt disse Forskrifter om Dannefæ til Grund, men upaatvivlelig sigtet til Kong Hans's Artikler for Gulland, hvoraf den 29de lyder saaledes: „Hvo som finder nogen Kaaste, hand lyse thet op til Sognekirken obenbarlig eller til Tinghe for Dommeren; döll hand thet, tha maa hand blifve eller worde Tyff therfore. Komer tha icke ret Eiermand och

kendes vid sodan fremmede Koste inden louge Tidt, tha Konningens Embitzmand thet annamme paa Konningens Vegne“ (s. *Schildeners* Udgave af Gutalagh, S. 103). At Hittegods efter Præskriptionstiden forfaldt til Kongen, naar Ingen Ejer meldte sig, findes ellers ikke foreskrevet i vore Love, undtagen i Eriks Sjell. L. VI. 14.

(3) hólde och dólde, hælde og dulgte; denne Form af Imperfectet *hólde* peger uidentvivi paa, at Ordet *hæle* er det gamle isl. at hylia, som i Imperf. fik hos os hólde, ligesom dólde af at dylie. At *hylie* er iövrigt bevaret i sin gamle Form i Ordet: hylle, tilhyll o. s. v.

ders Festemöss Moder spurde, at *Oluff Sügders* vor hegthet for samme Peninge, tha thog hun et sinne Skrinn, som samme fundene Peninge ilaae mett mere hendes Godtz, och fielde (*) thet uti noger Hombler-Rauncker och therefore tingett *Oluff Sügders* op mett hanum paa vore Vegne fore fiire hundred Marck Gullandske fore sinn egenn Hals, och hves Sölff eller andditt, som *Otte Rudt* hadde faaett fra *Oluff Sügders* Festemöss Moder fore thenn Sag, mente haandt och i liige Maade at haaffve Rett till paa vore och Kronnens Vegne; thi haandt mente for^{re} *Oluff Sügders* Festemöss Moder saa vell at vere Tiuf fore thenn Sag, som *Oluff Sügders*; thi at hun hulde och dölde samme fundene Peninge saa vell, som *Oluff Sügders*, och the fanddes unnder hinndes Laass och Lycke, som *Oluff Sügder* icke kunde negtte, och berette *Otte Rudt*, at hves som ther fanddes eblannt thet Godtz, som haandt hadde faaet eblannt *Oluff Sügders* Festemöss Moders Godtz, som *Oluff Sügders* Festemö tilhörde, thet hadde haandt ladit antvorde hinde igienn saa mögit, som hun vedtkiennedes, thi hun enntheth viiste aff samme thieris Handell at siige, mett mange flere Ordtt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar, Sagenns Legliighet och eptther Lougenn, at samme Peninge fundenn vor, och *Oluff Sügders* och hanns Festemöss Moder hadde och dölde samme Peninge under thenum, finndes thet at vere 'Tiufferi, och hves *Otte Rudt* for thenn Sag haaffver faaett fraen *Oluff Sügders* och hanns Festemöss Moder, er skedt mett Rette och eptther Lougenn, och thersom ther er tagitt nogett fraa *Oluff Sügders* Festemö fore thenn Sag, som hun vor uskyldiig uti, och hun thet icke haaffver igienn faaett, tha bör hinde thet enndt nu igienn att haaffve.

Dattum Haffniæ thenn Fredag nest eptther Santi Francisci Dag^(b) uti vor eigen Nerrelse, nerverendes *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Per Skram*, Riider, *Jörgenn Lycke*, *Claus Urne* och *Verner Passberig*, vore tro Menndt och Raadtt. 1557.

(*) *fielde*, skiulte.

(b) Den 4de October.

93.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom. *Otto Rud* ⁽¹⁾, Lehnsmænd paa Gulland, anklages af en Ridefoged, af hvem han havde taget 600 Rhd. i Bøder for formeentlige Forurettelser mod Bønderne; da Ridefogden paastaar, at han ikke deri havde gjort sig skyldig og at Lehnsmændene ved Fængsling havde tvunget ham til at udrede Bøderne, erklæres Lehnsmændens Fremgangsmaade, at have taget Bøder uden foregaaende Dom, for ulovlig og Sagen henvises til Undersøgelse af den nye Lehnsmænd.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherthing *Annders Gage* paa Gulland, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Otte Rudt* till Mögelkier, vor Mandt och Thienner, och tiltallitt hanum fore hanndt lodt sette hanum uti Vessby-Tornn och saa udenn aldt Skyld och Bröde och udenn ald Dom och Ret skattitt hanum sex hundertt Jochomssdaller aff, emedenn *Otte Rudt* hagde vort och Kronens Slott och Lanndt, Vessby Slott och Gullandt aff oss uti Befalning, som *Anders Gage* mente mett Urett. Thertill svarett *Otte Rudt*, at emedens *Annders Gage* hagde veret Riidefogit paa Gullandt och redt udt eblant vore och Kronens Bönnder, tha hagde *Annders Gage* ladet vore och Kronenns Bönnder och Thienere ytthermere Tynnge och Holdt ⁽²⁾ paa mett mere Öll och Unnderholdning at holle seg mett, enndt som aff Arildsstiidt sedvanligt hagde veret, och thertill faaet fra thenum aff thieres Gods och synnderligenn aff ienn Bunde, som hagde fore sinn Bröde och Faldzmaall giiffvitt till oss och Kronenn x Marck, thenn hagde *Annders Gage* faaett enn Hest aff, saa godt som x Daller till sinn Partt, som *Otte Rudt* mente, at *Anders Gage* hagde giortt mett Urett, och therfor hagde *Otte Rudt* ladit sette *Annders Gage* uti Vessby Tornn och mente, at hanndt thet mett Rette giöre maatte, och thereptther hagde *Otte Rudt* laditt hanum tiltalle mett noget aff Slottens Thienere, och optingett till hannum paa vore Vegne fore sex hundert Daller, som

(¹) *Otto Rud*, der døde som Admiral i svensk Fangenskab 1565, efterat han i det bekjendte Söslag havde forsvaret sig og den danske Flaade i 11 Timer, var i 7 Aar Befalingsmand paa Gulland. Om hans Forhold der findes intet i *Niels Henningsens Liigprædiken* over ham (*Rothe Danske Mænds og Qvinders Estermåle* I. 328 ff.),

eller i *Strelows Gullands Krönike*, men at han tidligere havde givet Anledning til Klager, sees af den Kjendelse, som blev afsagt 1555 og som findes hos *Krag* II. 234.

(²) *Holdt*, Hold, Nathold, jvfr. *Jacobsens Afhandl.* om de Kgl. Nathold m. v. i *Hist. Tidsskr.* 2 Bd.

er indschreffvitt uti vort Regenskaff och therpaa uti Rette lagde *Otte Rudt* ett Breff, som unnge *Hanns* och *Melker Thomessenn*, Slotzthiennere paa Vessby, udgiiffvitt hagde under Dattum MDLVII, lydendes, att uti thet Aar MDLII tha vor *Annders Gage* begerenndes aff thennum, at the ville gaa till *Otte Rudt* och forhøre, om hanndt maatte komme uti Borigenn Hender och faa hanns Vennskab och *Annders Gage* icke ville uti Rette, menn kiendes seg och vor begerendes, att handt maatte komme till Minde, hanndt ville giernne gifve *Otte Rudt* aff sinne Peninge, fore hves hanndt hagde forsset seg, som samme Breff ytthermere inndholler och udvisser, och mente *Otte Rudt*, att epttherthii *Annders Gage* saa hagde selff bekennt seg att vere skylddiig och velvilligenn optingitt medt hanum paa vore Vegne fore samme hanns Forseelsse, att *Otte Rudt* thermet enngenn Urett hagde giortt *Annders Gage* uti noger Maade. Thertill svarett *Annders Gage*, at hanndt aldriig hagde uforrettett noger aff vore och Kronenns Thiennere, icke heller beskattitt thenum uti noger Maade, och thenn Hest, *Otte Rudt* paasködt, thenn hagde hanndt redeliigenn och rett betallit och at hanndt aldriig sliigt hagde bekiendt, icke heller begerett at optinge medt *Otte Rudt*, menn *Otte Rudt* mett Thornn och Jernn nöde hanum till att giiffve seg samme Penninge, som hanndt mente mett Urett, och mente, at therssom ther vor noger Manndt paa Gullanndt aff vore och Kronenns Thiennere, som hanum kunde skyllle, att handt thenum uti noger Maade beskattitt eller uforrettett hagde, tha ville hanndt therefore stande till Rette, mett flere Ordt och Thalle, thennum therom paa begge Siider emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagenns Legliighet, och epttherthii *Otte Rudt* satte *Annders Gage* i Thornn och Fengsell och skattitt hanum sinne Peninge aff, före endt hanndt hagde Dom for seg, theruti gjorde hanndt *Annders Gage* forkort och therssom *Annders Gage* vill for^{ne} sex hundert Daller igienn haffve, tha schall handt thenum igienn haffve, och schall *Anders Gage* here strax sette oss nöagatiig Loffvenn och Vissenn, at hanndt schall inddrage paa Gullanndt, och ther icke affvige före endt oss elskelige *Chrestofer Hvitfeldt*, vor tro Manndt, Raadt och Embitzmanndt paa vortt Slott Vessby, haffver mett Loug och Rett tiltallitt hanum fore alle the Sager, *Otte Rudt* paa vore Vegne hagde mett *Annders Gage*, och ther gannger enndelige Dom emellom thenum therom.

Thessligeste schall och *Christoffer Hvitfeldt* granndgiiffvelige lade forfare, hves Bevissning paa begé Siider ere, och om ther noger urettferdiige finndes, at straffve thenum, som vedbör.

Dattum Haffniæ thenn Fredag nest eptther Sti. Francisci Dag (*), uti vor egenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Per Skram*, Riider, *Jörgenn Lycke*, *Claus Urne* och *Verner Passberig*, vore tro Menndt och Raadt. 1557.

99.

1557. Dom paa Kongens Retterting. En Tyv beholder Livet med den Bestjaalnes Tilladelse, imod at miste sit Öre, brændemærkes „med Tyvs- og Böldelsmærke“ og at modtage Böldels-Bestilling (¹).

(Q.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting *Hans Claussenn* paa Lauffvendt, och hagde uti Rette steffntt *Annders Clementssenn*, Slotzfogitt paa vortt Slott Trankier paa Lanngelanndt, fore at hanndt nogenn Tiidt sidenn forledenn schulle haffve tagitt VII Svinn fra hanns Broder vedt Naffnn *Rassmus Claussenn*, och thereptther fenngsselett och satt samme hanns Broder uti Thornn och Jernn, och ladit skierre et hanns Örnne aff, och brenntt hanum, och giortt hanum till Bödell paa Lanngelanndt icke for andenn Sag, enndt for enn halff Skieppe Byg, som hanndt vor skylt fore att schulle haffe stollitt. Thertil sva-rett *Annders Clementssenn*, at for^{no} *Hanns Claussenns* Broder vedt Naffenn *Rassmus Claussenn* vor en Spydskarll (²), och hagde inngenn Hossbund och hagde dog Sviin paa Kronnens Skoffve et Aar eller II ubrennde, och gaff ther inngenn Oldenngieldtt aff, och thereptther ett Aar stall hanndt siuv aff sine

(*) Den 4de October.

(¹) Man seer heraf, at Skarpretterens Bestilling hos os betragtedes som æreløs, hvorom Meningerne i Tydskland længe vare deelte, uagtet *Luther*

havde sagt: „Meister Hans ist ein sehr nützer und dazu barmherziger Mann“; see derom en udførlig Undersøgelse i *Döplers theatrum pœnarum, suppliciorum &c.* I Th. S. 559—567. Sondershausen 1693—4.

(²) See I. 205.

Svinn inndt paa Kronenns Skoffve ubrendtt, och ville och uti liige Maade haffve stollitt Kronenns Oldenn ebort thet Aar, och therfor lodt hanndt samme Svinn tage paa vore och Kronenns Skoffve och skiere Örunenn aff them och sette thenum paa Slotens Sti, och mente, at hanndt paa vore Vegne hadde ther Rett thiill, dog gaff oss elskelige *Frannds Brochenhus*, Embitzmandt paa vort Slot Trankier, *Rassmus Claussenn* the fem Svinn igienn for Guds Skyldt och fore hanns Armodtz Skyldt, och mente *Annders Clementssenn*, at hanndt theruti inngenn Urett hadde giortt. Thessligeste svarett *Annders Clementssenn*, at hanndt icke heller hadde laditt skiere Öritt aff for^{ne} *Hans Claussenns Broder Rasmus Claussenn*, icke heller laditt hanum brennde till Bödell, menn berette, at samme *Rasmus Claussenn* stall 1½ Skieppe Byg fra enn aff Kronenns Thienere paa Langlanndt vedt Naffenn *Peder Tordssenn* i Frellisviig och thenn samme Kronenns Thiennere fannt samme Tiuff uti sitt Hus mett sinne Koste och lodt griffve och före hanum till Thinge mett samme Koste och hadde Retthermandenn⁽³⁾ mett seg, och samme Tiuff bestodt sinne Gierninger och begerett Naade och badt, om at hanndt motte faa Tiuffsmærcke och bliiffe Bödell ther paa Landitt och beholle sitt Liiff, och for^{ne} *Peder Tordssenn* fore Herritzmenndenes Bönn Skyldtt unnte for^{ne} *Rasmus Claussenn* sitt Liiff, dog met slige Vilkor, at hanndt schulle bliiffve Bödell och haffve Tiuffsmærcke, och therpaa uti Rette lagde *Annders Clementssenn* enn Dom, som *Niels Jacopsenn* uti Piregaardt mett VIII Dannemenndt uti Nörreherritt paa Lanngelanndt udgiiffvitt hadde under Dattum MDLVI, lydenndes, at eptther *Rassmus Claussenns* egenn Bekiennndelsse och Bepligtelse och epttherthii at Sagvolderenn tilodt och unnte hanum sitt Liiff, och att hanndt schulle bliiffve Bödell, tha dömppte the for^{ne} *Rasmus Claussenn* till enn Tiuff och at faae Tiuffs- och Bødels-Mærcke, och dömppte hanum sitt Öre fra, och Bundenn sinn Koste igienn, som samme Dom ytthermere inndholler och udvisser, och mente *Annders Clementssenn*, at samme Sag vor hanum aldellis fremett vedtt, och mente, att *Hans Claussenn* gjorde hanum Urett, at hanndt steffntte och kallitt hanum for thenn Sag, som hanndt innthet hadde mett at giöre, mett flere Ordtt och Thalle,

(³) *Retthermand*, Skarpretter.

thenum therom emellom vor. Tha eptther Tiltalle, Giensvar och Sagenns Leglighet och epttherthii *Rassmuss Claussenn* saa stall sinne Sviinn inndt paa Kronenns Skoffve ubrenndt och stall Kronenns Oldenn bortt, haffver *Annders Clementssenn* inngenn Urett giortt for^{no} *Rassmus Claussenn* uti thet at hanndt thog samme Svinn paa vore och Kronenns Vegne, och steffvitt ⁽⁴⁾ thenum. Thessligestenn epttherthii for^{no} *Hanns Claussenn* haffver steffnitt och kallitt *Annders Clementssenn* for att hanns Broder *Rassmus Claussenn* haffver stollitt och er bleffvenn Bödell, thermett haffver hanndt giortt *Annders Clementssenn* Urett; thi thet er *Annders Clementssenn* enn fremede Sag till, och bör *Annders Clementssenn* for thenne Sag qvitt at vere.

Dattum Haffniæ thenn Tisssdag nest eptther Sti. Lucie Evangelistæ Dag ⁽⁵⁾, nerveendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, *Claus Urne*, *Herloff Throlle*, vore tro Menndt och Raadt, *Poell Hvitfeldtt* och *Jochim Beck*, vor Rentemester. 1557.

100.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Borgermester og Raad i Rudkjöbing og Nævninger, som uden tilstrækkeligt Beviis havde dömt en Qvinde til at brændes for Troldom ⁽¹⁾, tilpligtes „at böde hende igjen som en christen Qvinde“ ⁽²⁾.

(Q.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting *Lauretz Hofstann*, Boriger uti vor Kiöbstet Rudkiöbing paa Langelannndt och seg beklagde, hvorledis hanns Syster vedtt Naffnn *Giertrudtt Rassmussis* nogenn Tiidt siidenn forledenn bleff skylt fore Troldom mett Urette och bleff theroffver brenndtt emodtt aldt Loff oc Rett uskyldeliigenn, och the Neffninge, som hinde sor Troldom-Sag offver,

(4) Formodentlig skal der læses *steffnit*, af at stevne (Isl. stofna) afbugge, hvilket endnu bruges om Afbugning af Grene, her om Svinenes Ören.

(4) Den 18de October.

(1) At vore Love paa denne Tid ikke endnu udtryk-

kelig havde hjemlet denne Straf for Troldom uagtet den hyppig anvendtes, har jeg bemærket i min Retshistorie §. 165 Not. f.

(2) Det er klart, at herved sigtes til Mandebod, hvilken Benævnelse man maaskee har villet undgaae, da den Paagjeldende var et Fruentimmer.

ere felde, och the Domsmenndt, som hinde dömppte till Döde, ere tildömpptt at böde och stande till Rette eptther vor Recessis Lydelsse, och therpaa uti Rette lagde for^{ne} *Lauretz Hofftang* thvænnde vore eigne Dombreffve, som vii mett vort elskelige Raadtt hagde udgiffvitt paa vort Slot Kiöbingshagenn unnder Datum MDLVII; thenn fyrste lydenndes, att epttherthii Neffninge inngenn Vitnesbyrdtt hagde fore thenum, at *Giertrudt Rasmussis* nogenn Tiidt hagde giortt nogenn Troldom, icke heller vor befundenn mett nogenn Troldoms Hann-dell, tha haffve samme Neffninge svorett Urett, och bör therfore felde at vere, och stande till Rette och böde eptther Lougenn &c.; thenndt anddenn lyden-des, at hvor som nogenn Dommer aff vrang Unndervissning eller Vanvitighiedt udgiffver nogenn uretferdige Dom, tha schall hanndt igienn giffve thenn, Sagen er anrörendes, hves beviselige Skade, Kost och Theringe, hanndt therpaa giordt och liidt. haffver &c. tha haffver Borgemester, Raadt oc Byfogitt uti Rudkiöbing, som dömppte for^{ne} *Giertrudt Rasmussis*, theruti forssett thenum, och bör therfore at böde och stannde till Rette eptther vor Recessis Lydelsse &c., som samme Dom ytthermere inndholler och udvissør, och beklagitt for^{ne} *Lauretz Hofftang*, att the Neffninge, som hinde mett Urette sore Troldoms Sag paa, haffve icke udenn hver thenum böt tre Marck till Sagefaldtt till hinndes Börnn, Slègtt och Vener, och the Domssmendtt, som hende dömppte till Döde, haffve icke heller andit bödtt eller sett modt hinndes fattige Börnn, Slègt och Venner, enndt alleniste igiengiffvet thenum thenn Kost och Thering, the therpaa kostede ther the finge Dom for thennum, och icke opret thennum hues Skade, the therpaa liidt och giort haffuer, som thieris Dom udviser, och iche heller the biude eller wille giffue thenum andit, och klagit for^{ne} *Laurets Hofftang*, at hans fattige Syster eptther sliig en urett och vranng Dom er dödit och aff Dage thagenn, och vor ther for Dom begerendes, hvem ther met Rette burde at böde hanns Syster igienn, enn-thenn thenn Mandt, som hinde hagde klagitt till Döde, eller the Neffninge, som hende hagde sorett Troldom offver, eller och the Domsmenndt, som hinde dömde till Döde, fore hves Dom Skyldtt hun bleff aff Liffve thagenn. Ther-till svarett *Jep Druckenn*, Borgemester i Rudkiöbing, som her tilstede vor som vor met at döme for^{ne} *Giertrudt Rasmussis* till Döde, att hanndt och

hanns Medbrødere Domssmendtt hagde giffvitt for^{ne} *Giertrudt Rasmussis* Slegt och Venner xxxvi Daller for Kost, Thering och Skadegieldtt fore thenn Sag, och mente, at the innthet viidere vore thenum pliigtige, mett flere Ordt och Talle thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagens Leglighed och eptther vor Recessis Lydelse⁽³⁾, som saa liuder, hvor nogenn Dommer giiffver nogenn uretferdige Dom udtt, och thet skeer fore hanndt er icke ret unndervist uti Sagenn, eller ochsaa Sagenn er hanum vranngt forförtt, eller hanndt haffver giortt thet aff Vanvittighet &c., tha skall hanndt igienn-giffve thenn, Sagenn er anrørendes, hves bevisselig Skade, Kost och Thering, hanndt therpaa giordtt och liidtt haffver &c., och epttherthii for^{ne} *Giertrudt Rasmussis* eptther for^{ne} Borgemesters och Raads Doms Lydelse er bleffvenn brenndt, dödt och aff Liefve thagenn, tha er thet Hoffvitssagenn och thenn Skade, hun theroffver liidtt haffver, och therefore er for^{ne} Borgemester, Raadt och Byfogitt och saa mange, som dömde for^{ne} *Giertrudt Rasmussis* till Döde, pliigtig at böde hinde igienn, som enn christenn Qvinnde.

Dattum Nyborig thenn Onssdag nest eptther Synndagenn Trinitatis, uti vor^e eignen Nerverelsse, nerverendis oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogens Gyllennstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Mendtt och Raadt. 1558.

101.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. Dersom den, som ved Dom er tilpligtet at give Lov, aflægger Eden til en sildigere Tid, end Dommen bestemmer, er den aflagte Lov ugyldig, og han tilligemed hans Mededsmænd ansees som lovfældte (¹).

(Q.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherthing *Hanns Fiindssenn* uti Hesselber,

(3) Rec. 1537 Cap. 18, Rec. 1547 Cap. 7.

(1) Lovene have ingen udtrykkelig Forskrift om Virkningen af Edens Aflæggelse i urette Tid. Under

Kong Hans var det blevet antaget paa en Herredag, at den, som fæstede Lov til en bestemt Dag *efter eyet Tilbud*, vel skulde tabe Sagen, dersom Eden ikke blev aflagt i rette Tid, men

oc hagde uti Rette steffnt *Mattes Sörenssenn* i Brannby, Herritzfogitt uti Synnderherritt paa vortt Lanndtt Lanngelanndt, och tiltallitt hanum fore enn Log, hanndt hagde funditt hanum till at giffve till Synderherritzting, och mennte, at hanndt icke hagde rett forfunditt hanum samme Log. Thessligeste hagde hanndt i Rette steffnt *Hanns Ibssenn* i Hoböll, och tiltallitt hanum for at hanndt hagde giiffvitt hanum Opstandelse (?) paa same Log före enndt hanndt thenn gaff, och berette, at handtt theroffver er bleffvenn feldtt, och mente therefore, at for^{ne} *Mattes Sörenssenn* och *Hanns Ibssenn* burde hanum therefore till Rette at stande. Thertill svarett for^{ne} *Mattes Sörenssenn*, at hanndt eptther Lougenn fannt for^{ne} *Hanns Findssenn* till at giiffve sinn Log inndenn thrennde Fem (?), som hanndt och sielff vedtog, och mente, at hanndt i thenn Sag innthet anditt vor hanum pligtige. Thessligeste svarett och for^{ne} *Hanns Ibssenn*, at hanndt aldrig gaff sinn Minnde till at samme Log maatte opsettes, menn fore att *Hanns Findssenn* hagde giiffvitt samme Log modt hanum, emodt Logenn och mett Urette, som hanndt mente, therefore hagde hanndt steffnt samme hans Log i Rette till Fynnbo - Lanndztingg fore Landsdomere och andre flere gode Menndt och faaet thenn ther feldtt, och mente, at hanndt therefore inthet viidere vor pliigtiige at svare for^{ne} *Hans Findssenn* uti thenn Sag, och uti Rette lagde *Hanns Ibssenn* same Dom, som vor Lanndzdomere uti Fyenn mett flere gode Menndt eptther vor Befaling hagde udgiffvitt under Dattum MDLVI, lydenndes, at epttherthii fore thenum er beviist mett for^{ne} *Hanns Findssenns* eignne Breffve, at hanndt icke haffver giiffvitt sinn Log paa thenn Tiidt, hanndt bleff tilfunndenn thenn at giöre loglige, menn siidenn lannng Tiidtt thereptther giffvitt thenn, tha findes *Hanns Findssenn* at vere Log nederfellig, och alle the som eptther hanum sore, er och alle nederfellig och bör therefore at böde eptther Lougenn och vor Recessis Lydelsse, som samme Dom ytthermere inndholler och udvisser, och satte for^{ne} *Hanns Ibssenn* uti alle Rette, om *Hanns Findssenn* eptther same hans Doms Lydelsse icke

dog ikke være lovfældt (see Rigens Ret i Dansk (2) *Opstandelse*, Opsættelse, s. I. 128.

Magaz. III R. I Bd. S. 192, jvfr. S. 220). I nærværende Sag handles derimod om Eed, som var paalagt ved Dom. Jvfr. iøvrigt S. 121.

(3) *Femt*, Fimt, Femtedag, sædvanlig Retstermin.

bör nederfelliig at vere, mett mange flere Ordt och Talle thenum therom emel-lom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagenns Leglighet, vor ther saa paasagdt fore Rette, at thenn forskrefne Dom, Lanndzdomere mett the an-dre gode Menndtt i thenne Sag dömppt haffver, bör vedtt sinn fulde Magtt att bliffve, och *Mattes Sörenssenn* och *Hanns Ibsenn* for alt ytthermere 'Til-talle qvitt at vere fore *Hanns Fündssenn* for thenne Sag.

Dattum Nyboriig thenn Fredag nest eptther the hellige Trefoldigheds Syndag, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Mendt och Raadt. 1558.

102.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand, der for ulovlig Skovhugst havde udredet Bøder, bliver er-kjendt berettiget til at erholde dem tilbage, da han paaviser sin Hjemmelsmand, som paastaaer at have solgt ham det omhandlede Brænde ⁽¹⁾, og ny Sag anlægges mod Hjemmelsmanden.

(Q.)

Vor skickitt for oss paa vortt Retherting *Annders Jude* uti Mörup och til-tallitt oss elskelige *Jörgenn Svab* ⁽²⁾, vor Manndt, Thienner och Embitzmandt paa vor Gaardt Haritzlöff, for x Jochomssdaller och halffemptte Örtu Haffre, som hanndt beskattitt hanum aff fore et Less Thornn ⁽³⁾, enn Manndt vedt Naffnn *Jörgenn Jude* uti Hariitzleff solde hanum och er hanns Hiembler ther-

(1) For denne Paastands Rigtighed indeholdes intet Beviis i Dommen, men et saadant maa udentviul antages at være fört og derved *Jörgen Svaves* Paa-stand om ulovlig Skovhugst at være gjendreven. Ellers vil man neppe kunne begribe denne Dom, der ogsaa fra den Side er synderlig, at den, ef-ter Datum paa det fremlagte Tingsvidne at slutte, först 6 Aar efter at Handlingen er fore-gaet, indkommer for Rigens Ret.

(2) *Jörgen Svab* eller *Svave*, der fra Pommern var

kommen til Danmark, döde ifölge *Sandvigs* Beretning i *Peder Svaves* Liv og Levnet S. 35, allerede den 28de Mai 1571; *Pontoppidan* (D. Atl. III. 471) lader ham derimod endnu eje Har-ritslevgaard (i Skovbyherred i Fyen) i Aaret 1584, med hvilken Ejendom han ifölge den her meddeelte Dom kun har været belehnet i Aaret 1558.

(3) *Thorn*, Tjörn, Tjörneriis.

till och therpaa straxt i Rette lagde *Annders Jude* et Breff aff *Harritzleff Biercketing* unnder Dattum MDLII, lydenndes, at *Jörgenn Jude* i *Haritzleff* vor for^{ne} *Annders Judes* fulde *Hiembler* och *Tilstannder* till thet *Less Thornn*, hanndt solde hanum. Thertill svarett *Jörgenn Svab*, at for^{ne} *Annders Jude* drog inndt paa hanss *Staffn* (*) om *Natthetiide* sielff *tredie* och paa hanss *Grundt* hug et *Læss Thornn* och *bortförde*, som hanndt mente at vere *Rann* och *Tiufferi*, och therefore *optingede* hanndt mett hanum och gaff hanum therefore x *Daller* och *halffemptte Örtu Haffre*, thi hanndt tha inngenn *Hiembler* hagde thertill, och mente *Jörgenn Svab*, at hanndt theruti inngenn *Urett* hagde giordtt hanum, mett flere *Ordtt* och *Talle* thenum therom emellom vor. Tha eptther *Tiltall*, *Giensvar* och *Sagens Legliighet*, och epttherthii for^{ne} *Jörgenn Jude* haffver verett inndenn *Tinge* och verett *forschreffne Annders Jude*, hanss fulde *Hiembler* till same *Thornn*, tha vor ther saa *paasagdt*, at *Jörgenn Svab* skall *igienggiiffve Annders Jude* for^{ne} x *Daller* och *IIIIj Örtu Haffre*, och saa straxt uti thet *Stedt* *igienn tiltalle* *forschreffne Jörgenn Jude* mett *Lougenn*, som hanum thet *hiemblitt* haffver, och ther gaa om saa mögitt som *Rett* er.

Dattum *Nyborig* thenn *Fredag* *nesteptther* *hellige Trefoldigheds Synndag* uti vor *eigenn Nerverelsse*, *nerverendes* oss *elskelige Johann Friis*, vor *Canntzeler*, *Her Otte Krumpenn*, vor och *Riigens Marsk*, *Her Mogenns Gyllenstiernn*, *Riider*, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore *tro Menndt* och *Raadtt*. 1558.

103.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Selvejer, som, fordi han ikke kunde svare sine Afgifter, havde været nødsaget til at sælge sin Gaard til Kronen, dog saaledes, at han beholdt den halve Deel som Fæster, anlægger Sag for at faae Gaarden tilbage som Ejendom.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt *Rettherting Erick Jörgennssenn* i *Svenninge*,

(*) *Staffn* er her *aabenbar* synonymt med *Grund*.

och klagitt och berette, hvorledis hanns Broder vedt Naffin *Clement Jörgenssenn* och hanndt uti noget Aar bode buode uti enn Bundegaardt uti Svendinge och for^{ne} hans Broder *Clement Jörgenssenn* uti mannge Aar vor Fogitt her till vortt Slott Nyboriig, och for thenn Umag och Ferdt, hanndt for oss och Kronenn hagde, tha sade the uti same Gaardt fri for Gesteri, Vedt och Kull, menn ther hanns Broder vor dödt och affgangenn, eskede *Frannds Brockennhus* slig Redsle aff hannum och theroffver trengett hanum same Bundegaardt fra och nu giordt enn Kronnegaardt aff thenn aldtssammenn, och stedt och fest enn anddenn Bunde thenn halffve Parth aff same Gaardt, som hanns Broder paabode och brugtte, och begierett therfor, at hanndt maatte same sinn Bundegaardt sielff beholle for enn Bundegaardt, som thenn tilfornn verett haffver, hanndt ville theraff rede och giöre slig Tyngge, som ther aff Arildtz Tiidtt affgangenn vor. Thertill svarett *Frannds Brockennhus*, at thet uti gammell Tiidtt hagde verett enn Bundegaardt, som for^{ne} *Clement Jörgenssenn* och *Erick Jörgenssenn* paabode, menn uti thieres Tiidtt vor thet skildt uti ii Parther, saa hver hagde sinn Jordtt och hver sinn Offenn och Arne, och hver sinne Lader och annder Husse och giorde och gaff hver iser thieris Redsle aff samme Gaardt till oss och Kronenn, och emedens for^{ne} *Clement Jörgenssenn* vor Fogitt her till vortt Slott Nyboriig, vor handt frii for Gesteri, Vedt, Kull, Höö och anddenn slig Redsell aff sinn Gaardt, menn emedens for^{ne} *Clement Jörgenssenn* saa vor Fogit, tha sadtt for^{ne} *Erick Jörgenssenn* mett Gesteri, Vedtt, Kull, Höö, Egtt och Arbeydt och anditt sligtt och dulde thet innde hoss seg aff sinn Gaardt, emedens Broderenn leffvede, vel uti xviii Aar och mere, och therfor lodt hanndt hanum tiltalle till Thinge mett Logenn, och ther Summenn löb saa stor, at *Erick Jörgenssenn* thenn icke betalle kunde, tha lodt hanndt handle mett *Frannds Brockennhus* paa vore Vegne, saa hanndt solde och skötte samme thvo Bynndergaarde fra seg och sinne Arffvinge och till oss och Kronenn, dog unntte och tillodtt *Franndz Brockennhus*, at for^{ne} *Erick Jörgenssenn* maatte bessiide, nyde och beholle thenn Gaardt, hanndt sielff ibor, sinn Liiffvis Tiidtt udenn aldt Stedsmaall, och thenn Gaardt, *Clement Jörgenssenn* ibode, stede och feste hanndt enn anddenn Bunde paa vore och Kronnenns Vegne och mente, at hanndt thermet inngenn Urett hagde giordtt,

och therpaa uti Rette lagde *Frannds Brockennhus* et Sködebreff aff Gudme-
 herritzing unnder Dattum MDLIII, lydenndes, at *Erick Jörgennssenn* uti
 Svenndinne indenn alle fire Tinnstocke hagde soldt, skött och affhenndt fra
 seg och sine Arffvinge och till oss och Kronenn thvende hans Byndergaarde
 uti Svendinge, thenn enne Gaardt, som hanndt sielff ibor, och thenn anddenn
 Bundegaardt, *Clemennt Jörgenssenn* ibode, mett for^o thvende Byndergaardes
 rette Tilliggelse at vere och bliffve till Nyborigh Slott till oss och Kronenn
 till evinndelige Eige &c., som same Sködebreff ytthermere indholler och ud-
 visser, och satte forskreffne *Frannds Brockennhus* uti alle Rette, om for^o
 tvo Gaarde eptther for^o Skiödebreffvis Lydelsse icke bör at bliffve hoss oss och
 Kronenn til evindelig Eyge, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emel-
 lom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagens Leglighet, vor ther saa
 paasagdt fore Rette, at for^o thvennde Gaarde hereptther bör at bliffve hoss
 oss och Kronenn till evindelige Eye eptther for^o Sködebreffvis Lydelsse, och
 for^o *Erick Jörgennssenn* att besiide thenn Gaardt, hanndt paabor, udenn Steds-
 maall emedenn hanndt thenn holler vedtt Heffdt och Magtt och udgiiffver sitt
 Lanndgille i rette Thiid och skicker seg i alle Maade eptther vor Recessis
 Lydelsse.

Dattum Nyborigh thenn Onssdag nesteptther Sti. Barnaba Apli. Dag⁽¹⁾, uti vor eigenn
 Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Rigenns
 Marsk, Her *Mogens Gyllenstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*,
Niels Lange, *Holgerdt Rossennkrandtz*, *Iver Krabbe*, *Peder Bille* och *Herloff Trolle*,
 vore troe Mendtt och Raadt. 1558.

(¹) Den 11te Juni.

104.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Medarving til en Bondegaard, som Besidderen havde frasagt sig, fordi han ikke kunde holde den tilbørlig vedlige, søger Gaarden tilbage 7 Aar efterat denne Frasingelse havde fundet Sted og Gaarden som en Krongaard var bleven bortfæstet, men hans Paastand tages ikke tilfølg, da det oplyses, at Gaarden, efterat dens brøstfældige Tilstand ved Synsforretning var bevilst, havde paa tre Ting, ifølge Lehnsmændens Foranstaltning, været tilbuden Medarvingerne, men uden at nogen havde meldt sig (¹).

(Q.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting *Sörenn Jörgennssenn* i Egemosse, och beklagit, hvorledis hanndt och hanns Mettarffvinge hagde enn Bundegaardtt liigendes uti Gudmeherritt uti Gudmeby, som *Annders Knudssenn* ibode, hvilckenn Bundegaardt oss elskelige *Frannds Brockennhus*, vor Manndt, Thiener och Embitzmanndt her paa vortt Slott Nyboriig, skall haffve tagitt fra thenum och nu giordtt theraff enn Kronnegaardtt, som hanndt mente mett Urette, och begerett for^{ne} *Sörenn Jörgennssenn* therfore, at hanndt och hanns Mettarffvinge maatte igienn bekomme same thieris Bundegaardtt. Thertill svarett *Frannds Brockennhus*, at thet er vell vedt enn VIII eller IX Aar siidenn, at same Bundegaardtt vor forfallenn, for^{ne} *Annders Knudssenn* ibode, och hanndt thenn icke igienn kunde opbygge, icke heller kunde udrede sit Lanndgille och Kongl. Tynnge theraff, och therfore affsage for^{ne} *Annders Knudssenn* seg sielf aff same Gaardtt; tha lodt *Frannds Brockennhus* tilbiude paa Gudmeherritzting, om ther vor noger andenn Slegtt eller Mettarffvinge till same Bundegaardtt, som thenn ville vedkiennedes och thage och anname och bygge och forbedre och rede Kronnenns Tyngge theraff fuldt, tha ville hanndt lade thenum thenn fyllige, och tha hverckenn fremkom forskreffne *Sörenn Jörgennssenn*, icke heller inngenn andenn, som tha ville kiennedes vedtt same Gaardtt och thenn

(¹) At Lehnsmænden havde Magt til at sætte Bonden fra Gaarden, hvori flere Medarvinger vare lodtagne, naar han lod den forfalde, og at han kunde sætte en af disse i hans Sted, bestemte Christian den Tredies Recesser af 1539 Cap. 11 og 1547 Cap. 32 (jvfr. den Cold. Rec. Cap. 40); derimod indeholde de Intet om Fremgangsmaaden, naar ingen Medarving meldte sig;

denne foreskrives i Christian den Femtes Lov 3—12—3 netop saaledes som den i nærværende Sag findes at være iagttagen, og Lovens Ord: „Findes der ingen af Medarvingerne eller Frænderne efter lovlig Tilbud paa tre Hjemtingsdage, som Gaarden vil eller kan antage &c.“ skjønnes saaledes at være grundede i gammel Praxis.

bygge och forbedre, och therefore stede och feste hanndt same Gaardtt bort paa vore och Kronnenns Vegne och thet er nu vedtt enn VII Aar siidenn forledenn, och thenn Bunde, som nu boer uti Gaardenn, haffver thenn bygget och forbedrett, och mennte *Franndz Brockennhus*, at thenn same Bunde paa Gaarden boer eptther slig Legliighet nu burde thenn ath beholle, och therpaa uti Rette lagde *Frannds Brockennhus* fyrst ett Siunsbreff aff Gudmeherritzning unnder Dattum MDLI, lydenndes, at VIII Siunssmendt hiemplet hagde, at the vore uti *Annders Knudssenns* Gaardt uti Gudme, siunte och saa the fyrst thenn öster Lade, at thenn vor aldelis forfallenn och et Hus vor bortte vedt thenn nörre Ende, och aff thenn vester Lade vor tvo Sulrum ^(?) bortte och tvo Bure ^(?) vor forfaldenn vedtt Leditt mett Thag och Vegge &c. Thernest et Tingsvittne aff Gudmeherritzning unnder Dattum MDLI, lydendes, at *Mattes Anderssens*, Slotzfogitt paa Nyboriig, paa vore och Kronnenns Vegne hagde verett ther inndenn Thinge och opbodit thenn Gaardtt uti Gudme, *Annders Knudssenn* paabode, mett aldt samme Gaards Tilliggelse, som hanndt seg affsagdt hagde inndenn Thinge, thvo Ting for Midssommer och et Ting eptther, och tilbödt *Mattes Anderssens* neste Arffvinge och Slegtt samme Gaardtt at beholle, om the er gode for thenn at besiide &c., som samme Breffve ytthermere inndholler och udvisser, och satte *Frannds Brockennhus* uti alle Rette, om for^{ne} Gaardtt icke mett Rette eptther thenne Dag bör at vere och bliffue unnder oss och Kronnenn, som enn anddenn Kronnegaardtt, mett mange flere Ordt och Talle thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagens Legliighet och epttherthii same Bunde-gaardt vor forfallenn, och *Annders Knudssenn*, som tha vor enn Arffvinge till same Bunde-gaardt och bode ther sielff uti och thenn sielff affsagde seg, thessligeste epttherthii at vor Fogitt same Tiidtt till Thinge opbödt for^{ne} Gaardtt till neste Arffvinge, om ther noger vore Mettarffvinge till som thenn ville tage, annamme, bygge och forbedre och rede vor och Kronnenns Skiepe theraff fuldtt, och tha hverckenn for^{ne} *Sörenn Jörgennssenn*, icke heller inngenn anddenn fra thenn Tiidtt och nu paa siffende Aar icke haffver vildt kiendtt thenum vedt same

(?) *Sulerum*, Fag, see förste Saml. S. 279 Not. 11. (2) *Bur*, et Kammer, jvfr. *Molbechs* Dial. Lex. S. 61.

Gaardtt, före enndt nu thenn bygt och forbedrett er, tha bör for^{re} Gaardtt uti Gudme hereptther at bliiffve unnder oss och Kronnenn, och thenn Bunde, som nu uti Gaardenn boer och thenn stedtt och fest haffver, thenn at beholle, emedens hanndt thenn vedt Magtt holler och udgiiffver sit Lanndgille till rette Thiide eptther vor Recessis Lydelsse.

Dattum Nyborrig thenn Onsdag nesteptther Sti. Barnabe Apli. Dag (*), i vor eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge*, *Holgerdt Rosennkrandtz*, *Iver Krabbe*, *Peder Bille* och *Herloff Trolle*, vore thro Mendtt och Raadtt. 1558.

105.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand paastaer at have Panteret og Forkjøbsret til en Ejendom, som en Anden ifølge Skjøde havde taget i Besiddelse, og sigter denne for at have modtaget et Skrin i Forvaring, hvori hans Pantebrev skulde findes. Skjødet kjendes ved Magt indtil Pantebrevet kommer tilstede og dets Indhold nærmere oplyses, hvorimod den Indstævnte, som saaledes fremdeles bliver i Besiddelse af Ejendommen, paalægges at væрге sig efter Loven med Hensyn til det modtagne Skrin, som var oprudt af en Tyv, kvilken Depositarius vel havde paagrebet, men senere lösgivet.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Mouretz Perssenn* till *Gunderstrup* ⁽¹⁾, vor Mandtt och Thiener, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Peder Chrestennssenn* ⁽²⁾ till *Hielmssö*, vor Mandtt och Thiennere, och tiltallett *Mouretz Perssenn Peder Christennssenn* fore hanndt hagde inndragitt uti hanns Partt, som hanndt *Sandbygaardtt* ⁽³⁾ och Gods pantede hagde aff oss elskelige *Chrestoffer Fixssenn*, emodt thet Breffvis Lydelsse, som forskreffvne *Chrestoffer Fixssenn Mouretz Perssenn* therpaa giiffvitt

(*) Den 11te Juni.

(2) Maaskee den *Peder Christensen*, som blev adlet af Kong *Hans* 1511 (Adelslex. I. 102).

(1) *Gundestrup* i *Helsingborg Slots Lehn*.

(3) *Sandbygaard* i det gamle *Vordingborg Amt*, D. Atl. III. 120.

haffver. Thessligeste tiltallitt *Mouretz Perssenn Per Christennssenn* fore *Mouretz Perssens* Kamerdör, som bleff opbrött och fore nogne Kiister och Skrinn therudindenn er opladene (4) och for at thet Breff, som *Chrestoffer Fixssenn, Mouretz Perssenn* paa same Pannt giiffvitt haffver, skall vere ther udtagitt mett Guldt och Penninge, som therhoss fantis, som och bleff undrögtt och bortagenn, som *Mouretz Perssenn* mennte mett Urette, och uti Rette lagde *Mouretz Perssenn* fyrst enn Skriffit inndhollenndes, at ther skulle vere i thett Skrinn, som opbrött bleff, halffempe hundrett Daller, tvo Guldkeder, XII Stycker Guldt store oc smaa mett noger Gulderinge och andditt mere, som vor optegnitt paa same Skriffitt at skulle vere uti thet Skrinn, som opbrött bleff, som belöber seg enn stor Sum; thessligeste och hvadt uti the annder Kiister skulle vere, som stode paa same Kamer och *Mouretzs Perssenn* och hanss Hostru skulle tilhöre, och berette *Mouretzs Perssenn*, at hanss Svoger *Chrestoffer Fixssenn* hagne giiffvitt hannum et Bepliigtelsse-Breff, at hanndt icke skulle pante eller sellie aff sitt Gods till annder, enndt till *Mouretzs Perssenn*, och thet Bepliigtelsse-Breff er och bleffvenn bortte uti same Skrinn. Thessligeste mennte och *Mouretzs Perssenn*, at *Per Christennssenn* icke saa logligenn och rett skulle haffve kiöbt Sanndbygaardtt aff *Chrestoffer Fixssenn*, at hanndt thenn skulle kunde beholle eptther Logenn; viider berette och *Mouretzs Perssenn*, at *Per Christennssenn* lonnte hanum och hanss Hostrue Hus till tieris Kister, Skrinne och andditt thieris Gods, som stodt paa Sanndbygaardtt ther *Per Christennssenn* thenn annamede, och berette *Mouretzs Perssenn*, at hanndt hagne eskitt same sitt Gods och kunde dog thet icke faa, och theroffver vor thieris Skrinn oplagenn och tieris Gods borttagenn och forrygtt thenum fore, och mente *Mouretzs Perssenn*, at *Per Christennssenn* therefore burde at stannde hanum till Rette, och uti Rette lagde *Mouretzs Perssenn* et Breff, som oss elskelige *Jörgenn Grube* till Sandby, vor Manndt och Thiener, udgiiffvitt hagne nu Onnssdagenn nest fore hellige Threfoldigheds Synndag nu sist forgannenn, lydenndes, at hanum vittherligtt vor och hörde, at Frue *Marine Fixdatther* (5) badt *Per Christennssenn*, at hanndt ville laane

(4) opladen, oplukket.

(5) Formodentlig *Mouritz Pedersens* Kone.

hende Huss till hves Gods, som vor paa Gaarden thenn Dag hanndt annamede Sandbygaardtt, tha svarede *Per Chrestennssenn* Ja at hanndt thet giernne giöre ville. Thernest et Senndebreff, som *Per Chrestennssenn* hagde schrefvitt *Mouretz Perssenn* till, inndhollenndes, at thet Hus, som *Mouretzs Perssenn* och hanns Hustru haffver laannt och haffver thieris Thingeste (*) uti, det er opbrot, medenn hanndt vor fra Gaarde, och er undertagitt ett Skrinn och opbrott &c. Thernest i Rette lagde *Mouretz Perssenn* et Breff, som oss elskelige *Jacop Grube*, *Villom Grube*, vore Menndtt och Thiennere, och Her *Jacop Lauertssenn*, Prest till Sandby, hagde udgiiffvitt Onssdagenn nest fore hellige Trefoldigheds Synndag nu sist forgangenn, inndhollenndes, at fiire Menndt hagde hoss veritt och hört same Dag, at *Mouretzs Perssenn* eskede sitt Gods, hanndt hagde inndsatt paa Sandbygaardtt till Gieme, tha kunde hanndt thet icke faa at see &c., som same Breffve ytthefmere inndholler och udvisser. Thertill svarett *Peder Chrestenssenn*, at hanndt icke hagde laditt seg indføre uti Sandbygaardtt uti for^{no} *Mouretzs Perssens* Pannt, menn berette, at *Mouretzs Perssenn* uti *Christoffer Fixssenns* umyndige Aar och emedens *Christoffer Fixssenns* Fader leffede, tha hagde *Mouretzs Perssenn* lonnt *Christoffer Fixssenn* thvo hunderett Daller och skulle therfore haffve alt hanns Gods uti Pannt, men ther *Niels Fixssenn* sligtt fornam, tha thitt och optte tilbodt *Niels Fixssenn* *Mouretzs Perssenn* sinne Penninge och hanndt thenum dog icke aname ville, men eptther *Niels Fixssenns* Dödtt inndtog *Mouretzs Perssenn* Sandbygaardtt och Gods mett Boo och Boskaff, liige som thenn forfundenn vor, och ville thenn icke sliipe eller oplade *Chrestoffer Fixssenn*, förenndt *Chrestoffer Fixssenn* forhverfede vor Befalling till gode Menndt, som thenum ther saa om forligtte uti Sandby Kierke, at *Mouretzs Perssenn* ther fick sinne thvo hunderett Daller igienn och *Chrestoffer Fixssenn* sinn Gaardtt och sitt Panntebreff igenn, och for^{no} *Per Chrestennssenn* straxt uti Rette lagde for^{no} gode Menndz Breff och Siigell, hure thet uti Sandby Kierke forligtt bleff. Sameledis berette och *Per Chrestennssenn*, at *Christoffer Fixssenn* sielf hagde uti sine Besiidelsse for^{no} Sandbygaardtt vedtt enn x eller XII

(*) Thingeste, Gods.

Uger före enndt *Per Chrestennssenn* ther bleff inndförrt, som och for oss beviist bleff mett Datumenn aff thet Forliigelsse - Breff, emellom *Chrestoffer Fixssenn* och *Mouretzs Perssenn* gangenn vor, och siidenn mett Datumett uti thet Breff, *Per Chrestenssenn* vor inndförrt uti Sanndbygaardtt mett; viidere berette och *Per Chrestenssenn*, at hanndt skelligenn och rett hagde kiöbtt for^{ne} Sanndbygaardtt aff *Chrestoffer Fixssenn*, som aff thenn rette Eiger, och thet faaett uti sinn Hanndt och Heffdtt eptther hanns Adkoms Lydelsse, hanndt therpaa hagde och here och uti Rette lagde, och mente *Per Chrestenssenn*, at hanum burde same Sanndbygaardtt at haffve och beholle eptther hanns Skiödebreffvis och Adkoms Breffvis Lydelsse; viidere berette och *Per Chrestennssenn*, at hves Kiister, Skrinn eller anditt Gods, som fannedes paa Sanndby, som *Mouretzs Perssenn* tilhörde, ther *Per Chrestenssenn* annamede Sanndbygaardtt, thet bleff ther stanndendes uti et Kamer och aldrig *Per Chrestenssenn* thet nogenn Tidtt saa, icke heller thet nogenn Tiidtt thog uti sinn Forvaring och aldrig hanndt icke heller lodt giöre *Mouretzs Perssenn* ther nogenn Forhinderung paa; till thet Skrinn, som opbrött vor, berette *Per Chrestenssenn*, at hanndt icke vor tilstede ther thet skede, och mente, at thet icke heller skulle vere *Mouretzs Perssens* Skrinn, som opbrött bleff; thi at enn Melckedege (°) paa Sanndbygaardtt opbrodtt same Skrinn och ther udtog ett Belte, och enn Qvinnde paa Sanndbygaardtt, som hagde verett *Niels Fixssenns* Fadebursqvinnde, hun kiendes vedt same Skrinn at vere sitt, och mente *Per Chrestennssenn*, at ther icke skulle findes sligtt Gods eller Peninge at vere uti same Skrinn, som *Mouretzs Perssenn* opskreffvitt hagde; videre berette och *Per Chrestennssenn*, at hanndt lodt sette (°) same Melckedege, som for^{ne} Skrinn opbrodtt hagde, och saa skreff *Mouretzs Perssenn* till, om hanndt ville kome och talle same Qvinnde till fore same Skrinn, som saa opbrött vor, om hanndt hagde ther nogitt uti at siige, tha epttherthii *Mouretzs Perssenn* icke ther ville kome och giffve hinnde Sag, slap hun therudtt igienn, och mennte *Per Chrestennssenn*, at hanndtt inthet viidere vor for^{ne} *Mouretzs Perssenn* pligtiig uti thenn Sag, met mannge flere Ordtt och Talle thenum therom paa

(°) Melckedege, Malkepige.

(°) sette, d. e. længsle.

begge Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, vor ther svo paasadtt fore Rette, at *Per Chrestennssenn* bör for^{re} Sandbygaardtt och Gods at haffve och beholle eptther hans Sködebrefs Lydelsse indtill saa lengi thet Forpligtelsse-Breff komer tilstede, som *Chrestoffer Fixssenn Mouretz Perssenn* giiffvitt haffver, om theruti kanndt findes noger Artickler, som logligenn kanndt kalle same Sköde tilbage, och epttherthii *Per Chrestenssenn* sielff bekiennder uti sitt Senndebreff, at *Mouretzs Perssenn* haffer lonnt Hus till sitt Gods och et Skrinn er ther opbrött, och hanndt haffver gribett och slupitt thenn Qvinnde löss, som same Skrinn opbrött haffver, tha er *Peder Chrestennssenn* pligtüig at stande *Mouretz Perssenn* till Rette for hves aff *Mouretzs Perssenns* Gods, som i same Skrinn haffver verett och hanum er forkomett fore, och therssom *Mouretz Perssenn* vill the (*) *Per Chrestennssenn* ytthermere at skulle haffve verett i samme Skrinn, enthenn Breffve eller anddit, tha er *Per Chrestennssenn* pligtüige therfore at verge seg eptther Logenn.

Dattum Nyboriig thenn Onssdag nest eptther Sti. Barnabe Apli. Dag (¹⁰), uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lanne*, *Holgerdt Rossennkranndz*, *Iver Krabbe*, *Peder Bille*, *Herloff Trolle*, vore tro Mendtt och Raadtt, *Verner Svalle*, vor Mandt, Thiener och Lanndzdommer uti vortt Lanndt Fyenn. 1558.

(*) the, paatee, sigte, beskyilde for.

(¹⁰) Den 11te Juni.

106.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand kjendes berettiget til en Bondegaard, som han var bleven nødt til paa egne og Södskendes Vegne at skjöde til Kronen (¹), efterat den i hans Stiffaders Besiddelse var forfalden og Stiffaderen, der havde gjort sig skyldig i Tyveri, var bortrömt. Lehnsmanden, som imidlertid havde bortfæstet Gaarden som Krongaard, tilpligtes at betale Indfæstningen tilbage. — En forfalden Bondegaard vurderet til 12 lödige Mark.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting *Jörgenn Jenssenn* uti Frörup mett thvennde hanns Systemer, som her tilstede stödt och klagede och berette, hvorledis thieris Fader *Jenns Clementssenn* uti Frörupe döde thenum fra ther the vore smaa och uföde (²) Börnn och lodt thenum eptther seg enn Bundegaardtt uti Frörupe och tieris Moder giifft seg igienn och fick thenum enn Stiffader och same thieris Stiffader kom uti Rögte for thvo Svinn och therefore römpte bort och fore thenn Orsage deelte *Peder Holst*, vor Unnderfogitt her paa vort Slott Nyboriig thenum till at the maatte antvorde hanum thieris Faders Kiöbbreffve paa same Gaardtt, och ther till mett motte for^{ne} *Jörgenn Jenssenn* sköde och selde *Per Holst* same Bundegaardtt paa vore och Kronnenns Vegne, som hanndt mente mett Urett, och mente, at therssom hanns Stiffader icke hagde handelit seg rett, tha hagde hanndt och hanns Syskinde icke therefore forbrött thieris Arff och Eye, och begerett *Jörgenn Jenssenn* therefore giernne, at hanndt och hanns Syskinde maatte same tieris Bundegaardtt igienn faa och beholle. Thertill suarett for^{ne} *Peder Holst*, at same thieriis Stiffader *Rasmus Jenssenn* sadt uti same Gaardtt och lodt thenn nederfalle och fordreffvis och thereptther stoll hanndt tvo Svinn och römpte saa bort, och thereptther tilbodt oss elskelige *Franndz Brockennhus*, vor Manndt, Thiener och Embitzmandt

(¹) Vel synes dette Salg at være en Følge af en formelig Retsforfølgning (Fordeling) og Medarvingerne synes ogsaa at have været indkaldte for at erklære, om de vilde modtage den forfaldne Gaard, men baade Sagens Udfald og den ikke modsagte Paastand af *Jörgen Jensen*, at hverken han eller hans Södskende havde faaet en Skilling i Kjöbesum, viser, at Lehnsmanden, eller

i al Fald hans Underfoged, paa en eller anden ulovlig Maade have fremtvunget Salget. At *Franndz Brockennhus* har været meget ivrig i at inddrage forfaldne Bøndergaarde under Kronen, vise flere Domme fra denne Tid.

(²) *uföde*, d. e. umyndige eller uopdragne, s. første Saml. 175.

her paa vort Slott Nyboriig alle the Medarffvinge til same Gaardtt, at enn aff thenum, hvilckenn som ville, skulle flötte i same Gaardtt, thenn igienn opbygge och besiide, och ther inngenn aff thenum thet giöre ville, tha bleff same Gaardtt vurderett fore XII lode Marck och therefore kiöbtt *Franndz Brockennhus* same Gaardtt till oss och Kronnenn aff for^{no} *Jörgenn Jennssenn* och hanns Syskennde och alle the andre Metarffvinge, som vore till same Gaardtt, som vell skulle findes Breff och Siigell paa, och mente *Per Holst* therefore, at same Gaardtt eptther the Sködebreffvis Lydelsse therpaa ere, burde hereptther for enn Kronnegaardtt at bliffve till oss och Kronenn. Thertill svarett for^{no} *Jörgenn Jennssenn*, at same Gaardtt vell motte haffve bleffvett vurderett fore XII lode Marck, menn hanndt och hanns Syskinnde finge ther aldrig Hvidt eller Peninge fore, menn same thieris Gaardtt bleff thenum fra-trenget mett thrennde Lager ^(¹), mett flere Ordtt och Talle thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagenns Legliighet, vorte ther svo paasagdt fore Rette, at for^{no} *Jörgenn Jennssenn* och hanns Syskennde bör same thieris Bundegaardtt igienn at haffve, och hves Inndfestning thenn Mandt, som nu paa Gaardenn bor, haffver giiffvitt *Franndz Brockennhus* aff same Gaardtt, thet skall hanndt igienggiiffve hanum och hves skelligenn bevisses kanndt, at *Hanns Nielssenn*, som nu bor i for^{no} Gaardtt, haffver bygtt och forbedrett paa same Gaardtt, thet skall for^{no} *Jörgenn Jennssenn* och hanns Syskinnde igienggiiffve hanum eptther uvillige Dannemenndz Siigelsse.

Dattum Nyboriig thenn Lögerdag nest eptther Sti Barnabe Apli. Dag ^(²), uti vor eiggenn Nerverelsse, nerverennedes oss elskelige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge*, *Holgerdt Rossennkrannnz*, *Iver Krabbe*, *Peder Bille* och *Herloff Trolle*, vore tro Menndt och Raadt. 1558.

⁽¹⁾ met thrende Lager; Lager er formodentlig det ⁽²⁾ Den 11te Juni. samme som Lagsügelsesmaal, see I. 76, hvilken Fordeling skete til tre eller fire Ting.

107.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand, som havde ført falske Vidner i Anledning af en Sag, under hvilken han sigtedes for ved sine Folk at have ladet en anden Mands Tjenere overfalde, dømmes som Meeneder og Lögner, og forsaavidt han tillige ved en edellig Forpligtelse havde sat Liv, Ære og Gods i Pant paa, at hans Forklaring var sandfærdig, dømmes han i Kongens Naade og Unaade, da Lovene ikke udtrykkelig fastsatte nogen Straf for den, som mod bedre Vidende gav saadan Forpligtelse.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Jörgenn Grubbe* till Sandby, vor Mandt och Thiener, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Peder Chrestennssenn* till Hiemlsö ⁽¹⁾, vor Mandt och Thiener, och tiltallit *Jörgenn Grubbe Per Chrestennssenn* fore hanndt udsennde fiire sinne Thienere forkapede ⁽²⁾ och lodt thage hanns Drenng vedt Naffenn *Lauretz Rasmussenn* vedt Nessby Broff fra thvennde hanns Thienere, som *Jörgenn Grube* thenn hagde ladit fangge uti Korsör och vilt haffve ladit hanum fört till sinn Gaardtt Sandby fore nogit hanns Regenskaff, hanndt vor römpt frann hanum met, som *Jörgenn Grube* mente at *Per Chrestennssenn* gjorde met Urett. Thertill svarett *Per Chrestennssenn*, at hanndt aldrig hagde udvist aff sinne Folck forkapede at ennthenn thage eller bortføre same Drenng, *Jörgenn Grubbe* till Forfangg, och aldrig thet skede mett hanns Raadt, Villie eller Samtycke, icke heller vor hieme paa sinn Gaardtt Hiemlsö thenn Dag thet skede, menn thersom noger ander hagde thet giordtt, tha maatte the ther sielff svare till; tha fremkom for^{re} *Lauretz Rasmussenn* och vant och bestodt, at ther *Jörgenn Grubis* Folck kom mett hanum till Nessby Broff, tha holt ther vedt Broenn fiire forkapede Karle, thenn enne vor *Per Chrestennssenns* Fogit, thenn andenn hanns Bryger ⁽³⁾, thenn thredie hanns Staldrenng och thenn fierde enn aff *Per Chrestennssenns* Bynnder uti Hiemlsö, och ther hanndt

(1) Skal læses *Hiemlsö*; Hiemlsögaard laae i Sneeslev Sogn, Ringsted Herred, s. *Olufsens* Collectanea til et antiqv. topograph. Lexicon over Danmark, S. 61—62. I en Dom, meddeelt i første Saml. S. 197, skrives det urigtig *Hielosö*.

(2) *forkapede*, forklædte, det tyske *verkappt*.

(3) *Bryger*; Ordet er just ikke meget tydelig skrevet og kan til Nöd læses: *Bryder*; men det er vel ikke usandsynligt, at man paa de gamle Herregaarde har havt en Karl, hvis Bestilling har været at forestaae Bryggerset.

kom till thenum, tha badt *Per Chrestennssenns* Fogit hanum sliipe Hestenn, hanndt sadt paa, och fölgis mett hanum, och saa sadt hanndt och aff, och gick till Hestenn till *Per Chrestennssenns* Fogit och fulde saa mett thenum; some Thiide sadtt hanndt bag paa Hestenn hoss Fogitenn och some Tiide löb hanndt hoss hanum, indtill saa lenge the kom till Aaenn vedt Hielmsö vedt Möllenn, ther förde the hanum offver mett thenum offver Aaenn, och ther the vor komenn offver Aaenn, sadt hanndt aff Hestenn och gick till Hielmsö - Gaardtt, och thenn Afftenn, hanndt tiidt kom, tha saa hanndt icke *Per Chrestennssenn* paa Hielmsö, menn siidenn vor hanndt ther uti VIII Dage, och tha vor *Per Chrestennssenn* hieme. Sameledis bleff thet och berett, hvorledis at thenn Sag fyrst hagde verett uti Rette paa vortt Slott Kiöbinghagenn fore vortt elskelige Danmarckis Riigens Raadtt, som tha hoss os tilstede hagde verett och ta ville *Jörgenn Grubbe* thenn Thiidt icke sigte *Per Chrestennssenn*, icke heller aarsage hanum fore thenn Sag, men alleniste klagit, at hanum sligt Urett och Offvervoldtt skedt vor, och hanndt icke enckede⁽⁴⁾ viiste, hvem the forkapede Folck vor, thet giordt hagde, och *Per Chrestennssenn* tha sagde hart Ney, at hanndt thenn Gierning aldrig hagde ladet giöre och aldrig vor ther uti Raadt eller Dodt mett, och aldrig thet skulle hanum offverbevises, och epttherthii *Per Chrestennssenn* thenn Tiidtt sagde Ney fore same Gierning, thessligeste och eptther the Vitnesbyrds Lydelsse, *Per Chrestennssenn* ther tha paa sagde, och epttherthii *Jörgenn Grubbe* icke tha ville sigte hanum, tha bleff *Per Chrestennssenn* fundenn qvit fore thenn Sag indtill saa lengi nogenn ville sigtte hanum. Thereptther bleff same Sag steffntt fore oss uti Rette uti vor Stadt Roskildt, saa at the paa beggi Siider skulle möde ther fore oss uti Rette, mett alles thieris Bevissning, the emodt hverandere hagde, bode skriiffliige och therhoss the leffvendes Menndz Röste, som thieris skrefftlige Vitnner boret hagde, och tha mötte fore oss for^{no} *Jörgenn Grube* mett alle sinne Bevissninger, skriiffliige och mundeliige, menn for^{no} *Per Chrestennssenn* ther mötte och beklagitt seg fore oss, at ⁽⁵⁾ hanns Vitnesbyrdtt vore saa viide be-

(⁴) *enckede*, allene; *icke enckede*, allene ikke, kun (⁵) *at hans Vitnesbyrdt* o. s. v., d. e. at hans Vidner boede saa langt adspredte, at &c.

siidendes, at hanndt icke ther kunde före thenum tilstede paa thenn Tiidtt, och begerett *Per Chrestennssenn* therfore, at Sagenn maatte opsetis, och hanum maatte forlegis enn beqvem Tiidtt at möde, tha ville hanndt före alle sinne Bevissninger tilstede bode skriifftlige och mundeliige, och tha eptther *Per Chrestennssenns* eigenn Begering bleff Sagenn opsatt inndttill anddenn Pinnsdag och tha skulle the paa bode Siider möde fore oss uti Rette uti Soer mett alle thieriis Vitnessbyrdtt skriifftliige och mundeliige, som the nyde och undgielle ville, och ther the tha tiidtt kome, framförde *Per Chrestennssenn* mange adskellige Vitnessbyrdtt, mett hvilcke hanndt ville seg forklare uti thenn Sag, hvilcke Vitner dog fanndes at vere lögenagtig, och some aff thenum negtede, at the aldriig vitnett hagde, som the skriifftliige Vitner inndholte, *Per Chrestennssenn* i Rette lagde, och tha same Tiidtt framtradt *Per Chrestennssenn* och soer vedt sinn högiste Edt saa framptt hanndt nogenn Tiidtt ville bliffve sallige hoss Gudt, at hanndt vor uskyldig i thenn Sag, och therhoss forpligthet seg fore oss och vortt elskelige Raadtt, som ther tha hoss oss tilstede vore, at therssom thet kunde finndes, at hanndt vor skyldig i thenn Sag, ennthenn mett Ordtt, Befalling, Raadtt eller Gierning, tha ville hanndt thermet haffve forbrott Ere och Liiff, Hals och Gods, mett mange andere flere höye Forpligtelser, som hanndt uti the Maade gjorde, och tha fore Sagens Tvivelagtigheds Skyldtt bleff thet same Thiidtt inndsatt till gode Menndt och Lanndeneffndt at döme therpaa, och ther *Jörgenn Grube* fick spurdt, att Drengenn vor her tilstede, som bortagenn bleff, steffnde hannd thenn Sag her nu for oss uti Rette. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagenns Leylighet och eptther *Per Chrestennssenns* eigenn Forpligtelsse, och the Vitnessbyrdtt och sannde Forvaring ⁽⁶⁾ theremodt finndes, thessligeste eptther for^o *Lauretz Rasmussenns* eigenn Bekiendelse, vor ther saa paasagdt fore Rette, epttheratt the fiire forkapede Karlle finndes at vere *Per Chrestennssenns* Thiennere, och rede hanns Heste, och thenn Gierninge skede i hanns Brödt och aff hanns Brödt, tha bör *Per Chrestennssenn* att staa fore tenn Gierning till Rette och böde therfore eptther Logenn, och the, som uti thenn Sag mett *Per Chrestennssenn*

(6) *Forvaring*, Forsikkring, Bekræftelse.

vitnet haffver, at haffve vitnit Lögenn, och bör therfore at straffis eptther vor Recessis Lydelsse. Thessligeste finndes och *Per Chrestennssenn* at vere enn Meneder fore Gudt och enn Lögner fore Mindesken, och bör therfor at straffes som enn Meneder och enn Lögner, och epttherthii ther icke finndes uti Logenn icke heller uti vor Recessen nogenn udtrygtt Meninge om sliig Forpligtelsser, som *Per Chrestennssenn* seg sielff forpligthet haffver paa sitt Liiff, Ere och Gods, tha bliffver hanndt therfore uti vor eigenn Naade och Unaade.

Dattum Nyborig thenn Fredag nest eptther Sti. Barnabe Apli. Dag (¹), uti vor eigenn Nerverelse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenss Gyllennstiernne*, Riider, *Byrge Trolle*, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge*, *Holgerdt Rosennkrantz*, *Iver Krabbe*, *Per Bille*, *Herloff Trolle*, *Andreas vann Barbi*, vore tro Mendt och Raadt, *Jochim Beck*, vor Rentemester, *Verner Svalle*, vor Lanndzdommer uti Fyenn, och *Claus Hvitsfeldtt*, Lanndzdommer uti vore Lande Laalandt och Falster, vore Menndt och Thienner. 1558.

108.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Bytingsdom stadfæstes, som havde dømt en Bestjaalen til at bøde trende 40 Mark, fordi han ikke havde forfulgt Sagen mod den, hos hvem han havde fundet de stjåalne Koster (¹).

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Niels Klennsmedt*, Boriger uti vor Kiöbstet Bogennsse, och hagde foross uti Rette steffntt *Niels Thomssenn*, vor Byfogitt ther samesteds, for enn uretferdige Dom, *Niels Thomessenn* hagde ladit hanum offvergaa och dömppt hanum till uden aldt Sag, Skyldt och Bröde at bøde sinne trennde XL Marck, som handt mente mett Urett. Ther-till svarett for^{ne} *Niels Thomessenn*, at ienn vedtt Naffnn *Rasmus Laurtssenn*

(¹) Den 11te Juni.

(¹) Denne Anvendelse af Jydske Lovs II. 91 er mærkelig, fordi Lovstedet synes at forudsætte, at

Tyven var greben i Gjerningen, da det hedder: Taker man thiuf oc binder &c. See iövrigt om dette Lovsted hvad jeg har bemærket i Jurid. Tidsskr. XVII. 322 ff.

fick for^{ne} *Niels Smedt* et Par Kniffve at ferde (²), och same Kniffve bleffve stollenn *Niels Smedt* fra aff hanns Hus, och *Niels Smedt* sidenn kom hoss same Kniffve och fannt thenum uti enn anddenn Personns Vere vedtt Naffn *Chrestenn Hannssenn*, och hagde ther Dannemendtt hoss, och thessligeste esket *Niels Thomessenn*, som Konningens Fogitt therhoss, och ther the sammen kome, bekiende *Niels Smedth* och sagde, at thet vor the same Kniffve, som hanum bleff stollenn fraa, ther *Chrestenn Hannssenn* ther hagde tilstede, och icke *Niels Smedtt* ville bliffve vedtt same Mandtt, som hanns Koste hagde tilstede, icke heller haffve Konningens Jernn till hanum, menn slap hanum saa aldelis urörtt, som *Niels Thomessenn* mente emodt Logenn, och therefore hagde *Niels Thomessenn* dömp^t *Niels Smedtt* att böde sit Faldsmaall eptther Logenn, och mente, at handt hagde dömp^t Ret uti thenn Sag, och uti Rette lagde *Niels Smedtt* for^{ne} *Niels Thomessenns* Dom, udgiiffvit paa Bogennsse Byting unnder Dattum MDLVIII, Tisdagenn eptther Voldermösse, lydenndes, at the Kniffve, som *Niels Smedtt* hagde at ferde, som vore *Rassmuss Laurtssenns*, thenum fannt *Niels Smedtt* hoss enn Drenng *Chrestenn Hanssenn*, och vor same Kniffve stolenn fra *Niels Smedtt*, och icke *Niels Smedtt* fatede (³) seg vedt same Kniffve eptther Logenn, och hanndt bödt hanum Koningens Jernn till hanum therefore, eies (⁴) *Niels Smedtt* at böde eptther Logenn, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser &c., och mente *Niels Thomessenn*, at hanndt inngenn Urett hagde giordt for^{ne} *Niels Smedtt* uti thenn Sag, mett flere Ordt och Thalle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet bleff ther svo paasagdt, at *Niels Smedtt* icke hagde her thenn Bevissninge fore oss, thet vii kunde felde thenn for^{ne} *Niels Thomessenns* Dom mett, menn thenn bör vedt sinn fulde Magtt at bliffve.

Dattum Otthense thenn Onnssdag eptther Sti. Hanns Dag Midssommer, uti vor eigenn Nerverelssse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe*, *Peder*

(²) *ferde*, istandsætte, s. l. 189.

(³) *fatede seg vedt*, et mig ubekjendt Udtryk, men

som vel ifølge Sammenhængen maa betyde det samme som: *forfulgte*.

(⁴) *eies*, bör, see l. 55.

Bille, vore tro Menndt och Raadtt, och *Verner Svalle*, vor Mandt, Thienere och Landzdomer her uti vort Lanndt Fyenn. 1558.

109.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende Husbondshold d. e. Indfæstning af en af Kronens Gaarde.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting *Annders Jörgennssenn* uti Vöffling och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Jörgenn Skinckell* till Lamehaffve, vor Manndt och Thienere, fore at hanndt skulle haffve skattit hanum aff 11 Daller och enn Oxe, ther hanndt vor Embitzmanndt her paa vor Gaardtt uti Otensse, icke udenn fore hanndt bytte Gaardtt mett enn anddenn Manndt. Thertill svarett *Jörgenn Skinckell*, at hanndt flytte aff thenn Gaardtt, hanndt ibode, och innd paa enn anddenn aff Kronens Gaarde, och therfore gaff hanndt hanum enn Oxe och 11 Daller paa vore och Kronnens Vegne till Hossbundholdt fore tenn Kronnesgaardt, hanndt tha uti flytte, och mente *Jörgenn Skinckell*, at hanndt theruti inngenn Urett hagde giordtt, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighed, vor ther svo paasagdt fore Rette, at *Jörgenn Skinckell* inngenn Urett haffver giordtt for^{ne} *Annders Jörgennssenn* uti thenne Sag, och *Jörgenn Skinckell* for thenn Sag qvit och fri at vere.

Dattum Otthensse thenn Onssdag nest eptther Sti. Hannsdag Midssommer, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverennedes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Danmarckis Riiges Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadtt. 1558.

110.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende en Bondes ubefüjede Klager over Kongens Lehnsmænd. — Bänder udpante dem, som ej ville holde Vide og Vedtægt. (¹)

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Niels Jennssenn* uti Kielleby och klagit och berette, hvorledes oss elskelige *Jörgenn Skinckell*, vor Mandt och Thiennere, at emedenns hanndt vor Embitzmandt her paa vor Gaardtt uti Otthensse, tha skatit hanndt hanum VIII Daller och enn Oxe aff udenn Skyldtt och Bröde och thertill mett fengselet hanum uti Stock och Jernn, och förde hanum till Thinng och ville hagdt Dom offver hanum, som hanndt mennte mett Urett. Thertill svarett *Jörgenn Skinckell*, at for^{ne} *Niels Jennssenn* icke ville holle Viide och Vedtegtt mett annder hanns Nabor, och ther fore ginge the till hanum och panntitt hanum, och thoge enn Veff aff hanns Hus, och vor ther nogitt Garnn och vedt enn III Qvarther Lerett paa same Veff, och ther hanns Nabor och Graunde thenn udtagett hagde, skylte hanndt thenum fore, at ther skulle haffve verett XL Alne Lerett paa same Veff, och bleff therefore delt fore enn Lögnner och ther tingett hanndt aff mett *Jörgenn Skinckell* paa vore Vegne fore thenn Sag; thessligeste sadt hanndt innde mett sitt Landgille, och ville thet icke udgiiffve, och therefore lodt hanndt hanum tiltalle mett Logenn, och gjorde hanum therefore fredlöss, och mente *Jörgenn Skinckell*, at hanndt uti de Maade inngenn Urett hagde giordtt for^{ne} *Niels Jennssenn*, met flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Gien-svar och Sagenns Leglighet, yor ther saa paasagdtt fore Rette, at *Jörgenn Skinckell* inngenn Urett hagde giort for^{ne} *Niels Jennssenn* uti thenne Sag, och *Jörgen Skinckell* therefore for thenne Sag qvit at vere.

Dattum Otthensse, thenn Onnssdag nest eptther Sti. Hanns Dag Midssommer, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Danmarckis Riiges Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lavng*, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Mendt och Raadt. 1558.

(¹) See Recessen af 1547 Cap. 37, jvfr. Christian den Femtes D. L. 3—13—31.

111.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Sandemænds Dom i en Drabssag, som var indanket fordi de formeentlig med Uret havde frifundet adskillige af de Tiltalte, stadfæstes.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherthing oss elskelige *Hanns Norby* till Ugersslöff Gaardt, vor Mandtt och Thiener, och hagde uti Rette steffntt Sandemenndtt uti Skamherritt, for the nogenn Tiidt siidenn forledenn svore *Jörgenn Hanssenn* uti Reinige fredlös for et Mandtslet fore *Rasmus Möllers Dödt* och *Hanns Jennssenn*, *Mattis Hannssenn*, *Annders Hannssenn* och *Jenns Hannssenn* ther samesteds qvit fore same Drab, som hanndt mente mett Urett, thi *Hanns Norby* mente thenum saa vell att vere skyllig i *Rasmuss Möllers Dödt*, som for^{ne} *Jörgenn Hannssenn* vor, ther the svore fredlös, och fyrst uti Rette lagde *Hanns Norby* for^{ne} Sandemens Breff, som vor udgiiffvitt paa Fynnboo Lanndztinng unnder Dattum MDLVIII, Lögerdagenn fore Söndagenn quasimodo geniti, lydenndes, at Skambyherritz Sanne-mendtt, logligenn tilfulde, the svore, at the ey rettere hagde hörtt eller spurdt aff sanndt Mandt och sannd Qvinnde, endt at *Jörgenn Hannssenn* hanndt drebtte *Rasmuss Möller* enn sagelösse Mandtt, och bör therfore sinn Fredt at miste⁽¹⁾. Gamble *Hanns Jennssenn*, *Mattes Hannssenn*, *Anders Hannssenn*, *Jenns Hannssenn* thenum svore the qvitt fore thet Drab, emedenns te Vitnessbyrdtt staa vedt Magtt &c., som same Sandemendz Breff ytthermere inndholler och udvisser, mett flere Vittnessbyrdtt och Breffve, *Hanns Norby* uti thenn Sag uti Rette lagde. Thertill svarett for^{ne} Sandemenndt, som her tilstede stode, at the hagde svorett eptther thenn Beviissning, fore thenum tilstede kom, och viiste for^{ne} Sannemenndtt icke enndtnu rettere emellom Gudt och thenum, enndt the svo haffve svorett Rett, och mente, att thenum therfore burde ufelde vere, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, vor ther svo paasagdt fore Rette, at her icke vor for oss nogenn Beuissning, thet vii kunde

(1) Den her af Sandemændene brugte Formular viser, at de ikke blot svore om Factum, men ogsaa om Jus.

felde for^o Sanddemendtt mett, menn thenum fore thenne Eedt vedt Magt at bliffve.

Dattum Otthensse thenn Fredag nest epthter Sti. Hanns Dag Midssommer, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lannge*, *Iver Krabbe*, *Peder Bille*, vore tro Mendtt och Raadtt, och *Verner Svalle*, vor Mandtt, Thiener och Lanndzdomer her uti vort Lanndt Fyenn. 1558.

112.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Selvejrbondens Datter klager over at hendes Fader havde mistet sin Gaard, og at en Anden af Lehnsmanden havde erholdt den; men det oplyses, at han, efterat den var forfaldet og da han ikke kunde svare Skat og Landgilde, havde frasagt sig den og at ingen af Frænderne havde villet modtage den, da den blev opbudet paa Tinge. (1)

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting *Karinne Eylers* uti Belling och klagitt och berette, hvorledes hines Fader *Niels Krödtt* hagde eenn Bunde-gaardtt uti Bogherritt uti Saltoffte liigenndes, som hanndt aff rette Eiger kiöbt hagde, hvilckenn Gaardtt hun klagede at skall vere hinde och hendes Syskennde frakomenn, som hun mente mett Urett, och klagit, oss elskelige *Eyler Rönou*, vor tro Mandtt, Raadt och Embitzmandtt paa vort Slott Hagenskoff, haffver nu satt enn anddenn Bunde paa same Gaardtt, och begerett therfore, at hundtt och hinndes Syskennde maatte same Gaardtt igienn haffve och beholle, som thieris Fader tilhörtt hagde; thertill svarett for^o *Eyler Rönou*, at thenn same Gaardtt uti Saltoffte, for^o *Niels Krödtt* paabode, thenn forsadtt hanndt och lodt thenn aldelis falde uti Hull, och thertill mett sadt hanndt innde mett sit Lanndgille och kunde thet icke udgiffve och vor saa forarmitt, at hanndt kunde same Gaardtt icke besiidde, menn sagde seg thenn sielff aff inndenn Thingge, och therfore tilskickitt *Eyler Rönou* enn anddenn Mandtt, som same Gaardtt

(1) Saaledes maa upaatvivelig de Ord forstaaes i Dommen „och var ther ingen inden Tinge then

Dag, som ville kiende sig vedt same Gaard“, see derom S. 197 ff.

nu haffver opbyggt och stedsse siidenn haffver giordtt vor och Kronnenns Skiepe theraff fuldt, och therpaa uti Rette lagde *Eyler Rönou* fyrst et Tingsvittne aff Bog Herritztingg unnder Dattum MDLV, lydenndes, at VIII Siunssmenndt hagde hiemblitt inndenn Thingge, at the vore i Saltoffte, siunte och saa thenn Gaardt, tha *Niels Krödtt* ibode, tha vor Stofflengenn aff thet gamble Yffvestedtt Hus, thenn vor nedbröt och Themeret bortte, saa nertill et Thre eller 11 laa paa Steditt; thenn öster Lade vor got Themmer uti och Vende-Vegge ⁽²⁾ och Tag paa same Lade; thenn vester Lade i same Gaardt, hun dude slet innthet, och saa the icke i same Gaardt anthenn Kornn, Foder, Qveg eller nogenn Bohaffve, ther nogenn Mandt kunde holle nogenn Gaardt eller Bollige vedt Magtt mett &c. Thernest et anddit Tingsvitne aff Bogherritztingg unnder Dattum MDLVI, lydenndes, at VIII Siunssmenndt paa thet nye igienn vore i thenn Gaardt i Saltoffte, *Niels Krödtt* ibode, och hiemblit the, at same Gaardt er mögitt forsiidett och ille mettfaritt, saa ther vor hverckenn Tag eller Vegge, ther noger Mandt kunde skiulle Foder eller Kornn unnder, och Stoffvenn och Kleffvenn ⁽³⁾ the ere nederbrott och Themeret thet er bortte och forkomett, och vor ther inngenn inndenn Thingge thenn Dag, som ville kiennde seg vedt same Gaardt, och thenn opbygge, och holle thenn vedtt Magt, och göre vor och Kronnenns Thyngge ther fuldt aff, medenn ottende Dagenn eptther for^{ne} Tingsvitne gick, kom *Niels Krödtt* inndenn Thingge och beklagitt seg hartt, at hanndt stodt tilbage mett sitt Lanndgille och icke kunde rede thet fra seg, thi hanndt vor uti stor Gieldt och tröstede seg icke vedt at holle same Gaardt och begerett ther fore Guds Skyldtt, at hanns Hossbunde ville benaade hanum &c., som same Tingsvitne ytthermere inndholler och udviser, och mente *Eyler Rönou*, at hanndt theruti inngenn Urett hagde giordtt for^{ne} *Niels Krödtt*, och satte *Eyler Rönou* uti alle Rette, om thenn Bunde, som nu paa Gaardenn boer och thenn opbyggett haffver,

(²) Jeg antager, at *Vende Vegge* skulle læses som eet Ord: Vægge flettede af Riis, jvfr. l. 279 Not.

(³) *Kleffve*, isl. klefti, Spilskammer, Forraadskammer; naar Valdemars Sjell. Lov III. 13 taler om Hu-

struens eller Madmoderens *indra klæue*, saa forstaaes derved uidentvilt et særskilt Aflukke i Spisekammeret, hvortil hun alleene havde Nøglen, jvfr. Knud den Stores engelske Verdsl. L. Cap. 76 og Molbechs Dial. Lex. voc. *Kløve*.

om handdt thenn icke mett Rette burde at bessiide, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, vor ther svo paasagdt fore Rette, at *Eyler Rönou* inngenn Urett haffver giordtt for^{ne} *Niels Krödtt* i thenne Sag, och *Eyler Rönou* therefore for alt ytthermere Tiltall qvit at vere, och thenn Bunde, som nu paa Gaarden bor och thenn opbyggett haffver, hanum bör thenn at bessiide, emedenns handdt er vor Lennssmandt hörig och lydig och skicker seg i alle Maade eptther vor Recessis Lydelse.

Dattum Otthensse thenn Fredag nest eptther Sti. Hannsdag Midssommer uti vor eiggenn Nerverelse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Niels Lannge*, *Holgerdt Rossenkranndz*, *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadt, och *Verner Svale* till Bissbo, vor Mandt, Thienner och Lanndzdommer hier uti vort Landt Fyenn. 1558.

113.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom. En Bonde sættes fra sin Gaard „ifølge 12 Ejeres Dom“, som erklære, at en anden af Medarvingerne bør besidde den ⁽¹⁾; da hans Kone ikke vil fravige Gaarden, efterat han er bortrømt, kjendes Lehnsmanden berettiget til at forfølge hende for Hærværk.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting *Margrete Sörens* uti Voltoffte och klagitt, at hundes Hossbunde er römpt fra hinde, och oss elskelige *Eyler Rönou*, vor tro Mandt och Raadt, forfylliger och tiltaller hinde mett Dellemaall och vill trenge hinnde for same hinndes Gaardtt och fra Nering och Bieringe, som hun mente mett Urett. Thertill svarett for^{ne} *Eyler Rönou*, att hundes Hossbunde *Sörenn Jörgennssenn* i Voltoffte sadt paa same Bundegaardtt och lodt thenn forfalle och icke kunde udgiiffve sit Lanndgille, som hann aff Rette

(1) Om denne Fremgangsmaade, som synes at have været temmelig almindelig, tales ikke i Recesserne af 1539 Cap. 11 og 1547 Cap. 32, som lige-

frem indrømme Lehnsmanden Ret til, med Medarvingerne at sætte Selvejeren fra Gaarden, som lader den forfalde o. s. v.

burde, icke eller rede Konningens Tyngge theraff, och therfor lodt hanndt hanum tiltalle mett Logenn, och XII Eigere haffve dömppt hanum fra Gaardenn, och enn anddenn aff Medarffvingerne till Gaardenn, som thenn kunde opbygge och rede vor och Kronnenns Skiepe theraff fuldt, och uti Rette lagde *Eyler Rönou* et Tingsvittne unnder Dattum MDLVIII, at XII jordeignne Bynnder hagde hiemblit inndenn Thinnge fore Dom och sagdt, at epttherthii *Sörenn Jörgennssenn* i Voltoffte er enn logfeldt Mandtt och ey kanndt holle thenn Bundegaardtt, hanndt ibor, vedtt Magtt mett Eggt, Arbeydtt och anddenn Kongl. Tyngge, som er Sanndemennds Tog, Rannsstog och anddenn Kongl. Tyngge eptther vor Recessis Lydelse ⁽²⁾, sagde the therpaa, at for^{ne} *Sörenn Jörgennssenn* icke bör at besiide same Bundegaardtt menn enn anddenn aff Medarffvingerne, som vill och kanndt giöre Konningens Skiepe fuldt i alle Maade, som thet seg bör, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser, och berette *Eyler Rönou*, at for^{ne} *Sörenn Jörgennssenn* er bortdragenn och bortviigt aff same Gaardtt, och *Margrette Sörens* siider enndtnu uti same Gaardtt och holler thenn mett Magtt, saa hanndt inngenn anddenn enthenn Medarffvinge eller andenn kanndt fore hinded Skyldtt fange ther uti same Gaardtt, och Gaardenn theroffver snartt bliffver aldelis öde och Konningenn thermet mister sin Rettighet, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha bleff ther svo paasagdt, epttherthii for^{ne} *Margrette Sörens* siider uti for^{ne} Gaardtt uti Voltoffte och vill thenn icke röme, tha skall *Eyler Rönou* therefore lade forfyllige for^{ne} *Margrete Sörens* och the annder, som siide i-same Gaardtt och holle then mett hinde, mett Logenn bode mett Hervercke och hves andenn Logmaal, hanndt kanndt thenum forfyllige mett Rette.

Dattum Otthense thenn Mandag nest eptther vor Frue Dag visitationis ⁽³⁾, uti vor eigen Nerverelsse, nerverennsdes *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadtt, och *Verner Svalle*, vor Mandt, Thiener och Lanndzdomer uti vortt Lanndtt Fyenn. 1558.

(²) Rec. 1539 Cap. 11 og 1547 Cap. 32.

(³) Den 2den Julii.

114.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Lehnsmænd, som havde ladet en Bonde fængsle uden at ville modtage Borgen for ham, fordi han besad et Sviin, der ikke var forsynet med Fæmærke men som han dog havde bevilst at være hans Ejendom, tilpligtes at give Bonden Kost og Tæring og betale ham de Penge tilbage, hvormed han havde maattet frikjöbe sig for Fængsel.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Jörgenn Olssenn* i Blastrup och hagde udi Rette steffntt oss elskelige *Jörgenn Bragde* till Thostrup, vor Mandt, Thienner och Embitzmandt paa vort Slott Nykiöbing, fore at hanndt lodt stocke och blocke hanum och hanns Fader udenn Dom och Rett och beskattit thenum aff LVIII Jochomssdaller, som hanndt mente met Urette uden aldt Sag, Skyldtt och Bröde. Thertill svarett *Lodvig Genege* paa for^o *Jörgenn Bragdis* Vegne, at thet bleff berett fore *Jörgen Bragde*, at for^o *Jörgen Olssenn* skulle haffve et Svin uti sinn Vere, som skulle verett skode ⁽¹⁾ och icke rett adkomitt; thi thet hagde inngenn Mercke, och ther *Jörgenn Bragde* thet spurde, tha lodt hanndt hinte bode *Jörgenn Olssen* och hanns Fader udt till Otthensse, och Svinnett mett, och ther optingett the fore LVIII Daller, och mente *Lodvig Genege*, at *Jörgenn Bragde* theruti inngenn Urett hagde giordtt thenum. Thertill svarett *Jörgen Olssen*, at thet Svin, som *Jörgenn Bragde* skylde hanum fore, thet vor Guds och hanns eigett hiemföde Svinn, och hanndt hagde fem, som ther vore lige gamble til same Sviinn, och vore alle umerckte, fordi hanndt vor ung och ugift hoss sin Fader, och hagde inngenn Femercke, som hanndt hagde Breff och Sigell paa, alligevell hanndt thenum icke tha maatte nyde fore *Jörgenn Bragde*, och fyrst uti Rette fremlagde *Jörgenn Olssenn* et Breff aff Lund Herritzting under Dattum MDLII, lydennedes, at XII Mendt vitnit hagde paa Siell och Sallighet, at thet hviide Svinn, som for^o *Jörgenn Olssenn* kiennde seg vedt, och hanndt vor fangenn fore, thet haffve the kienndt siidenn thet var enn lidenn Diigriis, och tha hörde thet hanum till, och er enndtnu Guds och hanns eigitt Svinn, och haffver hanndt opboditt thet III Ting, om nogenn andenn ville kiennde seg thervedtt, tha ville

(1) Maaskee skal der læses uden Skode, d. e. uden Hjemmel; jvfr. J. L. II. 93: Scotæ æth hæmlæn.

hanndt stede thenum alt hves Log och Rett vor, och inngenn ther kom i no-genn Maade &c. Thernest i Rette lagde *Jörgenn Olssenn* enn Dom aff Lundherritzting under Dattum MDLII lydendes, at *Mortenn Jesperssens*, Herritzfogitt till Lundherritztinge, hagde tildömppt *Jörgenn Olssenn* ett hvitt hielöritt ⁽²⁾ Svinn, som hanndt ther hagde mett sig innden Tinng, at före same Svinn hiem igienn och thet nyde och beholle for Guds och hanns egett qvitt och frii, och aldeles loglöst ⁽³⁾ i alle Maade, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser &c. Thernest i Rette lagde *Jörgenn Olssenn* et Tingsvittne aff Lundherritzting, unnder Dattum MDLVIII, lydenndes, at VII Mendt vitnit hagde, at the kom inndt till *Oluff Hannssenn*, ther *Jörgenn Bragde* lodt hanum och hanns Sönn fangge och thoge thet Svinn af hanns Gaardt, tha bödt for^{ne} Mendt thenum i Borgenn fore *Oluff Hannssenn* och hanns Sönn, at te skulle bliffve tilstede och liide Logenn, och ey the kunde fangge thenum till Borigenn. Thernest vitnitt x Menndt, at the droge udt till Otthensse, och bödt thenum i saa höi Borigenn, som *Jörgenn Bragde* ville begere fore *Oluff Hannssenn* och *Jörgenn Oluffssenn*, at the maatte kome udt och liide Logenn till thieres Herritzting om same Svinn, tha maatte the icke fangge thenum till Boriigenn, menn maatte kiöbe thenum udt for LVIII Jochomssdaller, som same Breffve ytthermere inndholler och udvisser, mett flere Breffve, *Jörgenn Olssenn* uti Rette lagde, och satte for^{ne} *Jörgenn Olssenn* uti alle Rette, om *Jörgenn Bragde* icke mett Urett hagde stockett och blocket hanum och hanns Fader, och skattitt hanum sinne Penninge aff mett Urette, och om *Jörgenn Bragde* icke burde igienn at giffve hanum sinne Penninge mett Kost, Thering och Skadegieldtt, hanndt theroffver giordtt och liidt haffver, mett flere Ordt och Tale, thenum therom imellem vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar, Breff och Beviissning, som fore oss uti Rette lagdes, vor ther svo paasagdt fore Rette, at *Jörgenn Bragde* bör igienn at giffve for^{ne} *Jörgenn Olssenn* for^{ne} LVIII Daller, hanndt aff hanum fore thenn Sag fanggett haffver och thertill mett igienngiffve hanum aldt thenn bevisslige Kost och Thering, hanndt therpaa kostitt haffver.

(²) *heelöret*, som ikke var mærket derved, at et (³) *loglöst*, uden at have nödig at forsvare det med Stykke af Öret var afskaaret.

Lov, see Jyske Lov l. 44.

Datum Otthensse thenn Manddag nesteptther vor Frue Dag visitationis (2), uti vor eigenn Nerverelsse, nerverennedes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krunpenn*, vor och Riigens Marsk, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Peder Bille*, vore tro Mendtt och Raadtt, och *Verner Svalle*, vor Manddtt, Thienner och Lanndzdomer her uti vort Lanndt Fyenn. 1558.

115.

1558. Kongen beskikker paa Rettertinget en Værg for et Fruentimmer til at forfølge hendes Arvepræntioner, ifølge hendes og hendes fødte Værges Begjæring, der fraslger sig Værgemaalet som ukyndig i Lov og Ret (1). — Værgemaalet overdrages ved Haandtag.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Jenns Skreder*, Boriger uti vor Kiöbstet Nyborig, och hagde her mett sig *Apelone Oluffdatther*, som hanndt er ret Verige fore, och berette for^{ne} *Jenns Skreder*, at for^{ne} *Apelone Oluffsdattther* paa rett Arffs Vegne skulle tilfalle mett Rette bode Gaarde, Gods, Boo, Boskaff, bode eptther hindes Fader och Moder och thesligeste eptther hendes Moder-Moder, hvilckett hennde altsammenn er fra Hennde komenn, een Part emodt Logenn och mett Urette, som hanndt mente, och klagit for^{ne} *Jens Skreder*, at hanndt fore sinn Armodt, thesligeste fore at hanndt uti Retthergang icke er forfarenn, therefore kanndt hanndt thet icke till Rette inndtalle, men for^{ne} *Jenns Skreder* och for^{ne} *Apoloni Oluffsdattther* stodt her bode tillstede och badt oss fore Guds Skyldtt, at vii ville tilstede, at *Jenns Persenn*, kallis *Biörnknier*, Boriger her uti Otthensse, at hanndt hereptther maatte vere och bliffve for^{ne} *Apoloni Oluffsdattthers* Verige, och mett Logenn inndtale och inndelle hves Arff och Eigenndom hin mett Rette tilkome kanndt, och stodt for^{ne} *Jenns Skreder* her och fick for^{ne} *Jenns Perssenn Biörnknier* sinn Hanndt och oplodt hanum same Verigmaall; therefore hassve vii nu befallitt och Fuld-

(1) Den 2den Julii.

stæd, da man heraf seer, at det endnu ikke maa have været almindeligt i alle Kjøbstæder, at Magistraten beskikkede Værger, jvfr. iøvrigt min Rethistorie §. 98.

(1) Det er mærkeligt, at dette foregaaer i en Kjøb-

magtt giiffvitt for^{ne} *Jenns Perssenn Biörnknier* hereptther at maa och skall vere for^{ne} *Apoloni Oluffsdattthers* Verige och inndtalle och inndielle hves Arff hinnde mett Rette tilkome kanndt eptther Logenn.

Dattum Otthensse thenn Thiissdag nesteptther vor Frue Dag visitationis (*), uti vor eigenn Nerverelse, nerverendes *Johann Friis*, &c. (†)

116.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende Ejendomsrettigheden til en Gaard paa Langeland. Exempel paa en Gaard deelt i 24 Dele mellem Arvinger. Et Lagsøgelsesmaal kjendt ugyldigt, fordi den, som det var overgaaet, boede paa et andet Sted end der, hvor han var stevnet. — For Kongens Skyld eftergiver Sagsøgeren noget af sin Ret.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting *Mattes Olssenn*, och hagne paa sinn eigne, sinne Syskinndes och sinne Medarffvingers Vegne the *Kortsenns* Folck paa Langelanndt, thieris Vegne, uti Rette steffntt *Jenns Hvas*, vor Mandt och Thienner, fore hanndt forholdette thenum ienn thieris Gaardt fore, kallis Lyckisholm, ligenndes paa vort Lanndt Langelanndt, som the mente mett Voldtt och Urette, och berette for^{ne} *Mattes Olssenn*, at hanndt, hanns Syskinnde och annder hanns Medarffvinge haffve the xxiii Parther uti same Gaardt och *Jenns Hvas* haffver icke udenn thenn xxiiii Partt aff same Gaardt, alligevell er hanndt inddragenn uti aldt same Gaardt och forholder thenum thenn fore mett Voldt och Urett, som the mente, och emodt vore eigne besiiglede Dome, the therpaa haffve, och fyrst uti Rette lagde *Mattes Olssenn* et vortt eiigett Dombreff, udgiiffvitt paa vortt Slott Nyborig unnder Dattum MDLIII, lydenndes, at *Jenns Hvas* eptther vor Doms Lydelse bör att haffve *Hanns Kortssenns* elste Sönns, *Hanns Kortssenns*, Partt i Lyckissholm och hinndes Tilligelse, som er thenn xxiiii Partt aff for^{ne} Gaardt och hinndes

(*) Den 2den Julii.

(†) Her nævnes de samme Dommere, som i foregaaende Dom.

Tilligelse, och hves igienn er at bliffve hos the annder Arffvinge, udenn noget skelligenn bevissis kanndt at vere theraff soldtt eller skött eptther Logenn, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser, och mente for^{ne} *Mattes Olssenn*, at *Jenns Hvas* mett Urette saa forholte thenum same thieris Gaardt emodt vor Doms Lydelse. — Thertill svarett *Jenns Hvas* till thet fyrste, at for^{ne} *Mattes Olssenn* er hanns fordelte Mandt, och mennte therfore, at hanndt icke maatte steffne eller tiltalle hanum uti nogenn Retthergang, och therpaa uti Rette lagde et Tingsvitne, som *Hanns Matssenn* i Fogelssbölle, Herritzfogit paa Synnderherritzting paa Langelanndt, udgiiffvitt hagde unnder Dattum MDLIII, lydenndes, at *Jenns Hvas* hagde logliige lagsöggt *Mattes Olssenn* uti Ore mett Tingsteffner och thrennde Lager⁽¹⁾ fore hanndt hagde kallitt hanum mett vor Steffning at möde her uti Otthennsse fore oss uti Rette, och hanndt icke mötte &c., som same Tingsvittne ytthermere inndholler och udvisser &c., och mente *Jenns Hvas* therfore, at hanndt innthet viidere vare pligtige at for^{ne} *Mattes Olssenn*, epttherthii hanndt er hanns logsögte Mandt. Thesligeste berette och *Jenns Hvas*, hvorledis at oss elskelige *Franndz Brockennhus*, vor Mandt, Thienner och Embitzmandt paa vortt Slott Nyboriig, hagde kiöbt for^{ne} *Mattes Kortssenns* och hanns Medarffvinges Lod och Partt uti for^{ne} Lyckisholm, och skulle svo veritt ther inndförrt fore Riigens Rett, och *Franndz Brockennhus* fore vor Bönns Skyldtt skulle haffve giiffvitt for^{ne} *Jenns Hvas* aldt sinn Rettighet, hanndt hagde uti for^{ne} Lyckisholm, och mennte, at hanndt therfore burde same Lyckisholm at haffve och beholle. Thertill svarett for^{ne} *Mattes Olssenn* fyrst till thet Lagsögelssemaall, som *Jenns Hvas* haffver lagsögt hanum, at *Jenns Hvas* haffver lagsögt hanum mett obennbarlige Urett;

(1) *thrende Lager*, tre Gange gjentagen Forfølgning, jvfr. S. 205. Det er iøvrigt klart, at dette Sögsmaal, hvorved *Jenns Hvas* sögte at faae sin Vederpart „fordeelt“, var en aabenbar Chicane, hvorved han haabede selv at frie sig for Sögsmaalet til Kongens Retterting; thi det af ham anlagte Sögsmaal sees ikke at have havt anden Grund end den, at han ansaae sig fornærmet ved den af *Olsen* mod ham udtagne Stevning, og hans Hensigt gik ud paa at forspilde dennes

Virkning, naar det kunde lykkes ham at faae ham fordeelt som udeblivende; dette opnaede han virkelig ved at forfølge *Olsen* ved et Værneting, under hvis Jurisdiction han ikke boede, hvorfor han synes at have været ganske uvidende om Stevningen; at Herredsfogden ikkedestomindre fordelte ham, hidrører udentviøl fra den Omstændighed, at han maa have havt Ejendomme under Herredsfogdens Jurisdiction og tidligere boet der.

thi att *Jenns Hvassis* Lagsögelse - Breff lyder offver hanum, at hanndt skulle boo paa Langelanndt uti Ore, och vere ther logligenn tingkallitt mett same Lagsögelsemaall, och thenn Dag, hanndt bleff fordelt och lagsögt paa Langelanndt och sex sambfelde Aar tilfornn, tha bode hanndt stedsse och altiidt uti Laalanndt, och aldrig hanndt var tingkallitt eller steffnt emodt same Lagsögelsemaall, *Jenns Hvas* paafulde hanum paa Langelanndt, och therpaa i Rette lagde *Mattes Olssenn* et Tinningsvitne aff Nörreherritztingg uti Laalanndt, udgiiffvitt unnder Datum MDLIII, lydenndes, at *Mattes Olssenn* uti Rolycke lodt lesse inndenn Tinge et Sognnevitne aff Kiöbelöff Sognnesteffnne, lydenndes, at IIII Menndt vitnitt hagde, som vor hanns Nabor och Giennboer, at hanndt haffver veritt uti Bye hos thenum uti VII Aar som enn Dannemanndt uti alle Maade, och aldrig the haffve hörtt eller affvide, at hanndt haffver verett kallit til Thinggs aff nogenn Manndtt, eller hanns Budtt uti nogenn Maade, ey heller aff velbyrdiige Manndt *Jenns Hvas* paa Langelanndt eller hanns mynndige Budt &c., som same Tingsvitne ytthermere inndholler och udvisser, och satte *Mattes Olssenn* uti alle Rette, om hanum icke burde fore thet Lagsögelsemaall qvitt at vere, som *Jenns Hvas* hanum svo ureteligenn paafuldt hagde. Thessligeste berette och *Mattes Olssenn*, at hves Partter eller Delle, som *Franndz Brockennhus* hagde kiöbt aff hanum eller hanns Medarffvinge uti for^{ne} Lyckisholm, thet hagde the igienn kiöbt aff for^{ne} *Franndz Brockennhus*, och hagde giiffvitt hanum sinne Penninge igienn, och berette, at thenn fierde och tiuffennde Partt, som *Jenns Hvass* sielff hagde uti Lyckisholm, thet vor *Frannds Brockennhus* inndförrtt uti mett Riigens Rett och hagde borte, och thet vor thenn Rettighet, hanndt hagde och thenndt hanns Rettighet gaff hanndt for^{ne} *Jenns Hvas* igienn fore vor Bönn Skyldtt, och mente *Mattes Olssenn*, at *Jenns Hvas* icke mett thenn *Franndz Brockennhussis* Rettighet kunde vinnde thenum thieriis Arff och Eyge aff, som the logligenn igiennkiöbtt haffver, och mente, at thenum eptther Guds Retferdighet burde same thieriis Arff och Eye at haffve och beholle, mett flere Ordt och Talle, thenum therom imellem vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leylighet var ther svo paasagdt fore Rette, at epttherthi for^{ne} *Mattes Olssenn* och hanns Medarffvinge haffve giennkiöbtt hver theris Annparth uti same Ly-

ckisholm, som the *Franndz Brockennhus* soldtt hagde, och haffver igienn giiffvitt hanum sinne Penninge, och *Franndz Brockennhus* fore vor Bönn Skyldt haffver giiffvitt for^{ne} *Jenns Hvas* sinn Rettighet uti for^{ne} Lyckisholm och icke viider, tha bör for^{ne} *Mattes Olssenn* och hanns Medarffvinge thieriis rette Partt och Eigenndom uti for^{ne} Lyckisholm at haffve och beholle epttther for^{ne} vor Doms Lydelsse, och epttherthii for^{ne} *Jenns Hvas* haffver ladet lagsöge for^{ne} *Mattes Olssenn* paa Lanngelanndt, och hanndt tha bode uti Laalanndt, och icke heller vor tingsteffntt theremodt ther hanndt bleff lagsöggt paa Lanngelanndt, tha er for^{ne} *Mattes Olssenn* lagsöggt mett Urett, och bör fore thet Lagsögelssemaall qvit at vere, och fore vor Skyldtt tillodt for^{ne} *Mattes Olssenn* och hanns Medarffvinge, at *Jenns Hvas* maa affhöste och bortføre alt thet Kornn och Gröde, hanndt nu paa for^{ne} Lyckisholm Jordt och Eigenndom saaett haffver, och skall *Jenns Hvas* thermett röde thenum same Gaardt fore til Sti. Mickelssdag fyrstkomendes udenn aldt viider Forhaling, uden thenn xxiiii Part, som hanum sielff tilkomer.

Dattum Otthensse thenn Tiissdag nest epttther Sti. Knudt Konniges Dag (²), uti vor eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, &c. (³)

117.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Mand for Injurier, fremførte paa Tinge, dømmes til „at være og blive en Lögner“. (¹)

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Otte Claussenn* till Nörholm, vor Mannndt och Thiener, paa thenn enne, och *Niels Chrestenssenn* i Nörskoff paa thenn anddenn Siide, och vor nu uti Dag thieris rette siette Uge-

(²) Den 10de Julii.

(³) Her nævnes de samme Dommere, som i de to foregaaende Domme.

(¹) Jvfr. den 7de Art. i den af mig udgivne Danmarks Rigens Ret og min Anmærkning til samme i Danske Magazin 3die Række, I. 201.

dag at møde i thenn Sag, som her for os bevist vor mett vor sex Ugers Steffning och tiltallitt *Otte Claussenn Niels Chrestenssenn* for Hoffvitgielddt och Faldzmaall for een Lögner for noger Ordt, *Niels Chrestenssenn* tilsagde *Otte Claussenn* paa Viborig Lanndsting, och *Otte Claussenn* haffver bevist, at *Niels Chrestenssenn* sagde hannom Lögenn paa, och uti Rette lagde *Otte Claussenn* fyrst et Tingsvittne aff Törildt Herritzting, siidenn et Tingsvittne aff Viiborig Lanndsting uti thette nerverendes Aar udgiiffvitt, lydendes, att *Otte Claussenn* ther logligenn hagde ladet fordelle *Niels Christenssenn* uti Nörskoff for Hoffvitgielddt och Faldsmaall for enn Lögner for the Ordt, hanndt tilsagde *Otte Claussenn* paa Viiborig Lanndsting eptther hanns Vitnesbyrds Lydelsse, och *Otte Claussenn* siidenn haffver bevist, at thet skulle vere Lögenn, *Niels Chrestenssenn* tillsagde hannum, som samme Tingsvittne ytthermere inndholler och udvisser, och satte *Otte Claussenn* uti alle Rette, at epttherthii *Niels Chrestenssenn* lögtett (*) hannum obennbarlige inndenn Thinge och for Dom, och epttherthii *Otte Claussenn* haffver *Niels Chrestenssenn* ther offverbevist, at thet vor Lögenn, hanndt sagde *Otte Claussenn* till inndenn Thinge, och epttherthii hanndt haffver hanum therfor loglige fordelt, om for^o *Niels Christenssenn* icke bör sielff at vere och bliffe enn Lögner och stande therfor till Rette, och om *Otte Claussenn* icke fremdelis bör sinn Forfylling offver hannum uti thenne Sag eptther vor och Riigens Rett. Thertill svarett for^o *Niels Christenssenn*, at hanndt icke skulle haffve lögtitt *Otte Claussenn* inndenn Thinge, menn aleniste sagde, at hannum vor Lögenn for sagddt, och begerett therfor, at *Otte Claussenn* uthi thenn hanns Forseelse ville benaade hannum, mett flere Ordtt och Thalle thennom therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giennsvar, och Sagens Leglighet, och epttherthii *Niels Christenssenn* for Tingsdom haffer lögtitt *Otte Claussenn*, och *Otte Claussenn* haffver hannum therfor logligenn fordelt, tha bör for^o *Niels Christenssenn* sielff at vere och bliffve enn Lögner och therfor stande *Otte Claussenn* till Rette, och *Otte Claussenn* fremdelis at tage sinn Forfylling offver hannum eptther vor och Riigens Rett.

Dattum Kolling thenn Lögerdag nest eptther Sti. Marie Magdalene Dag (*), uti vor

(*) lögte, sigte som Lögner.

(*) Den 22de Julii.

eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Canzeler, Her *Otte Krumpenn*, Rii-der, Marsk her uti vort Rige Danmarck, *Oluff Munck*, *Erick Krabbe*, *Jörgenn Lycke*, *Eyler Rönou*, *Niels Lannge* och *Iver Krabbe*, vore tro Mendtt och Raadt. 1558.

118.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved endeel Klager af Bønderne under Hundslunds Klosters Lehn over Lehnsmanden *Erik Podebusk* paakjendes. Klagerne gaee ud paa, at han havde affordret dem for meget Gjæsteri og for stor Afgift af Sildefiskeriet; at han havde fordret, at de skulde holde Staldøxne og Foerstude, forlangt for meget i Oldengield, ikke villet tillade dem at hugge i Skoven uden Udviisning, ikke havde forsynet dem med tilbørlig Öl og Mad ved Höstarbejde og andet Arbejde for Klosteret og at han havde besværet dem med Ægter og Arbejde. Disse Klager kjendes at være ubeføjede, dog saaledes, at det skulde staae de Bønder, som ikke vilde udrede de bestemte Præstationer, frit for at opslige deres Gaarde og forlade Godset. Forsaaavidt de havde klaget over, at Lehnsmanden havde forbudet dem at sælge deres Öxne og Varer til Andre end til ham, erklæres han uberettiget til saadant Forbud. (1)

(Q.)

Vor skiokett fore oss paa vortt Rettherting vore och Kronnenns Thiennere, som thienne her till Hunndslunndt Closter, och klagede offver oss elskelige erllige och velbyrdige *Erick Podebusk*, vor Mandt, Thiennere och Embitzmandt her uti Hunndslunndt Closter; fyrst klagede Hunndslunndt Closters Thiennere, at some aff thenum er paasatt till Gesteri some VI Heste, some IIII Heste, some II Heste at holle, som aff gamell Thiidt icke haffver verett Sedtt. Thertill svarett *Erick Podebusk*, at eptther vor Befalling haffver oss elskelige, erllige och vellbyrdige *Knudt Gyllennstiernn*, *Albrett Skell* mett flere gode Menndtt satt, hur mögitt Hunndslunndt Closters Thiennere skulle giiffve till Landgille och hvor mögitt Giesteri hver skall holle och giiffvitt ther Breff och Sigell paa (2), och ther retther hanndt seg eptther och kreffver thenum innthet mere;

(1) I Forbindelse med disse Stridigheder mellem *Erik Podebusk* og Bønderne under Hundslunds Kloster (nu Dronninglund) staaer den Sag, som

paadömtes ved Viborg Landsting i 1558 og som jeg har meddeelt i förste Saml. 256.

(2) Jvfr. hvad herom er¹ anført I. 256—257.

thet bleff svo affsagdt, at hves Giesteri for^{ne} gode Menndt eptther vor Befaling haffve satt for^{ne} Hundslundt Closters Thiennere fore at udgiiffve och haffve ienn Ganng giiffvitt frann thenum beschreffvitt, thet skal for^{ne} Hundslundt Closters Thiennere eptther thenne Dag till Closteritt udgiiffve; sameledis klagit for^{ne} Hundslundt Closters Thiennere, at uti gamell Tiidt gaffve the xx Woll Siildtt aff hvertt Bundgarnn the hagne paa Closters Grunndt och icke mere, och nu trenger *Erick Podebusk* thenum aff i thet Stedtt aarligen enn Tönde saltiiddt Sildtt och IIII Woll thöre Sildtt. Thertill svarett *Erick Podebusk*, at ther hanndt fyrst kom till Closteritt, tha vore fore hanum saa mannge som Bundgarnn haffve, och tha beviligett the giernne at ville giiffve hanum enn Thönne saltiiddt Sildtt fore the xx Voll Sildtt, ligesom andere gode Mennds Thiennere giiffve, och hör hanum enn Natzs Fiskeri mett Rette aff hvertt Bundgarnn och fore thenn Natzs Fiskerii giiffve the hanum aff hvertt Bundgarnn IIII Voll thör Sildtt; therpaa bleff svo affsagdt, at for^{ne} Hundslundt Closters Thiennere skulle hereptther aarligen giiffve aff hvertt Bundgarnn till Closteritt I Thönne saltiiddt Sildtt och IIII Woll thöre Sildtt, och hvilckenn thet icke giör, skall therfor forfylliges och tiltallis mett Lougenn. Thessligeste inndholt for^{ne} Hundslundt Closters Thienners Suplicatz och Klagemaall, at *Erick Podebusk* ville, at the skulle holle Staldöxnne och Forstude; paa thenn Artickell bleff svo paa-sagdt, at for^{ne} Closters Thiennere hereptther skulle holle Fornödt och Staldöxnne liigesom the gjorde uti *Eskildt Göyes* Thiiddt och ander Lenssmenndz Thiider, som Hundslundt Closter aff oss uti Forlening haft haffver. Uti liige Maade inndholt och for^{ne} Closters Thienners Suplicatz och Klagemaall, at *Erick Podebusk* hagne ladit forboditt till Thinge och tagitt Tingsvitne eptther, at enngenn Closters Thiennere maatte sellie thieris Öxnne till andere, endtt till *Erick Podebusk*; therpaa bleff svo affsagdt, at *Erick* icke skall lade forbiude nogenn Mandt att sellige sinne Öxnne, menn thet skall vere for^{ne} Closteres Thiennere eptther thenne Dag fritt och obett fore, at sellie thieris Öxnne och Vare, hvem the ville; sameledis klagede och Hundslundt Closters Thiennere, at uti gamell Thiiddt nar Oldenn vor, tha gaffve the et Svinn nest thet beste aff alle thieris Svinn, the haffde paa Skoffne, och icke mere Oldengieldtt, och nar icke Oldenn vor, tha gaffve the hver tvo Hönns och enn

Gaas, och icke mere, menn nu haffver *Erick Podebusk* trenngit thenum IIII Sk. aff for hvertt gamelt Svinn och II Sk. for hvert ung Svinn, the haffve paa Oldenn om Aaritt, som the mennte mett Urett. Thertill svarett *Erick Podebusk*, at *Eskildt Göye* antvordit hanum enn klar Jordebog paa Hundslundt Closter och theruti staar et Brennd-Svinn aff hver Gaardt, dog haffver hanndt icke endtnu kraffvitt thet Brennd-Svinn aff thenum, menn ladet seg nöge mett enn Gaas och II Hönns till thenne Dag, hvert Aar, som icke haffver verett Oldenn; viidere berette och *Erick Podebusk*, at hanndt haffver thvennde Dome aff Viiborig Lanndztinng, at Closters Thiennere ere dömppte till at giuffve Oldenngieldtt, som andere gode Mennds Thiennere, och eptther the Domme haffver hanndtt tagit i Fiordtt IIII Sk. aff et gamelt Svinn och II Sk. aff ett ungtt Svinn till Oldenngieldtt, och mennte *Erick Podebusk*, at hanndt theruti inngenn Urett hagde giordtt for^o Closters Thiennere, mett flere Ordt och Talle thenum therom emellom vore. Tha bleff ther svo paasagdt, at for^o Hundslundt Closters Thiennere skulle nu herepther aarligenn eptther for^o Jordebogs Lydelsse giuffve et Brennd-Svinn till Hundslundt Closter, och thessligeste nar Oldenn er paa Skoffvenn skulle the giuffve aff alle thieriis Svinn, the haffve paa Skoffenne, sliig Oldenngieldtt till Closterett, ligesom anddere vore Undersaatte her uti Riigett giffve till Oldenngieldtt aff thieriis Svinn; ytthermere klagitt och for^o Closters Thiennere fore oss, at Skoffenne ere thennum forbodenne, at the icke nu mue bruge thenum, som the brugtte thenum uti gamell Thiidtt; therpaa bleff svo affsagdt, at vore Undersatte till Hundslundt Closter skulle icke bruge hereptther andenn Skoff, enndt thenum udvisses aff vore Lenssmennds Budtt till thieriis Nödtörfftigehiedtt eptther vor Recessis Lydelsse⁽³⁾; uti lige Maade klagede och for^o Closters Thiennere, at the icke nu faa Öll och Madtt, nar the age vedt Höste och giöre anditt Arbeydtt till Closterett, som the fick uti gamell Thiidtt; thi at uti gamell Thiidtt fick the some Dage Flesk och Kiödt, some Thiide Smör och Brödt eptthersom Dagenne tilhörde, menn nu faa the icke andit, endtt Sildt och Brödt; dog berette the sielff, at siidenn *Erick Podebusk* kom sielff hiem, haffve the faaet bode Kiödt

(³) Jvfr. Christian den Tredies Droningborgske Reces af 1551 Cap. 9.

och anddenn Fetalii, nar the arbeide, saa the tacke hanum; thertill svarett *Erick Podebusk*, at siidenn hanndt fick Closterett, haffver hanndt ladit giiffve thenum bode Öll och Madt, nar the haffve arbeiddt till Closterett, saa at the icke mett Rette skulle haffve Aarsage till at kunde klage therpaa. Ther bleff svo paasagdt, at *Erick Podebusk* hereptther skall giiffve Closters Thiennere slig Öll och Madt epthther Leglighedenn, nar the arbeide till Closterett, ligesom hanndt hertill giordt haffver. Framdelis klaget och Closters Thiennere, at *Erick Podebusk* besverer thenum mett ytthermere Vedttegtt, Möyegtt och Limegtt (*), endtt the aff gamell Thiide pleye at age och giöre till Closterett. Thertill svarett *Erick Podebusk*, at hanndt icke begerer mere Vedegtt, Mög-egtt eller Limegtt aff thenum, endtt som hanndt haffver Behoff till Closters Bygning, Nytte och Behoff, och mennte, at the saa vell som anddere vore och Kronnenns Thiennere ere pligtige at age saa mögenn Vedtt och Mög, som behoff giöris till Closterett, och thessligeste Lim och anddit och giöre Arbeydtt, som behoff giöriis till Closters Bygninge och Behoff, mett mange flere Ord och Talle, thenum therom emellom vore. Tha bleff ther svo paasagt, at for^o Hundslundt Closters Thiennere skulle hereptther giöre och age Mög, Vedt, Lim och anditt Egtt och Arbeydtt, saa mögit som behoff giöres till Closters Nytte, Bygning och Behoff, ligerviis som andere vore och Kronnenns Thiennere age och arbeide till anddere vore och Kronnenns Slotte, Closter och Gaarde, och hvilcken som theroffuer siider vor Embitzmand, som nu er eller hereptther uti Hundslundt Closter komendes vorder, offverhörig fore, skall therefore tiltallis och forfylliges mett Logenn, och straffes som tilbör, och hvilckenn som icke vill udgiffve sligtt Lanndgille, Gesteri, Egtt och Arbeydtt, som for^{vi} staar, tha maa hanndtt uti Thiide opsiige sinn Gaardt och flytte aff Godssitt, och skaffve sig ander Boliger, som the kunde haffve mynder Udgifft.

Datum Hundslundt Closter, thenn Torssdag nestepthther vor Frue Dag assumptionis (*), uti vor eigenn Nerverelsse, nerverennedes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Danmarckis Riiges Marsk, *Jörgenn Lycke* och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadt. 1558.

(*) Limegtt, Ægt, Reise med Kalk.

(*) Den 15de August.

119.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Præst frifindes for adskillige Præstationer, hvoriblandt „en aaben Kjelder“ (1), hvorpaa Lehnsmanden til Vestervig Kloster gjør Paastand.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting Her *Niels Matssenn*, Sogneprest till Themerby och lille Sogenn Kiercker, och seg beklagede, hvorledis oss elskelige *Knudt Gyllennstiernn*, vor Mandt, Thienner och Embitzmandt uti Vestervig Closter, emodt vort opne besiiglede Breff uforretther hanum paa sinn Prestegaardtt Kierupgaardtt, och haffver ladit sinn Diellefogit (2) deelle hanum till Thingge emodt vor Ordinantzis Lydelsse (3) och ville thrennge hanum aff sinn rette Prestegaardtt, hanndt ibor, som haffver verett ret Prestegaardtt uti et helt hunderett Aar, och lenger, som hanndt haffver Breff och Sigell paa, och uti Rette lagde Her *Niels Matssenn* et Breff, som oss elskelige *Otte Bragde*, Embitzmandt her paa vort Slott Aalborighus, Mester *Lauretz Nielssenn*, thenn Thiidtt Superintendent uti Vindelbo Stiigt, mett Flere udgiffvitt hagde uti Aalborig Sti. Michelsdag Anno MDLV, lydenndes, at the haffve seet, hörtt och lest et vort eigett opne beseglede Pergamentz-Breff, udgiffvitt uti vor Stadt Kiöbinghagenn Anno MDLV Thorssdagenn

(1) Derved forstaaes, at Præsten skulde være pligtig til at gjøre Gjæsteri til Kongen, eller hvem han overdrog denne Kongelige Rettighed; Udtrykket „aaben Kjelder“ tilkjendegiver, at Vedkommende maatte beværte Kongen med Følge paa hans Reiser; jvfr. Dipl. af 1581, som viser, at Fiskeriet i Ingstrup Sö var „Ejendeel til Ingstrup Præstegaard til Hs. Kgl. Majestæts aabne Kjelder og Gjæsteherberg sammesteds“ (D. Atl. V. 304, hvor den Bemærkning tilføjes, at der ved Præstegaarden fordem har været et stort rødt Huus med Grave om, hvor Kongerne undertiden opholdt dem, naar de vare i Vendsyssel). Om en anden Præstegaard, Lodberg Præstegaard i Thy, siges, at Herligheden bestod i 6 Heste Gjæsteri, som Christian den Tredie havde solgt *Knud Gyldenstjerne* til Irup (D. Atl. V. 459.)

(2) *Delefogeden* var, som Sammenhængen viser, en Betjent under Lehnsmanden, der til Tingge forfulgte de Sager, som Lehnsmanden fandt sig beføjet til at anlægge; maaskee den samme, som i Jydske Lovs II. 89 kaldes Ombudsmandens *Undærsoknær*. Gram i sin Afhandling om Ordet Arildstid (Vid. Selsk. Skr. III. 353) omtaler *Delefogden* i en anden, formodentlig nyere Bemærkelse, som „den Bonde, der i Herskabets Sted dömmes mellem splidagtige Bønder i en Landsby i smaa Tviastigheder, der ei behöves at gaae til Tingge med.“

(3) Herved sigtes til Kirkeordinantsen, ifölge hvilken Præsten paastod, at burde söges ved gejstligt Værneting.

eptther Synndagenn Jubilate, om hves Unnderhollinge, wii haffve tillagdt Pre-
stherne uti Vendelboo Stigt, hvilckett Breff blantt andit bemeller, at Pre-
stenn till Themerby och lille Sogenn uti Hannherritt skall vere qvitt for the
xv Pundt Kornn, enn obenn Kieller och andenn Vestervig Closters Thyngge,
som Prestenn till same Sogenn hertill giortt och giiffvitt haffver, som same
vort eigit obne Breff ytthermere indholder och udvisser, som her och nu til-
stede vor. Thertill svarett *Knudt Gyllennstiernn*, at hanndt haffver fundet
fore seg uti Vestervig Closters Jordebog, at thenn Gaardt, Her *Niels Mats-
senn* ibor, mett Rette høer till Vestervig Closter, och gaffvis aff thenn till
Closterett 11 Lester Kornn och mere, och vor thertill mett enn obenn Kieller
till Closterett, och mennte *Knudt Gyllennstiernn* therefore, at om Prestenn
eptther vortt Breffvis Lydelsse skulle vere qvitt fore xv Pundt Kornn, burde
hanum alligevell at giiffve the 1x Pundt Kornn till Closterett eptther Jorde-
bogens Lydelsse (⁴). Thertill svarett Her *Niels Matssenn*, at vortt Breff lyder,
att hanndt skall vere qvitt fore the xv Pundt Kornn, enn obenn Kieller och
andenn Vestervig Closters Thyngge, och satte Her *Niels* therefore uti alle
Rette, om hanum icke bör qvitt at vere fore alt ytthermere Tiltalle aff *Knudt
Gyllennstiernn*, och om hanum eptther vort opne Breffvis Lydelse icke bör
sinn Prestegaardt, hanndt ibor, qvitt och frii at beholle, met flere Ordt och
Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sa-
gens Leglighet vor ther saa paasagdt fore Rette, at for^o Her *Niels Mats-
senn* bör for^o Prestegaardt, hanndt nu uti bor, qvit och frii at beholle ndenn
aldt Tiltalle och Affgiffit till Vestervig Closter eptther thenne Dag eptther
for^o vort Breffvis Lydelsse, vii therom haffve ladit udgaa.

Datum Aalborg thenn Fredag nesteptther Sti. Egidii Dag (⁵), nerverenddis *Erick
Krabbe, Jörgenn Lycke, Niels Lannge, Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Menndt
och Raadt. 1558.

(⁴) Det maa herved erindres, at i Thy beregnedes et (⁵) Den 1ste September.
Pund Korn til 2 Tønder, og Læsten til 24 Tøn-
der, s. *Arent Berntsen* IV. 503.

120.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Præsten til Vestervig Sogn kjendes berettiget til Tiende, som Kongens Lehnsmænd forholdt ham. Den hele Tiende til Kongen, Kirken og Præsten plejede fra gammel Tid at udredes med et bestemt Kornbeløb om Aaret.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting Her *Chrestenn Kieldssenn* uti Mi-gaardt, Sogneprest till Vestervig Sogenn, och seg beklagit, hvorledis oss el-skelige *Knudt Gyllenstiernn*, vor Embitzmandt uti Vestervig Closter, forhol-der hanum sinn rette Thiennndt fore aff Vestervig Sogenn, som hanndt thienner och arbegder fore, och mennte, at *Knudt Gyllenstiernn* theruti gjorde hanum Urett, och berette for^o Her *Chrestenn Kieldssenn*, att Vestervig Sognemendt aff gamell Thiidtt pleige att giffve thieriis Thiennndt uti Skiepetall tilhobe, aff hielle Sognit xv Lester Kornn (¹), v Lester till Kirckenn, v Lester till Kon-ningens Partt och v Lester til Prestenn; och the v Lester, Prestenn skulle haffve, forholder *Knudt Gyllenstiernn* hanum fore som hanndt mennte mett Urett. Thertill svarett *Knudt Gyllenstiernn*, at for^o Her *Chrestenn* haffver enn got Prestegaardt och thertill mett en godt Rennte, saa hanndt kanndt vell holle seg theraff, och haffver thet ubehindrett, och mente, at hanndt thermett vell maatte lade seg nøge; viidere berette och *Knudt Gyllenstiernn*, at the xv Lester Kornn, Her *Chrestenn* paataller och ville haffve thenn thredie Partt aff fore Thiendt, thet skulle icke vere inngenn Thiennndt, menn skulle vere enn Skienck och Gaffve till Vestervig Closter, giiffvitt aff enn Konninge-datther till Stedssenns Bygninge, och mennte *Knudt Gyllenstiernn* therefore, at Her *Chrestenn Kieldssenn* ennthet burde aff thenn Gaffve at haffve, menn mennte, thet altiidt burde at fyllige Vestervig Closter tilhobe, met flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet bleff thet saa sagdt, att alle Vestervig Closters Sogne-mendt skulle hereptther aarligen thiennde hver thiennde Kierff uti Kierffvenn liigesom the thiennde uti andre Sogner her uti Riiget, och thenndt same

(¹) 15 Læster Korn, d. e. 15 Gange 24 Tönder, altsaa 360 Tönder.

Thienndt skall bytis uti tre Delle, enn Part til oss och Kronnenn, enn Part till Kierckenn och thenn thredie Part till Prestenn, och Prestenn thredie Partt aff samme Thienndt att haffve, nyde, bruge och beholle uti Kierffvenn eptther tene Dag eptther vor Recessis och Ordinantzis Lydelsse.

Dattum Aalborg thenn Fredag nest eptther Sti. Egiidi Dag (²), nerverenndis *Erick Krabbe, Niels Lauge, Holgerdt Rosennkrannz, Iver Krabbe och Peder Bille*, vore Menndt och Raadt. 1558.

121.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Bonde paa Kronens Gods klager over Kongens Lehnmand, fordi det af ham udstædte Fæstebrev ikke lød paa Enkens Livstid, hvilket skulde være ham lovet. Ligeledes klager han over, at Lehnmanden havde vægret sig ved at bære de Bekostninger, som vare forbundne med Sandemænds Opkrævelse i en Trætte om Gaardens Tilliggende, som var opstaaet mellem Bonden og en tilgrændsende Godsbesidder. Lehnmanden frifindes for den første Paastand, som ubeviist, men dømmes til at udrede Omkostningerne ved Sandemænds Opkrævelse.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Povell Povelssenn* i Montofftt och beklagede hvorledes hanndt bor paa enn aff vore och Kronnenns Garde uti Thy till Örum Slot liigennedes, och hanndt stackitt siidenn stede och feste same Gaardtt aff oss elskelige *Gabriell Gyllennstiernn*, thenn Thiidt vor Embitzmanndt paa Örum Slott, fore enn stor Sum Penninge; viidere berette *Povell Povelssenn*, at nu *Knudt Gyllennstieran* er bleffvenn vor Embitzmanndt paa Örum, haffver hanndt loffvitt och tillsagdtt for^{no} *Povell Povelssenn* vortt Breff paa same Gaardtt hanns och hanns Höstruis Lüffvis Thiidtt thenn at skulde mue bessiide och beholle och therfore gaff hanndt *Knudt Gyllennstiernn* LX Jochomsdaller fore same Breff, och ther *Knudt Gyllennstiernn* nu haffver flyett hanum same Breff, lyder thet icke udenn paa hanum alene och icke paa hanns Höstrue mett, som *Knudt Gyllennstiernn* hanum loffvitt hagde, och mennte

(²) Den 1ste September.

Povell Povellssenn therefore, at *Knudt Gyllennstiernn* endtnu vor pligtige at skaffve hanum et Breff, lydendes paa hanum och hanss Höstrue, hvilckenn lengst leffver, same Gaardt at bessiide eller och giiffve hanum sinne Penninge igienn. Thessligeste klagit och for^{ne} *Povell Povellssenn*, at Kronnenns Eigenddom, som haffver verett brugtt till Kronnenns Gaardt, hanndt ibor uti xx Vinnther och lennger ulast och ukierdtt, er hanum nu voldeligenn mett Magtt fratagenn udenn Dom, Loff eller Rette, och hanndt haffver giiffvit thet *Knudt Gyllennstiernn* &c. hanss Fogitt tilkiende och begerett aff for^{ne} *Knudt Gyllennstiernn* Sandemenndt mellom oss elskelige *Niels Skell* och Kronnenns Eygendom, och *Knudt Gyllennstiernn*, som Kronenns Eygendom skulle forsvare, icke vill skaffe hanum ther Sandemenndt till och forsvare Kronnenns Eygendom, som hanndt mennte mett Urett. Thertill svarett *Knudt Gyllennstiernn* at hanndt loffvit hanum, at skaffe hanum et Liiffsbreff paa seg sielff och icke paa hanss Höstru, och therefore gaff hanndt *Knudt Gyllennstiernn* paa vore och Kronnenns Vegne halfftrediesindtiuge Daller for same Liiffsbreff som er indschreffvitt uti vor Regenskaff, och uti Canntzeliett ⁽¹⁾ x Daller och hanndt anamitt same Breff till seg och thog thet till Tacke och Nöge ther hanndt thet fick och haffver thet enndtnu, och mennte *Knudt Gyllennstiernn* hanndt innthet viidere vor pligtige at svare for^{ne} *Povell Povellssenn* till thenn Sag; thill thenndt Sandmennds Ganng och Thoff, som for^{ne} *Povell Povellssenn* ville at skulle gaa och giöris mellom *Niels Skels* Eigenndom och Kronnenns Eigenddom, svarett *Knudt Gyllennstiernn*, at nar *Povell Povellssenn* vill steffnne alle Lodseigere och bekoste hves Bekostning therpaa skall giöris, tha ville hanndt giernne lade sinn Fogitt och Befallingsmanndt vere therhoss och thet forfyllige, och mennte *Knudt Gyllennstiernn*, at hanndt icke vor pligtige at bekoste Tingsteffner⁽²⁾ och anddenn Bekostning therpaa, menn mennte, at Bunnenn, som paa Bolliget boer, skulle thet sielff giöre. Thertill svarett for^{ne} *Povell Povellssenn* och satte uti alle Rette, at epththerthii thet er enn Kronnegaardt, och *Knudt Gyllennstiernn* opberer hans Skulle och Lanndgille, om

⁽¹⁾ Ved Canntzeliet forstaaes her maaskee intet andet end Lehnsmandens Skriversstue. ⁽²⁾ Tingsteffner, Indkaldelser til Ting.

haandt icke er therfore pligtig att forsvare hanum fore Urett och bekoste Tingsteffner och andditt, som Kronnenns Eygenndom skall forsvaris mett, och icke tilstede, at thenn udenn Dom och Rett borttagis och borttheffvedis, mett flere Ordt och Talle thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Legliighet och eptthertii for^{no} *Povell Povellssenn* aff *Knudt Gyllennstiernn* for^{no} Liiffsbreff paa seg ene annamede och lodt seg thermet tha nöye ther *Knudt Gyllennstiernn* hanum thet antvorditt, tha bör *Knudt Gyllennstiernn* for alt ytthermere Tiltall fore thenne Sag qvit at vere for *Povell Povellssenn*, och epttherthii *Povell Povellssenn* er enn Kronnthiener till vort Slott Örum, er *Knudt Gyllennstiernn* paa vore och Kronnenns Vegne pligtige at giiffve Lodseigere Varsell och fyllige till Sanddemendt Kronnenns Eygenndom, dog at *Povell Povellssenn*, som bor paa Staffnenn (²), bör at bekoste Sanddemenddenne mett Öll och Madt, nar the göre theris Tog fuldt.

Dattum Olborig thenn Fredag nest eptther Sti. Egidi Dag (⁴), nerverennedes *Erick Krabbe, Niels Lanne, Holgerdt Rossenkrandz, Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadtt. 1558.

122.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, som havde mistet en Hest, og som, fordi han urettelig havde villet vindicere en Hest fra en anden Mand som den bortkomne, var bleven dömt for falsk Sigelse, sagsøger tilligemed hans Ejendomsvidner, der ligeledes vare dönte (formodentlig som falske Vidner) en Tredie til Erstatning, fordi denne ved sit Bud havde ladet hente den omhandlede Hest i den Tanke, at den var ham tilhørende; men denne frifindes, fordi det oplyses, at det ikke var ham, men hans Bud, som havde Skyld i Fejltagelsen, og at han selv ikke havde lagt Dölgemaal paa den bortkomne Hest, saasnart han var bleven vidende om den begaaede Fejltagelse.

(Q.)

Vor skicket for oss paa vort Retterting *Mogens Thomessen* i Oldrup, *Christen Rasmussen* ther samesteds, *unge Knudt* uti Hardrup, *Villum Rasmus-*

(²) *Staffnenn*, Gaarden.

(⁴) Den 1ste September.

sen uti Trundstrup (¹) paa thieris eignne oc thieris Medbrödris Wegne, och hagde uti Rette steffnt oss elskelige erliige och welbyrdige *Torbenn Nielsenn* tiill Guultvedt, vor Mandt och Tiener, for en Hest, hanndt nogen Thiidt siiden forleden skulle haffue ladit forføre aff thet Herrit, the uti bor, och the theroffuer aff then Aarsag, att same Hest saa er fortfört aff thieris Herrit och aff Jutlandt och uti Sielandt, tha er the komenn uti enn stor ubodeliige Skade och Penninges Udgiift, och mente, att thersom same Hest hagde blefuit tilstede, tha hagde the icke komen uti nogen Skade for then Sag, och berette och for^{ne} Bynder, att for^{ne} *Torben Nielsens* Budt, som bortförde thenn Hest, the er komen uti then store Skade fore, hanum vor fyrst paaviist och faaet *Thorben Nielsens* eigenn Hest och siidenn om anden Dagenn epher hans Budt vor bortdragenn met then Hest, the er komen i Skade for, tha gick *Thorben Nielsens* Hest tilbage igienn och hagde et Reb om Halsenn at slebe epher seg, och berette for^{ne} Bynder, att *Thorben Nielsen* haffuer endtnu uti Sielanndt hoss seg thenn Hest, for^{ne} *Mogens Thomesen* i Olderup tilhörde och the alle er komen uti Skade fore, och satte for^{ne} Bynder therefore uti alle Rette, om *Thorben Nielsen* icke vor plichtige at skaffue for^{ne} *Mogens Thomesen* sinn Hest igienn och siden stande thenum alle till Rette, som haffuer faaett Skade fore same Hest. Thertiill suarett *Torbenn Nielsenn*, att hanndt aldrig anthenn mett Willie eller Befalling lodt forføre for^{ne} *Mogens Thomesens* Hest, och thersom nogen aff thenum ville hanum thet tilsiiige, ville handt thet affverge, som thet seg burde; viidere berette och for^{ne} *Torben Nielsenn*, hurledes hanndt hagde enn röblessit Fuolle, huilcken handt icke sielff hagde seet siiden thenn kunde vere vedt enn XIII Dage gamble och tiill then Thiidt, thenn komm fra Aaker och tiill Sielandt tiill hanum, som vor noget Aar ther emellom, huilcken Fuolle *Jörgen Bernekov* (²) gaff hanom Gres och Foder til uti noget Aar, och ther handt kunde thenke, att same Fuolle wor saa gamelle, at handt kunde haffue Gaffnn aff thenn, tha leigett handt ett Budt aff Sielanndt for sinne Penninge; hvilckit Budt endtnu boen-

(¹) Disse Byer ligge i Hads Herred, Hundslund Sogn. (²) *Jörgen Bernekov* til Kjeldrup, Lehnsmænd paa Aakjær.

des er uti Sielandt tilstede; och ta befall hanndt same Budt, at hanndt skulle hinte hanum sinn eigenn Hest vedt Aakier och icke inngen andenn Mannds, och ther same hans Budt kom tilbage tiill hanum, hagde hanndt mett seg enn röblessit Hest, och *Torben Nielsen* tha icke andit viiste endt thet vor hans eigenn Hest; thi hans och vor röblessitt och hand aldrig hagde sett thenn fra att then vor et liidet Fyll och indtill thenn Dag, som hanndt tha fick same Hest hiem tiill seg, menn nogenn Thiidt therepther gaff *Jörgenn Bernekou* hanum tilkiennde uti Kiöbinghagenn, att hans Budt, hannd leigett hagde, skulle haffue thagit ⁽³⁾ Mistag vedt Aakier och tagit enn vildt Hest ⁽⁴⁾ och icke hans eigenn; tha nogenn Thiidt therepther sennde handt Budt till same Manndt, som hannum thenn Hest paafördt hagde, och atspurde hanum uti Danemends Offuerverelse, om handt hagde viist hanum epher anden Hest enndt sinn eigenn, och tha badt *Torben Nielsen*, at same Budt skulle thage thenn Hest till seg igienn, om handt hagde tagit wildtt Hest; thi hanndt tha innthet ville lenger haffue mett thenn at bestille, och therpaa i Rette lagde *Torbenn Nielsenn* ett Breff, som *Jens Hannssenn*, Sognedegenn till Seby Kiercke uti Löffue Herrit, *Hans Sverkesen* uti Burop och *Lauritz Matsenn* ibid. hagde udtgiffuit under Datum MDLVI, lydenndes, att the nerverendes hoss vore, att for^{ne} *Torben Nielsen* adspurde *Niels Lauretsen* uti Burup, som gick hans Erinde till Aakier, om handt viiste hanum epher anden Kliper ⁽⁵⁾ endt sinn eigenn. Tha tilstodt for^{ne} *Niels Lauretsen* och badt seg saa Gudt tiill Hielpe och Siell Salighet, at for^{ne} *Torbenn Nielsen* icke wiiste hanum epher anddit enndt sin eigenn Kliper; thesligeste straxt epher att *Thorben Nielsen* kom uti Forfaring, att thet icke wor hanns eigenn Kliper, som the hagde sagdt fore hanum, tha sagde *Torbenn Nielsen* til *Niels Lauretsen*, att hanndt skulle anname same Hest tiill seg igienn, thi handt ville huerckenn lide eller undgielle same Kliper, och badt, hanndt skulle antuorde thenn fra seg ther som handt vor viist hanum och handt hagde anamit thenn. Tha badt for^{ne} *Niels Lauretsen* *Torben Nielsen* for Guds Skyldt, att hanndt

⁽³⁾ thage Mistag, begaae en Fejltagelse.

⁽⁵⁾ Kliper, Kleppert.

⁽⁴⁾ en vildt Hest, d. e. en Hest, som icke var den rette.

ville giffue hanum Foder til same Kliper, indtill hanndt kunde bliffue affue mett thend mett Rette, och ta gaff *Torbenn Nielsen* hanum Foder till same Kliper, som samme Breff ythermere indholder och udwiser; videre berette och *Torbenn Nielsen*, att handt aldrig haffuer borit Döll ⁽⁶⁾ paa same Kliper, men altidt bodet then op och ville vere affue mett then, epherthi ⁽⁷⁾ hans Budt hagde taget then till Mistag, oc satte *Torben Nielsen* i alle Rette, om hans Budt, hannd fore sine Penninge leiget hagde, maatte före hanum Skade i Gaarde epher slig Leglighedt; uti liige Mode berette och for^{ne} *Torbenn Nielsen*, at *Albrett Skeel* kom tiill hanum til Siellandt therepther och gaff hanum tillkiennde, huorledes ienn aff hans Suenne hagde soldt enn Kliper, och then Kliper hagde for^{ne} *Mogens Thomesen* tagit ⁽⁸⁾ Tagsmercke aff och kien-des vedt fore sinn Kliper, och therfor badt *Albret Skeel* hanum, att hand ville laane hanum thenn Kliper, hanum vor paafört, som tha sagdes at skulle vere for^{ne} *Mogens Thomesens* Kliper, och hans Budt skulle haffue taget uti Villing ⁽⁹⁾, paa thet hanndt thermett motte forbede och forsvare hanns Suends Ere, hvilkit hanndt och gjorde, och *Albert Skeel* tha thog same Hest mett seg til Jutlandt och ther antuordit thenn *Jörgen Bernekou*, och *Jörgenn Bernekou* therepther sende *Torben Nielsen* bode thenn röblessit Hest och en annden röblessit Hest offuer til Sielandt till *Torben Nielsen* och the ere endtnu bode tilstede, och icke *Torbenn Nielsen* endtnu veedt, huilcken hans Hest er, men endtnu som tilforrn begerer, att han motte bliffue affue mett thenn Hest, hanum saa er paafördtt uti Villing och hanum icke skal tilhöre. Fremdelis berette och for^{ne} *Torbenn Nielsenn*, att for^{ne} Bynder icke er komen uti Skade for at thenn Hest saa aff hans Leigebudt er taget uti Mistag, menn the er komen uti Skade fore, at *Mogenns Thomessen* haffuer tagit Tagsmercke

(6) borit Döll paa, lagt Dölgemaal paa.

(7) epherthi hans Budt &c., fordi hans Bud havde taget den af Vildfarelse.

(8) Tage Tagsmercke aff; see om dette Udtryk hvad der ovenfor er bemærket S. 140. Det forekommer i den nærværende Dom tre Gange aabenbar i Bemærkelsen af at vindicere, tilegne sig som

Eiendom; om det forresten bör udledes enten af det islandske *taka*, Tyvekoster (at tage Mærke paa Gods som tyvstjaalet), eller af *tak*, der i Graagaasen Landebr. B. c. 13 forekommer i Bemærkelsen af Ejendom (see Glossariet til Graag.) tür jeg ikke bestemme.

(9) Villing, Vildfarelse.

aff en anden Mands Hest och hans Medfølgere haffuer vittnit met hanum Lö-
genn och Urett, saa att thet skulle vere hans eigen hiemföde Hest, hanndt tog
Tagsmercke aff, och therfore haffue the optinget och bödt til thieris Herskaff,
och satte *Torben Nielsen* uti alle Rette, om hanndt burde att stande thennum
til Rette och oprette thenum thieris Skade fore at te ville tage Tagsmercke aff
andre Folkis Gods eller vinde Lögen met huerander; uti lige Maade satte och
Torbenn Nielsen uti alle Rette, at thersom for^{no} *Mogens Thomessen* ther no-
git videre paaskader, att hans Hest vor hanum saa frakomen mett Mistag och
Ukiende ⁽¹⁰⁾, om hanum icke tha burde at talle then Mandt till, som thog
same Hest, for sinn tilbørlige Domer och icke hanum, met mange flere Ord
och Thalle, thenum therom emellom vore. Tha ephther Tiltall, Giensvar, Sa-
gens Leylighed och ephtherthi *Torben Nielsen* icke sende Budt ephther andit
endt ephther sin eigenn Hest, thesligeste och at bode same Heste ere röblessede
och bode umerckede, sameledis ephtherthi *Thorbenn Nielsen* haffuer tit och op-
the opbodit same Hest siiden handtt kom uti Forfaring at thet icke skulle vere
hans eigen Hest, hanum bleff paaførtt, tha haffuer *Torbenn Nielsen* ingen Urett
giordtt for^{no} *Mogens Thomessen* eller hans Medfølgere uti thenn Sag, menn
Torbenn Nielsen fore thenn Sag aldelis quitt, fri och angerløss att vere, och
therssom *Mogens Thomessen* ther nogit videre paaskader, att hans Hest er
hanum saa uti Villing och met Mistag frakomen, tha maa handt therfore tiltalle
thenn Mandt *Niels Lauertsen* uti Buorup for sin tilbørlige Dommer, som
hinte⁽¹¹⁾ oc tog same Hest uti Villing och tha gaae thenum imellom om samme
Mistag saa mögit som Ret er.

Datum Kolling then Fredag nest ephther Sti. Dionisii Dag ⁽¹²⁾, neruerendis *Johann
Friis*, vor Cantseler, Hr. *Otte Krumpen*, vor oc Dmks Rigis Marsk, *Oluf Munk* och
Niels Lange, vor tro Mendt och Raadt. 1558.

⁽¹⁰⁾ Ukiende, Ukyndighed, Vildfarelse.

⁽¹²⁾ Den 9de October.

⁽¹¹⁾ hentede.

123.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en tidligere der afsagt Dom stadfæstes, som paalægger Depositarius at tilbagegive betroet Gods, uden Hensyn til hans Tilbud om at ville erstatte det, da det i hans Fraværelse var forkommet. — Jydske Lov citeret som Danske Lov.

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting, *Kierstinne Hanns Nielssenns Epttherleffverske*, boendes uti vor Kiöbstedtt Ystedtt paa thenn enne och *Lauretz Perssenn*, Borger uti for^{ne} Ystedtt paa thenn andenn Siide, och vor nu utigaar thieris rette siette Uggedag at möde i thenne Sag epttherssom her for oss bevist vor mett vor sex Ugers Steffninge, och tiltallitt for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielssenns* for^{ne} *Lauretz Perssenn* for ett Skrinn mett enn Sum Guldtt, Sö-luff, Penninge och anditt, som hinndes Hossbundt och hunn nogene Thiidtt siidenn forledenn hagde faaett for^{ne} *Lauretz Perssenn* till troer Hennde till Forvaring, och klagitt for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielssenns*, at samme Skrinn uti for^{ne} *Lauretz Perssenns* Giemme och Forvaringe er hinde forröggt fore, saa hun icke kandtt faa sitt eigett igienn; viidere berette och for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielssenns*, att hun theroffver nödes att steffnne for^{ne} *Lauretz Perssenn* fore oss och vortt elskelige Raadtt uti Rette for samme Skrinn, och *Lauretz Perssenn* tha aff oss och vortt elskelige Danmarckis Riiges Raadt er tildömpt at antvorde hinde sitt Skrinn igienn saa ubeskorenn, som hun hannum thet antvorditt, och therpaa uti Rette lagde *Kierstinne Hanns Nielssenns* enn vor eigenn Dom udgiiffvitt paa vortt Slott Kiöbinghagenn under Dattum MDLVII, lydendes, at eptthersom vor danske Log udviser uti thet 1° XIII Capittel⁽¹⁾, och epttherthii for^{ne} *Lauretz Perssenn* sielff bekiende, at inngenn aff hans Koste bleffve bortte mett samme Skrin, tha bör hannum eptther Lougenn igienn at antvorde for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielssenns* sitt Skrinn igienn saa ubeskornne, som hun hannum thet faaett haffver, som samme vor Dom ytthermere indeholler och udvisser; viidere beklagitt och for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielssenns*, at *Lauretz Perssenn* haffver hinnder samme vor Dom icke fultgiordtt, och

⁽¹⁾ Jydske L. II. 114.

satte for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielsens* uti alle Rette, om *Lauretz Perssenn* icke er pligtige at igiennantvorde hinde sitt Skrinn saa ubeskorene, som hun hannum thet fick, och fultgiöre vortt Dombreff, och om hinde eptther vor och Riigens Rett icke frandelis burde sinn Forfylling i thenne Sag offver for^{ne} *Lauretz Perssenn*. Thertill svarett *Lauretz Perssenn*, at hanndt icke kunde fly for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielsens* samme Skrinn igienn, thi thet vor hannum forkommit uti hans Fraverelse, dog hagde hanndt altiidt verett offverbödige och endtnu vor offverbödige, giernne at ville fultgiöre vortt Dombreff eptther hanns yttherste Formuge och ville giernne betalle for^{ne} *Kierstinne Hanns Nielsens* mett Daller och anddenn godt Mynt, hves hines Hossbunde hagde sielff bestanddett at ther vor uti samme Skrinn, och hves hanndt icke hagde Daller och rede Penninge at betalle mett, ville handtt giernne sette hinde godt Jordegods till Pantt enndtt till saa lengi hun fick Fylleste for hves uti samme Skrinn vor; mett mange flere Ordt och Talle thennum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Leglighet, bleff ther svo paasagdt for Rette, at for^{ne} *Lauretz Perssenn* er pligtig at fultgiöre *Kierstine Hanns Nielsens* for^{ne} vor Dom eptthersom thenn inndholler och udvisser, udenn hanndt kanndt thet haffve i hines Mynde, och forbemelte *Kierstinne Hanns Nielsens* frandelis sinn Forfylling i thenne Sag eptther vor och Riigens Rett.

Dattum Kolling thenn Tissdag nest eptther Sti. Dionysii Dag (²), nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, *Oluff Munck*, *Jörgenn Lycke* och *Niels Lange*, vore tro Mendtt och Raadt. 1558.

(¹) Den 9de October.

124.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et „Deelsbrev“, som var 6 Aar gammelt, frakjendes Virkning til at hindre den Mand, som derved var fordeelt, fra at forfølge en Sag for Retten, da den Sag, Deelsbrevet angik (18 Skilling), forlængst var paadömt og Tingsvidnet om Fordelingen senere udstædt. En Mand, der havde en Ejendom i Forlening paa Livstid af en Anden, drages til Ansvar af dennes Arving, fordi han, ved at unnlade at fremlægge sit Forleningsbrev havde foraarsaget, at Trediemand havde erhvervet Laasebrev over Ejendommen (¹).

(P.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och velbyrdige *Niels Harbo* till Restrup, vor Mandt och Thiener, paa thenn enne, och Her *Oluff Libertt* paa thenn anddenn Siide, och vor nu uti Dag thieris rette siette Ugedag at möde i thenn Sag eptthersom her for oss bevist vor mett vor sex Ugers Steffninge, och tiltallit *Niels Harbo* Her *Oluff Libertt* for Skell och Fylleste for Vorninggaardtt uti Hillerssleffherritt uti Tye, som skyller aarligenn ix Pundtt Kornn (²) mett annder Bede, och for Fylleste for enn anddenn Gaardt ther samesteds, *Christenn Vinther* ibor, skyller aarligenn vi Pundtt Kornn mett ander Bede, mett Kost, Skadegieldtt, Breffpenninge och Forsömmelse, som belöber seg tilhobe 1½ Thusendtt xxxiii Daller, som seg alrede belöber aff thenn Skade, Her *Oluff Libertt* for^{ne} *Niels Harbo* och hanns Mettarffvinge haffver paaförtt for for^{ne} thvende Gaarde, som *Niels Harbo* mente mett obenbarlig Urett icke udenn aff for^{ne} Her *Oluff Libertz* eigenn rette Forraadt (³) och Motvillige, och berette for^{ne} *Niels Harbo*, hvorledes hans Fader *Chrestenn Harbo* hagde forlontt (⁴) for^{ne} Her *Oluff Libertt* for^{ne} thvende Gaarde at skulle haffve och beholle sinn Liiffs-Thiidtt uti sinn egenn Forbedelsse (⁵) och Forsvar, och klagitt *Niels Harbo*, hvorledes att Her

(¹) Med denne Dom maa jevnføres den ovenfor S. 160 ff. meddeelte. Den her omhandlede Overdragelse af en Ejendom i Forlening ved Livsbrev er upaatvivlelig et fra Livsfæste forskjelligt Forhold, hvilket vel har medført Forpligtelse til visse Afgifter, men ingen Hörigheds og Lydigheds Pligt. Christian den Femtes L. 5—5—1 taler endnu om at overdrage Gods i Forlening, uden at Forholdet nærmere bestemmes. Det sy-

nes nærmest at kunne sammenlignes med Forpagtning paa Livstid.

(²) 9 Pund Korn, d. e. 36 Tünder.

(³) *Forraadt*, bestemt Forsæt eller Overlæg, ligesom Foragt.

(⁴) forlent.

(⁵) *Forbedelse* synes at betyde næsten det samme som det følgende *Forsvar*, Beskyttelse, Beskjær-

Oluff Libert saedtt stille och tiltiede mett samme Forleningsbreff och lodt *Peder Ebbessens* Arffvinge dielle samme thvennde Gaarde till Laass och lodt seg saa modvilligenn heffde ^(*) samme Forleninge fraa ^(†), paa thet handt mett *Hannell* ville paaføre for^{no} *Niels Harbo* och *Chrestenn Harbos* Arffvinge slig enn ubodelige Skade, som handt och siidenn giordtt haffver, och thersom Her *Oluff Libertt* alleniste ville haffve thagitt Giennbreff eller gangitt mett *Peder Ebbessens* Arffvinge uti Rette, tha hagde samme Gods bleffvit hannum tildömptt hans Liffuis-Thiidtt eptther hans Forlenings-Breffvis Lydelsse, alligevel ^(*) at Eigendomen, som vor *Niels Clementssens* Rettighet ^(*), thenn vor *Peder Ebbessens* Arffvinge soldtt och tildömptt; illige Maade berette och *Niels Harbo*, at *Anders Perssenn* hagde i Rette ladit tiltallit Her *Oluff Libertt* til Hillerslefherritzting for same Gods, ther Her *Oluf* icke ville tale hanum till, och tha hagde Her *Oluff Libertt* sielff bepligtett seg fore Tingsdom at möde thenn siette Ugedag therepttther mett sitt Forlenings-Breff och siidenn Bevissning i thenn Sag oc liide och undgielle Dom och Rett, och siette Ugedagenn mötte *Annders Perssens* Budtt paa Hillerssleffherritzting och icke Her *Oluff Libertt* mötte, menn aff rett Fortrodennhiedt bleff tilbage, for handt ville iföre *Chrestenn Harboss* Arffvinge slig enn ubodelige Skade, och for thenn Aarsag hagde for^{no} *Niels Harbo* steffnitt for^{no} Her *Oluff Libertt* fore oss och vort elskelige Danmarckis Riges Raadtt uti Rette paa vortt Slot Kiöbinghagenn och ther faaett Dom fore seg, at for^{no} Her *Oluff Libertt* vor pligtige att oprette *Niels Clementssens* Arffvinge hves Skade the for slig hans Paaförelsse vore uti komenn, och uti Rette lagde *Niels Harbo* same vortt Dombreff, som vor udgiffvitt paa vortt Slot Kiöbinghagenn under Dattum MDLVII, lydendis blant

melse, kun at Maaden er forskjellig, enten at ^(*) *alligevel*, endskjündt.

beskytte en Anden ved Forbön eller ved at tale hans Sag (svare for ham).

^(*) hævde.

^(†) Hvorledes *Oluf Libbert* ved en anden Anledning søgte at forsvare sig mod denne Beskyldning, sees ovenfor S. 162. I denne Sag har han slet ikke indladt sig paa Realiteten, men kun søgt at bevise, at *Niels Harbo*, som fordeelt Mand, ikke kunde være berettiget til at anlægge nogen Sag imod ham.

^(*) At *Christen Harbo*, *Niels Harboes* Fader, var en af *Niels Clementsens* Arvinger, sees af flere Domme, t. Ex. af en fra 1543 i første Saml. S. 77, og at den under nærværende Sag omhandlede Gaard „i Vorning, som *Christen Vinter* iboer“ allerede tidlig har været et *Twistens* Æble mellem *Peder Ebbessens* og *Niels Clementsens* Arvinger, sees af Dommen fra 1551, som er meddeelt I. 169—172.

andditt, at epttherthi Her *Oluff Libertt* saa holt sit Forlenings-Breff innde hoss seg och inngennsteds vill före thet uti Rette, emedens *Peder Ebessens* Arffvinge forfulde samme Gods till Laass, och icke heller Her *Oluff Libertt* ville möde och bere thet uti Rette till Hillersslöffherritzting eptther sinn egenn Forpligtelse, tha haffver hanndt thermet giordt Urett och bör at oprette *Niels Clementssens* Arffvinge hves Skade the therfor ere uti komenn, som samme vor Dom ytthermere inndholler och udvisser, och satte *Niels Harbo* therefore uti alle Rette, om Her *Oluff Libertt* eptther sliig Legllghet icke er pligtige at oprette hannum och hans Medarffvinge hves Skade hanndt thenum saa paaförtt haffver och fultgiöre thenn vor Dom, och om hannum icke fremdelis burde sinn Forfylling offver for^{ne} Her *Oluff Libertt* eptther vor och Rigenns Rett. Thertill svarett Her *Oluff Libertt*, at hanndt mente *Niels Harbo* icke at skulle vere thenn Mandt, at hanndt mett Rette skulle hannum her maatte tiltalle, icke heller forfyllige mett nogenn Logmaall, thi hanndt mente, at hanndt skulle vere enn fordeltt Mandt, och berette, hvorledes at *Söverenn Knevell*, Byfogitt uti Viiboriig, nogenn Aar siidenn forledenn skulle haffve fordeltt for^{ne} *Niels Harbo* for xviii Sk., och therpaa uti Rette lagde Her *Oluff Libertt* et Tingsvitne aff Viiborig Byting, som lyde uti sitt Dattum, at thet skulle verett udgiffvitt Anno MDLI, inndhollendes, att *Sörenn Knevell*, Byfogitt uti Viborig, skulle lydeligenn haffve laditt fordelle *Niels Harbo* till Restrup for hves Faldsmaall, hanndt paa vore Vegne kunde vere hannum pliigtiige for the Delle, *Rasmus Bigum* hannum thenn samme Dag utiköm, som samme Tingsvittne ytthermere inndholler och udvisser, och mente Her *Oluff Libertt*, att emedens *Niels Harbo* vor uti samme Delle, och emedens for^{ne} Tingvittne stodtt vedtt Magtt, at handtt innthet vor pligtiig at svare *Niels Harbo*, ehvadt hanndt hannum ville tiltalle. Thertill svarett *Niels Harbo* och mente, at samme Diellebref, som Her *Oluff Libertt* nu uti Rette lagde, icke skulle vere reteliigenn ganggenn och giordtt, saa at thet burde at kome hanum till Skade, och berette, att *Sörenn Knevell* aldriig hagde eskitt nogitt Faldtt aff hannum och aldriig hagde laditt hannum logliigenn kalde till nogenn Dielsmaall, och berette, hvorledes hanndt for stackitt Tiidt siidenn forledenn vor komenn uti Forfaring, at sliigt et unögagtiigt Tingsvittne skulle

verett paa hannum udgaatt, som skulle vere uti sinn Dattum nu vedtt sex Aar gamell och dog icke saare lengi siidenn thet bleff skreffvenn och giordtt, och therfor haffver handt steffnt *Sörenn Kneffvell* till Viiborig Lanndistng, och thessligeste thenn Skriiffer, thet skreffvitt hagde, och Byskriiffverenn ther sielff haffver bekiendt, at handt nyligenn samme Vittne skreffvitt hagde, och therfor vor samme Diellebreff dömppt unögagtiigt och icke at komme *Niels Harbo* till Skade i noyer Maade, och hves Faldsmaall therfor skulle udleges, bevilligett och vedtog *Sörenn Knevell* samme Faldtt at ville betalle och udgiiffve, och therpaa uti Rette lagde *Niels Harbo* fyrst enn Dom aff Viborig Lanndsting under Dattum MDLVII, Lögerdagen nesteptther nativitatis Mariæ udgiffvitt, lydendes, att epttherthii for^{no} Dielssmaall tha uti sex Aar haffver standit i Stille och Qverstadt upaatallitt, och for^{no} Byfogitt *Severenn Knevell* haffver stedtt *Niels Harbo* Tillhalle och Logmaall inndenn Thingge och dömppt mellom hanom och hanns Giennpartt, kunde the icke kiennde samme fortaffvede Dielssmaall, som tha fanndes for sex Aar siidenn at skulle vere skedtt, saa nögssom och nögagtigt at vere, at thet maa komme for^{no} *Niels Harbo* till Hinder eller Skade i noyer Maade, som samme Dom ytthermere indeholler och udviser. Thernest i Rette lagde *Niels Harbo* enn anddenn Dom aff Viborig Lanndsting under Dattum MDLVII Lögerdagenn nest eptther Luce Evangelistæ Dag udgiffvitt, lydenndes, at the icke kunde finde for^{no} *Niels Harbo* pligtig at vere nogenn Faldt at udlege, och bleff thet therefore saa forhanddlitt, at therssom nogenn Koniglige Faldtt skall udgiiffvis i thenn Sag, tha bevilligett och vedtog *Sörenn Kneffvell* seg sielff thet at ville betalle och udgiiffve, som samme Lanndstings-Dom ytthermere inndholler och udviser, och satte *Niels Harbo* eptther sliig Leglighet uti alle Rette, om thet Tingsvittne, Her *Oluff Libertt* nu i Rette lagde, som saa urett er skreffviitt och diigtet paa hannum och siidenn magtelöss dömppt och icke at kome hannum till Skade i noyer Maade, och Fogitenn sielff haffver bevilligett at ville therfor böde hves Koniglig Faldt therfor bör at bödis, om thet samme urette Vittne, Her *Oluff Libertt* saa haffver lonnt seg till ⁽¹⁰⁾, bör at komme hannum

(10) Det er denne Misbrug af Tingsvidner om Lovfældning, idet en Sagsøgt laante saadanne for at

till Hinder, Skade eller under Ögenn uti noyer Maade, och om Her *Oluff Libertt* icke er pligtige at fultgiöre hannum vor Dom och stannde hannum till Rette, och om hannum icke bör sinn Forfylling offver Her *Oluff Libertt* eptther vor och Riigens Rett, mett flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagens Leglighet vor ther saa paa-sagdt fore Rette, att for^{ne} Tingsvittne, Her *Oluff Libertt* nu uti Rette lagde, icke bör at komme *Niels Harbo* till Hinder eller Skade eptther thenne Dag i noyer Maade, och for^{ne} Her *Oluff Libertt* er pligtig at fultgiöre *Niels Harbo* oc hanss Medarffvinge for^{ne} vor Dom i alle Maade, eptthersom thenn inndholler och udvisser, och *Niels Harbo* fremdelis at tage sinn Forfylling i thenne Sag offver Her *Oluff Libertt* eptther vor och Riigens Rett.

Datum Kolling thenn Tiissdag nest eptther Sti. Dionysii Dag (¹¹), nerverendes *Johann Friis*, vor Canntzeler, *Oluff Munck*, *Jörgenn Lycke* och *Niels Lannge*, vore tro Mendtt och Raadt. 1558.

125.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Bonde (¹) sigter en Kongelig Lehnsmænd for flere Forurettelser, navnlig for Pengeudpresning, men da han ikke kan bevise sin Paastand, frifundes Lehnsmænden. Den, som har stillet Borgen for sin Tilstedeblivelse, holdes i Fængsel af Forloveren.

(Q.)

Vor skicket for oss paa vort Retterting *Bertell Sörensens* uti Grunde och hagde uti Rette steffnt oss elskelige, erlige och velbyrdige *Holgerdt Rosen-*

bevise, at Sagsögeren, som fordeelt Mand, var incompetent til at anlægge Sag, hvortil Christian den Fjerde sigter i Recessen af 1643 2—6—22 ved de Ord: „Ingen maa laane Nogen Deelsvidner til at forspilde en Anden sin Ret, med mindre samme Deelsvidner fredløse eller errörige Sager angaae &c.“

(¹¹) Den 9de October.

(¹) Det er den samme *Bertel Sörensens* i Grunde, som 7 Aar iforvejen havde vægret sig ved at udrede adskillige Præstationer, som bleve ham affordrede og for hvilke han ved Herredagsdom blev frifunden (see Dom af 1551 i første Saml. 167). Han procederede atter i 1556 mod Lehnsmænden for Rigens Ret og havde efter et Tingsvidne fra 1554 injurieret Kronprindsen, s. ovenfor S. 153 ff.

krannds tiill Boller, vor tro Mandt, Raadt och Embitzmandt paa vort Slot Bygholm, for nogenn Öxne, Penninge och andenn Dell, som handt skulle hanum haffve affbeskattit, som *Bertell Sörensen* mente met Urette, och fyrst berette *Bertell Sörensen*, at *Holgerdt* fyrst skattit hanum aff 11 Öxne och enn Ganger aff, saa godt som XII Jochomsdaler, och andit Aar therepther lodt *Holgerdt Rosenkrannds* sette Delle ⁽²⁾ paa hanum for daglige Arbedtt tiill Bygholm, och skattit hanum et halt hundert Daller aff för handt maatte bliffue vedt thenn Arbegdt och Gierning, som hanndt och hans Fader hagde giort tiill Bygholm uti Her *Hendrick Knudsenss*, Frue *Karinne* och *Otte Gyllenstiernns* Thiidt, och siiden han hagde udgiffuet same halffue hundert Daller, bleff handt trengtt tiill att arbegde tiill Bygholm och nogit tiill Boller, och andit Aar therepther lodt handt sette Dele paa hanum for mere Skyldt och Lanndgille, enndt handt eller hans Fader gaff aff sinn Gaardt uti Her *Hendrik Knudsens*, Frue *Karinn* och *Otte Gyllenstiernns* Thiidt, och lodt hanum saa gribe och före tiill Bygholm och satte hanum uti Fengsell, tiill hans Slegtt och Venner borgitt hanum udt for en stor Sum Öxne och Penninge, saa att *Bertell* skulle möde i Rette for oss, for Rigens Cantzler, tiill Landsting eller och tiill Herritzting, enar *Holgerdt Rosenkrands* paaeskede, och thereptter thoge hans egne Forlöfftingsmend hanum och satte hanum uti Jern uti XIII Dage och förde hanum aff iett Herrit uti ett andett Herrit tiill sitt Herritzting, och ther mötte *Holgerdt Rosenkrandsis* Fogitt och Suenne mett Bödell och Retthersuerdt ⁽³⁾, och lodt som the ville haffue laditt hanum rette, dog badt menige Herritzmendt for hanum, att handt maatte komme hiem paa en VIII Dage att handle mett *Holgert* om thenn Sag, och tha maatte han loffue hanum hundert och xx Daller och xx Öxne och hans Foget x Daller förendt handt kunde komme aff the Delle, the hagde hanum uti, och mente *Bertell Sörensen*, att *Holger Rosenkrands* icke met Rette maatte skatte hanum slig en stor Sum Öxne och Peninge aff icke for anden Bröde, och mente *Bertell Sörensen*, att *Holgerdt Rosenkrands* epther slig Leglighedt burde hanum same Öxne och Peninge igienn att giiffue. Thertill suarett *Holgert Rosenkrands*,

(2) sette Dele paa hanum, fordele ham.

(3) Retthersuerdt, Bördelsværd.

att met thet fyrste hanndt hagde faaet Bygholm aff oss uti Forlening, tha hagde for^{ne} *Bertell Sörensen* fört seg uti en stor Thrette mett oss elsk., erlige och velbyrdige *Hans Holck* till Barritzskoff, vor Mandt och Thiener, och thesligeste hagde hanndt och Thrette met oss elskel. erlige og velbyrdige Frue *Hellevig*, *Otte Gyllenstiernis* Effterleffuerske, saa att *Holgerdt Rosenkrands* hagde Möde och Umage nock före hanndt kunde hielpe for^{ne} *Bertell Sörensen* aff mett same Thretter, hanum tha paahengede, och ther handt vor til Ennde komenn mett same Sager, lede hanndt 11 Öxne til Bygholm och gaff thenum *Holgerdt Rosenkrands* och sagde, att hanndt skulle haffue thenum fore sinn Umag, Kost och Thering, hanndt fore hanum uti the Sager kostit hagde; thesligeste hagde och *Bertell Sörensen* nogitt tilforn soldt *Holgerdt Rosenkrands* en lidenn Ganger fore VIII eller XII Daller, the Penninge ville icke heller *Bertell Sörensen* haffue aff *Holgerdt Rosenkrands*, menn badt *Holgerdt*, at hanndt thenum och ville beholle for hans store Omkostning, hanndt tha hagde hagt fore hanum, och mente *Holgerdt Rosenkrands* therefore, att hanndt ingenn Urett hagde giordtt *Bertell Sörensen* i thenn Sag. Thiill thet halffue hundert Daller, *Bertell Sörensen* klagitt att *Holgerdt* skulle haffue beskattit hanum aff, svarit *Holgerdt Rosenkrands*, att *Bertell Sörensen* sadt innde och holt hoss sig Smör, Eggt, Inding, Plögning, Mögegtt och Gesteri, thesligeste mett Egt och Arbegtt aff thvende Gaarde, *Bertell Sörensen* hafuer sidet offuerhörige mett, mett flere Tiltale, *Holgerdt Rosenkrands* tha hagde till hanum, och fore the Sager hagde *Holger Rosenkrands* logligen ladet fordelle *Bertell Sörensen* til Herridzting och Landsting, och therphter forfuldt hanum mett Rigens Rett, som *Holgerdt Rosenkrands* beviste mett Herredstings- och Landstings-Vitne, thesligeste mett thrennde Rigens Lagdagsbreffue, *Holgerdt Rosenkrands* tog och offuer for^{ne} *Bertell Sörensen* hagde laditt brött och lesse, och berette *Holgerdt Rosenkrands*, att ther handt saa met Logenn och Retten tiltallit *Bertell Sörensen*, tha kom for^{ne} *Bertell Sörensens* Slegt och Venner till *Holgerdt Rosenkrands* och optingett mett hanum och gaff hanum et halt hundert Daller, och therpaa uti Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* en Contract och Forligelse, som *Peder Thomesen*, Raadmandt i Horsens, *Thöger Persen* ibid. och *Matz Chrestensenn* i Bier

besigligt och udgiffuit hagde, lydendes, att the vor tilbedne aff *Bertell Sörensen* uti Grunde att handle mett *Holgerdt Rosenkrands* om huis Tiltalle, *Holgerdt* tha hagde tiill hanum, och hagde the tha saa handlit mett *Holgerdt Rosenkrands*, at handt for Guds Skyllt icke tha skulle vere videre Dom begerindis paa then Thiidt offuer for^{no} *Bertell Sörensen* i Grunde, och skulle *Bertell Sörensen* giffue *Holgerdt Rosenkrands* therefore et halt hundred Daller tha till Sct. Mortensdag thenn Thiidt fyrstkommendes, och the begi Gaarde, then ene Gaardt, *Bertell Sörensen* ibor, och then Gaardt i Vollerup Marck skulle *Bertell Sörensen* giöre och giffue aff mett Eggt, Gesteri och Arbeytt, som ander Kronens Thienere uti Biereherrit, som same Contractt ytthermere inndholler och udviser, och mente *Holgerdt Rosenkrands*, at handt icke heller uti the Maade ingen Urett hagde gjort for^{no} *Bertell Sörensen*. Till the et hundred och xx Jochomsdaller och xx Öxne, som *Bertell Sörensen* klaggitt att *Holgerdt Rosenkrands* och skulle haffue skattit hanum aff, fore att handt icke ville lade seg paatrengge att giffue höger och större Landgille endt handt aff gamell Thiidt gjorde, thertill suarett *Holgerdt Rosenkrands*, att siiden then fyrste for^{no} Contract vor thenum emellom gangenn, tha sadt alligevel for^{no} *Bertell Sörensen* fore hanum saa ulydig fore som tilforrn, saa hanndt nödes paa thet ny att tiltalle och mett Logen igienn att forfylge for^{no} *Bertell Sörensen* for these effterschreffne Sager, fyrst for Eggt och Arbeytt aff tvende Gaarde, som handt haffuer siidet offuerhörige mett och for III Aars Skyllde, hanndt sadt tilbage mett igienn, som er aarligenn IIII Skiepper Bygsee, en Fierding Smör, XIII Less Vedt, VI Thönner Koll; thesligeste for sit Breff och Sigell, handt icke haffuer holdit saa erligen som thet seg burde, uti lige Maade for ett Sköde, *Bertell Sörensen* loffuit tiill Lanndsting at ville giöre *Holgerdt Rosenkrands* paa vore Vegne och thet icke haffuer hollit, sameledis for noger Uquemsord, som hanndt tallit paa vor Sönn tiill Landsting, och for hanns Skoff, hand haffuer laditt forhüge, och for enn Borgenn, hanndt haffuer loffuit paa Landsting at ville sette *Holgerdt Rosenkrands* till sitt Herritzting och icke haffuer hollit, och fyrst uti Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* ett Tingsvittne aff Bierre Herritzting under Datum MDLIII vor Frue Dag Nativitatis udgiffuet, lydendes, att *Holgerdt Rosenkrands* ther hagde log-

liigen ladet fordelle for^{ne} *Bertell Sörensen* uti Grunde for Hoffuitgiæld och Faldsmaal for alle for^{ne} Sager. Thernest i Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* et Tingsvitne af Viborig Landsting under Datum MDLIII, udgiffuit then Løgerdag, som Sti. Mickelsdag paafaldt, lydendes, att hanndt ther och uti lige Maade hagde ladit fordelle for^{ne} *Bertel Sörensen* i Grunde bode for Hoffuitgiæld och Faldsmaal. Therephter uti Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* fiire vore och Rigenns Lagdagsbreffue och et Rigenns Rømningsbreff, som vor lest och forkynndt offuer for^{ne} *Bertell Sörensen* paa Biere Herredsting under Datum MDLV, lydendes, att handt paa sinn Fredt vor forfuldt for alle for^{ne} Sager &c. Thernest uti Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* enn Stockeneffndt aff Biereherritsting under Datum MDLVI, xxiv Menndt vitnit hagde, lydendes, att *Anders Bunde* uti Spetterup, *Oluf Hansen* i Daugaardt mett thieris Metbrødre the stode lydelige fore Tingsdom och sagde *Pouell Skriffuer* saa uti Hanndt paa *Holgerdt Rosenkrandsis* Vegne, att the mett samblit Hanndt skulle giffue *Holgerdt Rosenkrands* ett hundert och xx Daller och xx Öxne for hves Forfylling och fredlös Maall, som *Holgerdt Rosenkrands* hagde mett *Bertell Sörensen* uti Grunde, som same Breff ytthermere inndholler och udviser. Thernest i Rette lagde *Holgerdt Rosenkrands* et Tingsvitne aff Biereherritzting under Datum MDLVIII, lydendes, at *Pouell Skriffuer*, Slotzfogitt paa Bygholm, stodt innden Biereherritzting for Tingsdom, och tilbødt mett *Bertell Sörensen* i Grunde, att thersom *Bertell Sörensen* ville paa *Holger Rosenkrandses* Vegne sette hanum nögagtige Loffuen och Viissen for hues Skyldning, Delle och fredlösse Maal, som *Holgerdt Rosenkrands* hagde mett *Bertell Sörensen*, att möde i Dom och Rett thenn XIII Dag och nyde och undgielle tha hues Log och Rett kand giffue, tha bödt *Pouell Skriffuer* till att ville sette *Bertel* nögagtig Loffuen och Vissen fore, att ville levere och anntvorde hanum saa mange Öxne och Penninge igienn, som *Holgerdt Rosenkrands* hagde ladit opbere aff hanum aff the Faldsmaal, som hanndt hagde afftinget mett hanum om for^{ne} Sager och fredlöse Maal, och bödt *Pouell Skriffuer* seg paa *Holgerdt Rosenkrandsis* Vegne emodt *Bertell Sörensen* uti alle Rette om thesse for^{ne} Sager, tha ville icke for^{ne} *Bertell Sörensen* kome eller nogen paa hans Vegne ephther sliig Tilbudt entenn sette

Vissen och Loffuen eller vere uti Rette mett *Pouell Skriffusr &c.* met Dom aff Herritzting och Landsting och annder adskellige Breffue, *Holgerdt Rosenkrands* uti Rette lagde, och mente *Holgerdt Rosenkrands*, att hand ephter sliq Leglighed ingen Urett hagde giortt for^{ne} *Bertell Sörensen* uti thenne Sag, menn huis hand aff *Bertell Sörensen* faaet hagde, thet hagde *Bertel Sörensen* giffuet hanum for handt icke kunde eller ville liide Logen, mett mange flere Ordt och Talle, thenum therom paa bode Sider emellom vor. Tha ephter Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighed och ephterthi for^{ne} *Holgerdt Rosenkrands* mett Logen haffuer laditt tiltallit och forfuldt for^{ne} *Bertel Sörensen* for hues Tiltalle, handt haffuer hagdt tiill hanum, och *Bertell Sörensen* saa haffuer optingitt till *Holgerdt Rosenkrands* for hues Sager, hanndt haffuer verett loglige fordelt och forvunden fore mett Logen, tha haffuer *Holgerdt Rosenkrands* ingen Urett giortt for^{ne} *Bertell Sörensen* uti these Sager, men huis *Holgerdt Rosenkrands* aff *Bertel Sörensen* for these Sager opboret haffuer, haffuer hand faaet mett Rette, och *Holgerdt Rosenkrands* for alt ythermere Tiltalle for these for^{ne} Sager quitt at vere.

Datum Kolling thenn Mandag nest ephter Sti. Galle Dag (⁴), nerverendes *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Otte Krumpen*, vor och Danmarckis Rigis Marsk, *Jörgen Lycke*, *Niels Lange*, vore tro Mendt och Raadt, *Knud Gyllenstiern* till Aagaardt och *Jörgen Tiidemandt* til Hagelöse, Landommer uti vort Lannd Skaane. 1558.

126.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag mod en Bonde, som havde talt foragteligt om Kongens Reces og tilskyndet Andre til Ulydighed, henvises til Paadømmelse ved Herredstinget⁽¹⁾. Exempel paa Foreninger med Bønderne, ved hvilke de forpligtede dem til at give et Antal Æxne i Straffebøder hver Gang, de sad deres Husbonder overhørige.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting oss elskelige erllige och velbyrdige

(³) Den 16de October. —

(¹) Det er den samme *Bertel Sörensen*, som i den

Holgerdt Rosenkrandtz till Boller, vor tro Mandt, Raadt och Embitzmandt paa vort Slott Bygholm, och hagde uti Rette steffntt *Bertell Sörenssenn* i Grunde fore enn halff Fierding Smör aff hanns rette Lanndgille, hanndt siider innde mett, och icke vill udgiiffve; thessligeste for Eggt, Plögninge, Höstdage, Arbeydtt, Fodernödt, III Thöner Kull och VII Less Vedtt (²), som for^{no} *Bertell Sörenssenn* staar igienn mett. Sameledis tiltallit for^{no} *Holgerdt Rossennkrandtz Bertell Sörenssenn* fore hanndt hagde standdit paa Biereherritzting och sagdt, at hanndt skulle vere frii for Eggt, Arbeytt, Gesterii och fore Fornödt at holle. Thessligeste fore nogenn Öxnne, hanndt er hanum faldenn fore, [for] hves Rettighet *Bertell Sörenssenn* skulle giöre hanum, och icke giordt haffver; viidere berette och *Holgerdt Rossennkrandtz*, at [for^{no} *Bertell Sörenssenn* haffver sielff mett Breff och Siigel, thessligeste mett Forloffver bepligtet seg, at saa thitt och offte som hanndt sadt *Holgerdt Rossennkrandtz* offerhörig fore mett Eggt, Arbeydtt eller anddit, hves hanndt er hanum aff Rette pliigtiige, tha skulle hanndt hver Gang thet hanum offerbeviissis hanns Bröst saa fanndis, [skulle hanndt] giuffve *Holgerdt Rossennkrandtz* II Öxnne och hanns Forlöfftesmenndt enn Oxe, och berette *Holgerdt Rossennkrandtz*, at thet fanndes saa offte, at *Bertell* thet aldriig betale kunde; dog berette *Holgerdt Rossennkrandtz*, at hanndt thet paa thenne Thiidt ville lade bliffve, och beklagit *Holgerdt Rossennkrandtz*, icke at *Bertell Sörenssenn* alene siider hanum offerhörig fore, menn och at hanndt och giör annder ulydiige mett seg, och ville giernne giöre Meteri (³) och Oprör; thi at *Bertell Sörenssenn* haffver standdit obennbarlige paa Biereherritzting och sagdt fore menige Almue, at vii hagde giuffvitt thenum enn Recesse, at the inngenn Arbeytt skulle giöre till Bygholm; ilige Maade hagde och *Bertell Sörenssenn* obennbarlig

foregaaende Sag havde procederet mod *Holger Rosenkrands*, og nu af denne nogle Dage efter sagsöges. Da Gjenstanden for begge Sager i det Væsentlige er den samme, er det synderligt, at man har gjort to Sager deraf. Den Reces, som nærværende Dom omtaler, er uidentvifl Forordningen om Lehnene af 1557, der ogsaa i Vendsyssel foraarsagede Bevægelser blandt Bønderne, s. l. 256.

(²) Det er at mærke, at Dommen fra 1551 udtrykkelig fritog *Bertel Sörensen* for at udrede Kul og Ved (l. 169). Denne Paastand synes ogsaa *Holger Rosenkrands* ikke at ville inhærere under Sagen, uagtet han dog, den förommeldte Dom uanseet, finder sig beföjet til at fremsætte den.

(³) Mytteri.

sagdt fore Tingsdom, at hanndt innthet agter om vor Recessse, met mannge ander foragtelige, utilbörlige och oprørske Ordt, hanndt haffver sagdt bode paa Biereherritzing och andersteds, och therpaa uti Rette lagde *Holgerdt Rossenkranndz* enn Stockneffndt aff Biereherritzing unnder Dattum MDLVII, lyden- des, at *Bertell Sörenssenn* stodt for Tingsdom, och lydeliige sagde, hvadt skötther jeg om Konningens Recessse; tha svarett *Jörgenn Lauretssenn* i Bredt: *Bertell!* foragter icke Kongl. May. Recessse; tha sagde *Bertell Sörenssenn*: „thet hagde gaaett udt, som I staaer, hagde I icke staaet i thet Hull (⁴),“ mett mere same Breff ytthermere inndholler. Item enn Stockeneffndtt aff Biereherritzing xxiiii Mandt vitnett hagde unnder Dattum MDLVIII, lydenndes, at *Bertell Sörenssenn* sagde fore Tingsdom, at vii hagde giiffvitt thenum Recessse, at the inngenn Egter eller Arbeytt skulle giöre, eller holde nogenn Gesteri eller Födenödt uti noger Maade, som same Stockeneffndt ytthermere inndholler och udtviisser, mett mannge Breffve och Tingsvitner, *Holgerdt Rossenkranndz* i Rette lagde, at *Bertell Sörenssenn* innthet ville giöre till Bygholm menn aldellis er uhörig och giennstridig uti alle Maade och handler seg i alle Mode uskelig emodt Dome, Contracter, Loff och Rett och icke heller vill holle Breff och Siigell, menn er therfore dömppt paa Viiborig Lanndz- ting icke at haffve hollitt sinne Breffve och Siigell saa erlig, som hanum burde, och satte *Holgerdt Rossenkranndz* therefore uti alle Rette, om for^{ne} *Bertell Sörenssenn* icke bör at straffvis som thenn, ther spotelige foragter vor Recessse, Breff och Segell, och om hanum icke i liige Maade bör at straffvis som thenn, ther er oprørske och ulydig i alle Maade, thessligeste och som enn erlösse Mandt, ther icke vill holle Ere, el. Breff eller Sigell uti nogen Maade, och om *Bertell Sörenssenn* icke fore slig Sager burde at straffvis paa sinn Hals. Thertill svarett *Bertell Sörenssenn*, at hanndt icke nu sadtt innde udenn mett ett Aarss Udgiiftt aff thet, hanum kreffdis, och berette, at handt icke saaledes skulle haffve sagt sine Ordt inden Thinge, som paa hanum vitnit er, och berette, at hanndt icke vor paa Biereherritzing thenn enne Dag, ther thenn enne Stockeneffndt gick, och kunde thet dog uti inngenn Maade affvisse, hver-

(⁴) Denne Yttring af *Bertel Sörensen* veed jeg ikke at forklare.

ckenn mett Breff, Sigell eller mett nogenn leffvendes Röste, icke viiste hanndt heller seg nöगतigenn at kunde unndskylde uti enngenn aff for^{ne} Sager, mett mannge flere Ordt och Talle thenum therom paa begi Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, och epttherthii *Bertell Sörenssenn* haffver lydeligenn standit fore Tingsdom och foraget vor Recess, thessligeste hagdt mannge oprörsket och unötige (*) Ordt och i lige Maade siider innde mett sitt Lanngille, Gesteri, Eggt, Arbeytt, och er vor Lennessmandt paa vore Vegne ulydig och offverhörige fore, tha skall *Holgerdt Rossennkrannz* her lade tage for^{ne} *Bertell Sörenssenn*, och lade forvare hanum, och före hanum till Biereherritzting och Herritzfogitenn ther same Stedt at döme om for^{ne} *Bertell Sörenssenns* Sag hves Ret er eptther begis thieris Bevissninges Lydelse.

Dattum Kolling thenn Torssdag nest eptther Sti. Galle-Dag (*), nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Danmarckis Riiges Marsk, *Oluff Munck*, *Erick Krabbe*, *Jörgenn Lycke* och *Niels Lauge*, vore tro Menndt och Raadt. 1558.

127.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmands Enke sagsöges af Sognemændene, fordi hendes Mand havde nedbrudt deres Kirke og lagt to Sogne sammen, men frifindes fordi det var skeet med Kongelig Tilladelse. — 18 Synsmænd.

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterthyng *Christiern Poulssenn* paa synne egne och mennige Trandum Sognnemendtz Vegne, och hagde udy Rette steffndtt oss elskelige erligh och velbyrdige Frue *Mette*, salige *Iffver Juels* Eptherleffverske till *Stubergaardt* (1), for att for^{ne} *Iffver Juell* nogenn stackitt Tiidtt siidenn forledenn haffver laditt nederbryde thieris Sognkircke, Trandum Kircke, som stodtt vell opbygdt och opmurett mett hugenn Steenn och tackt

(*) unötige, d. e. utilbörlige.

(1) Om *Iver Juul* og *Stubergaard* s. l. 164 Not.

(*) Den 16de October. —

mett Bly och vell fliidt uty alle Maade, och thenn aldellis ödelagdt och anderstedtz borförtt, thennom till stor Affbreck, Besveringh och Skade, och berette for^{ne} *Chrestiernn Poulssenn*, at the nu haffve enn Miell Vegs til Sövell Kyrcke och er undtt Vey offver Kier och Mosser, Becker och Aær, saa at mannge nödes for same lanng och unnde Vey om Vynntherdagenn att bliffve fraa Kyrcke och Gudtz Ordtt, och mannge gamle Folck icke kunde ther hiemkome och bliffve theroffver försömppt, och menthe for^{ne} *Christiernn Poulssenn*, att epttherthy for^{ne} Trandum Kyrcke saa vell vor opbygdtt, och tagtt mett Blye, och ther till mett att Trandum Sogenn vor et stortt och godtt Sogenn, som vell kunde föde enn Prest, at for^{ne} Kyrcke icke mett Rette motte nederbrydis, och satte therfor udy alle Rette, om for^{ne} *Iffver Juul* Arffvinng icke vor pligtigh ygienn att opbygge thieris Sognekyrcke, som *Iffver Juell* saa lodt nederbryde, som *Christiernn Poulssenn* mennthe mett Urett. Thertill svaritt for^{ne} Frue *Mette*, at hindis Hossbunde icke aff sytt egitt Hoffvitt, icke heller till synn Nötte, Gaffnn eller Fordell lodtt samme Trandum Kircke affbryde, menn eptther vor Tilladelsse lodtt hanndt thenn affbryde och paa synn egegn Omkost lodt hanndt thenn borttföre, och lodtt thenn mett hugen Steen, Bly och anditt forbygge paa Sövel Kyrcke eptther vortt opene Breffs Lydelsse therom udgiffvenn er, saa at for^{ne} Sövell Kircke er nu vell opbygdtt baade mett Muer, Tag och Stolle uty Kyrckenn och alt anddenn Tilbehöringge, saa at same Sövell Kircke nu staar aldellis ferdigh uty gode Maade fliidt, saa at baade Sövell och Trandum Sognefolck haffver ther udy Kirckenn godt och beqvemmelige Rom nock, och uty Rette lagde Frue *Mette* vortt egitt Breff under Dattum MDLIII, lydenndes, at vii aff vor synderligh Gunst och Naade haffve unnt och tillatt, att for^{ne} *Iver Juell* motte lode nederbryde Trandum Kyrcke och thenn igienn lade forbygge paa Sövell Kyrcke och giöre ett Soghenn aff baade Sogne, och siidenn altiidt lade holle samme Sövell Kircke vedtt Heffdt och Magtt, som same vortt Breff ytthermere indeholler och udvisser. Thernest y Rette lagde Frue *Mette* eth Tyngsvittne aff Gindingherrittz Tynghe under Datum MDLVIII, lydenndes, at xviii Siunssmenndt vitnit hagde, att the hagde veritt opkraffdt aff Tynghe paa ett Siunn offver Sövell Kircke. Tha först forfore the for^{ne} Kircke udennom, tha er thenndt vell opmureth mett hugenn

Steenn aldssamenn baade Taarnn och Kircke, och er thet ny Mur, som er tilbyggitt LXIII Alne rundt udennom och er tagtt mett Blye aldsammenn, undtagitt Taarnit, som icke endttu er fuldkommenn, och indenn uty er thett en skönn rum fuldkommen Kircke mett Skamler och Verelse, saa thenn frie kanndt forsvaare segh fore enn Landttz - Kircke, som same Tingsvittne ytthermere indeholler och udvisser, och satte for^{ne} Frue *Metthe* uty alle Retthe, at epttherthii *Iver Juell* icke anditt endtt eptther vor Tilladelsse och Beffallingh haffver paa synn egenn Bekostningh ladit nederbryde for^{ne} Trandum Kyrcke och thenn igienn paa Sövell Kiercke opbyggt, om hinde och alle *Iver Juels* Arffvinge icke bör for thenn Sagh qvitt att vere, mett mange flere Ordtt och Talle thennom therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagens Leyligheddtt bleff ther saa paasagdt fore Rette, at epttherthy *Iver Juell* eptther vortt Breff och Tilladelsse haffver ladit nederbrött for^{ne} Trandum Kircke, och thenn igienn paa Sövell Kircke opbygdt, tha bör for^{ne} Frue *Mette*, *Iffver Juels* Epttherleffverske, och alle *Iffver Juels* Arffvinge eptther thenne Dag for thenn Sagh for allt ytthermere Tiltall qvit at vere.

Dattum Kollinghuss thenn Fredagh nest eptther Sti. Luce Evangste. Dag (²), nerrenndes oss elskelige *Johann Friis*, Her *Otte Krumpenn*, *Niels Lannge* och *Iffver Krabbe*, vore tro Menndt och Raadt. 1558.

128.

1558. Dom paa Kongens Retterting. Kirkenævninger, som havde paasvoret en Kone Troldomssag, fældes af Kongelige Commissarier, som det synes fordi Nævningerne have været Konens Avindsmænd; da det paalægges Konens Mand at sværge med nye udvalgte Kirkenævninger, aflægger han tilligemed disse Eed paa hendes Uskyldighed og denne Eed kjendes ved Magt (¹).

(Q.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettertyng *Hans Jenssenn* uty Dal-

(²) Den 18de October.

(¹) Denne Dom er meget mærkelig, da den oplyser Fremgangsmaaden med de jyske Kirkenævning-

ler (2) paa thenn enne Siide, och *Niels Anderssens* uty Kiergaardtt paa *Niels Poulssenn* y Daller, hanns Höstru *Mette Nils Kones Vegne* paa thenn andenn Siide, uty oss elskelige, erligh och velbyrdigh *Detlöff van Anfeldtt*, vor Manndt, Thienner och Embitzmanndt paa vortt Slott Mögeltönder, hans Offververelsse, och först tiltalet *Hans Jenssens* uty Doller for^{no} *Niels Anderssens* paa *Margrette Niels* Konne, hindes Vegne, for att for^{no} *Margrette Niels* Konne skulle haffve fortrollit (3) hannom hanns Godtitz och Bierringh for, och berette *Hans Jenssens*, hvorledis hanndt hagde for^{no} *Margrette Niels* Konne tiltalitt mett Lougenn, och Kirckeneffndtt hagde svoritt hinde Troldomss Sagh offver, och thereptther hagde for^{no} *Niels Anderssens* forhverffvitt enn vor Beffallingh till oss elskelige, erllige och velbyrdige *Niels Lannge*, vor tro Manndt och Raadt, metth III andre gode Mendtt, och the hagde dömppt thenn Neffnn, som tha svorett hagde liggesom thett aldrih hagde veritt svoritt, och hindes Hossbundt att verre (4) hinde mett Neffnn y Kyrcke Sognn, och menthe *Hans Jenssens*, att the gode Mendtz Dom icke vor fultgiortt aff hindes Hossbonde *Niels Poulssenn*, thy hanndt sielff tollfte hagde giffvitt synn Lough for hinde, att hun icke vor inngenn Troldqvinde, hvilckett *Hans Jenssens* menthe att verre Urett; thy hanndt menthe, att Kyrckeneffndtt hagde burtt paany att sverre therom eptther for^{no} gode Mendtz Doms Lydelsse, och först uti Rette lagde *Hans Jenssens* ett Sognevittne aff Daller Kyrckesteffnne udgiffvitt, lydenndes, at for^{no} *Margrete Niels*sen haffver hagdt ett unntt Ordtt och Rögte for enn Troldqvinde at verre sidenn hun kom till Dallers By att boo och att hun er uty Sandhedtt enn Troldqvinde, thy hun henthe Jordtt aff Daller Kyrckegaardtt och kaste uty Vandingenn for Daller Bykiör &c. Therneft y Rette lagde *Hans Jenssens* thenn Dom, for^{no} *Niels Lannge* mett the andre gode Mendt udgiffvitt hagde, lydenndes, att thett Neffninge - Togh, som tha offver for^{no} *Margrete Niels*is sorith vor, skulle verre dödt och magttelöss, som thett aldrih giortt vor, och inngenn Parter att kome till Skade eller Bröst uty no-

ger, hvorom J. L. III. 69 intet indeholder. Man seer, at der bleve udvalgte 15 Mænd og at den Beskyldtes Ægtefælle forkastede 4 af disse og selv svoer tilligemed de øvrige 11 Mænd.

(2) Den nuværende Daler By i Mögeltönder Birk.

(3) *fortrolle*, forhexe.

(4) *verre*, værge.

ger Maade, och for^{ne} *Margrethe Nielssis* eller hundes Fuldmeendinge att verrighe segh mett uvillighe Kirckeneffndtt, som same Dhom ytthermere indeholler och udvisser, och berette *Hans Jennsenn*, att for^{ne} *Margrethe Niels* Kone vor thereptther römt aff thenn By, hun ybode, och therfor greb hanndt hinde och haffver hinde hegtidt uty Jernn och menthe att hinde therefore nu eptther hundes Gierninge burde att stannde till Retthe. Thertill svaritt for^{ne} *Niels Anderssenn* uty Kiergaardtt, att for^{ne} *Hans Jennsenn* aldrig mett Sandtheddtt skulle for^{ne} *Margrette Niels* Konne offverbevise at verre nogenn Troldkone eller haffve omgaadt mett nogenn Troldoms Sagh, förre att enn vitterligh Troldqvinde, eptther hun vor dömt till Döde, hadde sagdt, att for^{ne} *Margrette Niels* Konne vor saa godtt som hun, och eptther thenn Sagdenn ⁽⁵⁾ hadde for^{ne} *Hans Jennsenn* ladit hinde sette y Fengsell och Jernn paa Mögelttynder och ther paa thet hordiste laditt hinde pynne, som handtt menthe mett Uretth; dog hun aldrig inthett ville bekiende och thereptther hadde hundes Uvenner vitnitt och svoritt offver hinde, och thenn Kirckeneffndtt vor aff for^{ne} gode Menndt, eptther vor Befallingh tillforordinneritt, dömt dödt och magtelöss, och inngenn Mandt att kome till Hinder eller Skade uty noger Maade; videre berette och *Niels Anderssenn*, att for^{ne} *Margrette Nielssis* Hossbunde, *Niels Poulssenn*, eptther for^{ne} gode Mendtz Dom, som indeholltte, att *Margrette Nielssis* eller hundes Fudmechtige skulle verrighe segh mett uvillighe Kirckeneffndtt, tha hadde for^{ne} *Niels Poulssenn* tagitt xi Menndt till segh, som udy enn Kirckeneffndtt vore opneffndtt, och giffvitt synn Lough och Vernn, att hanns Hostru vor ingenn Troldqvinde och aldrig hadde omgangenn mett nogenn Troldqvinndes - Sagh, och therpaa uty Rette lagde *Niels Anderssenn* ett Tingsvittne aff store Tynder ⁽⁶⁾ Byrcketynggh, udgiffvitt under Datum MDLVIII, Lögerdagenn eptther Söndagenn Reminiscere, lydenndes, att *Niels Poulssenn* uty Daller bleff opneffndtt xv erlige fromme Folck som enn Kirckeneffndtt eptther for^{ne} gode Mendtz Doms Lydelsse, at *Niels Poulssenn* mett thennum skulle verrighe synn Höstrue for thenn Troldomss Sagh, for^{ne} *Hans Jennssen* hadde hinde paasagdt, och udaff the xv Menndt skiödt for^{ne}

(5) Sagdenn, Udsagn.

(6) Store Tynder 3: Mögeltönder.

Niels Poulssenn fiire Menndt, och togh xi Menndt till segh, och mett the xi Menndt gaff *Niels Poulssenn* synn Lough och Redtt och svor, at hans Hostru vor ingenn Trolqvinnde och aldrih hadde y hindis Dage mett sliih Tyngeste omgaaedtt, som *Hanns Jenssenn* hadde hinde tillagtt och beskyldigett, som samme Lougsbreff (¹) ytthermere indeholler och udvisser, och mennte *Niels Anderssenn*, att for^{no} *Niels Poulssenn* retteligh eptther for^{no} gode Menndtz Domss Lydelse hadde tagitt same Kirckneffndtt till segh och thermett retteligenn vordt synn Höstrue eptther Lougenn for thenndt Sagh, och mennte therefore, at for^{no} *Margrette Nielsses* burde for thenn Sagh qvitt att vere; viidere berette och for^{no} *Niels Anderssenn*, at for^{no} *Margrette Nielssis* rede framle (²) till Barsell och fore saadann hindis Skröbelighedttz Skyldtt er ther tagett sterck Borgenn for hinder, at hun skulle bliffve tilstede, och som hun endnu thenne Tyme er uty same Borgenn uopsagdt, tha haffver for^{no} *Hans Jenssenn* taget noget synn egne Anhenger till segh och grebett och fangett for^{no} *Margrette Nielssis* paa högbornn Förstis Hertugh *Hanssis*, vor kierre Herre Broders, Grundtt hoss ena Hussmandtt och ther satt hinde uty Jernn uty sliih hinded Skröbelighedtt och uty ena friie Borrigenn, som uopsagdt er, och mennte *Niels Anderssenn*, at *Hans Jenssenn* theruty hadde giortt Urett, mett mannge flere Ordtt och Talle, them therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvor och Sagenns Leglighedt och epttherthy *Hans Jenssenn* ingenn nöagagtig Vitnesbyrdtt hadde her for oss uty Rette, at for^{no} *Margrette Nielssis* er en rett Trolqvinnde, icke heller at hun haffver nogenn Tiidtt nogenn mett Trolldom forgiortt, och thenn Kirckneffndtt, *Hans Jenssenn* hadde tilfuldtt och hinde hadde sorenn til enn Trolqvinnde, er dömpth dödt och magttlös, sameledis att epttherthii *Margretthe Nielssis* Hossbunde, *Niels Poulssenn*, eptther for^{no} gode Menndz Doms Lydelse haffver mett Kirckneffndtt giffvitt synn Lough och friit hinde eptther Lougenn, tha bör for^{no} *Niels Poulssenns* Eedtt och Neffndtt vedtt synn Magtt att bliffve, och for^{no} *Margrette Nielssenns* for thenn Sagh qvitt att verre.

Dattum Kollinghuss thenn Taarssdagh nest eptther Sti. Severini Episcopi Dagh (³),

(¹) Lougsbreff, s. ovenfor S. 140 Logbreff.

(²) framle, fremmelig.

(³) Den 23de October.

nerverendis oss elskelige *Johann Friis*, Her *Otthe Krumpenn* och *Iver Krabbe*, vore tro Mendtt och Raadtt. 1558.

129.

1558. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et Laasebrev paa Steenalt fra Kong Erik af Pommerns Tid kjendes ved Magt, saaledes som det ogsaa ved flere Domme var stadfæstet, uagtet Bønderne i Vore i en Række af Aar havde gjort Indsigelser og vedblevet at benytte de omtvistede Jorder; endskjönt de for denne Fremgangsmaade vare blevne dömt som Ransmænd, nödsagedes dog Steenalts Ejer paa ny at forfølge Ejendommen til Laas (¹), under hvilken Forfølgning Bønderne udtog et Gjenbrev, som under nærværende Sag paakjendes. Af otte Ransnævninger fældes, den ene paa Grund af, at han havde dömt i sin egen Sag.

(P.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erlige och velbyrdige *Biörn Anderssens* (²) till Stenolt, vor Mand och Thienere, paa thenn enne och *Las Perssens*, *Jep Anderssens* och theris Mettbrödre uti Vore och Kronens ioregne Bynnder och Thienere, som bygge och boo uti Rousööherritt uti Vore Bye, paa thenn anddenn Side, och vor nu uti gaar thieris rette siette Ugedag at möde i thenne Sag, eptthersom her for oss bevist vor mett vor sex Ugers Steffningh, och the gaffve them idagh velvilligh uti Rette paa bode Siider, oc först tiltallitt *Biörn Anderssens* for^{ne} Vore Bynder fore att the hagde tagit Giennbreff uti enn hans Forfyllingh till Laoss, som hand met forfylliiger synn Hovittgaartt Stenolt mett merre sitt Godz uti Roxööherritt mett till Laass, och synderlig for enn Engh, Eygendom och Fedriff, som therris Giennbreff paalyder, som er ligenndes hoss these eph^{ne} Skell, som er fra ett Dige, som löber liigeneder fra Stenolt och saa fram att enn Steen, som liiger liige neder att thett Dige-Ende, och saa neder till Gudom Fiordtt, hvilckenn Fedreff, Engh och Eygenndom, som haffver aff Arildts Tiidh, vell i hundrede Aar och mere, mett Rette hörtt och legit till

(¹) Det er mærkeligt, at denne ny Forfølgning til Laas var nødvendig, uagtet der allerede existerede et gammelt Laasebrev paa Ejendommen og

ifølge den anførte Landstingsdom af 1555 „*Laas er Lovens Ende*“; jvfr. iøvrigt I. 10.

(²) *Biörn Andersen*, först gift med Fru *Sidsel Ulfstand* og siden med *Karen Friis*, døde 1583.

Stenolt Hovitgaartt, och hand haffver Lagheffder, Laassebreffve, Kongsdomme och ennderliig Landtingsdome paa, och for: Bynnder uti Vore alligevell förer hannom ther Trette paa, som hand mener mett Urette, och först uti Rette lagde *Biörn Anderssens* ett Hogborne Fyrstis Konning *Ericks* Laassbreff under Datum MCDXXXIII, lydendes, att enn ved Naffnn *Las Muss* (*) vor logligenn til-dömppt enn Hoffvitgaartt, mand kaller Stienolt, och enn Gaardt, mand kaller Kalitzgaartt, mett anditt Gods uti Vore Sogenn ligennedes, som er aff thenn Dall, mand kaller Bodeldall, och til thet Vand, man kaller Gudefiordt, och er thenn Sag tha satt evinderliige Tigelsse uppaa. Thernest udi Rette lagde *Biörn Anderssens* enn Hogbornn Fyrstis Konningh *Christiernn*, thenn Fyrste aff thenn Naffnn, vor kiere Herre Faderfaders Stadfæstelse-Breff under Datum MCDLXVIII offver een Her *Anders Jacopssenn* aff Stienoltt, hans Laghefftt, lydendes paa Stienoltt, och allt hindes rette Tilligelsse: Fyrst som er fra thenn Dall, mand kaller Bodelldall, och saa till thett Vandh, mand kaller Gudennfiordt, och uppaa thenn nöre Szide up till Thorp-Marckenn och saa langtt hun recker, och svo uppaa thenn synndre Siide op till Örstedtt Marckeskell, svo langtt, som hun Örstedtt Marck recker, och svo langs mett Holitzbiere Marckeskiell, och saa neder till Gudefiordt, och paa thenn nöre Siide igienn som vor nordenn ud mett Skalmager och Heinetzslund och svo langis neder ud mett Kierss Fierdingh svo langtt, som thett recker ud mett Vore-Marck, Fyrste-Kiers Fierdingh slipper, svo liige neder att thett Dige, som löber lige neder fra Stienoltt och svo fram att enn Steen, som liiger liige neder aff thet Digs Ende och saa rett neder till Gudennfiordt, hvilckenn Lagheffdt Hans Naade hagde stadfest och fuldbyrtt ved synn fulde Magtt att bliffve ved alle sine Artickler, som samme Laghefftt ytthermere indeholler och udviser &c. Item ett Sognevittne aff Vore Kirckegaardt, udgiiffvitt under Dattum MCDLXIX, lydendes, att Her *Anders Jacopssenn* aff Stienoltt hagde forboditt the Bynder uti Vore, at the ey skulle driffve hans Marck och ey bruge nogenn thenn Dell, som hand hagde indvorditt mett synn Lagheffd och hans obne Breffve paalyde, uthenn the ville haffe thett i hans

(*) *Lauritz Muus*, Ejer af Steenalt, gift med Frue *Mette Rosenkrands*, † 1436. Deres Datter, *Anna Muus* blev gift med *Anders Jacobsen*

Biörn, som var Farfader til *Biörn Andersen*, der forfølger nærværende Sag.

Minde. Tha ville for^{ne} Bynder uti Vore icke haffve thott i Minde, oc sagde, att the tørde icke for Her *Lage* och hans Fogit, thi hand hagde forbodit thennom thett. Thereptther lod Her *Anders* tage theris Fee ind paa thenn Dell, som hand hagde indvorditt &c. Item ett Papyrs-Breff, som nogenn Prester, Ridermendezmend och Bönnder hagde udgiffvitt under Dattum MCDLXXI, lydendes, att the nerverendes hoss vore paa Roxöherritztingh, hörde och soge, att Her *Anders Jacopssenn* paa Stienoltt böd sig i Rette mett the Bänder uti Vore om thenn Engh och Fegangh, Her *Anders Jacopssenn* hagde indvorditt mett syn Logheff, och hagde Koniglige May. Breff paa. Tha ville *Henne Galle*, som Fogit vor, ey lade rette therom och ville icke heller unde Her *Anders Jacopssenn* Tingsvitne, ephersom hand bödt lydelig till indenn Tinge. Thernest ett anditt Breff, som IIII Ridermendezmend hagde udgiffitt under Datum MCDLXXIII, indhollendes, att Herritsfogedenn *Per Bodi* ey ville Her *Anders Jacopssenn* giuffve beschreffvitt hvad Dannemend vandtt i hans Sag paa Roxöö-Herritztingh. Thernest enn Hogborne Fyrstis Konning *Hanssis*, vor kierre Herre Faderbroders, Dombreff under Datum MCDLXXXVIII, lydendes, att *Biörn Anderssens* aff Stienoltt och the Bänder udi Vore hagde veritt mett hverandre uti Rette mett theris Breff och Bevissninger, om hvess Trette them emellom vor om Jord, Ager, Engh och Fedriff, och tha bleff thett saa for Rette affsagtt, at for^{ne} Laassbreff bör ved synn Magtt att bliffve, och *Biörn Anderssens* att beholle ald thetth Gods, hans Laassbreff paalyder, till evinderliigh Eyge och sameledis att nyde och beholle thett Godz, hans Fader, Her *Anders Jacopssenn*, mett synn Laghefftt haffver indvordett, som samme Dom ytthermere indeholler och udvisser &c., och herhos berette *Biörn Anderssens*, att Sandemendh emod sligh for^{ne} hans Laasshe, Lagheffder och Domme hagde giortt och forkyntt Marckeskiell ind paa hans Grund och Eygendom, och therfor hagde hand steffnit thennom till Viborig Landzting och foett ther Dom for seg, och uti Rette lagde enn Dom aff Viborig Landstingh under Dattum MDLIII, szom *Erich Skram*, *Axell Jull* och *Herman Skeell*, vorre Landzdommere ther sammestedz udgiffvitt hagde, lydendes, att y hvor Sandemend haffde soritt eller goitt emod for^{ne} Laass-Breffve eller Her *Anders Jacopssenns* Lagheff, Stadfestelsse eller andre *Biörn Anderssens* gamle Breffve, tha haffve

the thett giortt mett Urett, och thenn theres Edh icke att komme *Biörn Andersszenn* eller hans Arffvinge till Hinder eller Skade paa nogenn thenn Grund och Eygenndom, samme hans gamle Breffve indeholler och udvisser &c. Thernest i Retthe lagde *Biörn Andersszenn* enn andenn Dom aff Viborigh Landstingh under Datum MDLV, som vor Landtzdommer ther sammestetz, Her *Otthe Krompenn*, Danmarckis Riges Marsk, vor Mand och Raad, *Albrett Skeel*, *Erick Nielsszenn*, vore Mend och Thiennere, mett flere goude Mendh udgiffvitt hagde, lydendes, att the icke andit viste at dömmen, enn som tillforne dömppt vor, saa att hvor for^{no} Sandemendh findes att haffve sorit och satt Stienn emod for^{no} Laassebreff, Her *Anders Jacopsszenns* Lagheff, Stadfestelse, Kong-Domme eller andre *Biörn Andersszenns* Breffve, och att Sandemendh haffver fornyett thett Sandemendz Toff, tillforne er magtelöst dömppt, tha haffve the thett giortt mett Urett, och thenn theris Edtt, the y saa Maade giortt haffer, icke att komme for^{no} *Biörn Andersszenn* eller hans Arffvinge till Hinder eller Skade paa nogenn thenn Grundh och Eygenndom, samme hans Laassebreff eller andre gamle Breffve paalyder &c., som samme Dom ytthermere indeholler och udvisser, och menthe *Biörn Andersszenn*, att hannom epher sliigh Legliighedt burde for^{no} Eygenndom epher hans Laass, Lagheffder och Domss Lydelsse att haffve och beholle. Thertill svaritt for^{no} *Lass Perssenn*, *Jep Andersszenn* och theris Mettbrödre paa theris egne och alle theris Mettbröderis Sielffeigere-Bönders Vegne uti Vore Bye, att thenn for^{no} Egendomm, *Biörn Andersszenn* them forvende vill, haffver legit och veritt brugtt till theris Gaarde uti mange Aar uilsket och ukiert och er mett Lagheffder och nöagattiige Breffve och Segell indvordtt till theris Gaarde, och thennom uti gammell Tiidh mett Sandemendh tillsorenn, och fyrst uti Rette lagde *Lass Perssenn* och *Jep Andersszenn* ett Tingvittne aff Roxööherritztingh under Datum MCDLXVII, lydendes, att fem Sielffeigere-Bynnder aff Vore vare paa Vore Enge, som kallis Mede-Enge, och ther indvorde theris Gaarde, Husse och Jorde, Marcke, Ager, Enge, Forte, Fellitt, Fiskevandh, Kier och Mosse fra Prestekier och vester udh i Gudumfiordtt till Midströmme, och svo fra Holitzbiere-Beck och saa nör till Kardebeck, ehvor theris Arff och Eyge liiger och faller ther emellom alle fire Vegne till Marckemode &c. Thernest i Retthe

lagde the enn Stadfestelse aff Viboriig Landsting under Datum MCDLXXI, lydendes, at for^{re} Laghefftt vedh Magtt att vere dömppt intill saa lenge thenn logliig bleff ryggt aff Biscop och beste Bygdemendt &c. Item et Tingsvittne aff Roxödherritztingh under Datum MCDLXVII, lydendes, att Vore Marck mett Ager, Engh, Fellit, Fedrefftt, Kere och lodskiiffitt Engi, fra Skalmdige och svo synnder till Holitzbere-Beck, oc saa fra Presteker Diige och saa vester adtt till Randersfiordtt, thet haffer legit till Voreby, mere enn i Femsindstiuge (⁴) Vinther ulast och ukiert, förenn Her *Anders Jacopssenn* aff Stienolt gjorde ther Lagheff paa mett Magtt och Velde. Item et Tingsvittne aff Roxödherritztingh under Datum MCDLXVII, lydendes, att thenn Tiid *Per Budi* vor Herritzfogit paa Roxödherritztingh paa *Lage Brocks* (⁵) Vegne, tha ey tillfandtt *Per Budi* Her *Anders Jacopssenn* till Lagheff paa Vore - Marck eller nogenn theris Ager, Eng eller theris Fellitt eller Fegangh &c. Thernest ett Breff, som *Eggert Vesteni* och *Sörenn Jull* uti Hedegaardtt hadde udgiiffvitt under Datum MCDXCIX, indhollendes, att the vore forszamlitt paa thenn Marck, Jordt, Engh, och Fegangh, som *Biörnn Andersszenn* paa Stienolt och the Bynnder uti Vore omtrette. Tha thoge the till thennum uvillige Bönder och tha *Biörnn Andersszenn* icke mötthe eller nogenn paa hans Vegne, tha hadde the epher the Bevissninger, samme Bynnder tilstede hadde, fundit samme Bynder i Vore till att bruge thenn Jordtt, Marck, Engh och Fegang, som thi haffe hagtt under theris Brugelsse aff gammell Tiidh och theris Breffve paa lyder, saa lengi samme Sag indkom for Konningen eller hvem Hans Naade thet befallett ville &c. Thernest i Rette lagde for^{re} Vore - Bynder ett Breff, som Hogborne Förste, Koningh Christiann thenn Anndenn hadde ladit udgaae under Datum MDXXI, lydendes, att the aff Stenoltgaardtt skulle icke driiffve Fce, Ög eller Sviinn vestenn offver thett Skell och the aff Vore Bye ey skulle driiffve östenn offver for^{re} Skell och hvad Svinsti, *Anders Biörnszenn* hadde byggt ind udi Vore Marck, skall affbrydes, och skall hand icke haffe Magtt att bygge slig uloglig Bye i theris Marck, som samme Breffve ytthermere ind-

(⁴) Maaskee en Skrivfejl for *Halfemsindstiuge*; (⁵) *Lage Brock* var formodentlig Lehnsmand i Dronningborg Lehn.

holler och udviser, mett flere Beffalings - Breffve till goude Mend, och andre Breffve, for^{ne} Bynder uti Rette lagde, som ringe forklaritt uti samme Sag, och therhoss berette for^{ne} Vorde-Bynnder, att the hagde gamle Sandemendz-Breffve, att ther vor giortt rett Marckeskiel emellom for^{ne} Vore Bye och Stenoltt Eygendom, och satte for^{ne} Vorde Bynnder therreforre uti alle Rette, om them epher sliig theris Lögheffder och andre Bevissninger icke burde for^{ne} Egenndom att haffve och beholle. Thertill svarede *Biörn Anderszenn*, att for^{ne} Egenndom met Rette haffer hörddt och ennu hörer met Rette till Stienoltt epher for^{ne} hans Laassebrefve, Laghefft, Kongsdomme och Landzttingsdomme, hand uti Rette lagtt haffer, och berette, att hves for^{ne} Vore - Mendh haffve brugtt aff hans Egenndom emod for^{ne} hans Breffs Lydelse, ther haffver hand them for til at talle mett Logenn, och the ere therfor hans ranssvoren Mendh thenne Time, och er theroffver dömppt aff Viborig Landzting till att vere och bliffve uti samme Delle, och therpaa uti Rette lagde *Biörn Anderszenn* fyrst ett Tingsvittne aff Roxödherritzing under Datum MDLVI, lydendes, att VII Ranssneffninge sore saa mange Rann offver, som hagde brugtt och bortfördtt aff Kronens Bynnder i for^{ne} Vore fra Stie-Stenn sönnder, som hans Breffve och hans Bevissninger paalydendes er, och thenn ottinde Neffningh sour qvitt offver segh sielff och the andere Kronens Bynnder. Therhoss i Rette lagde *Biörn Anderszenn* enn Dom aff Viborrig Landzting under Datum MDLVI, *Erich Skram*, *Axell Jull*, Landzdommere, mett mange flere goude Mendh udgiffvitt hagde, lydendes, att the for^{ne} VII Ranssneffninge theris Eedtt bör bestandig och viid Magtt att bliffve, och thenn ottinde Ranssneffning, *Per Knudssenn*, som er enn aff the Vore-Bynder, ther samestedz haffver brugtt och affördtt, och vor therfor aff the andre VII Neffninge Rann svoren och haffer dog emod therris Ed sorenn siig sielff qvitt, tha haffer hand thermet giortt Urett och bör for thenn synn Ed feldt at vere, som same Dom ytthermere indeholler och udviser; viidere berette och *Biörn Anderszenn*, att for^{ne} Vorde-Bynnder theris Heffdt, thessligeste och thett gamle Sandemendz-Breff, the paasköde, ere till Viboriig Landzting dömppt döde och magtelösse och therpaa uti Rette lagde *Biörn Anderszenn* enn Dom aff Viborig Landzting under Datum MCDLXXXVII, som nogre Riider och goude Mendh udgiffvitt hagde,

lydendes, adtt alt thett Sandemendh aff Roxööherrit gjorde nogen Thoff emød Konning *Ericks* Laassebref, Konning *Christierns* Dombreff, som hand hadde stadfest och dömppt Her *Andersszenn Jacopssenns* Lagheff vid synn fulde Magtt, thett gjorde for^{ne} Sandemendh mett Urett och mod Logenn, och funde the thett Toff magtelöst att bliffve och ey thett Toff Her *Anders Jacopssenn* eller hans Arffvinng till Skade att komme uti nogre Maade, som Sandemendh saa sorit paa hans Ennemercki mod Log och Rett, som samme Dom ytthermere indeholler och udvisser. Thernest i Rette lagde *Biörn Andersszenn* ienn andenn Dom aff Viborig Landzting under Datum MDLV, som *Erick Skram*, *Axell Jull*, vore Landzdommere ther sammestedz met flere gode Mend udgiffvitt hadde, lydendes, att *Biörn Andersszenn* hadde uti Rette steffnitt Sielffeger-Bynnder uti Vore for enn Lagheff, *Biörn Andersszenn* mente att skulle vere fortiett och fordöltt, och the och theris Foreldrene haffe giortt och soritt emodt hans och hans Foreldris gamle Adkom och Laassebrefve, och ther mett thennom tillssorenn Jordtt, Egedom och Felitt fra hans Hoffvitgaardt Stienolt &c., tha er ther saa dömppt och affsagtt for Rette, att hvor som for^{ne} Laghefftt findes att verre giortt eller sorit emød forskreffne Laassebref, tha er thett giortt mett Urett och bör therefore ingenn Magtt att haffve, *efftherthii Laas er Lougens Ennde*, som samme Dombreff ytthermere indholler och udviser, och satte for^{ne} *Biörn Andersszenn* uti alle Rette, att epherthii for^{ne} Bynnder theris Laghefftt och Sandemendz Breffve er dömppt döde och magtelösse, om the epher thenne Dagh bör at komme hannom eller hans Arffvinge till Hinder eller Skade y nogre Maade, och om hannom och hans Arffvinge icke bör for^{ne} Egendom epher hans Laassbref, Lagheffter, Stadfestelse, Kongsdomme och endeliige Landztingsdomme att haffve och beholle, och om hannom icke fremdelis bör synn Forfylling till Laass paa for^{ne} Jordt och Eygendom, som for^{ne} Vore Bänder hadde tagitt Giennbref paa epher vore och Rügens Rett, mett mange flere Ordtt och Talle thennom therom emellom vor. Tha epher Tiltall Giennsvar och Sagens Leglighet vor ther saa paasagt for Rette, att for^{ne} *Biörn Andersszenn* och hans Arffvinge bör for^{ne} Eyndom alt haffe och beholle till evindeliige Eyge, som the Bynnder uti Vore och *Biörn Andersszenn* om-trette, epher hans Laassbref, Laghefftt, Kongsdomme och endeliig Landztings-

doms Lydelse, *Biörn Anderszenn* therpaa haffer, och icke the Breffve, for^o Vorde Bynder haffe och uti Rette lagde, att komme *Biörn Anderszenn* eller hans Arffvinge till Hinder eller Skade paa for^o Egenndom emodh hans Laasbreff, Lagheffder och Domme epther thenne Dag uti nogre Maade, och *Biörn Anderszenn* fremdelis synn Forfylling till Laas uti thenn Sagh epther vor och Riigens Rett, och icke for^o Bynder aff Vore opther att thage Giennbreff uti thenne Sagh.

Dattum Kollingh, thenn Fredag epther alle Helgens Dag (*), nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krompenn*, Riider, *Eyler Hardennbierig*, *Niels Lange*, *Herlöff Trolle*, vore tro Mend och Raad, och *Erick Ruud*, vor Mand, Thienner och Embitzmand paa vortt Slott Riberhuus. 1558.

130.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Arving forfølger sin Arvelod til Laas, under hvilken Forfølning hans Medarving udtager Gjenbrev, uagtet Sagen maatte ansees for endelig afgjort ved en af 12 Samfrænder, ifølge Kongelig Befaling, afsagt Kjendelse, som siden stadfæstedes ved Kongelige Commissariers Dom. — En Gaard, der var forbrudt ved Oprøret under Grevens Fejde, „indfriet af Fald“. — Paa Skifte tillægges en Arving størrre Lod saalænge han vedblev at være Sandemand (1).

(P.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting *Niels Pilgriss* uti Trelund (2) paa thenn enne och *Lauers Nielssenn* ibid. paa thenn andenn Siide, och vor nu uti Løgerdags nestforledenn theris rette siette Ugedag att möde i thenne Sagh, som her for oss bevist vor mett vor sex Ugers Steffningh, och tiltallitt *Niels Pilgriss Lauris Nielssenn* for att hand haffver tagitt Giennbreff uti ienn hans Forfylling till Laas, som hand forfylliger halff Trelundgaardt met hindes halffve Tilligelsse och enn Engh, heder Lille Stege-Kier-Engh, enn Eng, heder Clementzholme, och ean Eng, heder Maiessholme, bode i Kier och udenn Kier, met till

(*) Den 1ste November.

(1) Udentvív et Bevils paa, at Sandemænds Bestilling ansaaes for en Byrde, jvfr. S. 217.

(2) Trelund By i Tiöring Sogn, Hamrum Herred.

Laass, som hand haffver Skifftbreff, Samfrenders Breffve och gode Mendz Dom paa, och meente *Niels Pilgriss*, att *Lass Nielssenn* therudi gjorde ham Urett, och uti Rette lagde *Niels Pilgriss* först et Tingvittne aff Hamrumherritzing under Datum MDXLIII, lydendes, att *Svend Smedtt* uti Nestholt och *Mette Svendsdatther* uti Trelundh, the tillstode indenn Tinge, at *Niels Pilgris* skall haffe tenn halffve Deell aff Trelund-Husse oc Jordtt, Ager och Engh alle III Vegne till Marckemode och thertill tenn Eng, heder lille Stiges-Kiereng, bode i Kier och udenn Kier, och enn Engh, heder Clemens-Holme, bode y Kier och udenn Kier, och enn Eng heder Maies-Holme baade i Kier och uden Kier, hvilcke for^{ne} III Engi - Delle *Niels Pilgrüss* skall haffve aff synn egenn Deell i Trelund och aff *Metthe Svendzdatther* hindiss halffve Deel uti Trelundh till Forlodtt aff begis theris Deell, och thertill skall *Niels Pilgrüss* haffve store Stige-Kier-Engh och lille Degerholm-Eng, om hand bliffver i Sandemendz-Toff aff Trelundh, och bliffver *Niels Pilgrüs* ey i Sandemendz Toff aff Trelundh, tha skall for^{ne} *Metthe Svendzdatther* haffve Halffdelenn aff store Stiges - Kier-Engh, och Halffdelenn aff lille Digeholm-Engh, som *Niels Pilgrüs* vorte udlagtt for Sandemendz Toff, som samme Tingsvittne ytthermere indholder och udvisser; thertill svarett *Lauris Nielssenn*, att for^{ne} *Niels Pilgriss* Hustrue *Kirstine* och *Lauris Nielssenns* Hustrue, *Mette Svendzdatther*, er II Fuld-syskende, och thennom er bode tilfallenn uti ret Arff epher theris Foreldrene for^{ne} Trelundgaardtt, förenn siste forgangene Feigde her uti Riiغتt begyntis, at Bondegødz uti Hamerum - Herritt bleff forbrott till oss och Kronenn, och therpaa uti Rette lagde *Lauris Nielssenn* ett Breff under Datum MDXXXIX, lydendes, at theris Sambfrender hagde skiiffitt och jaffnitt *Niels Pilgriss* paa hans Hustrues Vegne, och *Svend Smedtt* uti Nestholt paa *Metthe Svendzdatthers* Vegne, theris Bundegaaess emellom uti Trelund, och fyrst skiiffitte the thennom theris Husse emellom, och skall *Niels Pilgriss* haffve halff Gaarssrum, halff Kalgaardtt, halff Toffte - Jordtt, halff Ager och halff Engh, halff Hede och Forte uti Trelund och Trelund March, och skulle *Mette Svendzdatther* haffve halff Gaarssrum, halff Kalgaartt, halff Toffte-Jordtt, halff Ager och halff Eng, halff Hede och halff Forte uti Trelundh och Trelund March, och skall *Niels Pilgriss* haffe II Engi-Deller aff bode theris Deller i Trelund

ald thenn Stundh handh er i Sandemends Toff aff Trelund; thenn ene Engh, som heder store Stiges-Kier-Eng, och thenn andenn hedder lille Degerholm, som samme Breff ytthermere indholler och udvisser. Thernest i Rette lagde *Laur's Nielssenn* ett Samfrenders-Breff under Dattum MDLI, lydendes, at *Niels Pilgriss* och hans Hustrue *Kirstine* skulle haffe Halffdellenn aff Trelund Egenndom och hver theris Husse, som the i Vere haffve, och skulle *Niels Pilgriss* haffve these epth^o Engi, lille Degerholm och Store-Stigs-Kier, Lille-Stigs-Kier, Maiessholm, Clemensholm, bode i Kier och udenn Kier, enn *las* (?) Engh paa Vester-Siide paa Røengi och thertill alle the Engi, hand tha i Verre hagde, halff Ager-Jordtt och halff Fegang, och theremod skulle *Lass Nielssenn* paa synn Hustrues Vegne haffe thenn Engh offenn vid Hollemholt Broff till Gullenstrup Marck vedtager, thenn Engi-Dell i Røhoffvit-Kier, Lindebredt Eng, som ligger till Trelund och alle the Engi, *Lass Nielssenn* i Verre hagde mett halff Ager - Jordtt, halff Forte och Fegangh, och hves *Niels Pilgris* icke haffver Fylliste for Sandemendz Toff, tha skall *Las Nielssenn* görre *Niels Pilgriss* Fylliste &c. Thernest enn Dom aff Viborig Landzting under Dattum MDLVII, lydendes, at epttherthii *Niels Pilgrüss* sielff for^o III Stycker Engi i synn egen Hefdt och Besidelse haffer, som thet Opladelssebreff paalyder och hand paataller, och epttherthii Samffrender haffer delt och skifft thennom emellom, viiste the icke *Niels Pilgris* att kunde haffve Tilltall till *Lass Nielssenn* for samme Engi och Skifft emod thett fyrste Samffrenders-Breff &c, Item enn andenn Dom aff Viborig Landzting under Datum MDLVII, indhollendes, att the icke viiste thett fyrste Sambfrenders-Breff att kunde fraffalle eller samme Skifte emod for^o Breff at motte forvandliss, och om the tvende Engi, *Niels Pilgris* skulle haffve for Sandemends Toff, bleff samme Tiid aff begge Partherne indgiffvitt paa IIII Mend thet att skulle forhanle thennom emellom, hvad *Lass Nielssenn* skulle udlegge *Niels Pilgrüss* &c., som samme Breff ytthermere indholler och udvisser &c., och menthe for^o *Las Nielssenn* eptther slig Legliighed, at hannom burde for^o haffve Trelund Gaardt i Ager, Eng och Eyndom at haffe och beholle, och menthe, at *Niels Pilgrüss* inthet forlods burde at haffve udenn aleniste hves hand skulle haffve for Sandmend-Toff, emedens hand er Sandemand aff for^o Trelund. Thertill svaritt *Niels Pilgriss*, at ther

for^{ne} Trelund bleff forbrott till oss och Kronenn, vandritt hand eptther och indfriett samme Gaardtt igienn aff Faldt, och therfor undthe for^{ne} *Metthe Svendsdatther* mett synn Lagverie, som tha vor *Svend Smedh* i Nestholt hannom for^{ne} III Engi-Delle forlods att udtage aff beggis theris halfvve Partt, som hans Tingsvittne paalyder, och berette therhoss, att the Sambfrender, som fyrst skiiftte thennom samme Gaard emellom eptther at thend indfriett vor, the haffve tillskiiftt hannom samme III Engi - Delle, och hand haffer thennom udi synn Hand och Brugelsse mett samme theris Breff, och menthe therfore, at thett Breff er hannom mett och indthet emod uti thenn Sag; videre berette och *Niels Pilgriss*, at siidenn for^{ne} *Lass Nielssenn* haffer foett for^{ne} *Metthe Svendsdatther* och er komen til Trelund at boe, tha haffer *Lass Nielssenn* hafftt seg til och indtagiit aff beggis theris Eyndom videre enn hand hadde Rett till, och thesligeste ville och for^{ne} *Lass Nielssenn* icke tillstede for^{ne} *Niels Pilgriss* for^{ne} tre Engi-Delle forlods at beholle, som hand haffer Breff och Sigell paa, therfor nödes for^{ne} *Niels Pilgriss* till at tage Beffalling til theris Sambfrender, som thennom endliig kunde skiiftt emellom, och siidenn till gode Mend, som thennom kunde endelig dömmem emellom, och therpaa fyrst uti Rette lagde *Niels Pilgris* et Breff, som XII theris Sambfrender haffe udgiffvitt under Datum MDLVII, indhollendes, att the eptther vor Beffalling hadde skiiftt for^{ne} Trelund Engi och Egendom emellom *Niels Pilgriss* paa synn Hustrues Vegne och *Las Nielssenn* paa synn Hustrues Vegne uti saa Maade, att the for^{ne} III Engi-Skiiftte, Clemens-Holme, lille Sties-Kier och Mayesholm, som *Niels Pilgris* hadde till forlods tillforenn, som hans Breff bemeller, thet skiiftte the uti thvo och sidenn gaa therom saa mögitt, som Rett er; therhos tillskiiftte the *Niels Pilgris* thenn Nörre-Skiiftt aff Rödhoffvit-Kier met mere Engh och Halffpartthenn aff Trelund Gaarssrum, Ager-Jord och aff alle Trelund Egendom, undtagitt thend Eng, som *Niels Pilgris* er tillaggt for Sandemendz-Toff, som samme Breff ytthermere indholler och udvisser &c. Thernest i Rette lagde *Niels Pilgriss* enn Dom, som oss elskelige, erliige och velbyrdig *Palli Jull* till Strande, *Mogens Mogenssenn* till Sindinggaardtt mett flere goude Mend eptther vor Befalling hadde udgiffvitt under Datum MDLVII, lydendes, att thett Opladelsse-Breff, som *Lass Nielssenn* paastaar

for et Kiøbebreff, vor icke holdt, epttherthii the III forlods Engi och the II Engi for Sandemendz-Toff aff Trelund er *Niels Pilgriss* icke y andre Maade udlagtt, enn *Niels Pilgriss* haffer tagitt for^{ne} fem Engi-Loder i synn Skiiftt och gjorde ther Vederlag for, och thet Breff bör ved synn Magt at bliffve, och at the siste Samffrender haffve skiftt och ieffnitt thennom Trelund Engi emellom rettheligenn, saa *Las Nielssenns* Lod fandest saa godt at verre, som *Niels Pilgriss* Lod, undertagitt the III forlods Engi, och the thvo Stycker Engi for Sandemendz Toff aff Trelund, som samme Breffve ytthermere indholder och udvisser, och satte *Niels Pilgriss* uti alle Rette, om hand icke eptther for^{ne} *Mette Svendzdatthers* eget Breff, Tingsvittner, Samfrenders Breff och gode Mends Doms Lydelsse bör for^{ne} halffve Trelund uti Ager, Eng och Egen- dom, och thertill the tre forlods Engi at haffve och beholle til seg och sinne Arffvinge til evindelig Eyge, och om hannom icke bör i lige Maade for^{ne} tvende Engi-Delle at haffe och beholle, emedens hand er Sandemand aff for^{ne} Trelund, och om hannom icke fremdelis burde synn Forfylling till Laass uti thenne Sag eptther vor och Rigens Rett, mett flere Ord och Talle, thennom therom paa beggi Siider emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagens Leglighet och eptther thett Tingsvitnis Lydelsse, for^{ne} *Mette Svendzdatther* mett synn Lageverie haffer giffvit *Niels Pilgriss* paa for^{ne} halffve Trelund och the tre Engi forlods at skulle haffe och beholle aff beggis theris Dell, och the II Engi-Delle for Sandemendz Toff i lige Maade, epttherthii *Niels Pilgriss* haffver uti thett fyrste Samffrenders Breff beholt for^{ne} III Enge, hannom fyrste Gang for- lods vor unt eptther for^{ne} Tingsvitnis Lydelsse; tessligeste och eptther thet siste Sambfrenders och gode Mends Doms Lydelsse, som dömmet thett fyrste Breff vid Magt, udi hvilcket *Niels Pilgriss* er for^{ne} III Engi forlods undt, tha bör *Niels Pilgriss* for^{ne} halffve Trelund met hinders halffve Tilliggelsse och ther- till the III forlodis Enge - Skiftter att haffve och beholle, och thessligeste the thvende Engi-Delle att beholle, som hannom er udlagt for Sandemendz-Toff emedens hand er Sandemand aff for^{ne} Trelund, och nar *Niels Pilgriss* icke len- ger er Sandmand, ta skiiftis Halffdellenn til *Lass Nielssens* Hustrue eller hin- des Arffvinge och anden Halffpartt till *Niels Pilgriss*, hans Hustrue eller hinders Arffvinge aff for^{ne} II Engi-Delle, som er Store-Stiges-Kier-Eng och

Lille Degerholm-Engh, hannom for Sandemendz Toff er udlagt, och *Niels Pilgris* synn Forfylling eptther Rigens Rett.

Datum Kolling thenn Mandag nest eptther Sti. Mortens Dag (*), nerverendes *Oluff Munch* och *Niels Lange*, vore tro Mend och Raad. 1558.

131.

1559. Kongens og Rigsraadets Dom. *Poul Laxmands* Arvinger gjöre Paastand paa noget Vicariegods, men Besidderen godtgjör sin Adkomst ved Laasebrev og frifindes.

(M.)

Vor skickett fore oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och velbyrdige *Gertt Ulfstanndt* (¹) till Atzerboo, och oss elskelige Frue *Talle, Povell Laxmannz* Epttherleffverske, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erlige och velbyrdige Frue *Anne, Peder Lauritssenns* (²) Epttherleffverske till Tarupgaardt, och hinde tiltallit fore thrennde Gaarde ligenndes paa Langlanndt; ienn kallis Kiedebygaardt och mett thvennde andre Gaarde ligenndes uti Brannndsby, hvilcke thrennde Gaarde Her *Povell Laxmanndt* aff Sandoltt skulle haffve giiffvitt till ett Alter uti Faaborigs Kiercke, och uti Rette lagde *Gertt Ulfstanndt* och Frue *Talle* enn Fundatz, lydenndes, at Her *Povell Laxmanndt*, Riider, aff Sanndolt, hagde giiffvitt thrennde sinne Gaarde och Gods paa Langelanndt till ett Alter uti Faaborigs Kiercke fore Messer och Guds Thienniste therfore hollis skulle, som same Fundatz ytthermere inndholler och udvisser, och mennte *Gertt* och Frue *Talle* thet at vere the samme tre Gaarde, som Frue *Anne* nu uti Vere haffver, och mennte, att epttherthii the ere Her *Povell Laxmanns* rette Arffvinge och tenum aff framfarnne Konni-

(¹) Den 11te November.

(¹) *Gert Ulfstand*, gift med *Giörrild Gyldenstiern*, Datter af *Abraham Eriksen (Gyldenstiern)* og *Elsæ Laxmand*, som var Datter af den bekjendte Rigshofmester *Poul Laxmand* (jvfr. I, 27). Den

Poul Laxmand, hvis Enke Frue *Thalle (Ulfstand)* nævnes i Dommen, var Rigshofmesterens Sünnesön, Herre til Bosiö.

(²) *Peder Lauridsen* til Tarupgaard, nu Torpegaard, i det forrige Rugaards Amt, døde 1551, D. Atl. 479.

ger er untt att talle paa hves Altergods Her *Povell Laxmandt* saa till Alter och Vicarier giiffvit haffver, at thenum therefore burde same Gaarde igienn at haffve &c. Thertill svaritt Frue *Anne, Peder Lauritssenns*, att hun innthet viiste aff Her *Povell Laxmanns* Gods att siige, menn hines Hossbunde *Peder Lauritssenn* hagde loglige och rett kiöbtt thrennde Gaarde, ligenndes paa Langelanndt aff enn Riidersmanns Manndt vedt Naffnn *Niels Lauritssenn*, som hun mennte at vere ther rett Eiger till och hanndt siidenn haffver fuldt same tre Gaarde mett mere Gods, paa Langelanndt liigendes, till Laass, och therpaa uti Rette lagde Frue *Anne Peder Lauritssenns* et hogborne Fyrstis, Konning *Christiann* thenn Thredie, Danmarckis, Norgis, Veanders och Gotters &c. Konning, vor kiere Herre Faders loglige Ihukommelsse, Laassebreff under Dattum MDXLVI, lydenndes: *Niels Lauritssenn* hagde soldtt och skött fra seg och sinne Arffvinng och till *Peder Lauritssenn* Kiedbygaardt, ligenndes paa Langelanndt i Homblitt Sogenn, giiffer XII Örtu Bugh och XVI Skieper Haffre, enn Gaardtt i Brannsbys giiffer IIII Örtu Byg, enn Marck, XII Skieper Haffre, *Hanns Anderssens* ibor, enn Gaardtt ibid., *Per Nielsens* ibor, giiffer IIII Örtu Byg, enn Marck XII Skieper Haffre, hvilcke Gaarde *Peder Lauritssenn* mett mere Gods haffver logligenn forfuldtt till Laass och thenndt Sag er evindelige Tigelsse uppaa, som same Laassebreff ytthermere inndholler och udvisser, och satte Frue *Anne* uti alle Rette, epttherthi hanndt same Gods saa logligenn haffver forfuldtt till Laass, om hinde eptther for^o Laassebreffvis Lydelsse icke bör for^o Gaarde att haffve och beholle anngerlöss eptther thenne Dag, mett mannge flere Ordtt och Talle thennum therom paa bode Süder emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Leglighet och epttherthii for^o *Per Lauritssenn* haffver for^o thrennde Gaarde paa Langelanndt logligenn forfuldtt till Laass och thenn Sag er satt evindelige Tigelsse uppaa, och Laass er Loffssenns Ennde, tha bör for^o Frue *Anne Per Lauritssenns* for^o thrennde Gaarde eptther thenne Dag quit och frii och anngerlöss at haffve och beholle fore alt ytthermere Tiltalle eptther hines Laassebreffvis Lydelsse.

Dattum Haffniæ thenn Fredag nest eptther Sti. Peders Dag ad vincula (*), uti vor

(*) Den 1ste August.

eigenn Nerverelsse, nerverendes *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Her *Per Skramm*, *Oluff Munck*, *Jörgenn Lycke*, *Tage Thott*, *Claus Urne*, *Niels Lannge*, *Holgerdt Rossenkranndz*, Her *Lage Bragde*, *Iver Krabbe*, *Herluf Trolle* oc *Chorfitz Ulfeld*, vore tro Mendt och Raadt. 1559.

133.

1559. Kongens og Rigsraadets Dom. *Poul Laxmands* Enke tildømmes, i Overeensstemmelæe med et mellem hende og Kjöbenhavns Magistrat indgaaet Forlig, adskillige Gaarde og Boder i Kjöbenhavn, som hendes Mands Forældre havde skjænket til vor Frue Kirke, men hun tilpligtes at erstatte Besidderen hvad han havde anvendt paa Bygningernes Forbedring m. v. Besidderen paaberaaber sig en under Kong Frederik den Første mellem Capitlet og Kjöbenhavns Borgere indgaaet Forening, hvorved disse havde erholdt Arvefæste paa de Gaarde, som laae paa Capitlets og Kirkernes Grund (¹). Landgilde nævnes som Afgift af Kjöbstædgaarde.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige och velbyrdige Frue *Talle*, sallige *Povell Laxmanns* Epttherleffverske till Sandoltt, och hagde uti Rette kallit och tiltallitt *Hanns Jacopssenn*, Borgere her uti vor Stadt Kiöbinghagenn, for enn Gaard ligenndes her uti Kiöbinghagenn vedtt Strann denn, som *Hanns Jacopssenn* sielff ibor och tilholler seg fore Eigenndom, som Frue *Talle* mennte mett Urett; thi at thet vor Altergods, och hendes sallige Hossbundes Foreldernne Her *Povell Laxmandt*, Riider, hagde same Gaardt, *Hanns Jacopssenn* nu ibor, mett flere Gaarde och Boder her uti Kiöbinghagenn ligenndes, giffvennt till Jomfrue Marie Altere her uti Kiöbinghagenn uti Sti Nicolai Kiercke, och först uti Rette lagde Frue *Talle* et Pergmentz - Breff, som for^o Her *Povell Laxmandt*, Riider, aff Atzerboo hagde udgiiffvitt under Dattum

(¹) Hvad denne Forening fastsætter om at meddele Kjöbenhavns Indbyggere Arvefæste paa Kirkegodset, stemmer ganske overeens med hvad Christian den Anden havde foreskrevet i sin Lov (V. L. c. 89 (94): „Vele vii: att hves Jordegodz oc Gorde, som Kirker, Kloster oc Riddersmænds-

mænd haffve liggendis i Kiöbstæderne, som de self ey besidde oc udi boo, skulle herefter setis paa skelligt Landgille, oc vore Borgere, som thennom bygge oc besidde, skulle thennom nyde Arfvinge efter Arfvinge.“

MDI, lydennedes, at hanndt hadde giuffvitt till Jomfrue Marie Alter uti Sti Nicholai Kiercke her uti Kiöbinghagenn thesse eptth^m hanns Gaarde och Gods, som er fyrst enn Gaardt ligennedes udt medt Strannenn, vestenn offvenn *Jep Jenssenn* och östenn fore *Hanns Dannckerssenn*, som *Peter Siorssenn* ta i Leige hadde uti saa Maade, at hanndt skulle giuffve aarlige Aar theraff otte Marck och bygge och forbedere selff Gaardenn, som hanns Leigebreff therpaa udvisser, for^{ne} vor Frue Alter udenn Skade. Item for^{ne} Her *Laxmanns* Boder, som liiger uti thet lille Feriestrede, renter otte Marck unndtagen thet Hus och Bollige, Presten ibor till for^{ne} Alter, thet skall bliffve till Prestebolige; item enn anddenn Her *Laxmanns* Gaardt, ligennedes vestenn i Kiödmannngergadenn, mett flere Gaarde och Boder her uti Kiöbinghagenn liigennedes, som for^{ne} Her *Laxmann*dt gaff till same Alter och Vicari fore Messer och Thienneste theraff hollis skulle, eptthersom same Her *Laxmanns* Fundatzs ytthermere inndholler och udvisser, och mennte Frue *Talle*, att hindes Börnn, som Her *Laxmanns* rette Arffvinngge mett Rette burde alt for^{ne} Gods her uti Kiöbinghagenn och andersteds ehvor thet ligennedes er, som Her *Laxmann*dt till Alterer och Vicarier giffvitt haffver, igienn at haffve, nyde, bruge och beholle eptther Stormegtigste Fyrstes Her *Christiann* thenn Thredie, Dannmarckis, Norrigis, Vendis och Gottis &c. Konning, vor kiere Herre Faders loglige Ihukommelsse, Recessis Lydelsse. Thertill svarett oss elskelige Borgemester och Raadt her uti vor Stadt Kiöbinghagenn, thessligeste och for^{ne} *Hanns Jacopssenn*, som her tilstede stodt, at Högbornne Fyrste Her *Frederik* thenn Fyrste aff thet Naffnn, Dannmarckis och Norriges &c. Konning, vor kiere Herre Faderfader hogloglige Ihukomelsse, hadde mett Biscop *Lage Urnne*, tha Biscop uti Roskilde, och menige Capitell uti Kiöbinghagenn giordt enn enndelige Forligelsse, Skick och Contractt unnder Dattum MDXXIII, mellom for^{ne} Biscop *Lage Urnne* och Capitell paa alle Kierckers och Alteriis Vegne uti for^{ne} Kiöbinghagenn och for^{ne} Kiöbinghagenns Boriiger och Indbygere paa thenn anddenn Siide, om hves Bygning, som Borgernne her uti Kiöbinghagenn byggett haffver och hereptther bygennedes vorder paa Chapitels, vor Frue Kierckes och alle Kierckeris och Alteris Jorde uti Kiöbinghagenn uti saa Maade, att *Knud Valckendrop*, Degen uti Kiöbinghagenn, mett menige Capitell ther samesteds hadde mett verdige

Fader mett Gudt Her *Lage Urne*, Bischof uti Roskildt, theris naadige Her-
 ris Villie, Raadt och Sambtycke [hagde] ladit et Breff udgaa, hvoreptther the
 thennum' eptther thenn Dag alle rette skulle, hvilckett Breff, som lyde, at for^{no}
Knudt Valckendrop, Degenn uti Kiöbbinghagenn, mett for^{no} meninge Chapitell
 hagde unnt och uti Leige laditt hederliige Mandt N. Borger uti Kiöbbinghagenn,
 hanns Höstra, beggis theris egne Börnn och theris Arffvinngge enn vor Frue
 Kierckes Gaardt och Grundtt ligenndes N., som N. utibor, mett aldt sinn rette
 Tillegelsse uti Lennge och Brede, som thenn nu begreffvean och inndhegnitt
 er, at haffve, nyde, bruge och beholle uti alle thieris Liffsthiidt, thenn enne
 eptther thenn anddenn mett saadann Skell och Vilckor, at te skulle for^{no} Gaarde
 bygge och forbedere, besynnderlige et Stiennhus, tvo Loffter (²) högtt, udt till
 Adelgadenn eller hvor thet icke Formur er, ett merckeligt Hus (³) murett emel-
 lom Stolper, mett anddenn godt Kiöbsteds-Bygning inndenn i Gaardenn och
 mett Stenntag, och same Gaardt och Bygning uti gode Maade ved Magtt holle,
 och giiffve theraff for^{no} vor Frue Kiercke aarligenn till Leige och Lanndgille
 saa mögitt som fiire af Capitell, fiire Vicarier, fiire aff Radmendene och fiire
 agtte Boriger thett sette uti danske Penninge, som her i Lanndit gennge och
 geffve ere, Halffdelenn till Paaske och Halffdelenn til Sti Mickelsdag betime-
 ligenn till gode Rede yde och betalle skullendes. Item [skall] aldt anddenn
 Konningelige och Stads Tynnge, som nu sedvannlige er eller hereptther paa-
 legges kanndt, skulle the sielffve udgiiffve och innthet therefore affkorte i same
 Leie. Item sker thet saa, at for^{no} N., hans Hussfrue, thieris Börnn eller
 Arffvinngge eptther the saa merckeligenn (⁴) paa same Gaard byggett haffve,
 trenges mett Armodt, Fattigdom, Siugdom eller fore nogenn anddenn redeliige
 och nötorfftelig Sag att sellige eller pantsette same thieris eigenn Bygning, at
 thet kanndt forfaris uti Sanndhet, ta mue och skulle thi thertill haffve fuldt
 Magtt att sellige, pantsette och affhende same Gaardt och Bygning enn besii-
 dennedes Boriiger uti Kiöbbinghagenn, som skatter och skyller vor kiereste naa-
 dige Herre och inngenn anddenn, dog at thet sker mett for^{no} Chapitells Viid-

(²) Loft, Stokværk, Etage.

(¹) merckeligen, betydeligen.

(³) et merckeligt Huus, et betydeligt, stort Huus.

skab och Sambtycke och for^{te} Leie till Kierckenn vedt Magtt bliffver, och skall tha for^{te} Chapitell haffve III Mk. danske sedvannlige Breffpenninge och ei mere begere fore same thieris Sambtycke. Item hvor och saa skeer, at for^{te} N. hanns Hussfrue thieris Börnn och Arffvinngge eller hvem for^{te} Gaardt aff thenum fanggenndes vorder, hanum icke byger, forbederer och i gode Maade holler, och for^{te} Lanndgille och Leien theraff ey till gode Rede betalle ville, tha skulle the udvisses och enn andenn Borger eptther for^{te} xvi Dannemennds Tycke och beste Skell inndsettes igienn, som theraff beder Skell och Fylleste vill giöre som for^{te} stanner. Thessligeste skulle och these eptther^{te} Artickler och Pungter hollis ubrödeligenn, som hereptther fölliger, at hvilckenn Boriger ther icke nöges mett thet Breff, hanndt nu haffver aff Kierckenn, skall fange Breff paa nye, om hanndt merckeligenn byge vill, som for^{te} staa. Item hvilckenn Boriger, som haffver Breff paa Kierckens Gaardt, och siider fore liit Leie, och icke haffver byggt, saa at Kierckenn ther uti skeer Skell, hanns Breff skall och fornyes och Leigenn settes skelliger eptther te sextenn Mennds gode Tycke. Item hvilckenn Boriger, som byggt haffver och vill dog nögis mett thet gamble Breff och (*) theruti vill besöge sinn Siels Sallighet, hanndt skall icke nödis till att tage nytt Breff. Item hves Gaarde eller Jorde, Kierckenn haffver nu ubebreffvitt bortt och vill thenum sielff lade bygge och forbedere, thenum skall Kierckenn icke vere pligtige at bebreffve bortt udenn hun löster. Item skall Ingenn formenis att giiffve sinn Bygning till Kierckenn at föröge Guds Thienniste mett, Gudt alsommectigste till Loff och Ere, och sinn Siell till Sallighets; dog at same Bygning straxt skall vorderis aff for^{te} sextenn Danemenndt och Pennige till Kierckenn och Bygningenn selliges enn besiidendes Boriger och inngenn andenn, som for^{te} stanner, som same Breff ytthermere inndholler och udvisser &c.; viidere berette och for^{te} Borgemester och Raadtt, att for^{te} *Hanns Jacopssenns* och hanns Forfedernne fore hanum hagde byggt same Gaardt alsamenn paany eptther hanns Breffvis Lydelse,

(*) och theruti vil besöge sin Siels Sallighet; dette besynderlige Udtryk veed jeg ikke at forklare anderledes, end at man derved vilde give Borgerne at forstaae, at det vilde være till Baade

for deres Sjæls Salighed, dersom de ikke fordrede Arvesæste, skjönt de dertil vare berettigede, naar de selv havde opført Bygninger paa Kirkens Grund.

hanndt therpaa haffver, som er udgiiffvenn aff Borgemester och Radt her samestedz halffrediesinndstiuge Aar siidenn och hanndt och hanns Foreldernne fore hanum haffve aarligen till gode Rede udgiiffvitt theris Jordskylle theraff, som themum aff Rette burde, och mennte therfore eptther hogbemelte Koning *Fredericks* Breffvis Lydelsse, at Kiöbinghagens Boriger skall haffve och beholle te Kierckernis Jorde, the saa bygge och forbederer, att for^{ne} *Hanns Jacopsenn* och burde for^{ne} Gaardt at haffve och beholle och giiffve Frue *Talle* och Her *Laxmanns* Arffvinnges theraff sliig Skylle, som gick theraff till for^{ne} Alter emedenns thet vor vedtt Magtt; viidere berette och for^{ne} *Hanns Jacopsenn* sielff, at thenn Gaardt, hanndt paabor, thet Jordzmonn skulle icke Her *Laxmann* aldsamen haffve giiffvenn till for^{ne} Vicari, menn enn Boriger vedt Naffnn *Matz Jenssenn* skulle och haffve giiffvenn enn Bodt till for^{ne} Jomfrue Marie Altere i Sti Nicholai Kiercke, hvilckenn Bodt och Jordssmonn for^{ne} *Hanns Jacopssenn* berette, att hanndt sielff enndtnu haffver och bruger till for^{ne} Gaardt, och mennte *Hanns Jacopssenn*, at thenn Bodt met sinn Grundt och Bygning burde at vere affskildtt fra for^{ne} Her *Laxmanns* Grundt. Therneft uti Rette lagde *Hanns Jacopssenn* enn Dom, som vor elskelige Borgemester och Raadt her uti vor Stadt Kiöbinghagen hadde udgiiffvit thette nerrenndes Aar, lydenndes, at epttherthii *Hanns Juchopssenn* hadde Breff paa same Gaardt halffrediesindstiuge Aar gamelt och hanndt och hanns Forferne haffve byggt same Gaardt paa ny, och epttherthi Konning *Frederick* Hogloglige Ihukomelsse haffver unnt Kiöbinghagens Inndbygere Eigenndomenn paa hves the byger och forbederer paa Kierckegods, tha skulle *Hanns Jacopssenn* beholle sinn Gaardt och giiffve theraff aarligen till Her *Laxmanns* Arffvinnges saa mögitt Rentte, som ganger aff thenn Part, Her *Laxmann* gaff till Alterett, och sielff byge och forbedere same Gaardt, thenum ubesvarett, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser, och mennte *Hanns Jacopssenn*, at hannum eptther sliig Leilighet same Gaardt at maatte beholle eller och uti thet alderringeste, om hanndt skulle sliipe thenn Partt aff same Gaardt, Her *Laxmann* gaff till for^{ne} Vicari, om hanum icke burde igienn at haffve eptther Guds Retferdighet hves hanndt paa same Gaardt byggt och forbederitt haffver. Thertill svaritt for^{ne} Frue *Talle*, at siidenn for^{ne} Hogborne Fyrstes

Konning *Fredericks* Breff udgangenn er, tha haffver hun veritt mett Borgemester och Raadt her uti vor Stadt Kiöbinghagenn uti Rette fore hogloglige forbemelte vor kiere Herre Fader och Danmarckis Riigens Raadt, och therpaa uti Rette lagde Frue *Talle* et Høgbemelte vor kiere Herre Faders enndelige Contractsbreff unnder Dattum MDLVIII, lydenndes, at for^{ne} Borgemester och Raadt her uti vor Stadt Kiöbinghagenn, och for^{ne} Frue *Talle* bleffue saa endeligenn och vel forligtte, att for^{ne} Frue *Thalle* paa hinndes Börnns och thieris Arffvinnges Vegne skulle haffve, nyde och beholle aff for^{ne} Her *Laxmanns* Altergods enn Gaardt ligennndes her uti vor Stadt Kiöbinghagenn, ligennndes vedt Strannndenn, som *Hanns Jacopssenn* ibor och haffver Breff paa, enn Gaardt uti Kledebodenn, som *Annders Jude* haffver Breff paa, och *Villatz Skomager* ibor, och 11 Boder uti thenn lille Feriestrede, som *Lauritz Matssenn* haffver Breff paa och *Bennt Skomager* ibor &c., som same Contractt och enndelige Forligelsse ytthermere inndholler och udvisser, hvilckenn Contractt och Forligelsse Hogloglige vore kiere Herre Fader mett sinn eigenn Hanndt unnderschreffvitt haffver, och satte for^{ne} Frue *Thalle* therefore uti alle Rette, om hinde paa hinde egnne och hinndes Börnns Vegne ick bör for^{ne} Gaardt, *Hanns Jacopssenn* nu ibor, mett the anddere Gaarde och Boder, her uti Kiöbinghagenn ligennndes, som Her *Laxmann* gaff till for^{ne} Jomfrue Marie Alter och saa viit aff thenum, som forbemelte vor kiere Herre Faders Contractt hinnde tilholler, at haffve och beholle till seg och sinne Börnn och thieris Arffvinnges, mett mannge flere Ordt och Talle, thenum therom paa bode Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, vor ther saa paasagdt fore Rette, att for^{ne} Frue *Talle* och hinndes Börnn, Her *Laxmanns* Arffvinnges, bör for^{ne} Gaardt, *Hanns Jacopssenn* ibor, som Her *Laxmann* haffver giiffvitt till for^{ne} Vicari mett the anddere Gaarde och Boder, forbemelte Contractt tilholler, for^{ne} hendes Börnn och thieris Arffvinnges, alt haffve och beholle eptther forbemelte vor kiere Herre Faders Breffvis Lydelsse, dog skall tilneffnis nogere skellige uvillige Danemenndt, som skall vordere hves Bygning *Hanns Jacopssenn* och hans Forfedre paa thenn Gaardt byggett och forbederet haffver, som hanndt ibor och Her *Laxmann* gaff till for^{ne} Alter och Vicari, thenn for^{ne} *Hanns Jacopssenns* och hans Forfederis

Bygning skall Frue *Talle* paa hendes egne och hendes Börns Vegne betalle for^{re} *Hanns Jacobsens* eptther for^{re} uvillige Mennds Sigelste.

Datum Haffne thenn Thissdag næst eptther Sti. Apli. Dag (*), uti vor eigen Nerverelse, nerverendes Her *Eyler Hardennberig*, Danmarckis Rügens Hoffmester, *Johann Friis*, vor Chantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Danmarckis Riigens Marsk, Her *Peder Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Verner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, *Holgerdtt Rosennkrandz* och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadt. 1559.

133.

1559. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Tvistighed mellem Arvingerne efter *Mogens Munk* henvises til Paakjendelse af 12 Samfrænder (*).

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och velbyrdige Fru *Ida*, Her *Oluff Rosennkrandssis* Epttherleffverske till Nygaardt, Frue *Kierstinne*, Her *Ulf Paaviskes* Epttherleffverske till Kronnssgaardt, Frue *Kierstinne Lyckisdatther* och *Peder Munck*, vor Hoffsinnder, paa sinn egne och sinn Broder *Lodvig Munckis* Vegne, och hagde alle uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och velbyrdige *Oluff Munck* till Thvis, vor tro Manndt och Raadt, och tiltallitt hanum fyrst fore Guldt, Sölff, Pennige, Klenodier, Fee, Qveg, Boo och Boskab, som finndes paa Volstrup eptther *Mogenns Munckes* Dödt; sameledis for hves Bopennige uti Pannt och Lössöre, som eptther thieris Moder och Fader-Moders Dödt, och hves Guld, Sölff och Pennige, som eptther theriis Faderbroders och Fadens Faderbroders Dödtt skall vere inndkommenn uti *Mogenns Munckes* Boo och nu saa icke aldelis finndes tilstede; uti lige Maade hagde the och uti Rette steffntt oss elskelige *Iver Krabbe*, vor tro Manndt och Raadt, *Erich Skram*, *Malli Jenssenn* och

(*) Den 24de August.

(¹) En Sag af lignende Beskaffenhed fra Aaret 1549 findes i første Samling 120 f.

Biörn Kaass, at the skulle bestaa enn Bekiennelse, som *Mogens Munck* thenum offververendes skulle haffve giordtt paa Volstrup, sameledis for hves Eigenndoms-Breffve, Kiöbebreffve, Pantebreffve och clare Register och Jordeböger paa hves Kiöbegods, Pantegods, Guldt, Sölff, Boo, Boskaff och anddenn Lössöre, som for^o *Mogens Munck* arffvede eptther Biscop *Iver Munck* och Frue *Karinne Hendric Stampis*, och annder Eigenndoms - Breffve thieris fedrenne och mödernne Gods anrörenndes, och same Gods thenum eptther thieris Loder icke er udlagdt; framdels för hves Anpartt uti thieris federnne och mödernne Gods, Kiöbegods och Kiöbstedgods, som *Oluff Munck* seg tilholler och icke er thenum udlagt; sameledis hagde Frue *Ida*, Her *Oluff Rossenkranndssis*, och Frue *Kierstinne*, Her *Ulffs*, uti Rette steffnt *Oluff Munck* eptther att hanndt haffver annamitt Skell och Fylleste uti thieris mödernne Gaardtt Palssgaardt fore the tuo thusennde Gyllenn, hanndt haffver theris Hossbundes Her *Oluff Rossenkranndssis* och Her *Ulff Paaviskis* Breffve paa, om *Oluff Munck* icke therefore bör at holle thenum qvitt huoss thieris Bröderbörnn; uti lige Maade hagde och *Peder Munck* paa sinne egne och sinn Broders, *Lodvig Munckes*, Vegne uti Rette steffnt *Oluff Munck* fore hanss fedrenne Gaardt, Palssgaardtt, *Oluff Munck* haffver soldt och affhenndt och kiöbt seg Gods och Sedegaarde fore, for hves Guldt och Pendinge, hanndt therefore haffver opboritt, och fore Opbörsell aff for^o *Peder Munckis* federnne Gaardtt uti xxii Aar; sameledis hagde Fru *Ida*, Fru *Kirstine* och *Peder Munck* uti Rette steffnt *Oluff Munck* fore hves Lodt och Dell thenum tilfaller uti the Penninge, *Oluff Munck* haffver annamitt och opboritt aff Frue *Sitzelle*, *Erick Krumdiges*, fore thedtt Aagesvigs Gods, hun inndlöste aff hinde och hinndes Medarffvinge; thesligeste at thenum fore thieris Loder icke er skeedt Skell oc Fylleste uti thieris federnne och mödernne Gods uti the Loder, som thenum alrede emellom lignet och lagdt ere. Thertill svaret *Oluff Munck*, at hanndt her ville vere offverbödige at ganngge uti Rette mett sinne Syster- och Bröder-Börnn fore all thenn Dell, the hanum mett Rette kunde til-talle eller fore thieris Sambfrennder, om the uti lige Maade ville stannde hanum till Rette fore hves hanndt kunde haffve thenum mett Rette till at talle, mett mange flere Ordt och Thalle, thenum therom paa bode Siider emellom

vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, och epttherthi thet er Syskennde - Skiffte och theris rette federnne och mödernne Arff anrörenndes the omthrette, tha inndsatte vii thenn Sag till XII thieris Sambfrennder, som the her for oss opneffnde, som skall eptther vor Befaling till beleglige Thiidt och Stedt samelkome och skillie thenum ad till Mynde eller Rette, och thersom ther eblannt noger Artickler ere at for^o thieriis Sambfrennder icke kanndt skillie thenum adt mett, ta skall thet inndkome fore oss och vort elskelige Raadt till fyrste almindelige Herredage her uti vortt Riige Danmark hollennedes vorder, och ta gaa therom saa mögit som Rett er.

Dattum Hafniæ thenn Tissdag nest eptther Sti. Bartholomei Apli. Dag, uti vor eiggenn Nerverelssse, nerverennedes Her *Eyler Hardennberg*, Danmarkis Riiges Hoffmester, *Johann Frlis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Danmarkis Marsk, Her *Per Skramm*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Verner Passberg*, Her *Niels Længe*, *Holgerdt Rossenkranndz* och *Peder Bille*, vore tro Mendt och Raadt. 1559.

134.

1560. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Landstingsdom stadfæstes, der havde fældet saavel Herredsnævn som Landnævn ⁽¹⁾ i en Troldomssag, i hvilken Nævningerne uden Grund havde dømt en Qvinde til Døde, som derpaa var bleven brændt. Imidlertid erklæres dog Nævningerne for at skulle være ufældte „ifølge Kongelig Övrigheds Magt“ ⁽²⁾.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Rassmus Rum* uti Beringe paa sinne egne och noger sinne Medfølgere, Neffningsmennds Vegne, och Truels

(1) Om Landnævn s. I. 262.

(2) Den tilsyneladende Modsigelse i denne Dom bortfalder udentvivl, naar man lægger Mærke til, at dens Conclusion ikke begynder med den sædvanlige Formel: „var der saa paasagt for Rette“, men derimod saaledes: „af Kongelig Övrigheds Magt optoge vi den Sag paa alle Sider“. Om

det iövrigt er ifølge Benaadning, at Kongen finder Nævningerne, skjönt de vare fældte ifølge Landstingsdommen, som bliver stadfæstet, eller om det er antaget, at Nævningerne havde havt tilstrækkelige Beviser for dem, men som ikke vare blevne Landsdommerne forelagte, kan ikke afgjøres, da Herredagsdommen ingen Præmissar har.

Degss (*) uti Frelle paa sinne egne och nogle sinne Medfølgere, Neffningemends Vegne, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och velbyrdige *Claus Hvítfeldtt*, vor Mandt, Thiennere och Lanndzdomere uti vore Lannde Laalanndt och Falster, fore hanndt icke skulle ville hielpe thenum saa mögitt som Log och Rett er offver *Las Sielanndsfare*, Tinghörer till Laalanndsfare Lanndztinng, fore hanndt haffver giordtt thenum fredlösse fore III Marck Sag (*), som the mennte mett Urett. Thessligeste hagde the och uti Rette steffntt forskreffne *Las Sielanndsfar*, for hanndt gjorde thenum fredlösse fore III Marck Sag, som the mentte met Urette at vere skedtt, och beklagett forskreffne Neffndemenndt, at *Claus Hvítfeldtt* sielff och *Mogens Erickssenn*, Hoffvitzmandt paa Elleholm, the dömde sielff, och ville och sielff haffve Faldzmaalett aff forskreffne Neffndemenndt, och mennte at thenum therfore skede thes mere Urett. Thertill svaret forskreffne *Claus Hvítfeldtt*, at forskreffne Neffninngge hagde svoritt enn Qvinde vedtt Naffnn *Karine Höyers* till Döde och till en Troldoms-Sag, och hun theroffver miste sitt Liff och bleff brenndtt, och the hagde dog icke fore thenum inngenn nöagtige Bevissning, icke heller inngenn Bekiendelse, at mandt mett Rette kunde svere nogen fra Ere och Liff fore, och thenndt Sag hagde veritt fore hanum och gode Menndt flere uti Rette steffntt paa Laalanndsfare Lanndsting, och ther hagde hanndt dömppt uti thenndt Sag, och uti Rette lagde *Claus Hvítfeldt* same sinn Dom, som udgiiffvitt vor paa Laalannds Lanndztinng Anno MDLVIII, Onssdagenn eptther Sti Peersdag adt vincula, lydenndes blant anditt, att the icke hagde hörntt nogenn bevisslige Gierninge fore thenum uti the Breffve och Beviissninger, som fore thenum bleff uti Rette förtt, att forskreffne *Karinne Höyers* hagde burdtt att sveriis till Döde fore och icke heller hun sielff till Thinng uti Rette bekiendett haffver seg at vere skyllige uti nogenn Troldoms Handell, som the och vore komenn uti sanndt Forfaring, at

(*) Denne *Truels Degs* har formodentlig været Formanden i Landnævnen, ligesom *Rasmus Rum* for Herredsnævningerne.

(*) Da Dommen ikke indeholdt, at Nævningerne

skulde være fredløse, kan det ikke forståes paa anden Maade, end at Nævningerne havde siddet Dommen overhørig og derfor vare blevne forfulgte til Freds Forbrydelse.

Per Kori, som gaff forskreffne *Karens Høyers* Sag, fornam at ther ville tallis paa *Karens Høyers* Dødt, tha stall hanndt enn Hest och römede ther bortt mett och eptther *Recessens* Lydelsse ^(⁶), att hvo hiinnandenn nogett uerliggt tillsiger inndenn Thingge, och icke kannndt bevisse, tha bör hanndt therefore att dielis fore en Lögner, tha affsagde the saa fore Rette, at bode thenn Herritzneffndt och Lanndeneffndt haffve svoritt Urett, och bör at vere felde, forthi the udenn aldt bevisselig Gierning eller Bekiennelse haffve svoritt forskreffne *Karine Høyers* till Døde, och hver there at böde till Bunde-sagenn III Marck och lösse sinn Boesslodt fra sitt Herskaff eptther *Recessen* ^(⁷) &c., som same Dom ytthermere inndholler och udvisser, och mente *Claus Hvitfeldt*, att hanndt hagde dömppt Rett uti thenndt Sag eptther thenndt Beviisning fore hanum kom, mett mannge flere Ordt och Thalle, thenum therom paa bode Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagenns Leglighett och aff Kongl. Öffrigheeds Magtt optoge vii thenndt Sag paa alle Siider, saa att thenndt Dom, *Claus Hvitfeldt* uti tenndt Sag udgiiffvitt hafver, skall vere och bliffve vedtt sinn fulde Magtt och ufeldt, och *Rasmus Rum* och hanns Medtfölgere Neffndemenndt skulle och vere vedt thieris Magtt och ufelde.

Dattum Ottensse tenn Onssdag nesteptther Sti. Johannis Baptiste Dag, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverenddes oss elskelige Her *Eyler Hardennberg*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Marsk, Her *Per Skram*, Riider, *Byrge Trolle*, Her *Erick Krabbe*, Her *Jörgenn Lycke*, Riider, *Eyler Rönow*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Verner Passberg*, Her *Niels Lauge*, Her *Lage Bragde*, Riider, *Iver Krabbe* och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadtt. 1560.

(⁶) Kold. Reces Cap. 20.

(⁷) Kold. Rec. Cap. 9.

135.

1560. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand sagsüges til Erstatning, fordi han havde afhændet sine umyndige Medarvingers Andeel i et Jordegods, dog med deres Værges Tilladelse, men frifindes, fordi Sager, angaaende Jordegods, skulle anlægges der, hvor Godset ligger, og dets Besidder bør stævnes (¹).

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllig oeh velbyrdige *Peder Munck*, vor Hoffsinnder, paa sinne egne och sinn Broders *Lodvig Munckis* Vegne, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och velbyrdige *Oluff Munck* till Thvis, vor tro Mandt och Raadt, och tiltallitt hannum paa sinne egne och sinn Broders Vegne fore thieriis Partt aff thieriis ferdernne Gaardt Palssgaardt, som *Oluff Munck* haffver soldtt och affhenndt fra thennum, och kiöbtt seg Gods och Sedegaarde igienn fore hves Guldt och Pennige hanndt therefore haffver opboritt, och mennte *Peder Munck*, att *Oluff Munck* icke maatte sellie och affhennde hanns Jordt och Eigenndom, och satte *Peder Munck* therefore uti alle Rette, om *Oluff Munck* icke burde igienn at antvorde hannum och hanns Broder *Lodvig Munck* same thieris Arffvelodtt i Palssgaardtt, saa godt bode uti Bygning, Skoff och Eigenndom, som hanndt tenn fra thenum affhennde. Thertill svaritt *Oluff Munck*, att bode hanndt och alle hanns Syskennde hagde icke udenn thenn thredie Part uti aldt Palssgaards Bygning och Palssgaards rette Grundt och Brug, och theraff tilfaldtt hanns Broderbörnn thenn thredie Partt aff same thredie Partt, som thenn nyennde Partt aff for^{re} Palssgaardts Gaards Eigenndom och Bygning, och ther *Oluff Munck* solde *Peder Ebbessenn* the II Parter aff same thredie Partt, tha vor thenndt Partt saa rinngge, hanns Broderbörnn tilfaldtt, at the inngenn Brug eller Gaffvenn kunde haffve theraff; therfor gaff hanns Fader *Mogenns Munck*, som tha vor hanns Broderbörnns rette Veriige, hanum Loff till, at hanndt maatte sellige thieriis Partt mett sinn Partt same Thidtt, och therpaa uti Rette lagde *Oluff Munck* ett Breff unnder Dattum MDXLVII, som *Mogenns Munck* be-siiglett och udgiiffvitt hagde, lydenndes, at hanndt saa vor tillenns vordenn

(¹) Her findes altsaa en bestemt Erkjendelse af forum rei sitæ, hvorom Lovene saa godt som ganske tie, see ovenfor S. 116.

mett *Oluff Munck* och sambtyckt hanum, at hanndt skall nyde och beholle thenndt Lodtt och Anpartt, som *Lodvig Munckes* Börnn tilfaldtt uti Palssgaardtt mett Huss och Bygning, Skoff och Marck, Ager och Enng, och all anddenn Lössöre, som thenum tilfaldtt eptther thieriis Fader, dog hanndt skall giöre thenum Fylleste mett Jordegods fore Jordtt och Eigenndom, och mett Pennige fore Bygningenn och Lössöre, mett flere Artickler, som same Breff ytthermere inndholler och udvisser, och vor *Oluff Munck* her nu offverbödige at ville giöre sinn Brödrebornn godt Fylliste, Jordt fore Jordt och Eygenndom, och Pennige fore Bygning och Lössörre eptther sex thieris Sambfrenders Tycke, naar *Peder Munck* thet anamme ville, mett mannge flere Ordtt och Talle, thenum therom paa bode Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Legligheddtt, vor ther saa paasagddt fore Rette, at epttherthii thet er Jordegods, *Peder Munck* uti thedt Stedtt omtrether, och enn anddenn hafver thett nu uti Hanndt och Heffdt, tha skal *Peder Munck* paa sinne egne och sinn Broders Vegne talle till Godssitt, som thett liger, och loglige steffnne och tiltalle thenndt, som Godssiit uti Hanndt och Besiidelse haffver, och ther gaa om saa mögit som Rett er.

Dattum Otthensse tenn Lögerdag nest eptther Sti. Johannis Baptiste Dag, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverenddes oss elskelige *Eyler Hardenberig*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Per Skram*, Her *Jörgenn Lycke*, Riider, *Eyler Rönou*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Niels Lannge*, Riider, *Iver Krabbe* och *Herluff Trolle*, Riider, vore tro Menndt och Raadtt. 1560.

136.

1560. Kongens og Rigsraadets Dom. En Fæstebonde, som havde forhugget Skoven ved hans Gaard og derfor af Jorddrotten var affordret i Erstatning 300 Oxer og tre hundrede Daler, procederer til Friindelse. Efter Kongens Begjæring nedsættes Erstatningssummen til 200 Daler.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Thomas Perssenn*, som bode uti Monnstrup, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och velbyrdige

Frue *Sophie*, sallige *Jachop Hardenberügs* Eptherleffverske, fore at hun hafver udsatt hannum aff ienn Gaardt (*han*) aff hinnder hagde stedtt och fest, och laditt hanns Forloffvere fordelle, som hanndt hagde satt hinnder till Viissenn fore hves hun kunde hanum beskylle, och beklagett forskreffne *Thomes Perssenn*, at hun esker aff hanns Forlöfftismendtt thry hunder Öxenn och try hunder Daller, som hanndt mentte hun icke mett Rette kunde faa aff hanum. Thertill svaritt oss elskelige, erllige och vellbyrdige *Erick Rudtt* till Fuelssanng, vor Manndt, Thiennner och Embitzmanndt offver Raffvennssborig Leenn, at for^{no} *Thomes Perssenn* bode i enn Gaardt, kallis Monstrup, som ta hörde forskreffne Frue *Sophie* till, och nu er hannm tillkomenn, och thessmedlerthiidt hanndt bode uti same Gaardt, lodt hanndt samme Gaards Skoffve forhuge utilbörligenn, och ther gjorde hinnde enn ubodeliige Skade [och ther] och therefore lodt Frue *Sophie* hanum udviisse aff same Gaardt och lodt hanum forfyllige mett Logenn, at hanndt skulle giöre hinded Skoff igienn saa godt met Top och Roodt (¹), som thenndt vor fore hanndt thenndt afhug och forderffvede, och therefore haffver hanndt tre Menndt uti Löfftte fore seg, och mennte *Erick Rudt*, att the vore pligtige att stannde hanum paa Frue *Sophie* och sinne egne Vegne till Rette och giöre hanum same Skoff igienn saa godt, som thenndt före vor, eptther Logenn, métt flere Ordt och Talle thenum therom emellom vore; tha fore vor Bönn Skyldtt offvergaff *Erick Rudtt* aldt thenndt Sag, som hanndt haffver till for^{no} *Thomas Perssenn* och hanns Forlöfftismendtt bode paa for^{no} Frue *Sophie* och hanns egne Vegne, och therefore skall *Thomes Perssenn* giüffve *Erick Rudt* thvo hunderitt Daller till Thidtt och Thermin eptthersom the kunde forliges om, och thermett skall thet vere och bliffve tenum emellom enn afftallenn Sag i alle Maade.

Dattum Otthensse tenn Lögerdag nest eptther Sti. Hanns Baptiste Dag uti vor eiggenn Nerverelsse, nerverendes oss elskelige Her *Eyler Hardenberüig*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Per Skram*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Riider, *Eyler Rönou*, Her *Thage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Niels Lannge*, Her *Lage Bragde*, Riider, *Iver Krabbe* och *Herluff Throlle*, Riider, vore tro Menndtt och Raadtt. 1560.

(¹) Rod.

137.

1560. Kongens og Rigsraadets Dom. Forlig mellem tvende Kirkeejere, af hvilke enhver havde Skjøde paa Halvparten af Kirkens Herlighed. Ifølge dette Forlig skulde enhver af dem skiftevis overtage Herligheden over Kirken, Præstegaarden og Kirkejorderne i 3 Aar, imod Forpligtelse at lønne Præsten.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och vellbyrdige Frue *Mette Oxe*, sallige *Hanns Bernnekous* Epttherleffverske till Birckholm, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och vellbyrdige *Jenns Ulfstandt* till Vemetofftte, vor Manndt, Thienner och Embitzmanndt paa vort Slot, och tiltallit hanum fore at hanndt forholder hinder och hinders Börnn Halffpartenn fore aff Egede Kierckis Herligheedt och Kierckioridt, som hun haffver *Bennt Billes* Breff och Siigel paa, som *Bennt Bille* hinndes sallige Hossbundt thett soldt haffver, hvilckett *Bennt Billis* Sködebreff hun her straxt uti Rette lagde, och satte Frue *Mette* therefore uti alle Rette, om hinnde och hinndes Börnn icke saa vell burde thieriis halffve Partt uti for^{ne} Egede Kierckis Herlighett, som *Jenns Ulfstandt* sinn Herlighiedt eptther hinndes Sködebreffvis Lydelsse. Thertill svaritt *Jenns Ulfstandt* och bekiennde, Frue *Mette Oxe* och hinndes Börnn at haffve Rett till Halffdelenn aff same Egede Kierckis Herlighet, och berette, at Sognit icke formaatte vell at holle enn Prest, udenn the paa Egedegaardtt ville there tillhielpe, att hanndt kunde faa sinn tilbörilige Unnderholling, och therefore hagde *Jenns Ulfstandt* tagett till seg Prestenn mett Prestegaardenn och hves Jorder Kierckenn hagde, och saa til-lagtt aff sitt eigett saa mögett, att hanndt haffver lönt och hollitt Prestenn mett nu paa fierde Aar, och vor *Jenns Ulfstandt* offverbödiige att ville antvorde Frue *Mette* fra seg Prestegaardenn och alle Kierckenns Jorder, och lade hinnde thett liige saa lennge beholle, som hanndt thett hagtt haffver, thersom hun och uti lige Maade ville igienn lönne och unnderholle enn godt lerdt Mann till Prest, som aff Superinntendentenn kanndt finndes att vere ther dugelig och beqvem till liige saa langg Thiidtt, som hanndt nu tenne lönt och unnderhollitt haffver, som hanndt ther nu hollet haffver; viidere berette och forskreffne *Jenns Ulfstandt*, att lige saa som for^{ne} Frue *Mette Oxe* hagde

thiennditt till Kierckenn och Prestenn thenndt Stundt, hanndt Prestenn unnderhollitt haffver, lige saa vill hanndt och igienn tiennde till Kierckenn och Prestenn all thenndt Stundt, hun nu igienn skall unnderholle enn Prest till Egede Kiercke; till hvilckett Frue *Mette* svaritt, att hun ville thage Prestegaardenn och Kierckens Jorder och giernne holle enn Prest theraff, saa lengi, som *Jenns Ulfstanndt* thenndt nu hollitt haffver, mett mannge flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och eptther beggis thieris egenn Beviillinge, bleff thett saa afsagdt, att Frue *Mette Oxe* skall thage till sig for^o Egede Kiercke mett Prestegaardtt och Kierckens Jorder och Herlighedt och ther unnderholle och belønne enn Prest uti try Aar till Egede Kiercke, som er examinerit aff Superinntendenten och godt fore at giöre Sognnefolckenn thenn tilbörliige Thienniste, hanndt thenum pligtiige er.

Dattum Otthense, vor Frue Dag visitationis (¹), uti vor eigenn Nerverelsse, nerve-renndis oss elskelige Her *Eyler Hardennberig*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Marsk uti vortt Riige Danmark, Her *Mogenns Gyllenstiernn*, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Erick Krabbe*, Her *Jörgenn Lycke*, Riider, *Eyler Rönou*, Her *Thage Thott*, Riider, *Claus Urme*, Her *Verner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, *Hollgerdt Rossennkrandz*, Her *Lage Bragde*, Riider, *Iver Krabbe*, *Peder Bille* och *Herluff Trolle*, Riider, vore tro Mendtt och Raadt. 1560.

138.

1560. Dom paa Kongens Retterting. Exempel paa Adoption, som antages hjemlet ved Jydske Lovs I. 22 (¹). Contractmæssig Forkjøbsret. Arvegods forfølges til Laas. Laasebrev stadfæstet af 7 Kongelige Commissarier med 10 af dem tiltagne Riddersmændsmænd.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erlliige och vellbyrdiige *Peder Lycke* till Skoffsboo, vor Mandt och Thienner, och hagde paa

(¹) Den 2den Juli.

(¹) Det maa lövrigt bemærkes, at den Adopterede var en Slægning af Adoptivfaderen, der selv ikke

sinne egne, sinn Broders *Eyler Lyckes*, och paa sinn System Frue *Susanne* och Jomfrue *Giertrudt Lyckis* Vegne mett thieriis fulde Magtt, till thenne almyndelige Herredage, som her nu beramppt er at stannde Sti Johanis Baptiste Dag, uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och vellbyrdige *Axell Juell* till Villestrup, vor Manndt, Thienner och Lanndzdomer uti vortt Landtt Nöriutlandt, fore Medelgaardt ^(?), Medelgaards Egenndom, Skierbecks Mölle mett mere Gods och Arff eptther *Niels Marquardssenn*, som *Axell Jull* till seg annamitt haffver, och berette *Peder Lycke*, at forskreffne *Niels Marquardssenn* vor hans Faders Systemönn och mennte seg och sinne Syskennde therefore hans Arffvinnges att vere eptther hans Dödt till hans epttherladenneds Gods; viidere berette och *Peder Lycke*, at for^{ne} *Niels Marquardssenn* uti sinn Vellmagtt hadde giffvitt hans Fader Her *Jacop Lycke* ^(?) sitt Breff och Siigell, at therssom hanndt nogenn Thiidtt skulle affhennde sinn Gaardt Medelgaardtt eller nogitt sitt Gods uti Nöriutlandt, tha skulle hanndt fyrst tilbiude thett Her *Jochem Lycke* och hans Arffvinnges till fore Fylleste och Verdtt, och beklagett *Peder Lycke*, att *Niels Marquardssenn* uti samme sitt leffvendes Liff emodt same sitt Breff och Sigell affhennde for^{ne} sinn Hoffvetgaardtt fra seg och till forskreffne *Axell Juell* och *Axell Juell* eptther same hans Affhenndelse dielte same Medelgaardtt till Laas, och *Peder Lycke* siidenn hadde veritt uti Rette mett *Niels Marquardssenn* paa vortt Slott Kiöbinghagenn uti Hogborne Fyrstis Konnig Christiann thenn Thredie, Danmarckis, Norrigis, Vendis och Gottis &c. Konig, vor kiere Herre Fader hogloglige Ihu-komelse, hans Thiidtt, och ther hadde *Niels Marquardssenn* sagdt, att hanndt seg icke samme Medelgaardtt och Gods affhenndt hadde, och therefore vortte ther samme Thiidtt saa paasagdt fore Rette, att *Niels Marquardssenn* skulle same sinn Hoffvitgaardtt och Gods haffve och beholle sinn Liffsthiidtt, och nar hanndt döde och affgick, tha skulle ther siidenn gannges om svo mögett som Rett er, hvem Godssitt skulle haffve eptther hans Dödt, och therpaa fyrst

havde Livsarvinger. Iövrigt blev det under nærværende Sag omhandlede Gavebrev paa Meilgaard efter Adoptivfaderens Död angrebet af hans Enke, hvorom handles i en senere Dom.

(?) Nu Meilgaard i Nørreherred, Aarhus Stift.

(?) *Jacob Lykke* kaldes i det Følgende snart *Jochum*, snart *Jochim Lykke*.

uti Rette lagde *Peder Lycke* forskreffne *Niels Marqvardssens* Breff, udgiffvitt uti Aars unnder Datum MDXXV, lydenndes, att thersom *Niels Marqvardssens* nogenn Thiidtt ville affhennde Medelgaardtt eller noget Gods, som hanndt haffver ligenndes uti Nöriutlanndtt, tha skulle hanndt thett tilbiude Her *Jochim Lycke* eller hanss Arffvinngge fore Fylleste och skelliigt Verdtt, och inngenn anddenn &c., som same Breff ytthermere inndholler och udviisser &c. Thernest uti Rette lagde *Peder Lycke* thenn Dom, som vor udgiffit paa vortt Slott Kiöbinghagenn unnder Dattum MDLVII, lydenndes, att epttherthii *Axell Juell* ther sielff hadde bekiennddt, att *Niels Marqvardssens* icke hadde soldtt Medelgaardtt eller thet anddit Gods, hverckenn till hanum eller nogenn anddenn, menn skulle thett sielff beholle hanss Liiffssthiidtt, dog att *Axell Juell* eptther hanss Dödt som hanss Sönn och Barnn tage skulle, tha skulle *Niels Marqvardssens* same sinn Gaardt och Gods haffve och beholle sinn Liiffsthiidtt, menn nar *Niels Marqvardssens* döde och affgick, ta att gaa om saa mögitt, som Rett vor, hvem same Arff och Gods tha eptther hannum anname och beholle skulle, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser &c., och satte *Per Lycke* therefore uti alle Rette, om thenndt Affhenndelsse och tenndtt Laas, som *Axell Juell* saa hadde forfulddt eptther same Affhenndelse, som vor giordtt emodtt thett Breff, *Niels Marqvardssens* hanss Fader Her *Jacop Lycke* giiffvitt haffver, om tenn Affhenndelsse och Laas eptther slig Leglighedt nogett kunde hindere hanum och hanss Syskennde paa thieriis rette Arff eptther *Niels Marqvardssens* uti noger Maade. Thertill svarett oss elskelige, erllige och velbyrdige *Axell Juell* fyrst till thett Breff, *Per Lycke* uti Rette lagde, at therssom *Niels Marqvardssens* skulle seg same Medelgaardtt eller andit hanss Gods affhennde uti Nöriutlanndtt, att hanndt tha skulle thet tilbiude Her *Jacop Lycke* och hanss Arffvinngge fore Fylleste och Verdtt, och inngenn anddenn, att *Niels Marqvardssens* haffver icke same Medelgaardtt skött eller affhenndtt bort fore nogett Fylleste och Verdtt emodtt sitt Breffvis Lydellsse uti inngenn Maade, menn haffver giordtt *Axell Juell* till sinn Barnn och rette Arffvinge eptther Logenn, eptther hanss Dödt att thage och anname same Medelgaardtt och Gods eptther hanum, som hanss rette egte Sönn, hvilckenn Uduellinge er dömppt aff nogere vore elskelige Raadtt, Lanndzdomere och

flere gode Menndtt paa Viborig Lanndzting retteligenn och eptther vor danske Log att vere giordtt och vedtt sinn fulde Magtt att bliffve och thet forskreffne Breff, *Niels Marqvardsenn* Her *Jochom Lycke* giiffvitt haffver, icke at kunde kome *Niels Marqvardsenn* till Hinnder uti noger Maade, att hanndt ioo maatte fore thet Breff giöre seg till Arffvinng, hvem hanndt ville, och eptther slig loglige Tiilgangg (*) och enndelige Domme mennte *Axell Juell* seg och eptther thenn for^{ne} Dom, som i Kiöbinghagenn udganggenn er, att inngenn anddenn burde for^{ne} Medelgaardtt att thage, haffve och beholle, enndt hanndt, som *Niels Marqvardsenns* Sönn eptther Logenn eptther *Niels Marqvardsenns* Dödt och Affgangg; viidere berette och *Axell Juell*, att slig hanns Udvelgelse, ther *Niels Marqvardsenn* gjorde hannum till sinn Sönn och Arffvinng eptther Logenn, er icke skedt uti nogenn Hiemellighedtt eller Bedrag, icke heller mett nogenn Sviig, menn obennbarlige till Thinge och fore Dom, och *Axell Juell* eptther Rigenns Rett haffver dielt och forfuldtt till Laas same Medelgaardtt och Gods, och *Peder Lycke* och hanns Syskennde Her *Jacop Lyckis* Arffvinng haffve tagett Giennbreff i hanns Forfyllinge, och tenum er Dom emellom ganggenn fore vor och Riigenns Canntzeler och fore flere gode Menndt, och *Axell Juell* er ther dömppt till sinn Forfyllinge, och Her *Jacop Lyckis* Arffvinng ere dömppt aldriig att mue mere tage Giennbreff uti tenn Sag, menn *Axell Juell* er enndelige forskreffne Gods tilldömppt och thenndt Sag er satt evinndelige Tiigelsse paa, som er Laas och Logsenss Ennde; viidere berette och *Axell Juell*, att hanndt therudoffver sinn Rett med ätt bestercke haffver [hanndt] forhverffvitt Hogbemelte vor kiere Herre Faders Breff till oss elskelige *Oluff Munck*, *Iver Krabbe*, vore tro Menndt och Raadt, *Erick Skram*, tha Lanndzdomer uti Nöriuttlandtt, *Niels Kielssenn* till Astrup, *Albrett Skell* till Fusiingholm, *Niels Skell* till Nygaardt och *Annders Christennssenn* till Qvelstrup, och the haffve mett anddere thi Riidermenndz Menndt till thenum paa Viiborig Lanndztingg, eptther att bode Laassebreffvitt och thenndt Dom uti Kiöbinghagenn ganggenn er, enndeliige tildömppt for^{ne} *Axell Juell* och hanns Arffvinng forskreffne Medelgaardtt och Gods till

(*) loglig Tilgang, lovlig Fremgangsmaade.

evinndeliige Eigenndom, evinndeliige att beholle; och therpaa fyrst uti Rette lagde *Axell Juell* sitt Laassbreff, som vor udgiiffvitt her uti vor Kiöbstadt Otthensse unnder Dattum MDLVI, lydenndes, att eptther vore Breffves loglige Forfyllinge vor ther saa paasagdt fore Rette, att *Axell Juell* burde Laas paa forskreffne Gaarde och Gods; thii er *Axell Juell* och hans Arffvinngge enndeliige tildömpt forskreffne Gaardtt Medelgaardtt mett alle forskreffne Gaarde och Bolle, Gods och Eygenndom uti forskreffne Skierbeck By ligenndes, mett all thieriis rette Tilleggelsse och Herlighedt, Skoffve, Marcke, Kiere och Enngi, Hiede och Mosse, Enndell ^(^o) och Fellitt, Fiskevanndt och Fegannng, hvadt som helst thett er eller vedtt hvadt Naffnn thett neffnnis kanndt, vott eller tiurtt, inndenn Marck eller udenn, innthet mett alle unnder-tagett aff hvad som helst ther ta tillaa eller aff Arilds Tidtt tilliigett haffer; sameledes for^{no} Skierbecks Mölle, innthet sinn Rettighedt unndertagett uti nogere Maade, at haffve, nyde, bruge och beholle till evinndelige Eige eye skullenndes, forbiudenndes alle, ehvo the helst ere eller vere kunde, thenum therpaa att hinndere, Forfanng at giöre, uforrette eller seg thermedtt at bevare modt thieriis Mynnde eptther thenndt Dag i nogere Maade, och er thenndt Sag satt evinndeliige Tigelsse paa &c., som same Laassebreff ytthermere inndholler och udvisser &c. Thernest uti Rette lagde *Axell Juell* enn Dom, som for^{no} oss elskelige *Oluff Munck* och *Iver Krabbe*, vore tro Menndtt och Raadtt, mett xv andere Riidermenndzmendtt till thenum, alle dömptt, udgiiffvitt, besiiglett och paa Pergmennte skreffvitt unnder Dattum MDLVIII paa Viüborig Lanndzting, lydenndes, att epttherthii *Niels Marqvardssenns* Breff, som hanndt sallige Her *Jacop Lycke* giffvitt haffver och for^{no} *Eyler Lycke* och *Peder Lycke* nu omtaller, icke förer anddenn Meninge mettseg, enndt ther som hanndt nogenn Thiidtt ville seg forskreffne Medelgaardtt mett mere Gods affhennde, tha skulle hanndt thett tillbiude forskreffne Her *Jochim Lycke* och hans Arffvinngge fore Fylleste och Verdt; nu haffver hanndt icke vildt seg same Gaardtt och Gods fore nogenn Fylleste eller Verdt till nogenn affhennde, medenn for^{no} *Axell Juell*, som sinn Faders Systemönn, thett unnt och giiffvitt

(^o) *Enndell*, Enemærke.

haffver, och hanum till Herritzting och Lanndzting udvaldt och giordtt till sitt Barnn och Arffvinng till same Gaardtt och Gods eptther hanns Dödt och Affgang att maa kome, kunde same gode Menndtt icke finde eller kiennde forskreffne *Niels Marqvardsenn* uti same sitt Breff seg saa högtt att hafve forpligtedtt, att hanndt ioo maa giöre seg till Barnn och Arffvinng eptther Logenn och giiffve aff sitt Gods och Eigenndom, hvo hanndt vill (⁶), och viste te icke andditt om same Breff att siige, enndt som Lanndzdomer och Riigens Marsk mett flere aff Riigens Raadt och manng gode Menndtt ther till Lanndztingett tilfornn therom sagdt haffve, att hvadt som *Niels Marqvardsenn* therudinndenn giordtt haffver, thett haffver hanndtt giordt eptther Logenn och mett Rette och bör therefore bestandige och vedtt Magtt att bliffve, och same Breff icke att maa forhindere forskreffne *Axell Juell* eller hanns Barnn, Jomfrue *Dorette Juellssdatther*, paa same Udvellinge eller Arffverett till hves Egendom eller Jordegods, forskreffne *Niels Marqvardsenn* tenum eptther sinn Affgang unnt och giiffvitt haffver; sameledis epttherthii *Axell Juell* haffver eptther slig Leglighets Tilgang dielt och forfuldt forskreffne Gaardtt Medellgaardtt mett mere Gods till Laas, och for^{no} *Eyler Lycke* och *Per Lycke* haffve ther affvist och te paa thieriis och thieriis Syskenndis Vegne haffve tagett emodt hanum Giennbreff och hanum uti same Laas icke kunde forhiindere, medenn ere uti same Delle bleffvenn nederfellig icke ytthermere Giennbreff att maa thage, och for^{no} *Axell Juell* och hanns Arffvinng ere fundenn och dömppt till same sinn Laas paa same Gaarde och Gods att maatte bekomme och haffver thenndt uti saa Maade loglignen fuldreffvit, tha eptther saadanne Leglighiedtt och epttherthii Laas er Logssenns Ennde och evige Tigelsse, tha haffve for^{no} gode Menndt dömppt, att for^{no} *Axell Juell* och hanns Arffvinng bör for^{no} same Hoffvitgaardtt Medelgaardtt mett for^{no} fem Gaarde och ny Boll, uti for^{no} Skierbeck Bye ligenndes, mett alle thieriss Eigenndom och Herligheddtt, Skoffve och Kiere, Ager och Enng, Enndell och Fellig, vott och tiurtt, vedtt hvadt Naffnn thett helst neffnnis kanndt, inthett mett alle uti noger Maade

(⁶) Denne Yttring synes at vise, at man ikke lagde synderlig stor Vægt paa Slægtinges Arveret, som ikke vare Livsarvinger.

undertagett, saa och for^o Skierbeks Mölle mett all sinn Stöffninng (¹) och Rettighiedtt, eptther for^o *Niels Marqvardssenns* Dödt och Affgang till seg och sinne Arffvinng evinndeligenn att eyge och beholle eptther same hanns Gaffvebreff och Laassebreffvis Lydelsse, som same Dom yttherwere indholler och udviser &c., och satte *Axell Juell* uti alle Rette, att epttherthii sallige *Niels Marqvardssenn* haffver retferdeligenn annsett, att forskreffne Medellgaardtt och thett Gods att vere komenn fra forskreffne *Axell Juells* Foreldrenne och egne Moderbroder och ville therefore unnde thett till same Blodtt och Affkomst (²) igienn at kome, och *Axell Juell* nu haffver bevist for^o sallig *Niels Marqvardssenn* fyrst at haffve unnt och giiffvitt hanum for^o Gaardt och Gods till seg och sinne Arffvinng och thermett till Thingge och eptther Logenn (³), hvor saa siiges: „hvem som Fader gör seg till Barnn, tenndt maa inngenn Manndt vrecke,“ udvaldt och gjort hanum til Barnn och Arffvinng till same Gaardt och Gods att vere, icke fore nogenn Sköde eller Kiöb anderledes, enndt som hanns egett Barnn thett eptther Logenn eptther hanns Dödt maa anname, saa och epttherthi Landzdomer mett flere enndt xx Riidermendzmenndtt haffve ther sammesteds kienndt och fundett hanum thermett Rett och eptther Logenn att haffve giordtt. Thessligeste epttherthii *Axell Juell* haffver eptther saadann Adkom och Rettighiedt same Medelgaardtt mett alt thett Gods, i Skierbeck Bye ligenndes, till Laas forfuldtt, och same Laas enndeligenn eptther Riigens Rett er fulddreffvitt och eviige Tiigelsse paasatt; sameledis epttherthii forbemelte Kongl. May. hogloglige Ihukomelsse haffver enndtta siidenn laditt sinn Befalling och Fuldmagtt till nogere Danmarckes Riges Raadt och flere gode Menndtt udgaa, och the haffve enndeligenn tildömppt hanum same Gaardt och Gods att nyde och beholle; therefore satte *Axell Juell* endtnu som tilfornn uti alle Rette, om hanum icke eptther sliig logliige Rett och Tilgangg, och epttherthii Laas er Logssenns Ennde och eviige Tiigelsse eptther saadann Riigens Rett paasatt, att hanndt icke enndtnu bör forskreffne Gaardt och Gods anngerlöss att nyde och beholle eptther for^o Laassebreff,

(¹) *Stöffninng*, s. l. 239.

(²) *Jydske L. l. 22.*

(³) *Afkomst*, Afkom.

saa och forskreffne Danmarckis Riigens Raads och gode Menndz enndelige Doms Lydelsse, mett mannge flere Ordt och Talle, thennum therom paa bode Siider emellom vore. Tha eptther 'Tiltall, Giennsvar, Sagenns Leglighiedt och forskreffne Laassebreff, som er Loffssenns Ennde, saa och forskreffne Danmarckis Riigens Raads, Lanndzdomere och gode Mennds enndelige Doms Lydelsse, vor ther saa paasagdt fore Rette, att forskreffne *Axell Juell* bör att haffve, nyde, bruge och beholle till seg och sinne Arffvinng forskreffne Hoffvitgaardtt Medelgaardtt mett alle thes Tilligennde, Gaarde och Gods uti Skierbeck Bye ligenndes mett alle thieriis Herlighiedtt och Egenndom, Ager och Ennge, Skoffve och Kiere och aldt andenn thes Tillegelsse och Rettighiedtt, vedtt hvadtt Naffnn thett helst neffnis kanndt, innthet uti noger Maade unndertagett, saa och Skierbecks Mölle, mett sinn Stöffning, Dam och Damssbuntt och aldt sinn Tilbehöring eptther forskreffne hanns Laassebreffvis Lydelsse och eptthersom forskreffne Domere och gode Menndt hanum och hans Arffvinng thett siidenn tilldömppt haffver.

Dattum Otthensse tenn Lögerdag nest eptther vor Frue Dag visitationis ⁽¹⁰⁾, nerve-
renndes oss elskelige Her *Eyler Hardennberüg*, Riider, vor och Riigenns Hoffmester,
Johann Friis, vor Canntzeler, Her *Per Skram*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*,
Her *Tage Thott*, Her *Verner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, och *Iver Krabbe*,
vore tro Menndtt och Raadtt. 1560.

139.

1561. Dom paa Kongens Retterting. Den udeblivende Sagsöger ansees som Tabende. En utro Foged ud-
stæder til sin Husbond en Forskrivning at ville ansees, skjeldes og forfølges som en troløs Forræder,
dersom han nogensinde hemmelig eller aabenbar skulde handle mod ham eller hans Slægt.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och vellbyrdige
Frue *Mette Oxe* till Bierckholm, sallige *Hanns Bernnekous* Epttherleffverske,

⁽¹⁰⁾ Den 2den Juli.

och berette, hvorledes eenn vedt Naffnn *Lauritzs Ibssenn*, som hagde thiennt hennedes sallige Hossbunde paa Kronnenns Vegne paa vor Gaardtt uti Roskilde fore enn Skriiffver och Foged, hagde thiennt hanum uredeligenn, uerligenn och som enn Tiuff, och hinndes Hossbunde dog fore Guds och gode Mennds Bönn Skyldtt benaadit hannum paa sinn Halss och Liiff, och uti Rette lagde Frue *Mette Oxe* for^{ne} *Lauritzs Ibssens* opne besiglede Breff och eigenn Handskrefftt, lydenndes, att kienndes hanns Bryst och Forsömelssse bode emodt Kgl. May. och hanns Hossbunde *Hanns Bernnekou* uti saa Maade, at hanndt hagde bode Liiff, Ere och Gods forkast uti these eptther^{ne} Sager, som her epttther fölliger, fyrst fore hanndt opbar enn Daller aff *Lass Claussenn* i Sneckerup fore enn Huoresag och thermett Kongl. May. Sag forsömppt; item enn Daller aff *Lauritzs Lauritssenn* uti Valderslöff, fore hanns Sönnner maatte vere hieme hoss hanum och icke settes uti noyer Kronnenns öde Gaarde, och Kronnenns Rett thermett forsömppt (!); item 11 Daller och enn Sölske aff *Per Jörgennssenn*, thiennennndes *Jörgenn Perssenn* i Hamelöff, fore enn Hest, hanndt och enn anddenn Mandt omthrette, och Kongl. May. Sag thermett bleff forsömppt &c., mett mannge slige flere Artickler, same Breff ytthermere inndholler, som hanndt seg uti forseet hagde bode emodt Kongl. May. och *Hanns Bernnekou*, och eptttherthii *Hanns Bernnekou* hanum saa for Guds och gode Mennds Bönn Skyldt benaaditt haffver bode till hanns Ere och Liiff, bepligtett hanndt seg, aldriig att ville eller skulle epttther thenn Dag enntenn hiemelig eller obennbarlig att vere *Hanns Bernnekou* eller hanns emodt uti noyer Maade, och thersom thett fanndes, tha skulle *Hanns Bernnekou* och hanns haffve Magtt formedelst for^{ne} hanns Missgierninger och hanns egenn Vilckor och Bepligtelssse holde, skielde och forfyllige hannum fore enn erlöss, trolöss Bössvecht, thenn ther Hiuell och Gallie och innthet anddit gott fortiennt haffver, om hanndt nogenn Thiidtt forbrödt seg emodt noyer for^{ne} Artickler eller gjorde emodt thette forskreffne hanns Breff, mett flere Vilckor och Forpligtelsser, same Breff ytthermere inndholler och udvisser &c., och mennte Frue

(!) En mærkelig Yttring, som synes at vise, at Bøndersönnner paa Krongodserne kunde forpligtetes til at modtage öde Gaarde, hvorom Lovene intet indeholde.

Mette Oxe, att epttherthii for^{no} *Lauritzs Ibssenn* nu saa emodt sinn egenn Forpligtelsse hagde steffnt och kallitt hinnde fore oss uti Rette och ville nu talle paa hendes sallige affgangingenne Hossbunde, att hanndt hagde theruti hanndelett som enn Skurck, Tiuff och Foreder eptther hanns egenn Forpligtelsse, och mennte, att epttherthii hun nu uti v eller vi Dage haffver forbiiddt och hver Dag bödet seg uti alle Rette, och ey *Laffretz Ibssenn* haffver vilt mött eller veritt mett hinnde uti Rette, at henne nu burde Dom fore seg. Tha eptther slig Leglighedtt, som forskreffvitt staar, och epttherthii for^{no} *Lauritzs Ibssenn* haffver steffnt och kallitt for^{no} Frue *Mette Oxe*, och icke er komenn att ville giiffve hinnde Sag och ganngge mett hinnde uti Rette, och hun saa haffver forbiiddt och bodit seg modt hanum uti Rette, tha vor ther saa paasagdt, att hves Breffve, Frue *Mette* i Rette lagde, bör vedtt thieriis Magtt att blifve, och *Lauritzs Ibssenn* at haffve tabtt same Sag, epttherthii hanndt haffver steffnt och vill icke kome i Rette.

Dattum Haffniæ then Manddag nest eptther Sti. Hanns Dag Midssommer, nerverennedes Her *Eyler Hardennberig*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Per Skram*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Thage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Verner Passberig*, Her *Niels Lannge* och Her *Lage Bragde*, Riider, vore tro Menndt och Raadt. 1561.

140.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom. Et Gavebrev paa Jordegods, som Adoptivforældre havde skjænket deres Adoptivsøn, angribes af Moderen, endskjönt det var stadfæstet ved Laasebrev, under Paaskud at hendes Samtykke paa Grund af Jydske Lovs 3—44 maatte være ugyldigt med Hensyn til hendes Andeel i Godset, og at ikke samtlige hendes Arvinger havde givet deres Samtykke. Men „rette Arvinger“ i J. L. 3—44 er kun at forstaae om nærmeste Arvinger, og en Forening mellem Arveladerens Broder og hans Brodersønner, hvorved disse berettiges til at træde i deres afdøde Faders Sted og arve tilligemed deres Farbroder (¹), gjør heri ingen Forandring.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erllige och velbyrdige

(¹) Som bekjendt blev dette först lovbestemt ved Christian den Fjerdes Forordning af 23de April 1632. See iøvrigt om *Axel Juuls* Adoption ovenfor S. 290.

Frue *Dorete Nielssdatther*, sallig *Niels Marquardssenns* Epttherleffverske, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige, erllige och vellbyrdiige *Axell Juell* till Villestrup, vor Mandt, Thienner och Lanndzdommer uti vort Lanndt Nör- iutlanndt, fore III Parter uti Medelgaardtt, som hun mener hinnder tilhörer och *Axell Juell* seg tilholler mett ett Gaffvebreff, som forskreffne hinndes Hossbunde *Niels Marquardssenn* haffver giiffvitt *Axell Juell* paa for^{re} Medelgaardtt, och Frue *Dorete* thenn Thiidtt bevilligett same Gaffvebreff uti thenn Meninge, att thett skulle komett hinndes Arffvinngge saa vell som *Axell Juells* Arffvinngge till Beste, och berette Frue *Dorethe*, at *Axell Juell* therudoffver haffver forfuldt same Gaffve till Laass och therpaa forhverffvitt gode Mennds Grandskninngs - Breffve och andre Dome, hvilckenn Bevilling, som hun saa paa for^{re} Gaffe bevilgett haffver uti hinndes Hussbundes Lüffstiidtt, Frue *Dorette* mennte, at vere giordtt emodt Logenn; uti lige Maade tiltalitt Frue *Dorete Axell Juell* fore noger Breffve uti thenn Sag, som er ett stungett Breff, *Axell Juell Niels Marquardssenn* giffvitt hagde och hun antvordit hannum igienn, och ett Breff, som giordt vor emellom Her *Jacop Lycke* och *Niels Marquardssenn* paa Halffpartten aff Medelgaardtt, och for ett Breff, som Bishop *Styge Krumpenn* och oss elskel. Her *Otte Krumpenn*, Riider, haffve giiffvit for^{re} *Niels Marquardssenn* paa anddenn Halffpartten aff Medelgaardtt och fore enndt ett Breff, som *Niels Marquardssenn* hagde giiffvitt hinde paa Medelgaardtt, som skulle vere *Niels Marquardssenns* Sönnns Handskrefftt, och fyrst berette for^{re} Frue *Dorete*, att hinde aff Rette skulle tilhøre the thre Parter uti Medelgaardtt, som hinndes Hossbunde seg telmaskiffte fore hinndes Gods aff Her *Jacop Lycke*, och kiöbte aff forskreffne Bishop *Styge* och Her *Otte Krumpenn*, och klagett Frue *Dorete*, att *Axell Juell* tilholler seg same III Parter uti Medelgaardtt, som hinnde tilhörer, mett ett Gaffvebreff, *Niels Marquardssenn Axell Juell* paa Medelgaardtt mett mere Gods giffvitt haffver, for at same Gaffvebreff lyde paa hanns Gaardt Medelgaardtt och fore hun same Gaffve-Breff mett sinn egenn Hanndt unnderschreffvitt haffver och fore hanndt haffver hinndes sallige Broders *Erick Nielssenns* Stadfestelsse-Breff paa same Gaffve, och mennte Frue *Dorete Nielssdatther* thet att vere emodt Judske Logs thredie Bog uti thett XLIIII Capitell: „att Bunde maa icke

affhennde sinn Konne Jordt“, och mennte Frue *Dorethe* therefore, att hinnde burde hinndes thre Parter uti Medelgaardtt igienn at haffve till seg och sinne Arffvinngge till evinndelige Eige. Thertill svaritt *Axell Juell*, att for^{ne} Frue *Dorethe* sielff och inngenn anddenn begynnte thenne Handell emellom *Niels Marqvardsseenn* och hanum, saa at *Niels Marqvardsseenn* mett hinndes Raadt, Bevilling och Samtycke gaff hanum Medelgaardtt ganndske och alsamenn, inngenn Parter lidett eller megett unndertagett, mett mere Gods, som same Gaffvebreff inndholler, hvilckett Gaffvebreff hun mett hinndes egenn Hanndt unnderschreffvitt haffver, och for^{ne} Frue *Dorettes* rette föde Arffvinngge och enneste Broder *Erick Nielssenn* mett sitt Breff och Sigell stadfestett haffver uti alle Maade att hollis skulle, och berette *Axell Juell*, att siidenn *Niels Marqvardsseenn* hanum same Medelgaardtt mett Frue *Dorettes* Villige, Ja och fulde Samtycke saa giiffvitt hagde, tha hagde hanndt eptther beggis thieriis Bevilling och Samtycke forfuldtt for^{ne} Medellgaardtt alsammen till Laass mett alt thett andditt Gods, *Niels Marqvardsseenn* hannum giiffvitt hagde; viidere berette och *Axell Juell*, att ther hanndt aldt for^{ne} Medelgaardtt och Gods till Laass forfuldt hagde och sinn Laass uti thenn Sag faaet hagde, hagde hanndt fore enn Skorstenssildt faaett uti Hennder och offverantvordit *Niels Marqvardsseenn* och Frue *Dorethe* same Laassebreff, och sagdt: „kiere Fader och Moder, ieg haffver nu alsamenn Medelgaardtt till Laass forfuldt mett alt thett Gods, I meg thertill unt och giiffvitt haffver; her haffver I thenn nu uti Etthers Henn- der, unnde I meg thenn giernne, tha tacker ieg Etther, unnde I meg thenn och icke giernne, tha er ther enn Skorstenssildt, kaster thenn therpaa, ieg skall thett icke fortryde;“ tha hagde bode *Niels Marqvardsseenn* och Frue *Dorette* sielff igienn antvorditt hanum same Laassebreff och sagdt, the unnte hanum thenn giernne, och ynnskett hanum ther Lycke mett. Thessligeste berette och *Axell Juell*, att xviii Riidersmenndsmenndt hagde hanum thereptther aldt Medelgaardtt, inthett unndertagett, enndeligenn paa Viborig Lanndz- tingg tildömppt, och therpaa fyrst uti Rette lagde *Axell Juell* for^{ne} *Niels Marqvardsseenns* Gaffvebreff paa Medelgaardtt unnder Dattum MDLIII, lydenndes blant anddit, hvorledes *Niels Marqvardsseenn* mett sinn Höstruis Villge och Samtycke hagde oplatt, unnt och giiffvitt for^{ne} *Axell Juell* och hanns Höstrue

och beggis thieriis Börnn och Arffvinngē, fyrst sinn Hoffvitgaardtt Medelgaardtt, uti Aabsyssell uti Nörherritt uti Glessborig Sogenn ligennedes, mett all sinn Egenndom och Tillegelsse, saa och fem fulde Redselsgaarde och Gods uti Skierbeck Bye uti same Sogenn ligennedes, sameledis ix Boll ther samesteds, saa och Skierbeck Mölle, hvilckett Breff for^{no} Frue *Dorete Nielssdatther* haffver samtycktt och mett sinn egenn Hanndt unterschreffvitt. Thernest uti Rette lagde *Axell Juell* for^{no} Frue *Dorettes* egne Broder och neste Arffvinngē *Erick Nielssenns* opne Breff och Sigell, udgiiffvitt paa Torupgaardtt unnder Dattum MDLIII, lydenndes, hvorledes for^{no} *Erick Nielssenn* haffver fore seg och sinne Arffvinngē samtycktt och bevilligett, at forskreffinne *Niels Marquardssenn* hagde unnt och oplatt *Axell Juell* och hanns Arffvinngē same hanns Hoffvitgaardtt Medelgaardtt mett mere Gods therhoss ligennedes; sameledis uti Rette lagde *Axell Juell* sitt Laassebreff unnder Dattum MDLVI, lydenndes, for^{no} *Axell Juell* och hanns Arffvinngē for^{no} Gaardtt Medelgaardtt mett alle the Gaarde och Bolle, Gods och Eigendome uti Skierbeck Bye ligennedes mett Skierbeck Mölle att vere tildömppt, medt aldt tieris Tillegelsse, Skouffve, Marcke, Kiere, Enngii, Hede och Mosse, Enndell och Fellige, innthett mett alle unndertagettt, at haffve, nyde, bruge och beholle, till evinndelige Eye eye skullennedes, och er same Säg satt evinndeliige Tiigelsse paa. Thernest uti Rette lagde *Axell Juell* enn Dom, som oss elskelige, erllige och velbyrdige *Oluff Munck* till Tvis, *Iffver Krabbe* till Östergaardtt, vore tro Menndt och Raadt mett xvi Riidermenndsmenndt till thennum paa Viiborig Lanndztinng dömppt, besegldtt och udgiiffvitt haffver unnder Dattum MDLVIII, lydenndes blantt anddere Artickler, att epththerthii Laass er Logssenns Ennde och evige Tiigelsse, tha bör for^{no} *Axell Juell* och hanns Arffvinngē same forskreffinne Hoffvitgaardtt Medelgaardtt mett for^{no} fem Gaarde och nye Bolle uti for^{no} Skierbeck Bye ligennedes mett alle thieris Egenn, Dam och Herlighedtt, Skoffve och Kiere, Ager och Enngi, Enndell och Fellig, Vot och Tiurt, vedt hvadt Naffnn thett helst neffnis kanndt, innthet mett alle uti noget Maade unndertagettt, saa och for^{no} Skierbecks Mölle mett aldt sinn Stöffning och Rettighedtt, hun behöffve kanndt, ath haffve, nyde, bruge och beholle epthther *Niels Marquardssenns* Dödt och Affgangg till seg och sinne Arffvinngē evinndeligenn att eye och beholle

eptther same hanns Gaffve-Breff och Lasse-Breffvis Lydelsse &c., som same Dom och Breffve ytthermere inndholler och udvisser, *Axell Juell* uti Rette lagde, och satte *Axel Juell* therfore uti alle Rette, om hanum eptther slig loglige Adkome, bode aff *Niels Marquardssenn*, Frue *Dorethe* och hennedes rette Arffvinnges, thessligeste eptther for^{ne} Laassebreff och gode Mennds Domes Lydelsse icke burde forskreffinne Medelgaardtt ganndske och aldssamenn at haffve och beholle till seg och sinne Arffvinnges till evinndeliige Eye. Thertill svarett for^{ne} Frue *Dorete* thill thett Gaffvebreff, *Niels Marquardssenn Axell Juell* giffvitt hagde och lyde paa hanns Gaardtt Medelgaardtt aldsamenn och hun mett hennde egen Hanndt unnderschreffvitt hagde, och mennte, att epttherthii hinndes thre Parter icke vor beneffnde uti same Gaffvebreff, att same Gaffvebreff therfore inthett kunde hinndere hinnde uti thenn Sag. Thill thett Stadfestelsse, *Erick Nielssenn* uti thenn Sag udgiuffvitt hagde och stadfest thet *Niels Marquardssenns* Gaffvebreff, svaritt Frue *Dorethe* saa till, at *Erick Nielssenn* icke vor hinndes ennestes Arffvinnges, om hanndt hende enndt kunde haffve offverleffvitt, menn berette, at ther vor gangenn Breff och Sigell mellom hinndes Brodersönnner *Michell Nielssenns* Sönnner aff Köge och hennedes Broder *Erick Nielssenn*, att the skulle arffve mett hanum, om hanndt hinnde enndt offverleffvede, hvilcke hinndes Brödersönnner same Breff mett *Erick Nielssenn* icke beseglett haffde, och mennte thet *Erick Nielssenns* Breff icke therfore att kunde hinndere hinnde paa same III Parter aff hinndes Egenndom uti Medelgaar uti inngenn Maade. Thertill svaritt *Axell Juell*, att som Frue *Dorethe* beretth, *Erick Nielssenn* icke att vere hennedes eneste Arffvinnges, om hanndt hinnde enndt offverleffvede fore thenn Aarsage, att ther vor giordtt Breff och Sigell mellom hanns Brödersönnner och hanum, att the skulle threde i thieris Faders Stedtt och arffve mett hanum, om *Erick Nielssenn* enndt leffvede hanns Syster for^{ne} Frue *Dorette* offver, svaritt *Axell Juell* saa till, att *Erick Nielssenn* vor for^{ne} Frue *Dorettes* eneste Broder, och hun icke hagde anddere Syskennde eller Arffvinnges, ther hanndt same Gaffve mett sitt Breff och Sigell samtycktt, och mennte *Axell Juell*, att hves Hanndell *Erick Nielssenn* och hanns Broderbörnn emellom thennum sielff giöre ville, kunde inthet hinndere hanum uti sinn Sag uti inngenn Maade, och offver alt berette

Axell Juell, att Frue *Dorette*, nu siidenn hun begynnte att thrette mett hanum, haffer hun standitt obennbarlig fore Tingsdom paa Viiborig Lanndztinng och ther bekienddt, att hun gaff hinnde Samtycke till, att hinndes Hossbunde gaff for^o *Axell Juell* hinndes thre Partter uti Medelgaardtt saa vell som *Niels Marqvardsenn* gaff hanum sinn Partt till evindelige att eye till *Axell Juell* och hanns Arffvinng, och therpaa uti Rette lagde *Axell Juell* ett obett beseglett Breff, som *Palli Juell* och *Peder Krusse*, vore Lanndzdomere, mett ix Riidermenndzmenndt till thennum hagde udgiiffvitt, besegledt och kundgiordtt unnder Dattum MDLXI, Fredagenn som vor Sti Poffvels Afftenn conversionis, lydenndes, at same Thiidtt paa Viiborigs Snaps-Lanndztinng vor skickett for^o Frue *Dorette Niels Marqvardsenns* ath (oc) ther obennbarligenn tilstodtt fore Tingsdom, att hun gaff sinn Samtycke och Tilladelsse och vor mett henndes egenn Raadt och Villige, att *Niels Marqvardsenn* unnte och gaff for^o *Axell Juell* the III Parter, som hun kienndes seg at haffve uti for^o Medelgaardtt, paa thett att Gaardenn skulle kome aldssamens hanum tilhennde. Thessligeste hagde hun bekienddt, hun sielff tilraade och bevilligett for^o hinndes Hossbunde att unnde och giffe forskreffne *Axell Juell* allsamenn Medelgaardtt &c., som same Breff ytthermere inndholler och udvisser &c., och satt *Axell Juell* uti alle Rette, om for^o Frue *Dorette Niels Marqvardsenns* kunde seg eptther slig Leglighedtt, som for^{it} staar, nogenn Lodt eller Dell uti for^o Medelgaardtt tilholle och om hanum icke bör aldt same Medelgaardtt till seg och alle sinne Arffvinng mett alle anddere forskreffne Gaarde, Gods, Mölle mett alle thieris rette Tillegelsse ganndske och aldt samenn anngerlöst at haffve, nyde, bruge och beholle, mett manng flere Ordt och 'Thalle, thennum therom paa bode Siider emellom vore. 'Tha eptther 'Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighedtt vor ther saa paasagdt fore Rette, att for^o *Axell Juell* och hanns Arffvinng bör aldt forskreffne Gaardt Medelgaardtt mett alt thet andett forskreffne Gods uti Skierbecks Bye och Skierbecks Mölle mett aldt thieris Egenndom och rette Tilligelsse, Skoff, Marck, Ager och Enng, Mosse, Kiere, inthet undertagett eptther for^o Frue *Doretthes* Dödt och Affganng, ganndske och aldt samenn tilhobe eptther hanns Gaffvebreff, Laassebreffve, gode Mennds Dome och for-

schreffnæ Frue *Doretas* egenn Bekienndelsse att haffve, nyde, bruge och beholle till seg och sinne Arffvinng till evinndeliige Eye.

Dattum Haffniæ thenn Tiissdag nesteptther Sti. Hanns Dag Medssomer, uti vor egenn Nerverelsse, nerverenddes oss elskelige Her *Eyler Hardemmerig*, Riider, vor Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllenstiernn*, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munch*, Her *Erick Krabbe*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Thage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Verner Passberig*, Her *Niels Lannye*, Riider, *Peder Bille* och *Herloff Trolle*, Riider, vore tro Menndt och Raadt. 1561.

141.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Herremand tilpligtes at give en Bonde den oppebaarne Indfæstning tilbage, da han havde bortfæstet Gaarden til en Anden, fordi den første Fæstecontract, hvori det var gjort til Betingelse, at Fæsteren skulde gifte sig med Enken paa Gaarden, ikke kunde opfyldes, da de befandtes at være i nært Slægtskab. Herremanden paaskyder som Grund for sin Vægning at tilbagebetale Indfæstningen, at han havde Tiltale til Bonden for Hærværk, hvilken Tiltale bliver ham forbeholdt i Dommen.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Per Jenssenn* i Örup och hagde uti Rette steffnt oss elskelige *Knudt Giede*, vor Mannndt och Thienner, och tiltallitt *Per Jennssenn Knudt Giede* fore, att *Knudtt Giede* nu stackett Tiidt siidenn forleden stede hannum thredie Partenn aff enn Gaardt for XL Daller och opbar hanns Pennige therefore, och ther hanndt same thredie Partt icke udenn ett Aar besett haffver, haffver *Knudt Giede* stedt enn anddenn Mannndt same thredie Part och trenngtt hanum therudt igienn udenn aldt Dom och Rett och udenn alle skyllige Aarsage, som *Per Jennssenn* mennte mett Urett. Thertill svarett *Knudt Giede*, att ther *Per Jennssenn* stede samme thredie Partt aff hanum, gaff hanndt hannum XL Daller theraff och stede och feste dog mett slig Vilkor, att hanndt skulle haffe thenn Enncki paa Bollegit bode, och ther hanndt mett slig Vilkor hagde stedtt, fanndes thet, att forⁿe *Per Jenssenn* och thenn same Enncki, paa Bollegit bode, vore saa ner slegtett, att the icke maatte

kome tilhobe, och therfore hagde *Knudt Gede* stedt och unnt enn anddenn Gaardenn, som Ennckenn maatte haffve och fick; viidere berette och *Knudt Giede*, att for^{no} *Per Jennssenn* hagde ther slagett, draget och uförmit same Enncki och giort, som hanndt mennte, bode Voldt och Hervercke, och berette *Knudt Giede* sielff, att therssom hanndt maatte tiltalle for^{no} *Per Jennssenn* fore hves Voldt och Hervercke, hannd haffver giordtt thenn fattige Qvinnde, som Enncki vor och enndtnu siider paa Bollegit, och *Per Jennssenn* maatte therfore stannde hannum till Rette, tha ville hanndt igienn giiffve hannum same XL Daller, hanndt aff *Per Jennssenn* opborit haffver, mett flere Ordt och Talle thennum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighet, vor ther saa paasagdt, att *Knudtt Giede* skall igiengiffve *Per Jennssenn* for^{no} XL Daller, hanndt aff hannum opboritt haffver, och sidenn *Knudt Giede* att steffinne och tiltalle for^{no} *Peder Jennssenn* mett Loffvenn fore hves Tiltalle, hanndt kanndt haffve till hannum, och *Per Jennssenn* therfore att stannde hannum till Rette eptther Logenn.

Dattum Haffniæ tenn Taarssdag nesteptther Sti. Hannsdag Medssomer, uti vor egegn Nerverelssse, nerverendes oss elskelige Her *Eyler Hardennberig*, Riider, vor och Riigenns Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigenns Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urnne*, Her *Vernner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, *Peder Bille* och *Corfitz Ulfeldtt*, vore tro Menndt och Raadtt. 1561.

142.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom, at et Fruentimmer ikke kan forfølge nogen Drabssag.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige Frue *Ide Munck* till Kabell, sallig *Oluff Rytters* ⁽¹⁾ Epttherleffverske, met fuldt Magtt paa hinndes

(¹) Om *Oluf Rytters* Drab see I. 268.

Broders oss elskelige *Christoffer Munck* till Kragsgaardtt hans Vegne, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Niels Kaass* till Hessel fore hinndes Hossbunde *Oluff Rytther*, hanndt ihieslog. Thertill svaritt oss elskelige *Jens Kaas* till Öregaardtt, vor Manndt och Thienner, mett fuldt Magtt paa sinn Broders for^o *Niels Kaasses* Vegne, att hans Broder *Niels Kaass* mett sinne Slegtt och Venner hagde thitt och offte veritt offverbödig, att epttherthii Gierningenn skedt vor, tha ville the giuffve Frue *Ide* Guldt och Pennige, och giöre hinnde aldt then *Vander* ⁽²⁾ och Bodt, thennum burde att giöre hinnde, och kunde dog icke kome till nogenn Ennde mett hinnder, mett flere Ordt och Talle thennum therom emellom vore; tha epttherthii thet icke hertilldags haffver veritt Sedtt ⁽³⁾ uti Rigett, att nogenn Qvinde haffver veritt nogenn Eptthermaalsmanndt eller haffver forfuldt nogenn Manndrab, tha bör entenn forskreffvne *Christoffer Munck* sielf, eller enn annden Riidermanndsmanndt paa hans Vegne mett hans fulde Magtt, thenn Sag at steffne och thenn att forfyllige, och icke forskreffvne Frue *Ide*, och tha gaa therom saa mögett, som Rett er.

Dattum Haffniæ thenn Torssdag nest eptther Sti. Hannsdag Medssomer uti vor egenn Nerverelsse, nerverendes oss elskelige Her *Eyler Hardennberig*, vor och Riigenns Hofmester, *Johann Frits*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, Riider, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllenstiernn*, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Tott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Vernner Passberig*, Her *Niels Lanne*, Riider, *Peder Bille* och *Corfitzs Ulfeldt*, vore tro Mendt och Raadtt. 1561.

(2) *Vander*, maaskee en Skrivfejl for *Vandel*, see I. 28 og Rettelserne til 1ste Deel.

(3) *Sedt*, Sød, Skik; jvfr. J. L. II. 26, som i Almindelighed erklærer Qvinder for uberettigede til at tage Deel i Mandeboden, fordi de ikke kunne

hævne dem (see iøvrigt Prof. *Larsens* Bemærkninger om dette Lovsted i Jur. Tidsskr. XIII. ff.). I nærværende Tilfælde kunde *Ide Munck* vel saa meget mindre forfølge Sagen, da hun ikke var den Dræbtes Arving, men hans Ægtefælle.

143.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand, som i en Andens Stald havde fundet sin Hest, og ved at fremføre sin nærmeste og fjernere Hjemmelsmand bevist sin Ejendomsret, sigtes efter mange Aars Forløb for at have stjaalet samme Hest, men frifindes for Beskyldningen og Sagsøgeren dømmes „nederfældig“. (¹)

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Hanns Poelssenn* kallis *Fynnboo*, Boriger uti vor Kiöbstadt Nystedt, och hagde uti Rette steffinntt oss elskelige, erllige och vellbyrdige *Claus Hvøitfeldtt*, vor Mandt, Thienner och Lanndzdommer uti vore Lannde Laalandt och Falster, och tiltallit hannum fore enn Dom, hanndt nogenn Thiidt siidenn dömppt emellom hanum och *Oluff Fuell* och *Matzs Hvass* uti Frelle fore enn Hest, och berette *Hanns Povelssenn*, att thet er vedt VII Aar siidenn same Hest bleff hanum rönntt och stollenn fraa inndenn hanns Laas och Lycke, emedenns hanndt vor udennlannds och icke tilstede, och for^{ne} *Claus Hvøitfeldt* nu haffver dömppt hanum nederfellig fore thenn Sag, och mennte, att hannum theruti skede Urett. Thertill svaritt *Claus Hvøitfeldtt*, at thett er vell VI eller VII Aar siidenn for^{ne} *Matzs Hvass* i Frelle kiennedes vedt enn Heest, som stodt paa for^{ne} *Hanns Povelssenns* Staldt uti Nystett, och same Thiidtt lodt beviinde (²) same Heest och forborgett (³) thenn aff *Hanns Povelssenns* Hus, och *Oluff Fuell* uti Frelle thenn Thiidtt saa och nu vor for^{ne} *Matzs Hvass* Hiemell till same Hest, och *Oluff Fuell* hagde Vitnessbyrdt och Tingsvittner, att hanndt kiöbtte then same Hest aff ienn vedtt Naffn *Matzs Bolli* och therhoss Tingsvittner, att *Hanns Povelssenn* sagde Nei, att hanndt icke kiennedes vedt thenn Hest, *Oluff Fuell* hiemblit *Matzs Hvass*. Thessligeste hagde och *Mattes Hvass* Tingsvittner aff Musse Herritztingg, thette nerverenndes Aar udgiiffvitt Torssdagena post Gregori, ly-

(¹) Ifølge Beskyldningens Beskaffenhed maatte denne Nederfælding unægtelig medføre Æreløshed, uagtet denne ikke altid var Følge af en Dom, hvorved Nogen erklæredes nederfældig, see t. Ex. I. 57.

(²) beviinde same Hest betyder formodentlig at føre Vidner om samme Hest, dersom maaskee

ikke Ordet beviinde ligefrem er brugt til at betegne det fremmede: vindicere, forfølge som sin Ejendom.

(³) Forborge svarer udentvivel til de ældre Loves taksættæ, jvfr. Jydske Lovs II. 111, Eriks Sjell. L. V. 16 og mine Bemærkninger om Vindikationsretten S. 5 Not. c. (Kbhvn. 1819.)

denndes, att thenn sortte Hest, *Matts Hvas* same Dag haffde innden Thinge, vor thenn som stodt i Nystedtt inndenn *Hanns Fynboes* IIII Pelle⁽⁴⁾ och for^{no} *Hanns Povelssenn Fynboo* och *Mattes Hvas* thretther om, mett mannge flere Breffve och Tingsvittner, *Mattes Hvas* uti thenn Sag haffver och for^{no} *Claus Hvitfeldt* uti Rette lagde, och berette *Claus Hvitfeldtt*, att for^{no} *Hanns Povelssenn* kom till hanum mett vor Skriffvelsse och Befalling, att hanndt skulle döme uti thenn Sag, och therfore steffntte hanndt Sagenn uti Rette och dömppte therpaa eptther te Bevissning, the paa begii Siider uti Rette lagde; viidere berette och *Claus Hvitfeldtt*, att thenn same Dag, Sagenn vor fore hanum paa Nystedt Raadhus uti Rette, tha stodt same Hest bundenn vedt Nystedt Raadhuus, som vor forborgett aff *Hanns Povelssenns* Hus, och XII Menndt vittnett, att thett vor thenn same Heest, tha viille *Hanns Povelssenn* hverckenn sige Ja eller Nei, at thet vor thenn Hest, menn paa thett siste sagde hanndt Nei fore same Hest⁽⁵⁾, och uti Rette lagde *Claus Hvitfeldtt* same sinn Dom, som vor udgiiffvitt paa Nystedtt Raadhus uti Borgemester, Raads och Menigheds Nerverelssse thette nerverenddes Aar, Mandagenn eptther misericordias domini, lydenndes, att epttherthii *Hanns Povelssenn* berette, att thett vor paa siuffende Aar siidenn hanndt kiöbtt same Hest uti Vordingborig Marcket, och *Mattes Hvas* beviste thett att vere paa nyennde Aar siidenn hanndt kiöbtt same Hest aff *Oluff Fuell*, och *Mattes Hvas* haffver hagdt same Hest alt siidenn i sit Voll eptther sinne Hiemell och Vittnesbyrds Lydelsse och ey therom tiltallitt förenndt nu *Hanns Fynboo*⁽⁶⁾ rigett Sagenn igenn, och epttherthii *Mattes Hvas* haffver sinn Hiemell paa same Hest, tha er hanndt frii fore Tiuffves-Sag, och for^{no} *Hanns Fynboo* haffver icke sagdt Sanndingenn theruti, att same Hest vor hanum ranntt och stollenn fraa, tha bör hanum therfore at vere feldig⁽⁷⁾, och thenn Sag at henge hoss hanum saa lengi, som for^{no} Vitnesbyrdt staar vedt Magtt, som same Dom ytthermere inndholler och udvisser, och mennte *Claus Hvitfeldt*, att hanndt hagde dömppt Rett och aldelis inngenn Urett giortt for^{no}

(4) Pæle.

(5) Han frafaldt saaledes sin Paastand.

(6) rigett d. e. rykket; rykket med Sagen, begyndt den pan ny.

(7) Dersom det ikke blot er en Skrivefejl for nederfeldig, maa Ordet *feldig* have samme Bemærkelse, s. ovenfor Side 307, hvor *Hans Fynbo* siges at være dømt *nederfeldig*.

Hanns Povelssenn uti thenne Sag, mett mannge flere Ordt och Talle thennum therom paa bode Siider emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Leglighedt, vor ther saa paasagdt fore Rette, att *Claus Hvitfeldt* inn-genn Urett haffver giortt for^{re} *Hanns Povelssenn*, menn thenn Dom, *Claus Hvitfeldt* i thenne Sag udgiiffvitt haffver, er rett dömppt och bör vedt sinn fulde Magtt att bliffve.

Dattum Haffniæ thenn Løgerdag nest eptther Sti. Hannsdag Medssomer, uti vor eigenn Nerverelsse, nerverenddes oss elskelige Her *Eyler Hardennberig*, Riider, vor och Riigenns Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigenns Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Vernner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, *Holger Rossennkrannz*, Her *Lage Bragde*, Riider, och *Peder Bille*, vore troe Menndt och Raadt. 1561.

144.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom. I Ridebrevet maa nøjagtig indføres den Sum, for hvilken Ridemændene gjøre Execution.

(M.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettherting oss elskelige *Jenns Jörgennssenn* til Egelycke, vor Mandt och Thienner, och hagde uti Rette steffntt oss elskelige *Gregers Juell*, Lanndzdomer paa vortt Lanndt Lanngelanndt, *Jacop Persenn* och *Clemenntt Henndrickssenn*, vore Menndt och Thiennere, fore att the nogenn Thiidt siidenn forledenn eptther Rigenns Forfylling haffver inndsatt *Jörgenn Tydske* uti hanns Jordegods emodt hanns Faldzmaall, hanndt udlagde, och berette *Jenns Jörgennssenn*, att hanndt udlagde fore Ridemenndt LII Daller och aligevell utiførde the *Jörgenn Thydske* uti ienn aff hanns beste Gaarde, och hanndt vedt icke, hur högtt eller hvorføre the förde hanum uti same Gaardt, och mennte, att same Riidemenndtt thermett gjorde hanum Urett, att the icke hagde neffntt, hvorføre eller fore hur mögitt the hannum uti hanns Gods inndförde, att hanndt kunde viide seg efther thieriis Riidebreff att rette,

om hanndt hannum igienn skulle udføre. Thertill svaritt *Gregers Juell*, att *Jenns Jörgennssenn* emodt vor *Recessis Lydelsse* (¹) hadde ladit huge *Brennde-Vedt* ochladit förtt till *Tydskelanndt*, att therfore hadde *Jörgenn Tydske* paa vore och *Kronnenns Vegne* till *Herritzting* och *Lanndzting* och siidenn mett *Riigenns Rett* ladit tiltalle och forfyllige *Jenns Jörgennssenn*, och ther *Jenns Jörgennssenn* vore och *Riigenns Breffve* icke ville fultgiöre, tha haffver *Riigenns Canntzeler* giffvett *Breff* till thennum, att the skulle riide mett *Jörgenn Tydske* paa vore och *Kronnenns Vegne* fore *Jenns Jörgennssenns Boo*, och udeske hanum *Fylleste* aff *Jenns Jörgennssenns Bopennige* fore for^{no} *Vedt*, hanndt saa udt aff *Riigett* til *Tydskelanndt* förtt haffver emodt vor *Recessis Lydelsse*, och *Fylleste* fore *Koest*, *Thering*, *Skadegioldtt* och *Faldzmaall*, och *Fylleste* fore vort *Faldzmaall* fore vore *Breffve*, hanndt haffver siidett offverhörige, och therssom thenum icke ther vederfaris *Fylleste* aff hans *Boo* skulle the vurdere *Jörgenn Tydske*, paa vore och *Kronnenns Vegne*, *Fylleste* uti *Jenns Jörgennssenns Jordegods*, som *Riigenns Breff* ytthermere inndholler och udvisser, som *Gregers Juell* uti *Rette* lagde, och berette *Gregers Juell*, att ther the eptther *Riigenns Riidebreffvis Lydelsse* vore fore *forschreffnne Jenns Jörgennssenns Boo* och ther udeskett *Fylleste*, som *forschreffvitt* staar, tha svaritt *Jenns Jörgennssenn*, att hanndt hadde udlagtt till *Lanndztinggett* *LXXIII Daller* och icke hanndt ville udlege mere. Thertill svaritt *Jörgenn Tydske* och straxt fore thennum beviiste mett sitt *Register*, att *Jenns Jörgennssenn* icke thermett hadde hannum paa vore och *Kronnenns Vegne* fultgiortt eptther same *Regiisters Lydelsse*. Tha epttherthii *Jenns Jörgennssenn* icke ville udlege och rette fore seg aff hans *Bopennige* och udrette same *Regiister* och *Faldzmaall*, tha inndförde the *Jörgenn Tydske* paa vore och *Kronnenns Vegne* uti enn *Gaardt* i *Emerbylle* uti *Böstrup Sogenn*, som *Jörgenn Lauritssenn* ibor, skyller v *Örtu Byg*, enn *Ottinng Smör* mett anddere smaae *Bede*, till saa lengii *Jenns Jörgennssenn* fultgiör och retther for seg, och mennte *Gregers Juell*, att hanndt mett sinne *Medbrödere Riidemennndt* hadde inngenn *Urett* giortt uti thenne *Sag*, mett flere *Ordt* och *Talle* thennum therom emellom vore. Tha

(¹) See den Koldingske Reces Cap. 64.

eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighedtt, vor ther saa paasagdt, att for^o *Gregers Juell* mett siene Medbrödere Riidemenndt, som haffve inndförtt *Jörgenn Tydske* paa vore och Kronnenns Vegne uti thenn *Jenns Jörgennsenns* Gaardt uti Emerbylli, the skulle till thennum thage the Register, *Jörgenn Tydsk* uti thenne Sag haffver, och offverlegge Kaast, Therinng, Breffpeninge, Skadégielt och Faldzmaall, och saa inndskriffve i thieriis Riidebreff hvadt ther fattes uti same Register och *Jörgenn Tydske* paa vore Vegne icke er Fylliste udlagdt, och hur mögett tilbage staar, och fore hur mögett the hannum paa vore och Kronnenns Vegne haffve inndförtt i thenn Gaardt i Emerbölle, paa thet the paa alle Siider kanndt viide thennum thereptther att rette.

Dattum Haffniæ themn Tiissdag nesteptther vor Frue Dag visitationis (³), uti vor eiggenn Nerverølse, nerverenddes oss elske!ige *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Per Skram*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tagc Tott*, Riider, *Claus Urne* och Her *Niels Lannge*, vore tro Menndt och Raadt. 1561.

145.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom. En Bonde paa Bornholm, der var dømt som Tyv, fordi han, istedet for at erlægge sit Landgilde til Hammershuus Slot med Korn, havde betalt Slotaskriveren Penge, frifindes, og Befalingsmanden paa Hammershuus tilpligtes at betale ham tilbage hvad han havde afordret ham i Böder.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Adbiörn Hannssenn* uti Lauerskier Sogenn paa vortt Lanndt Bordingholm, och hagde uti Rette steffntt oss elske!ige *Hanns Beritzssenn*, vor Manndt, Thienner och Lanndzdomer paa vortt Lannd Bordingholm, fore enn Dom, hanndt haffver dömppt och udgiiffvitt mellom oss elske!ige *Sveder Kiettinge*, Embitzmanndt paa vortt Slott Hamersshus paa thenn enne och hannum paa thenn anddenn Siide, och dömppt hanum

(³)Den 2den Julli.

till sitt Lanndgille dubelt udt at giiffve och ther svare till Tiuffssag, som *Adbiörnn Hannssenn* mennte mett obennbarlige Urett att vere dömppt och affsagdt paa hanum udenn aldt Skyldtt, Bröde och Vitnessbyrdtt, och berette *Adbiörnn Hannssenn*, att hanndt icke andit hagde ther brött till, enndt hanndt med rede Pennges hagde betallit Slottzskriffverenn paa Bordingholm Slott sitt Lanndgille och vor redeligenn och rett udskreffvenn aff Slottzboğenn och hagde ther Vittne paa, och uti Rette lagde *Adbiörnn Hannssenn* same Dom, som *Hanns Beritssenn* udgiiffvitt hagde unnder Dattum MDLVIII, lydenndes, att epttherthii *Sveder Kiettinnge* hagde affliust ⁽¹⁾, att hanndt ville ey sellie aff Skattenn ⁽²⁾, menn hver skulle viide thennum eptther att rette, thieris Skatt till loglüge Thiide att udföre, och epttherthii Logenn ⁽³⁾ bemelder, att hvem som kiöber mett Bundenns Leiehionn, tha skall hanndt thet igienn giiffve och theroffver svare till Tiuffssag, tha kunde hanndt icke *Adbiörnn Hannssenn* fore Tiuffssag qvitt döme, menn att hanndt skulle forlige seg mett Höffvitmandenn fore saadanne uloglige Kiöb och hiemelig Handdell, som hanndt mett hanns Skriffver giortt haffver &c., som same Dom ytthermere inndholler och visser, och sagde *Hanns Beritssenn*, att hanndt eptther sinn Forstandt icke anndit viiste, enndt hanndt hagde dömppt Rett uti thenne Sag. Thertill svarit *Adbiörnn Hannssenn*, att hanndt icke viiste thett att vere affliust, att hanndt ioe maatte giiffe Pennige fore sitt Lanndgille, och berette, att thet vor saa Sedt paa Slottett, at nar nogenn Bunnde ytte sitt Lanndgille och hagde Korn till Offverlöbs ⁽⁴⁾, tha kiöbte Slottzskriffverenn thenum thett aff, och mennte *Adbiörnn Hannssenn*, att epttherthii same Skriiffver vor sorenn Slotzskriffver paa Hamersshus och stodt fore Regenskaff, mennte *Adbiörnn Hannssenn*, at hanndt icke vor innthet Leighionn, ther Logenn omtaller, menn mennte, att hanndt vor mynnder ⁽⁵⁾ nock till att tage anthenn Lanndgille eller Pennige aff

⁽¹⁾ *affliust*, alyst, lyst til Tinge, bekjendtgjort.

⁽²⁾ Skaanske Lov VII. 15.

⁽³⁾ *att hanndt ei ville sellie aff Skatten*; af det Fölgende sees, at Meningen af disse Ord maa være, at Befalingsmanden paa Slottet ikke vilde gjöre Landgildekornet i Penge, og derfor ikke vilde modtage Penge istedetfor Korn.

⁽⁴⁾ *till Offverlöbs*, tilovers. I Jylland siger man endnu paa enkelte Steder *overlös* istedetfor tilovers, s. *Molbechs Dial. Lex.*

⁽⁵⁾ *mynnder*, myndig.

hanum therefore, hvilckett hanndt haffve ville, och epttherthii same Skriffver loffvit att legge Kornn istedet fore same hanns Lanndgille aff thett Kornn, hanndt saa kiöbttte aff Thiennerne, mennte *Adbiörnn Hannssenn*, at hanum skede Hinder mett, att hanndt therefore skulle dömes enn Tiuffssag paa, och uti Rette lagde *Adbiörnn Hannssenn* ett Breff, som III Menndt beseglett, udgiiffvet och i thieris Breff paa thieris Siels Salighedtt vittnett hagde, att the vore paa Hamersshus mett *Adbiörnn Hannssenn* uti Lauerskier Sogenn, och hanndt adspurde Skriffverenn, om hanndt hagde hanum giortt Skiell mett Pennige fore sitt Lanndgille, tha svaritt Skriffverenn ja och sagde, hanndt haffver giortt fult som enn Danemanndt, och ville thett bestaa paa sinn Siels Sallighedtt, som same Breff ytthermere inndholler och udvisser, och beclagett *Adbiörnn Hannssenn*, att hanndt eptther for^{ne} *Hanns Beritssenns* Dom maatte optinngge till *Sveder Kiettinge* fore xxv Daller enn Oxe och thertill mett gifve Skattenn igienn och some aff same Pennige ere udgiiffne och some krefvis hamm enndtnu, och satte *Adbiörnn Hannssenn* uti alle Rette, om hanndtt icke fore thenn Sag bör att vere enn erlig Manndt och haffve sitt Gods och Pennige igienn, hanndt fore thenn Sag udgiiffvitt haffver, mett flere Ordt och Talle thennum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagens Leglighedt, och epttherthii thett vor enn fuldtmyndige Skriiffver, som opbar Pennigenn fore hanns Lanndgille och schreff hanum udt aff Slotenns Bog therefore och thett siidenn bestodt hanum att haffve ytt och fultgiordtt, och *Hanns Beritssenn* theroffver haffver dömppt hanum Tiuffssag paa, tha haffver *Hanns Beritssenn* thermett giortt Urett, och *Adbiörnn* fore thenn Tiuffssag qvitt och fri att vere och bliffve enn erlig Manndt, och *Sveder Kiettinge* igienn ath giiffve *Adbiörnn Hannssenn* sitt Lanndgille, hanndt dubeltt udgiiffvitt haffver och thertill mett hves Pennige och andditt, hanndt aff *Adbiörnn Hannssenn* fore thenn Sag opboritt haffver, och haffve vii aff vor synnderlige Gunst och Naade thenne Sag tillgiiffvitt mett for^{ne} *Hanns Beritssenn*, att hanndt maa vere och bliffve fore thenne Sag Manndt lige godt och ufeldt, ligesom hanndt thenn Dom icke dömppt hagde (*).

(*) Denne som en Naade Landsdommeren tillagte Friündelse peger udentvivil paa, at han efter den

Dattum Haffniæ thenn Tisssdag nest eptther vor Frue Dag visitationis (7), uti vor egen Nerverelsse, nerverendes oss elskelige Her *Eyler Hardennberig*, Riider, vor och Riigenns Hoffmester, *Johann Friis*, vor Canntzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllennstiernn*, Her *Per Skramm*, Her *Byrge Trolle*, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Tage Thott*, Her *Vernner Passberüig*, Her *Niels Lannge*, Her *Lage Bragde*, Riider, och *Peder Bille*, vore tro Menndt och Raadt. 1561.

146.

1561. Kongens og Rigsraadets Dom. En Herremand, som tiltales af sin Fæstebonde, fordi han havde udviist ham af sin Gaard, frifindes, da det oplyses, at han, som selv behövede Gaarden (1), havde givet Bonden Indfæstningen tilbage.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Jep Christennssenn* uti Liunge, och hagde uti Rette steffinnt oss elskelige, erllige och vellbyrdige Manndt, *Niels Andersssenn* till Lynngbygaardtt, vor Manndt och Thienner, och tiltallitt *Jep Christennssenn Niels Andersssenn* fore, at *Niels Andersssenn* skulle haffve udviist hanum aff thenn Gaardtt uti Liunge, hanndt ibor, som hanndt mennte mett Urett och udenn aldt skellige Aarsage, och mennte, att epttherthii hanndt hagde stedt och fest aff for^{re} *Niels Andersssenn* och gaff sitt Lanndgille udt till rette Thiide, att hannum burde same Gaardtt att haffve och heholle. Thertill svaritt *Niels Andersssenn*, att thett nu er vedt VIII Aar siidenn for^{re} *Jep Christennssenn* stede och feste same Gaardtt aff hannum, och nu thrennger hannum sielff till att besiide same Gaardtt, och therefore vor hanndt offverbödige thett fyrste hanndt lodt hanum udviisse, att giiffve hannum sinn Innd-

stränge Ret vilde have mistet sin Ære, fordi han uden tilstrækkelig Grund havde dömt den Tiltalte til at stande til Rette for Tyveri.

(7) Den 2den Juli.

(1) Dommen erkjender denne Praxis, at Jorddrotten maa tage Gaarden tilbage fra Fæstebonden, naar han selv vil boe paa den, for fuldkommen lovlig, nagtet vi ikke kunne opvise noget ældre Lovbud, som hjemler den. Christian den Femtes D. L. 3—13—3 har derfor heller neppe nogen anden Kilde end gammel Praxis.

festning: igienn, och uti Rette lagde *Niels Anderssens* ett Tingsvittne aff Thryherritzning under Dattum MDLX, Lögerdagenn nest fore presentationis Mariæ (²) udtgiiffvitt, lydenndes, att hanndt lodt tillvordere *Jep Christennssenn* aff Liunge fiire Stude fore the Stude, hanndt gaff *Niels Anderssens* till Gaardfestning, och bleff same Stude verdt fore xvi Daller, och thre Daller, *Niels Anderssens* Fogett antvorditt *Jep Christennssenn* paa Thingett, hvilcke for^o Stude och Daller for^o *Jep Christennssenn* straxt anammitt till seg uti menige Tinnmennds Nerverelsse, och mennte *Niels Anderssens*, att hanndt inngenn Urett hagde giort for^o *Jep Chrestennssenn* i thenn Sag, och berette *Niels Anderssens*, att siidenn hanndt hagde ladit for^o *Jep Chrestennssenn* udviisse, tha hagde hanndt forsseet (³) hanns Gaardt, som hanndt och her beviiste mett Siunssbreff, och plögett hanns Jordt, och gjorde hannum mögett Urett och Forfang, och mennte *Niels Anderssens*, att hanndt eptther slig Leglighedtt inngenn Skyldtt hagde emodt for^o *Jep Chrestennssenn* uti inngenn Maade, mett mange flere Ordt och Talle, thennum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighedtt, vor ther saa paasagdt fore Rette, att *Niels Anderssens* aldeles inngenn Urett haffver giortt for^o *Jep Chrestennssenn* uti thenne Sag, och *Niels Anderssens* same sinn egegn Gaardt qvitt, fri och udenn ald viidere Hinnder och Tiltalle at haffve, nyde, bruge och beholle.

Dattum Haffniæ thenn Thorssdag nest eptther vor Frue Dag visitationis (⁴), uti vor egegn Nerverelsse, nerverenndes oss elskelige Her *Eyler Hardenberg*, Riider, vor och Riigenns Hoffmester, *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otte Krumpenn*, vor och Riigens Marsk, Her *Mogenns Gyllenstiernn*, Her *Per Skramm*, Her *Byrge Trolle*, Riider, *Oluff Munck*, Her *Jörgenn Lyckc*, Her *Tage Thott*, Riider, *Claus Urne*, Her *Vernner Passberig*, Her *Niels Lannge*, Riider, och *Holgerdt Rossenkrantz*, vore tro Menndt och Raadt. 1561.

(²) Den 21de November.

(⁴) Den 2den Juli.

(³) *forsseet* hans Gaard, d. e. forsümt den, ladet den forfalde.

1562. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Holbeks Borgere dømmes til at udlægge til Fædrift til Fordeel for Holbeks Slot og tilgrændsende Landsbyer endeel Jord, som de imod Lehnsmændens Befaling havde indhegnet. De gamle Privilegier, som de paaberaabe sig, havde de under Grevens Fejde forbrudt.

(M.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskelige, erlige och velbördige *Lage Brock* till Vemetoffte, vor Manndt, Thienner och Embitzmanndt paa vortt Slott Holbeck, och hagde uti Rette steffntt vor Borgemester, Raadmenndt och mennige Borriger uti vor Kiöbstad Holbeck, och thennum paa vore och Kronnenns Vegne beskyltte och tilltallitt fore eenn Oldt ⁽¹⁾, Offverdrefft och Fellitt, som kallis Lossöre, som uti lanng Thidt och mannge Aar icke haffver veritt indthagett eller brugtt anderledis, endt thill Fedrefftt, och for^{re} Holbecks Borriger emod *Lage Brocks* Forbydelse och emodt vortt Breff, att Holbecks Boriger skulle vere *Lauge Brock*, som vor Embitzmanndt paa vore och Kronnenns Vegne hörig och lydig, theremodt haffve Holbecks Borriger indgierdt och indtagett ienn stor Hob aff same gamle Oldt, vortt och Kronnenns Slott Holbeck thessligeste och mannge aff vore och Kronnenns Byer och anddere gode Menndz Thiennere, ther omboennedes, till stor Skade och Forfannng paa thieris Gres och Bedt, som *Lage Brock* mennthe att vere giordt med Urette. Thertill svaritt *Jacop Skotte*, Borgemester uti Holbeck, paa sinne egne och sinne Medborrigers uti Holbeck thieriis Vegne, att same gamble Oldt och Fedrefftt hede Lossöre, och vor thennum uti Holbeck aff framfarnne Konninger uti Dannmarck unnt och giffvenn att the motte thed bruge thill Fedrefftt eller och indhegne till Holbecks Bye, hvilckett thennum best gaffnligtt kunde vere, och therpaa uti Rette lagde *Jacop Skotte* fyrst ett Hogborne Fyrstes Konning *Christoffers* Breff, att Hanns Naade hagde blantt anddere Noder och Friheder unnt Holbecks Borriger att maa haffe theriss Fedrefftt paa Lossöre. Thernest ett Konning *Christiernn* thenn Fyrste, att Hanns Naade uti lige Naade hagde unnt Holbecks Borriger same Lossöre till Fedrefftt, och att the motte

(1) *Oldt*. Græsmark, Vidensk. Selsk. Ordb.

thett indhegne, om the ville, och giffe theraff Kronnenn sinn Rettighedt. Ther-
 eptther vor kierre Herre Faderfaders Konning *Frederick* thenn Fyrste, hanns
 Stadfestelsse offer same theriis Preveleier och Friheder; thesligeste uti Rette
 lagde the Hogborne Fyrste Her *Christian* then Thredie vor kiere Herre
Frederiks hogloglige Ihukomelse, saa oc vor egen Stadfestelse offer same
 thercs Preveleier och Friheter, dog hogbemelte vor kierre Herre Faders
 och vor Stadfestelsse indholte, att wii same thieris Preveleger maa for-
 vandle, tillege och fratage eptther Leglighedenn som gaffnliggt och nytte-
 ligtt vere kann, och mennte for^m *Jacop Skotte*, att Holbecks Menndt
 eptther slig Leglighet motte same gamble Oldt indhegne och indtage. Ther-
 till svaritt *Lage Brock*, att eptthersom hanum berett och unddervisth er, haf-
 fver ther uti gammell Thidt staaett thre eller IIII helle Lanndzbyer paa thenndt
 Grundt och Egenndom, som nu bruges thill Holbecks Bye, och er uti gamble
 Thidt lagdt öde fore Holbecks Bye Skyldt, och att Holbecks Menndt haffve
 indlugtt Egendom nock att bruge, före the nu thette emodt Forbudt uti hanns
 Thiidt inndlugtt haffver, scm hanndt mennte medt Urette, och berette *Lage
 Brock*, att thet Lossöre, som staar i forbemelte Konning *Chrestierun* thenn
 Fyrste, hanns Breff, ville Holbecks Menndt haffve och nyde saa lanngt, som
 the ville henn (?) om andre Byer, menn till te Konning *Christoffers*, Konningh
Chrestiern thenn Fyrste, och Konning *Fredericks* Preveleier och Stadfestelsse
 svaritt *Lage Brock*, at the Holbecks Borriger forbröd och forkaste (²) same
 thieris Prevelegier och Friheder uti Mesther (³) Grev *Christoffers* Oprör och
 Fegde, och thieris Preveleier och Stadfestelse Hogloglige Ihukommelsse vor
 kiere Fader och vii thennum, siidenn the andre alle forbrott vore, naadeligenn
 igienn unnt hage, lyde icke, att the nogett maa aff same gamell Oldtt och Offer-
 drefitt indhegne, och epttherthii *Lage Brock* haffver vortt Breff, att Holbecks
 Borriger skulle vere hanum paa vore Vegne hörig och lydig, och hanndt same
 Breff fore thennum lest haffver, och theroffver forbödett thennum same Oldt
 adt indlucke, och the theroffver haffver thenn indlugtt, tha satte *Lage Brock*

(¹) *forkaste*, fortabe, forbryde, see I. 134.

(²) *Mesther*; at Grev Christoffer, der var Canonicus

i Cöln, ogsaa var Magister, er ellers. saavidt jeg veed, ubekjendt.

therefore epttther slig Leglighedtt uti alle Rette, om the icke mett Urett hagde indlugtt same Oldt och Fedrefftt, och om thennum thenndt icke igienn burde att udlege unnder Fefodt (¹), som thendt aff Arildtz Thiidt ligett haffver, och om Borgemester, Raadtt och Meninghet uti Holbeck icke hagde emodt vortt Breff och Befalling giordtt och verritt for^{ne} *Lage Brock* uhörssom fore, och om thennum icke burde therefore att stannde thill Rette. Thertil svaritt for^{ne} *Jacop Skotte* och hanss Medbrödere, Raadmenndt och Medborrigere, som her med hanum thilstede vore, att the giernne ville thed udlege, som the udi *Lage Brocks* Tidtt indtagitt hagde, och aldrig thedt igienn indhegnne eller indtage, och begerett naadeligenn, att thett thenum paa thenn Thiidt icke skulle regnis thill thedt Verste, med mannge flere Ordt och Thalle thennum therom emellom vore. Tha epttther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighedtt bleff ther saa paasagdt fore Rette, att aldt thenndt Jordt, som Holbecks Menndt uti *Jörgenn Valckenndrup* och *Lage Brocks* Thiidt aff same gamble Oldt och Fedrefftt indlugtt haffver, skall the igienn udlege unnder Ordrefftt (²) och Fefodtt thill Holbecks Slott och Holbecks Bye och alle the omligenndes Byer, som thedt aff Arildz Thiidt thilligett haffver, och skulle Holbecks Menndt aldrig epttther thenne Dag mue nu igienn inndtage eller indlucke aff ny aff same gamble Oldt och Fedrefftt, menn herepttther nyges medt hves the uti *Marqvord Thimandz* Thiidt hagde indlugtt och brugtte thill Holbecks Bye.

Dattum Haffniæ vor Frue Dag præsentationis (³), nerverenndes oss elskelige, erlige och vellbyrdige *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Jörgenn Lycke*, Her *Niels Lanne*, Her *Lage Bragde*, Riider, och *Corfitzs Ulfeldtt*, vore tro Menndt och Raadtt. 1562.

(¹) at udlægge under *Fafod*, at udlægge til Kreaturers Græsning.

(²) *Ordrefftt*, Overdrev.

(³) Den 21de November.

148.

1562. Kongens og Rigsraadets Dom. En Biskop sagsøger en Kirkepatron, fordi denne til Tinge havde udsagt, at Biskoppen havde beskyldt en Præst for ulovlig Omgang med en gift Kone, hvilket havde foranlediget, at dennes Mand havde stævnet Biskoppen for at paahøre en Lov, som han vilde aflægge til at bevise Beskyldningens Usandhed. Biskoppen erklæres angerløs og Kirkepatronen dømmes til at erstatte ham Udgifterne i Anledning af hans Tingreise ⁽¹⁾. — En Præst dømt fra Embedet af 6 Herredsprovster ⁽²⁾.

(M.)

Vor skicket for oss paa vort Rettherting oss elskelige, hederlige och höglærde Mand Mester *Niels Jespersen*, Superintendentt uti Fyens Stigt, paa thennd enne och oss elskelige *Hans Norbye* til Ugersleffgaardt paa then anden Side, ephthersom *Hans Norbye* ephter vor Befaling med vor Steffning udi Rette steffntt vor, for att *Hans Norbye* nogen Thidt sidenn forledenn skulle haffue undsagdt och medt unöttige ⁽³⁾ Ordt offuerfallet for^{ne} Mester *Niels Jespersen* udi hans eget Hus, och for *Hans Norbye* haffuer paafördt Mester *Niels Jespersen* Thrette til Tinge uthi the Sager, som er hans Ere anrörendes, och hanum siden haffver ladet steffne och kalle och udi andre Maade Mester *Niels Jespersen* och Klerckerit ther uti Stigtett uforrethed, och for thed förste berette Mester *Niels Jespersen*, huorledes att *Hans Norbye* uti oss elskelige *Otte Ruds*, tha vor Embitzmandt paa vor Gaardt uti Ottense, hans Thidt, begynte *Hans Norby* enn Hadskhed och Thrette till sinn Sogneprest Her *Hans Jensen* uti Ugerslöff ⁽⁴⁾ och uden alt skellige Aarsage, Dom eller Rettergang, Lensmanden och Superintendenten aldielis uadspurdt, veldeligen paa sin egen Handt tillugtt *Hans Norby* Ugerslöff Kirckedör for same sin Sogneprest uti sex Sydager, saa then fattige simpel Almue och Sognefolck maatte ombere Gudz Ordt och Sacramentedt, och for^{ne} Her *Hans Jensen* for same *Hans Norbyes* Forfylgelse och Strengthed slett motte vige sitt Sogenn och flytte udt

⁽¹⁾ *Pontoppidan* omtaler denne Tvist mellem *Niels Jespersen* og *Hans Norby* i *Annal. eccl. Dan.* III. 398, men synes ikke at have kjendt den endelige Afgjörelse.

⁽²⁾ *unöttige*, utilbörlige.

⁽³⁾ Om *Hans Norbyes* Forhold til denne hans Sogneprest findes nærmere Oplysning i den fölgende Dom.

⁽⁴⁾ Christian den Tredies Kirkeordinants Fol. 70 nævner kun Tiltale for *Herredsprovsten*.

til Otthense met Höstrue och Börnn och er nu theroffuer bleffuen thill enn arm Mandt, och ther for^{ne} *Hans Norby* hagde slett udtvinget same Her *Hans* fra seg, tilstede Mester *Niels*, att *Hans Norby* motte faae en andenn Prest igienn, som hand sielff begerede, paa thed hand mente uti Fremtiden att kunde haffve forligtt *Hans Norbye* och hans rette Sogneprest Her *Hans Jensen*; videre berette och Mester *Niels Jespersen*, att thend Preste, *Hans Norbye* hagde begerett och faaet, hagde siden for sine Messbrug aff sex Herritzprouester veret dömppt fraa same Kircke och fraa sitt Prestembede, och epherat same Prest er dömppt fra sitt Embede, tha er *Hans Norbye* komen til Mester *Niels Jespersen* udi hans Huss, hand aff oss haffuer, och hagde mett seg oss elskelige *Iver Lunge* til Tirsbeck, vor Mandt och Thienere, och vilde bede for same affdömppt ⁽⁵⁾ Prest, och ther Mester *Niels* icke kunde stede hanum sinn Villige och Bönn om same Prest, haffuer *Hans Norby* hanum fyrst met Uquemordt offuerfallet och siden obenbarlige undsagt hanum, dog berette Mester *Niels*, at the om thend Sag, Offuerfaldt och Undsigelse ere venligenn och vel forligte, saa hanndt for thend Sag for sin Person intet klager paa *Hans Norbye*, och therhos beklagede Mester *Niels*, att ephersom hand met *Hans Norbye* vor endeligenn och vel forligte, holdt same Contraktt icke lenger endtt paa then femte Dag, tha drog *Hans Norbye* til Lunde Herritzting mett ienn sinn Broders Thiener vedt Naffn *Erick* uti Gyrupe och offuerliust ⁽⁶⁾ fore Tingsdom sagde same *Erick* uti Gyrupe thill, att thend Prest ved Naffn Her *Jost*, som vor dömppt fra sit Embede, skulle haffue beleigett hans Höstrue, som Thingsvittne, therpaa thagen er, indholler och udviser, och therhoss, att Mester *Niels* skulle haffue sigted same Prest for for^{ne} *Ericks* Höstrue udi vor Lensmands och andere Riddermendzmands Nerverelse paa vor Gaardt uti Otthense, som Mester *Niels Jespersen* mente att ville affbevise mett the gode Mends Breff och Sigell, som hoss vore och hörde hans Ordt, hand hagde met same Her *Jost* bode uti the och andre Sager, same Her *Jost* paahengde; och fyrst uti Rette lagde Mester *Niels Jespersen* ett Breff, som os elskel. *Arildt Uge-*

⁽⁵⁾ affdömppt, afsatte.

⁽⁶⁾ offuerliust, formodentlig en Skrivfejl for: offuerliudt, overlydt, højt.

rup, vor Embitzmandt paa vor Gaard uthi Othense, och *Mouritz Podebusk*, vore Menndt och Thienere, udgiffuit hagde Tisdagen ephter Scti Knuds Dag Anno Dm. MDLXII, lydendes, att thee hoss vore paa vor Gaardt udi Othense, ther *Hans Norby* och *Claus Brockenhuss* kom och ville thalle for Her *Jost* i Ugersleff om en Bordag ⁽¹⁾, hand hagde giord mett enn Bunde, tha vor och same Thid nerverindes Mester *Niels Jespersen* och same for^{ne} Her *Jost* bleff indkallitt, tha eblant andere Ord och Thalle sagde Mester *Niels* thill Her *Jost*: „Jeg formercker, thenne er icke thend eneste Sag, som ether skall paahenge, menn som jeg nu paa thenne min Hiemreise fra Jutland kom mod Medelfard och siden jo nermer jeg kom hiem, jo stercker ganger Rögte och Thidinge om Ether, hurledes I skulle iensteds haffue sidett hoss en Eggtemands Höstrue och druckenn Ether drucken och saa sögt Seng met hinder, och som enn Partt sigte, tha skulle Tienistesvenden uti Gaarden komit theroffuer och sagtt til Höstruen: „,,meden thette forseer icke vor Hussbunde seg till Ether““; hun skulle sigte till hanum: „,,gack thu Fandenn udi Voldt““; some siger, att Hosbundens Moder skulle vere komen och seet Ether tilsamen, therepther skulle Manden vere komen udi Gaarden och Höstruen skulle fört Ether uti Kierlingekleder och thilhveuit ⁽²⁾ Ether for Munden och saa skickett Ether aff Gaarden; therepther skulle en liden Dreng bleffen Ethers Skeg vardt och skulle haffue robt thill Husbonden: Fader! thenne Qvinde haffuer Skeg; saa skulde Hosbunden röckt fraa Ethers Mundt och seedt, huo I vor, och skulle saa haffue giffuet Ether store Hug att gange aff met, men hves therom er maa I vide; saadant Landrögte ⁽³⁾ hörer jeg at gange om Ether.“ Tha spurde *Hans Norby* Mester *Niels* ad, om hand ville sigte Her *Jost* sadane Sag thil? thertill svarit Mester *Niels*: ney, men hand sagde ephther the Thidinge, handt hagde hört om Her *Jost*, huad Sandingen vor eller ey, thed viste hand icke; och ey the udi Sandhedt hörde, att Besspenn anderledes thede Her *Jost* saadann Sag offuer end som nu sagd er &c. Thernest udi Rette lagde Mester *Niels Jes-*

(1) *Bordag*, Slagsmaal.

(2) *Landrögte*, Rygte, som gaer Landet rundt.

(3) *thilhveuit*, tilvævet, d. e. tilhyllet, eller maaskee snarere overvundet, jvfr. det svenske *vefva*.

persen ett Sendebreff, som oss elskl. *Claus Brockenhuss* thill Syndergaarde, vor Mandt och Thiener, hanum thilskreffuit hagde, lydendes blant andet, att *Hans Norby* hagde veritt hoss hanum och begeritt, att hand ville sigø sin Sandhet, huad Ordt Mester *Niels* och *Jost* hagde samen for vor Lensmandt uti Othense, saa ved jeg icke andett endt I sagde till hanum, att I hagde hört och spurdt underlige Thidinge om hanum, att hand skulle belegen enn Egtemands Höstrue, och hans Suendt och Mandens Moder skulle sagdt till hinde: „hui ber du deg saa att? thet hagde minn Sönn icke troet Ether till“; thet hörde jeg, I sagde till Her *Jost*, att slige Ordt och Thidinge vor komen for Ether och hand motto lege sig fraa, om handt ville, och svaret jeg tillet (*til det*) at jeg hagde hört the same Ord VIII Dage tilforrn och thed ganske Herrit omkring &c., som same Breff ythermere indholder och udviser, och berette Mester *Niels*, att *Hans Norbye* alligevel saa lengi hagde ampeleritt⁽¹⁰⁾ met same Sag, at same *Erick* udi Gyrupe hagde bödet Log for thend Sag, och hagde theremod thingkallit Mester *Niels*, som aldrig hagde anthen sigted *Erick* udi Gyrupe eller hans Höstru, hvercken til Thinge eller andensteds, och *Erick* udi Gyrupe theroffuer vor funden till att staa paa sitt Logmaal⁽¹¹⁾, huilcket Mester *Niels* aldsamen mente *Hans Norby* hagde giordt och fört hanum paa mett Urette slig en fremede Sag, uskyllige at ville veffue⁽¹²⁾ hanum udi, som vor hans Ere och Lempe anrörendes. Thertil svaret *Hans Norbye*, att alle the Rögte och Thidinge, som vor gangen om for^{re} Her *Jost* och *Ericks* Höstru udi Gyrupe, vor paa Lund Herritzting dömppt til enn Mommessag, och alligevel *Erick* hagde bödet Log och Vernn for thenne Sag, thaa vor han dömppt at staae paa sit Logmaal thill nogen ville sigte eller sage hans Höstru anthen for thenit eller andre uerlige Sager, som then Dom. therom udgiffuen er. ythermere indholder och udviser, som *Hans Norby* i Rette lagle &c. och mente *Hans Norby*

(10) *Ampelere*, hedder ellers sædvanlig *ample* i Jylland og Fyen, og betyder at gjøre sig Umage med noget, ivrigt bestræbe sig for, s. *Molbeck Dial. Lex. v. ample*.

(11) *fnuden til at staae paa sit Logmaal*, betyder udentvivl, at hans Tilbud om at ville give Lov i

Anledning af den mod hans Kone gjorte Beskyldning, skulde henstaae indtil videre; at finde ham til Lov, lod sig nemlig ikke gjøre, da Beskyldningen erkjendtes for blot grundet paa Rygte (Mommessag), jvfr. min Retshistorie §. 170.

(12) *væffe* ham i Sagen, d. e. indvikle ham deri.

therfor, at thend Sag intet kunde hindere for^{ne} *Niels Jespersen* eller Ingenn udi nogen Maade. Thertill svaret Mester *Niels Jespersen*, att epherdi hand met Ridermendsmends Breff och Segell haffer affbeviist, att hand aldrig haffuer sigted eller sagtt⁽¹³⁾ *Erick* udi Gyrupe eller hans Höstru, och *Hans Norby* theroffuer haffuer anderledes förtt hans Ord till Thinge endt som Rett vor, om *Hans Norbye* icke theruti haffver gjort hanum Urett, att hand saa ville staa hanum epher Ere och Lempe uden ald skellige Orsag och ther tilmet före hanum andere Folck emodt, och satte Mester *Niels* udi alle Rette, om hanum icke burde for then Sag quitt att verre, medt mange flere Ordt och Thalle thennom therom paa alle Sider emellom vore; Tha epher Tiltall, Gien-svar, Sagens Leilighed, och epherdi Mester *Niels Jespersen* icke haffver sigted eller saget Her *Jost*, icke heller for^{ne} *Erick* udi Gyrupe eller hans Höstrue, for nogen uerlige Sag, alligevel hand therfor thil Thinge emodt Log⁽¹⁴⁾ steffnt er, tha bör for^{ne} Mester *Niels Jespersen* for alt ythermere Tiltall for thenne Sag quitt och angerlös att vere epher thenne Dag i alle Maade, och epherthi *Hans Norby* haffver fört Mester *Niels Jespersen* slig Thrette paa till Thinge, epherat the venligen forligtte vore, tha haffuer *Hans Norby* icke holt same Forligelse, men theruti gjort Uret, och bör *Hans Norby* therfor igien at giffue Mester *Niels Jespersen* hvis Kaast och Theringe, hand paa thene Reyse lidt och gjort haffuer, epher vor Recessis Lydelse.

Dattum Haffniæ then Mandag, som Scti. Andree Apli. Dag ⁽¹⁵⁾ paafaldt, udi vor egenn Nerverelse, nerverendis oss elsk. erlige och velbyrdige Her *Eyler Hardenberig*, Rider, vor och Danmarcks Riges Hoffmester, *Johan Friis*, vor Cantzeler, Her *Otthe Krumpenn*, vor och Danmarcks Riiges Marsk, Her *Per Skram*, Her *Byrge Trolle*, Her *Erick Krabbe*, Her *Jörgen Lycke*, Her *Verner Pasberig*, Her *Niels Lange*, Ridere, *Holgerdt Rosenkrantz*, Her *Herlof Throlle*, Rider, *Corfitz Ulfeld*, *Frands Brockenhuss* och *Sten Rosensparre*, vore thro Mendt och Raadt. 1562.

(¹³) sagtt, saget, af at sage, sigte, sagsöge.

net, eller at han var stævnet til at paabøre Eeds Aflæggelse.

(¹⁴) emodt Log steffnt; det kan være tvivlsomt, om derved forstaaes, at Biskoppen var ulovlig stæv-

(¹⁵) Den 30te November.

149.

1562. Kongens og Rigsraadets Dom. En Sognepræst sagsøger Kirkepatronen, fordi denne i 6 Søndage havde ladet lukke Kirkedøren for ham og tilsidst nødt ham til at forlade sit Sogn. Biskoppen møder under Sagen og nedlægger Paastand, hvorefter Præsten ved Dommen atter erholder sit Sogn og Erstatning for den lidte Skade, hvorimod det forbeholdes Kirkepatronen at sagsøge ham for sine rette Dommere, forsaavidt han havde beskyldt ham for uforsvarlig Embedsførelse ved at udelukke sine Sognefolk fra Nadverens Sacramente m. v.

(M.)

Vor skicket for oss paa vort Retherting Her *Hans Jensen*, for dum Prest til Ugerslöff och Ledesleff, och hordeligenn beklaget, hurledes att oss elskelige *Hans Norbye* uden aldt Dom och Rett hagde paa andit Aar siden fyrst uti sex Syndager tillugt Ugerslöff Kirckedör for hanum och siden mett Velde och Urett trengt hanum fra beggi hans Sognere⁽¹⁾, saa hand slett motte röme same sine Sognne och flytte udt thiill vor Kiöbstedt Othense, och haffver ther nu sidett mett Höstrue och Börnn och mist sin Rente och fortherit alt hues hand haffthe, saa hand theroffuer er slett forarmett, och mente, *Hans Norbye* theruti hagde giortt hanum stor Voldt och Urett. Thertill svaritt *Hans Norbye*, hurledes att for^{ne} Her *Hans Jensen* ienn Tidlang vor hans Sogneprest och for 11 Aar siden forsaa seg och handlet ugudeligen bøde emodt Gudt och sine Sognefolk uti saa Maade, att nar noger fattige Folck ville gaa till Sacramentett holtt hand thenum saa lengi therfraa, att some anthenn motte giffue hanum Korn eller Hör, och some fiede Lamb, före the maatte gange til Sacramentet, och therpaa uti Rette lagde *Hans Norby* ett Tingsvitne nu stacket siden thaget aff Thinge, att noger Mendt hagde vitnet, att Her *Hans* icke vilde stede thieris Höstruer thill Sacramentet, före end the motte fornöge hanum for thieris Hörthiende, och nogne af Mendene och bleff thet veirett till saa lengi the motte giffe hanum some 111 Skeper Byg och some⁽²⁾ huer sitt och forlige thenum mett hanum, medt flere Artikke, same Ting-vitne ythermere indholler och udviser, som *Hans Norbye* uti Rette lagde, och thesligeste berette *Hans Norbye*, att for^{ne} Her *Hans Jensen* hagde skreffuet thuende Breffue, thed ene

(¹) *Sognere*, udentvivi en usædvanlig Skrivemaade (²) *some hver sit*, betyder uden Tvivi: somme hver istedetfor Sogne.

sin Skjeppe.

mod thet andet, som er kiendt for menige fynske Adell for falske, och for slig och andre flere Sager tha berette *Hans Norbye*, att hand begieritt Steffning offuer for^{re} Her *Hans Jensen* aff oss elskel. Mester *Niels Jespersen*, Superintendentt udi Fyens Stigtt, och ther hand icke kunde faae Steffning offuer hanum och icke heller bliffue affve met hanum, tha lugte hand Kirckedörenn thill for hanum och mente, att handt thet göre motte. Thertill svaret for^{re} Her *Hans Jensen* och mente, att *Hans Norbye* aldrig skulle hanum offuerbevise att haffue forseet seg mod Gudt eller Meniskene, som *Hans Norbye* berette, men klagett hordeligenn, att *Hans Norbye* uden alle skellige Sager och udenn Tiltall, Dom och Rethergang fyrst hagde voldeligen tillugt Kirckedörenn for hanum och hans Sognefolck, och siden endeligen trengtt hanum fraa same sine Sognere, saa handt theroffuer nu er forarmett met Höstrue och Börn, och thersom handt sine Sognere saa lenger mett Urett skulde ombere^(*), nödes hand nu paa sin Alderdom att tige met Höstru och Börnn. Thill thet Tingsvitne, *Hans Norbye* udi Rette lagde, svaritt Her *Hans*, att *Hans Norbye* thet nu aff sine egne Thienere nylligenn thagenn hagde, och er the same, som vitnet haffver, som klager paa hanum, och mente, at thet icke saa skulle findes, som the vitnit haffue, och berette Her *Hans*, att thersom anthen *Hans Norbye* eller noget aff hans Thienere for slig eller andre Sager hagde hanum nogit att skyllie, ville hand vere offuerbödigie, att suare huer, som hanum met Rette ville tilthale, for sine tilbörliche Domere; uti lige Maade svarit Her *Hans Jensen* til thedt *Hans Norby* saget hanum, att hand skulle haffue skreffuen Breff emodt Breff, att hand aff Vonvittighed^(†) och icke aff Forsett hagde skreffvit thuende Breffue emellom oss elskel. *Otte Rudt* och ienn aff vore och Kronens Thienere och ther fatedes noget Ordt udi same thuende Breffue, at the icke aldieliis fuldes adt, och then Sag haffde vi aff Konnigl. Naade och Mildhet tilgiffuenn, som Her *Hans* haffuer vortt Opresningsbreff paa och her nu lodt Jesse, och mente hand intet vor *Hans Norbye* pligtig udi thend Sag, menn thill thed *Hans Norbye* berette, att hand hagde begeritt Steffning offuer Her *Hans* aff Mester *Niels Jespersen* for hues Tiltall, hand hagde till Her

(*) ombere, undvære, miste.

(†) Vonvittighed, Uvidenhed, Uforstand.

Hans, och skulle thend icke kunde haffue foet och skulle therfor lugtt Kirckedörenn till fore hanum, tha suaret Mester *Niels Jespersen* saa till, att *Hans Norby* först uti oss elskel. *Otte Ruds* Thidt, tha hand vor Lensmandt paa vor Gaardt udi Othense, begynte *Hans Norby* mett Hadskhed och Thrette till sinn Sogneprest for^{re} Her *Hans Jensen* och uden all Dom och Rett, före handt nogen Thidt begerit Steffning offuer Her *Hans*, tillugte hand Kirckedörenn uti sex Syndager, saa thend fattige sempell Almue och Sognefolck maatte thes medlerthidt ombere Guds Ordt och the hellige Sacramente, och att Her *Hans Jensen* fore *Hans Norbyes* Strenghet och Forfylgelse endelige motte röme bode sine Sogne och flytte ud thill Otthense, met Höstrue och Börnn; videre berette Mester *Niels Jespersen*, att *Hans Norbye* aldrig hagde begieritt Steffning aff hanum offuer Her *Hans Jensen*, för hand hagde fyrst tillugt Kirckedörenn fore hanum, men ther hand hagde tillugt Kirckedörenn for hanum skreff hand hanum till om Steffning, och skreff Mester *Niels Hans Norby* Svar tilbage igienn och begeritt Mester *Niels*, att *Hans Norby* ville udi Rette bere same hans skrefflige Suar om same Steffning, tha skulle the udvise, om hand hagde begieritt Steffning för eller sidenn handt Kirckedörenn fore hanum tillugt hagde, och uti Rette lagde Mester *Niels Jespersen* ett *Hans Norbyes* Sendebreff, handt hanum tilskreffuit hagde om Steffning, som vor skreffuen epher Kirckedörenn fore hanum tillugt vor, huormedt Mester *Niels* mente nocksom att haffue beviist, att *Hans Norbye* icke begieritt Steffning offuer Her *Hans* förenndt handt hagde udelugt hanum aff Kircken, och satte Mester *Niels Jespersen* therfor for thedt fyrste udi alle Rette, om *Hans Norbye* icke hagde med Voldt och Urett tillugt Kirckedörenn fore Her *Hans*, och mett Urett trengdt hanum fraa sine Sogner, och om handt icke burde sine Sognere igienn att haffue, och om *Hans Norby* icke er pligtiig att oprette for^{re} Her *Hans* aldt thendt Forsömelse, Skade, Kaast och Theringe, handt lidt och giort haffuer aff thed handt hanum saa fraa sine Sognere uden Dom och Rett trengt haffuer, medt mange flere Ordt och Thale, thenum therom paa baade Sider emellom vore. Tha epher Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighedt vor ther saa paasagt for Rette, epherdi *Hans Norbye* saa titt och offte aff Hoffmodt haffuer lugtt Kirckedörenn till for sin Sogneprest och icke fyrst begeritt Steff-

ning offuer hanum eller kallit hanum uti Rette for sine tilbørlige Domere, och skildt then meninge Almue thermett vedt Guds Ordt, Sacramente och thend Thieniste, thenum aff thieris Sogneprest burde att haffue, och siden endelige trengt Her *Hans* fraa sine Sognere förendt Dom er gangen thenum emellom, tha haffuer *Hans Norbye* thermett giort Urett, och for^m Her *Hans Jensen* bör sine Sogner igien att anamme och beholde, och thersom anthenn *Hans Norby* eller nogen skader⁽³⁾ nogett paa Her *Hans Jensenn* anthenn for Lessnit eller Lerdome, tha mue the steffne hanum for sine tilbørlige Domere epher vor Ordinantsis Lydelsse, och ther thalle hanum thill met Rette, och *Hans Norby* epher slig Leglighed er pligtige att oprette Her *Hans* ald thendt Kaast, Thering och Skade, handt theroffuer lidt och giord haffuer, att hand sine Sognere saa lengi mist haffuer.

Datum Haffnie then Mandag, som Sti. Andree Apstli. Dag, paa faldt uti vor egen Nerverellse, nerverendis oss elskel., erlige og velbyrdige *Filler Hardenberig &c.*⁽⁶⁾ 1562.

(³) *skade paa*, paaskade, *paaklage*, *sigte*, see l. 86. (⁶) Her nævnes de samme Dommere, som i den forrige Sag.

A. Sagregister.

- Aaben Kjelder*, see Gjæstning.
Aaraad, hvad derved forstaaes. 17 Not.
Adelkone, hvem derfor ansees. 81.
Adelskab bevises ved Tingsvidner. 71.
Adelsmand; En udgiver sig for at være. 180. Adelen's Værneting. 182. En Adelsmand dømmes som Meeneder og Lügner, og i Kongens Naade og Unnaade. 206. En Adelsmands Enke tiltales for ulovlig Öxenhandel. 163.
Adolf, Hertug, truer en Mand for et formeentlig begaaet Bedrageri ved en Hestehandel. 169—170.
Adoption. 289.
Altergods. 273 jvfr. *Gaver*.
Annæ (St.). Præstegilde i Viborg. 27 Not. 4.
Antvorskov Kloster, ejer Gods paa Langeland. 51.
Arrest lagt paa Landgilde. 89.
Arv. 24 Mænd „granske“ en Mand til Arving. 52. Salg af Arv. 97. Arvs- og Gjelds Fragaaelse. 113, 114, 135. Slige Boer tages af Retten under Behandling. 137 Not. Arvævist henvises til Paakjendelse af 12 Samfrænder. 280.
Arvefæste, gammel Indretning. 43. Under Kong Hans. 103. Paa Gaarde i Kjöbenhavn. 273.
Arvegods, hvorvidt Manden kan hortsælge Konens. 128. Forfølges til Laas. 267, 289.
Arvinger ere forpligtede at fyldestgjøre den Arveladeren paaliggende Hjemmelspligt. 160. Udtrykket „rette Arvinger“ i J. L. III. 44 fortolket. 302.
Benægtelse, en Sælgers ikke taget i Betragtning mod hans egen Haandskrift og 3 Vidners Udsagn. 56.
Beslag paa en Skihsladning under Grevens Fejde. 109.
Bestjaalne, som ikke forfølge Sagen, naar Randsagning er foretagen, dømmes i Böder. 209.
Besvangrelse medfører ikke Forpligtelse til Ægteskab. 2. Benægtes med Tyltereed, men denne fældes som falsk. 111.
Bigami, om Straffen derfor. 62.
Biskop, en Biskops Cantsler. 69. Biskoppen af Roskilde kaldes af Capitlet dets „naadige Herre“. 275. En Biskops Strid med en Kirkepatron. 319, 324
Blaa Taarn i Kjöbenhavn. 47.
Bod (Mandebod) idömt Borgemester og Raad samt Nævninge, der urettelig havde dömt en Qviude fra Livet. 189.
Boel, hvad der er indtaget af alle Lodsejeres Ejendom skal lægges i B. 145.
Bondegaard, deelt i 2 Dele. 195. Deelt i 24 Dele. 221. En forfalden Bondegaard vurderet til 12 Mark. 204. Forfalden Bondegaard opbudet til Ting. 214. Indfriet af Fald. 267.
Borgen, see Forlöfte.
Borgerstue, Livet i en adelig B. 131.
Broderbörns Forening med deres Farbroder om at arve tilligemed ham. 298.
Brænde, maa ej udføres til Tydskland. 310.
Brændeviin. 228.
Byfoged, en, straffet for ulovlig Fængsling. 130.
Byggepladse paa Landet, som ligge öde, skulle forsynes med Bygning og deraf svares Jordskyld. 79.
Böddel; en Tyv bliver Böddel og faaer Böddelsmærke. 187.
Bönder, deres Afgifter paa Kronens Gods bestemte efter gammel Sædvane og ligesom Adelen's Tjenere. 3, 4. Ligelødes paa Kannikers Gods. 115. Sælge deres Gaarde til Kronen, fordi de ikke kunne svare deres Afgifter. 194, 214. En Bonde faaer sin Gaard tilbage, som han var bleven nödt til at

- akjøde til Kronen. 204. En Bondes ubeføjede Klager over Lehnsmændene. 211. Sættes fra Gaarden efter 12 Ejeres Dom. 216. Indgaaer Forening om Straffebøder. 251. Om Bøndersønners Forpligtelse til at modtage øde Gaarde paa Kronens Gods. 297. *Bøndergods* maa ej pantsættes paa Aaremaal. 11. Maa ikke adsplittes. 13, 85.
- Cancellie*. 234.
- Cantsler*, en Biskops. 69. Kongens; hans Dom paakjendes af Kongen og Rigsaadet. 135.
- Capitel* i Lund, see Lund. Cap. i Roskilde dømmer i Ægteskabssager. 63. Ligeledes i Ribe. 142. Capitlet i Kjöbenhavn 274, kalder Biskoppen af Roskilde sin „naadige“ Herre. 276.
- Carl d. 5tes* peinl. Halsgerichtsordnung, om dens Indfyldelse paa Christian d. 3dies Tid, 147 Not.
- Christian d. 2den*, en Bestemmelse i hans Lov, fulgt af Frederik den 1ste. 274.
- Christian den 3die* rider selv Markeskjel. 18. Reskyldning for Forsög paa, at ville forgjøre ham med Trolddom. 122.
- Clement* see *Skipper Clement* og *Oprör*.
- Commissarier*, udnævnte paa Kongens Retterting til at paakjende en Markeskjelsforretning. 105. Stadfæste et Laasebrev. 289. Paakjende Samfrænders Skifte. 267.
- Contract*, indgaaet i fremmed Land af en dansk Borger, her gjort gjeldende. 77.
- Contrapratensioner* ikke tagne under Paakjendelse af Mangel paa Beviis. 77.
- Dannofa*. 183. Not. 2.
- Deelsbrev, Deelsvidner*, Misbrug dermed, 243.
- Depositarius* frifindes for Ansvar. 46. Paalægges at værges sig efter Loven. 199. Tildømmes at tilbagegive det betroede Gods, uden Hensyn til hans Tilbud om Erstatning. 240. Bestemmelserne om Depositum i Eriks Sjell. Lov ikke længer anvendte i Sjælland. 49.
- Drab*; 3 Agre givne i Bod (Hövriskhed, Görsam). 13. Görsam for Drab frakjendt den Dræbtes Broder. 29. Forlig for Drab. 126. Frifindelse for Drab. 131.
- Drabssag*, dens Paakjendelse udsættes. 82. Forlig om at voldgive den, skjönt den var Ubodemaal. 101—102. Kan ej forfølges af Fruentimmer. 305.
- Eed*, aflagt for Retten, siden gjentaget i Forbindelse med Mededsmænd. 30. Tretten Tyltereeder kjendes magtesløse. 35. En Tyltereeder ang. Paternaliteten kjendes ugældig. 111. Parters Eed kan ikke aflægges af fordeelt Mand. 147. Edelig Forpligtelse, udstedt af en Adelsmand, befindes at være falsk. 206. Eed aflagt paa en Andens Vegne, (af Manden for Konen). 258.
- Ejer*, 12 Ejeres Dom. 216.
- Engelske Klæder*, 95.
- Enke* sælger med sin Søns og Venners (Slægts) Samtykke Andeel i en Mølle. 172.
- Execution* efter en Herredagsdom, stadfættet paa Kongens Retterting. 126. Jvfr. *Ridebrev*.
- Faaborg Kirke*, Gods paa Langeland givet dertil af *Poul Læxmand*. 272.
- Fadebursqvinde*, besvangret. 180.
- Falsk*. 147
- Fejde*, omtalt. 2. Forbydes. 82. Grevens Fejde. 46. Levning af Familiefejder. 134.
- Fejltagelse*, Følgerne af F. ved et Vindicationssøgemaal. 235.
- Fiskeri*, Ret dertil. 146, jvfr. Sildefiskeri.
- Foerstude*. 226.
- Forbud* til Tinget imod at sælge en Ejendom til andre, end Ejerenes Slægt. 94.
- Fordeelt Mand* kan ikke afhænde eller pantsætte sit Gods. 23. Kan ikke aflægge Parters Eed. 147. Betydningen af *Fordeling*. 23, Not. 2. Dømmes, naar han udebliver, om endog en Anden møder paa hans Vegne, men uden at ville staae til Rette i hans Sted. 157. jvfr. *Drealsbrev*.
- Forkjøbsret*, contractmæssig, 113, 114, 199, 289, see lövrigt *Slagtninge*.
- Forlehnning* af faste Ejendomme paa Livstid; Lighed med livsvarig Forpagtning. 242.
- Forlöfte* i criminelle Sager. 34. Hvorledes indgaaes. 144. Om flere Medforlovers Forpligtelse. 143. Forloveren for Tilstedeblivelse i criminelle Sager holder Vedkommende fængslet. 247.
- Forskrivning*, udstedt af en Foged, om at ville ansees og skjeldes for en troløs Forræder. 296.
- Forsvar* for Bøndergaarde. 27 Not. 6. For Gaarde, givne til en Kirke. 87. Forskjellig fra Forbedelse. 242, 243.
- Fred lyst* over en Manddraber. 76. Fred forbrudt i en privat Sag, og skjænket efter Rigsaadets Bøn. 84.
- Frederik den 1ste*. 275. Ubekjendt Ordniants af ham, paaberaabt. 11. Ordniants om Bondegods. 13.

- Fredløs** kunne ustraffet dræbes. 45.
- Fremmede** gjøre her deres Ret gjeldende. 77.
- Fru** (vor) Messe. 67. Kirke i Kjøbenhavn, Gods dertil skjænket af *Poul Laxmand*. 274.
- Fuldmagt**, hvad dertil udkræves, naar den i Almindelighed gaar ud paa at forfølge Sager for Retten. 176. Kan ej bemyndige Fruentimmer til at forfølge en Drabssag. 305.
- Fængsel**, en Byfoged straffet for ulovlig. 130.
- Fæmærke**, Bevils paa Ejendomsret til Kreature 218.
- Fæstebonde** forbryder sin Gaard. 108. Om Fæstebønders Afgifter kunne forøges ved en ny Lehnmands Tiltrædelse. 153. Fæstebønder gives Ret til at forlade et Kgl. Lehn efter Opsigelse, naar de ikke ville udrede de dem ved Dom paalagte Byrder. 226. Udvlit af Gaarden, fordi han havde forhugget Skoven. 267. Udvlit af sin Gaard og dømt for Hærværk for at have besiddet Gaarden længer end til Førdag. 7. Fæstebondens Enke er ikke berettiget til Gaarden efter Mandens Død, naar hun ikke vil svare Indfæstning. 86, jvfr. 99. Fæstebønder sagsøges til at svare større Afgift. 103. Kunne udsiges af Gaarden, naar Jorddrotten selv trænger til den. 314.
- Fæstebrev** paa Halvdelen af en Gaard. 51, 99. Det ældste gaar for det yngre. 98. Paa Enkens Livstid: 233. Ved et Fæstebrev betinget, at Fæsteren skulde gifte sig med Enken. 304.
- Fæstensgave**, see *Morgengave*.
- Gaarde**, ny opbygte, dømmes til at nedlægges og Jorderne udlægges til Gæsnung (under Fæfod). 107.
- Gader** i Kjøbenhavn. 275.
- Galgen**, Tingmænd dømme til Galgen uden Appel; den Hængte dømmes paa Kongens Retterting til at nedtages af Galgen 21.
- Gaver**, Mandens til Kone. hvorvidt gyldige. 37. Til Kloster for Sjølemesser, hvorvidt kunne vindiceres af Giverens Arvinger. 100. Til Kl.ken. 276. Et Gavebrev til en Adoptiv søn angribes af Adoptivfaderens Ægtefælle. 28.
- Gjæstlig Gods**, see *Gaver*.
- Gjæld**, contraheret i fremmed Land, see *Contract*. Bortskjænket til Roeskilde Domkirke. 125.
- Gjældsængsel**. 77.
- Gjænbrev**, naar kun tages. 174. Forbydes at tages oftere i en Sag. 160, 267.
- Glider**, halvgeistigt G. 27, Not. 4.
- Glæstning, Glæsterie**. 87. Forskjellige Slags G. 154. Klager over Glæsteri. 226. Glæsteri under Navn af usben Kjelder. 230.
- Granskningsforretning**, dertil 4 Adelsmænd udnævnte. 87.
- Grevens Fejde**. 109, 267 jvfr. Skipper *Clement*. I denne Fejde forbrød Holbek sine Privilegier. 316.
- Gulland**, Love der anvendte. 183 Not. Klager over Kongens Lehnsmænd paa Gulland. 185.
- Hans**, Kong, Artikler for Gulland anvendte. 183.
- Helliggeisthuus** i Aalborg. 100 Not.
- Herlighed** over Bøndergaarde. 27 Not. 6, 87. Over Skove. 150. Over en Kirke. 288.
- Herredsfogden** dømmer ikke tilligemed Tingmændene. 24 Not. 1. Sag henviset til Herredsfogdens Paakjendelse. 251.
- Herredsnævninger** dømme om Huusfred. 83.
- Herredsprovst**. 6 Herredsprovster dømme en Præst fra Embedet. 319.
- Hest**, solgt for 34 Mark. 57. Strid om en Hesthandel. 118. Vindikation af en Hest. 307.
- Hjemmel**, see *Fuldmagt*.
- Hjemmelsmand** paaberaabes af En, som sigtes for ulovlig Skovhugst, og Sagen forfølges mod Hjemmelsmanden. 193. Hjemmelsmand for et Kjøb. 307.
- Hjemmelspligt**. 160.
- Hittegods**, ulovlig Omgang dermed straffes som Tyveri paa Livet. 182. Forfalder paa Gulland efter Aar og Dag til Kongen. 183 Not.
- Hoer**; en derfor uretfærdig dømt Kone faar Oprelsning. 51. Deri ansees den Ugifte skyldig, som har Omgang med en gift Kone, og henrettes. 54, 117. Separation paa Grund af Hoer. 119.
- Holbek** forbryder sine Privilegier under Grevens Fejde. 316.
- Hoveri**, Bønderne faar Öl og Mød ved Hoveriet. 226.
- Husbondshold**, Indfæstning. 211.
- Hærværk**. 107, 108. For Hærværk forfølges en Kone, som ikke vil fravige en Bondegaaards Bestidelse. 216.
- Høvd** 40 Aars. 71.
- Hørtiende**. 325.
- Indfæstning**, dens Størrelse. 86. Maa gives tilbage af en Herremand, fordi han havde bortfæstet Gaarden til en Anden. 304. For 3de Parten af en Gaard 40 Daler betinget i Indfæstning. 304.

- Indførsel** i Gods, hvis Arvinger have fragaet Arv og Gjeld. 114.
- Indvægl**, istedet derfor Signet. 68.
- Injurier** paa Ting af en Bonde mod Frederik den 2den som Kronprinds. 153. Paa Ting. 224.
- Interessentskab**. 135.
- Jagt**. 150.
- Jord**; Konens Arvejord maa Manden ikke sælge, saalænge han ej har Børn med hende. 73.
- Jordskyld** svares af Byggepladsen paa Landet. 79.
- Jydske Lov**. 1, 25 paaberaabt og forklaret. 11, 295, 298. Anvendt paa Bornholm. 37. Anvendt i Sjælland. 49. Dens I. 27 tildeels anvendt. 81. Paaberaabt som danske Lov, 96, 240, 292. Dens II. 91 anvendt 209.
- Kanniker**, hvorvidt maa være fraværende fra Capitulet. 60.
- Kantaler**, see *Cantaler*.
- Kilder** til Christian den 5tes Lov. 7, 116, 143. Om Kilder til D. L. 6—18—1. 147 Not. til D. L. 3—12—3. 197 Not. til 3—13—3. 314.
- Kirkegaards** Jord købtet for Kjør, anseet som Formodning for begaaet Troldom. 257.
- Kirken**, Gaarde dertil skjænkede, saaledes at Foravaret bliver hos Herremanden. 87. Kirke nedbrudt med Kgl. Tilladelse. 251. En opbyggt Kirke synes. 255. Herlighed over en Kirke skjüdes. 288.
- Kirkenævninger** fældes. 256. Tilligemed dem sværger den for Troldom sigtede Kones Mand. 257.
- Kirkepatron** sagsøges af Biskoppen. 319. Lukker Kirken for Præsten og nøder ham til at forlade sit Sogn. 319, 324.
- Kirkeværger**. 67. Procuratores templi. 138.
- Kjøbmandsbøger** have ikke Beviiskraft. 30, 125.
- Kjøbstæder**, deres Magistrat synes endnu ikke overalt at have beskikket Værger. 220.
- Kone**; Salg af gifte Koners Arvegods, foretaget af Manden, uden de faae Børn, ugyldigt. 73.
- Kongen** synes i en Dom at have udövet Benaadning. 282. For Kongens Skyld eftergiver en Sagsøger noget af sin Ære. 224, 286.
- Kongel. Bevilling** til Fordeel for en umyndig Arving. 135.
- Kongens Retterting** besvarer Retsspørgsmaal. 23, jvfr. 1ste D. Fort. XXI. Forandrer en forhen paa samme afsagt Dom. 58. Paakjender en af Kongens Kantaler afsagt Dom. 135. Stadfæster en forhen paa Rettertinget afsagt Dom. 240.
- Krigsbytte**. 169.
- Kronen**; Kronens Bog. 58. En Gaard tildömt Kronen. 71. Kronen har intet Herredömmen over Riddersmændsmænds fri Gods. 132.
- Krongaarde**. 195, 198, 204.
- Krongods**, arvelig Forlehnung dermed, med Rigsaadets Samtykke. 8.
- Kuld og Kjün**; Lysning i K. og K. medfører ikke Forpligtelse for Barnefaderen til Ægtekab. 2. At dette Udtryk ved Legitimationen ikke har anden Virkning, end Udtrykket: at lyse nogen til at være sit Barn. 31 Not. 1.
- Laas**, Forfølgning til L. 161, 267, 273, 292, 298.
- Laasebrev**. 272. Paa Arvegods kan ikke erholdes efter et blot Tokkeskifte. 174. Erhvervet paa en Ejendom paa Grund af dens Forsømmelse, som havde den i Forlehnung. 242. Et gammelt Laasebrev Gjenstand for ny Forfølgning. 260. Paa Arvegods stadfæstet af Kgl. Commissarier. 289.
- Lagsögelsemaal** (Fordeling) kjendt ugyldigt. 221. Anlagt af Chikane. 222.
- Landgilde** af en Kirkegaard. 87. Derpaa lagt Beslag. 89. Som Afgift af Kjöbstædgaarde. 274. Til et Kgl. Slot maa ej præsteres i Penge istedet for Korn. 312.
- Landuavn** underkjendt. 282.
- Landsbyer**, gamle, ödelagte i Nærheden af Holbek. 317.
- Landsdommer** lysar Fred over en Manddraber og oppebærer Mandehod paa Kongens Vegne. 74. Möder og forsvarer sin Dom paa Kongens Retterting. 165, 283. En L. som med Uret havde dömt en Mand skyldig i Tyveri, beholder af sær Kongl. Naade sin Ære. 313.
- Landsherre** paa Gulland. 15 Not.
- Landsting** paa Langeland. 116. Paa Lolland. 283. Viborgs Snaps-Landsting. 303.
- Landstingshörer** forseglar Tingavidner med Landsdommerens Segl. 68. Kaldes Landdommerens Tinghörung. 69.
- Långlands Landsting**. 116.
- Laohævd**, mod gammel L. komme ej nye Lavhævd-breve i Betragtning. 6.
- Lavværge**, dette Udtryk bruges endnu om den ugifte Piges Værge. 172.
- Legitimation** af Horebörn. 11, 12.

- Lehnsmænd** dømt til at give Bøder tilbage. 311.
 Klage over en Kgl. Lehnsmands Forurettelser mod Bønderne paa Gulland. 185. En Lehnsmænd tilpligtes at tilbagebetale Indfæstningen af en Krongaard. 204; til at give en Bonde Erstatning, som han uden Grund havde ladet fængsle. 218. Ubeskjede Klager over en L. 226, 246. L. er uberettiget til at paalægge Bønderne at sælge deres Varer til ham. 226. En L. forholder en Præst sin Tiende. 232. Lehnsmænden er forpligtet til at bære Omkostningerne ved Sandemænds Tog, som foranlediges ved Trætter, der paaføres Fæstere paa Kronens Gods. 233.
- Lejde** gives af den Drøbtes Frænder. 93. K. Christian den 3des Lejdebrev til Svendborgerne. 110.
- Liig**, en Sognepræsts Liig optaget og dømt til atter at nedsættes i en Begravelse. 178.
- Livs brev**, en Ejendoms Overdragelse ved L. 160 242. Livsbrev paa Fæstegods. 234.
- Livs straf** afstinges mod en Bod af 400 Mark. 182.
- Lollandsfar Landsting**, dets Tinghörer. 283.
- Lov** anvendt mod egen Tilstaaelse, bestyrket ved en Kjøbmandsbogs Indhold. 30. Aflagt af gejstlig Mand, henviset til Superintendentens og Landstingets Paakjendelse. 121. Om gyldig, naar den, efterat ikke være aflagt i rette Tid, fordi Vedkommende ej kunde tilvejebringe Medæds mænd, senere aflægges. 121. Beviis om dens Aflæggelse 125. Til dens Aflæggelse skal Vedkommende stævnes. 140. Aflagt til urette Tid er ugyldig. 191. Lov brugt synonym med Nævn. 259.
- Lovbydelse**. 95.
- Løvfaldning**, see *Fordeelt Mand*.
- Lund**; Statuter for dets Capitel. 60.
- Læst Korn**, dens Beregning i Thy. 231 Not.
- Løgner**, en Mand dømmes til at være. 221.
- Malmø**, dens Beleiring. 61.
- Mandebod**, dens Deling; indlægges i Fjerdingsskiiken. 32. Som den Drøbtes Arvinger ej have villet modtage, oppebæres af Landsdommeren paa Kongens Vegne. 71.
- Mark**, Forho'd mellem Mark og Gylden. 90.
- Markskjel**, redet af Kongen. 18. Redet af Ride mænd, naaget Sandemænd forhen havde svoret. 106—107.
- Medarvinger** til en Bondegaard kunne ikke gjøre deres Ret gjeldende, naar de, efterat Besiddercen har frasagt sig den, ikke melde sig naar Lehnsmænden til 3 Ting lader den opbyde. 197 jvfr. 214. En Medarving kjendes berettiget til en Bondegaard efter 12 Ejeres Dom. 216.
- Medæds mænd**, om deres Standslighed. 30. See *Uvrigt Lov*.
- Medforlovere**, see *Forløfte*.
- Mensalgods** til Lunds Capitel. 60.
- Messe**, slungen M. 67.
- Morgengave** og Førstengave, som en Mand giver sin Kone paa sit Yderste, er ugyldig. 70.
- Nederfalding**, om Virkningen deraf. 307.
- Nicolai Kirke** i Kjøbenhavn. 275.
- Nævn** brugt synonymt med Lov. 259.
- Nævninger**, en Kjendelse af N. grundet paa utillstrækkeligt Beviis. 17. Dømme urettelig en Kvinde til at brændes for Troldom. 189, 256 (jvfr. Kirkenævne). Deres Kjendelse stadfæstes. 17. 147, 283. fældes 189—190, 256. Underkjendes uden at fældes. 282.
- Nyborg**, Samlingsted for fremmede Fyrsters Sendebud. 179.
- Nödværg**, Mandebod derfor. 74.
- Olden gjeld**. 150, 226.
- Opløb** paa Tinge. 140.
- Opreisning** givet falske Vidner. 91.
- Oprør**. Deeltagere i Skipper Clements forbryde Liv og Gods. 4, 8. Clements Trudsler mod Almenen. 5. Oprørerne under Skipper Clement true en Herredsfoged til at dømme en Mand til Stejle. 63. Oprørske Ord af en Bonde paa Tinge. 253.
- Organisten** i Roskilde, Medlem af Capitlet. 63.
- Pant** maa ikke gives i Bøndergods paa Aaremaal. 11. Skal indløses med samme Mynt, som den der var gjeldende, da Pantebrevet blev udstedt. 90. Lösningssum for Pant indsat i Fjerdingsskiiken. 90. Paastand paa Panteret i en Afsen et Ejendom. 199.
- Pantsættelse** indbefattet under Afsendelse. 23 Not. 1.
- Preliminærkjendelse** om Virkningen af Sygdomsforfald. 104. Om en Sags lovlige Forfølgning til Herredsting. 163.
- Pund Korn**, dets Beregning i Thy. 231 Not.
- Præskription** af Gjeldsbreve. 1, 125. Af Hittegods. 183 Not.
- Præst**, forliger uenige Ægtefolk. 53. Gaarde skjæn-

- Kode til Præstens Bord.** 87. Begraves i Kirkens Kor. 178. Præster gjøre Glæsteri. 230. En Præst forfølger en Tiendesag mod Kongens Lehnsmænd. 232. En Præst lønnet af den, som havde Herlighed over Kirken. 288. En Præst dømt fra Embedet af 6 Herredsprovster. 319. Beskyldes for uforvarlig Embedsførelse. 324.
- Raadssag,** 32, jvfr. S. 17 Not.
- Ran** paa Jord. 260.
- Ransnævninger** føldes. 260. See Ævrligt Nævninger.
- Reces** givet i Odense 1539, 100; af 1536, Bemærkning om Adelsens Samtykke dertil, 167; citeret 171. Kongens Reces ilde omtalt af en Bonde. 251.
- Rettertingets** Forhån, see *Rigsraad*,
- Ridebrev**, hvad deri skal indføres. 309.
- Ridemænd** ride Markeskjel efter Kongl. Befaling. 106.
- Rigsraad**, paa dets Bøn faaer en Mand, som i en privat Sag var dømt fredløs, sin Fred tilbage. 84. Paa dets Bøn faaer en Fæstehondes Enke Gaarden efter Mandens Død, 87, og en Bonde Hærværksbøder estergivne. 109.
- Roeskilde Domkirke**, dertil Gjeld skjænket. 125.
- Sacramenter**, en Præst beskyldes for urettelig at have udeløst fra Alterens S. 324.
- Sagsøger** ansees incompetent, naar han har afhændet den Ejendom, om hvilken han procederer. 172. En udeblivende S. taber Sagen. 296.
- Sagvolder**, Følger af hans Udeblivelse, 42, 58, 104, 130. Hans ubeviiste Sygdomsforfald forkastes. 104. Antages. 116. Den udeblivende Sagvolder forbeholdes at fremkomme med Beviser. 118.
- Salg** af Jord kjendt ugyldigt, fordi Sælgeren ikke havde villet antage sine Frænders Bud. 94. Af Arvegoods, see *Arvegoods*.
- Saufrænder** 267, 280.
- Sandemænd** dømmes nederføldige. 7, 266. Deres Kjendelse stadfæstes. 16, 76, 35, 213. Dømme i en Sag tilligemed Nævninger. 82–83. Skulle give deres Kjendelse beskrevet. 92. Deres Kjendelse paakjendes af Landstinget. 92. Sandemænds Dom i en Drabssag. 134, 212. Deres Formular viser, at de ikke blot svore om Factum. 213. Omkostningerne paa Sandemænds Tog, som foranlediges ved Trætter, der paaføres Fæstere paa Kronens Gods, skulle bæres af Lehnsmændene. 233. Sandemænds Bestilling anseet som Byde. 267.
- Sandemænds-Brev.** 92–93.
- Secretair**, Kongens. 69.
- Selveierbonde**, see *Bønder*.
- Separation** for Livstid, og dens Følger ihenseende til Ægtefællers Gods. 119.
- Signet**, see *Indsegl*.
- Sildeskerti**, Afgift af Sild til Hundslund Kloster. 226.
- Sjælmesse**. 26, 42, 66, 100. Gods dertil givet, til-dømmes de Fattige. 125.
- Skaanske Lov** paaberaabt. 312.
- Skjelsteen**, at flytte ansees for Falak. 147.
- Skifter**, Fremgangsmaaden derved. 137 Not., see *Thokkeskifte*.
- Skjold** og Hjelm, at føre, Bevis paa Adelskab. 72.
- Skilsmisse** fra Bord og Seng for gejstl. Ret. 119.
- Skipper Clement**, hans Høvedsmænd. 5, 34. (Jvfr. Oprør.) Giver Fæste paa Bøndergaarde. 15.
- Skjøde** kjendes ugyldigt. 94, 128.
- Skomagerlaugets Alter** i Landskrone. 67.
- Skove**; tilhørende „Stiftet“. 145. Ulovlig Skovhugst. 145. Fællede skove. 150. Herlighed over Skove. 150.
- Skovhugst**; Stigtelse for ulovlig Sk. 193. Bønderne til Hundslundsklosters Lehn maa ikke hugge uden Udviisning. 226. Stor Erstatning fordret hos en Fæstehonde for at have forbugget Skoven. 286.
- Skrivere** betragtes ikke som Tyende. 312–313.
- Slagelse** Byes Privilegier. 126.
- Slotsbog.** 59, 313.
- Slotsfoged.** 59.
- Slotsskriver.** 59, 312.
- Slotssvende**; nogle skammelige Opførsel. 51.
- Slægtninges** Forkjøbaret gjort gjeldende. 94. Slægtninge til et besvangret Fruentimmer indgaae Forlig med Besvangreren. 111.
- Snaps-Landsting.** 303.
- Sogne**, to sammenlægges. 254.
- Sognevidner**, deres Virkning og Betydning. 13, 108. Bekrættede paa Herredsting. 150.
- Sortebrødre** Kloster i Ribe. 101.
- Staldøxne.** 226.
- Stevning** til Arvinger unødvendig, naar Arveladeren har været stevnet for sin Død. 160. Om Værgens Stevning til Tingsvidner. 172. Almindelig Stevning *Overhørelse*. 174. St. skal forkyndes paa den Paagjældendes Bopæl. 221.
- Stjle**, en dertil dømt Mand dømmes til at nedtages, 65.

- Stift, dets Betydning.** 145 Not.
- Straf** forbeholdt efter en endnu ikke udkommet Lov. 62. Anvendt i ulovbestemte Tilfælde. 206.
- Straffebøder** efter Forening mellem Husbonde og Fæstere. 251.
- Svendborgs** Borgere plyndre paa Ærø. 109. Gives Lejde af K. Christian den Tredie. 110.
- Synsmænd,** 18 syne en Kirke. 255.
- Testamenter;** om de gamle Loves Forskrifter derom. 38, 39 Not.
- Thokkeskifte** er intet endeligt Skifte. 174.
- Tiende,** udrededes efter gammel Skik i Vestervig Klosters Lehn med et bestemt Kornbeløb aarlig, hvilket ved Dom forandres. 232. Af Hør. 325.
- Tinghøring,** see Landstingshører.
- Tingmænd,** en uretfærdig Dødsdom af T. 21. Dømmes i Bøder for en afsagt Dom og tilpligtes at bringe en af dem frifunden Tyv tilstede. 24. Om deres Jurisdiction (Domsmand). 24 Not. 1.
- Tingsvidner** paakjendes af Landnævn. 65. Deres Forsegling af Landstingshøreren. 68. T. ført 5 Aar efterat Factum er forefaldet tillægges ingen Bevilkraft. 135. Udstedt længe efterat den omvundne Handling var foregaaet, erklæret for ugyldigt. 245.
- Tortur** anvendt. 122.
- Troldom,** forsøgt mod Kong Christian den 3die, Beskyldning angaaende Deelagtighed deri. 122, 180. En uskyldig Kone brændt for Tr. 189, 282. Kirkenævn sværge om Troldom. 256.
- Tyllereed,** see Eed.
- Tyveri.** 21, 24. Straffes med at miste Øret, Tyvs- og Bøddelsmærke. 187. Uretfærdig Sigtelse for T. 307, 311.
- Tyvsteen,** derpaa sættes Tyven. 25.
- Tyvmærke.** 188.
- Udeblivelse,** see Sagvolder.
- Udpantning** hos dem, som ej ville holde Vide og Vedtægt. 211.
- Underfoged** paa et Kongeligt Slot. 204.
- Viborg Hospital.** 26, 28 Not. 9. St. Annæ Alter i V. Domkirke. 26 Not. 1. St. Annæ Kloster, 27 Not. 7. V. Snaps-Landating. 303.
- Vicariegods.** 272, 275.
- Vide og Vedtægt.** 211.
- Vidner** om hjemfødte Creature, deres Formular. 41. Mistænkelige Vidner belagte med Arrest (?). 83. Falske Vidner afdinge med Lehnsmanden og faae Opreisning. 91. Eet Vidne er intet V. 171. En Adelsmand dømt for at have ført falske Vidner. 206. Jvfr. *Benægtelse*.
- Vindication** af Creature. 40, 140, 235, 307.
- Vold** oversværges Nogen. 93. Voldelig Bortførelse af en Adelsmands Tjener. 206.
- Voldgivelse** af en Drabsag 101.
- Værger** skal stævnes til Tingavidner, der optages i Sager anlagte mod deres Myndlinge. 172. Værge beskikket paa Kongens Retterting. 220. En født Værge frasiger sig et Værgemaal og overdrager det til en Anden ved Haandtag. 220. En Værge bemyndiger til at sælge sin Myndlings Andeel i Jordegods. 285.
- Værneting,** fast Ejendoms Værnet. naar indført. 116. No.. Erkjendt. 285.
- Ægt og Arbrjude.** 155. Klager derover. 226.
- Ægteskab** ophævet paa Grund af Impotentia. 50. Paa Grund af Bigami. 62. Paa Grund af Hoer, dog kun ved Separation, under Katholicismen. 119. En Mand, der har begjært en Pige til Ægte, vægrer sig for Ægteskab paa Grund af Alderdom. 142. En Mand gjør Eed paa sin Kones Uskyldighed i en Troldomssag. 256.
- Øxenhandel,** en Adelsmands Enke dømmes for ulovlig Ø. 163. Lehnsmanden er uberettiget til at paalægge Bønderne at sælge deres Oxer til ham, 226. Oxer betinges i Straffebøder. 251.

B. Ordregister. (*)

- A**araad 17.
Aartid 65.
Adelkone 81.
Adeltory 67.
Afdömt 320.
Afkalling 175.
Afkomst 295.
Alleuet 12.
Alliuue 312.
Ampelere 322.
Arbörs 24.
*** Arffvesal** 29.
- B**agstadt 58, 78.
Barsel 82.
Befaling 181.
*** Beslaa** 109.
Besüge (sin Siels Sallghed) 279
Bevinde 307.
Blidhed 10.
Bordag 82, 321.
Bordegods 60.
Bur 158.
Byfred 127.
Byge (Bygge) 264.
Bygsted 79.
Byndereyge (Böndereje, Bondegods) 79.
- B**yttepenninge 169.
Böd 101.
Contractebref 128.
Delefoged 230.
Derffvellig 78.
*** Diele** 23, sætte D. paa 247.
Dielebref 244.
Disk (Bord) 120.
Döl (bære) 238.
*** Eje** (burde) 55, 210.
Embitzmand. 87.
Eckede 107.
Endeel (Subst.) 293.
*** Endelængs** 68.
Enderlig 261.
Epterstand 58.
*** Eptervinde** 230.
Eskningsbrev 164.
Everdellig 139.
*** Fald**, komme i 91; ind-
 frie af F. 270
Falskener 149.
Fate (?) 210.
Fatte (ved sin Hals) 170.
Feiring 14, 33.
Feldig 308.
Feldig 6.
Fellighed 76, 84.
- * Femt** 192.
Femaindstuge 264.
*** Ferde** 210.
Ferne (Adj.) 6.
Festefee. Førstensfæ 70.
Feylig (fellig). 34.
Fierdingsløff 80.
Fiele 184.
Foldsted 106.
Forbedelse 142.
Forborge 307.
*** Fordrag** (have i F.) 5.
Forens (?) 84.
Forfunden 46.
Forgeffuis 79.
Forkapet 206.
*** Forkaste** (forbryde) 297,
 317
Formaalstid 80.
*** Formynde sig.** 99.
Forraadt 142.
Forrette 23.
*** Forsee sig** (af Landet)
 170.
Forsee 315.
Forsvære i 3, 146.
Forthe 6
Fortaffuet (fortaft 3: mag-
 testüst) 245.
Fortrodenhed 143.
- F**ortrolle 257.
Forvandt (?) 69.
*** Forvaring** 206.
Forvide 92.
*** Forvinde (Subst.)** 20,
 52, 75.
Framle 259.
Fylligbref 146.
Fæ Fod 107, 317.
Förvidt 31.
- G**aaerdgang 127.
Gaaertloge 48.
Gaaerdzeyge 79.
Gast 17.
Gieldner 137.
Gillip 78.
Grot (Leding) 154.
Görsam 8.
- H**aaendtakning 132.
Hafvelværk 156
Hagelbüsse 141.
Halfhagerör 141
Halslösning. 16.
Handværk 75.
Heden 44.
Hende (til troer H.) 46.
Hiemmesænt. 41.
*** Huedbref** 99.

(*) De Ord, som hvilkede staaer Tegnet * findes ogsaa i Iste Deel.

- Høenhed 111.
 Hofmand 40.
 Holdt 185.
 Holgrøft 108.
 Homlemester 24.
 * Hænge (Sag at hænge paa nogen) 112.
 Høfviskhed 13, 29.
 Hølle (hæle) 183.
 Indkøse 32.
 Jomfru 122, 124.
 Kirkegaard 87
 Kirkeperson 98.
 Klefve 215.
 Kliper 237.
 Kongsdøm 261.
 Kongstød 154.
 Kronblener 235.
 Lag (*Plur.* Lager) 205, 222.
 Landglænge 91.
 * Landnævn 65.
 Landrøgte 321.
 * Lemmelse 118.
 * Lesk 29.
 Limegt 229.
 Loben Bod 33.
 Lofmand 121, Lofsmænd 29.
 Loft 276.
 Logbref 140, 259.
 Logbydelsemaal 140.
 Loghøring 125.
 Loglös 220.
 Logmaal (staae paa sit) 322.
 Lycke og Laas 53, 117.
 Lydeligen 25.
 Lüfte (Forløfte) 144.
 * Lügte 225.
- * Magtebref 176.
 Malling 122.
 * Mandhellindh 92.
 Mark (Havre) 273.
 Markemode 263 (jvfr. l. 78.)
 * Marsel 145.
 * Matschaeb 146.
 Melkedege 202.
 Merkelig 276.
 Mistag 237.
 Momesag 322.
 Mynder 312.
 Nefndemænd 283.
 Offverlöbs 312.
 Oldt 316.
 Oldtarf 105.
 Olop 146.
 Ombere 325.
 Opgive 11.
 Oplade 200.
 * Opladelsebrev 99.
 Opstandelse 192.
 Ordrest 318.
 Orgemester 63.
 Piergræs 148.
 Plattz 84.
 Pririase 4.
 Procurator 138.
 Præstebord 88.
 Præstgiffuen 81.
 Pöt 147.
 * Qverstath 107, 245.
 Qvittebrev 125.
 Raa 19.
 Raahave 123.
 Raajagt 151.
 Rand 19.
- Redaelagaarde 301.
 Reislingsbrev 83.
 Rettermand 185.
 Rettersverd 247.
 Rigge 308.
 Roff (?) 88.
 Säärglöre 102.
 Sage 323
 Saggön 258.
 Sangang 76.
 * Samlet Haand 143.
 Sedt 306.
 Semsmacker 166.
 Siungen (Messe) 65.
 Skaudsmaal (Skudsmaal) 104.
 Skade paa 327.
 Skar 148.
 Skeden, *Adj.* 50, 64.
 Skift 148.
 Skillsmaal (Skillsmiss) 120.
 Skode (?) 218.
 Skovgiemmer 151.
 Skovtheye 152.
 Slegt (beslægtet) 304.
 Slindet 57.
 Slotsbog 243.
 Sognere 324.
 Stadzbog 137.
 Stadsette 120.
 * Stafn 194, 235.
 Stedzmaal 100.
 Steenhuus 276.
 Steffede 132.
 Steffne 185.
 * Stöffuing 295.
 * Sulerum 198.
 Svover (brugt for Sviger-sön.) 70.
 Sætte, 202.
 Tagmærke 140, 238.
- The 203.
 Thingeste 206.
 Thufvesten 25.
 * Thokkeskifte 174.
 Thorn 193.
 Tilfatte 155.
 Tilgang 292.
 * Tilstander 98.
 Tilvære 321.
 Tinghøring 69.
 Tingsteffne 234.
 Tyelog 36.
 Udedings-Folk 5.
 Udeskningsbrev 164.
 Udskyldt 119.
 Udatede 8.
 Uduld (ufordølg) 132.
 Udvellinge 291.
 * Ufödl 204.
 Ukiende 239.
 Unöttig 254, 319.
 Utrolligen 180.
 Vander (?) 306.
 Vasse 148.
 Vedermaalstale 134.
 * Vende (Vegge) 214.
 Veractig 75.
 Vere 169
 Verhæftig 176.
 Vild 237.
 * Villing 238.
 Vonvittighed 325.
 Vordnet 62, 138.
 Vordt 77.
 Vorn 45.
 Yrthefang 6.
 Öfre 169.
 * Öghen (under) 55, 246.

C. Register over Personers Navne.

- Adolph*, Hertug i Holsteen 169.
Albretsen, Johan, Mester, Hofprædikant 55.
Anders, Mester, Hofprædikant 64.
Andersen, Björn 260.
— Niels, til Liungbygaard 314.
— Otto 47.
Anfeldt, Skak van 110.
— Jörgen von, til Noer 116.
— Detlöf 257.
- Bang*, Poul, Borgemester og Tolder 166.
Banner, Erik 8, 69, 113.
— Frants 157.
Barby, Andreas von 209.
Beck, Jochim, Rentemester 189.
Beritzen, Hans 311.
Bernekov, Hans 178, 288, 296.
— Jörgen 236.
— Mette 288, 296.
Bielke, Niels 172, 176.
Bilde, Anders 70.
— Bent 288.
— Erik 147, 163.
— Eske 56.
— Frants 150, 168.;
— Hans 139.
— Karine 155.
— Peder 193, 280.
— Steen 171.
Bodt, Jens 160.
Bragde, Axel 39, 89, 152.
— Jens 150.
— Jörgen 218.
- Bragde*, Lage 46, 131.
— Otto 230.
Brok, Lave 151, 152, 180, 262, 264, 316.
Brokenhuus, Claus, 174, 321.
— Frants 145, 162, 179, 188, 195, 197, 204.
— Jacob 92.
— Johan 79.
— Mikkel 79, 140.
Bryske, Antonius, Mester, Cantsler 69, 111.
Byng, Aage, til Dybek 87.
Byrge, Erkebiskop 89.
- Christensen*, Peder 199, 206.
— Anders 292.
Christian, den Første, Konge 261.
— den Anden 264.
Christiensen, Anders, R. 11.
Christopher, Greve 47, 317.
— Mester, Kannik, i Roeskilde 115.
Christophersen, Basse 128.
Clausen, Otte 224.
Clement, Skipper 5, 9, 15.
Clements, Niels 160, 243.
- Dam*, Tyge (?) 71.
Dringelbiere, Peder, Kannik 60.
Drucken, Jeppe, Borgemester 190.
Due, Bonde 119.
- Ebbesen*, Peder 2, 5, 28, 98, 122, 161, 243, 285.
Emiksen, Anders 51, 131.
— Mogens 283.
Erik, Kong, (af Pommern) 261.
Eriksen, Claus 79, 84.

Eriksen, Abraham 103. (Gyldenstiern)
Eskild, Prior 51.

Falck, Jep 45.

Fickesen, Axel 102.

— Christopher 199.

— Marine 200.

Friis, Anders, Cantor 119.

— Christen 19, 154, 155.

— Hans, Borgemester 139.

— Jep 23, 28, 105.

— Johan 36, 125 Not.

— Jørgen 68, 107.

Gessel, Betzel van 48.

Giede, Knud 304.

Godov, Henning Olufsen 104 Not.

Grube, Jacob 201.

— Jørgen 206.

— Villom 201.

Gunnesen, Jep, procurator (templi) 138.

Gyldenstiernerne, Elsebe 119.

— Erik 70.

— Gabriel 18, 100 Not., 105, 233.

— Hellevig 248.

— Karine 124, 247.

— Knud 91, 107, 131, 226, 230, 233 (jvfr. Pedersen.)

— Ludvig 70, 119.

— Mogens 39, 113.

— Otto 122, 134, 155, 247.

Gøye, Albert 174.

— Anders 104.

— Christopher 174.

— Elline 73, 104, 113, 128.

— Falk 174.

— Magnus, Mogens, 3, 58, 73, 86, 113.

— Henrik 73, 104, 113, 128, 247.

— Holger 105.

— Ide 174.

— Knud 104, 122.

Hack, Marine 40.

— Christoffer 71.

Hans, Konge 262.

— Hertug 259.

— Provst 137.

Hansen, Jens, Landsdommer 38.

— Oluf, Borgemester 139.

Harbo, Christen 160, 242.

— Niels 142.

Hardenberg, Corfitz 133.

— Eyller 280.

— Jacob 71, 126.

— Sophie 163, 287.

Hartvig, Biskop 1.

Henrik, Hertug af Brunsvig 160.

Henriksen, Anne 172.

— Clement 309.

— Egert 160, 174.

— Eske 172.

— Knud 172.

— Niels 145, 160.

— Tage. 87, 88.

Herman, Skipper 9.

Holgersen, Otto 73, 113.

Holk, Hans 248.

Hundermark, Per 160.

Hvas, Jens 145, 221.

Hvitfeld, Christoffer, 186.

— Claus 283, 307.

— Poul 189.

Hög, Anne 105, Not.

— Boe 306.

— Christiern 15.

— Niels 106.

— Peder 106.

Jacobsen, Anders 261.

Jensen, Enevold 131.

— Henning, Mester 60.

— Malti 280.

Jespersen, Niels, Superintendent 319, 325.

Johansen, Christoffer 110

— Hans 171.

— Sören 174.

Juel, Axel 3, 5, 8, 69, 107, 154, 262, 265, 266, 290.

— Dorette 294.

— Enevold 106.

— Gregers, Landsdommer 309.

— Iver, til Stubergaard 254.

— Iver, Mester, Provst 1, 100, 108.

— Mette 254.

— Palle 72, 270, 303.

— Peder 71.

— Sören, 264.

Jørgen, Mester, Superintendent 51.

- Jürgensen, Jens* 309
- Kaas, Biörn* 281.
 — Jens 306.
 — Mogens, Meester 107.
 — Niels 306.
- Kielsen, Niels* 292.
- Kiettinge, Sveder* 311.
- Knop, Bernt* 38.
- Knudsen, Henrik* 155.
- Kotti, Jörgen, Borgemester* 162.
- Krabbe, Erik* 226.
 — Glob 26.
 — Iver 153, 175, 280, 292, 301.
 — Lucas 90.
 — Niels 90.
 — Oline 70.
 — Tyge 39, 70, 125.
- Kraffse, Hans (til Basnes)* 128.
 — Lene 128.
- Kromedige, Erik* 10, 52, 71, 79, 107, 281.
 — Sidsel 281.
- Krompen, Otto* 52, 144, 263, 299.
 — Styge, Biskop 299.
- Kruse, Peder, Landsdommer* 303.
- Lange, Niels* 76, 107, 175, 257.
- Lauridsen, Anne* 272.
 — Peder 272.
- Laxmand, Poul, til Sandolt og Atzerbo* 272, 274.
 — Poul til Bosid - Kloster 272, 274.
 — Thalle 272, 274.
- Laxmandsdatter, Else* 103, 272 Not.
- Ludh eller Ludt, Mathis*, 116.
- Lunge, Iver* 320.
 — Niels 51.
 — Ove 2, 68, 107.
- Lykke, Eiler* 30, 290.
 — Giertrud 290.
 — Jochim 19.
 — Jochim eller Jacob 290, 291, 299.
 — Jörgen 153, 274.
 — Peder 289
 — Susanne, 290.
- Lykkesdatter, Kirstine* 280
- Madsen, Erik* 79, 128.
- Madsen, Jon* 90.
- Marquardsen, Dorethe* 299.
 — Jens 23, 100 Not.
 — Niels 131, 290, 299.
 — Peder 178.
- Marvvin, Anne* 172, 176.
 — Helli, 87.
 — Peder 87.
- Mauritzen, Jacob* 89.
- Mogensen, Mogens* 270.
- Moritz, Hertug af Saxon* 169.
- Munck, Christoffer* 306.
 — Ide 305.
 — Iver, Biskop 4, 281.
 — Ludvig 280, 285.
 — Mogens 2, 28, 68, 105, 119, 280, 286.
 — Oluf 93, 119, 280, 285, 292, 301.
 — Peder 280, 285.
 — Sören 68, 134.
- Muus, Lars* 261.
- Nielsen, Axel* 118, 178.
 — Erik, 263, 299, 301.
 — Haffvenskildt (Bielke) 176.
 — Jens 73, 133.
 — Lauritz, Superintendent 230.
 — Michel 302.
 — Torben 236.
- Norby, Bent* 145.
 — Hans 174, 212, 319, 324.
 — Jacob 93.
- Olsen, Mauritz, til Bollerup* 45, 150.
- Ottesen, Tage* 89.
- Oxe, Johan* 73, 113.
 — Mette, see Bernekov.
 — Peder 73, 112, 131.
- Paavisk, Ulf* 280.
 — Kirstine 280.
- Palm, (?) Provst.* 6.
- Parsberg, Verner* 73, 280.
- Pedersen, Knud (Gyldenstiern)* 2, 18.
 — Jacob 309.
- Persen, Adzer, Kantor*, 62.
 — Berild, Borgemester 146.
 — Mouritz 199.
 — Oluf, Ridder 120.
 — Oluf, Borgemester og Tolder, 166.

- Podobusk, Præbiörn* 7. 45.
 — Claus, 46, 56, 152.
 — Anne 152.
 — Erik 155, 226.
 — Mouritz. 321.
- Porse, Sti, Erkedegu* 121.
- Poulsen, Christen, Prior* 147.
- Prang, Jens, Provst* 157.
- Quitsov, Diderik* 171.
 — Henning 157.
 — Jörgen, Cantler, 112, 116, 130.
- Randtzou, Henrik* 69.
 — Johan 6, 106.
 — Kai 83, 92.
- Reickersen, Hans, Borgemester* 178.
- Rod, Morten* 15.
- Rosenkrands, Holger* 113, 144, 150, 153, 247.
 — Ida 48, 280.
 — Oluf 39, 46, 53, 280.
- Rosensparre, Sten* 324.
- Rotfeld, Niels Jenseu.* 105.
- Rud, Erik* 166, 168, 267, 287.
 — Kirstine 160.
 — Knud 56,
 — Otto, 182, 185, 319, 325, 326.
- Rytter, Oluf* 305.
- Röd, Lage* 106.
- Rönnov, Eiler* 71, 171, 214, 216.
- Sandberg, Anders Christensen, Landsdommer* 157.
- Severinsen, Peder, Borgemester.* 53.
- Skeel, Albret* 107, 168, 226, 263, 292.
 — Anders 107.
 — Herman 154, 160, 262.
 — Niels, 90, 234, 292.
- Skernov, see Marquardsen*
- Skinkel, Hans* 145.
 — Jörgen 145, 162, 212.
 — Poul 145.
- Skotte, Jacob, Borgemester* 316.
- Skovgaard, Anders, Mester* 107.
- Skram, Christiern* 4.
 — Erik 154, 262, 265, 266, 280. 292.
 — Irigh (Erik?) 30.
 — Niels 131.
 — Peder 47.
- Skriver, Niels, Landstingshörer* 69.
- Sommer, Christiern* 34, 71.
- Sommersen, Christen* 30.
- Spannel, Franciscus* 64.
- Sparre, Aage, Archielectus.?* 60.
- Stampe, Henrik* 281.
 — Karine 281.
- Stiisen, Oluf* 151.
 — Sti 47.
- Sur, Peder, Borgemester* 127.
- Svab (Svave) Jörgen* 193.
- Svale, Verner, Landsdommer* 145, 147, 165.
- Svend, Provst* 4.
- Svingel, Hieronymus* 47.
- Tausen, Hans, Superintendent* 142.
- Teygmand, Marquard* 76, 318 (Thimand).
- Thott, Tage* 153, 175.
- Thrudsen, Gregers* 174.
- Tiidemand, Jörgen, Landsdommer* 251.
- Tommesen, Hartoig* 123.
 — Jens, til Holmgaard, Landsdommer 2, 105.
- Torbiörnsen, Jep* 128.
- Tordsen, Jeppe, 87, 100 Not.*
- Trolle, Byrge* 47, 70, 175.
 — Herloff 175, 189.
- Ugerup, Axel* 60.
 — Arild 321.
- Ulfeld, Corfitz* 274, 305, 318.
- Ulfstand, Gert* 272.
 — Holger 39, 80.
 — Jens 169, 288.
 — Thalle, see Laxmand.
 — Trud 49.
- Unkersen, Hans, Borgemester* 147, 162.
- Urne, Anders* 160, 174.
 — Anne 46.
 — Axel 176.
 — Claus 153, 175.
 — Johan 46.
 — Jörgen 131.
 — Knud 36.
 — Lage, Biskop, 274.
- Valkendorp, Jörgen* 318.
 — Knud, Degn i Kjöbenhavn. 275.
- Vesteni, Eggert* 264.
- Vicentz*(Vincents) Niels* 66.

D. Register over Steders Navne.

- Aabsyssel 301.
Aagaard 251.
Aagesvig 281
Aakiær 58, 123, 237.
Aalholm 54, 57.
Aarsløf 178.
Afvindsberg (Avendsbjerg) 174
Akkerø 176.
Aldum 102.
Allesløf 31.
Andekiær 91.
Antvorskov 51.
Astrup 9, 292.
Atzerbo 272, 274.
Balle 94.
Barritskov 248.
Basnæs 129.
Bektrup 157.
Bellinge 214.
Beringe 282.
Bier (Bierre) 248.
Bierge Herred 154.
Birkholm 178, 288, 296.
Blisbo 160, 216.
Blstrup 155.
Blastrup 218.
Bodberg 108.
Bodeldal 261.
Bog Herred 103, 173, 214.
Boller 150, 153, 247.
Bollerup 45.
Boltlinge 84.
Boring 25.
Borup 9.
Bradtskov 7.
Bramdrup 142.
Brandsby 272, 273.
Brangstrup 178.
Bredelon 6.
Bregnemose 175.
Brincke. 1.
Brodskov. 105.
Burop 237 (Buorup.)
Bursting 182.
Bustrup 27.
Bygholm 122, 153, 247.
Byrkop 91.
Bøgballe 93, 102.
Børlum Herred 15.
Bøstrup 310.
Dalby 102.
Daller 256.
Daugaard, Daufgaard 102, 250.
Diørnes 6.
Dollerup 102.
Dragekiær 157.
Dreibygaard 174.
Dushorg 167.
Dybek 87.
Egede 288.
Egelierne 151.
Egelund 145.
Egelykke 309.
Egemose 197.
Egeskov 145.
Elleholm 283.
Ellegaard 84.
Elsborg 26.
Emmerbølle 310.
Engum 102.
Espe 84.
Estrup 131, 174.
Estvadgaard 120.
Eyerslöv 13.
Fauriske 172.
Fieldegrønne 106 (Fieldegrön).
Fiendleby 106.
Fiendlehuus 106.
Fiends Herred 17.
Filkiste 150.
Flakebjerg Herred 128.
Flø 17.
Fodslet 145.
Fogelsbølle 222.
Frelle 283, 307.
Frellisvig 188.
Frørup 204.
Fuelsang 287.
Fulby 58.
Fusingholm 292.
Gaverslund 91.
Gilling 97.
Ginding Herred 148, 255.
Gisselfeldt 73, 112.
Glesborg 301.
Grunde 153, 249.
Grundet 72.
Gudenfioff 261.
Gudme 197.
Gudme Herred 140, 196.
Gudum Kloster [6.
Gullenstrup 269.
Gundestrup 199.
Guultvedt 236.
Gyrop 22, 320.
Gyllit 152.
Hads Herred 94, 97.
Hageløse 251.
Hagenskov 214.
Hameløf 297.
Hamindhøi 45.
Hammer 150.
Hammergaard 151.
Hammershuus 38, 311.
Hamrum 18, 268.
Hanees 11.
Han Herred 231.
Hansholm 22.
Harbo 106.
Hardrup 235.
Harre 58.
Harritzlef 35, 193.
Haslund Sogn 40.

- Hasseris** 18.
Hedegaard 98, 264.
Heinetslund 261.
Hellum 9.
Hemersyssel 15.
Hensted Herred 9.
Hessel 306.
Hesselberg 13, 193.
Hestevad 18.
Hestkiær 90.
Hielmsø 199, 206.
Hillersløv 90, 242.
Hobøl 192.
Hofbro 43.
Hogager 147.
Holitzbiere 261.
Holleholt 269.
Holtum 72.
Homblit Sogn (Humle) 273.
Horby 103.
Hundslund 226.
Hundstrup 75.
Huuslef 174.
Hvedtbo Herred 22.
Hvidkilde 171.
Hvilsted 94.

Jerloff Herred 83.
Juellykke 145.

Kabel 305.
Kalitzgaard 261.
Kallø 158.
Kardehek 263.
Kasløse 41.
Kellerup 26.
Kersgaard 171.
Kiellehy 211.
Kiedebygaard 272.
Kiergaard 257.
Kierte Sogn 172.
Kierupgaard 330.
Kjølbeløb 223.
Klintrup 33.
Klusit 143.
Klytte 106.
Knebel 97.
Koberuvs 101.
- Kolbjerg (Kulberg)** 111.
Kollehaffue 25.
Korup 22.
Kragsgaard 306.
Krenkerup 174.
Kronsgaard 280.
Kvolfgaard 6.

Langesø 65, 157.
Lammehave 211.
Lauerskiær Sogn 311.
Lavindh 116.
Ledeslef 324.
Lindved 147, 163.
Liunge 314.
Liungby 143.
Loge 72.
Logetofte 65.
Lossebiær 146.
Ludgut Herred 40.
Lund Herred 218.
Lunde Sogn 6.
Lundsholm 106.
Lunds Domkirke 60, 67.
Lundt 25.
Lykkesholm 146, 221.
Lyngbygaard 314.
Lysbo Herred 59.
Lysgaardherred 26.
Lystrup 102.
Løve Herred 237.

Magelby 51, 128.
Malling 94.
Margaard 111.
Mariager Kloster 44.
Maribo Kloster 99.
Medelgaard 290, 299.
 (Meilgaard.)
Mols Herred 97, 157.
Monstrup 286.
Montoft 233.
Munkegaard 51.
Mussegaard 84.
Musse Herred 307.
Myssvraa 142.
Møgelkiær 182, 185.
Møgeltønder 257.
- Nefsager** 102.
Neisbo (Nisby?) 7.
Nergaard 102.
Nestholdt 268.
Nis 9.
Noer 116.
Nygaard 280, 292.
Nym Herred 25.
Næsby 151, 206.
Næsbyholm, 45, 87.
Nørholm 224.
Nørre Herred 7, 65, 117, 301.
 — paa Langeland 188.
 — paa Lolland 222.
Nørskov 224.
Nørvangs Herred 72.

Oldrup 235.
Ore 222.
Oritzløf 151.
Oxendrup 178.

Palsgaard 119, 281, 285.
Piregaard 188.

Qvelstrup 157.
Qvistgaard 2, 292.

Raaby 150.
Ravensborg 287.
Reer 90.
Refsting 5.
Reinige 213.
Rifstrop (Restrup) 18, 242.
Riisø 116.
Roelykke 117, 223.
Rousø Herred 260.
Rumæ 84.

Sabro Herred 58.
Saling 7.
Salling Herred 75, 63.
Saltofte 214.
Sandager 157.
Sandby 206.
Sandbygaard 199.
Sandolt 163, 272, 274.
Seritslefgaard 98.
- Silkeborg** 150, 168.
Sindinggaard 270.
Siøgaard 176.
Skalm 264.
Skalmager 261.
Skam Herred 213.
Skerup 91.
Skenderup 147, 160.
Skierbek 290, 301.
Skodborg Herred 3.
Skoffby 35, 111, 157.
Skovsbo 289.
Skovbo Herred 15.
Skovbølle 65.
Skulleløv 115.
Sneckerup 297.
Solbjerg 74.
Spetterup 250.
Spütterup 102.
Steenbergaard 102.
Steenolt 260.
Steenoltgaard 264.
Stege 42.
Stisnæs 128.
Stockeby 116.
Store-Tønder (Møgeltønder) 258.
Storevellinge 91.
Strandet 270.
Stubedrup 172.
Stubergaard 294.
Sundby 22.
Svenninge 194.
Svinø 143.
Syndergaard 321.
Synder Herred 22.
 — paa Bornholm 38.
 — paa Lolland 222.
 — paa Langeland 52, 191.
Sæby 115, 237.
Søbygaard paa Ærø 109.
Søften 58.
Søvel 255.
Søyngø 84.

Tandrup 25.
Tarupgaard 272.
Themerby 230.

- Thøstrup 218.
 Thy Herred 315.
 Thøystrup 174.
 Thvis 280, 301.
 Tjæreby 128.
 Tommerup 152.
 Torp 24, 172.
 Torupgaard 301.
 Tostelund 9.
 Trabierg 147.
 Trandum 254.
 Tranekær 187.
 Trelund 267.
 Trelundgaard 267.
 Trolleberg 145.
 Trundstrup 236.
 Tryger Høff (Høif?) 21.
- Trælleborg 130.
 Tyvstofte 128.
 Tørrildt 225.
- Uggerslefgaard 174, 212,
 319.
 Ugersløf 319, 324.
 Ullerup 154.
 Ulsted 5.
 Uttersløf 85.
- Valdersløf 297.
 Vallø 47.
 Vedby 151.
 Vemetoft 180, 288, 316.
 Vendsyssel 15.
 Vestergaard 174.
- Vestervig 4, 168, 230, 232.
 Vestløfsgaard 90.
 Vetleby 92.
 Vidested 16.
- Vilants Herred 151.
 Villestrup 290, 299.
 Vinding Herred 85.
 Visbo 147.
 Visby 185.
 Visløf 157.
 Vollerup 249.
 Volstrup 280.
 Voltofte 216.
 Voost 13.
 Vordherred 134.
 Vorberg 24.
 Vore 260.
- Vorninggaard 242.
 Vousse 25.
 Vrom 40.
- Ærø 116.
- Ødeløf 88.
 Øregaard 306.
 Ørsted 261.
 Ørum Slot 233.
 Ørup 304.
 Østed 82.
 Østergaard 90, 301.
 Østergrøning 7.
 Østervedsted 101.
 Østervemmindhøi 88.
-

Rettelser og Tillæg.

Til 1ste Deel.

- S. 47 L. 18 o. fl. St. Fassti l. Fassi (maa ogsaa saaledes rettes i Registret S. 322).
 — 299 — 16 (Eggaardt?) l. Enggaard.
 — 310 — 19 Fierreld l. Ferild (*).
 — 311 — 1 Krusse l. Krase.
 — - — 5 sin Høstru l. hans Syster Fru *Margaretha*.
 — - — 12 hans som vor hans s. Høstruis det motte oc nu beholde l. hans Syster thet oc nu burde att haffve oc beholde.
 — - — 15 formeent l. formuet.
 — - — 16 burde at betalís l. burde fyrst at betalís.
 — - — 18 att udgiffvis l. ud at haffve.

Til 2den Deel.

- S. 2 Not. 1 s. L. 6—13—3 l. 6—13—4.
 — 21 — s. L. I. IV. l. I. 17.
 — 42 L. 17 hagde vere l. hagde veret.
 — 66 — 6 f. n. den her nævnte *Niels Vicentz* er *N. Vicentzen Lunge*.
 — 67 Not. 1 L. 1 Avrtid l. Aartid.
 — 104 — 1 „og efter hans Död med Grev *Hans* af *Mansfeld*“; denne Linie gaaer ud, som grundet paa en urigtig Angivelse hos *Hofman*. (B.)

- S. 105 Not. 1 Den her omtalte Bestemmelse findes allerede i *Christian* den 3. Haandfæstning (*Krags Hist.* II. 50).
 — 106 L. 2 *Jörgen Randzow* l. *Johan Randzow*.
 — 107 — 15 Hr. foran *Knud Gyldenstiern* udslettes.
 — 108 Not. 2. Vandsherred l. Vendsherred.
 — 116 — 2. *Mattis Ludt* nævnes blandt den fyenske Adel, som var tilstede paa Rigsdagen 1536 (see Saml. af gl. danske Love S. 159.)
 — 131 — 1 *Marquardsen* hörer til Familien *Rodsteen*, som ejede *Lengsholm* i *Vendssyssel*. (B.)
 — 134 L. 12 f. n. *Seueren Mundh* l. *Sev. Munck*.
 — 135 — 13 f. n. Skjnde l. Skjöde (den her aftrykte Dom maa være fra Aaret 1542, da den S. 139 nævnte *Hans Bilde* døde d. 31 Oct. 1542. B.)
 — 143 Not. 1 tvivlsom l. tvivlsomt.
 — 147 L. 4 Visbo l. Bisbo.
 — 153 Not. 1 Jvfr. den S. 246 fl., indførte Dom.
 — 161 — 2 Nr. 97 l. Nr. 124.
 — 199 — 2 udslettes. *Peder Christensen* var af Familien *Dyre*. (B.)
 — 204 L. 3 f. n. fordreffvis l. forderffvis.
 — 206 Not. 1 *Hielmsögaard* laae i *Hielmsülille*, i *Thybring Sogn* og *Herred*. (B.)
 — 231 L. 6 f. n. ndenn l. udenn.

(*) Denne og følgende Rettelser i Dommen Nr. 142 grunde sig paa den senere fundne Original (Dombog M.).